

DÉVAVÁRI ZOLTÁN – SÁRINGER JÁNOS

MAGYARORSZÁG – FRONTORSZÁG

Iratok a magyar–délszláv
diplomáciai kapcsolatok történetéhez
(1990–1994)

II. KÖTET

DÉVAVÁRI ZOLTÁN – SÁRINGER JÁNOS

MAGYARORSZÁG – FRONTORSZÁG

Iratok a magyar–délszláv
diplomáciai kapcsolatok történetéhez
(1990–1994)

II. kötet

VERITAS

TÖRTÉNETKUTATÓ INTÉZET ÉS LEVÉLTÁR

MAGYAR NAPLÓ

Budapest, 2022

A kötet létrejöttét támogatta – a VERITAS és a BGE közötti
együttműködési megállapodás szellemében – a Budapesti Gazdasági Egyetem
Külkereskedelmi Karának Közép-Európai Regionális Kutatócsoportja.

A kötet megjelenését támogatta

Sorozatszerkesztő: Marinovich Endre

Az iratokat kutatta: Dévavári Zoltán

Az iratokat válogatta és összeállította: Dévavári Zoltán, Sáringer János

A kötet tanulmányait írta: Dévavári Zoltán

Az iratok lábjegyzeteit készítette: Dévavári Zoltán

Az életrajzokat írta: Dévavári Zoltán, Sáringer János

Szaklektor: Őszi István

© Dévavári Zoltán, 2022

© Sáringer János, 2022

© VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, 2022

© Magyar Napló, 2022

ISBN 978-963-541-075-0

ISSN 2498-728X

TARTALOMJEGYZÉK

I. KÖTET

Előszó. 45

Szerkesztői megjegyzések 47

DÉVAVÁRI ZOLTÁN

1. Dezintegrációs útvesztőben

A második délszláv állam szétesése (1988–1992) 49

DÉVAVÁRI ZOLTÁN

2. Magyarország – frontország

A magyar–délszláv diplomáciai kapcsolatok alakulásának az áttekintése
(1990–1994). 81

Források, szakirodalom 146

Dokumentumok

Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság
(1990–1991). 151

Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Szerbia és Montenegró)
(1992–1994). 527

Horvát Köztársaság
(1990–1994). 734

II. KÖTET

Szlovén Köztársaság
(1990–1994). 45

Bosznia-Hercegovina Köztársaság (1990–1994).....	171
Macedón Köztársaság (1990–1994).....	284
A délszláv válság és a nagyhatalmak (1990–1994).....	383
Életrajzi adatok	637

DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE

I. KÖTET

Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (1990–1991).....	151
1. Rejtjeltávirat Belgrádból. Jugoszlávia belpolitikai helyzete 1990. május 21.....	151
2. Rejtjeltávirat Dar es-Salaamból. A tanzániai jugoszláv nagykövet tájékoztatása Jugoszlávia helyzetéről 1990. május 24.....	154
3. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet megbeszélése Milivoje Maksićtal, a jugoszláv szövetségi Külügyminisztérium titkárával 1990. május 29.....	155
4. Ágoston András, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége vezetőjének tájékoztatása a VMDK-ról a belgrádi magyar Nagykövetség munkatársának 1990. május 30.....	158
5. Svraka Istvánnak, a belgrádi Nagykövetség első beosztottjának összefoglalója a Jugoszláv Kommunista Szövetség XIV. kongresszusáról 1990. május 31.....	162
6. Őszi István belgrádi nagykövet bemutatkozó látogatása a Montenegró Szocialista Köztársaságban 1990. június 6.....	167
7. Őszi István belgrádi nagykövet megbeszélései a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége vezetőivel, Adán 1990. június 13.....	173
8. Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Gézának a magyar–jugoszláv kapcsolatokról 1990. június 13.....	179
9. Jeszenszky Géza jelentése a Kormánynak a jugoszláviai látogatásáról 1990. június 27.....	205
10. Rejtjeltávirat Belgrádból. Népszavazás kiírása a szerb alkotmány módosításáról és Slobodan Milošević pozíciója 1990. június 28.....	213

11. Kristóf Lázárnak, a 4. Területi Főosztály tanácsosának feljegyzése Aleksandar Prlja szerb külügyminiszter magyarországi látogatásáról 1990. július 3.	215
12. Rejtjeltávirat Belgrádból. A magyar és az albán kisebbség és a szerb alkotmány módosítása 1990. július 3.	219
13. Rejtjeltávirat Belgrádból. Ante Marković szövetségi kormányfő gazdasági csomagterve 1990. július 3.	221
14. Rejtjeltávirat Belgrádból. A Szerb Szocialista Párt létrejötte 1990. július 30.	224
15. Rejtjeltávirat Belgrádból. Koszovó helyzete 1990. július 31.	226
16. Svraka István belgrádi ideiglenes ügyvivő összefoglalója Jeszenszky Gézának a Jugoszláv Föderáció jövőjéről 1990. augusztus 1.	228
17. Rejtjeltávirat Belgrádból. Stjepan Mesić horvát kormányfő jelölése a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnökségébe 1990. augusztus 30.	235
18. Rejtjeltávirat Belgrádból. Slobodan Milošević meghívása Magyarországra 1990. szeptember 3.	236
19. Rejtjeltávirat Belgrádból. Ante Marković szövetségi kormányfő és a szerb kormány ellentéte 1990. szeptember 4.	237
20. Rejtjeltávirat Belgrádból. Válság Szlovéniában 1990. október 5.	239
21. Rejtjeltávirat Belgrádból. Szerbia belpolitikai helyzete 1990. október 10.	241
22. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Slobodan Milošević szerb elnök esetleges magyarországi látogatásáról 1990. október 16.	244
23. Kristóf Lázárnak, a 4. Területi Főosztály tanácsosának feljegyzése Göncz Árpád meghívásáról Slobodan Milošević szerb és Franjo Tuđman horvát köztársasági elnök részére 1990. október 18.	245

24. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a bácskai római katolikus püspökségről, Jugoszlávia belső helyzetéről és a magyar–jugoszláv kapcsolatokról a magyar–jugoszláv miniszterelnöki tárgyalásokhoz 1990. november 2.....	247
25. Rejtjeltávirat Belgrádból. A föderáció és konföderáció vitája Jugoszláviában 1990. november 5.....	263
26. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Gézának a koszovói helyzetről 1990. november 28.....	265
27. Rejtjeltávirat Belgrádból. A szövetségi kormány válsága 1990. december 22.....	269
28. Rejtjeltávirat Belgrádból. A szerbiai választások magyar vonatkozásai 1990. december 29.....	271
29. Rejtjeltávirat Belgrádból. Szerb kérés Slobodan Milošević szerb elnök magyarországi látogatásához 1991. január 7.....	273
30. Rejtjeltávirat Belgrádból. Szerb pénzügyi botrány és a szlovén–horvát fegyvervásárlás 1991. január 15.....	275
31. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Gézának a montenegrói többpárti választásokról 1991. január 16.....	279
32. Rejtjeltávirat Belgrádból. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének véleménye Slobodan Milošević tervezett magyarországi látogatásáról 1991. január 18.....	285
33. Varga Imrének, a belgrádi Nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Jeszenszky Gézának a magyar kisebbség helyzetéről és a magyar–jugoszláv kapcsolatokról 1991. január 23.....	286
34. Németh Gyulának, a 4. Területi Főosztály vezetőjének feljegyzése Veroljub Spasićnak, a budapesti jugoszláv Nagykövetség első beosztottjának látogatásáról 1991. január 29.....	298
35. Vincze Andrásnak, a belgrádi Nagykövetség beosztott diplomatájának összefoglalója Jeszenszky Gézának Jugoszlávia gazdasági helyzetéről 1991. január 30.....	300

36. Jeszenszky Géza bekérte Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet a magyar–horvát fegyverszállítás ügyében 1991. február 5.	303
37. Rejteltávirat Pekingből. Ilija Đukić pekingi jugoszláv nagykövet véleménye a magyar–jugoszláv kapcsolatokról 1991. február 7.	306
38. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a horvátországi fegyvereladás következményeiről 1991. február 14.	308
39. Rejteltávirat Belgrádból. A kormányzó Szerb Szocialista Párt magyarellenes politikája 1991. február 25.	316
40. Svraka Istvánnak, a belgrádi Nagykövetség első beosztottjának feljegyzése a Szövetségi Külügyi Titkárság véleményéről a magyar–jugoszláv kapcsolatokat illetően 1991. február 28.	320
41. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Gézának Szerbia politikai és gazdasági helyzetéről, illetve a magyar–szerb kapcsolatokról 1991. március 1.	322
42. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Gézának a horvátországi magyar fegyverszállításról a jugoszláv médiában 1991. március 4.	336
43. Szokai Imre helyettes államtitkár bekérte Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet a magyar–jugoszláv együttműködés lehetőségeinek ügyében 1991. március 5.	343
44. Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Gézának Koszovóról és az albánkérdésről 1991. március 5.	346
45. Rejteltávirat Belgrádból. Szerbia elszigetelődése 1991. március 8.	350
46. Rejteltávirat Belgrádból. A március 9-i belgrádi tömegtüntetés 1991. március 12.	353
47. Rejteltávirat Zágrábból. Borislav Jović szövetségi elnök lemondása 1991. március 16.	355
48. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Szerbia Jugoszlávia-politikájáról 1991. március 19.	358

49. Németh Gyulának, a 4. Területi Főosztály vezetőjének jelentése a román–jugoszláv külügyminiszteri találkozóról 1991. március 20.	362
50. Svraga Istvánnak, a belgrádi Nagykövetség első beosztottjának feljegyzése Jovan Mirilovićyal, a szövetségi kormányfő külpolitikai tanácsosával folytatott megbeszéléséről 1991. március 25.	363
51. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Géának Szerbia és Jugoszlávia válságáról 1991. március 26.	367
52. Németh Gyulának, a 4. Területi Főosztály vezetőjének megbeszélése Veroljub Spasićyal, a budapesti jugoszláv első beosztottal az 1944. évi magyarellen es atrocitások kivizsgálásának ügyében 1991. április 2.	371
53. Kristóf Lázárnak, a 4. Területi Főosztály tanácsosának összefoglalója a szerb vezetésről és a délszláv válságról 1991. április 4.	373
54. Antall József levele Ante Marković szövetségi kormányfőnek 1991. április 8.	378
55. Veroljub Spasićnak, a budapesti jugoszláv Nagykövetség első beosztottjának tájékoztatása Németh Gyulának, a 4. Területi Főosztály vezetőjének Budimir Lončar jugoszláv külügyminiszter szófiái látogatásáról 1991. május 10.	381
56. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Géának Szerbia új közigazgatási felosztásáról 1991. május 21.	383
57. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Géának a jugoszláv alkotmányos válságról 1991. május 22.	386
58. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Géának a jugoszláv szövetségi kormány bukásáról 1991. május 29.	390
59. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Géának Jacques Santer és Jacques Delors belgrádi tárgyalásairól 1991. június 5.	393

60. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója Jeszenszky Gézának Szerbia belső helyzetéről 1991. június 18.	398
61. Szokai Imre, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára bekérte Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet a szlovéniai fegyveres összecsapások ügyében 1991. június 27.	403
62. A Kormány napirenden kívüli ülése a délszláv válságról 1991. június 27.	405
63. Katona Tamás, a Külügyminisztérium politikai államtitkára bekérte Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet a magyar–szerb sajtóháború ügyében 1991. július 18.	413
64. Szokai Imre, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára tájékoztatta Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet a körülzárt szlavóniai magyar falvak polgári delegációjának budapesti látogatásáról 1991. július 26.	417
65. Szokai Imre, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára tájékoztatta Veroljub Spasićyt, a budapesti jugoszláv Nagykövetség első beosztottját a magyar–horvát kapcsolatokról 1991. július 31.	420
66. Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Szokai Imrének, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának a szerb–horvát konfliktusról és a jugoszláviai magyarokról 1991. augusztus 7.	422
67. Antall József és Ante Marković jugoszláv miniszterelnök szabadkai tárgyalásának jegyzőkönyve 1991. szeptember 3.	424
Antall József és Ante Marković négy szemközti megbeszélése 1991. szeptember 3.	424
68. Rejtjeltávirat Belgrádból. A magyar–szerb külügyminiszteri találkozó előkészítése 1991. szeptember 5.	440
69. Rejtjeltávirat Belgrádból. Dušan Rodić külügyminiszter-helyettes véleménye a magyar–jugoszláv kapcsolatokról 1991. szeptember 9.	443

70. Rejtjeltávirat Belgrádból. A jugoszláv Külügyminisztérium illegális fegyverszállítással vádolja a magyar kormányt 1991. szeptember 12.	445
71. A Külügyminisztérium közleménye a fegyverszállítás vádjáról 1991. szeptember 12.	448
72. Összefoglaló és sajtóközlemény Antall József és Ante Marković jugoszláv kormányfő 1991. szeptember 23-i telefonbeszélgetéséről 1991. szeptember 23.	451
73. A Miniszterelnöki Titkárság jelentése Antall József szabadkai tárgyalásairól 1991. szeptember 24.	455
74. A budapesti Jugoszláv Nagykövetség jegyzékben kéri, Magyarország engedélyezze a Jugoszláv Néphadsereg Szlovéniában állomásozó csapatainak átvonulását Magyarország területén 1991. október 11.	459
75. Szokai Imrének, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának válasza Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetnek a belgrádi kormány kérésére, a Jugoszláv Néphadsereg Szlovéniában állomásozó csapatainak szabad átvonulására Magyarország területén 1991. október 14.	462
76. A belgrádi kormány tiltakozása a szlovén és a horvát útlevelek magyarországi elfogadása miatt 1991. október 18.	463
77. Rejtjeltávirat Belgrádból. Milan Vereš belgrádi külügyminiszter-helyettes demarsa Őszi István belgrádi nagykövetnek Magyarország előterjesztése miatt az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet részes államainak a jugoszláv politikai és etnikai konfliktusról 1991. október 18.	465
78. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Alqi Dini albán sajtóattasé kijelentéseiről Koszovóról 1991. október 16.	468
79. Jeszenszky Géza jelentése a Kormánynak Vladislav Jovanović szerb külügyminiszter hivatalos magyarországi látogatásáról 1991. október 30.	470
80. Rejtjeltávirat Belgrádból. A Jugoszlávia ellen bevezetett korlátozott embargó gazdasági hatásai és a teljes embargó várható következményei 1991. november 4.	475

81. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv válságról 1991. november 7.....	481
82. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a Jugoszlávia elleni gazdasági embargó hatásairól 1991. november 12.....	487
83. Tárgyalások a Magyar Honvédség és a Jugoszláv Néphadsereg légierő- és légvédelmi főparancsnokai között Szabadkán 1991. november 13.....	493
84. Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Géának Dojčilo Maslovárićyal, a nemzetiségi ügyekért felelős szerb miniszterhelyettessel folytatott megbeszéléséről 1991. november 26.....	496
85. Rejtjeltávirat Belgrádból. Dušan Francuskinak, a belgrádi Külügyminisztérium főosztályvezetőjének magánvéleménye Őszi István belgrádi nagykövet határozatlan ideig tartó visszarendeléséről 1991. november 29.....	499
86. Katona Tamás, a Külügyminisztérium politikai államtitkára bekérte Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet a szerb rakéták magyarországi becsapódása és a délszláv háború kiterjedése ügyében 1991. december 2.....	501
87. Jeszenszky Géza megbeszélései a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének vezetőivel Budapesten 1991. december 3.....	504
88. A Külügyminisztérium nyilatkozata a vajdasági magyarok helyzetéről 1991. december 3.....	507
89. A 4. Területi Főosztály, illetve a Futár és Biztonsági Osztály javaslatai a Szerbia területén tartózkodó magyar állampolgárok részleges evakuálásáról 1991. december 5.....	509
90. Katona Tamás, a Külügyminisztérium politikai államtitkára fogadta Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövetet, aki átadta kormánya emlékeztetőjét Jugoszlávia egységéről 1991. december 9.....	511
91. Katona Tamás, a Külügyminisztérium politikai államtitkára és Rudi Sova budapesti jugoszláv nagykövet megbeszélése a horvát gárdisták magyar határsértéséről, a magyar–jugoszláv és a magyar–horvát kapcsolatokról 1991. december 16.....	516

92. Rejtjeltávirat Belgrádból. A jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismerése 1991. december 20.	519
93. A 4. Területi Főosztály javaslatai a tagköztársaságok elismerésére és a vajdasági magyarság védelmére 1991. december 28.	522
94. A 4. Területi Főosztály feljegyzése. Az esetleges magyar–szerb találkozó megtartásának célszerűsége 1991. december 31.	524
Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Szerbia és Montenegró) (1992–1994).	
95. A 4. Területi Főosztály javaslatai a jugoszláv tagköztársaságok elismerésével kapcsolatban 1992. január 8.	527
96. Rejtjeltávirat Belgrádból. Jelentés Milan Babić, a Krajina-i Szerb Köztársaság elnöke és Slobodan Milošević konfliktusáról 1992. január 15.	529
97. Rejtjeltávirat Belgrádból. Svrača Istvánnak, a belgrádi Nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének jelentése Vuk Draškovićnyal, a Szerb Megújódási Mozgalom elnökével folytatott megbeszéléséről 1992. január 15.	532
98. Göncz Árpád köztársasági elnök levéltervezete Slobodan Milošević szerb köztársasági elnöknek 1992. január 16.	534
99. A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztályának összefoglalója Jeszenszky Gézának és Vuk Draškovićnak, a Szerb Megújódási Mozgalom elnökének a megbeszéléséről 1992. február 14.	537
100. Székely András Bertalannak, a Miniszterelnöki Hivatal Határon Túli Magyarok Titkársága kormánytanácsosának összefoglaló jelentése vajdasági útjáról 1992. február 27.	542
101. A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztályának összefoglalója a délszláv válságról 1992. március 6.	547

102. A Külügyminisztérium 4. Területi Főosztályának összefoglalója a magyar–délszláv kapcsolatokról 1992. március 19.	552
103. Rejtjeltávirat Belgrádból. Nenad Čanak, a Vajdasági Jugoszláv Szociáldemokrata Liga elnökének közlései a szerbiai helyzetről 1992. április 13.	
104. Rejtjeltávirat Belgrádból. A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság kikiáltása 1992. április 27.	558
105. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság diplomáciai kapcsolatairól 1992. május 12.	561
106. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Jeszenszky Géza és Vladislav Jovanović szerb külügyminiszter tárgyalásairól 1992. június 20.	563
107. A 4. Területi Főosztály feljegyzése Rudi Sova jugoszláv nagykövet búcsúlátogatása Jeszenszky Géza külügyminiszternél 1993. június 29.	568
108. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály főmunkatársának feljegyzése a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságról 1992. július 9.	571
109. Simics Sándornak, a 4. Területi Főosztály munkatársának feljegyzése Jeszenszky Géza tárgyalásáról a Szerb Demokratikus Mozgalom képviselőivel 1992. július 15.	579
110. Kodolányi Gyulának, a miniszterelnök külpolitikai tanácsadójának jegyzőkönyve Antall József és Milan Panić jugoszláv miniszterelnök budapesti tárgyalásáról 1992. július 30.	584
111. Simics Sándor belgrádi ideiglenes ügyvivő jelentése Jeszenszky Gézának a Petar Skundrićtyal, a Szerbiai Szocialista Párt főtitkárával folytatott megbeszéléséről 1992. szeptember 24.	589
112. Simics Sándor belgrádi ideiglenes ügyvivő jelentése bemutatkozó látogatásáról a Vajdaságban 1992. szeptember 29.	592

113. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály főmunkatársának összefoglalója Jeszenszky Géza és Várady Tibor jugoszláv igazságügyi miniszter nem hivatalos megbeszéléséről 1992. október 26.....	596
114. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Jeszenszky Géza és Milan Panić Kis-Jugoszlávia volt miniszterelnökének budapesti megbeszéléséről 1993. január 29.....	602
115. Simics Sándor ideiglenes ügyvivő összefoglalója a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban tartott választások eredményéről 1993. február 19.....	604
116. Jeszenszky Géza levele Vladislav Jovanovićnak, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság külügyminiszterévé választása alkalmából 1993. március 9.	613
117. A 4. Területi Főosztály jelentése Martonyi János külügyi államtitkár és Vladislav Jovanović jugoszláv külügyminiszter megbeszéléséről 1993. március 16.	616
118. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály főmunkatársának feljegyzése Bálint Sándor, a <i>Magyar Szó</i> főszerkesztője elleni fenyegetésekről 1993. március 18.	618
119. Rejtjeltávirat Belgrádból. Vladislav Jovanović szövetségi külügyminiszter válaszlevele Jeszenszky Gézának 1993. március 25.	619
120. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságról 1993. május 25.....	623
121. Szabó Istvánnak, a 4. Területi Főosztály vezetőjének összefoglalója a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságról 1993. augusztus 5.....	628
122. Szabó Istvánnak, a 4. Területi Főosztály vezetőjének jelentése a magyar diplomáciai képviseltek elleni szerb fenyegetésről 1993. augusztus 19.....	640
123. Kovács György őrnagynak, a Honvédelmi Minisztérium Nemzetközi Főosztálya vezetőjének összefoglalója a magyar–jugoszláv katonai kapcsolatokról 1993. június 25.....	642

124. Simics Sándor belgrádi ideiglenes ügyvivő éves beszámoló jelentése 1993. augusztus 10.	644
125. Rejtjeltávirat Belgrádból. A vajdasági magyarság helyzete 1993. szeptember 15.	651
126. Rejtjeltávirat New Yorkból. Jeszenszky Géza és Vladislav Jovanović szövetségi külügyminiszter megbeszélése New Yorkban 1993. október 1.	655
127. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója Martonyi János külügyi államtitkár vajdasági látogatásáról 1993. október 7.	657
128. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bevándorlás a délszláv térségből Magyarországra 1993. október 21.	661
129. Rejtjeltávirat Belgrádból. Simics Sándor ideiglenes ügyvivő búcsulátogatása Vladislav Jovanović külügyminiszternél 1993. november 25.	664
130. Szabó Istvánnak, a 4. Területi Főosztály vezetőjének feljegyzése a magyarországi humanitárius segélyről a vajdasági magyarságnak 1993. november 25.	666
131. Rejtjeltávirat Belgrádból. Vincze András belgrádi ideiglenes ügyvivő bemutakozó látogatása a belgrádi orosz nagykövetnél 1993. december 20.	668
132. Rejtjeltávirat Belgrádból. Az 1993. december 19-i szerbiai parlamenti választások előzetes eredményei 1993. december 22.	670
133. Rejtjeltávirat Belgrádból. Vincze András belgrádi ideiglenes ügyvivő tárgyalása a jugoszláv kilépési illetékről 1993. december 31.	673
134. Rejtjeltávirat Bécsből. Skender Gashinak, a Koszovói Demokratikus Unió ausztriai képviselőjének vezetőjének kérései a magyar kormányhoz 1994. január 10.	675
135. Rejtjeltávirat Belgrádból. Szerbia és Bosznia kapcsolata 1994. január 5.	677
136. Huszár Jánosnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának az összefoglalója Magyarország és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság kapcsolatairól 1994. január 18.	680
137. Rejtjeltávirat Belgrádból. Összefoglaló a JSZK bel- és külpolitikájáról 1994. január 19.	686

138. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének az összefoglalója Jeszenszky Géza belgrádi és újvidéki tárgyalásairól 1994. február 1.	693
139. Rejtjeltávirat Belgrádból. Jugoszláv reakciók Jeszenszky Géza belgrádi és újvidéki látogatása kapcsán 1994. február 2.	703
140. Rejtjeltávirat Belgrádból. A vajdasági magyarok március 15-i ünneplése 1994. március 17.	706
141. Rejtjeltávirat Belgrádból. Jovan Ilićnek, a belgrádi Külügyminisztérium főosztályvezetőjének értékelése Jeszenszky Géza belgrádi és vajdasági látogatásáról 1994. április 1.	708
142. Huszár Jánosnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának az összefoglalója Jeszenszky Géza és Željko Simić jugoszláv miniszterelnök-helyettes tárgyalásáról 1994. május 16.	711
143. A belgrádi Nagykövetség éves beszámoló jelentése 1994. június 14.	715
 Horvát Köztársaság (1990–1994).	
144. Rejtjeltávirat Belgrádból. A horvátországi választások első fordulójának eredményei 1990. április 28.	734
145. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet zágrábi bemutatkozó látogatása 1990. május 18.	737
146. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Gézának a Horvát Szocialista Köztársaság vezetőinél tett látogatásáról 1990. május 28.	739
147. A Külügyminisztérium összefoglalója a Horvát Szocialista Köztársaságról 1990. június 18.	745
148. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul bemutatkozó látogatása Žarko Domljannál, a Horvát Szábor elnökénél 1990. július 10.	749

149. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul bemutatkozó látogatása Zdravko Mršić horvát külügyminiszternél 1990. július 10.	751
150. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul bemutatkozó látogatása Jozo Petrovićnál, a Horvát Gazdasági Kamara elnökénél 1990. július 10.	753
151. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul bemutatkozó látogatása Stjepan Mesić horvát kormányfőnél 1990. július 23.	755
152. Szokai Imrének, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának jelentése Zdravko Mršić horvát külügyminiszter budapesti látogatásáról 1990. július 31.	757
153. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul jelentése a horvát–szerb konfliktusról 1990. augusztus 2.	762
154. Svraka István belgrádi ideiglenes ügyvivő jelentése Jeszenszky Gézának a horvátországi szerbek autonómiatörekvéseiről 1990. augusztus 22.	764
155. Rejtjeltávirat Zágrábból. Nemzetiségi ellentétek a Horvát Száborban 1990. augusztus 28.	770
156. Szokai Imrének, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának jelentése Zdravko Mršić horvát külügyminiszterrel folytatott megbeszélésről Zágrábban 1990. szeptember 15.	772
157. Rejtjeltávirat Belgrádból. Horvát–szerb ellentétek 1990. október 31.	776
157. Rejtjeltávirat Zágrábból. Krajina szerb autonóm körzet kikiáltása Horvátországban 1991. január 9.	779
158. Bagi Gábor zágrábi főkonzul főnöki levele Jeszenszky Gézának a magyar–horvát fegyverügylet horvát megítéléséről 1991. február 27.	781
160. Bagi Gábor zágrábi főkonzul összefoglalója Jeszenszky Gézának Horvátországról és a magyar–horvát kapcsolatokról 1991. április 10.	786
161. Kristóf Lázárnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának jelentése Franjo Tudman horvát köztársasági elnök magyarországi látogatásáról 1991. április 23.	795

162. Rejtjeltávirat Zágrábból. Szerb fegyveres akciók és horvát mozgósítás Horvátországban 1991. május 2.	799
163. Rejtjeltávirat Belgrádból. Horvát–szerb fegyveres összecsapások Horvátországban 1991. május 7.	802
164. Jeszenszky Géza jelentése Antall Józsefnek Davorin Rudolf horvát külügyminiszter budapesti látogatásáról 1991. június 28.	805
165. Szokai Imrének, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának jelentése Eszék, Vinkovci és a horvátországi magyarok képviselőinek budapesti látogatásáról 1991. július 31.	807
166. Rejtjeltávirat Zágrábból. Háború Horvátországban 1991. szeptember 6.	813
167. Rejtjeltávirat Zágrábból. A délszláv helyzet horvát megítélése 1991. október 2.	815
168. Jeszenszky Géza levele Zvonimir Šeparović horvát külügyminiszternek 1991. november 15.	817
169. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Jeszenszky Géza és Franjo Gregurić horvát miniszterelnök budapesti tárgyalásairól 1991. november 26.	818
170. Rejtjeltávirat Zágrábból. A horvát kormány kérése Horvátország függetlenségének elismerésére 1991. december 20.	823
171. Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André misszióvezető megbeszélése Zvonimir Šeparović horvát külügyminiszterrel New Yorkban 1992. február 18.	825
172. A 4. Területi Főosztály emlékeztetője Jeszenszky Géza és Mate Granić horvát miniszterelnök-helyettes tárgyalásáról 1992. március 6.	827
173. A 4. Területi Főosztály jelentése Bába Ivánnak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának zágrábi tárgyalásairól 1992. március 24.	831
174. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi nagykövet megbízólevelének átadása 1992. április 15.	840

175. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Horvátország belpolitikai helyzetéről 1992. május 13.....	842
176. Jeszenszky Géza jelentése a Kormánynak hivatalos látogatásáról Horvátországban 1992. május 28.....	847
177. Timotity Miklósnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának emlékeztetője Jeszenszky Géza és Zdenko Škrabalo horvát külügyminiszter tárgyalásáról 1992. augusztus 25.....	852
178. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi nagykövet és Zdenko Škrabalo horvát külügyminiszter megbeszélése Horvátország tagságáról az Európa Tanácsban 1992. október 19.	855
179. Vincze Andrásnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Horvátországról és a magyar–horvát kapcsolatokról 1992. október 29.	858
180. Kelemen Andrásnak, a Külügyminisztérium politikai államtitkárának jelentése a zágrábi tárgyalásairól 1992. november 10.....	861
181. A Magyar Országgyűlés Külügyi Hivatalának jelentése Szabad György házelnök horvátországi látogatásáról 1992. november 20.....	867
182. Kelemen Andrásnak, a Külügyminisztérium politikai államtitkárának jelentése a Kormánynak Hrvoje Šarinić horvát miniszterelnök magyarországi látogatásáról 1992. december 17.....	873
183. A magyar és a horvát Külügyminisztériumok közötti együttműködés jegyzőkönyve 1992. december	881
184. Rejtjeltávirat Zágrábból. A Zára térségében zajló horvát hadműveletek 1993. január 27.....	884
185. Rejtjeltávirat Zágrábból. Zdenko Škrabalo horvát külügyminiszter véleménye a délszláv helyzetről 1993. február 10.....	886
186. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–horvát kapcsolatokról 1993. február	888

187. Haraszi Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–horvát katonai tárgyalásokról 1993. március 2.	890
188. Székely András Bertalannak, a Határon Túli Magyarok Hivatala 3. Területi Főosztályának munkatársának emlékeztetője Entz Géza címzetes államtitkár és Ivo Sanader horvát külügyminiszter-helyettes budapesti tárgyalásairól 1993. március 3.	892
189. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának és Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója Ivo Sanader horvát külügyminiszter-helyettes budapesti tárgyalásairól 1993. március 10.	896
190. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Bába Ivánnak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának és a horvát parlament Külügyi Bizottsága küldöttségének budapesti tárgyalásáról 1993. március 17.	901
191. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Jeszenszky Géza és Zdenko Škrabalo horvát külügyminiszter megbeszéléséről 1993. március 25.	903
192. Szabó Istvánnak, a 4. Területi Főosztály vezetőjének összefoglalója Antall József és Stjepan Mesić, a Horvát Szábor elnökének budapesti megbeszéléséről 1993. április 14.	907
193. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Jeszenszky Géza és Stjepan Mesić, a Horvát Szábor elnökének budapesti megbeszéléséről 1993. április 15.	913
194. Rejtjeltávirat Zágrábból. Információk a horvát Elnöki Hivatalból a Vance–Owen-tervről 1993. május 7.	916
195. Rejtjeltávirat Zágrábból. A horvát politikai vezetők megítélése Bill Clinton amerikai elnökről 1993. május 26.	918

196. Határsértések a Baranyai háromszögben	
1993. június 9.	921
Határrendsértések a Baranya-háromszögben	
1993. május 21-ig	921
197. Rejtjeltávirat Zágrábból. Nikica Valentić horvát miniszterelnök véleménye a délszláv válságról	
1993. június 9.	924
198. Rejtjeltávirat Zágrábból. Nikica Valentić horvát miniszterelnök meghívása a Közép-Európai Kezdeményezés kormányfőinek tanácskozására	
1993. június 9.	926
199. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Horvátország külpolitikájáról	
1993. június 21.	928
200. Rejtjeltávirat Zágrábból. Mate Granić horvát külügyminiszter moszkvai tárgyalásai	
1993. július 9.	933
201. Aleksandar Šolc budapesti horvát nagykövet szóbeli jegyzéket adott át a Külügyminisztériumban. A horvát fél javaslatot tett a külügyminiszterek találkozására az ENSZ Közgyűlése ülészakán, szeptember–októberben	
1993. szeptember 22.	935
202. Rejtjeltávirat Zágrábból. A horvátországi menekülttáborok és menekültek	
1993. szeptember 30.	938
203. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–horvát kapcsolatokról	
1993. október 12.	941
204. Rejtjeltávirat Zágrábból. A horvát vezetők aggodalma a délszláv háború nyugati megítélésével kapcsolatban	
1993. november 3.	948
205. Rejtjeltávirat New Yorkból. Mario Nobile Horvátország ENSZ nagykövetének állásfoglalása a lehetséges délszláv rendezésről	
1993. december 1.	950
206. Bába Ivánnak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának jelentése a zágrábi tárgyalásairól	
1994. január 28.	953
207. Rejtjeltávirat Zágrábból. Magyar–horvát gazdasági kapcsolatok	
1994. február 18.	961

208. Rejtjeltávirat Zágrábból. Hrvoje Šarinićnak, a Horvát Nemzetbiztonsági Hivatal vezetőjének tájékoztatása Bagi Gábor zágrábi nagykövetnek a délszláv helyzetről 1994. április 28.....	964
209. Bagi Gábor zágrábi nagykövet összefoglaló jelentése Horvátország regionális politikájáról 1994. május 19.....	967
210. Rejtjeltávirat Belgrádból. Zvonimir Markovićnak, Horvátország belgrádi irodavezetőjének tájékoztatása a Diplomáciai Testület tagjai számára 1994. május 20.....	969

II. KÖTET

Szlovén Köztársaság (1990–1994).....	45
211. Rejtjeltávirat Belgrádból. A szlovéniai választások eredményei 1990. április 12.....	45
212. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Szlovéniáról 1990. június 30.....	46
213. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet szlovéniai útja 1990. július 7.	50
214. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul bemutatkozó látogatása Ljubljánában 1990. július 23.	51
215. Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul jelenti a szlovén vezetés véleményét Jugoszláviáról 1990. augusztus 14.....	53
216. Rejtjeltávirat Belgrádból. Szlovénia külpolitikai céljai 1990. november 12.....	55
217. Rejtjeltávirat Belgrádból. Népszavazás kezdeményezése Szlovéniában a függetlenségről 1990. november 20.....	57
218. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Géának a szlovén belpolitikáról 1990. december 19.....	59

219. Kristóf Lázárnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Lojze Peterle szlovén kormányfő magyarországi látogatásáról 1991. január 29.	63
220. Rejtjeltávirat Zágrábból. Milan Kučan szlovén köztársasági elnök és Lojze Peterle szlovén miniszterelnök megítélése Jugoszlávia jövőjéről 1991. március 24.	66
221. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Gézának a független Szlovénia létrehozásának szlovén lépéseiről 1991. április 10.	69
222. Katona Tamásnak, a Külügyminisztérium politikai államtitkárnak jelentése Ciril Zlobec szlovén alelnök magyarországi látogatásáról 1991. április 12.	75
223. Jeszenszky Géza összefoglalója Milan Kučan szlovén elnök személyes képviselőjével, Rudi Čačinovičtyal folytatott tárgyalásáról 1991. július 11.	77
224. A 4. Területi Főosztály összefoglaló jelentése Milan Kučan szlovén elnök és Göncz Árpád tárgyalásáról 1991. szeptember 25.	79
225. A 4. Területi Főosztály összefoglaló jelentése Milan Kučan szlovén elnök és a Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának tagjaival folytatott tárgyalásairól 1991. szeptember 25.	82
226. Rejtjeltávirat Belgrádból. A Jugoszláv Néphadsereg Szlovéniában maradt katonáinak és felszerelésének elszállítása 1991. október 9.	88
227. A 4. Területi Főosztály javaslatai Antall József és Lojze Peterle szlovén miniszterelnök tárgyalásához 1991. november 21.	89
228. Göncz Árpád levele Milan Kučan szlovén elnöknek Szlovénia függetlenségének elismeréséről 1992. január 15.	93
229. Antall József levele Lojze Peterle szlovén miniszterelnöknek: Magyarország az elsők között elismerte Szlovénia függetlenségét 1992. január 15.	95
230. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a magyar–szlovén kapcsolatokról 1992. március 4.	97

231. Balogh István kijelölt ljubljanaí nagykövet összefoglalója a magyar–szlovén kapcsolatok lehetőségeiről 1992. március 17.	101
232. Tömösváry Zsigmond ezredesnek, a Honvédelmi Minisztérium Nemzetközi Főosztály vezetőjének összefoglalója Szabó Istvánnak, a 4. Területi Főosztály vezetőjének Janez Janša szlovén honvédelmi miniszter magyarországi látogatásáról 1992. április 9.	105
233. Jeszenszky Géza jelentése a Kormánynak hivatalos szlovéniai látogatásáról 1992. május 28.	110
234. A 4. Területi Főosztály Szlovén Referatúrájának összefoglalója Szlovéniáról 1992. július 7.	112
235. Jeszenszky Géza előterjesztése a Kormánynak Magyarország és Szlovénia barátsági és együttműködési szerződésére 1992. november.	119
236. Bába Ivánnak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának jelentése a Kormánynak Janez Drnovšek szlovén miniszterelnök magyarországi látogatásáról 1992. december 10.	127
237. Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–szlovén kapcsolatokról 1993. március 18.	134
238. Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–szlovén gazdasági kapcsolatokról 1993. március 18.	139
239. Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Jeszenszky Géza és Lojze Peterle szlovén külügyminiszter tárgyalásáról 1993. március 26.	142
240. Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Milan Kučan szlovén elnök nem hivatalos budapesti látogatásáról 1993. június 14.	147
241. Balogh István ljubljanaí nagykövet éves beszámoló jelentése 1993. június 24.	152
242. Rejteltávirat Zágrábból. Malešić ljubljanaí horvát nagykövet megítélése a szlovén–horvát kapcsolatokról 1993. szeptember 7.	162

243. Szabó János földművelésügyi miniszter jelentése a Kormánynak Ljubljani tárgyalásairól 1994. március 31.	164
244. Rejtjeltávirat Brüsszelből. Szlovénia és az Európai Unió kapcsolata 1994. április 8..	167
245. Rejtjeltávirat Brüsszelből. Mitja Drobníč brüsszeli szlovén első beosztott tájékoztatása a szlovén külpolitikáról és megítélése a délszláv válságról 1994. április 26..	168
 Bosznia-Hercegovina Köztársaság (1990–1994).	
246. Őszi István belgrádi nagykövet bemutatkozó látogatása Bosznia-Hercegovinában 1990. június 13..	171
247. Rejtjeltávirat Belgrádból. Magyarország és Bosznia-Hercegovina gazdasági kapcsolatai 1990. július 23.	175
248. Rejtjeltávirat Zágrábból. A bosznia-hercegovinai többpárti választások 1990. november 15..	176
249. Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója a többpárti választásokról Boszniában és Hercegovinában 1990. december 27..	178
250. Rejtjeltávirat Belgrádból. A magyar–bosnyák kapcsolatokról 1992. január 15..	182
251. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Göncz Árpád és Haris Silajdžić bosnyák külügyminiszter tárgyalásáról 1992. január 18..	184
252. Sillár Emőkének, a külügyminiszteri Kabinetiroda vezetőjének összefoglalója Jeszenszky Géza és Haris Silajdžić bosnyák külügyminiszter tárgyalásáról 1992. január 18..	186
253. A Központ utasítása a misszióvezetőknek az ENSZ BT Bosznia-Hercegovinával foglalkozó ülése ügyében 1992. július 17.	187
254. Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselő vezetője és Alija Izetbegović bosnyák elnök megbeszélése 1992. szeptember 26.	191

255. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi nagykövet megbeszélése Slobodan Vujdalićtal, Szarajevó önkormányzatának megbízottjával 1993. január 15.	192
256. Rejtjeltávirat Zágrábból. Zdenko Škrbalo horvát külügyminiszter üzenete Jeszenszky Gézának a boszniai horvát–muszlim összecsapásokról 1993. január 19.	194
257. Mate Boban Bosznia-Hercegovina Horvát Közössége elnökének és Mile Akmadžić Bosznia-Hercegovina kormánya elnökének levele Alija Izetbegović bosnyák elnöknek 1993. január 20.	196
258. Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselő vezetője és Ejup Ganić bosnyák alelnök megbeszélése 1993. január 20.	199
259. Rejtjeltávirat Moszkvából. Az orosz Külügyminisztérium délszláv osztálya vezetőjének véleménye Boszniáról 1993. január 21.	202
260. Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselő vezetője és Haris Silajdžić bosnyák külügyminiszter megbeszélése 1993. február 11.	204
261. Rejtjeltávirat Teheránból. Pálmai Géza teheráni nagykövet és Mohammad Javad Zarif iráni külügyminiszter-helyettes megbeszélése Boszniáról 1993. február 11.	207
262. Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ- képviselő vezetője és Ernest Petrič Szlovénia ENSZ nagykövete megbeszélése Boszniáról 1993. február 22.	209
263. Rejtjeltávirat New Yorkból. Venezuelai kezdeményezésre magyar, osztrák, szlovén és bosnyák megbeszélés New Yorkban 1993. március 2.	210
264. Székelyné N. Máriának, a 4. Területi Főosztály török referensének jelentése Kenan Tepedelen budapesti török első beosztott tájékoztatásáról a boszniai etnikai tisztogatások kapcsán 1993. március 3.	214
265. Rejtjeltávirat Teheránból. Pálmai Géza teheráni nagykövet jelentése Mohammad Javad Zarif iráni külügyminiszter-helyettes közléséről az ENSZ Biztonsági Tanácsáról 1993. március 4.	215

266. A Központ utasítása egyes misszióvezetőknek a boszniai helyzettel kapcsolatban 1993. március 25.	217
267. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglaló jelentése. Egyes muszlim országok megítélése Magyarország Bosznia-politikájáról 1993. április 19.	219
268. Rejtjeltávirat Bonnból. A németországi magyar nagykövet értesülései a boszniai háborúról 1993. április 23.	221
269. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi nagykövet jelentése Zdenko Škrabalo horvát külügyminiszter tájékoztatásáról a horvát–bosnyák összecsapásokkal kapcsolatban 1993. április 24.	224
270. Rejtjeltávirat Zágrábból. Irán horvátországi ügyvivőjének véleménye Horvátország Bosznia-politikájáról 1993. május 4.	226
271. Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hurd brit külügyminiszter megítélése az Egyesült Királyság Bosznia-politikájáról 1993. május 5.	228
272. Rejtjeltávirat Belgrádból. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége képviselőinek és egyes szerb ellenzékiek megítélése Boszniáról 1993. május 10.	231
273. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a horvát kormány álláspontjáról a horvát–muszlim konfliktussal kapcsolatban 1993. május 14.	234
274. Rejtjeltávirat Londonból. Amerikai vezető diplomata véleménye az Amerikai Egyesült Államok Bosznia-politikájáról 1993. június 3.	235
275. Rejtjeltávirat Moszkvából. Az orosz Külügyminisztérium délszláv osztálya vezetőjének véleménye az öthatalmi cselekvési programról és az Amerikai Egyesült Államok boszniai szerepvállalásáról 1993. június 3.	238
276. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bisera Turković Bosznia-Hercegovina zágrábi nagykövetének értékelése Bosznia-Hercegovináról 1993. június 11.	241

277. Szabó István kairói ideiglenes ügyvivő főnöki levele Jeszenszky Gézának az Arab Liga Magyarországnak nyújtott pénzügyi támogatásáról a Boszniából Magyarországra menekülők részére 1993. július 5.	244
278. Rejtjeltávirat Bonnból. Erdődy Gábor bonni nagykövet megbeszélése a Kancellári Hivatal Külügyi Osztálya Kelet- és Délkelet-Európával foglalkozó referatúrájának vezetőjével Boszniáról 1993. július 21.	245
279. Rejtjeltávirat Teheránból. Irán álláspontja a boszniai kérdés rendezéséről 1993. augusztus 23.	247
280. Rejtjeltávirat Zágrábból. Összefoglaló a boszniai rendezési terv háttéréről 1993. augusztus 31.	250
281. Rejtjeltávirat Genfből. Nanguyalai Tarzinak, az Iszlám Konferencia Szervezetének genfi állandó megfigyelőjének véleménye a délszláv térségben zajló eseményekről 1993. október 14.	253
282. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bisera Turković Bosznia-Hercegovina zágrábi nagykövetének értékelése Bosznia-Hercegovináról 1993. október 14.	255
283. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bisera Turković Bosznia-Hercegovina zágrábi nagykövetének véleménye a Nyugat-Boszniában kikiáltott muszlim enklávé autonómiájáról 1993. október 15.	257
284. Rejtjeltávirat New Yorkból. Bakir Ali Spasić bosnyák belügyminiszter látogatása a New York-i magyar ENSZ-képviselőn 1993. december 14.	260
285. Rejtjeltávirat Teheránból. Pálmai Géza teheráni nagykövet előzetes információi az Iszlám Konferencia Szervezete Kontaktcsoportjának genfi külügyminiszteri találkozásához, Bosznia-Hercegovina ügyében 1994. január 20.	262
286. Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hurd brit külügyminiszter boszniai látogatása 1994. január 26.	265
287. Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department elemző részlege balkáni ügyekben illetékes osztályvezetőjének véleménye a boszniai katonai helyzetről 1994. január 28.	267

288. Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department elemző részlegének balkáni ügyekben illetékes osztályvezetőjének megítélése a boszniai rendezésről 1994. január 28.	269
289. Rejtjeltávirat Ljubljánából. A szlovén kormány állásfoglalása a szarajevói polgári lakosság elleni támadásokról 1994. február 9.	271
290. Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor nagykövet megbízólevelének átadása Alija Izetbegović bosnyák elnöknek 1994. március 4.	272
291. Rejtjeltávirat Zágrábból. Irfan Ljubljankic bosnyák külügyminiszter értékelése Magyarország Bosznia-politikájáról 1994. március 7.	275
292. Rejtjeltávirat Zágrábból. A bosnyák kormány egyes vezetőinek értékelése a bosnyák gazdasági helyzetről 1994. március 8.	277
293. Rejtjeltávirat Genfből. Jean-Pierre Masset-nak, Lord Owen helyettesének értékelése a boszniai rendezésről 1994. március 24.	279
294. Rejtjeltávirat Belgrádból. A francia kormány álláspontja a boszniai béke esélyéről 1994. május 5.	282
Macedón Köztársaság (1990–1994).	
295. Őszi István belgrádi nagykövet jelentése bemutatkozó látogatásáról Macedóniában 1990. június 12.	284
296. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Macedóniáról és a jugoszláv–görög kapcsolatokról 1990. szeptember 7.	289
297. Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Gézának a macedón választások nem hivatalos eredményeiről 1990. december 12.	293
298. Rejtjeltávirat Zágrábból. Megszavasták az új macedón alkotmányt a macedón parlamentben 1991. január 9.	296

299. Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Gézának a választások utáni macedón belpolitikai helyzetről 1991. január 16..	298
300. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet látogatása a Macedón Köztársaságban 1991. május 29..	301
301. Rejtjeltávirat Athénból. Macedónia függetlenségének kérdése 1991. szeptember 19.	304
302. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Kiro Gligorov macedón elnök hivatalos budapesti látogatásáról 1991. szeptember 30..	305
303. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet és Kiro Gligorov macedón elnök megbeszélése a magyar–macedón kapcsolatokról 1992. január 6..	308
304. Rejtjeltávirat Szófiából. Krasimir Karakačanovnak, a Bolgár Nemzeti Mozgalom titkárnak közlései a délszláv térségről 1992. január 10..	313
305. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Macedónia helyzetéről, Szlovénia és Horvátország függetlenségének elismerése után 1992. január 24..	315
306. A 4. Területi Főosztály összefoglaló jelentése Jeszenszky Géza és Denko Maleski macedón külügyminiszter budapesti tárgyalásáról 1992. január 29..	318
307. Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet megbeszélése Kiro Gligorov macedón elnökkel 1992. április 21..	321
308. Rejtjeltávirat Athénból. A görög Külügyminisztérium főigazgatója bekérte a visegrádi hármak diplomáciai képviselőit Macedónia elismerése ügyében 1992. május 8..	323
309. Rejtjeltávirat Belgrádból. A visegrádi hármak szorgalmazza Macedónia függetlenségének elismerését 1992. május 20..	326
310. Rejtjeltávirat Belgrádból. Denko Maleski macedón külügyminiszter értékelése hazája külpolitikájáról 1992. augusztus 18..	327

311. Rejtjeltávirat Belgrádból. Kiro Gligorov macedón elnök értékelése hazája nemzetközi megítéléséről 1992. augusztus 18.....	330
312. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály főmunkatársának összefoglalója Risto Nikovski macedón külügyi államtitkár budapesti látogatásáról 1992. november 3.....	334
313. Rejtjeltávirat Belgrádból. Josif Džalevnek, a Macedón Köztársaság belgrádi képviselőjének tájékoztatása a Szkopjében működő külképvisletekről 1992. december 19.....	336
314. Rejtjeltávirat Athénból. A görög kormány álláspontja Macedónia elismeréséről 1993. január 7.....	338
315. Székelyné N. Máriának, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Virginia Tsouderou görög külügyi államtitkár budapesti tárgyalásairól 1993. január 11.....	341
316. Kolozsi Bélának, a Külügyminisztérium Elemző és Tervező Főosztály vezetőjének összefoglalója Macedónia elismeréséről 1993. január 19.....	344
317. Rejtjeltávirat Athénból. Görög stratégia Macedónia elismerésével kapcsolatban 1993. február 8.....	346
318. Rejtjeltávirat Tiranából. Az albán közvélemény Macedónia elismeréséről 1993. április 20.....	348
319. Rejtjeltávirat Athénból. Petros Papageorgiounak, a görög miniszterelnök kabinetfőnökének véleménye Macedónia elismeréséről 1993. május 12.....	351
320. Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–macedón kapcsolatokról 1993. június 3.....	353
321. Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Macedónia elismeréséről és a magyar álláspontról 1993. június 4.....	357
322. A 4. Területi Főosztály javaslatai Jeszenszky Géza és Stevo Crvenkovski macedón külügyminiszter New York-i találkozására 1993. szeptember 23.....	362

323. Rejtjeltávirat Athénból. Diplomáciai kapcsolatok létesítése Macedóniával 1993. december 1.	363
324. Rejtjeltávirat Athénból. Brit bejelentés Macedónia elismeréséről 1993. december 15.	365
325. Antalpéter Tibor londoni nagykövet nyílt távirata. Az Egyesült Királyság diplomáciai kapcsolatba lép Macedóniával 1993. december 16.	367
326. Rejtjeltávirat Athénból. Lengyel konzulátus nyitása Macedóniában 1994. január 7.	368
327. Magyar Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Macedónia nemzetközi elismeréséről és a magyar álláspontról 1994. február 10.	369
328. Magyar Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója a magyar–macedón kapcsolatokról 1994. február 14.	375
329. Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Bába Iván helyettes államtitkár és Viktor Graber macedón helyettes államtitkár megbeszéléséről 1994. február 21.	379
A délszláv válság és a nagyhatalmak (1990–1994).	
330. Rejtjeltávirat Párizsból. Nyugtalanág a francia politikai körökben Jugoszlávia destabilizálódása miatt 1990. április 27.	383
331. Thomas B. Robertson, az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetsége I. titkárának látogatása a Külügyminisztériumban a délszláv válság miatt 1990. október 31.	384
332. Rejtjeltávirat Belgrádból. Az olasz kormány álláspontja Szlovénia függetlenségéről 1991. január 8.	387
333. Rejtjeltávirat Londonból. A brit vélemények a jugoszláviai helyzetről 1991. január 19.	389
334. Rejtjeltávirat Belgrádból. A belgrádi nagykövetek Európa tanácsi tagországainak egyeztetése a jugoszláv válságról 1991. február 8.	391

335. Thomas Robertsonnak, a budapesti amerikai nagykövetség I. titkárának újabb látogatása a Külügyminisztériumban Jugoszlávia ügyében 1991. február 11.	393
336. Rejtjeltávirat Bonnból. A Bundestag plenáris ülése Jugoszláviáról 1991. február 26.	402
337. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a horvátországi fegyverszállítással kapcsolatos távirati jelentésekről 1991. február 28.	404
338. Jeszenszky Géza és Gianni De Michelis olasz külügyminiszter konzultációja Jugoszláviáról, Bolognában 1991. május 20.	408
339. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a jugoszláviai fejleményekről és a nemzetközi véleményekről 1991. május 24.	411
340. Szávai János párizsi nagykövet összefoglaló jelentése a jugoszláv helyzet francia megítéléséről 1991. június 3.	422
341. Bába Ivánnak, a Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály vezetőjének összefoglaló jelentése Antall Józsefnek a magyar, az amerikai, az osztrák, a luxemburgi külügyminiszterek és Frans Andriessen, az Európai Közösségek „külügyminisztere” közötti megbeszéléséről Berlinben 1991. június 20.	426
342. Molnári Sándornak és Piukovics Pálnak, a moszkvai Nagykövetség beosztott diplomatainak összefoglaló jelentése Jeszenszky Gézának a jugoszláv válság szovjet megítéléséről 1991. június 20.	428
343. Antall József levele Mihail Gorbacsovnak az Ante Marković szövetségi kormányfővel folytatott telefonbeszélgetéséről 1991. június 30.	435
344. Rejtjeltávirat Bukarestből. Román politikai vélemények a jugoszláv válságról 1991. július 2.	436
345. Jeszenszky Géza emlékeztetője Ivan Pavlovics Abimov szovjet nagykövet látogatásáról a Külügyminisztériumban 1991. július 5.	438

346. Rejtjeltávirat Tiranából. Az albán Külügyminisztérium főosztályvezetőjének véleménye a jugoszláv válságról 1991. július 8.	440
347. A 4. Területi Főosztály összefoglalója Jugoszláviáról és a nemzetközi véleményekről 1991. július 11.	442
348. Szávai János párizsi nagykövet összefoglalója a délszláv válság francia megítéléséről 1991. június 28.	447
349. Jeszenszky Géza és Alekszandr Besszmertnij szovjet külügyminiszter levélváltása Jugoszláviáról 1991. július 5. – 1991. július 8.	450
350. Rejtjeltávirat Hágából. Jugoszláv kezdeményezés Németország, Olaszország, Ausztria, Magyarország és Bulgária kizárásáról 1991. augusztus 8.	455
351. Jeszenszky Géza bekérte az Európai Közösség Budapestre akkreditált képviselővezetőit a jugoszláv válság ügyében 1991. augusztus 27.	457
352. Tomaj Dénes, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára fogadta Ausztria budapesti nagykövetét Szlovénia és Horvátország függetlenségének elismerése ügyében 1991. augusztus 28.	458
353. A Miniszterelnöki Titkárság emlékeztetője Antall József és Helmut Kohl kancellár telefonbeszélgetéséről 1991. szeptember 5.	459
354. Rejtjeltávirat Bonnból. A német kormány álláspontja Horvátország és Szlovénia függetlenségének elismeréséről 1991. szeptember 10.	462
355. Szokai Imre, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára fogadta Howard Pearce budapesti brit tanácsost a délszláv válság ügyében 1991. szeptember 11.	464
356. A Miniszterelnöki Titkárság emlékeztetője Antall József és Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter telefonbeszélgetéséről 1991. szeptember 16.	465
357. A Miniszterelnöki Titkárság emlékeztetője Antall József és Claudio Martelli olasz miniszterelnök-helyettes telefonbeszélgetéséről 1991. szeptember 16.	467

358. Rejteltávirat Pekingből. A kínai kormány álláspontja a jugoszláv válságról 1991. szeptember 20.	468
359. Rejteltávirat Hágából. Az Európai Közösségek jugoszláviai megfigyelőmisszió-tevékenységének kiterjesztése Magyarországra 1991. szeptember 25.	470
360. Rejteltávirat Madridból. Spanyol külügyminisztériumi vezetők megítélése a délszláv válságról 1991. szeptember 27.	471
361. Rejteltávirat Athénből. A görög kormány megítélése Jugoszlávia felbomlásáról 1991. szeptember 30.	474
362. Deák János vezérőrnagynak, a Magyar Honvédség Vezérkari Főnöke első helyettesének levele Somogyi Ferenc közigazgatási államtitkárnak az Európai Közösségek ellenőrzőmissziójának tervezett magyarországi tevékenységéről 1991. október 2.	475
363. Antall József levele Lord Carringtonnak, a hágai békekonferencia elnökének 1991. október 3.	477
364. Timotity Miklósnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának konzultációja Michael Gable-lel, a budapesti amerikai nagykövetség beosztott diplomatájával 1991. október 9.	478
365. Rejteltávirat Belgrádból. A belgrádi szovjet Nagykövetség diplomatájának közlései Franjo Tudman és Slobodan Milošević moszkvai meghívásáról 1991. október 18.	480
366. Antall József levele George Bush amerikai elnöknek 1991. október 26.	483
367. Jeszenszky Géza levele Pérez de Cuellar ENSZ-főtitkárnak 1991. október 31.	486
368. Antall József levele Ruud Lubbers holland miniszterelnöknek 1991. november 1.	491
369. Bollobás Enikőnek, a washingtoni Nagykövetség első beosztottjának összefoglaló jelentése Jeszenszky Gézának az amerikai törvényhozás és adminisztráció Jugoszláviával kapcsolatos állásfoglalásairól 1991. november 4.	494

370. A Jugoszlávia-értekezlet hágai dokumentumának negyedik változata 1991. november 6.....	500
371. Michael Gable-nek, a budapesti amerikai nagykövetség diplomatájának közlései Timotity Miklósnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának Barcs szerb bombázása ügyében 1991. november 22.....	509
372. Jeszenszky Géza fogadta Alexander Arnót, budapesti német nagykövetet a Külügyminisztériumban Horvátország és Szlovénia függetlenségének német elismerése ügyében 1991. november 13.....	511
373. Jeszenszky Géza levele Hans Van den Broek holland külügyminiszternek 1991. november 14.....	513
374. Rejtjeltávirat Bonnból. A CDU/CSU-frakció külügyi munkacsoportjának elnökének közlései a jugoszláv tagköztársaságok elismeréséről 1991. november 14.....	516
375. Rejtjeltávirat Hágából. Az Európai Közösségek dilemmája Szerbia és Horvátország függetlenségének elismerése miatt 1991. november 14.....	518
376. Rejtjeltávirat Rómából. Az Apostoli Szentszék Memoranduma Horvátország és Szlovénia elismeréséről 1991. november 27.....	520
377. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismeréséről 1991. december 11.....	522
378. Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hogg brit külügyi államminiszter megítélése a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismeréséről 1991. december 13.....	525
379. A Külügyminisztérium előterjesztése a Kormánynak a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismerésére 1991. december 18.....	526
380. Rejtjeltávirat Washingtonból. Amerikai–horvát tárgylások a délszláv háborúról 1991. december 20.....	530
381. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének akcióterve a délszláv háborúban 1992. január 3.....	532

382. A 4. Területi Főosztály intézkedési terve a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismerésével kapcsolatban 1992. január 20.	539
383. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv térség ütközési pontjairól 1992. február 2.	541
384. Rejtjeltávirat Bonnból. James Baker amerikai külügyminiszter és az Európai Községek külügyminisztereinek megállapodása Bosznia-Hercegovina elismeréséről 1992. március 13.	543
385. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv válság napi eseményeiről 1992. március 20.	545
386. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója az volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségéből és utódlásából fakadó problémákról 1992. március 30.	548
387. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója a délszláv válság napi eseményeiről 1992. április 24.	553
388. Antall József Konsztantin Micotakis görög miniszterelnöknek írt levelének a tervezete 1992. május 7.	560
389. Szávai János párizsi nagykövet jelentése a szomszédos országok magyar kisebbségi vezetőinek párizsi látogatásáról 1992. május 13.	562
390. Antall József levele Ruud Lubbers holland, Anibal Cavaco Silva portugál, John Major brit miniszterelnököknek, az EK-Trojka vezetőinek 1992. május 15.	564
391. Jeszenszky Géza levele James Baker amerikai külügyminiszterhez 1992. június 9.	566
392. Rejtjeltávirat Londonból. A szerb trónörökös meghívása Magyarországra 1992. szeptember 21.	568
393. Balla Lórántnak, a Diplomáciai Információs Főosztály vezetőjének összefoglalója a délszláv válsággal kapcsolatos hatalmi érdekekről 1992. október 12.	571
394. A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv válság napi eseményeiről 1993. január 21.	574

395. Rejtjeltávirat Bonnból. A német Külügyminisztérium balkáni országok referatúravezetőjének véleménye a Vance–Owen-tervről 1993. január 28.	578
396. Rejtjeltávirat Washingtonból. Kodolányi Gyula, a miniszterelnök külpolitikai tanácsadójának megbeszélése Jenonne Walkerrel, a Nemzetbiztonsági Tanács főigazgatójával és Leon Fuerth-tel, az alelnök nemzetbiztonsági tanácsadójával Washingtonban 1993. február 8.	581
397. Rejtjeltávirat Bonnból. Szabó Istvánnak, a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztály vezetőjének és Michael Steinernek, a német Külügyminisztérium balkáni referatúra helyettes vezetőjének megbeszélése Bonnban a vajdasági magyarokról 1993. február 12.	583
398. Rejtjeltávirat New Yorkból. Vélemények a délszláv válságról az ENSZ BT-ben 1993. február 26.	586
399. Rejtjeltávirat Ankarából. Az ankarai orosz követtanácsos tájékoztatása a délszláv válság politikai megoldásáról 1993. március 8.	588
400. Rejtjeltávirat Washingtonból. Amerikai vélemények Oroszország balkáni jelenlétéről 1993. március 26.	590
401. Rejtjeltávirat Bernből. Thalmann Antonnak, a svájci Külügyminisztérium ENSZ osztálya helyettes vezetőjének tájékoztatása Svájc Balkán-politikájáról 1993. április 7.	593
402. Rejtjeltávirat Hágából. Henri Andre Couzy altábornagynak, a holland szárazföldi haderő parancsnokának véleménye a boszniai légtérzáról 1993. április 9.	595
403. Rejtjeltávirat Ankarából. A török Külügyminisztérium főigazgató-helyettesének értékelése a délszláv háborúról 1993. április 19.	597
404. Rejtjeltávirat Washingtonból. Martonyi Jánosnak, a Külügyminisztérium államtitkárának megbeszélése Ralph Johnsonnal, a State Department főcsoportfőnökével Washingtonban 1993. április 23.	599

405. Rejtjeltávirat Athénból. Az athéni török nagykövet tájékoztatása a török és görög külügyminiszteri tárgyalásokról 1993. április 27.	602
406. Rejtjeltávirat Athénból. Mihalisz Papakonsztantinou görög külügyminiszter véleménye a Vance–Owen-tervről és Szerbiáról 1993. április 30.	604
407. Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department osztályvezetőjének véleménye a délszláv helyzetről 1993. május 28.	606
408. Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója a délszláv válság lehetséges rendezéséről 1993. június 9.	609
409. A 4. Terület Főosztály feljegyzése a vajdasági magyarok diplomáciai védelméről 1993. június 11.	613
410. Rejtjeltávirat Ankarából. A török Külügyminisztérium főigazgató-helyettesének értékelése a Balkánon zajló eseményekről 1993. július 9.	615
411. Rejtjeltávirat Londonból. Az Egyesült Királyság Balkán-politikája 1993. július 16.	617
412. Rejtjeltávirat Moszkvából. Vitalij Csurkin orosz elnöki megbízott tárgyalásai a jugoszláv utódállamokban 1993. július 29.	620
413. Rejtjeltávirat Londonból. A londoni kormány álláspontja a délszláv konfliktusban 1993. november 30.	622
414. Rejtjeltávirat Belgrádból. Zhu Ankangnak, Kína belgrádi nagykövetének tájékoztatása Kína kapcsolatáról a jugoszláv utódállamokkal 1994. január 31.	625
415. Huszár Jánosnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglaló jelentése a délszláv válság hatásairól 1994. február 11.	626
416. Rejtjeltávirat Zágrábból. A washingtoni szerződés következményei a délszláv térségben 1994. március 23.	628
417. A genfi magyar misszió jelentése a boszniai rendezésről 1994. március 24.	632

418. Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department balkáni osztály munkatársainak értékelése a washingtoni szerződésről 1994. március 26.	633
419. Rejtjeltávirat Ankarából. A török Külügyminisztérium főigazgató- helyettesének értékelése a washingtoni szerződésről 1994. március 27.	635
Életrajzi adatok	637

SZLOVÉN KÖZTÁRSASÁG (1990–1994)

211.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A szlovéniai választások eredményei

1990. április 12.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20472

Érkezett: 90. 04. 12. 07:38

Készítette: Ko.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Szlovéniai választások

43,

A helyi értékelések biztosra veszik Milan Kučan, az átalakított KSZ jelöltjének győzelmét a köztársasági elnök posztjáért folytatott versenyben. Kučan a szavazatok 44,5, Jože Pučnik a DEMOS ellenzéki tömörülés jelöltje 26,6 százalékát nyerte el. Ennek alapján a második fordulóban a papírforma is valószínűsíti Kučan győzelmét, ezt azonban befolyásolhatja, hogy a másik két jelöltet támogatók – mintegy 20 százalékos szavazatarány – melyik jelölt oldalára állnak.

Valószínűsíthető az is, hogy a megújított szlovén KSZ kerül ki a legerősebb pártként, ami azonban nem jelenti automatikusan, hogy kormányt alakíthat, vagy bekerülhet a kormányba, mivel a legtöbb képviselői helyet a DEMOS-pártszövetség szerzi meg.

Ugyanakkor széles körben uralkodó vélemény, hogy a DEMOS nem bizonyul elég tartósnak, mint szövetség és ilyen szempontból egyáltalán nem biztos, hogy a jelenlegi felállásban szerzett eredmények alapján alakul majd meg az új kormány, más koalíció is elképzelhető, akár a KSZ részvételivel.

Lényegében a fenti értékelést hallottam a kormány két vezető tisztségviselőjétől, a szovjet és a francia nagykövettől is.

– 57 Ö. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 39. d.

212.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója Szlovéniáról

1990. június 30.

Külügyminisztérium
IV. Területi Főosztály

002330/199

Szigorúan titkos!
Készült: 5 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza úr
Somogyi Ferenc úr
Szokai Imre úr
Forrai Kristóf úr
Saját

Témavázlat Lojze Peterle, szlovén kormányfővel folytatandó tárgyalásokhoz
(Budapest, 1990. június 30.)

Szlovénia helyzete

– A közel kétmilliós lakosú Szlovénia Jugoszlávia legfejlettebb köztársasága. (Az egy főre jutó nemzeti jövedelem tavaly 5580 \$ volt.) Az országban először itt került sor áprilisban a szabad helyhatósági, parlamenti és köztársasági elnöki választásokra. A helyhatósági és parlamenti választásokból az ötpárti ellenzéki tömörülés,

46

a DEMOS került ki győztesen. A DEMOS jelöltjét, Lojze Peterlét választották meg kormányfőnek, aki egyben a Szlovén Kereszténydemokrata Párt elnöke. A parlament elnöke szintén a DEMOS jelöltje, dr. France Bučar lett. Ugyanakkor a köztársasági elnöki választást a reformkommunisták nyerték meg, s jelöltjük, Milan Kučan lett az elnök.

A nemzetiség lakta területen a Magyar Nemzetiségi Közösség saját jelölteket állított. A választások eredményeként magyar képviselők is bekerültek a köztársasági parlament két tanácsába.

– A DEMOS programjában síkra száll a nemzeti megbékélésért, az új szlovén és jugoszláv alkotmány megalkotásáért, a jogállam és a piacgazdálkodás megteremtéséért, a széles körű privatizációért. Törekvéseinek középpontjában áll a jugoszláv szövetségi rendszer radikális megváltoztatása, a nemzetek önkéntes elhatározásán alapuló jugoszláv konföderáció megteremtése. Ebben az új horvát vezetés partnere, de erős ellenfele Szerbia és a déli köztársaságok.

– Külpolitikai téren az új szlovén vezetés gyors ütemben nyitni akar Nyugat-Európa felé. Nem kíván azonban Belgrádon át felzárkózni Nyugat-Európához. Külpolitikai téren is teljes szuverenitásának megteremtésére törekszik. Ezért nagy önállóságot követel magának a jugoszláv külpolitika alakításában. Bejelentette azt a szándékát, hogy a közeljövőben néhány városban (Róma, Bécs, Párizs, Prága, Brüsszel, München) saját külképviseletet kíván nyitni.

– Szlovénia nagy jelentőséget tulajdonít a regionális kapcsolatoknak, főleg az Alpok–Adria együttműködésnek. Szorgalmazza a fokozottabb magyar részvételt. Hangsúlyozza a szomszéd országokkal való kapcsolattartás erősítésének szükségességét.

Magyar–szlovén politikai kapcsolatok

– A magyar–jugoszláv, s ezen belül a magyar–szlovén kapcsolatok hagyományosan jók. Rendszerezsek a felső és középszintű találkozók a magyar és szlovén vezetők között. Legutóbb ez év tavaszán járt Szlovéniában Pusztai Ferenc, művelődési államtitkár és Tabajdi Csaba miniszterhelyettes.

– Nagyon intenzív az együttműködés Zala megye és a szlovén határ menti területek között. Kiemelt szerepet játszanak ebben egyes városok, községek (Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Muraszombat, Maribor, Lendva) hosszú múltba visszatekintő, szoros kapcsolataival.

– Kapcsolatainkat semmilyen kérdés nem terheli.

Kisebbségi-művelődési együttműködés

– Részünkről a nyugodt, őszinte párbeszéd hívei vagyunk, ösztönözzük a nálunk élő szlovének és az anyanemzet kapcsolatainak erősítését, üdvözljük a magyarországi szlovének életében végbemenő pozitív változásokat, így önkormányzati szerveik létrehozását. (A Magyarországi Délszlávok Szövetsége mellett a szlovének, akárcsak a szerbek és a horvátok, új, önálló kisebbségi szervezetet hoznak létre.)

Új kisebbségi törvény készül nálunk. Jugoszláviával – az ötös együttműködés keretében – hasznosan tudunk együtt dolgozni Koppenhágában a kisebbségi kérdést érintő, közös javaslatok előterjesztésében.

– Szlovén részről megkülönböztetett figyelmet szentelnek a kisebbségi együttműködésnek. Jó ideje a többi tagköztársaságtól eltérően, egyfajta külön kisebbségi politikát folytatnak bel- és külpolitikai téren egyaránt. Nagy érdeklődést tanúsítanak a köztársaságban élő mintegy 10 000 magyar, illetve a nálunk, főleg Rábavidéken⁴⁷¹ élő kb. 5000 szlovén sorsa iránt. Az 1989-es alkotmány⁴⁷² őslakosnak tekinti az ottani magyarokat, bővítette jogait, növelte szervezeteik hatáskörét.

– Értékeljük, hogy a köztársaságban élő magyarok szabadon művelhetik nyelvüket, kultúrájukat, megfogalmazhatják törekvéseiket.

A lendvai központban működő szervezetük, a Magyar Nemzetiségi Önigazgatási Közösség,⁴⁷³ aktívan és bátran vállalja az ottani magyarság érdekeinek képviselését, védelmezését.

– Jugoszlávia tagköztársaságai közül Szlovéniával folytatjuk a legeredményesebb együttműködést ebben a kérdésben. Legjobban bevált együttműködési területek: pedagógusképzés, magyar és szlovén nyelv és irodalomlektorok tevékenysége (Budapesten, Szombathelyen, Ljubljánában és Mariborban), egyetemi kapcsolatok,

⁴⁷¹ Vendvidék, vagy Rábavidék Vas megye területén, a Szentgotthárdi járásban, a Rába folyó melletti, 94 km² nagyságú terület. 3000 lakosának 95%-a szlovén, 5%-a német, 5%-a pedig magyar.

⁴⁷² 1989 szeptemberében a Szlovén Szocialista Köztársaság Parlamentje számos alkotmánymódosítást fogadott el, amelyek lefektették a parlamenti demokrácia alapját.

⁴⁷³ A Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, mint a Muravidéken élő őshonos magyar nemzeti közösség önkormányzati, érdekvédelmi és egyéb politikai tevékenységét és feladatait ellátó központi szervezete 1975-ben a Szlovén Köztársaság Alkotmányának 64. szakasza és a Nemzeti Önkormányzati Közösségekről szóló törvény értelmében alakult meg. Legfontosabb feladata a muravidéki magyar közösség anyanyelvének, nemzeti tudatának, tárgyi és szellemi öröksége megőrzésének védelme és fejlesztése, nemzeti érdekeinek érvényesítése, továbbá feladata az alkotmány és a törvény által biztosított jogok gyakorlásának elősegítése.

különösen a maribori Pedagógiai⁴⁷⁴ és a Szombathelyi Tanárképző Főiskola⁴⁷⁵ között, a magyarországi szlovénység és a szlovéniai magyarság kulturális műsorokkal, kerekasztal-beszélgetésekkel, kiállításokkal egybekötött évenkénti seregszemléje.

Külön említésre méltó néhány idei rendezvény:

– A maribori Pedagógiai Főiskolán működő magyar tanszék és magyar lektor 1990. november 8–9-én szlovén–magyar tudományos konferenciát szervez Mátyás király halálának 500. évfordulója alkalmából. Ehhez a kért segítséget megadjuk. Kíváncsok a megfelelő magyar tudományos-kulturális-politikai részvétel.

– A Magyar Nemzetiségi Közösség ez év márciusában, a szervezet fennállásának 15. évfordulója alkalmából Lendván figyelemre méltó kerekasztal-megbeszélést rendeztek a Kárpát-medencében élő magyarságról, amelyen hangsúlyozták a térségben élő magyarok szorosabb kapcsolattartásának szükségességét. (A megbeszélésre meghívták hazánk és a velünk szomszédos országokban élő magyarok képviselőit.)

– Kapcsolataink bővítése érdekében javasoljuk:

– A fentiekhez hasonló kerekasztal-megbeszélések, rendezvények folytatását, a nemzetiségi képviselők mellett a hazai társadalomtudósok nagyobb részvétele mellett.

– Magyar–jugoszláv Történész Vegyes Bizottság munkájának beindítását, esetleg külön magyar–szlovén történeştalálkozót.

– Szorgalmazzuk a műemlékvédelmi együttműködés bővítését, a történelmi és kulturális emlékhelyek kölcsönös megjelölését.

Gazdasági kapcsolatok

– Kapcsolataink növekvő tendenciát mutatnak. Tavaly árucsereforgalmunk 35%-kal, exportunk 24,5%-kal, importunk 44%-kal nőtt az előző évhez képest. (Magyar–jugoszláv relációban a növekedés 31% volt.)

Ugyancsak nő Szlovénia részesedése a magyar–jugoszláv kétoldalú összforgalomban. A korábbi évek 10-12%-ához képest tavaly több mint 20%-ot tett ki a köztársaság

⁴⁷⁴ A Maribori Egyetem jogelődje, a Felsőoktatási Intézmények Szövetsége (Zruženje visokošolskih zavodov) 1961-ben, míg maga az egyetem 1975-ben alakult meg. Tíz karán és az egészségügyi főiskolán húszezer hallgató tanul. A Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Intézete jogelődje a Pedagógiai Akadémián belül felállított Magyar Lektorátus 1966-ban, míg maga a Tanszék az 1980/81-es tanévben alakult meg.

⁴⁷⁵ A Szombathelyi Tanítóképző Intézet 1959-ben alakult meg, 1974-ben jött létre az önálló Szombathelyi Tanárképző Főiskola, amely 1984-ben Berzsényi Dániel nevét vette fel.

részesedése. A magyar export Szlovéniában 67 millió dollárt, az import 81,9 millió dollárt tett ki.

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

213.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet szlovéniai útja

1990. július 7.

KÜM Táközlés Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG207721

Érkezett: 90. 07. 04. 19.48

Készítette: Ny.J.

Ellenőrizte:

Tárgy: L. Peterle Szlovén kormányfő magyarországi látogatása

43

A Szlovén Köztársaságban tett látogatásom alapján jelentem:

Szlovénia vezetői egyöntetűen nagy várakozással tekintenek kétoldalú kapcsolataink fejlesztése elé, messzemenő készségüket és érdekeltségüket hangsúlyozták.

Lojze Peterle kormányfő megelégedéssel nyilatkozott budapesti tapasztalatairól, Antall József és Jeszzenszky Géza úrral folytatott megbeszéléseiről. Elmondta, hogy az együttműködés fejlesztéséről, annak lehetséges módjairól vallott felfogásunk azonos. Külön jelentőséget tulajdonítanak a nemzetiségi kérdésnek, és örömmel konstataálta, hogy az általa felvetett konkrét kérdésekben nyitottsággal, egyetértéssel találkozott.

Beszélgetéseim során a kapcsolatoknak azok a kérdései kerültek előtérbe, amelyek az együttműködésben érdekeltek közvetlen kapcsolatait segítik elő. Konkrétan: új határ-átkelőhelyek nyitása, vasúti összeköttetés megteremtése Rédics–Lendva és Muraszombat–Szentgotthárd között, a határ menti körzetek fokozottabb összekapcsolódásából

50

kínálkozó előnyök kihasználása. A magyarországi szlovén nemzetiséggel kapcsolatban megfogalmazták aggodalmaikat és egyetértettek azzal, hogy az eddiginél gyakorlatiasabb együttműködésre van szükség: pedagógusok és papok küldése, szlovéniai iskoláztatás szélesítése a határ mentén. A szlovén tv vételi lehetőségeinek javítása, a magyarországi szlovén falvak munkaerő-megtartóképességének a javítása közös programok révén, a szombathelyi főiskolán működő tanszék továbbfejlesztése, kulturális jelenlétünk erősítése egymás országában.

Janez Dular,⁴⁷⁶ a határon kívül élő szlovének kérdéseivel foglalkozó tárcanélküli miniszter szívesen találkozna Entz Géza úrral. Javaslom Dular úr meghívását.

-124- Ő. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

214.

Rejteltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul
bemutatkozó látogatása Ljubljanában

1990. július 23.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

⁴⁷⁶ Janez Dular (Vavta vas, 1943–) 1968-ban a Ljubljana Egyetemen szlavisztika oklevelet szerzett, 1983-ban doktorált. 1973-tól a Ljubljana Egyetemen dolgozott. 1990 és 1992 között a határon túli szlovénokkal és az etnikai közösségekkel foglalkozó ügyek tárcanélküli minisztere, 1996 és 1997 között szlovén kultuszminiszter volt.

Azonosító: BLG20773

Érkezett: 90. 07. 23. 16.06

Készítette: Ko.

Tárgy: Bagi úr bemutatkozó látogatása Szlovén vezetőknel

47,

Bagi Gábor jelenti Zágrábból.

Július 12–13-án bemutatkozó látogatást tettem Ljubljánában. Fogadott C. Zlobec a köztársaság elnökségének a tagja, V. Pukl, a parlament alelnöke, M. Malešić a kormány elnökhelyettese, M. Bulc a Gazdasági kamara elnöke, Z. Thaler külügyi titkár-helyettes, valamint a város polgármestere.

A szlovén vezetők a magyar–szlovén kapcsolatokat jónak minősítették. Üdvözölték a magyar főkonzulátus megnyitását, amit a szlovén és horvát demokratikus változások politikai támogatásaként is értékelték. Szívesen vennék magyar főkonzulátus megnyitását Ljubljánában is. Kiemelték, hogy az országainkban szabad választások útján kialakult többpárti demokrácia, a politikai rendszer változása növeli egymás-
rautaltságunkat, új lehetőséget nyit az együttműködés fejlesztésére. Kapcsolatainkra kedvezően ható körülményként szoltak a mindkét országban élő nemzetiségekről. Egyetértettek, hogy az anyanemzetnek az eddigénél több segítséget kell nyújtaniuk nyelvük, kultúrájuk megőrzéséhez, életkörülményeik javításához. Ennek alapvető feltételeként említették a közvetlen kapcsolattartás lehetőségének javítását, mindenekelőtt új határátkelőhelyek megnyitásával.

Egyöntetűen szóvá tették a magyarországi szlovén kisebbség parlamenti képviselő-
tének hiányát, szembeállítva a szlovén gyakorlattal, amelyben az alkotmány a magyar kisebbségnek közvetlen választással betölthető mandátumot biztosít. Készek fogadni Entz Géza urat a nemzetiségi együttműködés konkrét teendőinek áttekintése céljából.

Kiemelt jelentőséget tulajdonítanak az Alpok–Adria Munkaközösség keretében folyó együttműködés fejlesztésének, mint az európai integrációs folyamatba történő
mielőbbi bekapcsolás egyik lehetséges útjának. A beszélgetésekből úgy tűnt, kevésbé lelkesednek a Pentagonale-együttműködés iránt, mivel tartanak Belgrád gyámkodá-
sának kiterjesztésétől a helyi integrációs lehetőségekre.

Szlovén részről nagy érdeklődést mutatnak a világkiállítással összefüggő együtt-
működési lehetőségek, mindenekelőtt kivitelezési munkálatok végzése iránt. Közvet-
len kapcsolatfelvételt, információkat sürgetnek konkrét teendőkről, bekapcsolódási
lehetőségekről.

Érdekeltek a parlamenti kapcsolatok fejlesztésében, parlamenti bizottságok közvetlen együttműködésében, tapasztatsere, konzultáció céljából.

Zlobec úr érdeklődött a határ menti 50 km-es fegyvermentes zóna létrehozására tett korábbi magyar javaslat iránt. Megítélésem szerint az új szlovén vezetésnek jelentős belpolitikai érdekei fűződnek a jugoszláv hadsereg szlovéniai jelenlétének csökkentéséhez. Erre alapozva Szlovénia segítségével el lehetne mozdítani a jelenlegi holtpontról a magyar kezdeményezés ügyét Jugoszláviában.

– 08 B. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

215.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Bagi Gábor zágrábi főkonzul jelenti
a szlovén vezetés véleményét Jugoszláviáról

1990. augusztus 14.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20772

Érkezett: 90. 07. 23. 15.18

Készítette: Ko.

Ellenőrizte: *Kézírással*

47

Tárgy: Szlovén vélemény Jugoszlávia belpolitikai helyzetéről

Bagi Gábor jelenti Zágrábból

Ljubljanai bemutatkozó látogatásom alkalmával szlovén vezetők a jugoszláv belső helyzetről elmondták:

Jugoszlávia a társadalmi válság megoldása szempontjából az elmúlt 10 évét az egypártrendszer zsákutcája és a föderációs rendszer működésképtelensége miatt elvesztette. Szlovénia korábbi lépéseivel, a demokratikus választásokkal és legutóbb szuverenitása deklarálásával áttörte a stagnálást, kikényszerítette a szövetségi rendszer újratárgyalását.

A belpolitikai helyzetet jelenleg a felgyorsult társadalmi mozgásból származó növekvő ellentétek határozzák meg. Míg Szlovénia és Horvátország erőteljes politikai és gazdasági lépéseket tesz a fejlett nyugati társadalmakhoz történő felzárkózás irányába, az ország délkeleti, főként a szerb konzervatív törekvések miatt, egyre inkább balkanizálódik. Az ellentétek jelenleg a szövetségi rendszer átalakítása körül csúcsosodnak. Szlovén és horvát részről állami szuverenitásukat garantáló konföderációt akarnak. Értékelésük szerint ebben bizonyos mértékig Bosznia-Hercegovina és Macedónia is érdekeltté tehető, míg Szerbia és Crna Gora ellenzi a jelenlegi föderációs rendszer lényeges módosítását. Szlovénia eltökélt szuverén államiságának megteremtésében. Egy új szövetségi rendszert több változatban is el tudna fogadni. Elképzelhetőnek tartja, hogy Szlovénia és Horvátország konföderációra lépjen az ország föderációként megmaradó többi köztársaságával. Egy esetleges szlovén–horvát konföderációhoz óvatosan közelítenek; el akarnak kerülni egy újabb rossz államszerződést. Végző esetben a kiválást is alternatívának tartják. Ennek kül- és belpolitikai feltételei – értékelésük szerint – adottak.

Pontosan felmérték Jugoszlávián belüli gazdasági függőségüket, ami nemzeti jövedelmük mintegy 30 százalékát érinti. A kapcsolatok a kölcsönös érdekek alapján kiválásuk esetén rendezhetők. Új alkotmányuk – amelyen dolgoznak – minden tekintetben meg fog felelni egy szuverén állammal szembeni követelményeknek. Szövetségi hovatartozásukat ebben nem rögzítik; azt külön megállapodás tárgyaként kezelik, amely nem ütközhet alkotmányukkal. Növelik politikai önállóságukat. Szomszédaiknál és a vezető nyugati országokban önálló politikai képviselőt nyitnak. Más államokban érdekeik képviselőtét a konföderációs megállapodásban szabályozzák. Céljuk, hogy mielőbb csatlakozzanak a nyugat-európai integrációs szervezetekhez: az Európa Tanácshoz és az EGK-hoz. E követelményeknek Szlovénia lényegében már ma is megfelel. Visszahúzó tényező Jugoszlávia többi részének gazdasági és politikai állapota, mindenekelőtt Koszovó.

A szerb vezetés Koszovó ügyét eddig összjugoszláv problémaként állította be, ugyanakkor a megoldás keresésében önös, nacionalista érdekeit követte, amivel a helyzetet a végsőkéig elmérgesítette. Szlovénia mostantól aktívabban fog fellépni Koszovó problémájának európai normák szerinti rendezése érdekében, álláspontja szerint Koszovónak köztársasági státust kell kapnia. Ha kell, a nemzetközi politikai tényezők és közvélemény figyelmét is rá fogja irányítani a szerb pozíció tarthatatlanságára.

Szlovén értékelés szerint a Marković-féle gazdasági program irányát tekintve megfelelő, mert segíti a vállalati átalakulást és a tulajdon-transzformációt. Ugyanakkor a dinár magas árfolyamának fenntartása egyre inkább visszaveti a kivített és fékezi az elengedhetetlen szerkezetátalakítást. A kezdeti kedvező és a mostani erősödő negatív hatások lassan kiegyenlítődnek; a program kritikus szakaszba érkezett.

-07 – B.

Lássa:

IV: Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 38. d.

216.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Szlovénia külpolitikai céljai

1990. november 12.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20145

Érkezett: 90. 11. 12. 18:25

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

A Szlovén Külkapcsolatok Minisztériumának államtitkára, Zoran Thaler fogadta gazdasági tanácsosunkat. Elmondta, Szlovéniában nagy visszhangot keltett Magyarország Európa Tanácsba való felvétele,⁴⁷⁷ mely alkalmából kérte tolmácsolni jókívánságait a magyar vezetés számára. A szlovén vezetés úgy ítéli meg, hogy Szlovéniában is teljes mértékben megvalósult a demokratikus átalakulás és minden feltétel teljesült ahhoz, hogy Szlovénia, akárcsak Horvátország, az Európa Tanács tagjává válhatna. A többi jugoszláv köztársaságban azonban nagyon lassú az átalakulás, ami fékezi Jugoszlávia közeledését Európához. Ez Szlovénia számára károkat okoz.

Szlovénia gyorsítani akarja a közvetlen kapcsolatok szélesítését. Úgy ítélik meg, hogy a jugoszláv szövetségi szervek, elsősorban a jugoszláv követségek, nem képviselik kellőképpen a szlovén érdekeket, ezért megkezdték a Szlovén Köztársaság külföldi képviselőinek a létrehozását. Jelenleg már Brüsszelben, Bécsben, Washingtonban, Moszkvában, Prágában dolgoznak a szlovén kormány meghatalmazott képviselői. Stockholmban, Helsinkiben és Montrealban szlovén származású külföldi állampolgárokat bíztak meg a szlovén érdekek képviselésével. Szlovén részről szeretnék, ha Magyarországgal mielőbb megállapodás jöhetne létre meghatalmazott képviselők cseréjéről, illetve kölcsönösségi alapon iroda biztosításáról.

Thaler államtitkár elmondta, hogy megkezdték a Szlovénia és Magyarország közötti (Martinje–Felsőszőlőnk) új határátkelőhely létesítését. Jó lenne, ha az illetékesek összehangolnák a munkákat, hogy egy időben készüljenek el mindkét oldalon a megnyitásakor szükséges létesítmények.

– 226 – Ő –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

⁴⁷⁷ A Magyar Köztársaság 1990. november 6-án helyezte letétbe csatlakozási okiratait az Európai Tanácsban. Az Alapszabályt a Magyar Országgyűlés az 1991. évi LXXI. törvénnyel hirdette ki.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Népszavazás kezdeményezése Szlovéniában
a függetlenségről

1990. november 20.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20198

Érkezett: 90. 11. 20. 18:04

Készítette: Fi.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Népszavazás Szlovénia kiválásáról Jugoszláviából

47

A kormányzó pártszövetség, a DEMOS népszavazást (plebiszcitum) kíván kezdeményezni Szlovénia kiválásáról Jugoszláviából. Az elképzelések szerint december 23-án megtartandó népszavazást követő 3-4 hónap alatt lehetne tárgyalások útján rendezni a kiválással kapcsolatos jogi és anyagi kérdéseket, s ez alatt az idő alatt meg tudnák szervezni az önálló állami léthez szükséges politikai és gazdasági intézményes hátteret is. Napvilágot láttak már a különválás és az önálló állami létezés költségeit felmérő számítások, amelyek azt mutatták ki, hogy az állami függetlenség sem kerülne számottevően többbe, mint a mai, nem kielégítő helyzet finanszírozása. A lakosság körében végzett első reprezentatív felmérés szerint egy népszavazáson a szlovénok kétharmada a teljes elszakadást részesítené előnyben.⁴⁷⁸

A folyamatban lévő köztársasági választásokat figyelembe véve a DEMOS lépésének időzítése meglehetősen váratlan. A teljes függetlenség előtérbe állítását, az azt szolgáló lépések forszírozását nem elsősorban a megérett helyzet, hanem a kormányzó

⁴⁷⁸ A szlovén függetlenségről szóló népszavazást 1990. december 23-án tartották meg. A szavazásra jogosult 1 457 020 választópolgár 93,5%-a vett azon részt. Az ország függetlenségére 88,5%, ellene 4% szavazott. Az érvénytelen szavazatok 0,9%-ot tettek ki. Szlovénia 1991. június 25-én nyilvánította ki függetlenségét.

koalíció előtt tornyosuló problémák és a nyomukban jelentkező tévesztés magyarázhatja. Szakértők véleménye szerint Szlovénia gazdasága a katasztrófa szélére került, ugyanakkor a kormány sem a gondok orvoslásában, sem pedig a piacgazdaság kiépítésében, a privatizálásban és a külföldi tőke bevonásában nem tud érdemleges eredményeket felmutatni. Ez a kezdeményezés kétségtelenül alkalmas lehet – legalábbis átmenetileg – a tömegtámogatás visszaszerzésére.

Feltehetően a népszavazással kíván a DEMOS reagálni a Nyugat Jugoszlávia fennmaradásának elsőbbséget biztosító és az utóbbi időben újra erőteljesen hangsúlyozott álláspontjára. Úgy vélik, hogy a világot kész tények elé állítva, az önálló állammá alakulást sikerrel megvalósítva a későbbiek során megkaphatják a szükséges támogatást és elérhetik az elismerést. Egy sikeres népszavazás minden körülmények között erősítené a szlovén pozíciókat, a jövőbeni jugoszlávközi tárgyalásokon.

A DEMOS bejelentett lépése jelentős zavarokat idézhet elő az addig szoros szlovén–horvát együttműködésben, amelynek elsődleges célja a jugoszláv konföderáció elérése. Az érdekek szétválását mutatja, hogy az utóbbi időben a szlovén vezetők egyre gyakrabban emlékeztetnek Szlovénia és Horvátország helyzetében – az utóbbiban jelentős szerb kisebbség él – meglévő különbségekre, míg a horvát vezetés arra figyelmeztet, hogy Szlovénia leválása és függetlenné válása kifejezetten szerb célokat szolgálna.

Értékelésem szerint Szlovénia kiválásával egy arányos, minden köztársaság érdekeit figyelembe vevő jugoszláv politikai rendszer kialakításának esélyei lényegesen romlanának. Nyomában a dezintegrálódás felgyorsulásával, a belpolitika kontrollálhatatlanságának növekvő veszélyével kellene számolni.

– 234 - Ő. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 39. d.

Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Gézának
a szlovén belpolitikáról

1990. december 19.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
Ambasada Narodne Republike Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1990. december 19.

Dr. Jeszenszky Géza
Külügyminiszter úrnak
Budapest

Tárgy: A szlovén belpolitikai helyzet alakulása

107/1990.

Készítette: Hegedűs László
Készült: 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Nagykövetségen
Gépelte: Sosity Zorka

Szlovénia deklarált stratégiai célja – és ebben valamennyi politikai erő egyetért –, hogy az új alkotmány kidolgozásával a gyakorlatban is megvalósíthassa a köztársaság ez év júliusában deklarált szuverenitását és teljes jogú független állammá váljon, és mint ilyen jusson megállapodásra a többi érdekelt köztársasággal a majdani együttműködés keretéről. Ennek érdekében a szlovén törvényhozás azt az elvet követi, hogy azokat a szövetségi törvényeket, amelyek szerinte Szlovénia társadalmi, gazdasági fejlődésének akadályát jelentik, valamint a szlovén érdekekre különösen sérelmesek, azokat már a köztársaság új alkotmányának megteremtéséig tartó átmeneti időszakban alkotmánymódosító javaslatokkal saját területén hatályon kívül helyezi.

Az alábbiakban összefoglaljuk a szlovén törekvések alakulásának főbb jellemzőit és állomásait.

A szlovén parlament szeptember 28-i ülésén elfogadta a honvédelemről szóló alkotmánymódosítási javaslatokat. Ennek értelmében a Szlovén Köztársaság törvényei határozzak meg a katonai szolgálat módját és a katonai kötelezettségek más kérdéseit,

saját hatáskörbe vonják a területvédelmet, a köztársaság elnöke nevezi ki és váltja le a területvédelem parancsnokát. A szövetségi szervek Szlovénia területvédelmi egységei fölött csak közvetlen háborús veszély esetén rendelkezhetnek. A jövőben a köztársaság kormánya határozza meg a honvédelemmel kapcsolatos feladatok körét, gondoskodik azok védelméről és kidolgozza a köztársaság védelmi terveit. Szlovénia a Jugoszláv Néphadsereggel fennálló kötelezettségeit a katonák számának arányában teljesíti.

A szlovén parlament a köztársaság gazdasági szuverenitásának megteremtése érdekében hatályon kívül helyezte az érdekeit sértő szövetségi törvényeket.

Főként Szerbia Koszovóban alkalmazott politikája elleni tiltakozásként megtagadta a fejletlen területek fejlesztésére létrehozott szövetségi alaphoz való hozzájárulás befizetését.

A Szlovén Köztársaság Elnöksége a Horvát Köztársaság Elnökségével közösen kidolgozta Jugoszlávia konföderációs modelljét. A szlovén és horvát elképzelések szerint a jövőbeni modern Jugoszlávia alapját csak az önálló szuverén köztársaságok között megkötött konföderációs megállapodás képezheti. Miután még az idén valamennyi köztársaságban megtörténnek a szabad, többpártrendszerű választások, a demokratikusan hatalomra került legitim köztársasági vezetések a létező közös érdekek alapján dolgozhatják ki a valamennyi köztársaságnak megfelelő konföderatív államszerződést. Az önálló, szuverén Szlovén Köztársaság megteremtése egyúttal a konföderatív alapon álló Jugoszlávia létrehozásának előfeltétele.

A konföderációs modell kereteinek megfelelő új köztársasági alkotmány kidolgozása folyamatban van és elfogadása 1991 közepére várható.

A kormányzó pártszövetség, a DEMOS javaslatára a Szlovén parlament megszavazta, hogy 1990. december 23-án tartsanak népszavazást Szlovénia önállóságáról.

A szlovén vezetés elképzelései szerint a népszavazást követő 6 hónap alatt amennyiben a konföderáció kérdésében nem születik döntés, tárgyalások útján rendezni lehet az esetleges kiválással együtt járó bonyolult jogi és anyagi kérdéseket, s ez idő alatt meg tudnák szervezni az önálló állami léthez szükséges politikai és gazdasági intézményes hátteret is.

A plebiszcitum⁴⁷⁹ kezdeményezésével a DEMOS tulajdonképpen a Szlovén Kommunisták Szövetsége – a Demokratikus Reformok Pártja korábban elvetett javaslatát újíttotta meg. A teljes állami szuverenitás előtérbe állítását a kormányzó koalíció előtt tornyosuló problémák és a nyomukban jelentkező térvésztes is magyarázza. Szakértők véleménye szerint Szlovénia gazdasága katasztrofális helyzetben van, ugyanakkor kormánya sem a piacgazdaság kiépítésében, sem a külföldi tőke bevonásában nem

⁴⁷⁹ A latin eredetű plebiszcitum szó magyar jelentése néphatározat.

tud érdemleges eredményeket felmutatni. A népszavazás alkalmas lehet – legalábbis átmenetileg – a tömegtámogatás visszaszerzésére, annak sikere meggyőzheti a nyugati közvéleményt a szlovén önállósulási törekvések tömegtámogatásáról, legitimitásáról, másrészt erősítené Szlovénia pozícióit a Jugoszlávia jövőjéről, államformájáról folytatandó tárgyalásokon.

A vázolt szlovén lépések élénk reakciókat, vitákat váltottak ki a jugoszláv belpolitikai életben, különösen Szerbiában. A népszavazás kiírása jelentős zavarokat idézett elő az addigi szoros szlovén–horvát együttműködésben, amelynek elsődleges célja a jugoszláv konföderáció megteremtése volt.

Az érdekek szétválását mutatja, hogy az utóbbi időben a szlovén vezetők egyre gyakrabban emlékeztetnek a Szlovénia és Horvátország helyzetében – az utóbbiban kb. 600 000 főnyi szerbség él – meglevő különbségekre, míg a horvát vezetés arra figyelmeztet, hogy Szlovénia leválása és függetlenné válása kifejezetten szerb célokat szolgálna és „magára hagyná” Horvátországot.

A Milan Kučan szlovén és Franjo Tuđman horvát elnök december eleji celjei megbeszélésén⁴⁸⁰ világossá vált, hogy a horvát vezetés ugyan elfogadja a szlovén plebiszcitumot, de nem ad korlátlan mértékű garanciát a szlovén törekvések támogatására. A szlovénok bizonyos csalódottsággal vették tudomásul a visszafogott és korlátozott mértékű horvát támogatást. Tuđman elnök ugyanis érezte, hogy Szlovéniának elcsúszott, egyoldalú elszakadási törekvéseiért saját magának kell a kockázatot vállalni. A hadsereg részéről a Kadijević szövetségi honvédelmi titkár interjújában megfogalmazott fenyegetéseket⁴⁸¹ a horvát vezetés komolyan vette és láthatóan nem kívánja magát túlzottan exponálni a szlovén érdekekért.

⁴⁸⁰ Franjo Tuđman horvát és Milan Kučan szlovén elnök 1990. december 7-én a szlovéniai Celje városában találkoztak. A tárgyalások középpontjában az addigi jugoszláv föderációt felváltó szlovén–horvát konföderációs terv megvitatása állt.

⁴⁸¹ Veljko Kadijević szövetségi honvédelmi miniszter 1990. december 3-án Miroslav Lazanski katonapolitikai kommentátornak a zágrábi Danasban adott interjújában úgy értékelte, hogy hiba volt a hetvenes évek elején a Jugoszláv Néphadsereggel párhuzamosan felállított, a köztársasági kormányok parancsnoksága alatt álló Területvédelmi Egységek rendszerének a kialakítása, amelyek a valóságban párhuzamos, köztársasági hadsereggé léteztek. A honvédelmi miniszter egyértelművé tette a Területvédelmi Egységek felszámolásának a szándékát, s azt is bejelentette, hogy a Jugoszláv Néphadsereg a közeljövőben minden olyan fegyveres alakulatot lefegyverez majd, amelyek a szövetségi alkotmány alapján definiált egységes fegyveres erőkhöz kívül alakulnak meg, az ilyen egységek alapítóit pedig felelőségre fogják vonni. Az interjúban Kadijević azt is nyomatékosította, hogy ennek megvalósításához kész az erő alkalmazására.

A Szövetségi Végrehajtó Tanács a hatáskörét Szlovénia területén minimálisra csökkentő szlovén alkotmánymódosításra⁴⁸² válaszul a szövetségi Alkotmánybírósághoz fordult, de az még nem hozott kötelező erejű határozatokat. Saját hatáskörében pedig a törvényes fegyelem szigorításáról intézkedett. A szlovén vezetés és a szövetségi kormány közötti konfliktust tovább mélyítette az, hogy a szlovén parlament nem fogadta el a jövő évi szövetségi költségvetés tervezetét, valamint elutasította a Marković-kormány 10 törvényből álló gazdasági törvénycsomagját is.

Szlovénia helyzetét és törekvései megvalósítását nehezítendő Szerbia ismét a gazdasági diszkrimináción alapuló nyomásgyakorlással próbálkozik.

Külön forgalmi adót vet ki azokra az árukra, amelyek a konföderációt, vagy a Jugoszlávián belüli asszimetrikus helyzetet szorgalmazó köztársaságokból érkeznek. Az ún. letéti rendszer bevezetésével gyakorlatilag lezárja a szerbiai piacot a szlovén és a horvát áruk előtt.

A szlovén parlament a december 23-i népszavazás előtt kialakult feszült belpolitikai helyzet oldására, az egyes köztársaságok támogatásának megszerzése érdekében parlamenti küldöttségek küldésével is próbálkozik. A szlovén delegációk arról próbálták meggyőzni partnereiket, hogy a szlovén függetlenség népszavazással történő kinyilvánítása nem jelent automatikusan elszakadást Jugoszláviától. Az elszakadásra csak akkor kerül sor, ha a többi köztársaság végképp elutasítja a jövőbeni konföderációs államberendezkedést. A szlovén kezdeményezés fogadtatása vegyes volt: Horvátország lényegében egyetértett az előbb vázolt állásponttal, míg a vajdasági vezetés írásban utasította el a szlovén küldöttség látogatását, Szerbia eddig válasza sem méltatta.

A szlovén vezetés hagy erőfeszítéseket tesz önállósulási törekvéseik nemzetközi elismertetésére, amit a nyugat-európai országok fenntartásokkal fogadnak. Az olasz külügyminiszter legutóbbi ljubljanai látogatása során kijelentette, hogy Európa jelenlegi integrációs folyamataiban nincs helyük új államoknak, a jelenlegi határok sérthetatlensége garantálja az európai biztonságot.

Ősz István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 38. d.

⁴⁸² 1989. szeptember 27-én fogadta el a szlovén törvényhozás azokat az alkotmánymódosításokat, amely a köztársasági törvényeket a szövetségi felé helyezte, s egyben előirányozta a szlovén nép önrendelkezési jogát. A JKSZ Központi Bizottsága szerint a szlovén alkotmánymódosítás ellentétben állt a JSZSZK alkotmányával, ezért szavazattöbbséggel – 97 igen, 40 ellenében és 1 tartózkodás mellett – olyan álláspontot fogadott el, amely a szlovén alkotmánymódosítás vitás kérdéseit az új szövetségi alkotmány elfogadásával kívánta rendezni.

Kristóf Lázárnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója Lojze Peterle szlovén kormányfő magyarországi látogatásáról

1991. január 29.

Külügyminisztérium
IV. Területi Főosztály
Kristóf Lázár
0014/2/1191.

Szigorúan titkos!
Készült: 5 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza úr
Szokai Imre úr
Belgrád
Zágráb
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Lojze Peterle szlovén kormányfő magyarországi látogatása
(1991. január 22.)

Mádl Ferencnek, a Miniszterelnökség tárca nélküli miniszterének meghívására 1991. január 22-én Budapestre látogatott Lojze Peterle, a Szlovén Köztársaság kormányfője. Fogadta őt Antall József miniszterelnök és Jeszenszky Géza külügyminiszter.

A szlovén kormányfő megköszönte a magyar vezetés figyelmességét és szimpátiáját, amellyel a szlovén törekvésekhez viszonyul. Kormánya politikáját ismertetve kifejtette, hogy Szlovénia elhatározása szuverenitása megteremtésére szilárd és a deklarációkon túl konkrét tevékenységben is kifejezésre jut. A köztársaság önállóságának helyreállításáról tartott 1990. december 23-i eredményes népszavazás jegyében fél évet szánnak szuverenitásuk jogi és gyakorlati feltételeinek megteremtésére. Ezt követően, az év folyamán ki akarnak válni Jugoszláviából.

Szuverenitásuk megteremtésében a szélesebb összefüggéseket figyelembe véve körültekintően és demokratikusan járnak el. Jugoszlávia többi köztársaságával a jövőt illető tárgyalások – a JSZSZK Elnökségének 1991. január 10-i döntése alapján – megkezdődtek. Nehezítik egy új konszenzus elérését a tárgyalópartnerek közötti nagy koncepcionális különbségek és az a körülmény, hogy a választások eredményeként egyes köztársaságokban rendszerváltás történt, Szerbiában és Crna Gorában azonban fennmaradt a korábbi rendszer. A jugoszláv monetáris rendszerbe nemrég történt drasztikus szerb beavatkozás és a Szerbia által kezdeményezett gazdasági háború – különösen

a Szlovénia elleni blokádjá – Jugoszlávia tagköztársaságai közötti viszony utolsó pilléreit is megingatta. Elmondta, hogy a gazdasági-pénzügyi nyomás ellensúlyozására ez év február közepéig saját, szlovén pénzt bocsátanak ki, amelyhez megfelelő devizatartalékkal rendelkeznek.

Véleménye szerint Jugoszlávia ma már csak formálisan létezik. Szlovénia jelenleg csak a föderáció minimális működéséhez szükséges pénzeszközöket folyósítja azért, hogy a szövetségi rendszer az anarchia megakadályozásának feladatait el tudja látni. Megítélése szerint Ante Marković szövetségi kormányfőnek nincsenek eszközei arra, hogy a kedvezőtlen folyamatokat megállítsa.

A szlovén vezetés önállósodása útján fontos kérdésnek tekinti a hadsereg ügyének rendezését, a Jugoszláv Néphadsereg szlovén egységeinek szlovén parancsnokság alá helyezését. A hadsereg erős szerb befolyás alatt áll, negatív szerepet tölt be a jugoszláv átalakítási folyamatban. Egy esetleges katonai beavatkozás nem annyira Szlovéniát, mint inkább Horvátországot és Bosznia-Hercegovinát fenyegeti. Egységes fellépésben állapodtak meg Horvátországgal amennyiben sor kerülne a hadsereg közbelépésére. El akarják kerülni a Litvániához és Lettországhoz hasonló helyzet kialakulását.

Lojze Peterle elmondta, hogy a német egység megteremtése, illetve a szerbiai választások óta a Nyugat értékelése és állásfoglalása Jugoszlávia további sorsát illetően változóban van. A Nyugat kezdi felismerni, hogy az ország nyugati és keleti felében létrejött eltérő társadalmi berendezkedés még egy laza konföderáció keretén belül sem tartható össze. A szlovén törekvések iránt mind nagyobb nyugati megértést tapasztalnak. Céljukat – függetlenségük elérését – támogatják, de az ütemet és egyes konkrét lépéseiket illetően óvatosságra intik a szlovén vezetést.

Kifejtette, hogy Szlovénia nemzetközi elismerésénél elsősorban hazánkra és más „szomszédos országokra” (Olaszországra, Ausztriára) számítanak. Céljuk, hogy Szlovénia szuverén államként csatlakozzon az európai integrációs szervezetekhez. Első lépésként szeretnék elérni, hogy megfigyelői státuszt kapjanak az Európa Tanácsban. Ezzel kapcsolatban – Horvátországgal közösen – kéri kormányunk támogatását. Osztrák és olasz vezetőkkel már tárgyaltak e kérdésekről.

A szlovén kormányfő kedvezően ítélte meg kétoldalú kapcsolataink alakulását. Javasolta magyar–szlovén vegyes bizottság létrehozását együttműködésünk figyelemmel kísérésére, fejlesztésére és szorgalmazta újabb határátkelőhelyek megnyitását.

Antall József úr kifejtette, hogy megértjük a szlovén törekvéseket. Elvi álláspontunk alapján a népek és nemzetek önrendelkezése mellett vagyunk. Rámutatott, hogy a magyar politikának Jugoszlávia és annak egyes tagköztársaságai irányában a történelmi előzményeket [figyelembe véve,] és az ott – főként Szerbiában – élő magyar kisebbség miatt körültekintően kell eljárnia. Nem áll módjában olyan lépéseket tenni Szlovénia vagy Horvátország irányába, amelyek hátrányosan érinthetik a Szerbiában

elő mintegy félmillió magyar helyzetét. Magyar részről elvi álláspontunk hangoztatása mellett készek vagyunk tudomásul venni a jugoszláviai belső változásokat, azonban az önállósodási törekvéseket nem ösztönözhetjük.

Az olasz és az osztrák vezetéssel e kérdésekben koordináltan járunk el, készek vagyunk minden olyan lépésre, amelyre partnereink hajlandóak, de ezekben nem kívánunk élen járni. Rámutatott, hogy egy esetleges túlzott magyar támogatás éppen a történelmi háttér miatt félreértésekre, a valódi magyar politikai szándékoktól eltérő értelmezésre adna okot, és végső soron a szlovén vezetés jugoszláviai megítélésének sem használna.

A miniszterelnök úr kifejtette, hogy saját nemzetközi eszmecseréi során mindez ideig nem tapasztalta, hogy változna a Nyugat Jugoszláviát érintő álláspontja, amely az ország egyben maradását preferálja. Felhívta a szlovén vezető figyelmét arra, hogy a nemzetközi támogatás megszerzése – kitartó munkával is – csak hosszabb folyamat eredménye lehet. Az európai erőviszonyok, mindenekelőtt a Szovjetunió katonai jelenléte Németország keleti felében és az ezzel összefüggő biztonsági kérdések 1994-ig meghatározzák a nyugati országok Baltikumhoz, a Szovjetunió egészéhez és ezzel összefüggésben Jugoszláviához fűződő álláspontját. Ajánlotta, hogy a szlovén vezetés céljai elérése érdekében a vezető nyugati politikusok megnyerésére és az európai integrációs szervezetekkel összehangolt lépésekre törekedjen. Egy új szlovén állam szuverenitását csak a vezető európai hatalmak garantálhatják. E tekintetben Szlovénia számára is koordinációs lehetőséget biztosít a Pentagonale-együttműködés.

A miniszterelnök úr rámutatott a szovjet fejlemények és a jugoszláviai folyamatok közötti hasonlóságra, mindenekelőtt a szövetségi hadsereg szerepét illetően. Érzékelte a szlovén vezetőkkel, hogy önállósodásuk egyik kulcskérdése a Jugoszlávián belüli katonai-biztonsági kérdések rendezése, az önálló szlovén védelmi erők megteremtése, amelyre a monarchiabeli megoldás vagy más országok gyakorlata is például szolgálhat.

Jeszenszky Géza úr méltatta az átgondolt szlovén belpolitikát, s elismerően szólt a december 23-i szlovén népszavazásról. A Szlovéniának lehetőségeinkhez képest nyújtandó nemzetközi támogatással összefüggésben rámutatott arra is, hogy az európai intézmények még nem állnak készen a szlovén törekvések elfogadására, megvalósítására. A nemzetközi támogatás megszerzésével kapcsolatban utalt a felmerült problémák helyi megoldásának, a belpolitikai stabilitás megteremtésének jelentőségére.

Kifejtette, hogy a jövőben készek vagyunk konzulátus megnyitására Ljubljában, s kérte, hogy addig is tekintsék képviselőnknek az ő fővárosukba is akkreditált zágrábi főkonzulunkat, Bagi Gábort.

Mádl Ferenc úr egyetértve a vegyes bizottság felállításának szükségességével javasolta, hogy munkájában az illetékes minisztériumok képviselői vegyenek részt.

A szlovén kormányfő egyetértett Mádl úr felvetésével, hogy a bizottság munkájának koordinátorai a külügyminisztériumok legyenek, a két fél rövid időn belül közölje egymással a társelnökök nevét, és a szlovén fél rövid időn belül megküldendő együttműködési tervére válaszul a magyar fél is megfogalmazza elképzeléseit. Ezt követően sor kerülhetne a bizottság alakuló ülésére (pl. Szentgotthárdon).

Mádl úr és Peterle úr megállapodtak a privatizációval foglalkozó intézmények kapcsolatfelvételében, az ezzel kapcsolatos elképzelések, tapasztalatok, anyagok cseréjében.

A szlovén részről kezdeményezett rövid látogatás eredeti célja tájékoztatás volt a tavalyi szlovéniai népszavazásról. A tárgyalások eredményeként közelebbről megismerkedhettünk Szlovénia önállósulási törekvéseivel, a jugoszláv tagköztársaságok konfliktusaival, déli szomszédunk belső berendezkedésének várható alakulásával, a szlovén vezetés velünk kapcsolatos nemzetközi szándékaival.

A megbeszélések alátámasztották, hogy a szlovén törekvések megítélését illetően rendszeres konzultációra, egyeztetésre van szükség Ausztriával és Olaszországgal.

Jóllehet ez alkalommal nem nyílt mód kétoldalú kapcsolataink külön megvitatására – ezt legutóbb a szlovén vezetők tavaly év végi magyarországi látogatásakor tettük meg – a vegyes bizottság létrehozásáról született megállapodás a közeljövőben lehetővé teszi azok részletes és szakszerű áttekintését.

Budapest, 1991. január 29.

MNL OL XIX–J–1–j 33. d.

220.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Milan Kučan szlovén köztársasági elnök és Lojze Peterle szlovén miniszterelnök megítélése Jugoszlávia jövőjéről

1991. március 24.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB10319

Érkezett: 91. 03. 24. 12.08

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

Tárgy: Szlovénia kiválásának időpontja

1, 2, 3, 23. 47

Vas megye küldöttségének látogatása során és a Diplomáciai Testület március 22-i koktélján alkalmam volt beszélgetni Kučan elnökkel, Peterle miniszterelnökkel és más magas rangú szlovén vezetőkkel.

Az elhangzottak megerősítik a szlovén elhatározás szilárdságát az önálló szlovén állam megeremtésére a népszavazás által megszabott június végi határidőig. Peterle úr szerint kényszerítő körülmények esetén ez korábban is bekövetkezhet. A Jugoszlávia jövőjét érintő tárgyalások kimenetele a szlovén döntést nem fogja megváltoztatni. Ugyanakkor nem vetik el annak lehetőségét, hogy Szlovénia önálló államként tagja legyen egy laza jugoszláv konföderációnak, ha az közös megállapodással létrehozható.

A Jović–Milošević-csoport akcióját a szövetségi elnökség megbénítására előre eltervezettnek tartják,⁴⁸³ melynek célja az volt, hogy teret nyisson a hadsereg vezérkarának

⁴⁸³ A pakraci véres események és a március 9-i belgrádi zavargások után, Borislav Jović a JSZSZK elnökségének elnöke, Slobodan Milošević szövetségese 1991. március 12-én a televízión keresztül hívta össze a JSZSZK elnökségének az ülését. Mivel tartani lehetett attól, hogy a szerb ellenőrzés alatt álló szövetségi szervek letartóztatják az elnökség tagjait, így azon nem jelent meg a szlovén Janez Drnovšek, s Macedónia képviselője, Vasil Tupurkovski is csak komoly macedón rendőri kísérettel vett azon részt. Az elnökség ülésére a Jugoszláv Néphadsereg topčideri létesítményében, erős katonai jelenlét mellett került sor. Az ülés megnyitása után Jović Veljko Kadijević honvédelmi miniszternek adta át a szót, aki az egész ország területére rendkívüli állapot bevezetését, a hadsereg harcikészültségbe helyezését és mozgósítását, a Területvédelmi Egységek lefegyverzését követelte. A katonai puccsal felérő javaslatot az elnökség horvát és macedón tagja, Stipe Mesić és Vasil Tupurkovski elutasította, a bosnyák Bogić Bogićević tartózkodott, míg Montenegró, Vajdaság, Szerbia és Koszovó képviselője azt támogatta. Mivel így nem volt meg a szükséges szavazat, ezért Jović az ülést berekesztette. Másnap a szavazást megismételték, azon akkor már Drnovšek is jelen volt. Az előző napon kudarcba fulladt szavazást Jović megismételte, azonban ekkor azt az előző napon a javaslatot még megszavazó koszovói és az első szavazáskor tartózkodó bosnyák képviselő is ellene szavazott. Ezzel az elnökségen belüli erőviszonyok egyértelműen a Milošević-ellenes erők irányába tolódtak el, mivel Horvátország, Macedónia és Szlovénia képviselője is elutasította a hadsereg hatalomátvételének a legalizálását. 1991. március 15-én Borislav Jović lemondott az elnöki tisztségéről, majd a Slobodan Milošević ellenőrzése alatt álló montenegrói és a vajdasági képviselő – Nenad Bućin és Jugoszlav Kostić is beadták a lemondásukat. Jović lemondása után Horvátország képviselőjét, Stipe Mesićet

az önálló cselekvésre. Miután a katonai akcióhoz fűzött remények nem valósultak meg, visszaállították az elnökséget eredeti állapotába, a szerb törekvéseket feltétel nélkül támogató emberekkel egészítve ki azt. A jogi és erkölcsi erózió ezen újabb megnyilvánulásai megkérdőjelezzik a szóban forgó testület komolyságát és súlyosan ártanak az ország nemzetközi megítélésének. Az említett kritikus napok megmutatták, hogy a szövetségi kormány Marković minden erőfeszítése ellenére sem képes a folyamatokat kézben tartani.

Biztató, hogy a katonai vezetés nem élt a felkínált lehetőséggel, ez mutatja, hogy nem azonosul teljes mértékben a Jović–Milošević-csoport törekvéseivel, illetve jelzi, hogy a katonai vezérkar is megosztott. Nem megnyugtató viszont, hogy a hadvezetés alkotmányellenes módon továbbra is a döntőbíró szerepét akarja játszani a válság megoldásában. Különösen aggasztó nyilatkozatának azon nem publikált pontja, mely szerint a vezérkar önállóan fog dönteni, hogy mikor és hol szükséges a hadsereg beavatkozása nemzetiségi összecsapás vagy polgárháború veszélyének elhárítása céljából. A szövetségi intézményes fórumok működési zavarai következtében teret nyert az a korábbi horvát és szlovén törekvés, hogy az ország jövőjéről a jelenlegi berendezkedéshez köthető fórumok mellőzésével az egyes köztársaságok szabad választások útján hatalomra kerül, legitim képviselői tárgyaljanak. Az első ilyen találkozó március 28-án lesz Dubrovnikban,⁴⁸⁴ amely hozzájárulhat, hogy az érdemi kérdések felé terelje az eddigi formális, személyi ellentétekkel terhelt megbeszéléseket. Szlovén értékelés szerint ugyanis eddig még egyik fél sem terítette ki minden kártyáját. A következő hetek sorsdöntők lesznek. Fordulatot a szerb pozíció megváltozása hozhatna, de ez Milošević bukása nélkül nem képzelhető el. A szerb átalakulás további megrázkódtatásoktól terhes, hosszabb folyamat lesz. Emiatt a szlovén vezetés nem táplál különösebb illúziókat egy laza konföderáció létrejöttének lehetőségeit illetően, és mind kevesebb érdeke fűződik ahhoz, hogy a köztársaság sorsát továbbra is összekösse az ország keleti részén zajló bizonytalan kimenetelű folyamatokkal.

Értékelésük szerint változik a jugoszláviai helyzet nemzetközi megítélése, amit Kučan úr Mock és Gencher külügyminiszterekkel napokban folytatott megbeszélései is alátámasztanak. A Nyugat továbbra sem kívánja kívülről ösztönözni egyes köztársaságok önállósodását, de mind nagyobb megértéssel kezeli azt és adott esetben késznek mutatkozik a realitások elismerésére.

automatikusan kellett volna megválasztani a JSZSZK elnökének, azonban a vajdasági, koszovói, szerbiai és montenegrói képviselők távozásával ez ellehetetlenült. Ezzel teljessé vált az országban az alkotmányos válság. Másnap a Krajina Szerb Autonóm Körzet végrehajtó bizottsága bejelentette a krajina szerb területek kiszakadását a Horvát Köztársaságból.

⁴⁸⁴ Dubrovnik helyett erre végül Splitben került sor.

Lássa:
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 34. d.

221.

Őszi István belgrádi nagykövet jelentése Jeszenszky Géának a független Szlovénia
létrehozásának szlovén lépéseiről

1991. április 10.

A Magyar Köztársaság Nagykövetsége
Ambasada Republike Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1991. március 25.

Dr. Jeszenszky Géza
külgügyminiszter úr részére
Budapest

37/SZT/1991.

Tárgy: Az önálló Szlovén Köztársaság megteremtésére tett intézkedések

Készítette: Hegedűs László
Készült: 3 példányban
Kapja: 2 példányban Központ
1 példány saját
Gépelte: Sosity Zorka

A Szlovén Köztársaság önállóságáról 1990. december 23-ára kiírt népszavazás ket-
tős célt szolgált: egyrészt a szlovén vezetés meggyengült belső helyzetének erősítését,

másrészt az 1991. elejére beütemezett köztársaságközi tárgyalásokon az önálló Szlovénia pozícióinak javítását.

A jugoszláv Államelnökség és a Jugoszláv Néphadsereg vezetőinek figyelmeztései, harcias nyilatkozatai ellenére is megtartott népszavazás eredményei a szlovén vezetés előzetes elvárásainak megfelelően alakultak. A szavazók 88,5%-a arra szavazott, hogy a Szlovén Köztársaság önálló, független állammá váljon. A népszavazásról szóló törvény értelmében a szlovén kormánynak 6 hónap alatt, 1991 júliusáig kell megvalósítani a teljes állami önállóságot.

Az alábbiakban összefoglaljuk az elmúlt három hónap során az önálló Szlovén Köztársaság megteremtése érdekében a szlovén vezetés által tett fontosabb lépéseket, intézkedéseket.

A népszavazás zavarokat keltett a szlovén–horvát viszonyban, amelyeket mindkét fél igyekezett mielőbb tisztázni. Ennek eredményeként Szlovénia és Horvátország 1991. január 20-án megállapodást kötött, amely a két köztársaság törvényes szervei és állampolgárai elleni fegyveres intervenció esetére kölcsönös védelmet és együttműködést irányoz elő. A dokumentumban 8 pontba foglalták a szükségesnek tartott közös katonai, politikai intézkedéseket. A jugoszláv Néphadsereg intervenciója esetén mindkét köztársaság kikiáltja teljes önállóságát, visszahívja képviselőit a szövetségi szervekből, leállítja a föderáció finanszírozását, tájékoztatják az ENSZ Biztonsági Tanácsát és követelik a békeerők intervencióját.

Mindkét köztársaság minden törvényes eszközt – a területi védelem, a belügyi szervek egységeit is beleértve – felhasznál az intervenció elhárítására, a JNH ellátását megszüntetik, tagjait felszólítják, hogy lépjenek ki a hadseregből.

A szlovén és horvát igazságügyi szervek büntetőeljárást kezdeményeznek azok ellen, akik részt vesznek a két köztársaság hatalmi szervei és állampolgárai elleni erőszakos akciókban.

Milan Kučan a Jugoszláv Szövetségi Államelnökség február 13-i kibővített ülésén 11 pontban foglalta össze, hogy Szlovénia miként képzei a jugoszláv föderációból való békés, tárgyalásos úton történő kiválás ütemtervét. A tervzet szerint a jelenlegi Jugoszláv SZK azokra az államokra oszlana fel, amelyek ki akarnak válni a jelenlegi szövetségi államból és azokra, amelyek továbbra is a közös államban kívánnak maradni. A szétválással létrejövő valamennyi új állam kölcsönösen elismerné egymást és valamennyien teljes jogú nemzetközi jogi alannyá válnának. Az új államok közti határok megegyeznének a jelenlegi köztársasági határokkal. Valamennyi új állam a jelenlegi Jugoszlávia jogutódjának számítana.

A jelenlegi szövetségi állam vagyonát és adósságát békés, tárgyalásos úton, a nemzetközi jogi normákkal összhangban kell rendezni.

A szlovén parlament február 20-án elfogadta a köztársasági alkotmány módosítását, amely értelmében a Szlovén Köztársaság a föderációtól visszavonja szuverén állami jogainak gyakorlását. Ezzel egyidejűleg Szlovéniának azonnal meg kell indítani a Jugoszlávián belüli megegyezéssel elválás eljárását. A megegyezéssel szétválás után Szlovénia független, szuverén és önálló állam lesz. Ha a megegyezéssel szétválásra vonatkozó javaslatot a többi köztársaság nem fogadja el, akkor Szlovénia megegyezés nélkül válik ki.

Szlovénia szerint azonban a többi köztársaságnak sem áll érdekében, hogy a szövetségi rendszer kaotikus módon hulljon szét, ezért is célszerűbb a szétválás menetét békés, tárgyalásos úton kidolgozott dokumentumokban rögzíteni.

Szlovéniában a kormány megbízása alapján a köztársasági Pénzügyminisztérium javaslatot dolgozott ki arra az esetre, ha rövid határidőn belül saját pénzt kellene bevezetni. Elképzeléseik szerint a saját pénz bevezetéséig a szlovén devizapiac dinár–deviza tranzakciókat végeznek, de nem a szövetségi kormány, hanem a szlovén szervek által megállapított feltételek közepette. A nem szlovéniai jugoszláv vállalatoknak is lehetővé tennék, hogy a szlovén valutapiac devizát adjanak el, de vásárlásokat számukra csak egy későbbi fázisban engedélyeznének, a saját pénz megteremtése előtt⁴⁸⁵ a Szlovén Nemzeti Bank át akarja venni a szlovén külkereskedelem felügyeletét is a szövetségi szervektől. A teljes önállóság eléréséig tartó átmeneti helyzetben a szlovén pénz biztosíthatná, hogy a jelenlegi Jugoszláviából a káros gazdasági, pénzügyi hatások ne gyűrűzzenek be Szlovéniába is, ne sújtsák a szlovén gazdaságot.

A szlovén kormány külön programot dolgozott ki, amely szerint felgyorsítják a privatizálás folyamatát. A hangsúlyt nem a vállalatokon belüli ún. dolgozói részvényekre, hanem külső, részben külföldi források bevonására helyezik. A privatizálás folyamatát, de különösen a vagyon felértékelését közvetlen állami ellenőrzés mellett akarják kivitelezni.

A szlovén parlament 1991. március 7-én elfogadta az önálló szlovén hadsereg felállításáról szóló törvényt.⁴⁸⁶ Ennek értelmében a szlovéniai hadkötelesek ez évtől kezdődően a Szlovén Területvédelem és a Szlovén Belügyminisztérium egységeiben fogják letölteni sorkatonai szolgálatukat. Kivételt csak azok a sorkötelesek képeznek, akik kifejezetten kérik, hogy a Jugoszláv Néphadseregben végezhessek katonai

⁴⁸⁵ Szlovénia 1991. november 8-án vezette be saját nemzeti valutáját, a tolárt. 2007. január 1-jén az országban az euró lett a fizetőeszköz.

⁴⁸⁶ 1991. március 6-án a szlovén parlament felfüggesztette a szlovén hadkötelesek bevonulását a Jugoszláv Néphadseregbe. 1991. március 23-án a Szlovén Honvédelmi Minisztérium követelte a Jugoszláv Néphadsereg egységeinek a szlovén területekről való három hónapos időtartamra történő kivonulását.

sorszolgálatukat. A szlovén intézkedéseket konkrétan az váltotta ki, hogy a szlovén parlament kifejezett kérése ellenére a szlovén sorkatonákat Szlovéniából áthelyezték más köztársaságokba. A szlovén köztársasági költségvetésből a Jugoszláv Néphadsereg finanszírozására beütemezett összeget ezentúl a szlovén hadseregre fogják felhasználni. A szlovén hatóságok érvénytelenítették a szlovén sorköteleseknek kiküldött és a Jugoszláv Néphadsereg egységeibe szóló katonai behívókat. A Jugoszláv Néphadsereg március 19-i közleménye IV. pontjában⁴⁸⁷ viszont a jugoszláv válság rendezésének egyik alapfeltételének nyilvánította, hogy a sorkötelesek Szlovénia területéről is a Jugoszláv Néphadseregben töltsék szolgálatukat. A szlovén kormányt Ante Marković szövetségi kormányfő is felszólította, hogy Szlovénia a jugoszláv válság megoldásához azzal is járuljon hozzá, hogy az újoncokat a Jugoszláv Néphadseregbe vonultassa be. Lojze

⁴⁸⁷ A Jugoszláv Néphadsereg törzskarának 1991. március 19-én kiadott közleménye: „Az államelnökség, mint a JSZSZK fegyveres erőinek a főparancsnoka az 1991. március 12-én, 14-én és 15-én tartott ülésein nem fogadta el a főparancsnokság törzskarának azon javaslatát azon intézkedések megtételére, amelyek szavatolnák a nemzetek közötti fegyveres összetűzések és a polgárháború megakadályozását, valamint megteremtenék a feltételeket a jugoszláv válság békés, demokratikus, alkotmányos és a törvényes megoldására. A fegyveres erők szem előtt tartva az ország függetlenségét, szuverenitását, területi épségét, valamint a JSZSZK alkotmányával meghatározott társadalmi rendszerének biztosításával kapcsolatos, a JSZSZK alkotmányában foglalt felelősségét, a főparancsnokság törzskara, a fegyveres erők irányításának legrangosabb szakmai és hivatásos testülete sokoldalúan elemezte a beállt helyzetet, az esetleges következményeket és azokkal összefüggésben az alábbiakat közli. Először: a Jugoszláv Néphadsereg a JSZSZK határait minden veszélytől megvédi, nem fogja megengedni azok megváltoztatását mindaddig, amíg erről a JSZSZK alkotmányával összhangban nem születik megállapodás és az nem lép érvénybe. Másodszor: a Jugoszláv Néphadsereg semmilyen körülmények között nem fogja eltűrni a nemzetek közötti fegyveres összetűzéseket és a polgárháborút az országban. Harmadszor: a nemzetek, a köztársaságok és a pártok közötti összetűzések megoldásában egyik fél részéről sem fogja eltűrni az erőszak alkalmazását. Negyedszer: meg kell teremteni a normális feltételeket a fegyveres erők munkájához. Ennek érdekében tiszteletben kell tartani a JSZSZK alkotmányával és a szövetségi törvényekkel szabályozott sorozást és egyéb katonai kötelezettségeket. A Területvédelmet egybe kell hangolni a JSZSZK alkotmányában és az államelnökség dokumentumaiban meghatározott irányítási rendszerrel. A társadalmi kötelezettségekkel összhangban biztosítani kell a Jugoszláv Néphadsereg finanszírozását. Ötödször: minthogy az államelnökség nem fogadta el az 1991. január 9-i határozatának teljes végrehajtásához szükséges intézkedések javaslatát, a Jugoszláv Néphadsereg nem vállal felelősséget a polgárok esetleges további illegális felfegyverzéséért és az ország bármely részén történő katonai szervezkedésükért. A Jugoszláv Néphadsereg, akárcsak eddig, ezután sem fog beavatkozni az ország jövőjére vonatkozó politikai megállapodásokba. A főparancsnokság törzskara úgy értékeli, hogy a fenti feltételek és intézkedések a jugoszláv válság békés és demokratikus megoldásának, valamint azok Jugoszlávia jövőjére vonatkozó megállapodásnak az előfeltételei, ezért a főparancsnokság törzskara ki fog tartani a biztosításuk és végrehajtásuk mellett. Lásd: A hadsereg szigorú feltételei. *Magyar Szó*, 1991. március 20. 1, 6. (Az eredeti, magyartalan szöveget utólag javítottuk.)

Peterle kormányfő Marković és a hadsereg követelését elutasította. Indoklásában kifejtette, hogy a szlovén kormány már többször javasolta a vitás kérdések megtárgyalását, de erre nem került sor.

A szlovén és a horvát köztársasági elnök a Borislav Jović szövetségi államelnök lemondása után előállt helyzetben március 19-én közös felhívást intézett a többi jugoszláv köztársaság, illetve a köztársaságok elnökségeinek elnökeihez. Közös indítványozták, hogy a jugoszláv válság békés megoldása érdekében az egyes köztársaságok vezetői kezdjenek közvetlen tárgyalásokat. A tárgyalások deklarált célja, hogy helyettesítse a szerbiai és Crna Gora-i államelnökségi tagok kiválása miatt csonkává vált államelnökséget. A közös szlovén–horvát kezdeményezés a jugoszláv válságból kivezető utat a szuverén köztársaságok közötti tárgyalásokban látja, amelyen részt vennének az államelnökség tagjai, valamint a szövetségi képviselőház és a szövetségi kormány elnöke is. A kezdeményezés új vonása, hogy abban már nem a konföderációról van szó, hanem a szuverén köztársaságok közösségéről, amely lényegében az Alija Izetbegović bosnyák elnök által javasolt megoldás elfogadását jelenti. A március 21-én megtartott, kibővített államelnökségi ülés gyakorlatilag magáévá tette a javaslatot, a Jugoszlávia jövőjéről folyó tárgyalások súlypontja a köztársaságokra tevődött át.

Az egyre önállóbbá váló szlovén külpolitika komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy önállósulási törekvéseit a nemzetközi közvélemény, de különösen a nagyhatalmak, az Európai Közösség és a szomszédos országok legitimnek ismerjek el, azt politikailag is és anyagiilag is támogassák. A szlovén politikusokat Ausztriában, az NSZK-ban és más nyugati országokban hivatalosan ugyan nem fogadják, de látogatásaikat lehetővé teszik és legmagasabb szinten is készek velük a párbeszédre Jugoszlávia és Szlovénia jövőjéről.

Milan Kučan szlovén elnök NSZK-ban tett magánlátogatása során (március 18–20.) bejelentette, hogy Bonntól „rugalmasabb álláspont” kialakítását várja a Jugoszláviával és a Szlovéniával fenntartott kapcsolatokban. Az NSZK-nak is és a többi országnak is Jugoszlávia egységén kívül azt a lehetőséget is számításba kellene venni, hogy a jelenlegi Jugoszláviából két vagy több állam is kialakulhat. Szlovénia számára legfontosabb országokban már önálló kereskedelmi, turisztikai képviselőket létesített, amelyek a köztársaság önállóvá válása esetén átalakulhatnak diplomáciai képviselőkké.

A szlovén kormánykoalíció, a DEMOS belpolitikai téren változatlanul nehéz helyzetben van. Szlovénia gazdasága katasztrofális állapotba került, a piacgazdaság kiépítése a vártnál lassabban halad, a külföldi tőke továbbra is óvakodik attól, hogy nagyobb beruházásokba fogjon. Az ellenzéki pártok élesen bírálják a kormány belpolitikáját és a többi jugoszláv köztársaságokkal szemben folytatott politikát is. Jože Školč,

a Liberális Demokrata Párt⁴⁸⁸ elnöke szerint a szlovén kormány és parlament a reális helyzethez nem alkalmazkodó deklarációk, nyilatkozatok megfogalmazásával nem érhet el eredményt. A Jugoszlávia jövőjéről folytatott tárgyalásokon Szlovéniának is nagyobb rugalmasságot, kompromisszumkészséget kellene tanúsítania.

A népszavazás óta megtett szlovén intézkedések világosan mutatják, hogy a köztársaság vezetése és közvéleményének meghatározó többsége igazi megoldásnak Szlovénia teljes állami függetlenségét tartják. Ugyanakkor világos számukra, hogy a kiválásnak csupán tárgyalásos útja járható, csak így garantálható Szlovénia függetlenségének elismerése a többi köztársaság részéről, az „osztzkodás” elfogadtatása és a jugoszláv piacon szerzett szlovén pozíciók legalább részbeni megtartása. A külvilág – elsősorban a Nyugat – minden érdemi kapcsolatteremtést és egy független Szlovénia jövőbeni elismerését Jugoszlávián belüli megállapodáshoz köti. Gyakorlatilag tehát az egymás közötti megállapodás az a pont, amely minden további előrelépés kulcsa. A jelenlegi helyzetben azonban nehezen képzelhető el, hogy Szlovénia kiválása Jugoszláviából ne vezessen láncreakcióhoz és végső soron a föderáció teljes széteséséhez. Ilyen körülmények közepette erősen kétséges a szlovén törekvések sikere, úgy tűnik, hogy a pillanatnyilag egyre valószínűbbnek tűnő, lényegében konföderációnak megfelelő megoldást Szlovénia sem háríthatja majd el.

Őszi István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 34. d.

⁴⁸⁸ A Szlovén Liberális Demokrata Párt (Liberalna demokracija Slovenije, LDS) Szlovénia Kommunista Ifjúsági Szövetségéből (Zveza komunistične mladine Slovenije) 1990. november 10-én alakult baloldali párt. Az 1992-es választásokon a szavazatok 35%-át, az 1996-os választásokon 27%-át, 2000-es választásokon 36%-át, a 2004-es választásokon 22,3%-át szerezte meg. 2008-ban még átlépte az 5%-os parlamenti küszöböt, azonban 2014-ben kiesett a parlamentből.

222.

Katona Tamásnak, a Külügyminisztérium politikai államtitkárának jelentése
Ciril Zlobec szlovén alelnök magyarországi látogatásáról

1991. április 12.

Katona Tamás
630/KT
Érvényes: visszavonásig

Szigorúan titkos!

Készült: 5 példányban
Kapja: Szokai Imre
4. területi főosztály
B e l g r á d
Zágráb
Saját

Feljegyzés:

Tárgy: Ciril Zlobec szlovén köztársasági elnökhelyettes látogatása

Április 5-én fogadtam Ciril Zlobecot, a Szlovén Köztársaság alelnökét és a kíséretében lévő küldöttséget, amely a szlovéniai magyarok budapesti bemutatkozására érkezett hazánkba.

A beszélgetés során a szlovén fél nyomatékosan kérte újabb határátkelőhelyek megnyitását a magyar–szlovén határon, rámutatva azok pozitív kihatására kapcsolatainkra. Zlobec úr külön utalt arra, hogy a pápa magyarországi (szombathelyi) látogatásakor – a várható nagy érdeklődés miatt – már meg kellene nyitni ezeket az átkelőket (legalább a felsőszölnöki és a pincei átkelőhelyet).

Tájékoztatót adtam a határátkelőhelyek megnyitásával kapcsolatban eddig tett intézkedésekről és reményemet fejeztem ki, hogy hamarosan pozitív döntés születik magyar–szlovén relációban.

Zlobec úr kifejtette, hogy Jugoszlávia régi problémáinak újraéleződése miatt megoldhatatlanná vált az ország helyzete. Emiatt megerősödött Szlovéniában az önállósulási törekvés, amelynek tétje végső soron a szlovénok fennmaradása. Ezért szlovén részről szeretnék, ha legalább szomszédaik jól megismernék és megértenék ezt

a törekvést, amelyre a nyugati államok kissé furcsán néznek. A köztársasági elnökhelyettes érdeklődött az ezzel kapcsolatos hivatalos magyar álláspontról.

Kétoldalú kapcsolatainkról szólva Zlobec úr kíváncsúnak tartotta azok szélesebb alapokra helyezését. Szlovénia érdekelt a Pentagonale-együttműködésben, amely hozzájárulhat kétoldalú kapcsolataink fejlesztéséhez is.

Szükségesnek nevezte a gyakoribb információcserét az országainkban végbemenő változásokról.

Janez Dular, a kisebbségi kérdésekért felelős tárcanélküli miniszter elismerően szólt a szlovéniai magyarok budapesti bemutatkozásáról, s szükségesnek tartotta az ilyen rendezvények megtartását a jövőben.

Janez Dular – szlovén külügyminiszter megbízásából,⁴⁸⁹ memorandum formájában – ismertette a szlovén fél álláspontját kétoldalú kapcsolataink néhány vonatkozásáról. Kifejtette:

- Amennyiben Szlovénia önállóvá válik, átveszi a szövetségi államtól a kötelezettségeket, többek között kisebbségi területen is.

- Kerüljön sor újabb határátkelőhelyek megnyitására, vasút (Muraszombat–Szentgotthárd között) és közutak kiépítésére, a telefonösszeköttetés korszerűsítésére.

- Fordítsunk nagyobb figyelmet gazdasági és kereskedelmi kapcsolataink élénkítésére. Ezen a téren két nehézség merült fel: a magyar oldalról megmutatkozó devizahiány, valamint a szlovén termékek magas ára. Ennek enyhítésére – 20 millió USD értékben – vámmentes árucseré-forgalom lebonyolítását javasolják.

- A mezőgazdasági együttműködés keretében ismét felmerült annak az igénye, hogy egyes szlovén szövetkezetek és egyéni gazdák készek bérbe venni megművelés céljából magyarországi földterületeket. A szlovén fél javasolja a kérdés megvizsgálását, a részletek kidolgozását. A szlovén érdeklődésre reagálva kifejtettem, hogy hazánk több szövetségi állammal határos. Ezek régi, kényszerföderációk, amelyek nem oldották meg az alkotmányos kérdéseket.

Érdekeltek vagyunk abban, hogy ezek a problémák a térség stabilizálása érdekében békés módon megoldódjanak.

A szlovén önállósulással rokonszenvezünk. Nem a mi feladatunk azonban, hogy kifejtsük, miképpen váltsa valóra Szlovénia saját elképzeléseit. Tudomásul vesszük szlovén barátaink döntését. Közös érdekünk, hogy ez a változás békés legyen.

Kedvezően reagáltam a vasút, a közút, a határátkelőhelyek, a hírközlés kiépítésével kapcsolatban tett szlovén javaslatokra. Ugyanakkor hangsúlyoztam

⁴⁸⁹ 1990. május 16. és 1992. május 14. között Lojze Peterle volt Szlovénia külügyminisztere.

a Pentagone- együttműködésben rejlő lehetőségek jobb kihasználásának szükségességét, amely a jugoszláviai belső nehézségek miatt akadozik.

Az igen baráti, őszinte légkörben folytatott mintegy egyórás beszélgetésen részt vett Kristóf Lázár jugoszláv referens.

Budapest, 1991. április 8.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

223.

Jeszenszky Géza összefoglalója Milan Kučan szlovén elnök személyes képviselőjével, Rudi Čačinovičtyal folytatott tárgyalásáról

1991. július 11.

Külügyminisztérium
Jeszenszky Géza
002176/1991

Szigorúan titkos!
Érvényes visszavonásig!
Készült: 9 példányban
Kapja: Katona úr
Somogyi úr
Szokai úr
Tomaj úr
Körmendy úr
Szabó úr
Belgrád
Zágráb
Saját

Melléklet: 6 db.

Feljegyzés

Tárgy: Találkozás Rudi Čačinovičtyal, a szlovén elnök személyes képviselőjével

Ma 10.30-kor fogadtam Rudi Čačinović nagykövetet (korábban Németországban és Spanyolországban volt jugoszláv nagykövet), a szlovén parlament külügyi megbízottját, a Szlovén Külpolitikai Társaság elnökét.

Mostani budapesti útján hangsúlyozottan a szlovén elnök, illetve vezetés véleményét képviselte, mintegy érzékeltetve, hogy nem hivatalos nagykövetségként kíván velem találkozni.

Átadta a Szlovén Nemzetgyűlés (1991. június 25-i) függetlenségről szóló nyilatkozatát, valamint ugyanezen keltezésű nemzetgyűlési dokumentumokat, továbbá Milan Kučan elnök és Dimitrij Rupel nemzetközi aktivitást tükröző leveleit, illetve táviratait.

Bevezetőként elmondta, hogy Budapestig az út egy részét a szó szoros értelmében gyalog tette meg, mert – saját beismerése szerint – a szlovén területvédelem hidakat aknázott alá, stb.

A szlovén álláspontot ismertetve aláhúzta, hogy kezdetben céljuk a békés és fokozatos átmenet volt. A békés, tárgyalásos megoldás ma már – a szerb vezetés miatt – irreálisnak tűnik.⁴⁹⁰

Szlovén részről ragaszkodnak a teljes függetlenséghez és csak annak a gyakorlatban történt megvalósulása után készek tárgyalásokba bocsátkozni a konföderációról.

Szolt arról, hogy Szlovéniában nemcsak elvben, hanem a gyakorlatban is tiszteletben tartják az emberi és a kisebbségi jogokat.

Elképzelhetőnek tartotta, hogy Szlovéniában a függetlenség elnyerése után is maradnak szövetségi csapatok. Ezt átmeneti realitásként elfogadnák. Párhuzamként utalt a szuverén Magyarország területén korábban tartózkodott szovjet csapatokra.

Az Államelnökség és az egész szlovén vezetés nevében kifejtette, hogy a magyar–szlovén baráti kapcsolatok továbbfejlesztése politikájuk lényeges eleme.

A független Szlovéniával kapcsolatban jelezte, hogy céljuk az ország függetlenségének általános, európai elismerése, és szeretnék, ha ebben Magyarország – ha nem is a legelső, de mindenesetre – az első között lenne. Megjegyezte, hogy a szlovén parlamentben (Pozsonyec Mária magyar nemzetiségű képviselő részéről) még az is elhangzott, hogy Magyarország elsőként fogja a független Szlovéniát elismerni.

A függetlenség elnyerésének tényét egyébként egy pillanatig sem tartja kétségesnek.

Utalt arra, hogy eddig talán a legtöbb segítséget Ausztriától kapták. Kérte, hogy Magyarország is támogassa törekvéseiket.

El nem kötelező válaszomban kifejtettem, hogy politikánkat az Európai Közösség és az észak-amerikai államok álláspontjaival összhangban alakítjuk, s magunk is

⁴⁹⁰ 1991. június 25-én Szlovénia és Horvátország kinyilvánította függetlenségét, amelyet a JSZSZK Közgylésének Szövetségi Tanácsa még aznap semmissé nyilvánított. Másnap a szövetségi kormány parancsot adott a szövetségi rendőrségnek és a JSZSZK fegyveres erőinek, hogy akadályozzák meg a szlovéniai határátkelők szlovén átvételét. 1991. június 27-én kezdetét vette a Jugoszláv Néphadsereg és a Szlovén Területvédelmi Egységek által vívott tíznapos szlovéniai háború. Az összecsapásoknak a nemzetközi közösség nyomására július 7-én Brioni szigetén aláírt megállapodás vetett véget.

igyekszünk befolyással lenni ennek az álláspontnak a kialakulására. Jelentős szerepünk volt pl. a Pentagonale májusi állásfoglalásában. Berlinben személyes tevékenységem is hozzájárult ahhoz, hogy az elfogadott dokumentum a demokrácia érvényesülésére tette a hangsúlyt. Kiemeltem, hogy nem látványos lépéseket kívánunk tenni, hanem érdemi segítséget akarunk adni. A Baltikum esetében is ezt tesszük.

Végezetül felhívtam figyelmét a magyar kormány Jugoszláviával kapcsolatos nyilatkozataira, valamint ígértem, hogy megfontolás tárgyává teszem Szlovéniába egy nem hivatalos jellegű programra (előadásra) szóló meghívást. (Az osztrák, az olasz és a horvát illetékeseket is magas szinten hívták meg.)

Budapest, 1991. július 2.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

224.

A 4. Területi Főosztály összefoglaló jelentése Milan Kučan szlovén elnök és Göncz Árpád tárgyalásáról

1991. szeptember 25.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Jugoszláv referatúra
0014/3/1991,

Szigorúan titkos!
Készült: 10 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Katona Tamás
Somogyi Ferenc
Szokai Imre
Meiszter Dávid
Tomaj Dénes
Peisch Sándor
Belgrád
Zágráb
Saját

0002

Feljegyzés

Milan Kučan szlovén elnök és Göncz Árpád köztársasági elnök
1991. szeptember 25-i tárgyalásairól

Göncz Árpád köztársasági elnök a magyar–szlovén kétoldalú kapcsolatokat jónak értékelte. Javasolta, hogy a magyar–szlovén együttműködési munkacsoport mielőbb kezdje meg munkáját, teremtsük meg a ljubljana-i magyar főkonzulátus és a budapesti szlovén képviselőlet megnyitásához a szükséges feltételeket, kölcsönösen biztosítsunk az eddiginél is jobb helyzetet a Magyarországon élő szlovének, illetve a Szlovéniában élő magyarok számára, Szlovénia csatlakozzon a magyar–ukrán nemzetiségi deklarációban rögzített elvekhez.

Göncz úr jelezte, hogy készsággel elismernék Szlovénia függetlenségét, de a Szerbiában élő 400 000 magyar túszként való esetleges kezelése miatt elsőként nem tehetjük meg ezt a lépést. Magyarország távol tartja magát a jugoszláviai háborútól, mindenáron igyekszik elkerülni, hogy valamilyen provokáción keresztül, szándéka ellenére bevonják abba. Létérdekünk, hogy a háború véget érjen. A nemzetközi megfigyelők tevékenységét a magyar határ térségére is szeretnénk kiterjesztetni, hogy kivédjük a minket érő fegyvercsempészési stb. vádakat. Bár hivatalosan csak 5-6 ezer jugoszláviai menekültet regisztráltunk, becsléseink szerint kb. 30 ezer jugoszláviai menekült tartózkodik hazánkban.

A jugoszláviai belső helyzetet illetően Göncz úr kifejtette, hogy megértjük minden nép vágyát, hogy kinyilvánítsa szuverenitását. Az EK-val egyeztetve készek vagyunk elismerni azon köztársaságok függetlenségének elismerését, melyek legitim módon kinyilvánítják ilyen igényüket. Ez vonatkozhat mind a hat köztársaságra is, melyek egymás között szuverenitásuk elismerése után úgy állapodnak meg, ahogyan akarnak. Kizárólag külső erők képtelenek megoldani a jugoszláviai válságot. Európa nem érti a szerb–horvát viszály lényegét.

Magyarországnak nem érdeke, hogy Szerbia és Horvátország az Európához való csatlakozás helyett „balkanizálódjon”.

Milan Kučan szlovén elnök elmondta, hogy:

– Kapcsolatainkban nincsenek problémák. A függetlenségi moratórium október 7-i lejártá után Szlovénia szuverenitásának erősítésével párhuzamosan minden eddiginél nagyobb lehetőségek kínálkoznak majd kapcsolataink fejlesztésében.

– Négy államban él szlovén kisebbség, ezért tervszerűen kell eljárniuk a szlovéniai nemzetiségek helyzetét illetően is. Jogi szempontból nem kell szégyenkezniük, de a magyar nemzetiség sajnos a migrációnak jobban kitett, kevésbé fejlett szlovén területeken él. A nyitott határ Magyarország irányába hozzájárul majd a nemzetiségek

kulturális, gazdasági fejlődéséhez. Részben ezért is van szükség a két tervezett határátkelő mielőbbi megnyitására.

– A szlovén külügyminiszternek átadott magyar–ukrán nemzetiségi együttműködési megállapodáshoz való csatlakozásukra vonatkozóan elkészítették válaszukat, melyet a közeljövőben ismertetnek velünk.

– Jugoszlávia a GDP 5-7%-át fordította a jugoszláv hadsereg fejlesztésére, ennek következtében az elszerbesedett JNA óriási katonai erő koncentrálódását jelenti egy viszonylag kis területű és belső politikai válsággal küzdő közép-európai állam, Szerbia területén. A veszélyt növeli, hogy a szomszédban található a szintén rendkívül labilis belső helyzetű Románia. A szerb politika erre a katonai erőre támaszkodik, kész helyzeteket teremtve akar tárgyalni a határokról és a kisebbségekről is.

– Szlovénia és Horvátország nem akarnak Jugoszláviában maradni, a többi jugoszláv köztársaság – melyek szuverenitását Szlovénia is el fogja ismerni – azt kezd szuverenitásával, amit akar. Szlovénia nem kívánja valamennyi jugoszláv köztársaság szuverenitásának egyidejű elismerését, mert ez a jelenlegi Jugoszlávia szuverenitásának elismerését is jelentené, ami kísértetiesen hasonlítana a szovjet köztársaságok és a Szovjetunió szuverenitásának értelmezéséhez, az pedig elfogadhatatlan Szlovénia és Horvátország számára.

– Szlovénia a jugoszláv szövetségből való kiválásával nem akar más köztársaságoknak ártani. Kidolgozták terveiket a jugoszláv keretek felbomlásával rájuk háruló anyagi terhek, jogok, nemzetközi szerződésekből adódó kötelezettségek, és a határok garantálása átvállalásának tekintetében.

– A hágai békekonferencia feladata a béke biztosítása. Sikerének előfeltétele, hogy a horvát és a szerb fél akarja a békét, és hogy a nemzetközi közösség tisztázza, milyen államok léteben érdekelt a békekötés után. Hágában azok a köztársaságok tárgyaljanak Jugoszláviáról, amelyek annak valamilyen formában történő megújulásában érdekeltek, a többiek a békés elszakadás módozatairól tárgyaljanak. A konferenciának deklarálnia kell, hogy a szerb–horvát határ sérthetetlen, és hogy Horvátország köteles a területén élő szerbeknek nagyfokú autonómiát biztosítani. A rögzített elvek betartását nemzetközileg is garantálni kell.

– Szlovénia esetében a békés rendezéshez kedvező előfeltétel, hogy a szuverenitás kinyilvánításához a területi és az etnikai elv egybeesik. Az igazi problémát Horvátország jelenti. A horvát vezetés elkésett azzal a kezdeményezésével, hogy egyszerű kulturális etnikai önkormányzatot biztosítson horvátországi szerbek számára. Szerbia azért nem kíván gondolkodni a horvátországi szerbeknek nyújtandó autonómiáról, mert akkor felmerül a szerbiai magyarok, albánok és muzulmánok helyzetének kérdése is. Szerbia inkább mindkét irányba (kifelé és befelé), egyaránt katonai erővel lép fel. A jugoszláv keret csak e lépései álcázására szolgál.

– Amíg a nemzetközi tényezők nem ismerik el Horvátország szuverenitását, addig nem fogják megérteni, hogy nem jugoszláv belső konfliktusról, hanem két állam közötti háborúról van szó. Szlovénia ellen a JNA-nak nem volt igazi célja. Ezért napok alatt a köztársaság területén állomásoztatott 22 ezer szövetségi katonából 16 ezer dezertált. Többek között ezért sem valószínű, hogy október 7-e után a JNA ismét katonai kalandba bocsátkozna a köztársasággal szemben. Horvátország területén azonban a JNA már szerb hadseregeként harcol. Elsősorban szerbiai tartalékosokat mozgósítottak az állomány feltöltésére. A JNA célja, Nagy-Szerbia határainak kialakítása, azt követően pedig Horvátország is távozhatna Jugoszláviából.

– Az európai országok egy része a nemzetek közötti háborút nem érzékeli a konfliktusban, és egyenlőségjelet tesz az agresszor és áldozata közé, bár a harcok kizárólag Horvátország területén folynak. Szlovénia számára világos, hogy Magyarország a 400 ezer szerbiai (vajdasági) magyar miatt kényes helyzetben van, mert nem akarja, hogy azok túsokká váljanak, ugyanakkor a kétmillió szlovén nemzet nem lehet tús a Jugoszlávia nevében fellépő erők kezében, amíg a szerbek és horvátok békésen meg nem állapodnak.

– A jugoszláv válságot nem lehet háborúval és a jugoszláviai nemzetek, valamint a nemzetiségek helyzetének rendezése nélkül megoldani. A nemzetközi békefenntartó erőknek a törvényes köztársasági határokon kell felsorakozniuk a szemben álló felek szétválasztása érdekében. Soraikban a Jugoszláviával szomszédos országok katonai erői ne vegyenek részt.

Milan Kučan szlovén elnök szlovéniai látogatásra, esetleg az új magyar–szlovén határátkelők közös felavatására hívta meg Göncz Árpád köztársasági elnököt.

Budapest, 1991. szeptember 25.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

225.

A 4. Területi Főosztály összefoglaló jelentése Milan Kučan szlovén elnök és a Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának tagjaival folytatott tárgyalásairól

1991. szeptember 25.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály

Szigorúan titkos!
Készült: 10 példányban

Jugoszláv referatúra
0014/4/1991.

Kapja: Jeszenszky Géza
Katona Tamás
Somogyi Ferenc
Szokai Imre
Meiszter Dávid
Tomaj Dénes
Peisch Sándor
Belgrád
Zágráb
Saját

0004

Feljegyzés

Milan Kučan szlovén elnök 1991. szept. 25-i tárgyalásairól
a Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának tagjaival

A Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának tagjai a szlovén elnöknek elmondták, hogy a magyar kormánykoalíció és ellenzék között a jugoszláv helyzet megítélésében nincs jelentős különbség. Az országok többsége ma már másképpen látja a jugoszláviai köztársaságok függetlensége elismerésének kérdését, mint a szlovén függetlenség ez év júniusi népszavazáson történt kinyilvánítása idején. A június óta eltelt időszakban bekövetkezett kedvezőtlen változásokért a döntő felelősség a jugoszláv politikai erőket terheli, bár nem vitatható a nemzetközi közösség felelőssége sem. Sok ország, köztük az USA és a Szovjetunió is a jugoszláv válságot és az esetleges elismerést annak precedens oldaláról közelítik meg, ezért nem érdekeltek az ENSZ Biztonsági Tanácsa⁴⁹¹ ülésének ez ügyben történő összehívásában. Magyarország szerint nincs elvi akadály a szlovén függetlenség elismerésének, de kérdés, hogy ez segítené-e a jugoszláviai háború megállítását, vagy csak újabb olaj lenne a tűzre. A jugoszláv köztársaságok átfogóbb elismerésére van szükség, mert Szlovénia elismerése

⁴⁹¹ Az Egyesült Nemzetek Szervezete Biztonsági Tanácsa (ENSZ BT) az ENSZ Alapokmányának 23. cikkelye alapján jött létre. Kezdetben 5 állandó és 6 választott tagja volt. 1966-ban a választott tagok számát tízre növelték, ezek közül 5 ázsiai vagy afrikai, 1 kelet-európai, 2 latin-amerikai, 2 nyugat-európai vagy más, nem felsorolt régió a képviselője. A tagokat 2 évre választják. Az 5 állandó tag: az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína (1971-ig a Kínai Köztársaság), illetve Oroszország, mint a Szovjetunió jogutódja. Az ENSZ BT folyamatosan ülésezik, bár annak a helyszíne változó, a legtöbb ülés az ENSZ New York-i székhelyén zajlik.

önmagában tovább mélyítené a maradék Jugoszlávián belüli problémákat. A függetlenségi igényeket legitim módon kinyilvánító köztársaságokat el kell ismerni, ha ilyen igényekkel lépnek fel.

M. Kučan elnök kifejtette, hogy:

– Jugoszláviában sem a múltat sem a jövőt illetően nincs egység, a szembenézés háborúvá fajult. A nemzetközi tanácskozások a válság békés rendezéséről azért maradtak sikertelenek, mert nem a válságot kiváltó okok, hanem a következmények felszámolására irányultak.

– Jugoszlávia mesterséges államalakulat. Az első és a második világháborúban is alapvetően védelmi politikai érdekek szerint szerveződött meg, azok tartották egyben az utóbbi hét évtizedben. A jugoszláviai kis lélekszámú nemzetek számára a szövetségben élés alapja a teljes egyenjogúság biztosítása és a nemzeti identitás megőrzése volt.

A legnagyobb lélekszámú szerb nemzet politikai vezetése számára azonban Jugoszlávia jelentette azt a keretet, melyen belül a Balkánon diaszpórákban élő szerbség bonyolult nemzeti problémáját megoldják, és megpróbálják érvényesíteni az egy nép – egy nemzet koncepciót.⁴⁹² Európában azonban a Jugoszláviára is jellemző reálszocialista társadalmi modell megbukott, elvileg megszűnt az ideológiai-katonai tömbök szerinti megosztás. A JKSZ megbukott,⁴⁹³ így a hadsereg maradt az egyetlen összetartó elem a korábbi társadalmi rendszerből.

– Egy évvel ezelőtt Szlovénia és Horvátország még azt javasolták, hogy Jugoszlávia alakuljon át konföderációvá, melyben a közös gazdasági érdekek lennének az új integráció alapjai. Erről a jugoszláviai politikai erők zömével nem lehetett tárgyalni, ma pedig a háborús viszály miatt megszűnt a minimális bizalom, mely bármilyen közös államforma létrehozásához szükséges volna.

– Az egyes jugoszláv köztársaságok nemzetközi szubjektivitásának elismerése csak idő kérdése lehet. Nem folytatható az eddigi nemzetközi gyakorlat, hogy a világ nem fogadja el az önkéntességen alapuló jugoszláv államalakulaton belül az egyes köztársaságok együttélés iránti érdekérvényesítését.

– A szerb politikai vezetés és a szövetségi vezetés a válság során egy szókimondást használt, propagandáját a nemzetközi politikai tényezők zöme elhitte, így külső támogatásban is részesülhetett. A külföldi nyomás, mely a szövetségi funkciók erősítésére

⁴⁹² Utalás az eredetileg a 19. században kialakult német etnonacionalista, nemzethívő és összeesküvéselméletet volkisch ideológiára (Völkische Bewegung), amely a náci Németországban teljesedett ki.

⁴⁹³ Utalás a Jugoszláv Kommunista Szövetség 1990. január 20. és 22. között megtartott 14. kongresszusára, amelyről a szerb hegemonisztikus törekvések érvényesítésének a kísérletei miatti tiltakozásként előbb a szlovén, majd a horvát, végül a macedón és a bosnyák képviselők is kivonultak.

irányult, a szerb érdekek érvényesítését szolgálta, a háború kitörésének időszakában pedig automatikusan az ún. Nagy-Szerbia nyugati határainak kitolását jelentette.

– Szerbia napjainkban egyértelműen hódító háborút folytat, nem egy országon belüli polgárháborúról, hanem két nemzet, két állam közötti háborúról van szó Jugoszláviában. A szerb–horvát határ történelmi szempontból nem kérdőjelezhető meg, mivel a középkori szerb határokon húzódik ma is.⁴⁹⁴ Történelmi szempontból sokkal inkább megkérdőjelezhető lenne a szerb–magyar,⁴⁹⁵ a szerb–bolgár,⁴⁹⁶ szerb–macedón⁴⁹⁷ és a szerb–Crna Gora-i határ.⁴⁹⁸ Horvátországgal szemben tehát egyértelműen terület-szerző háborút folytat Szerbia, mely során olyan területeket kíván magához csatolni, melyeken a szerbség lakossági aránya mindössze 20-25%.

– Szerbia céljainak megvalósításához két opcióval számolt. Az első, hogy Jugoszláviát mindenáron, diplomáciai eszközökkel a legalisztikus elvre való apellálással,⁴⁹⁹ nemzetközi jogi szubjektumként fenntartja. A második, hogy Közép- és Délkelet Európa legerősebb hadseregére (JNA) támaszkodva, erőszakkal új területeket csatol a Szerb Köztársasághoz, melyekkel együtt elszakad Jugoszláviától. Ezekre a szerb

⁴⁹⁴ Ez az állítás csak részben felelt meg a valóságnak, mivel a mai Szerbiához tartozó Szerémség keleti része 1918-ig a történelmi Horvátországhoz, Bácska–Bánát–Baranya pedig Magyarországhoz tartozott. Tágabb kontextusban Milan Kučannak abban igaza volt, hogy az oszmán-török időkben szerbek által benépesített horvátországi területek, amelyeken 1991-ben jött létre a Krajainai Szerb Köztársaság nevű bábállam, sosem képezte a szerb állam részét.

⁴⁹⁵ Az 1920-as trianoni békeszerződéssel a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolták a történelmi Bács-Bodrog és Torontál vármegyék jelentős területeit, illetve Baranya vármegye déli részét, az ún. Baranyai Háromszöget.

⁴⁹⁶ A mai szerb–bolgár határ az 1878. március 3. megkötött San Stefanó-i békét felülíró, 1878. június 13. és július 13. között tartó berlini kongresszuson 1878. július 13-án aláírt berlini szerződéssel alakult ki. A két ország közötti viszonyt az ekkor meghúzott határvonal, illetve Macedónia területi hovatartozásának a kérdése a 20. század első felében jelentősen megterhelte. Bulgária és Szerbia az 1913. június 19. és augusztus 10. között zajló második Balkán-háborúban, az első, majd a második világháborúban elsősorban ezen területek hovatartozásának kérdése miatt került egymással fegyveres konfliktusba.

⁴⁹⁷ Szerbia a második Balkán-háborút lezáró bukaresti békével 1913. augusztus 10-én vette birtokba a mai Észak-Macedón Köztársaságot. A második világháború után előbb Macedón Népköztársaság, majd 1963-tól Macedón Szocialista Köztársaság néven a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság önálló tagköztársasága volt.

⁴⁹⁸ A szaloniki front áttörése után Montenegró a szerb hadsereg ellenőrzése alá került. 1918. november 26-án a montenegrói parlament erőteljes szerb nyomásgyakorlás mellett szavazta meg a Szerbiával való egyesülést. Az 1945-ben létrejött második Jugoszláviában meghúzott montenegrói határok jelentősen eltértek az 1914-es állam kiterjedésétől, mivel az 1913-ban Montenegróhoz került koszovói – Peć és Djakovica környéki – területeket az akkori Szerbián belül autonómiával rendelkező, albán többségű Koszovóhoz csatolták.

⁴⁹⁹ Az 1992. április 27-én kikiáltott, Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság önmagát a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság jogutódjának tekintette.

célokra szlovén és horvát részről számtalanszor felhívták a nemzetközi közösség figyelmét, de annak reakciói megkéskéve érkeztek és most hatalmas árat kell fizetni.

– Szlovénia függetlenségének elismerésére vonatkozó igényeire az elmúlt időszakban a külföld válasza mindig az volt, hogy az elősegítené a Szovjetunió kaotikus felbomlását és Jugoszlávián belüli háborút robbantana ki. Az események bebizonyították, hogy a háború Szlovénia jugoszláv államalakulaton belül az egyes köztársaságok együttélés iránti érdekévülését [jelenti?].

– A szerb politikai vezetés és a szövetségi vezetés a válság során egy szókincset használt, propagandáját a nemzetközi politikai tényezők zöme elhitte, így külső támogatásban is részesülhetett. A külföldi nyomás, mely a szövetségi funkciók erősítésére irányult, a szerb érdekek érvényesítését szolgálta, a háború kitörésének időszakában pedig automatikusan az ún. Nagy-Szerbia nyugati határainak kitolását jelentette.

– Szlovénia függetlenségének elismerésére vonatkozó igényeire az elmúlt időszakban a külföld válasza mindig az volt, hogy az elősegítené a Szovjetunió kaotikus felbomlását és Jugoszlávián belüli háborút robbantana ki. Az események bebizonyították, hogy a háború Szlovénia elismerésétől függetlenül is kirobbant, a Szovjetunió pedig a korábbi államalakulat szétesésével felérő minőségi változásokon megy keresztül. Ha június 25-én a nemzetközi politikai tényezők elismerték volna Szlovénia függetlenségét, valószínűleg nem tört volna ki háború Jugoszláviában. Nem világos, mekkora az az ár, amelyet meg kell fizetni a jugoszláv köztársaságoknak, hogy Európa és a világ elfogadja függetlenségüket. Szlovén adatok szerint eddig 5000 halálos áldozata van a háborúnak, és ez a szám csak növekedhet, mert a jugoszláv hadsereget elvileg irányító szövetségi intézmények működésképtelenek. A katonai vezetésben ma már nincsenek sem horvátok, sem szlovének, a köztársaságok többsége saját területéről sem engedi ki a most bevonuló újoncokat. Európában jelenleg két politikai-ideológiai hadsereg létezik (a szovjet és a jugoszláv), és mindkettő puccsot akart végrehajtani. Az USA és a Szovjetunió Jugoszláviához való görcsös ragaszkodása objektíve felbátorította a jugoszláv hadvezetést, hogy háborút indítson.

– Szlovénia függetlenségének nemzetközi elismerését követően a köztársaság nem válna ki abból a jugoszláviai béketárgyalás-sorozatból, mely valószínűleg igen hosszú ideig fog tartani, és amelyen megszülető megállapodások betartásához feltétlenül nemzetközi garanciákra is szükség lesz. Szlovénia már január–februárban szorgalmazta a nemzetközi jószolgálati missziót, melyet akkor a belügyekbe való beavatkozás veszélye miatt a nemzetközi tényezők elutasítottak. Ma mélyebb és közvetlenebb beavatkozásra lesz szükség, mint akkor lett volna, ha meg akarják állítani a háborút.

– Jelen pillanatban sem a szerbek, sem a horvátok nem érték el eredeti céljaikat (Szerbia határainak kiterjesztése a Karlovac–Virovitica vonalig, illetve Horvátország

teljes területének felszabadítása). Ebben a helyzetben a nemzetközi közösségnek definiálnia kell céljait, melyek között első helyen a béke megteremtése, majd a köztársaságok igényei alapján új típusú kölcsönös viszonyuk békés, tárgyalásos úton történő kialakítása [áll]. Ha a cél változatlanul Jugoszlávia valamilyen formában való fenntartása, akkor e térségben továbbra sem lesz béke, mert Horvátország és Szlovénia ma már semmilyen formában sem akarja Jugoszlávia tovább élését. Tárgyalni csak az elszakadás konkrét módjáról lehet. Szlovén értékelés szerint Horvátország ma az egész régió érdekében harcol területének szuverenitásáért.

– Vissza kell állítani az eredeti horvát területeken a teljes szuverenitást, ugyanakkor a horvátországi szerbeknek különleges jogokat kell biztosítani, az autonómia magas fokának megteremtésén keresztül. Szerbia egyelőre a horvátországi szerbség kérdését a terület meghódításával akarja rendezni, mert ha a félmilliós horvátországi szerbség helyzetét nemzeti kisebbségi státusz elfogadása alapján rendeznék, akkor a Szerb Köztársaság területén élő magyarok, albánok és muzulmánok helyzetét is azonos – magas fokú autonómiát garantáló – elvek alapján kellene rendezni.

– A szemben álló felek szétválasztásához Szlovénia nemzetközi békefenntartó erők küldését látja szükségesnek, melyek között nem szerepelnének a Jugoszláviával szomszédos országok. Ezek az erők a háborús összetűzésekben érintett köztársaságok (Horvátország, Bosznia) jelenlegi határain sorakoznának fel.

– A brioni deklarációt, melyben Szlovénia vállalta, hogy a függetlenséget elősegítő intézkedéseket 3 hónapra felfüggeszti, az európai 12-ek nyomására fogadta el. Az akkor vállalt kötelezettségeknek Szlovénia megfelelt. Azonban a szövetségi kormány egyetlen vállalt kötelezettségét sem teljesítette (nem nyitotta meg a szlovén légteret, nem szüntette meg a Szlovéniát súlytó pénzügyi intézkedéseket, a nemzetközi diplomáciai életben elferdített információkat szolgáltatott a szlovén helyzetről). Brioni egyetlen eredménye, hogy Szlovéniának meghozta a békét, jelenleg a JNA mindössze 3500 katonája tartózkodik szlovén területen, a támadó haditechnikát kivonták. Úgy tűnik, hogy a JNA tevékenysége Horvátországban is immár kizárólag a szerbek által is lakott területekre korlátozódik.

– Hágában Szlovénia az október 7-e után érvényben lévő gazdasági-pénzügyi-politikai függetlenségi intézkedések szellemében tárgyal. A békekonferenciát a nemzetközi afirmációra kívánják felhasználni és esetleges megállapodás esetén az adósság, a vagyonfelosztás stb. tisztázására. A hágai tárgyalásokon való részvétellel közelebb kerültek a nemzetközi elismeréshez, de a tárgyalásokat azonnal elhagynák, ha ott bármilyen kényszerítő eszközt alkalmaznának velük szemben annak érdekében, hogy maradjanak Jugoszláviában. Még a pénzügyi és vámuniós elképzeléseket is veszélyesnek tartják. Értékelésük szerint az EK-val való együttműködés első szakasza, melyet „Brioni-fázisnak” neveznek, lezárult. Nem valószínű, hogy a közeljövőben

erre sor kerül, de ezentúl csak az EK és Szlovénia közötti bilaterális egyezmények megkötésére hajlandók.

Budapest, 1991. szeptember 25.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

226.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A Jugoszláv Néphadsereg Szlovéniában maradt katonáinak és felszerelésének elszállítása

1991. október 9.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20877

Érkezett: 91. 10. 09. 10:36

Készítette: SZF.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: JNA felszerelésének elszállítása Szlovéniából

47

A Szlovéniában rekedt JNA egységek és elszállításra váró technikai eszközök⁵⁰⁰ további sorsáról az itteni szovjet Nagykövetségen úgy vélekednek, hogy végül is az elszállítás lehetetlenné válása esetén a felek meg fognak állapodni. Bizonyos idő elteltével (behatárolt határidő október közepe táján elvileg lejár) a JNA vezetése belenyugszik

⁵⁰⁰ A brioni egyezmény aláírása után a JSZSZK elnöksége július 18-án hozott határozatot a Szlovéniában állomásozó maribori 31. hadtest Szerbiába és a ljubljanai 14. hadtest Boszniába történő kivonásáról. Ezeket a hadtesteket később a horvátországi, majd a boszniai háborúban vetették be. A JNA Szlovéniában állomásozó utolsó egységei, 200 tankot és jelentős mennyiségű fegyverzetet hátrahagyva 1991. október 26-án a koperi kikötőn keresztül hagyták el a köztársaságot.

88

az állomány felszerelés nélküli távozásába, noha tudja, hogy az ott maradó technika az önálló szlovén haderő alapfelszerelése részét fogja képezni.

Horvátországot illetően úgy tudják, hogy 42 garnizonról⁵⁰¹ és mintegy 25 ezer katonáról van szó, akiket a JNA mindenáron ki akar szabadítani a horvát fegyveres erők által létesített blokád alól. A helyzetet ill. a felmentő akciókat nehezíti a családtagok nagy száma, elszállításuk nehéz feladat. A horvát vezetésnek a blokáddal egyik alapvető célja a szlovénekhez hasonlóan az egységeknél lévő felszerelés megszerzése. Ezekre igényt is tart, jogos tulajdonosnak tekinti magát, különös tekintettel arra, hogy a JNA fosztotta meg a köztársaságot a területvédelmi egységek fegyverzetétől.

A Dubrovnik körüli harcok jelentőségét a szovjet diplomata abban látja, hogy a haditengerészet fő erőit a Kotori-öbölben vonják össze, valamint, hogy az ugyancsak a földrajzilag közeli Prevlakánál található a JNA legnagyobb fegyverraktárai, amelyekhez a horvát erők is hozzá szeretnének jutni.

– 360 – Ö. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

227.

A 4. Területi Főosztály javaslatai Antall József és Lojze Peterle szlovén miniszterelnök tárgyalásához

1991. november 21.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály

Szigorúan titkos!

⁵⁰¹ A garnizon magyar jelentése helyőrség.

Szlovéniai helyzetkép

Szlovénia állami szuverenitásának megteremtése a JNA távozásával de facto megtörtént, a politikai feltételek a függetlenség elnyeréséhez adottak. A nemzetközi elismerés csak idő kérdése, előreláthatólag december közepéig a Szlovénia számára meghatározó nemzetközi partnerek részéről erre sor kerül.

A köztársaság helyzetét a politikai és katonai tényezőkkel szemben növekvő mértékben a gazdasági tényezők kezdik meghatározni. Az elszakadás Jugoszlávia többi részétől Szlovénia külkereskedelmének egynegyedét érinti. Az alapanyagok, a mezőgazdasági és ipari félkész termékek beszerzésében ez jelentős átmeneti hátrányt jelent, ami ki fog hatni a köztársaság nyugati exportjára is. A háború, de főként a saját szlovén fizetőeszköz bevezetése megtörte az eddigi hagyományos kereskedelmi kapcsolatrendszer és áruforgalmat, melyet új deviza- és fizetési megállapodások hiányában – Horvátországot kivéve – barterügyletek formájában⁵⁰² próbálnak szinten tartani. A tolár megszilárdításának lehetőségei nem túl biztatók, miután a devizatartalékok minimálisak, a szövetségi szervek és intézmények pedig minden lehetséges pénzügyi és adminisztratív eszközzel akadályozzák a szlovén gazdaság átállásának folyamatát. A tolárra nehezedő nyomást enyhítené, ha Horvátország is minél hamarabb bevezetné saját fizetőeszközét,⁵⁰³ erre azonban az ottani hadiállapot miatt egyelőre nincs mód.

A gazdasági problémák növekedése felerősítette a Peterle-kormány gazdaságpolitikai koncepciója körüli vitákat, melyek középpontjában – a recessziós folyamatok erősödése miatt – a szociálpolitika áll. Folyamatban van a kormány átalakítása, de ebben a szakmai alkalmasság követelménye helyett a parlamenti pártok hatalmi harca dominál.

Szlovénia külpolitikájának alaptézise, hogy a köztársaságnak nincs szándékában a jugoszláviai utódállamok semmilyen új, laza szövetségében részt venni, nem érdekelt vámunióban sem, legfeljebb valamilyen kölcsönös előnyök melletti gazdasági asszociációban lát realitást. A hágai békekonferencián Szlovénia jelezte, hogy nem

⁵⁰² A barterügyletben két fél között ugyanolyan devizaértékű eszköz, vagy termék a pénzmozgások ki-hagyásával cserél tulajdonost. Ebben az esetben egy export és egy import ügylet összekapcsolásáról van szó. A felek részéről történő teljesítés, kiszállítás több részletben is történhet.

⁵⁰³ A horvát kormány 1991 augusztusában állította fel azt a szakértői bizottságot, amely az új horvát fizetőeszköz bevezetését volt hivatott előkészíteni. A bizottság még abban a hónapban javaslatot tett a horvát korona bevezetésére. A várható devalvációtól tartva 1991. augusztus 29-én ettől végül elálltak, s egy átmeneti pénz, a horvát dinár mellett döntöttek, amelyet 1991. december 23-án a jugoszláv dinár felváltásra 1:1 átváltási arányban vezettek be. Az ország pénzügyi helyzetének a stabilizálódása után 1994. május 30-án a horvát dinárt – az 1941 és 1945 között létezett Független Horvát Államban is használt – kuna váltotta fel.

érdekelt annak Jugoszlávia jövőjével foglalkozó részében. A szlovén küldöttség érdemi tevékenységet csak az utódlást, a közös vagyon elosztását érintő kérdésekben fejt ki.

Az EK közvetítő szerepével kapcsolatban a szlovén vezetés a függetlenségüket legálisan kinyilvánító köztársaságok nemzetközi elismerését, illetve Szerbia és a JNA expanziójával szembeni határozottabb fellépést hiányolja. Támogatja, hogy az EK vonja vissza a Jugoszláviával kötött megállapodásokat és azok helyett létesítsen újakat az együttműködni szándékozó köztársaságokkal. Szlovén vélemény szerint addig amíg nemzetközi jogalanyként létezik Jugoszlávia, a konfliktust nem lehet megoldani, mert az továbbra is egy ország belső válságaként fogható fel, így lehetetlen az egyedül üdvözítő nemzetközi beavatkozás is. A köztársaság támogatja, hogy az ENSZ égisze alatt alkalmazzanak szelektív olajembargót Szerbiával és Crna Gorával szemben.

Budapest, 1991. november 19.

Tárgyalási témavázlat Antall József miniszterelnök úr és Lojze Poterle szlovén miniszterelnök 1991. november 22-i megbeszéléséhez

1. Kétoldalú kapcsolatok helyzete

A köztársaság függetlenségének elismerése Magyarország részéről nem kérdéses, annak csupán időpontja képezi mérlegelés tárgyát. Magyarország az elismerők sorában nem kíván az első lenni, de szeretnénk az elsők között lenni.

– Az elismerés konkrét időpontjától függetlenül intenzív kapcsolatépítésre törekszünk minden területen, ugyanúgy mintha a szuverén szlovén állam már elnyerte volna nemzetközi jogalanyiságát.

– Érdekeltek vagyunk abban, hogy Jugoszlávia jövőbeni sorsától függetlenül Szlovénia továbbra is aktív szerepet játsszon a Hexagonale-együttműködésben.

– A magyar kormány október 17-én határozatot hozott a magyar–szlovén Kormányközi Együttműködési Vegyes Munkacsoport megalakításáról és kinevezte a magyar tagozat elnökét, Szokai Imre külügyminisztériumi helyettes államtitkárt és hét tagját. Javasoljuk, hogy a Munkacsoport ez év decembere első dekádjában Ljubljanában tartsa meg első ülését.

– Folytatjuk a képviselvek (budapesti szlovén képviseleti iroda és ljubljana-i magyar főkonzulátus) megnyitásával kapcsolatos előkészítő munkát, várjuk a szlovén fél javaslatát leendő ljubljana-i főkonzulátusunk épületére vonatkozóan.

– A Felsőszőlőnk–Martinje és Magyarszombatfa–Prosenjakovci új határátkelőhelyek megnyitásával elvileg egyetértünk, a konkrét időpontot illetően a magyar és a szlovén

illetékes szervek közötti egyeztetésre lesz szükség a technikai feltételek biztosítása miatt. A jugoszláv szövetségi külügyi titkárságot tájékoztattuk a határátkelők nyitásával kapcsolatos szándékunkról, de hozzájárulásukra nem számíthatunk.

– A magyar–szlovén kulturális és kisebbségi együttműködés jó, készek vagyunk a magyarországi szlovénok kulturális, oktatási, vallási igényeinek még teljesebb kielégítésére. Javasoljuk, hogy Szlovénia csatlakozzék az ez év májusában aláírt magyar–ukrán nemzetiségi együttműködési nyilatkozathoz, melyet augusztusban Rupel szlovén külügyminiszternek átadtunk. Ez alkalommal szeretnénk átadni a magyar–szlovén kulturális együttműködési munkatervre vonatkozó magyar javaslatot.

– Gazdasági együttműködésünk elmélyítéséhez jelentősen hozzá fog járulni a Trieszt–Ljubljana–Zágráb–Budapest autópálya megépítése, az országaink közötti kamionforgalom liberalizálása, egymás piacain való megjelenés kölcsönös elősegítése.

– A magyar vállalatok és szlovéniai partnereik közötti kereskedelmi ügyletek fizetési eddig is a szlovén területen működő kereskedelmi bankokon keresztül bonyolódtak, ezért az MNB álláspontja az, hogy a Jugoszláv Nemzeti Bank és a szlovén bankok közötti viták ellenére fenntartjuk és fejlesztjük bankkapcsolatainkat Szlovéniával.

– Magyarország elfogadja a szlovén útleveleket ezzel is elősegítendő a két nép közötti közeledést és az önrendelkezési jog érvényesülését.

2. Magyarország politikája Jugoszlávia és a jugoszláv köztársaságok irányában:

– A konfliktus kiterjedése súlyos fenyegetés a térség és Európa biztonságára.
– A vitás kérdések erőszakos eszközökkel történő megoldása negatív precedenst jelent.

– Preventív lépéseket tartunk szükségesnek annak érdekében, nehogy a fegyveres cselekmények Jugoszlávián belül és azon kívül újabb térségekre terjedjenek ki.

– A jugoszláviai kisebbségek sorsáról részvételük nélkül és érdekeik figyelmen kívül hagyásával egyetlen jugoszláviai, vagy nemzetközi konferencia sem hozhat döntést, jogaikat és nemzetközileg garantált autonómiájukat biztosítani kell.

– Kiegyensúlyozott és megfontolt politikánkat valamennyi köztársaság irányába tovább folytatjuk, el kívánjuk kerülni involválódásunkat a konfliktusba.

– Az EK-val összehangoltan valamennyi, szándékát demokratikusan kinyilvánító köztársaság esetében elképzelhetőnek tartjuk a szuverenitás elismerését.

3. Zágrábi főkonzulátusunk jelzése alapján a szlovén fél a fentiekén túlmenően tárgyalni kíván a november 22–23-án Rómában sorra kerülő „kereszténydemokrata politikai vezetők nemzetközi fórumáról”, melyen az úgynevezett szociális témájú pápai enciklikákról folytatnak majd párbeszédet. A fórum résztvevőit fogadja II. János Pál

pápa. Az olasz kereszténydemokrácia vezetői mellett jelen lesznek Martens belga, Santer luxemburgi, Charnogursky szlovák, továbbá több dél-amerikai miniszterelnök, Fernandez IDC-elnök, Klepsch az Európa Parlament kereszténydemokrata csoportjának elnöke, több parlamenti elnök és külügyminiszter.

Budapest, 1991. november 19.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

228.

Göncz Árpád levele Milan Kučan szlovén elnöknek Szlovénia
függetlenségének elismeréséről

1992. január 15.

A Magyar Köztársaság Elnöke
96/GA/92

Őexcellenciája
Milan Kučan Úr
a Szlovén Köztársaság elnöke
Ljubljana

Tisztelt Elnök Úr!

A Magyar Köztársaság a hosszan tartó jugoszláviai válság során mindvégig annak békés, tárgyalásos politikai megoldását szorgalmazta; többször is jelezte, hogy elfogad bármilyen politikai megoldást, amelyben az érintett népek és nemzetiségek meg tudnak egyezni. Az események alakulása bebizonyította, hogy az ország mindenáron való egyben tartása nem hozhat megoldást.

Többször kinyilvánítottuk, hogy tiszteletben kell tartani a délszláv népek, köztük a szlovén nép legitim módon meghozott döntését köztársaságuk szuverenitásáról. A Magyar Köztársaság, abból kiindulva, hogy a Szlovén Köztársaság minden tekintetben megfelel az Európai Közösség által meghatározott feltételeknek, figyelembe véve a magyar és a szlovén nép közötti több évszázados történelmi közösséget, a két ország között kialakult kölcsönösen előnyös sokoldalú együttműködést, szem előtt

tartva az összeurópai béke és stabilitás megszilárdítását, elhatározta, hogy diplomáciai kapcsolatokat létesít a Szlovén Köztársasággal.

Elnök Úr!

Ön előtt is ismeretes, hogy a Magyar Köztársaság megkülönböztetett fontosságot tulajdonít az emberi jogok, ezen belül a kisebbségi jogok érvényesülésének, örömmel állapítom meg, hogy e téren Szlovénia és Magyarország között eddig is hasznos együttműködés bontakozott ki, amelynek továbbfejlesztése közös érdekünk, népeink kölcsönös megelégedésére.

Az utóbbi években Szlovénia és egyes dunántúli megyék között gyümölcsöző együttműködés alakult ki az Alpok–Adria Munkaközösség keretein belül. Meggyőződésem, hogy hasonló regionális együttműködési formák, amelyek túlmutatnak határainkon, az élet számos területén kialakíthatók és hozzájárulhatnak a határok szabad átjárhatóságának megteremtéséhez, az emberek és eszmék, valamint anyagi javak érintkezését és mozgását gátló akadályok lebontásához.

Együttműködésünkben kiemelkedő fontosságot tulajdonítunk annak a ténynek, hogy kölcsönösen tranzitország vagyunk egymás számára. Egymásra utaltságunk természetes és csak erősítheti kapcsolatainkat.

Elnök Úr!

Szükségesnek tartom ez alkalommal is nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a Magyar Köztársaság jószomszédi, baráti kapcsolatokra törekszik összes szomszédjával, nem ellensége senkinek. Megtanultuk, hogy a kis népek szembenállása, viszálykodása csak tragédiához vezethet, ezért abból indulunk ki, hogy közös a sorsunk, közös a lehetőségünk és felelősségünk is egyben, hogy Európának e táján békét, jólétet teremtsünk. Olyan viszonyokat, amelyek közt minden kelet-közép-európai nép otthon érzi magát.

Az Ön és országa előtt álló történelmi feladatok megoldásához sok sikert kívánok és kérem, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1992. január 15.

*Göncz Árpád*⁵⁰⁴

MNL OL XIX-J-1-j 27. d.

⁵⁰⁴ Kézírással.

Antall József levele Lojze Peterle szlovén miniszterelnöknek:
Magyarország az elsők között elismerte Szlovénia függetlenségét

1992. január 15.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
0018/6

Tervezet!

Őexcellenciája
Lojze Peterle úr,
a Szlovén Köztársaság
miniszterelnöke
Ljubljana

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

A magyar nép, kormányom és a magam nevében szeretném Önnek kifejezni őszinte tiszteletemet és nagyrabecsülésemet annak kapcsán, hogy a Szlovén Köztársaság függetlenségét a nemzetközi közösség és ennek részeként, az elsők között Magyarország is de facto és de jure elismerte.

Magyarország lépéseit a délszláv népek közötti konfliktusok kirobbanása időszakában mindvégig az vezérelte, hogy támogassa a népek önrendelkezési jogának érvényesülését az emberi és nemzetiségi jogok szabad gyakorlását, valamint a többpárti parlamenti demokráciák kialakulását és megszilárdulását régiókban.

A magyar kormány minden rendelkezésére álló eszközt latba vetett annak érdekében, hogy a szuverenitásukat kinyilvánított népek elnyerjék függetlenségüket és térségünkben olyan demokratikus viszonyok jöjjenek létre, melyek országainkat alkalmassá teszik az európai integrációba való bekapcsolódásra.

Magyarországnak a jugoszláviai konfliktus során tanúsított magatartása egyértelműen tükrözte azt az értékelésünket, hogy a Szlovén Köztársaság eleget tesz mindazoknak a követelményeknek, melyeket vele szemben a nemzetközi közösség a szuverenitás elismerése előfeltételeként támasztott. Magyarország kész kiegyensúlyozott, kölcsönös érdekeken nyugvó kapcsolatokat építeni, illetve a már meglévő kapcsolatokat az élet valamennyi területén továbbfejleszteni Szlovéniával, mint Magyarországgal

szomszédos új állammal kialakítandó sokrétű együttműködésünknek kiemelt figyelmet szentelünk.

Nagy jelentőséget tulajdonítunk a Szlovén Köztársaságban élő magyarok, illetve a Magyarországon élő szlovének kisebbségi jogai érvényesülésének, identitásuk megőrzését szolgáló igényeik mind teljesebb kielégítésének. E szempontból előremutató lépés volna, ha Szlovénia, Horvátországhoz hasonlóan csatlakozna a magyar–ukrán kisebbségi Nyilatkozathoz.

A magyar–szlovén gazdasági kapcsolatok előtt széles perspektíva nyílik. Országaink földrajzi közelsége, az ebből adódó közlekedési és tranzitlehetőségek kihasználása erősíti egymásra utaltságunkat.

Örömmre szolgál, hogy Szlovénia bekapcsolódik az Európai Együttműködési és Biztonsági folyamatba és vállalja az abból adódó kötelezettségeket, melyek egyben kétoldalú kapcsolataink alapjául is szolgálnak. A Magyar Köztársaság és a szuverén Szlovén Köztársaság közötti kétoldalú kapcsolatok magasabb szintre emelését célozza az a döntésünk, hogy a közeljövőben megnyitjuk ljubljanai nagykövetségünket.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Remélem, hogy Szlovénia mielőbb kiheveri az ellene folytatott igazságtalan háború okozta sebeket, ismét régióink gazdasági prosperitása és társadalmi fejlődése élvonalába kerül.

Ehhez kívánok Önnek, a Szlovén Köztársaság kormányának és Szlovénia minden lakójának sok sikert, kitartást és elszántságot.

Budapest, 1992. január 15.

Megkülönböztetett tisztelettel
Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 27. d.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a magyar–szlovén kapcsolatokról

1992. március 4.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
001074/SZT/1992
Kapja: Bába I.

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig
Készült: 2 példányban

Összefoglaló

a magyar–szlovén kétoldalú kapcsolatokról

A Magyar Köztársaság az Európai Közösséggel egy napon, 1992. január 15-én, nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat létesített Szlovéniával, melyet a szlovén kormány válaszigjegyzékben két nap múlva megerősített. Ezzel létrejöttek a nagykövetségek felállításának és a személyzet kijelölésének feltételei.

Március 16–18-án esedékes a Külügyminisztérium részéről Bába Iván külügyminisztériumi helyettes államtitkár szlovéniai látogatása, március végén Jeszenszky Géza külügyminiszter látogat Szlovéniába.

Szlovén kezdeményezésre 1992. január 28-án, Budapesten dr. Boross Péter rövid munkalátogatáson fogadta Igor Bavčar belügyminisztert. A találkozón megvitatták a belügyi együttműködés kiépítésének és szerződéses keretbe foglalásának lehetőségeit, irányait. A magyar fél átadta a magyar–szlovén kitoloncolási egyezményről és a két minisztérium együttműködéséről szóló megállapodás tervezetét. A Határrendi Fővegyesbizottság munkáját és a határőrizeti szerveink közötti együttműködést szabályozó megállapodás hamarosan megvitatására kerül.

Szlovéniával már az 1992. január 15-i nemzetközi elismerése előtt is kiterjedt együttműködés volt a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium és az adott illetékes szlovén minisztérium között. Ez egyrészt a napi forgalmi operatív problémák rendezésére, másrészt pedig a Közép-Európai Kezdeményezés (Hexagonle) keretében történő egyeztetésekre irányult elsősorban.

Marjan Krajnc szlovén közlekedési és hírközlési miniszter 1992. február 14-én Budapestre látogatott Siklós Csaba miniszter úr meghívására. A találkozó során a két miniszter aláírta a közúti fuvarozást szabályozó kétoldalú kormányközi megállapodást.

Ez az egyezmény rendkívül jó alapot teremthet a további együttműködésre, hiszen egy liberalizált szabályozási rendszer bevezetéséről rendelkezik az európai törekvésekhez igazodva. A miniszterek egyetértettek abban is, hogy felgyorsítjuk az első magyar–szlovén vasúti határátmenet finanszírozási feltételrendszerének rögzítésére irányuló vizsgálatokat.

Trieszt–Budapest közlekedési korridor fejlesztése

A jugoszláviai válság, illetve a nyomvonal körüli vita (szlovén vagy horvát) egyértelműen késlelteti az olasz kormány által megfinanszírozott megvalósíthatósági tanulmány elkészítését.

Légi forgalom

A légtér felügyeletére vonatkozó horvát–szlovén–jugoszláv szövetségi vita hatással van a közvetlen kétoldalú kapcsolatainkra is. Hármass találkozóra már két ízben is sor került Magyarországon, különösebb eredmény nélkül. A probléma lényege, hogy Zágrábban nem működik a légi irányító központ, míg Szlovénia légterének felügyelete csak 6000 m alatt biztosított. Ausztriából kértek technikai segítséget.

A Jugoszláv Vasutak Egyesülete (JŽ) adóssága

A JŽ a közelmúltban ugyan törlesztett a MÁV felé adósságából, de a hátralék még így is eléri a 2,5 milliárd forintot. Ez ügyben elsősorban a JŽ-vel kell egyezségekre jutnunk, de az adósság nyilvánvaló eloszlása miatt a problémát a horvát, illetve a szlovén félnek is folyamatosan jelezzük. A szlovén közlekedési tárca vezetője 1992. február 14-én Budapesten elmondta, hogy véleménye szerint az adósság a szlovén vasutakat nem terheli.

Érdekeltek vagyunk a határ menti közlekedési és hírközlési összeköttetések fejlesztésében. Javasoljuk a meglévő mellett új határátkelőhelyek megnyitását: Martinje–Felsőszölnök, Peklanica–Toronyszentmiklós, Kobilje–Szentgyörgyvölgy, Prosenjakovci–Magyarszombatfalva között.

A határvízi együttműködést új alapokra kívánjuk helyezni Szlovéniával.

Koper kikötője a magyar áruk tengeri kijáratában már most is biztonságosan számításba vehető. (Természetesen Trieszt versenyhelyzetét a kedvezőbb pozíció elérése érdekében célszerű sejtetni.)

A közlekedési és a hírközlési együttműködés további bővítésének konkrét kérdéseit a két tárca március hónapban miniszterhelyettesi szinten tekinti át.

Várhatóan még ez év első felében aláírjuk a kétoldalú légügyi kormányközi megállapodást. A tervek között szerepel a Budapest–Ljubljana menetrendszerű légi járat üzemelésének beindítása a közeli jövőben.

A magyar és a szlovén kulturális munkaterv előkészítése folyamatban van. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM) a munkatervet már véleményezte, aláírását a jövőben tervezzük. A szlovén fél javaslatai, amit az MKM-be eljuttatott, sajnos a régi, megszokott reciprocitás elvén készültek.

Szlovénia kapcsolatát a Rába vidéken élő magyarországi szlovénekkel a múltban is az intenzív és sok esetben példás kapcsolattartás jellemezte. A hét településen élő, a Szlovén Szövetség becsült adatai alapján 5000 főre tehető kisebbség anyanyelvi és oktatási, kulturális, kiadvány- és sajtóigényeit nagyban támogatja és erősíti ma is a szlovén vezetés. A térség legégetőbb gondja ma a Felsőszölnök–Martinje határátkelőhely megnyitása. A határ átjárhatósága kedvezne a szlovén nyelvű istentiszteleteket és hitoktatást tartó lelkészek, a vendégtanárok és a tervezett középiskolás csereképzésben részt vevő tanulók, továbbá a Szentgotthárd környéki szlovének Szlovéniával való kapcsolattartásának.

A magyarországi szlovének és a szlovéniai magyar nemzetiségű kisebbségi fiatalok Szlovéniában, illetve Magyarországon történő szakmai képzését az államközi külkapcsolatoknak változatlanul fontos részét kell, hogy képezzék.

A magyar és a szlovén kulturális munkaterv előkészítése folyamatban van. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM) a munkatervet már véleményezte, aláírását a jövőben tervezzük. A szlovén fél javaslatai, amit az MKM-be eljuttatott, sajnos a régi megszokott reciprocitás elvén készültek.

Magyar kezdeményezésre 1991. november 23-án a szlovéniai Radenciben⁵⁰⁵ tárgyalt dr. Gergátz Elemér magyar földművelésügyi miniszter és dr. Jože Osterc szlovén mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszerügyi miniszter. A tárgyalás teljes mértékben

⁵⁰⁵ Radenci, németül Radein, Maribortól/Marburgtól 30 km-re északkeletre, a szlovén–osztrák határ mentén fekvő 5107 fős település.

igazolta, hogy a Szlovén Köztársaság, elszakadva a korábbi belső jugoszláv piactól, az élelmiszergazdaság területén erőteljesen nyitni kíván Magyarország felé.

Energetikai kapcsolatunk terén a nyugat-európai villamosenergia-rendszerhez (UCPTE VERE)⁵⁰⁶ való csatlakozás révén készek vagyunk déli irányú vezeték építésről is tárgyalni, ami korábban a szovjet–olasz ügylet kapcsán is felmerült.

Szlovénia előnyös helyzetbe hozhatja Magyarországot a kőolaj- és gázvezetékek – Magyarországot érintő – európai rendszerének kiépítésében. A kőolaj- és gázvezeték-építés realitása pénzügyi források biztosításától függ az elsődleges energiaellátási szempontok mellett. Ez a jövőben kizárólagossá válik.

Megfelelő piaci háttér esetén lehetőség van arra, hogy kooperációs ipari együttműködés jöjjön létre a szlovén mezőgazdasági gépgyártók és a magyar vállalatok között. Szlovéniában mintegy 300 Rába tehergépkocsi üzemel, az itt történő további értékesítésre és képviseleti, vevőszolgálati és konszignációs alkatrészraktár létrehozására lenne lehetőség.

A magyar–szlovén kereskedelmi egyezményre vonatkozó tárgyalások jelenleg folyamatban vannak. A legtöbb lényeges pontban egyetértés mutatkozik: minden fizetés konvertibilis valutában történjen, a kapcsolatokat alakítsuk az elfogadott nemzetközi szerződésekkel összhangban.

Budapest, 1992. március 4.

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

⁵⁰⁶ Az UCPTE VERE 1951-ben nyolc nyugat-európai ország (Ausztria, Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország, Olaszország és Svájc) legjelentősebb villamosenergia-termelő és -szállító társaságának az önkéntes társulásával abból a célból jött létre, hogy megteremtse az intenzív villamosenergia-csere és a szoros együttműködés műszaki feltételeit. A szervezet kibővítésére Spanyolország, Portugália, Jugoszlávia és Görögország csatlakozásával fokozatosan került sor. 1992-ben az UCPTE-rendszer beépített teljesítménye 386 000 MW, csúcsterhelése 250 000 MW, villamosenergia-fogyasztása 1500 TWh volt. Az UCPTE-n belüli összes villamosenergia-csere 145 TWh volt, ami az összefogyasztás 9,7%-át tette ki.

Balogh István kijelölt ljubljana-i nagykövet összefoglalója
a magyar–szlovén kapcsolatok lehetőségeiről

1992. március 17.

Dr. Balogh István
kijelölt ljubljana-i nagykövet

Minősítés?
Érvényesség?
Pf. szám?

I. Az évszázadok óta egymás mellett élő két nép kapcsolataiban alapvetően új szakasz kezdődik, melynek összetevőit az alábbi körülmények képezik:

– Hét évtizedes fennállás után szétbomlott az a külső hatalmak érdekeinek megfelelően, mesterségesen konstruált államszövetség, amely sem a monarchia két évtizede, sem pedig a második világháború után hatalomra került kommunista rendszer több mint négy évtizede alatt nem tudta létjogosultságát azzal bizonyítani, hogy biztosította volna a területén élő népek harmonikus együttélését, gazdasági felvirágzását, általános jólétét.

– A szövetségi Jugoszlávia szétesésével egyidejűleg következett be a szocialista társadalmi rendszer viharos gyorsaságú összeomlása a kelet-európai országokban és magában a Szovjetunióban.

– Az előbbiből következően zsákutcába jutottak és megszűntek azok a mesterséges nemzetközi kötelek (VSZ, KGST), amelyek korlátozták a tagországok szuverenitását, nemzetközi kapcsolataik szabad alakítását.

– Mélyreható politikai, társadalmi, gazdasági átalakulások vették kezdetüket a térség országaiban, ezek üteme, tartalma azonban eltérő adottságaiknak megfelelően természetesen változó.

– A jugoszláv szövetségi keretből való kilépési szándékát népszavazással kifejezésre juttató Szlovénia még 1991 második felében elérte, hogy területéről kivonják a JNA erőit, majd alig fél év alatt megteremtette mindazokat a feltételeket, melyek alapján 1992 januárjában kivívta magának függetlensége széles körű nemzetközi elismerését.

– A Magyar Köztársaság, az Európai Közösséggel egyidejűleg, 1992. január 15-én nagykövetségi szintű diplomáciai kapcsolatokat létesített Szlovéniával, amit a szlovén kormány válaszcímlevelével két napon belül megerősített. Az esemény történelmi jelentőségű: a két szomszéd ország első ízben létesített egymással két szuverén állam közötti hivatalos kapcsolatot. Mostantól kezdve, külső befolyástól mentesen, egy új politikai

légkörű régióban, egy új, egységesülésre törekvő Európában alakíthatják kölcsönös kapcsolataikat, együttműködésüket.

II. Szlovénia örökségei és perspektívái.

– Szlovénia a korábbi Jugoszláviának vitathatatlanul a legfejlettebb, leggazdagabb tagköztársasága volt. Ennek alátámasztására elegendő a lakosság arányát szembeállítani az osztársadalmi terméköl való részesedéssel: 1990-ben az 1,9 millió lakosú Szlovénia, azaz az osztlakosság 8%-a állította elő az osztársadalmi termék 18%-át, az osztzipari terméknek pedig a 20%-át. Az egy főre jutó bruttó társadalmi termék 5300 US\$ volt, míg a jugoszláviai érték 2200 US\$. (Két összehasonlítás: a szlovén szint az EK „gyengébbjei” közé tartozó görög vagy portugál szint körüli; ugyanakkor a Jugoszlávián belüli legfejletlenebb közigazgatási egység, Koszovó értékének mintegy tízszerese.) Szlovéniában a gazdasági struktúra fejlettségére utal, hogy a bruttó társadalmi termékhez az ipar 43, a mezőgazdaság pedig 5,1%-kal járul hozzá.

– Az örökség negatívumai között kell említeni a Jugoszlávia külföldi adósságaiból ráeső részt, ami a saját adósságaival együtt 1992 elején 2,5 milliárd US\$ körüli összeget tesz ki. A devizatartalékok ugyanekkor 400 millió US\$ szinten vannak. (Német bankkörökből származó becslések szerint 2 milliárd dollárnyi devizával rendelkeznek szlovének külföldi bankokban, és mintegy 1 milliárdnyi készpénzzel otthoni „matracaikban”).

– Negatívumnak minősül az önállósulás után, hogy a korábbi belső piac visszaesett, különösen a Szerbiával folytatott kereskedelem. Még valószínűleg hosszú időn keresztül érezhető öröksége a horvátországi háborúnak, hogy gyakorlatilag nullára esett vissza az idegenforgalom, és kiesett az igen jelentős devizabevétel. Átmenetileg, de bizonyára még huzamosabb ideig, elterelődött a nemzetközi közúti árufuvarozás, melynek Nyugat-Európát a balkáni régióval összekötő nyomvonalán Szlovénia – Horvátországgal együtt – fontos tranzitszakasz volt.

– A perspektíva szempontjából feltétlenül biztató, hogy Szlovénia legfőbb külgazdasági partnerei bizalommal vannak az ország iránt, korábbi gazdasági teljesítményét ismerve. Bár az átfogó gazdasági átalakításhoz elengedhetetlen privatizációs törvény több mint egyéves parlamenti vitatás után sem született még meg, a külföldi tőke érdeklődése szlovéniai befektetések iránt már eddig is figyelemre méltó. 1989. január 1. és 1991. április 30. között 996 vegyesvállalati megállapodás született külfölditőke-részvétellel, 893 millió DM értékben. Ez a tendencia a belpolitikai stabilizálódás, a szükséges jogszabályi keretek létrehozása után minden bizonnyal rövid időn belül fel fog erősödni.

– Régi örökség, de inkább adottságnak tekinthető Szlovénia kedvező földrajzi elhelyezkedése, geostratégiai helyzete. A szubrégióban szinte beékelődik legfontosabb külgazdasági partnerországai (NSZK, Olaszország, Ausztria) közé, alapító tagja volt az olyan regionális együttműködési mechanizmusoknak, mint az Alpok-Adria Munkaközösség, a négy-, öt-, hatoldalú kezdeményezés (legújabb elnevezése: Közép-Európai Kezdeményezés).

III. Szlovénia belpolitikai helyzete.

A két évvel ezelőtt, 1990 tavaszán megtartott első szabad, demokratikus, többpárti választások eredményeként tizenkét párt képviselői és függetlenek jutottak be a szlovén parlamentbe. Az úgynevezett DEMOS-pártkoalícióra épülő kormányzás 55%-os többséggel rendelkezett. A koalíció azonban 1991 decemberében felbomlott, azóta gyakorlatilag kisebbségi kormányzás van, ami állandósult kormányválságot jelent. Ez év februárjában bizalmatlansági indítvány benyújtására is sor került Peterle miniszterelnökkel szemben, de minimális szavazatkülönbséggel ő került ki győztesen.

1991 decemberében került elfogadásra az új szlovén alkotmány, amely véglegesítette a politikai rendszerváltást. Ennek egyik rendelkezése szerint lehetséges a kisebbségben maradt kormány működése mindaddig, amíg egy esetleges új kormány megalakítására kijelölt személy nem szerzi meg a többséget.

Az új alkotmány szerint egy éven belül parlamenti és elnöki választásokat kell tartani. Erre várhatóan az év közepére kerül sor. Az új választási törvény azonban még nincs elfogadva, mert éles viták folynak körülötte.

A politikai pártok már megkezdték választási kampányaikat. A választási esélyeket illetően jelenleg még lehetetlen valószínűsíthető előrejelzést megfogalmazni. Csak remélni lehet, hogy a meghatározó politikai erők olyan programmal tudnak a választók elé állni, amely lehetővé teszi a szélesebb platformokon megvalósítható erőkoncentrációt, szemben a jelenlegi elaprózottsággal, „kis parcellás” parlamenttel, amely természetesen csak ingatag szövetségeket tesz lehetővé, ami nem segíti elő a gyors politikai stabilizálódást.

IV. A magyar-szlovén kapcsolatok új lehetőségei.

a. A politikai kapcsolatok lendületesen indultak, legfelső szinten. A szlovén államelnök, a miniszterelnök és a külügyminiszter mellett már több szakminiszter is járt Magyarországon az elmúlt egy év során. Esedékesek lesznek a viszontlátogatások.

A diplomáciai képviselvek kölcsönös felállítása a két fővárosban biztosítja majd a politikai kapcsolatok folyamatosságát, a felső szintű látogatások megfelelő tervezését, szervezését és bonyolítását. Diplomáciai misszionknak kezdettől fogva biztosítania kell legfontosabb tárcáink képviselétét, addig is, míg azok (HM, NGKM, OIH stb.) nem rendelkeznek önálló képvisellel.

b. A korábbi magyar–jugoszláv szerződéses kapcsolatok helyett fokozatosan ki kell alakítani az új magyar–szlovén szerződéses kereteket. A szaktárcáknak aprólékosan át kell tekinteniük az e téren meglévő örökséget, és meg kell vizsgálni, hogy mi az, ami átvehető a múltból, mint bevált érték, és mi az elévült, rossz beidegződés, amitől meg kell szabadulni. Ezen a téren „európai dimenziókban” kell eljárni, vagyis az Európa Tanács, az Európai Közösségek normáit, gyakorlatát kell iránymutatónak tekinteni.

c. Gazdasági együttműködés. Kereskedelmi forgalmunk az elmúlt évben – a szlovéniai fegyveres konfliktusok miatt – mintegy 20%-kal visszaesett, és csupán 50-50 millió \$-t tett ki oldalanként. Egy évvel korábban 75,6 millió \$ volt az exportunk, és 61,8 az importunk. A külgazdasági partnerek sorában a 8-9. helyen álltunk Szlovéniában.

Rendkívül hibás volna azonban a gazdasági kapcsolatok súlyát, jelentőségét csupán a kereskedelmi kapcsolatok volumenével jellemezni. Az új szellemű, pragmatikus regionális együttműködésben a magyar–szlovén bilaterális együttműködés is tágabb dimenzióba illeszthető, nagyobb figyelmet vívhat ki magának. A következő 1-3 év során az együttműködés gerincét alkothatják azok az infrastrukturális fejlesztési programok, amelyek a Közép-Európai Kezdeményezés (a korábbi Pentagonale, majd Hexagonale) közlekedési, távközlési, valamint energiaügyi munkacsoportjaiban fogalmazódtak meg. Kiemelkedő jelentőségű vállalkozás a Trieszt–Ljubljana (– egyik alternatíva szerint – Zágrábon keresztül) – Budapest–Záhony–Kijev közlekedési folyosó terve. Ez a közúti közlekedés vonatkozásában autópálya építését jelenti, a vasút tekintetében pedig nagy sebességű, teherszállításra alkalmas új pálya létesítését, beleértve egy új Duna-híd építését Pusztaszabolcs térségében. Ennek megvalósítása teljesen nyilvánvalóan érdeke mind Szlovéniának, mind nekünk. Az előtervek készítése már eljutott egy bizonyos szakaszig, de a jugoszláviai háború legalább fél éves „helybenjárást” eredményezett. A béke megszilárdulásával, a belső konszolidációval egyidejűleg haladék nélkül folytatni kell a tervezést, melynek munkájába hamarosan bekapcsolódik az EBRD londoni központjában ilyen céllal létesülő külön titkársága is.

d.) Ösztönözni kell a kishatár menti gazdasági kapcsolatokat, ehhez meg kell teremteni a szükséges adminisztratív és technikai feltételeket, kereteket. Itt kell megemlíteni, mint sürgős teendőt, új határátkelőhelyek nyitását. A mintegy 70 km-es közös határon jelenleg két közúti átkelő üzemel. Két újabbnak a nyitása már erre az évre tervbe van véve, újabb kettőnek pedig a következő évben. E program megvalósítása után hat átkelő fog működni, vagyis nagyjából egymástól tíz kilométeres távolságban.

e.) Nemzetiségi kapcsolatok. Szlovéniában él a korábbi jugoszláviai összmagyarság 2,2%-a, mintegy 9000 fő. Magyarországon a Rábavidéken 5000 főre tehető a szlovén nemzetiségű kisebbség. Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy a nemzeti kisebbségek helyzete ebben a relációban problémamentes, rendezett. A térségben egyedülálló az az intézményi keretrendszer, amit Szlovénia megvalósított, nevezetesen a funkcionális kétnyelvűség biztosítása a vegyes lakosságú településeken, amikor nemcsak a kisebbségi diákok tanulják a többségi nyelvet, hanem a többségiek is a kisebbségi nyelvet. Egyedülállónak minősíthető az a vállalkozás is, melynek keretében a két ország tudományos kutatói együttes munkával feltárták, feltérképezték a szlovéniai magyar, illetve a magyarországi szlovén kisebbség életének szinte minden területét, vonatkozását és munkájuk eredményéről vaskos tanulmánykötetet jelentettek meg az elmúlt években. Jó együttműködés alakult ki a kulturális, szellemi élet számos intézménye, műhelye között is, de természetesen a kapcsolatok mostani új szakaszában még számos lehetőség kínálkozik kihasználásra. A magyar–szlovén viszonylatban azonban már most is teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a nemzetiségi kisebbségek gazdagítják, erősítik államközi kapcsolatainkat.

Budapest, 1992. március 17.

Balogh István

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

232.

Tömösváry Zsigmond ezredesnek, a Honvédelmi Minisztérium
Nemzetközi Főosztály vezetőjének összefoglalója Szabó Istvánnak,
a 4. Területi Főosztály vezetőjének Janez Janša szlovén honvédelmi miniszter
magyarországi látogatásáról

1992. április 9.

Honvédelmi Minisztérium
Nemzetközi Főosztály

Szabó István úr,
KÜM 4. területi főosztályvezető
Budapest

Tisztelt Főosztályvezető Úr!

A honvédelmi miniszter úr⁵⁰⁷ a közelmúltban találkozott a szlovén partnerével. A találkozóról készült feljegyzést szíves tájékoztatására csatoltan megküldöm.

Budapest, 1992. április 9.

Tisztelettel:
*Tömösváry Zsigmond*⁵⁰⁸
ezredes

Honvédelmi Minisztérium
Közigazgatási államtitkár
Nyt. szám: T-37/6/1991

10. számú sorsz. példány
00422/4 mell.

Feljegyzés

a Szlovén Köztársaság honvédelmi miniszterének magyarországi látogatásáról
1992. március 9–10. között dr. Für Lajos honvédelmi miniszter úr meghívására
küldöttség élén hivatalos látogatást tett Budapesten Janez Janša úr, a Szlovén Köztársaság honvédelmi minisztere.

A magyar tárgyalóküldöttség tagjai voltak:

- 1.) dr. Für Lajos úr, honvédelmi miniszter (a küldöttség vezetője);
- 2.) dr. Raffay Ernő úr, a HM politikai államtitkára;
- 3.) Bíró Béla vezérőrnagy úr, a Honvéd Vezérkar hadműveleti főcsoportfőnöke, vezérkarifőnök-helyettes;
- 4.) Tömösváry Zsigmond ezredes úr, a HM Nemzetközi Főosztály Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának vezetője;
- 5.) Szócs Ferenc úr, a KÜM területi főosztályvezetője;
- 6.) Tolmács.

⁵⁰⁷ Utalás Fürj Lajosra, az Antall-kormány honvédelmi miniszterére.

⁵⁰⁸ Kézírással.

A szlovén tárgyalódelegáció tagjai voltak:

- 1.) Janez Janša úr, szlovén honvédelmi miniszter (a delegáció vezetője);
- 2.) Janez Slapar vezérőrnagy úr, a területvédelmi egységek megbízott parancsnoka;
- 3.) Dragutin Mate úr, miniszteri tanácsos;
- 4.) Dragan Bavčar úr, területvédelmi tanácsos;
- 5.) Tolmács (szlovén–magyar).

A szlovén miniszter magyarországi látogatása során tárgyalást folytatott magyar kollégájával, látogatást tett a szentendrei légvédelmi rakétaosztálynál és sajtótájékoztatón találkozott a hazai és a nemzetközi sajtó képviselőivel.

A Honvédelmi Minisztériumban folytatott tárgyalások során dr. Für Lajos miniszter úr történelminek nevezte a találkozót, hiszen szlovén honvédelmi miniszter még eddig soha nem járt Magyarországon. „Ön egy baráti kezét nyújtó jószomszédi országba jött s számunkra fontos kérdés az együttműködés kiépítése” mondta.

Ezt követően javasolta, hogy az előzetesen egyeztetett tematikának megfelelően három kérdésben cseréljenek véleményt:

- 1.) regionális biztonságpolitikai kérdések,
- 2.) a hadseregek kölcsönös „bemutatása”,
- 3.) az együttműködés lehetséges területeinek számbavétele.

A regionális biztonságpolitikai kérdésekről szólva a Miniszter úr ismertette a magyar biztonságpolitika legfontosabb elveit. Külön hangsúlyozta a kétoldalú kapcsolatok fontosságát, a regionális biztonságpolitikai és együttműködési rendszerek kiépítésének („Visegrádi Hármas”, Hexagonálé stb.) jelentőségét.

Szólt a létező európai politikai és katonai szervezetekhez fűződő viszonyunkról (NATO, WEU), s külön hangsúlyozta az EK-hoz, a helsinki folyamathoz fűződő kapcsolatainkat. Ez utóbbiaknál kiemelte a jugoszláv válság kezelésében betöltött pozitív szerepét.

A Hexagonálén belül is szorosabb lehetne az együttműködésünk, ennek azonban feltétele a jugoszláviai válság rendezése. Ez utóbbinál szólt arról is, hogy a rendszeres határsértésekre visszafogottan reagáltunk, s fel sem vetődött a „katonai reagálás” kérdése. „Az ország megvédésére tettünk intézkedéseket, de beavatkozni a jugoszláv eseményekbe nem akarunk. Elítélünk mindenfajta fegyveres megoldási módot” – mondta. Ezért fogadtuk be a menekülteket, s ezért döntött a magyar Parlament az ENSZ-erők átengedéséről.⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ Az Országgyűlés 6/1992. (III.11.) OGY határozata ENSZ békefenntartó erők (UNPROFOR) magyarországi átvonulásáról. Az Országgyűlés 1. a Magyar Köztársaságnak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából folyó kötelezettségeire, valamint az Alkotmány 40/C. §-ának (1) bekezdésére tekintettel

A hadseregről szólva ismertette a „VSZ-örökség” felszámolásával és a kizárólag védelmi jellegű hadsereg kialakításával kapcsolatban soron lévő feladatokat.

A két ország hadseregei között kapcsolatok lehetséges területeiként a miniszter úr az alábbiakat említette:

- a két minisztérium és a két hadsereg vezetői közötti kapcsolatok, találkozók;
- az egyes szakterületek vezetői és képviselői közötti találkozók, tapasztalatcserék;
- két-, esetleg többoldalú eszmecserék, szemináriumok biztonságpolitikai kérdésekben;
- kulturális és sportkapcsolatok, hadtörténeszek cseréje;
- a kapcsolatok intézményesítése a katonai attasék kölcsönös akkreditálásával, esetleg átakkreditálásával.

Janez Janša miniszter úr válaszában kifejezésre juttatta, hogy a látogatást az együttműködés kezdetének tekinti. A szomszédos országok közül Magyarország az első, amelyet meglátogat. Köszönetet mondott országá elismeréséért és jelezte, hogy ők is a hadseregépítés stádiumában vannak és készen állnak az együttműködésre.

A Für Lajos miniszter úr által javasolt kérdések sorrendjében az első kérdéskörben fontosnak tartja, hogy a nemzet védelmét nem csupán saját határainkon belül kell megoldani. „Európában már közel tíz éve dolgozunk a kollektív biztonságon: a jugoszláv válság esetében mégis kimutatta gyenge pontjait” – mondta. Szeretné, ha az új kollektív európai biztonsági rendszer magába foglalná az újonnan létrejövő országokat is. Szlovénia érdekelt az EBEÉ sikerében. Bár tisztában vannak vele, hogy nem lesz könnyű, de Szlovénia szeretné, ha a NATO „védernyője” szélesedne. „Az együttműködés alapján közeledhetünk e szervezethez.”

Elmondta azt is, hogy Szlovéniát érdekli a „Visegrádi Hármas” együttműködése. Elutazása előtt konzultált a Külügyminisztériummal, hogy miként kapcsolódhatnának ehhez vagy a Hexagonáléhoz.

A jugoszláviai konfliktusról szólva hangsúlyozta, hogy Szlovénia jobb helyzetben van, mint Horvátország, de a konfliktusveszély náluk is fennáll. Fontos érdekük e kérdéskörben az ENSZ-szel való együttműködés s véleményük szerint Boszniában is fontos lenne a békefenntartó erők jelenléte.

megadja előzetes hozzájárulását ahhoz, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa 743/1992. számú határozata értelmében felállított békefenntartó erők egységei Magyarországon átvonulhassanak és átmenetileg állomásozhassanak; 2. felhatalmazza a Kormányt, hogy a békefenntartó erők 1. pontban említett egységeit magyarországi átvonulásuk során a megbízatásuk teljesítéséhez szükséges – a nemzetközi jog által szokásosan nyújtott – mentességekben részesítse. *Magyar Közlöny*, 1992. március 11. 1992/26. szám. 990.

Szlovénia támogatja Bosznia-Hercegovina együtt maradását, mert nagy véráldozatokkal járna szétválasztásuk. A magyar magatartást visszafogottnak és pozitívnak ítélik meg, s a veszélyt elsősorban a szerb törekvésekben és a volt jugoszláv hadsereg önállósodásában látják.

A szlovén hadseregről szólva elmondta, hogy az az általános hadkötelezettségre épülő lesz. A szolgálati idő 6 hónap, s ezért fontos, hogy jól képzett tartalékos erőre tudjanak támaszkodni.

A légierőt és a flottát nem – illetve ez utóbbinál csupán a partvédő erőket –, míg a légvédelmet erősíteni kívánják.

Évente 15 000 fő sorkatonára kiképzését tervezik, ami az azonnal behívható tartalékosokkal együtt 50 ezer főre is növekedhetne. Mozgósítás esetén 150 ezer fős hadsereggel számolnak.

Bár még nincs erre az évre elfogadott költségvetésük, de a nemzeti jövedelem mintegy 2 százalékát tervezik honvédelmi célokra fordítani.

A védelmi erő kiépítésének az elején tartanak, s ebben nagy szerepet szánnak a területvédelmi erőknek és a légvédelemnek. Az előbbi kérdéskörben vannak már tapasztalataik – s ezt szívesen meg is osztják a magyar féllel –, míg az utóbbi kérdés körében örömmel vennének minden használható javaslatot, tapasztalatot. (Ezért is kérték, hogy légvédelmi rakéta-alakulatot tekinthessenek meg!)

A két hadsereg együttműködésének kérdéseiről szólva hangsúlyozta, hogy alapvetően egyetért a Für Lajos miniszter úr által felvetett területekkel. Javasolta, hogy dolgozzanak ki egy együttműködési megállapodást – úgy tudja, hogy a magyar félnek már vannak ebben tapasztalatai – s ennek alapján konkretizálhatnánk a két hadsereg közötti együttműködést.

Kérte, hogy a magyar fél javaslatait küldjük meg, s ők nagyon gyorsan készek annak tanulmányozását követően válaszolni.

A katonai képviselőről úgy vélekedett, hogy az országok közötti diplomáciai kapcsolatok nagykövetségi szintre emelését követően ez a kérdés könnyen elrendezhető – a szándék részükről is fennáll.

Ezt követően Janša úr visszatért a jugoszláviai problémakörre és elmondta, hogy gyors megoldás nem képzelhető el, de véleménye szerint erre három fázisban kerülhet sor:

- 1.) a fegyveres konfliktus befejezése és a „kéksisakosok” működésének megkezdése,
- 2.) a megbékélésre és a megnyugvásra szükséges idő, ami néhány évig tartana,
- 3.) s ha majd az érzelmek helyett az értelem dominál, akkor kezdődhetnek csak el a tárgyalások a konkrét rendezésről.

Szlovénia – erejéhez mérten – támogatta Horvátországot, de érdekei azt diktálják, hogy a volt Jugoszlávia területén ne legyenek lényeges erőeltolódások.

A tárgyalás végén Janša úr hivatalos szlovéniai látogatásra hívta meg dr. Für Lajos miniszter urat, amit ő köszönettel elfogadott.

A szentendrei légvédelmi rakétaosztálynál tett látogatást követően Janša úr elégedetten nyilatkozott a látottakról. A vendégeket különösen a légvédelmi rendszer elemei közötti kapcsolat, az irányítás rendszere, a logisztikai rendszer érdekelte a legjobban.

A határig tartó utazás során Janša úr felvetette, hogy Für Lajos miniszter úr viszontlátogatásával már a nyáron (június vége, július közepe) számolnak. Ekkor kerülhetne sor a tárcaközi keretmegállapodás aláírására.

Budapest, 1992. március 31.

*Annus Antal*⁵¹⁰
altábornagy

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

233.

Jeszzenszky Géza jelentése a Kormánynak hivatalos szlovéniai látogatásáról

1992. május 28.

4. Területi Főosztály
Külügyminisztérium
001374/6/1992.

Szigorúan titkos!
Készült: 59 példányban
0056 számú példány

Jelentés a Kormánynak

Jeszzenszky Géza 1992. május 20–21-i szlovéniai hivatalos látogatásáról

Jeszzenszky Géza külügyminiszter 1992. május 20–21-én hivatalos látogatást tett a Szlovén Köztársaságban. Ennek során tárgyalásokat folytatott Dimitrij Rupel külügyminiszterrel, fogadta őt Milan Kučan köztársasági elnök és Janez Drnovšek kormányfő.

⁵¹⁰ Kézírással.

Jeszenszky Géza Alsólendván találkozott a szlovéniai magyarság képviselőivel. Megnyitotta a Tornyiszentmiklós–Pince határátkelőhelyet és szlovén partnerével aláírta az új közös határátkelőhelyekről szóló megállapodást.

A tárgyalásokon a szlovén fél elmondta:

– Köszönettel tartoznak Magyarországnak a nemzetközi fórumokon nyújtott segítségért.

– Kapcsolatainkban továbbra is egyaránt hangsúlyt kívánnak helyezni a kétoldalú és a nemzetközi szervezetekben való többoldalú együttműködésre.

– Öröndetesnek tartják, hogy a kisebbségek magyar–szlovén viszonylatban nem jelentenek problémát.

A tárgyalásokon egyetértés mutatkozott abban a tekintetben, hogy a ljubljanai magyar, illetve a budapesti szlovén nagykövetség megnyitása nagymértékben hozzájárulhat a kapcsolatok gazdagodásához.

Mindkét fél úgy látja, szükség van a Magyarország által a volt Jugoszláviával kötött egyezmények felülvizsgálatára, új megállapodások kidolgozására.

Szlovén partnereink egyetértettek azzal a kezdeményezéssel, hogy mielőbb írjuk alá a két ország közötti alapszerződést és a két külügyminisztérium együttműködésének kereteit meghatározó jegyzőkönyvet. A magyar tervezeteket átnyújtottuk.

Kölcsönösen megerősítettük a készséget arra, hogy a két ország között szabadkereskedelmi megállapodást kössünk.

Szlovénia mind Magyarország, mind Olaszország számára stratégiai fontosságú közlekedési és hírközlési tranzitútvonalat jelent. Olasz részről biztosították Ljubljanát: részben állami, részben magántőkéből lehetőséget látnak egy Szlovénián átvezető korszerű vasútvonal építési költségeinek fedezésére. Tárgyalópartnereink kérték, segítsük elő, hogy ez az elképzelés a Közép-Európai Kezdeményezés tanácskozásain prioritást kapjon.

Mindkét fél szükségesnek és támogatásra érdemesnek ítélte a Trieszt–Ljubljana–Budapest autópálya mielőbbi megépítését.

Az 1996-os EXPO-val összefüggésben partnereink érdeklődtek a szlovén építőipari vállalatok bekapcsolódásának esélyeiről, továbbá arról, hogy a Világkiállítást kísérő idegenforgalmi fellendülés Szlovénia számára milyen lehetőségeket teremthet.

Szlovén részről élénken érdeklődtek a visegrádi hármak közötti együttműködés iránt. Ljubljana lehetőséget szeretne kapni az abba bizonyos területeken történő bekapcsolódásra.

Javasoltuk kormányközi nemzetiségi vegyes bizottság mielőbbi létrehozását. Elképzelésünket, mely a két országban élő nemzetiségek képviselőinek bevonását is előírányozza, a szlovén fél kedvezően fogadta. A bizottság egy hónapon belül össze fog ülni.

* * *

A látogatás összességében alkalmat adott arra, hogy lerakjuk a két ország közötti közvetlen együttműködés alapjait, megerősítsük a szándékot a kapcsolatok szerződéses kereteinek mielőbbi kidolgozására. A tárgyalások révén demonstráltuk: a független Szlovéniát egyenrangú és fontos partnerünknek tekintjük.

A tárgyalásokon szlovén részről rendkívül pragmatikus megközelítést tapasztaltunk. Egyértelműen érzékelhető volt a Magyarország iránti közeledési szándék, az együttműködési készség.

A megbeszéléseken nem merült fel olyan elem, amely esetleg akadályozhatná a kétoldalú kapcsolatok dinamikus fejlesztését.

A jugoszláv föderáció felbomlásából, illetve a szlovén kormányváltásból adódó objektív nehézségek ellenére is megállapíthatjuk: hazánk számára perspektivikusan szemlélve a magyar–szlovén kapcsolatrendszer a régión belül az egyik legjobb partneri viszony kialakítását teszi lehetővé.

Budapest, 1992. május 28.

Dr. Jeszenszky Géza s. k.

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

234.

A 4. Területi Főosztály Szlovén Referatúrájának összefoglalója Szlovéniáról

1992. július 7.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Szlovén Referatúra
00977/3/SzT/ 1991.

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült 2 példányban

Szlovénia belső helyzete és külpolitikája

Szlovéniában az állami szuverenitás helyreállítása és az ország nemzeti függetlenségének elérése után bonyolult, ellentmondásos belpolitikai helyzet alakult ki, amelynek meghatározó eleme, hogy az első szabad, demokratikus választásokon a képviselő-helyek 55%-át megszerző DEMOS-pártkoalíció múlt év végén történt felbomlásával nyílt kormányválság vette kezdetét.

A nemzetközi elismerés megszerzésével, a külső fenyegetettség megszűnésével a közvélemény, a lakosság figyelme mindinkább a súlyos gazdasági visszaesés, az éleződő szociális feszültségek és a kormányzat ez irányú tevékenységének hiányosságai felé irányul. A kormányzat és személy szerint Peterle volt miniszterelnök⁵¹¹ a rövid szlovéniai háborúban és a függetlenség elnyeréséért folytatott diplomáciai tárgyalásokon nem tudta biztosítani magának a növekvő társadalmi elégedetlenség ellensúlyozásához szükséges politikai tőkét és tekintélyt.

A politikai rendszer átalakítása kérdésében a Peterle-kormányzat még élvezte a parlamenti többség támogatását, így 1991. december 23-án sikerült elfogadtatni az ország új, a végrehajtott hatalmi és politikai rendszerváltozást rögzítő alkotmányát. Figyelemre méltó a dokumentumban az alapvető jogok széles körű, tételes kodifikálása, illetve a magyar és olasz nemzetiséget érintő jogok részletes szabályozása. Az alkotmány a korábbi, átmeneti helyzethez képest jelentősen, lényegében az ország képviseletére és a fegyveres erők főparancsnoki tisztsége ellátására szűkíti az államfő érdemi funkcióit. A végrehajtott hatalmat teljes egészében a parlament előtt felelős kormány gyakorolja. A klasszikus törvényhozási funkciókat a 90 tagú parlament (nemzetgyűlés) látja el, azzal, hogy beleszólási joga van a helyi és rétegérdekeket megtestesítő 38 tagú államtanácsnak. Az új alkotmányos rendszer teljes körű gyakorlati alkalmazására az 1992 őszére tervezett parlamenti és elnöki választások eredményeképpen kerül sor. Éles vitákat vált ki az ehhez szükséges új választási törvény elkészítése, mivel a jelenlegi arányos választási modell helyett a pártok egy része saját esélyeit latolgatva az arányos és a többségi elv kombinációján alapuló törvényt szeretne.

A Peterle-kormány legnagyobb gondja a gazdasági átalakulás lassú, vontatott menete volt, amihez óvatos, konzervatív gazdaságpolitikájával maga is hozzájárult. Külön gond, hogy a kormány jelenlegi háromkamarás parlamenti rendszerének éppen a gazdasági érdekeket leginkább ütköztető házában kezdettől fogva nem rendelkezett többséggel, így rendre nem tudta elfogadtatni a gazdasági törvényeket, közülük a legfontosabbnak számotartott privatizációs törvényt.

⁵¹¹ Az Alojz Peterle vezette szlovén kormány 1990. május 16. és 1992. május 12. között állt fenn.

A gazdasági visszaesés fontos kiváltó oka, hogy a szlovén gazdaság jelentős piacokat veszített a jugoszláv és a szovjet gazdasági rendszer széthullásával. Az ipari termelés múlt évben bekövetkezett 16%-os csökkenésével párhuzamosan jelentős elbocsátásokra került sor, így a munkanélküliségi ráta 1,5%-ról 10,5%-ra ugrott. Az egy főre eső nemzeti jövedelem 6500 dollárról 5000 dollárra esett vissza. A reálbérek közel 40%-kal csökkentek, az infláció éves szinten 208%-ot tett ki, jelenleg is havi 15%-os. Érzékelhetően visszaesett a fogyasztás annak ellenére, hogy a lakosság elkezdte felélni jelentős tartalékait. A lakossági vásárlóerő lekötésének és egyben a szlovén pénzügyi függetlenség biztosítására bevezetett tolar viszonylagos stabilitásának speciális forrása, hogy az állami bérlakások megvásárlására a lakók jelentős mennyiségű valutát kínálnak fel. Szabadon működik a vállalati devizapiac és a lakosság is szabadon válthatja tolarját konvertibilis fizetőeszközzé. A szlovén nemzeti bank emiatt rövid idő alatt 400 millió dollár devizatartalékot halmozott fel. A külkereskedelmi forgalom kb. 6-7%-kal esett vissza, a mérleghiány tavaly közel 300 millió dollár volt.

A gazdasági válság mélyülése fokozta a belső politikai ellentéteket. A felelősség, a gazdasági programcélok és a legfontosabb gyakorlati teendők kérdésében a kormánykoalíción belül is nézetkülönbségek jelentkeztek.

Parlamenti képviselők egy csoportja Peterle ellen bizalmatlansági indítványt nyújtott be⁵¹² és dr. Janez Drnovšeket, a volt jugoszláv államelnökség szlovén tagját javasolva a miniszterelnöknek. Drnovšeket, aki a volt jugoszláv államelnökség elnöke is volt egy évig, április 22-én miniszterelnökké választották. Drnovšek a 238-ból a 126 parlamenti szavazatot szerzett meg. Miniszterelnökké választása előtt egy hónappal választották meg a Szlovéniában legnagyobb népszerűségnek örvendő Liberális Demokrata Párt elnökévé.

A politikus-közgazdászként is népszerű, szaktekintélynek számító Drnovšek az ideológiamentes; szakértői kormányzás szükségességét hangsúlyozza. Rövid, tízpon-
tos programjavaslatában döntően gazdasági feladatokat fogalmazott meg: a pénzügyi stabilizációt; a bankrendszer reformját; a privatizáció felgyorsítását; a költségvetési kiadások ésszerűsítését; a termelés és a kereskedelem élénkítését; a szociális feszültségek enyhítését.

A Drnovšeket támogató pártok profilját tekintve megállapítható; hogy az új kormány politikai súlypontja a jobboldalról a centrum felé mozdul el; egyelőre nehezen felmérhető balközép befolyással. Az új kormányzati politika kialakításában mindenesetre

⁵¹² Az 1990-ben a DEMOS-pártok által alapított kormányt 1991 végére komoly belső ellentétek feszítették, amely elsősorban Alojz Peterle miniszterelnök és Dimitrij Rupel külügyminiszter között okozott egyre több konfliktust. Ennek következtében a DEMOS-koalíció 1991. december 30-án szétesett, majd 1992. május 14-én a Peterle vezette kormány is megbukott.

visszaszorul az ellenzékbe kényszerült kereszténydemokraták, illetve nemzeti értékeket és hagyományok prioritását hangsúlyozó konzervatív pártok befolyása, és várhatóan előretörnek a különböző liberális, pragmatikus irányzatok képviselői.

Szlovénia kiválása a szövetségből véglegesen megtörtént a köztársaság eredeti területe egészének megőrzése mellett. Kisebb határmódosítások a Horvátországgal kötendő megállapodások alapján Isztriában és Lendva környékén esetleg elképzelhetők.

Szlovéniát 76 ország ismerte el, ebből 39 ország felvette a diplomáciai kapcsolatokat. Ausztria, Németország, Olaszország nagykövetségei már működnek Szlovéniában. A szlovén külpolitika elsődleges célja az európai integrációhoz való minél gyorsabb és szorosabb kapcsolódása.

Az év elején Szlovénia az ET-ben különleges meghívotti státuszt kapott, hamarosan rendes tagnak fogják felvenni. A KEK-ben júliustól rendes tag lesz, EBEÉ-ben megfigyelő, de egy-két hónap múlva tag lesz. ENSZ-felvételének kilátásai pillanatnyilag bizonytalanok, sok függ az el nem kötelezett országok állásfoglalásától.

A szlovén külpolitika másodlagos, de fontos célja a jugoszláviai utódállamokkal a kétoldalú együttműködés fejlesztése. Ez utóbbi alapján kiemelt figyelmet fordítanak a volt jugoszláv állam jogutódlásának kérdésére. Szlovénia álláspontja szerint valamennyi köztársaságot egyenjogú alapon jogutódnak kell tekinteni. Ilyen értelemben érdekelték a brüsszeli konferencia folytatásában. Különösen az lenne fontos számukra, hogy a többi köztársasággal együtt örököljék Jugoszlávia tagságát a különböző nemzetközi szervezetekben, illetve jogait és kötelezettségeit az érvényes nemzetközi szerződések alapján.

Szeretnének kétoldalú kisebbségvédelmi megállapodást kötni Ausztriával, az ausztriai szlovének helyzetének szabályozásáról. Szlovénia ugyanakkor nem írta alá az olasz–horvát–szlovén szerződést az isztriai olasz kisebbségről. Indoklása szerint Olaszország egyoldalú törekvést tanúsít az isztriai olaszok jogainak bővítésére, míg az olaszországi szlovénekről továbbra is megfelelnek.

Biztosra vehető, hogy Szlovénia a jövőben is nagy figyelmet fog szentelni azoknak a szomszédos országoknak, amelyekben szlovén nemzetiség él.

Ö s s z e f o g l a l ó

a magyar–szlovén kétoldalú kapcsolatokról

A Magyar Köztársaság az Európai Közösséggel egy napon, 1992. január 15-én elismerte a Szlovén Köztársaságot, majd nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat létesített Szlovéniával.

Május 20–21-én Jeszenszky Géza külügyminiszter tárgyalt Szlovéniában. A szlovén partnerével aláírták a határátkelőhelyekről szóló egyezményt. Jeszenszky Géza átadta a Barátsági Együttműködési Szerződés magyar tervezetét.

Március 19–20. a Külügyminisztérium részéről Bába Iván helyettes államtitkár Szlovéniában tárgyalt.

Szlovén részről rendkívül pragmatikus együttműködési készség volt tapasztalható, a tárgyalások során a hangsúlyt a kétoldalú és a nemzetközi fórumokon való többoldalú együttműködésre helyezték.

A Magyarország iránti figyelem egyrészt az itt élő szlovénekről való fokozottabb gondoskodásra való törekvéssel és a magyarországi rendszerváltás iránti érdeklődéssel, másrészt a nemzetközi integrációs szervezetek iránti közvetítő szereppel magyarázható.

A felek egyetértettek abban, hogy rövid időn belül alá kell írni az államközi alapszerződést, a magyar–szlovén kisebbségvédelmi egyezményt, a kulturális-tudományos együttműködési munkatervet, ki kell nevezni a nemzetiségi együttműködési bizottság tagjait.

Szlovén kezdeményezésre 1992. január 28-án Budapesten dr. Boross Péter rövid munkalátogatáson fogadta Igor Bavčar belügyminisztert. A találkozón megvitatták a belügyi együttműködés kiépítésének és szerződéses keretbe foglalásának lehetőségeit, irányait. A magyar fél átadta a magyar–szlovén kitoloncolási egyezményről és a két minisztérium együttműködéséről szóló megállapodás tervezetét. A Határrendi Fővegyesbizottság munkáját és a határőrizeti szerveink közötti együttműködést szabályozó megállapodás hamarosan megvitatásra kerül.

Az 1992. január 15-i nemzetközi elismerés előtt is kiterjedt együttműködés volt a Közlekedési Hírközlési és Vízügyi Minisztérium és az illetékes szlovén partner-minisztérium között. Ez egyrészt a napi forgalmi operatív problémák rendezésére, másrészt pedig a Közép-Európai Kezdeményezés (Hexagonale) keretében történő egyeztetésekre irányult elsősorban.

Marjan Krajnc szlovén közlekedési és hírközlési miniszter 1992. február 14-én Budapestre látogatott Siklós Csaba miniszter úr meghívására. A találkozó során a két miniszter aláírta a közúti fuvarozást szabályozó kétoldalú kormányközi megállapodást. Ez a Szlovén Köztársaság első megkötött nemzetközi egyezménye is. Az egyezmény rendkívül jó alapot teremthet a további együttműködésre, hiszen egy liberalizált szabályozási rendszer bevezetéséről rendelkezik az európai törekvésekhez igazodva. A miniszterek egyetértettek abban is, hogy felgyorsítjuk az első magyar–szlovén vasúti határátmenet finanszírozási feltételrendszerének rögzítésére irányuló vizsgálatokat.

Janez Janša szlovén honvédelmi miniszter március 9–10. között tárgyalt Budapesten Für Lajos honvédelmi miniszterrel.

A tárgyaló felek megegyeztek a honvédségek és a honvédelmi minisztériumok vezetői közötti rendszeres konzultációk folytatásáról, a biztonságpolitikai kérdések egyeztetéséről, a hadseregszervezési tapasztalatok megosztásáról. A magyar–szlovén katonai együttműködési megállapodás mielőbbi kidolgozását határozták el. Tervezzük katonai attaséi hivatal felállítását Ljubljanában.

Trieszt–Budapest közlekedési korridor fejlesztése

A jugoszláviai válság, illetve a nyomvonal körüli vita (szlovén vagy horvát) egyértelműen késlelteti az olasz kormány által megfinanszírozott megvalósíthatósági tanulmány elkészítését.

Légi forgalom

Április 1-én a két fél parafálta az érdekeinkkel összhangban álló liberalizált légügyi egyezményt. 1992. május 23-án a két miniszter aláírta a két ország közötti légi forgalmi egyezményt. A légtér felügyeletére vonatkozó horvát–szlovén–jugoszláv szövetségi vita hatással van közvetlen kétoldalú kapcsolatainkra is. Hármass találkozóira már két ízben is sor került Magyarországon különösebb eredmény nélkül. A probléma lényege, hogy Zágrábban nem működik a légi irányító központ, míg Szlovénia légtérének felügyelete csak 6000 m alatt biztosított. Ausztriából kértek technikai segítséget. Mint-hogy a ICAO⁵¹³ tagja a belgrádi szövetségi vezetés képviselője, és a szlovén képviselő jelenlétét nem sikerült elfogadtatni, a normális légi forgalom megindítása – a belgrádi szervek horvát és szlovén repülési tilalma miatt – egyelőre lehetetlen.

Érdekeltek vagyunk a határ menti közlekedési és hírközlési összeköttetések fejlesztésében. Két meglévő határátkelőhely mellett, ebben az évben, két új határátkelőhely megnyitására – igaz, augusztus 20-ig csak hétvégi nyitvatartással – került sor: Martinje–Felsőszölnök, Peklanica–Tornyiszentmiklós. Később pedig Kobilje–Szentgyörgyvölgy, Prosenjakovci–Magyarszombatfa, illetve szlovén javaslatra Virica–Kétvölgy határátkelőhelyek megnyitása következik. Koper kikötője a magyar áruk tengeri

⁵¹³ International Civil Aviation Organization, ICAO, magyarul Nemzetközi Polgári Repülési szolgálat 1944. december 7-én a Nemzetközi Polgári Repülésről szóló, 52 állam által Chicagóban aláírt egyezményvel alakult meg. Székhelye 1947-től Montreálban van. Az ENSZ szakosított intézményeként fő feladata a nemzetközi polgári repülés biztonságos és rendszeres fejlődésének előmozdítása, a repülőterek és repülési berendezések fejlesztésének szorgalmazása. Napjainkban 193 tagállama van.

kijáratában már most is biztonságosan számításba vehető. A közlekedési és a hírközlési együttműködés további bővítésének konkrét kérdéseit a két tárca április 1-jén miniszterhelyettesi szinten tekintette át.

A magyar és a szlovén kulturális munkaterv előkészítése folyamatban van. A Művelődési és Köznevelési Minisztérium (MKM) a munkatervet már véleményezte, aláírását júliusban tervezzük.

Szlovénia kapcsolatát a Rábavidéken élő magyarországi szlovénekkel a múltban is az intenzív és sok esetben példás kapcsolattartás jellemezte. A hét településen élő, a Szlovén Szövetség becsült adatai alapján 5000 főre tehető kisebbség anyanyelvi és oktatási, kulturális, kiadvány- és sajtóigényeit nagyban támogatja és erősíti ma is a szlovén vezetés. A térség legégetőbb gondja ma a Felsőszölnök–Martinje határátkelőhely folyamatos nyitvatartásának megoldása. Ez várhatóan augusztus 20-ától meg is oldódik. A határ átjárhatósága kedvezne a szlovén nyelvű istentiszteleteket és hitoktatást tartó lelkészek, a vendégtanárok és a tervezett középiskolás csereképzésben részt vevő tanulók, továbbá a Szentgotthárd környéki szlovének Szlovéniával való kapcsolattartásának.

A magyarországi szlovének és a szlovéniai magyar nemzetiségű kisebbségi fiatalok Szlovéniában, illetve Magyarországon történő szakmai képzése az államközi külkapcsolatoknak változatlanul fontos részét kell, hogy képezzék.

Magyar kezdeményezésre 1991. november 23-án a szlovéniai Radenciben tárgyalt dr. Gergácz Elemér magyar földművelésügyi miniszter és dr. Jože Osterc szlovén mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszerügyi miniszter. A tárgyalás teljes mértékben igazolta, hogy a Szlovén Köztársaság, elszakadva a korábbi belső jugoszláv piactól, az élelmiszergazdaság területén erőteljesen nyitni kíván Magyarország felé.

Megfelelő piaci háttér esetén lehetőség van arra, hogy kooperációs ipari együttműködés jöjjön létre a szlovén mezőgazdasági gépgyártók és a magyar vállalatok között.

A magyar–szlovén kereskedelmi egyezményt 1992. május 15-én a két miniszter aláírta. A legtöbb lényeges pontban egyetértés mutatkozik: minden fizetés konvertibilis valutában történjen, a kapcsolatokat alakítsuk az elfogadott nemzetközi szerződésekkel összhangban.

Budapest, 1992. július 7.

MNL OL XIX-J-1-j 27. d.

Jeszenszky Géza előterjesztése a Kormánynak Magyarország és Szlovénia barátsági és együttműködési szerződésére

1992. november

Előterjesztés a Kormányhoz a Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság között barátsági és együttműködési szerződés kötése tárgyában

A magyar–szlovén viszony hagyományosan jószomszédi, baráti jellege történelmi tradíciókon, a két nép kapcsolatainak sokoldalú fejlesztéséhez fűződő objektív érdekeken alapszik. A Magyar Köztársaság az Európai Közösséggel egy napon, 1992. január 15-én ismerte el a Szlovén Köztársaságot.

A Magyar Köztársaság és a függetlenné vált Szlovén Köztársaság tartós érdeke a kapcsolatok sokoldalú fejlesztése.

Államközi kapcsolataink dinamikus fejlődésnek indultak. A Szlovén Köztársasághoz fűződő viszonyunk és az együttműködés fejlesztését szem előtt tartó érdekeink indokolják, hogy a további kapcsolatok építését elősegítő barátsági és együttműködési szerződést kössünk.

A Külügyminisztérium kidolgozta a szerződés magyar tervezetét melynek során figyelembe vette az érdekelt minisztériumok észrevételeit, a szakértői tárgyalások lezajlottak.

A szerződés a magyar állam nemzetközi kapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú, a hatályos rendelkezések értelmében azt az Országgyűlés fogja megerősíteni.

A fentiekre tekintettel kérem a Kormányt, hogy a mellékelt tervezet szerint határozni szíveskedjék.

Budapest, 1992. november

(Dr. Jeszenszky Géza)

A Kormány...71992. határozata
a Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság között barátsági és együttműködési
szerződés kötéséről

A Kormány

1. Egyetért azzal, hogy a Magyar Köztársaság a Szlovén Köztársasággal a két állam kapcsolatainak és együttműködésének elveit szabályozó barátsági és együttműködési szerződést kössön;

2. Felhatalmazza a miniszterelnököt, vagy az általa kijelölt személyt, hogy a szerződést az Országgyűlés utólagos megerősítésének fenntartásával aláírja.

Budapest, 1992. november

(Dr. Antall József)

Barátsági és Együttműködési Szerződés a Magyar Köztársaság és a Szlovén
Köztársaság között

A Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság

az országaikat és népeiket összekötő barátság tudatában, szem előtt tartva az Európában bekövetkezett történelmi jelentőségű változásokat, meggyőződve az európai és nemzetközi béke fenntartásához való hozzájárulásuk szükségességéről, törekedve arra, hogy az európai együttműködési mechanizmusok fejlesztése és alkalmazása révén maguk is hozzájáruljanak az Európa megosztottságának felszámolására irányuló kezdeményezések sikeréhez, amelyek célja egy demokratikus, békés és egységes Európa megteremtése, tudatában annak a jelentőségnek, amellyel a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek közötti társulási szerződés megkötése, illetve a teljes jogú tagság perspektívája, másrésről a Szlovén Köztársaság hasonló szándékai bírnak, a jövőben is törekedve a kölcsönös együttműködés fejlesztésére és valamennyi területen történő további elmélyítésére, a következőkben állapodtak meg:

1. cikk

(1) A Szerződő Felek kapcsolataikat barátságuk és közös kulturális örökségük szellemében alakítják és az európai változások adta új lehetőségeket e kapcsolatok elmélyítése érdekében hasznosítják.

(2) A Szerződő Felek az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, beleértve a kisebbségek jogait, valamint a demokrácia és a jogállamiság alapelvét tiszteletben tartó Európa megteremtésére törekszenek, amelyben a határok a kölcsönös megértés, valamint a gazdasági és szociális különbségek leépülése következtében is elvesztik elválasztó jellegüket.

2. cikk

A Szerződő Felek kapcsolataik alakításában, valamint a béke, a biztonság, az európai együttműködés kérdéseiben a következők alapelveket tartják szem előtt:

(1) Politikájuk legfőbb célja a béke megőrzése és a stabilitás megerősítése, valamint a fegyveres összetűzések és mindennemű háború hathatós megakadályozása.

(2) A Szerződő Felek a nemzetközi joggal, különösen az Egyesült Nemzetek Alapokmányával, az 1975. augusztus 1-én kelt helsinki záróokmánnyal, az Új Európáról szóló 1990. november 21-én kelt Párizsi Chartával, valamint az egyéb EBEÉ-okmányokkal összhangban cselekszenek.

(3) A Szerződő Felek megerősítik, hogy tartózkodni fognak a másik Szerződő Fél területi integritása vagy politikai függetlensége ellen irányuló erőszaktól vagy az azzal való fenyegetéstől, valamint az Egyesült Nemzetek Alapokmányával vagy a helsinki záróokmány céljaival és elveivel bármilyen más okból össze nem egyeztethető intézkedésektől.

(4) A Szerződő Felek a nemzeti kisebbségeket a népeket összekötő természetes hídnak tekintik és meg vannak győződve arról, hogy azok értékesen hozzájárulnak társadalmuk életéhez.

(5) A Szerződő Felek vállalt nemzetközi kötelezettségeikkel összhangban fellépnek a totalitarizmus, a fajgyűlölet, az egyes népcsoportok közötti gyűlölködés, az antiszemitizmus és az idegengyűlölet, a kisebbségek diszkriminálása, s a vallási vagy ideológiai okból történő üldözés ellen.

3. cikk

A Szerződő Felek rendkívüli jelentőséget tulajdonítanak az emberi jogokon, a demokrácián és a jogállamiságon alapuló európai egység eszméjének és sikra szállnak megvalósításáért.

4. cikk

(1) A Szerződő Felek a helsinki záróokmány és az azt követő EBEÉ-okmányok, kiváltképpen az Új Európa Párizsi Chartája alapján támogatják az Európai Biztonsági és Együttműködési folyamatot.

5. cikk

A Szerződő Felek szükség szerint konzultációkat folytatnak biztonsági és védelmi kérdésekről. A kétoldalú katonai kapcsolatok szabályozása külön megállapodás keretében valósul meg.

6. cikk

A Szerződő Felek erősítik együttműködésüket a nemzetközi, elsősorban európai szervezetek keretében. Kölsönösen segítségére lesznek egymásnak abban, hogy olyan nemzetközi, elsősorban európai szervezetekkel, amelyeknek a Szerződő Felek egyike tagja, a másik Szerződő Fél is együttműködhesen, ha ez irányú óhaját kifejezésre juttatja.

7. cikk

(1) A Szerződő Felek partnerkapcsolataik keretében rendszeres párbeszédet folytatnak minden, a kölcsönös érdeklődésre számot tartó kérdésről, és rendszeresen konzultációt tartanak bilaterális kapcsolataik kiépítése és elmélyítése, valamint a nemzetközi kérdésekben elfoglalt álláspontjaik összehangolása céljából.

(2) A legmagasabb szintű politikai találkozókra szükség szerint kerül sor.

(3) A külügyminiszterek rendszeresen figyelemmel kísérik a Szerződés végrehajtását. Konzultációs célból évente legalább egyszer találkoznak.

(4) Más tárcák miniszterei rendszeres kapcsolatot tartanak egymással. Ugyanez érvényes e tárcák vezető tisztviselőire is.

8. cikk

A Szerződő Felek támogatják a parlamentek közötti kapcsolatokat és a tapasztalat-cserét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése céljából.

9. cikk

A Szerződő Felek nagy jelentőséget tulajdonítanak a régiók, városok, községek és más területi egységek együttműködésének és azt minden téren támogatni fogják.

10. cikk

A szerződő felek támogatják a kölcsönösen előnyös gazdasági-kereskedelmi kapcsolataik továbbfejlesztését. E téren kiemelt figyelmet fordítanak az ipari, a mezőgazdasági, a külgazdasági és az idegenforgalmi együttműködésre.

Belső jogszabályaik alapján és nemzetközi kötelezettségeikkel összhangban egymás közti kapcsolataikban elősegítik a kedvező gazdasági, pénzügyi és jogi feltételek fokozatos megteremtését a vállalkozói és más gazdasági tevékenységekhez, beleértve a kölcsönös tőkebefektetések ösztönzését és védelmét, az áruk, a szolgáltatások, a munkaerő és a tőke áramlását érintő feltételeket. Előmozdítják és segítik az országos és regionális szintű üzleti kapcsolatok kialakítását, továbbá a két ország jogi és természetes személyei közötti együttműködés különböző formáit.

11. cikk

A Szerződő Felek az egyenjogúság és a kölcsönös előnyök elve alapján fejlesztik és elmélyítik az országaik közötti műszaki-tudományos együttműködést.

12. cikk

A Szerződő Felek igyekeznek együttműködést kialakítani az egészségügyi kapcsolatok, különösen az egészségügyi megelőzés, valamint a járványok és olyan betegségek,

mint pl. a szív-, vérkeringési, rákos és AIDS-megbetegedések⁵¹⁴ elleni közös küzdelem terén.

13. cikk

(1) Nagy jelentőséget tulajdonítanak a természeti környezetet fenyegető veszélyek elhárításának és a természetes létalapok megőrzésének. Ezen túlmenően latba vetik befolyásukat annak érdekében, hogy a regionális és nemzetközi környezetvédelmi politikai stratégiák egybehangolása útján tartósan biztosítva legyen a természetkímélő fejlődés Európában.

14. cikk

A Szerződő Felek katasztrófák és súlyos szerencsétlenségek esetén kölcsönösen segítséget nyújtanak egymásnak.

15. cikk

(1) A Szerződő Felek törekednek arra, hogy szállítási összeköttetéseiket országaik között tovább bővítsék.

(2) A Szerződő Felek kedvező feltételeket biztosítanak egymás számára közlekedési útvonalaik kihasználásához.

(3) A Szerződő Felek egyetértenek abban, hogy bővítsék és összehangolják országaik hírközlési kapcsolatait a nemzetközi és európai normák figyelembevételével.

(4) A Szerződő Felek fejlesztik az együttműködést a vízgazdálkodás terén, különös tekintettel a határfolyók közös érdekű hasznosítására.

(5) A Szerződő Felek mindent elkövetnek az utazás és idegenforgalom megkönnyítése és támogatása érdekében.

(6) A Szerződő Felek igyekeznek a vám- és határátlépési ellenőrzés terén az illetékes szervek együttműködését fejleszteni.

⁵¹⁴ Acquired Immune Deficiency Syndrome, AIDS, magyarul: szerzett immunhiányos tünetegyüttes. Az 1981-ben felfedezett, elsősorban szexuális érintkezés révén terjedő vírus az immunrendszert támadja. Napjainkban már nagy hatékonyságú gyógyszerekkel a vírus szaporodása jelentős mértékben lassítható. A legtöbb áldozatot Fekete-Afrikában szedi.

16. cikk

(1) A Szerződő Felek megegyeznek abban, hogy az emberi dimenziós koppenhágai EBEÉ-találkozó 1990. június 29-én kelt dokumentumában, valamint a további EBEÉ-dokumentumokban lefektetett standardok, melyeket a nemzeti kisebbségek védelmében dolgoztak ki, kötelező jogerővel bírnak.

(2) A Szlovén Köztársaságban élő magyar nemzetiség tagjainak joguk van ahhoz, hogy egyénileg vagy közösségük más tagjaival szabadon kifejezésre juttassák, megőrizték és továbbfejlesszék etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásukat anélkül, hogy őket bárki akaratuk ellenére asszimilációra kényszerítené. Joguk van ahhoz, hogy anyanyelvüket a magánéletben és a nyilvánosság előtt szabadon használják, anyanyelvükön információkat terjesszenek és cseréljenek és azokhoz hozzáférjenek. Joguk van ahhoz, hogy emberi jogaikat és alapvető szabadságjogaikat teljes mértékben és hatékonyan, mindenfajta diszkriminációtól mentesen és a törvény előtt teljes egyenlőségben gyakorolják.

(3) A Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzetiség tagjainak joguk van ahhoz, hogy egyénileg vagy közösségük más tagjaival szabadon kifejezésre juttassák, megőrizték és továbbfejlesszék etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásukat anélkül, hogy őket bárki akaratuk ellenére asszimilációra kényszerítené. Joguk van ahhoz, hogy anyanyelvüket a magánéletben és a nyilvánosság előtt szabadon használják, anyanyelvükön információkat terjesszenek és cseréljenek és azokhoz hozzáférjenek. Joguk van ahhoz, hogy emberi jogaikat és alapvető szabadságjogaikat teljes mértékben és hatékonyan, mindenfajta diszkriminációtól mentesen és a törvény előtt teljes egyenlőségben gyakorolják.

(4) A Szerződő Felek nemzetközi síkon fellépnek azért, hogy a nemzeti kisebbségek védelmére és támogatására kidolgozott EBEÉ-kötelezettségek általános érvényű jogi normaként nyerjenek elfogadást.

17. cikk

A Szerződő Felek együttműködnek Európa kulturális örökségének megőrzése és ápolása terén.

18. cikk

A Szerződő Felek megegyeznek abban, hogy sajtótermékek a másik ország nyelvén szabadon előállíthatók, forgalomba hozhatók és olvashatók. A másik ország kiadványai a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 19. és 20. cikkének megfelelően szabadon importálhatók és forgalmazhatók.

19. cikk

(1) A Szerződő Felek jogrendjükkel összhangban *és* figyelembe véve azon többoldali egyezményeket, amelyekhez csatlakoztak vagy csatlakozni fognak, továbbfejlesztik és polgáraik érdekében egyszerűbbé és hatékonyabbá teszik jogsegély nyújtását büntető-, polgári és családjogi, valamint közigazgatási ügyekben.

(2) A Szerződő Felek együttműködnek a bűnözés, különösen a szervezett bűnözés, a nemzetközi terrorizmus, az illegális be- és árutazás, valamint a kábítószer-kereskedelem elleni küzdelemben.

(3) A Szerződő Felek kialakítják és szélesítik konzuli kapcsolataikat.

20. cikk

Ez a Szerződés nem irányul „harmadik állam” ellen és nem érinti a Szerződő Felek más államokkal megkötött két- és többoldali szerződéseiből fakadó jogokat és kötelezettségeket.

21. cikk

Az ennek a Szerződésnek az értelmezésével vagy alkalmazásával kapcsolatos nézeteltérések tekintetében a Szerződő Felek – a 7. cikkben foglalt rendelkezések érintetlenül hagyásával – a viták békés rendezésével foglalkozó la vallettai EBEÉ szakértői találkozó 1991. február 8-án kelt jelentésében foglalt eljárást alkalmazzák.

22. cikk

(1) Ez a Szerződés a megerősítő okiratok kicserélésének napján lép életbe.

(2) Ezt a Szerződést a Szerződő Felek 10 éves időtartamra kötik. Érvényessége hallgatólagosan meghosszabbodik további 5 évvel, ha 1 évvel a Szerződés mindenkor lejáratának időpontja előtt a Szerződő Felek egyike sem jelenti be írásban a Szerződés felmondására irányuló szándékát.

Ezt a Szerződést fentiek hitelül a Szerződő Felek meghatalmazottai aláírásukkal és pecsétjükkel látták el.

Készült Budapesten, az 1992. évi október 5-én, két eredeti példányban, mindkettő magyar és szlovén nyelven. Mindkét szöveg egyaránt hiteles.

A Magyar Köztársaság
nevében

A Szlovén Köztársaság
nevében

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

236.

Bába Ivánnak, a Külügyminisztérium helyettes államtitkárának jelentése
a Kormánynak Janez Drnovšek szlovén miniszterelnök magyarországi látogatásáról

1992. december 10.

Külügyminisztérium
003082/1/1992.
375/ETFO
0057

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig
Készült 59 példányban

Jelentés a Kormánynak Janez Drnovšek szlovén miniszterelnök
magyarországi látogatásáról

(Budapest, 1992. december 1.)

Antall József miniszterelnök meghívására 1992. december 1-jén (munka)látogatást tett Magyarországon Janez Drnovšek a Szlovén Köztársaság miniszterelnöke.

Janez Drnovšeket hivatalában fogadta Göncz Árpád köztársasági elnök és Szabad György, az Országgyűlés elnöke. A vendég tiszteletére Jeszenszky Géza külügyi miniszter adott ebédet.

Antall József és Janez Drnovšek aláírta a Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság közötti „Barátsági és Együttműködési Alapszerződést”. Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter és Vojka Ravbar külügyminiszter-helyettes, a két kormányfő jelenlétében aláírta a kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodás megkötését előirányzó „Szándéknyilatkozatot”. A miniszterelnökök az aláírást követően közös sajtónyilatkozatot tettek.

I.

Göncz Árpád köztársasági elnök rendkívül sikeresnek, politikai eseményekben, látogatásokban gazdagnak értékelte a miniszterelnöki találkozóval, kétoldalú kapcsolatainkban lezáruló szakaszt. Rámutatott: most már kevésbé látványos, de sok gyakorlati feladat megoldását követelő új periódus áll előttünk. Hangsúlyozta, hogy a közösen vállalt feladatokban megnyilvánult egyetértés alapján a megvalósítást kell előtérbe helyeznünk. Gazdasági kapcsolataink fejlesztéséhez szükségesnek ítélte a beruházás-védelmi és a kettős adóztatás elkerülését szolgáló egyezmények mielőbbi aláírását.

A köztársasági elnök további támogatásunkról biztosította Szlovénia felvételét az európai integrációs szervezetekbe, a nemzetközi pénzügyi intézményekbe és egyetértett Ljubljana bekapcsolódásával a Visegrádi Együttműködésbe. Kérte baráti üdvözetének és választási jókívánságainak továbbítását Milan Kučan elnöknek.

Janez Drnovšek biztosította a köztársasági elnököt arról, hogy készek az előttünk álló feladatok közül a szabadkereskedelmi megállapodás aláírására, és a szlovén fővárost a magyar határral, illetve az M7-es autószertrárával⁵¹⁵ összekötő autópálya megépítésére. Göncz Árpád kérdésére a miniszterelnök kijelentette, hogy horvát részről sem ellenzik a közvetlen szlovén-magyar összeköttetés kiépítését, különösen, ha megépül a Maribor–Zágráb útvonal.

A boszniai háború kérdésében szlovén részről borúlátók: nincs pozitív, új fejlemény, a válság megoldására tett eddigi nemzetközi erőfeszítések eredménytelennek bizonyultak. Drnovšek szerint, amíg nem lesznek belső politikai változások Szerbiában, addig a konfliktus folytatódásával, sőt, eskalálódásával lehet számolni.

Szabad György, az Országgyűlés elnöke a Szlovéniával meglévő jószomszédi kapcsolatok ápolásának jelentőségét emelte ki, különös tekintettel a nem messze a határainkon túl dúló balkáni viszályra, a Duna elterelésének drámai tényére és a határainkon túl

⁵¹⁵ Az M7-es autópályát 1964 és 2000 között építették, ez Magyarország legrégebbi autószertrádjája, amely Budapestet a Balatonnal és a délnyugati országhatárral köti össze. Teljes hossza 233 kilométer.

élő magyarság döntő részének panaszára. Biztosította vendégét, hogy a parlamentközi együttműködésen keresztül is erősíteni, elmélyíteni kívánjuk kétoldalú kapcsolatainkat.

A két parlament törvénykezési gyakorlatában kialakult kölcsönös véleménycserén, a különböző bizottságok munkakontaktusain keresztül a képviselők is hatékonyan tudják előmozdítani pl. a napirenden lévő kétoldalú közlekedési, hírközlési, kulturális kérdések mielőbbi megoldását. Szlovén partnereink számíthatnak mind tapasztalatainkra, mind konkrét támogatásunkra az európai integrációs szervezetekben, ahol még nincsenek képviseltetve.

A szlovén miniszterelnök osztotta a magyar házelnök véleményét kapcsolataink jellegét, a parlamentközi együttműködés fontosságát, a szomszédi egymásrautaltságot illetően, s kialakult viszonyrendszerünket, a kisebbségekkel való bánásmódot a többi szomszédos ország számára is példaértékűnek minősítette.

Kétoldalú együttműködésünk nyitott kérdései közül kiemelten foglalkozott a gazdasági és infrastrukturális feladatok mielőbbi megoldásával. Hangsúlyozta: a két ország közlekedési hálózatának összekötése, áteresztőképességének bővítése – országaink érdekein túl – európai dimenzióval is bír.

II.

Antall József miniszterelnök a plenáris tárgyaláson kapcsolatainkat problémamentesnek minősítette. Népeink történelmi kapcsolatait, egymás mellett élésének tradícióit, azonos bel- és külpolitikai törekvéseit, a jó, kiegyensúlyozott együttműködésre predesztinálnak bennünket. A jelen problémái, a múlt emlékei nem terhelik kapcsolatainkat.

Szlovénia függetlenségi folyamatához kezdettől támogatást nyújtottunk, tanújelét adtuk segítőkészségünknek. A diplomáciai elismerés gyors megadását követően felkereste Ljubljánát a magyar államfő, az Országgyűlés elnöke, diplomáciánk, valamint a belügyi és az igazságügyi tárca vezetője.

A magyar kormányfő a négyszemközti tárgyalásokon érintett témákkal kapcsolatban kiemelte: a regionális együttműködés folytatása – mind a visegrádi, mind a közép-európai kezdeményezés keretein belül – elhatározott szándékunk, azt figyelembe véve, hogy egyik sem lehet alternatívája az Európai Közösséghez fűződő kapcsolatainknak. A Visegrádi Együttműködés keretein belül folyó politikai konzultációk, s a résztvevők közös integrációs törekvései nem lassíthatják le a belépési folyamatot. Mindezek függvényében kezeljük Szlovénia érdeklődését a visegrádi hármakkal kapcsolatban, összefüggésben a KEK lehetőségével, amelyben közösen veszünk részt. Nyitva állunk az együttműködésre.

A szabadkereskedelmi megállapodás megkötését is a regionális, valamint a kontinentális törekvéseinkkel összhangban kezeljük, elvileg egyetértünk aláírásának előtérbe állításával.

Kétoldalú kapcsolataink konkrét kérdései közül fontosnak tartjuk a megfelelő infrastrukturális (vasút, közút, hírközlés) beruházások mielőbbi megvalósítását. Közép-Európa gazdasági vérkeringésének egyik leghagyományosabb útvonaláról van szó. Számunkra Trieszt, valamint a szlovén és horvát szomszédság, Dalmáciát is beleértve mindig fő irányt jelentett. Ennek megfelelően a kétoldalú megbeszéléseken túl a megnevezettekkel is szükséges egyeztetnünk. Számunkra a szlovén irány mellett a horvát is politikailag és gazdaságilag egyaránt fontos, az egyik nem zárja ki a másikat.

A magyar miniszterelnök nagyra értékelte a kisebbségi együttműködésünket, amely példamutató lehet térségünkben. Szlovénia mind markánsabb nemzeti megjelenésével párhuzamosan kerül jobban előtérbe kulturális kapcsolataink jelentősége. Szükségessnek tartjuk, hogy népeink mind jobban megismerjék egymást. Kérte üdvözlétének továbbítását Milan Kučan államfőnek.

Jeszenszky Géza külügyminiszter példásnak nevezte a két ország diplomáciája között kialakult együttműködést, utalva a szlovén szuverenitás elnyeréséhez, az európai integrációs szervezetekhez való közeledéshez nyújtott magyar támogatásra és közreműködésre. Nézeteink a régió problémáinak és a nagy nemzetközi kérdéseknek a megítélésében egybeesnek. Elismeréssel szólt az egyre aktívabb szlovén diplomáciáról, melyet európai szinten is mind jobban értékelnek.

További támogatásunkról biztosította Ljubljana törekvéseit az EK-hoz való közeledésben. Szólt a kétoldalú külügyi együttműködés konkrét eredményeiről, azoknak a többi tárca kapcsolataira gyakorolt „húzó hatásáról”.

Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter a konkrét gazdasági kérdésekkel kapcsolatban rámutatott: a szabadkereskedelmi megállapodás aláírásának komoly elvi akadálya nincs, bizonyos kérdések tisztázását követően 1993 I. negyedévében aláírható. A külkereskedelmi forgalom árustruktúrája döntően kiegészíti egymást, a hűtőipar és a személygépkocsi-gyártás területén szükséges bizonyos kérdésekben megállapodni, amelyet a magyar foglalkoztatáspolitikai irányelvek indokolnak. Hangsúlyozta: a megállapodásnak összhangban kell lennie az EK jogrendjével, s a vámterületek kérdésében meg kell felelnie a GATT⁵¹⁶ előírásainak. Javasolta, hogy a megállapodás megköté-

⁵¹⁶ A kereskedelmi kapcsolatok elősegítése és szabályozása céljából 1947-ben jött létre az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT), amely nemzetközileg elismert kereskedelmi szabályrendszert hozott létre. 1995-ben a GATT utódjaként jött létre a Kereskedelmi Világszervezet (World Trade Organization, WTO), amelynek a célja a nemzetközi kereskedelem liberalizációja.

sét előirányzó szándéknyilatkozat aláírására kerüljön sor a kormányfők jelenlétében, amellyel a delegációvezetők egyetértettek.

A miniszter szorgalmazta Szlovénia részvételét az Expo-kiállításon, együttes közreműködésünket a horvát újjáépítésben. Jelezte, hogy érdekelték vagyunk a koperi kikötő⁵¹⁷ és az ahhoz vezető út használatában. Kérte megvizsgálni az Adriai-tengerről Szlovénián keresztül hozzánk vezető olaj/gázvezeték megépítésének lehetőségét. Kifejezte érdekeltségünket a kétoldalú beruházásvédelmi és a kettős adóztatás elkerülését szolgáló egyezmények megkötésében.

Janez Drnovšek miniszterelnök köszönetet mondott a szlovén önállósági folyamat-hoz és az ország diplomáciai elismertetéséhez nyújtott aktív magyar támogatásért. Példásnak minősítette a kapcsolatok intézményes jogi kereteinek gyors kiépítését, amelynek lezárását és egyben a jövőbeni együttműködés elveinek meghatározását jelenti a látogatás során aláírásra kerülő alapszerződés. Megelégedéssel szolt a közelmúltban aláírt kisebbségvédelmi egyezményről, az európai színvonalú nemzetiségi együttműködésről.

Közös feladatként nevezte meg gazdasági együttműködésünknek a politikai kapcsolatok szintjére való emelését. Hangsúlyozta, hogy intenzíven keresik azon gazdasági megoldásokat, amelyek révén országuk az európai közösség tagja lehet. Kérte megvizsgálni országa bekapcsolódási lehetőségét a visegrádi gazdasági együttműködésbe, amelyhez jó alapot biztosít Szlovénia exportorientáltsága és liberális gazdaságpolitikája. A négyszemközti tárgyaláson kérteknek megfelelően szorgalmazta a kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodás megkötését.

Kiemelten foglalkozott a közlekedési kérdésekkel, a Triesztből kiinduló, Szlovénián és Magyarországon áthaladó nemzetközi autópálya tervével, amely kivitelezéséhez a különböző nemzetközi pénzintézetek készek támogatást nyújtani. Ennek érdekében koordinált fellépést sürgetett.

A konkrét kérdésekre reagálva a szlovén kormányfő biztosította vendéglátóit, hogy a szabadkereskedelmi megállapodást illetően 1993 első félévében a GATT-hoz való csatlakozásuk eljárása befejeződik, így nem látja akadályát a dokumentum aláírásának.

⁵¹⁷ A koperi kikötő (szlovénul: Luka Koper, olaszul: Porto di Capodistria) fejlesztési programját 1957-ben dolgozták ki, majd még ebben az évben létrehozták az azt üzemeltető társaságot. A kikötő Trieszt és Fiume közelsége miatt csak 1961-ben kezdett el érdemben is működni. A következő évben már 270 000 tonnányi, elsősorban a szlovén és a szerb piacra szánt árut rakodtak itt ki. 1967-ben a koperi kikötőt vasúti csatlakozással kötötték össze, majd meredeken nőtt a forgalma. Ekkortól már nem csak a jugoszláv belső piacot látta el, hanem Olaszország, Ausztria, az NSZK, Svájc, Magyarország, Csehszlovákia, Bulgária, Románia és a Szovjetunió irányába is történtek innét szállítások. Az elkövetkező évtizedekben a kikötő infrastruktúráját folyamatosan fejlesztették. 2006-ban csak Magyarország egymillió tonna árut rakodott a kikötőben be, illetve ki.

A beruházásvédelmi és a kettős adóztatást kizáró egyezmények tervezetét tanulmányozásra átadták a magyar félnek, remélik a szakértők rövidesen elvégzik a kellő egyeztetést.

Figyelmünkbe ajánlotta koperi kikötő kedvező lehetőségeit, amely már most is lényegében vámszabad területként működik. Szorgalmazta a Muraszombat–Szentgotthárd vasútvonal mielőbbi megépítését, amely a két ország vasúthálózatának – az eredeti állapotot helyreállító – összekötésén túl a nemzeti kisebbségek kapcsolattartását is megkönnyítené. Kifejezte érdekeltségüket az idegenforgalmi együttműködés kiszélesítésében.

Kérte, vizsgáljuk felül a szlovéniai fél magyarországi papírimportját korlátozó intézkedésünket, valamint az egyik vegyipari üzemük számára szükséges ún. „kettős felhasználású”, speciális alapanyag (TNT)⁵¹⁸ szállításának lehetőségét. Megítélésük szerint az alapanyag nem tartozik az ENSZ Embargó Bizottsága által a balkáni térségre érvényesített szankciók körébe,⁵¹⁹ mert békés célokat szolgál, másrészt – véleményük szerint – Szlovéniára nem vonatkozik az embargó.

Utóbbi kérdéssel kapcsolatban a magyar kormányfő hangsúlyozta: nincs kétségünk a békés felhasználás iránt, de a szállítás realizálása Magyarország jelenlegi ENSZ BT-tagsága, a Jugoszláv válságot érintő világszervezeti határozatokban való közreműködése miatt mind belső alkotmányjogi, mind nemzetközi jogi szempontból problémákat okozna. Javasolta partnerének, a szlovén fél dolgozza ki a békés felhasználás nemzetközileg ellenőrizhető mechanizmusát, s azt követően a Külügyminisztériumokon keresztül jelöljük ki a megfelelő szakértőket, akik együttesen elkészítik az Embargó Bizottsághoz benyújtandó közös felülvizsgálati kérelmet.

III.

A kormányfői csúcstalálkozóval, az alapszerződés aláírásával a két függetlenné vált ország kapcsolatainak egy rövid, de igen intenzív szakasza zárult le. Erősödtek politikai kapcsolataink, megnöttek a lehetőségek a gazdasági együttműködés fejlesztésére.

⁵¹⁸ A trinitrotoluol, rövidítve és ismertebb nevén TNT, jelentős mennyiségben előállított ipari és katonai robbanóanyag. Elsőként Joseph Wilbrandt német vegyész állította elő 1863-ban. A 20. század első éveiben több hadsereg is rendszeresítette. A TNT nem keverendő össze a dinamittal. Míg a TNT önálló kémiai vegyület, addig a dinamit nitroglicerinnél és flagmatizátorból (leginkább kovaföldből) álló keverék.

⁵¹⁹ AZ ENSZ Biztonsági Tanácsa 1991. szeptember 25-én egyhangúlag fogadta el 713. számú határozatát, amely a JSZSZK egész területére teljes körű embargót rendelt el a fegyverek és a katonai felszerelések szállítására.

Példás az aláírt kisebbségvédelmi egyezmény, rendezett a kisebbségek helyzete. A tárgyalások eredményessége, a regionális és nemzetközi kérdések azonos megítélése, a kölcsönös bizalmat jól tükröző légkör igazolta Szlovéniával kapcsolatos politikánk helyességét, egyben jó alapot teremtett a nemzetközi szervezetekben való még hatékonyabb közös diplomáciai fellépésre.

Az alapszerződés aláírásával, a miniszterelnöki találkozó megtartásával, a jószomszédi viszony deklarálásával kétoldalú érdekeinken túl a térség stabilizáláshoz is hozzájárulhatunk, s mindez kedvező nemzetközi visszhangjával is számolhatunk.

A tárgyaláson felmerült konkrét kérdések kapcsán az alábbi feladatok adódnak:

1. Az alapszerződés ratifikálási eljárásának betervezése, a dokumentumban foglaltak érvényesítésének folyamatos figyelemmel kísérése (KÜM–ljubljanai nagykövetségünk).

2. A szabadkereskedelmi megállapodással kapcsolatos tárgyalások előkészítése, lebonyolítása, a dokumentum aláírásra előkészítése (NGKM–Ipari és Kereskedelmi Minisztérium).

3. A beruházásvédelmi és a kettős adóztatást elkerülő egyezmények megkötése (Pénzügyminisztérium).

4. Közlekedési és hírközlési beruházások (déli nemzetközi autópályához való csatlakozás, Szentgotthárd–Muraszombat szárnyvasútvonal) megvalósítása (KHVM).

5. Az ún. „kettős felhasználású” alapanyag szállításának kérdése (KÜM–NGKM).

Budapest, 1992. december 10.

A jelentést összeállította:

Bába Iván

s. k.

helyettes államtitkár

Jóváhagyta:

Dr. Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
a magyar–szlovén kapcsolatokról

1993. március 18.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
Jóváhagyta: Rátkai Ferenc
001038/1993
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 10 példányban
Kapja: elosztóív szerint

Magyar–szlovén kétoldalú kapcsolatok

A Magyar Köztársaság az Európai Közösséggel egy napon, 1992. január 15-én ismerte el a független Szlovén Köztársaságot, majd nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat létesített vele. Budapesten 1992 júniusában nyílt meg a szlovén, Ljubljánában pedig 1992 júliusában a magyar Nagykövetség. 1992 szeptemberétől 1 fős kereskedelmi kirendeltségünk is megkezdte tevékenységét a szlovén fővárosban. A Magyarország iránti szlovén figyelem az itt élő szlovénekről való fokozottabb gondoskodásra való törekvéssel, a magyarországi rendszerváltás iránti érdeklődéssel, a nemzetközi integrációs szervezetekhez való közvetítő szerepünkkel magyarázható.

Politikai kapcsolataink

A Szlovénia elismerését követő 11 hónapot a rendkívül intenzív, magas szintű kapcsolatfejlesztés jellemezte. Több magyar miniszter (Jeszenszky Géza, Horváth Balázs, Für Lajos, Boross Péter) látogatott Ljubljánába, míg a szlovén belügy-, a közlekedési és hírközlési és a honvédelmi miniszter, valamint a parlament elnöke Budapesten folytatott tárgyalásokat. Kétszer került sor államfői és külügyminiszeri találkozóra. Szabad György, az Országgyűlés elnöke 1992 szeptemberében – hatpárti delegáció élén – kereste fel Ljubljánát.

A fenti látogatások eredményeként a jelzett időszakban 13 kormány- és tárcaközi megállapodást kötöttünk a szlovén féllel, melyek közül a legjelentősebbek: kereskedelmi megállapodás, egyezmény a vízumkötelezettség kölcsönös megszüntetéséről,

az ún. kitoloncolási egyezmény, a nemzeti kisebbségek különjogainak biztosításáról szóló egyezmény, a két ország közötti ún. alapszerződés.

1992. december 1-én Antall József miniszterelnök meghívására munkalátogatást tett Magyarországon Janez Drnovšek, a Szlovén Köztársaság miniszterelnöke. A két kormányfő aláírta a Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság közötti „Barátsági és Együttműködési Alapszerződést”. Szabó Iván ipari és kereskedelmi miniszter és Vojka Ravbar külügyminiszter-helyettes a két kormányfő jelenlétében aláírta a kétoldali szabadkereskedelmi megállapodás megkötését előirányzó szándéknyilatkozatot.

A kormányfői csúcstalálkozóval, az alapszerződés aláírásával kapcsolatainak egy rövid, de igen intenzív szakasza zárult le. Erősödtek politikai kapcsolataink, megnöttek a lehetőségek a gazdasági együttműködés fejlesztésére. Példás az aláírt kisebbségvédelmi egyezmény, rendezett a kisebbségek helyzete. A tárgyalások eredményessége, a regionális és nemzetközi kérdések azonos megítélése, a kölcsönös bizalmat jól tükröző légkör igazolta Szlovéniával kapcsolatos politikánk helyességét, egyben jó alapot teremtett a nemzetközi szervezetekben való még hatékonyabb közös diplomáciai fellépésre.

Diplomáciai együttműködésünk

1992. május 20–21-én Jeszenszky Géza külügyminiszter tárgyalt Szlovéniában. Szlovén partnerével aláírta a határátkelőhelyekről szóló egyezményt és átadta a kétoldali Barátsági és Együttműködési Szerződés magyar tervezetét.

1992. november 6-án külügyminiszter úr egynapos ljubljanoi látogatása során aláírta szlovén partnerével a Magyar–Szlovén Kisebbségvédelmi Egyezményt. Aznap Szlovénia csatlakozott a magyar–ukrán kisebbségi nyilatkozathoz. A két külügyminiszter kiemelte a magyar–szlovén kisebbségi egyezmény modellértékűségét, amelyhez hasonló aláírását Szlovénia és Magyarország kívánatosnak tart más szomszédjaival is. A megállapodás többek között növeli Szlovénia esélyét az európai szervezetekbe való integrálódáshoz.

Fegyveres testületek kapcsolatai

Szlovén kezdeményezésre 1992. január 28-án Budapesten dr. Boross Péter rövid munkalátogatáson fogadta Igor Bavčar belügyminisztert. A találkozón megvitatták a belügyi együttműködés kiépítésének és szerződéses keretbe foglalásának lehetőségeit, irányait. A kitoloncolási egyezményt és a végrehajtásra készített belügyminiszteri megállapodást – szakértől egyeztetés után – 1992. október 20-án írták alá Ljubljanában

a belügyminiszterek. Igen jónak minősíthető a határőrizeti szervek és a határ menti megyék rendőrségei közötti együttműködés. A menekültügyi hivatalok közötti kapcsolatfelvétel nemcsak aktualitása és a probléma nagysága miatt fontos, hanem azért is, mert a két ország helyzete a befogadott délszláv menekültek számát és összetételét tekintve nagyon hasonló, így a tapasztalatcsere és a nemzetközi fórumokon történő egyeztetett fellépés rendkívül hasznos lehet.

A két minisztérium vezetője megállapodott abban, hogy kormányközi egyezmény keretében szabályozzák a terrorizmus, a szervezett és kábítószerbűnözés elleni együttműködésüket. A tervezetek cseréje megtörtént, az egyezmény aláírására a tervek szerint Ivo Bizjak belügyminiszter budapesti látogatása idején kerül sor.

Für Lajos honvédelmi miniszter 1992. július közepén tárgyalta Ljubljánban Janez Janša szlovén honvédelmi miniszterrel. Megállapodást írtak alá a két ország minisztériumai közötti együttműködésről, amely a függetlenné vált Szlovénia történetének első ilyen jellegű egyezménye. A tárgyaló felek megegyeztek a honvédségek és a Honvédelmi Minisztériumok vezetői közötti rendszeres konzultációk folytatásáról, a biztonságpolitikai kérdések egyeztetéséről, a hadseregszervezési tapasztalatok megosztásáról. A miniszteri találkozón a felek megállapodtak, hogy – a feltételek megléte esetén – 1993-ban sor kerülhet katonai attasék kölcsönös cseréjére is. A szlovén fél ez év március 4-én már kérte egy ezredes katonai és légügyi attasévá történő budapesti akkreditálását. A magyar attaséi hivatal ljubljánai felállítására a pénzügyi lehetőségektől függően kerül sor.

Közlekedési, hírközlési és vízügyi kapcsolatok

A diplomáciai elismerés előtt is kiterjedt együttműködés volt a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium és az illetékes szlovén partnerminisztérium között. Ez egyrészt a napi forgalmi operatív problémák rendezésére, másrészt pedig a Közép-Európai Kezdeményezés keretében történő egyeztetésekre irányult elsősorban.

Az új alapokon megkezdett együttműködésünk mélységét igazolja, hogy Szlovénia nemzetközi elismerését követően szinte azonnal megkötöttük az első kormányközi megállapodást (közúti fuvarozás – 1992. február). A Megállapodás tartalma jól illeszkedik a két ország közötti szoros gazdasági együttműködés kialakítására irányuló kormányzati törekvésekhez. A megállapodás adminisztratív korlátozásoktól mentes közúti fuvarozást tesz lehetővé a két ország között. Ez különösen a magyar külkereskedelem számára előnyös, ha figyelembe vesszük Szlovénia földrajzi elhelyezkedését (irány Adria, illetve Olaszország felé).

1992 májusában aláírtuk a kétoldalú légügyi egyezményt, amely a menetrend szerinti forgalom szabályozási keretét adja. Budapest és Ljubljana között a menetrend szerinti légi forgalom beindításáról – gazdasági érdekeltség alapján – a két nemzeti légitársaság állapodik majd meg. A hírközlési kapcsolatokból kiemeljük a két ország közötti fejlett (száloptikai) összeköttetés megteremtését célzó egyeztetéseket.

A vízügyi együttműködés elsősorban – az 1955. évi magyar–jugoszláv vízgazdálkodási egyezmény ideiglenes hatályban tartásával – operatív kérdések egyeztetésére irányul. Többfordulós szakértői egyeztetések alapján a magyar–szlovén kormányközi határvízi egyezmény várhatóan még ez évben aláírásra kerül.

A két ország között jelenleg közvetlen vasúti összeköttetés nincs. Ezt a hiányt kívánja megszüntetni a fontos tranzitvonalként is számba jöhető Szentgotthárd–Muraszombat vasúti határátmenet. A vonal megépülésének jelentőségét Ausztria is felismerte és szakmai körökben már kinyilvánította aggodalmát a várható „forgalomelszívás” miatt.

A vasútvonal megvalósítását célzó szakértői egyeztetéseket befolyásolják az építéssel kapcsolatos aggodalmak egyrészt a KTM, másrészt Felsőszölnök képviselői részéről, akik a javasolt útvonallal nem tudnak egyetérteni. (Információink szerint Szlovéniában szinte analóg aggodalmak támadtak.) Az új nyomvonal kiválasztására irányuló szakértői munkálatokat a KHVM megkezdte.

Fentiekén túl, napirenden van a Rédics–Lendva vasúti iparvágány megépítése is. A két települést összekötő iparvágányt a lenti székhelyű Tempó kisszövetkezet kívánja megépíteni. A beruházás megindításához azonban garanciát kérnek arra vonatkozóan, hogy a határon átmenő vasútvonal megépítését a két közlekedési tárca támogatja. Ezzel összhangban – többszöri szakértői egyeztetés eredményként – a KHVM elkészítette a miniszteri jegyzőkönyv tervezetét, amely rögzíti az egyetértést a szóban forgó iparvágány magánvállalkozás keretében történő megépítésében. A jegyzőkönyv tervezetének végleges elfogadásáról a szlovén partner a hazai egyeztetést követően tud majd nyilatkozni. Mindkét kérdéskörben a két minisztérium szakértői rendszeres egyeztetést folytatnak.

Trieszt–Budapest közlekedési korridor megépítése

A Trieszt–Budapest–(Kijev) szállítási korridor megvalósítása (a Közép Európai Kezdeményezésben az egyik prioritás közötti nyomvonalával kapcsolatos, ismert szlovén–horvát véleménykülönbség) az autópálya szlovén, vagy szlovén és horvát területen Zágráb beiktatásával vezessen, oldódni látszik azáltal, hogy horvát részről ma már a Fiume–Zágráb–Letenye útvonal fontosságát hangsúlyozzák. Ezzel összefüggésben bejelentették, hogy Zágráb és Letenye között az autótutat 1995-ig kiépítik.

Magyar szempontból a véleménykülönbségnek gyakorlatilag nincs jelentősége, mivel az autópálya-csatlakozás Magyarországon – Letenye térségében – adott. Az M7 autópálya hiányzó szakaszát (119 km autópálya és 21 km második pálya kb. 700 millió USD értékben) a KHVM koncessziós keretek között tervezni megvalósítani.

Fentiekhez kapcsolódik tulajdonképpen Szlovénia kezdeményezése, vagyis hogy az M7 autópályáról építsünk ki egy összekötő útvonalat a szlovén határral. Ez a közvetlen összeköttetés Ormos–Lendva–Tornyiszentmiklós–Letenye között kb. 60 km új út megépítését teszi szükségessé. A tervezés mindkét országban megindult, előtanulmányok már készültek.

A két ország közötti áruforgalmat is lehetővé tevő közúti határátkelő egyedül Rédic. Egyértelmű politikai jelentőségén túl számunkra elsősorban tehát a kétoldalú közúti forgalom elősegítése érdekében fontos ez az útvonal, annál is inkább, mivel a szlovén szakaszon (Maribor–országhatár) információink szerint Szlovénia öt éven belül csak a jelenlegi utak korszerűsítését (szélesítés, állammegóvás) tudja biztosítani.

Határőrségi, vámegyütműködési kérdések

Határozott érdekünk a határ menti közlekedési és hírközlési összeköttetés fejlesztése. A két, már meglévő határátkelőhely mellett 1992. augusztus 21-én két új határátkelőhely megnyitására került sor, amelyek: Martinje–Felsőszölnök, Peklanica–Tornyiszentmiklós. Várhatóan ez év nyaráig a magyar kormány dönt arról, hogy az új határátkelőhelyek létesítéséről 1992 májusában megkötött kétoldalú megállapodásban megjelölt alábbi új határátkelők közül melyek kerülnek megnyitásra:

Nemesnép–Koblje (Kebele)

Nagyarszombatfa–Prosenjakovci (Pártosfalva)

Kétvölgy–Cepinci (Verlca)

Kulturális kapcsolatok

A magyar és szlovén kulturális egyezmény és munkaterv aláírására Budapesten 1992. szeptember 2-án került sor.

Szlovénia kapcsolatát a Rábavidéken élő magyarországi szlovénekkel a múltban is az intenzív és sok esetben példás kapcsolattartás jellemezte. A hét településen élő, a Szlovén Szövetség becsült adatai alapján 5000 főre tehető kisebbség anyanyelvi és oktatási, kulturális, kiadvány- és sajtóigényeit nagyban támogatja és erősíti ma is a szlovén vezetés.

A magyarországi szlovének és a szlovéniai magyar nemzetiségű kisebbségi fiatalok Szlovéniában, illetve Magyarországon történő szakmai képzése az államközi külkapcsolatok fontos része kell, hogy legyen.

1992 júliusában a magyar és szlovén remittenda lapok⁵²⁰ térítésmentes átadásáról megállapodást írtak alá a két posta képviselői.

Budapest, 1993. március 18.

MNL OL XIX-J-1-j 49. d.

238.

Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
a magyar–szlovén gazdasági kapcsolatokról

1993. március 18.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
Jóváhagyta: Rátkai Ferenc
001040/1993
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 10 példányban
Kapja: elosztóív szerint

Magyar–szlovén gazdasági kapcsolatok

1990-ben az magyar–jugoszláv külkereskedelmi forgalom öszvolumene 673 M USD, ezen belül a magyar–szlovén árucsereforgalom 159 M USD volt, azaz közel egynegyed része az összforgalomnak. 1991-ben Szlovéniával 100 M USD értékben cseréltünk termékeket.

A Szlovéniába irányuló exportunk 1992-ben – előzetes adatok szerint – 144 millió USD-t tett ki, míg importunk 67 millió USD-t. A Jugoszláviával folytatott

⁵²⁰ Remittenda latin eredetű szó, jelentése: könyv- és lapterjesztőknél eladatlanul visszamaradt nyomdai termék.

külkereskedelemben Szlovénia korábban kb. egyötödös részarányt képviselt. Az 1990. évi 140 millió USD értékű külkereskedelmi forgalom 1991-ben a jugoszláv események hatására 90 millió USD-re csökkent. 1992-ben tehát az előző évhez viszonyítva – jelentős aktívum mellett – több mint kétszeresére nőtt, és a délszláv régióval folytatott forgalom kétötödét tette ki.

Kereskedelmünkre pozitívan hatott, hogy az ügyletek nagyobb hányada készpénzes, s a korábbi barter- és kompenzációs ügyletekből sem keletkeztek jelentősebb kintlévőségeink. (Partnereink ugyan előnyben részesítik a kompenzációs ügyleteket, e mögött azonban a szlovén cégek értékesítési törekvései húzódnak meg, nem pedig a devizához való hozzáférés nehézségei.)

A magyar kivitel 30%-a élelmiszer, döntően hús, húskészítmény, egynegyede fa és kohászati félkész termék. Ezek nagy része Olaszországba kerül feldolgozott formában. Importunkban meghatározók a fogyasztási cikkek, ezek közül legjelentősebbek a Gorenje⁵²¹ termékek.

1992. május 15-én aláírásra került a két ország közötti kereskedelmi és fizetési kapcsolatokat szabályozó kormányközi egyezmény, amelynek célja a kétoldalú kereskedelem fejlesztése a liberalizált piacgazdaság feltételei mellett. Az aláírás után megnőtt az érdeklődés a vegyesvállalatok alapítása és a közös befektetések iránt. Ennek egyik példája a múlt év november 6-án alapított STOL–Hungary vegyesvállalat irodabútorok tervezésére és előállítására. Nagy lehetőséget hordoz a horvátországi újjáépítési programban való közös részvétel és az 1996-os budapesti Expo, amely iránt a szlovén fél nagy érdeklődést tanúsít.

Tárgyalások folynak a koperi kikötő használatára vonatkozó magyar–szlovén megállapodás előkészítéséről. Koper, Rijeka kikötők komplementer jellegük miatt jönnek egyaránt számításba.

1992 szeptemberében nyílt meg kereskedelmi képviseletünk Ljubljánában, ami rendszeresebbé tette kapcsolatainkat a szlovén kormányhivatalokkal, az érdekvédelmi szervezetekkel – így a Szlovén Gazdasági Kamarával – valamint vállalatokkal és vállalkozókkal is. A képviselet egyre növekvő forgalma, a partnerkereső szolgáltatás,

⁵²¹ 1950-ben a szlovéniai Gorenje faluban alapított háztartásigép-gyártó vállalat. Kezdetben mezőgazdasági gépeket állított elő. 1958-ban Velenje városába költözött, ekkortól szilárd tüzelőanyagú tűzhelyeket kezdett el termelni. A portfóliót 1961-ben mosógép- és hűtőszekrénygyártással bővítette. 1971 és 1980 között a termékpaletta folyamatosan bővült, ekkortól már telekommunikációs és más elektronikai termékeket gyártott. Az 1980-as években az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok piacán is megjelent. A 2000-es években Csehországban, majd Szerbiában nyitott gyárat. 2018-ban a kínai Hisense Electric Corporation tulajdonába került. Jelenleg az egyik legnagyobb európai háztartáskészülék-gyártó vállalat.

a különböző tájékoztatók, találkozók szervezése üzleti kapcsolatainkat bővítik. A képviselőten keresztül szorgalmazzuk a kétoldalú kereskedelem pénzügyi-banki feltételeinek kiépítését is.

Az elmúlt évben szlovén részről különböző szinteken (pl. a december 1-i miniszterelnöki találkozón) felvetették, kössünk kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodást (információink szerint Szlovénia hasonló dokumentumot kíván aláírni Csehországgal ez év májusában).

A vonatkozó szándéknyilatkozat aláírását követően az NGKM államtitkári szintű levélben kérte a szlovén fél javaslatát, majd ez év január 21-én a Szlovén Köztársaság budapesti nagykövetével ismertette a feltáró tárgyalási szakasz menetére vonatkozó elgondolásait.

Várható, hogy a szlovén fél a közeljövőben visszatér a szabadkereskedelmi tárgyalások megkezdésére és ütemezésére vonatkozó javaslatainkra, és a szakértői, feltáró tárgyalási szakasz beindítható lesz. Erre magyar részről készen állunk. A tárgyalások megkezdéséhez kormányfelhatalmazás szükséges.

Az 1992. december 1-i budapesti miniszterelnöki találkozón szintén elvi megállapodás született a beruházásvédelmi és a kettős adóztatást kizáró egyezmények mielőbbi megkötéséről. A szlovén fél már átadta a beruházásvédelmi egyezmények tervezetét, a magyar változatot a Pénzügyminisztérium hamarosan megküldi partnerének. A dokumentumok kicserélése után készen állunk a konkrét tárgyalások megkezdésére (várhatóan április-május hónapban).

Az elmúlt évi kormányfői találkozón felmerült az Adria tengerről Szlovénián keresztül hozzánk vezető olaj- és gázvezeték megépítésének lehetősége. Ez további vizsgálatot igényel, ugyanakkor Szlovénia és Olaszország számára előnyt jelentene egy olyan, Magyarországon keresztül létesítendő gázvezeték, amely szükség esetén megfordítható (Adriáról Magyarországra, esetleg Ukrajnába). Közismert, hogy az Oroszországból Szlovákián és Ausztrián keresztül jelenlegi gázszállítás rendkívül költséges, kb. 30 USD/ezer köbméter. Magyarországon keresztül történő szállítás esetén ez a költség leszállítható lenne akár 20 USD-re is. A vállalkozói alapon történő vezetéklétesítés kérdése jelenleg is napirenden van.

Ez év januárjában a Magyar Nemzeti Bank szakértői küldöttsége – első alkalommal – tárgyalásokat folytatott Ljubljanában. A látogatás célja a magyar és a szlovén jegybankok közötti kapcsolatok kiépítése volt, valamint a kölcsönös tájékozódás a két ország gazdasági eredményeiről, bankrendszeréről, devizagazdálkodási rendszerének működéséről, a privatizációs folyamatról.

A magyar küldöttség felvetette a szlovén tolár és a forint szabad átválthatóságának kérdését is, amire azonban a szlovén fél érdemben nem reagált. A tárgyalások folytatására várhatóan ez év májusában, Budapesten kerül sor.

Budapest, 1993. március 18.

MNL OL XIX-J-1-j 49. d.

239.

Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
Jeszenszky Géza és Lojze Peterle szlovén külügyminiszter tárgyalásáról

1993. március 26.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
001019/1/1993
0001
1519/Je

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 14 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Tomaj D.
Herman J.
Sillár E.
Endreffy M.
Sáringer L.
Szénási Gy.
Kolozsi B.
Kéri Gy.
Ljubljana
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Magyar–szlovén külügyminiszteri munkatalálkozó (1993. március 23.)

I.

A március 22–23-i budapesti KEK külügyminiszteri találkozót követően került sor a Lojze Peterle külügyminiszter által már korábban javasolt kétoldalú tárgyalásokra. A megbeszélések fő témája a kétoldalú kapcsolatok jelenlegi helyzetének áttekintése volt. A felek szűk körben cseréltek véleményt a délszláv válság lehetséges rendezési módjairól. A tárgyalást követően a miniszterek aláírták a tárcák együttműködését szabályozó jegyzőkönyvet.

Peterle úr megújította Antall József miniszterelnök hivatalos szlovéniai látogatására szóló meghívását, valamint javasolta partnerének, hogy legközelebb Ljubljanában folytassák megbeszéléseiket.

II.

A plenáris tárgyalások elején Jeszenszky Géza úr hangsúlyozta, együttműködésünk fontos bizonyítéka annak, hogy Európában a szomszédi kapcsolatok nem feltétlenül feszültségkeltők. Kapcsolataink azt is bizonyítják, hogy az azonos értékeket valló, nemzeti érdeken álló politika nem függ a kormányoktól. Egyben kifejezte meggyőződését, hogy együttműködésünk a jövőben is eredményes lesz.

A felek áttekintették az európai együttműködés kérdéseit, az integrációs szervezetekhez való csatlakozás lehetőségét. A témával kapcsolatban Peterle úr elmondta: a szlovén fél arra számít, hogy ez év májusában Szlovéniát felveszik az Európa Tanácsba. Köszönetét fejezte ki Hörsik Richárd úrnak, az Országgyűlés Európai Közösségek Bizottsága elnökének, a felvétel ET-rapporteur-ének az általa készített korrekt jelentésért.

Az EK-hoz való kapcsolatok terén Szlovénia április elején teszi meg az első lépéseket, amikor 3 együttműködési megállapodást ír alá a szervezettel. A társulási szerződésről szóló tárgyalásokat ez év őszén kezdik meg, addig a szlovén partnernek több vonatkozó törvényt kell elfogadnia. Az EK-val már jelenleg is kiterjedt kapcsolataik vannak, külkereskedelmi forgalmuk 80%-át a szervezet tagországaival bonyolítják le. Szlovénia csatlakozni kíván a GATT-hoz és az EFTA-hoz is. Amennyiben ez szerződéses formában nem sikerül, akkor a tagállamokkal kétoldalú megállapodásokat kötnek.

Szlovénia szeretne együttműködni a visegrádi négyekkel is, érdekelt abban, hogy velük egy szabadkereskedelmi övezetet alakítson ki.

Válaszában Jeszenszky úr kifejtette: a magyar kormány és személy szerint ő minden fórumon támogatta és a jövőben is támogatja Szlovénia csatlakozását az európai integrációs szervezetekhez. Az ország teljes jogú Európa tanácsbeli tagsága jó alapot jelenthet ahhoz, hogy a visegrádi négyek társult tagjává váljon.

III.

Kétoldalú kapcsolataink helyzetét elemezve a szlovén miniszter hangsúlyozta: szomszédjaik közül hazánkkal a legrendezettebb a viszonyuk, aminek bizonyítéka szépen fejlődő együttműködésünk. Mindezek alapján országainknak aktív szerepet kell magukra vállalniuk a KEK-ben is.

A miniszter tételesen felsorolta a kapcsolatainkban jelenleg meglévő nyitott kérdéseket, és javasolta, hogy kössünk kétoldalú megállapodásokat a közlekedésvédelmi intézkedések kölcsönös végrehajtásáról, a határ menti forgalomról és foglalkoztatásról, a nukleáris és radiológiai biztonságról, a természeti csapások és katasztrófák esetén való tájékoztatásról és kölcsönös segítségnyújtásról, a társadalombiztosításról, a kettős adózás kiküszöböléséről és a beruházásvédelemről.

Peterle úr álláspontja szerint együttműködésünk legfontosabb nyitott kérdései a következők:

1. Határátkelőhelyek

A szlovén fél javasolja, hogy az idén nyissunk két új határátkelőt az alábbi településeknél: Magyarszombatfa–Prosenjakovci; Nemesnép–Koblje. A meglévő átkelők normálisan működnek, egyedül a Hosszúfalu–Rédics közötti szakaszon vannak problémák, a nagy kamionforgalom miatt. Emiatt Hosszúfalu lakosai levelet intéztek Peterle miniszterhez, amelyben kilátásba helyezték az ottani közút blokádját április 2-án. Időközben ez a veszély oldódni látszik, sikerült a kedélyeket lecsillapítani. Mindazonáltal a szlovén fél közös bővítést javasol mindkét oldalon, valamint a magyar vámkezelés meggyorsítását.

2. Magyar TNT-szállítás Szlovéniába

Peterle úr megköszönte a magyar fél eddigi támogatását, s ismételten hangsúlyozta, hogy a TNT-t csak polgári célokra (bányászat) használnák fel. Kifejtette, hogy az ENSZ-embargó feloldására vonatkozó kérésükre eddig még nem kaptak negatív visszajelzést a BT-től. A szlovén fél szerint egyébként, a felhasználást a BT jól tudná ellenőrizni Ljubljánába is akkreditált képviselői révén.

3. Közlekedési kapcsolatok

Szlovénia szorgalmazza a közúti, szállítási kapcsolatok fejlesztését hazánkkal. Javasolja, hogy szállítsunk több árut a koperi kikötőn keresztül, s használjuk ki jobban az ottani vámszabad terület kínálta lehetőségeket. Felhívja a figyelmet a Szlovénián keresztül történő ún. ROLA-szállítások⁵²² (kombinált fuvarozás) igénybevételének lehetőségére is.

A szlovén illetékesek hamarosan elkészítik a Trieszt–Budapest–Kijev autópálya ottani szakaszának tervdokumentációját, amelynek tervezett nyomvonala: Slovenska Bistrica–Ptuj–Lendva.

A szlovén fél támogatja a Szentgotthárd–Muraszombat vasútvonal megépítését is, habár tisztában van azzal, hogy a környezetvédők mindkét oldalon komoly kifogásokkal éltek a terep tájvédelmi jellege miatt. A környezetvédelem kapcsán a miniszter jelezte, hogy a szlovén zöldek aggódnak amiatt, hogy a magyar–szlovén határhoz közel fekvő Zalabaksán⁵²³ egy kft.⁵²⁴ gáztüzelésű erőművet akar építtetni.

A légügyi együttműködést érintve Peterle úr felvetette: a szlovén fél (fizetett formában) vállalja magyar pilóták képzését Mariborban. Ezzel a lehetőséggel eddig már 13 ország légitársasága élt.

4. A magyarországi szlovének helyzete

A miniszter elmondta, hogy tudomása szerint a hazai szlovének körében nagy a munkanélküliség, ami nehezíti helyzetüket. Még mindig kevés a szlovén anyanyelvű pap, s bővíteni kellene a szlovén nyelvű információhoz való jutás lehetőségét is. Ezzel kapcsolatban felvetette: létesüljön szlovén kulturális központ a kisebbség által lakott területen.

Peterle úr örömmel nyugtázta, hogy március 31-én véleménycserére kerül sor a kisebbségek témájában Bába Iván és Peter Vencelj, a KÜM új államtitkára között.

⁵²² A RoLa vasúti szállítási mód a német Rollende Landstraße (gördülő országút) kifejezés mozaikszava. Ez egy olyan szállítási rendszer, amelynél a teherautó-szerelvények szállítása vasúton történik. A kombinált fuvarozási mód elsősorban a közúti közlekedési torlódások és a környezetkárosítás mérséklésének céljából alakult ki. Magyarországon 2012. december 9-én szűnt meg.

⁵²³ Zalabaksa Zala megyében, Lentitől 11 kilométerre, északra fekvő 694 fős település.

⁵²⁴ Korlátolt felelősségű társaság, mozaikszava a kft. Meghatározott összegű törzsbetétekből álló, törzstőkével induló gazdasági társaság, amelyben a tagok kötelezettsége alapvetően csak saját vagyoni hozzájárulásuk befizetésére terjed ki. A kft. ügyvezetője szándékos kár okozása esetén egész vagyonával felel a hitelezőknek a tartozásokért. Magyarországon a kft. fogalmát először az 1930. évi V. tc. határozta meg, majd a gazdasági társaságokról szóló, 1989. január 1-jén életbe lépett 1988. évi VI. törvény azt az egyik gazdasági társaság típusaként határozta meg. Az előírt törzstőke 1989 és 1997 között 1 000 000 forint volt, napjainkban 3 000 000 forint.

IV.

Az együttműködésünk fejlesztésével kapcsolatos szlovén felvetésekre reagálva Jeszenszky úr kifejtette:

Álláspontunk szerint kétoldalú kapcsolatainknak megvannak az egyezményes keretei, azokat tartalommal kell megtölteni. E munka során prioritást biztosítunk a gazdasági kérdéseknek, első helyen pedig a szabadkereskedelmi, a beruházásvédelmi és a kettős adóztatást elkerülő egyezmények mihamarabbi megkötésének. Fontos, hogy az elmúlt év december 1-jén, Budapesten aláírt alapszerződést a két ország parlamentje rövid időn belül ratifikálja. A magyar külügyi tárca már elkészítette előterjesztését e tárgyban.

A javasolt új szerződésekkel kapcsolatban kérte a szlovén tervezetek diplomáciai úton történő továbbítását Budapestre.

A TNT-ügyben hangsúlyoztuk: a magyar fél nehezményezi, hogy lassan halad a vonatkozó ENSZ-embargó feloldása, habár a szállítások ellenőrizhetők lennének a helyszínen (pl. Horvátországban) tartózkodó nemzetközi megfigyelők által. A legjobb megoldás az lenne, ha a BT feloldaná a Szlovéniával kapcsolatos embargós határozatokat. E cél érdekében hazánknak és Szlovéniának is folyamatosan lobbiznia kell New Yorkban.

A határforgalomban egyetértettünk az átkelők számának bővítésével. Ennek legfőbb akadálya a megfelelő pénzügyi háttér hiánya. Meg kell ugyanakkor vizsgálni, hogy a helyszínen milyen lehetőségek vannak új épületek és utak viszonylag olcsó megépítésére. E témákban érdekeltek a helyi önkormányzatok is, tehát be kell vonni azokat ebbe a munkába.

A meglévő gondok enyhítésére a magyar miniszter javasolta a tavaly megnyitott Martinje–Felsőszölnök és Tornyiszentmiklós–Pince határátkelők nemzetközi átkelőkké történő átalakítását.

Jeszenszky úr nyugtázta a közlekedési-szállítási együttműködés fejlesztésére vonatkozó szlovén felvetéseket, azzal, hogy továbbítja azokat a hazai szaktárcáknak. Ugyanez vonatkozik a magyarországi szlovének helyzetét érintő szlovén javaslatokra is. E témával összefüggésben megjegyezte, hogy a felmerülő problémákat helyi szinten meg lehet oldani.

V.

Értékelésünk szerint a külügyminiszteri tárgyalások újabb fontos állomást jelentettek a független Szlovén Köztársasággal megkezdett intenzív kapcsolatfejlesztésünk terén. A Külügyminisztériumok együttműködését szabályozó jegyzőkönyv aláírásával

teljessé vált a legfontosabb szaktárcák közötti, egyezményi keretekbe foglalt együttműködés. A szlovén fél által javasolt új megállapodások már a kétoldalú viszony egyes gyakorlati részterületeinek szabályozását célozzák. Álláspontunk szerint viszont először a gazdasági együttműködés fő kérdéseit (szabadkereskedelmi, beruházásvédelmi és más megállapodások), valamint a határátkelőhelyek problémáját és közlekedési kapcsolatrendszerünket kell rendezni, mivel rendkívül fontosak azok gazdasági, kisebbségpolitikai vonzatai és összeurópai kihatásai.

A tárgyalások során egyértelművé vált, hogy a szlovén fél is tisztában van politikai-gazdasági egymásrautaltságunkkal, azzal, hogy csak közös erőfeszítésekkel zárkozhatunk fel Európához, csatlakozhatunk az európai intézményrendszerekhez. Az e területen meglévő jelenlegi helyzetelőnyünket Szlovénia – érthető módon – a saját céljai érdekében kívánja felhasználni.

Budapest, 1993. március 26.

MNL OL XIX-J-1-j 49. d.

240.

Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
Milan Kučan szlovén elnök nem hivatalos budapesti látogatásáról

1993. június 14.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
001874/2/1993.
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 17 példányban
Kapja: elosztóív szerint

Feljegyzés

Tárgy: Milan Kučan szlovén köztársasági elnök nem hivatalos budapesti látogatása

(1993. június 14.)

I.

A magyar és a szlovén elnök az elmúlt évben szóban megállapodott, hogy évente egy-két alkalommal nem hivatalos találkozót tartanak. Erre az idén első alkalommal – Göncz Árpád úr meghívására – Budapesten került sor. Kučan úr kíséretének tagjai voltak: Ida Močvnik, az elnök külpolitikai tanácsadója, valamint Hajós Ferenc budapesti szlovén nagykövet.

A találkozó négyszemközti megbeszéléssel kezdődött, amelyen a felek véleményt cseréltek a délszláv válság legutóbbi fejleményeiről, s annak lehetséges megoldási módjairól.

II.

A kibővített tárgyalásokon részt vett Kelemen András államtitkár, úr, valamint a KÜM illetékes főosztályvezetője és referense. A felek csak röviden érintették kétoldalú kapcsolatainkat, felhőtlennek minősítve viszonyunkat. A továbbiakban – Göncz úr kérésére – Milan Kučan tájékoztatást adott Szlovéniának a délszláv válsággal kapcsolatos álláspontjáról és rendezési javaslatairól:

Európa politikailag továbbra is tehetetlen a délszláv válságot illetően. Mindezt súlyosbítja, hogy nem rendelkezik olyan végrehajtási mechanizmusokkal, amelyekkel érvényesíthetné az ENSZ és az EBEÉ által elfogadott alapelveket. A probléma az USA-tól visszakerült Európához, mivel Clinton elnök – Carterhez hasonlóan – az amerikai belső gondok foglyává vált. Végül is valóban Európának kell a válságot felszámolni, s ebben kulcsszerepe van Oroszországnak. Az orosz pozíció alakulása főleg attól függ, sikerül-e Jelcinnek stabilizálnia irányvonalát, véghez vinni a reformjait. Amennyiben igen, akkor Oroszország konstruktívabb álláspontot foglalhat el a délszláv kérdésben. A szerb–orosz barátság ez esetben is megmaradna, de az oroszok tudatosítanák a szerbekkel, hogy a jó viszonynak ára van: a népirtás leállítása, valamint az ENSZ és az EBEÉ alapvető normáinak betartása.

A boszniai háborús helyzet rendezésének lehetséges módja:

A válság kezdetén Belgrád agresszív háborút indított Bosznia–Hercegovina megszerzése, végső soron pedig Nagy-Szerbia megteremtése érdekében. Az utóbbi 2-3 hónapban ez a harc polgárháborús jelleget öltött. A háború befejezése érdekében a következő lépéseket kell tenni:

- diplomáciai lépésekkel, az embargó megszigorításával fokozni kell Milošević elszigetelését;

- Oroszországnak le kell állítania a Szerbiába irányuló olajszállításokat;

- rehabilitálni kell a Vance–Owen-tervet, s meg kell akadályozni, hogy a jelenlegi, rendezetlen helyzetben végleges döntés szülessen Bosznia sorsáról;

- mivel a tervbe vett 10. vegyes lakosságú kanton nem létezik, a meglévő hármat (szerb, horvát és muzulmán) ENSZ-védnökség (protektorátus) alá kell helyezni.

Az utóbbi lépéssel kapcsolatban az ENSZ-nek nyilatkozatot kell kiadnia arról, hogy Bosznia–Hercegovina megmarad jelenlegi határai között. Ezt követően csapatokat kell küldenie az ország külső határait, azok biztosítása érdekében. Ez feltételezne egy hasonló dokumentumot Belgrád és Zágráb részéről, amelyben lemondának Bosznia–Hercegovina felosztásáról.

Az ENSZ-protektorátus meghirdetésének távolabbi célja a háborús helyzet „lehűtése”, s legkésőbb 5 éven belül békés állapotok megteremtése lenne. Ily módon a bosznia-hercegovinai szerbek, horvátok és muzulmánok maguk dönthetnének arról, hogyan akarnak együtt élni. Ehhez azonban meg kell akadályozni a muzulmánok fizikai megsemmisítését, hogy egyenlő félként, független politikai tényezőként tárgyalhassanak Bosznia jövőjéről.

A boszniai népiirtás, amit a Nyugat elnézően etnikai tisztogatásnak nevez, tovább folytatódik. A muzulmánok mostani, elkeseredett támadásai egy utolsó kísérletet jelentenek a teljes megsemmisülés elkerülésére. Furcsa módon a nemzetközi közösség maga is részt vesz a népiirtásban, ugyanis a fegyverembargó egyedül a bosnyákokat gyengíti. A boszniai háború befejezése, a tűzszünet elfogadása egyértelműen Miloševićtől függ, a horvát és a bosnyák vezetőknek vele kell tárgyalniuk. A Milošević–Karadžić-ellentét nem más, mint színjáték.

Nem mellékes az, hogyan fogadná a nemzetközi közvélemény a háború esetleges befejezését. Szerbia, mint győztes fél elismerése két dolgot jelentene: egyrészt a többi köztársaság (Koszovó, Macedónia) kérdése balkáni problémává válna, másrészt az maga után vonná Szerbia regionális nagyhatalomként való elfogadását, ami állandó veszélyt jelentene a térség békéjére.

Összességében – a szlovén fél szerint – megérett az idő egy nemzetközi békekonferencia összehívására (megrendezője formálisan az EBEÉ lehetne), amelynek célja

a háború befejezése lenne. Az eddigi nemzetközi konferenciák eredménytelenek voltak, s ezt a tényt Szerbia ügyesen kihasználta (a legtöbb reményt a rendezésre a Carrington-terv jelentette).

III.

Göncz Árpád úr a szlovén elnök által elmondottakra reagálva kifejtette:

Az USA valóban nem kíván foglalkozni a délszláv válsággal, a Nyugatnak viszonyt nincs elég ereje a rendezéshez. Szerbia sodródik az eseményekkel, ami a háborúnak a Balkánon való kiterjedéséhez vezethet. Már ma is polgárháború folyik Bosznia-Hercegovinában, aminek lezárásában Oroszországé lehet a főszerep. Utóbbinak határt szab az orosz belső helyzet alakulása, a jelceni reformok sikere. Amennyiben Oroszország leállítja az olajszállításokat, s egyházán keresztül megerősíti a szerb ellenzéket, jelentős nyomást gyakorolhat Szerbiára. A rendezés legfőbb alapja azonban továbbra is a Vance–Owen-terv, aminek keretében ki kell alakítani a kantonális rendszert.

A továbbiakban a két elnök röviden érintette a regionális együttműködési szervezetek (KEK, visegrádi négyek) szerepét. Göncz úr hangsúlyozta, hogy mindkét szervezet életképes, kapcsolataik jók. Üdvözölte azt a tényt, hogy Szlovénia erőteljesen érdeklődik a visegrádi négyek, illetve a tagországok tervezett szabadkereskedelmi övezete iránt. Ez természetes, hiszen közös földrajzi-történelmi egységet alkotunk. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a szabadkereskedelmi övezet nem helyettesítheti az EK-val kialakítandó kapcsolatokat, nem lehet azok „pótszere”.

Milan Kučan – a fentiekkel egyetértve – kifejtette: a KEK és a V4 ma már realitás, s jól kiegészítik egymást. Szlovénia ezért is érdeklődik a V4 iránt, de fontosnak tartja a szubregionális együttműködést is (Alpok–Adria Munkaközösség).

A felek egyetértettek abban, hogy a Tuđman horvát elnök részéről múlt év novemberben javasolt Duna–Adria kezdeményezésnek jelenleg nincs realitása, mivel az nagyrészt a KEK-ben már meghatározott együttműködési területeket fog át. Horvátországot egyébként is leköti a boszniai háború, ezért a KEK-ben sem túl aktív.

IV.

Antall József miniszterelnöknél tett látogatása során a szlovén elnök gyakorlatilag megismételte a délszláv válsággal kapcsolatos szlovén álláspontot. Kétoldalú kapcsolatainkat érintve hangsúlyozta a szabadkereskedelmi megállapodás kidolgozásának és a nemzeti kisebbségekről szóló egyezmény ratifikációs eljárása megkezdésének

fontosságát. Határozottan kiállt a közlekedési kapcsolatok fejlesztése mellett is. Egyben megköszönte a magyar kormánynak a szlovén önállósodási törekvésekhez nyújtott támogatását. Kiemelte: jelenlegi kapcsolatainkban nincsenek vitás kérdések.

Antall József úr a délszláv problémával összefüggésben kifejtette:

Jugoszlávia békés szétválása 1991-ben még – elméletileg – lehetséges volt. Ma már nem Jugoszlávia, hanem Nagy-Szerbia a kérdés, valamint Montenegró helyzete és a tengeri kijáratok biztosítása Horvátországon és Bosznián keresztül. Nagy-Szerbia létrehozásával a cél egy katonai középhatalom megteremtése. A szerb vezetés kímélni akarja hadseregét, ezért Bosznia mellett nem akar újabb frontot nyitni. Amint ott „lerendezi” a helyzetet, újra aktivizálódni fog Horvátországban, esetleg Koszovóban.

Nemzetközi téren egyértelműen érzékelhető a brit, a francia és az orosz diplomácia balkáni tevékenységének folytonossága, ami századunkban végig nyomon követhető volt. Jelenleg Franciaország és Nagy-Britannia számára különösen fontos, hogy a térségben létrejöjjön egy közép-erős Szerbia, ami részben ellensúlyozhatná az egységes Németország politikai-gazdasági súlyát és befolyását.

A boszniai kérdés megoldása azonban alapvetően a szerb belpolitikában keresendő. Marković és Panić megbukott, azonban Milošević megbuktatása több mint kétséges. A szerb elnök időt akar nyerni, a hadsereg pedig az átmeneti fegyverszünetekkel önmagát akarja átmenteni.

Szlovénia szerencsés helyzetben van, mivel nem szomszédos Kis-Jugoszláviával, mi viszont igen. Nem valószínű, hogy a szerb vezetés frontot nyit a Vajdaságban, az ottani magyarság azonban állandó pszichológiai nyomásnak van kitéve, s terrorakciókra is számíthat.

Regionális kérdésekről szólva Antall úr – a szlovén felvetésre reagálva – hangsúlyozta, hogy a KEK-nek elvben szerepe lehet a délszláv válság megoldásában, de nincs mögötte olyan komoly erő, amely az elfogadott határozatok végrehajtását kikényszeríthetné. Fontos, hogy Olaszországot bent tartsuk a szervezetben, s ily módon is hozzákössük térségünkhöz. Üdvözljük és támogatjuk Szlovénia közeledési szándékát a visevári négyekhez és a szabadkereskedelmi övezethez.

Kétoldalú kapcsolatainkat érintve a miniszterelnök kiemelte:

Rövid időn belül be kell indítani az alapszerződés és a kisebbségvédelmi egyezmény ratifikációs eljárását mindkét országban. Fontos a politikai párbeszéd fenntartása is, ezért folytatni kell a felső szintű (köztük a miniszterelnöki) találkozók sorozatát. A közlekedési kapcsolatok terén gyors és hatékony intézkedéseket kell tenni, s mindenképp helyre kell állítani a vasúti összeköttetést a két ország között. A határátkelőhelyek problémáját és a felvetődött munkaügyi kérdéseket (szlovén építőipari cégek magyarországi munkavégzése) a szakminisztereknek kell megoldaniuk.

Értékelés:

Fontosnak és hasznosnak tartjuk a két államfő nem hivatalos találkozóinak gyakorlatát. Ily módon is demonstrálhatjuk a nemzetközi közvélemény előtt, hogy hazánk határozottan érdekelt a délszláv válság megoldásában. Egyben bebizonyíthatjuk azt is, hogy kiváló kapcsolatokat tudunk kiépíteni egy, a válságövezethez tartozó állammal is.

A mostani, budapesti találkozón a hangsúly – érthető módon – a délszláv problémára helyeződött. Számunkra nagyon hasznos volt egy nagy tapasztalatokkal rendelkező, vezető politikus véleményének és helyzetértékelésének meghallgatása. Egyben nyugtázhattuk azon véleményét is, hogy viszonyunk felhőtlen, vitás kérdésektől mentes.

Budapest, 1993. június 15.

MNL OL XIX-J-1-j 49. d.

241.

Balogh István ljubljanaai nagykövet éves beszámoló jelentése

1993. június 24.

Magyar Köztársaság Nagykövetsége
Dunajska 22, 61000 Ljubljana
Tel.: 115-168 Fax: 117-143

Ljubljana, 1993. jún. 24.

224/1993. titk.
Készült: 4 példányban
Központ 3 példány
Nagyköv: 1 példány

Beszámoló jelentés
a ljubljanoi Nagykövetség egyéves munkájáról
(1992. június – 1993. június)

Tartalom:

I. Szlovénia a függetlenség második évében

1. Belső helyzet

2. A nemzetközi szintén

II. A magyar–szlovén kapcsolatok alakulása

1. Politikai kapcsolatok

2. Szerződéses kapcsolatok

3. Gazdasági kapcsolatok 4.

4. Társadalmi, kulturális, egyéb kapcsolatok

III. Magyarok Szlovéniában

IV. Nagykövetség alapítása Ljubljánában

Dr. Balogh István
Nagykövet

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Budapest

I/1. Belső helyzet

A függetlenség és a többpártrendszer második évében 1992-ben Szlovéniában a bel-politikai helyzet alakulását leginkább az evolutív jelzővel minősíthetjük. Még áprilisban, a korábbi parlament bukatta meg a Peterle vezette frusztrálódott, koalícióra épülő kormányt és Janez Drnovšek lett a miniszterelnök. A nyár és az ősz az új alkotmány által előírt, új parlamenti és elnöki választások előkészületeivel telt el. Mindenekelőtt a választási törvényt és az ahhoz kapcsolódó, kiegészítő törvényeket kellett hosszadalmas viták után elfogadni, majd következett a mintegy kéthónapos választási kampány. A választásokon induló kéttucatnyi párt és mozgalom közül csupán 3-4 tudott maga mögött néhány tízezres tagságot, a többség párszáz vagy egy-két ezres taglétszámmal volt regisztrálva. Abszolút többségre reális eséllyel egyetlen induló sem aspirálhatott, tehát a kérdés az volt, hogy milyen összetételű lesz az új koalíció, és hogy melyik párt

adhatja az új miniszterelnököt. Az európai normákhoz és tapasztalatokhoz viszonyítva igen mérsékelt intenzitású, kulturált volt a kampány, majd rendben, nyugalomban zajlottak a választások is december elején. Az eredmények sem okoztak nagy meglepetést, mivel az előzetes várakozásnak megfelelően az eddigi miniszterelnök pártja kapta a legtöbb szavazatot, így újból Drnovšek alakíthatott kormányt. Több mint egy hónapig tartó pártközi egyeztetések eredményeként sikerült megvalósítania a megnyugtató parlamenti többségre és széles választási bázisra támaszkodó nagykoalíciót, amelyben helyet kaptak a baloldali erőket tömörítő Egyesült Lista,⁵²⁵ valamint a rivális Kereszténydemokrata Párt⁵²⁶ képviselői is, kimaradt viszont a Demokrata Párt,⁵²⁷ amelynek vezető személyiségei jelentős szerepet játszottak a függetlenné válás folyamatában. A folyamatosság biztosítását jelentette az új kormány alakításakor, hogy tagjainak kétharmada benne volt az előző kabinetben is, az újak pedig korábban voltak már miniszteri pozícióban, még a Peterle-kormányban.

A korábbiakhoz képest jelentősen lecsökkentett létszámú parlament intenzív törvényalkotó munkához látott. Az újonnan létesített államtanács rögtön az első törvények vitatásánál élt quasi vétójogával, ami első alkalommal nem kis zavart keltett. Ugyanis a képviselőházba visszautalt törvényjavaslatot át kellett dolgozni és újabb szavazást kétharmados többséggel kellett elfogadtatni. Az 1993-as év első felében nem egy alkalommal fordult elő ilyen helyzet. Az egyik leghosszabban vitatott törvény a tulajdonviszonyokról, vagyis a privatizációról szóló volt, amit végül is júniusban fogadott el a parlament, számtalan módosítás után.

Az új kormány 1993. első félévi működése során olyan jellegű politikai feszültség, ami a nagykoalíció összetételére lett volna visszavezethető, nem fordult elő. Meglepő módon a jobboldalt, a konzervatív, keresztény eszmeiséget képviselő Peterle-csapatnak nem annyira a koalíciós partnerekkel, hanem először a saját pártjukon belül, majd a jobboldalon helyet foglaló többi párttal, mindenekelőtt a Néppárttal kellett – igaz nem túl sok energiát lekötő – vitákat folytatni a koalícióban való részvételük magyarázkodására.

⁵²⁵ Az Egyesült Listát (Združena lista) a Munkáspárt, a Nyugdíjasok Demokratikus Pártja, a Szlovén Szociáldemokrata Unió és a Szociáldemokrata Megújulás állította. Az 1992. decemberi választásokon 13,58%-ot ért el. 1993 májusában a választási koalíció pártjai a Szociáldemokraták Egyesült Listája néven egy pártba olvadtak.

⁵²⁶ A Szlovén Kereszténydemokrata Párt (Slovenski krščanski demokrati, SKD) elődjét, a Szlovén Kereszténydemokrata Mozgalmat 1989 márciusában Peter Kovačič Perišin alapította. 1989 novemberében Lojze Perelét választották meg elnökévé. 1990 és 1992 között a DEMOS-koalíció tagja volt. Az 1992-es választásokon 14,51%-ot ért el.

⁵²⁷ A Szlovén Demokrata Párt 1991. október 13. és 1994. március 12. között létezett. Az 1992-es választásokon 5,0%-ot ért el.

Ez a leegyszerűsített belpolitikai helyzetkép persze nem azt jelenti, hogy teljesen problémamentes volt az elmúlt év. Voltak feszültségek is, mindenekelőtt a gazdasági helyzet romlása által motiválva. Voltak szakmai réteg által szervezett demonstrációk, bérkövetelési akciók, sőt kemény eszközöket alkalmazó kormányellenes tiltakozások, mint a június közepén zajlott paraszttüntetések, amikor a felvásárlási árak emelésére irányuló követelések nyomatékosságára eltorlaszolták a határátkelőhelyek forgalmát, napokig megbénítva a nemzetközi áruszállítást. Az akció kölcsönös kompromisszummal zárult, amellyel egyik fél sem volt maradéktalanul megelégedve. Országos akció volt a pedagógusok háromnapos figyelmeztető sztrájkja is, amelynek csak felfüggesztéssel vetettek véget, amíg az alkudozások folynak a jelentős béremelésekről. Mint emlékeztető a kormány még áprilisban határozott a bérek és nyugdíjak befagyasztásáról, de a társadalom egyes rétegeinek tűrőképessége elérte a határt.

A belpolitikai élet kellemetlenségei közé tartoztak a kiélezett korrupciós botrányok, amelyekben számos politikai vezető is érintve volt. Az egyik leglátványosabb következmény a polgári titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter lemondására kényszerülése volt. Sirse közeli bizalmasa volt Drnovšek miniszterelnöknek, az előző kabinetben idegenforgalmi miniszteri funkciót töltött be. Abban a minőségében felügyelte egyebek között a nagy jövedelmet hozó közel egy tucat szlovéniai játékkaszinót is, amelyek nyeresége, mint utólag kiderült, a titkosszolgálatok közreműködésével bizonyos pártkörökbe is csordogált. Újabban Szlovéniában is „divatba jött” egymás múltjának feszegetése, nemcsak az utóbbi 3-4 évtizedre visszamenően, hanem az 1941–45-ös időkig visszanyúlva. Maga Kučan elnök fejtette ki a jelenlegi belpolitikai torzalkodások mély okait elemezve, hogy a német megszállókkal együttműködők tömeges likvidálása⁵²⁸ szabályos bírósági eljárások lefolytatása nélkül, ill. az akkori harcokban való részvétel ideológiai alapállása még ma is napirenden szereplő és a társadalmat megosztó, tagoló tényező. A jelenleg ellenzéki padosorokban ülő, de az előző két kabinetben részt vevő Dimitrij Rupel demokrata párti képviselő, exkülgügyminiszter, június közepén terjedelmes nyílt levelet intézett Kučan elnökhöz azzal vádolva őt, hogy passzívan asszisztál a rendszerváltásban, aktív résztvevő egyes csoportok erkölcsi lejáratásában, a belső megosztottság fokozódásában, a stabilitás eróziójában. Kétségtelen, hogy Rupel levele sok igazságot, megalapozott kritikát tartalmaz, de Kučan elnök a publikálást követő héten nem sietett választ adni a vádakra. Személyes beszélgetésünk során Rupel és pártja sértődöttségét említette a nyílt levél elsődleges motivációjának és a felszínes jelenségek kategóriájába sorolta a kifogásolt

⁵²⁸ Mitja Ferenc szlovén történész 2005-ös becslése szerint a mai Szlovénia területén elsősorban Maribor, Celje, Kočevje környékén a jugoszláv kommunista hatóságok 1945-ben több mint százezer embert, zömében szlovént, horvátot és németet gyilkoltak meg.

dolgokat. A politikai tartalmú korrupciós botrányokat a jelenlegi átmeneti állapot természetes, bár sajnálatos velejáróinak minősítette.

Mindazonáltal a jelenlegi koalíciót stabilnak értékelte, a miniszterelnököt határozottnak, megfontoltnak. Rupel is úgy vélekedett, hogy bár a kabinetben vannak elnyűtt, régi kommunisták is – egy-kettőjük immár a harmadik egymást követő kabinetben is benne van – úgy-ahogy egyben maradhat még legalább egy évig ez az összetétel. Drnovšek személyének jelenleg nincs alternatívája, de jóslata szerint az év végére felbukkanhat egy alkalmas rivális. A kabinet tagjai sokat utaznak külföldre, személyüket elfogadták, a szlovén kormány nemzetközi elismeréssel bír.

2. Szlovénia nemzetközi helyzete

Az 1992-es év első fele a függetlenné vált köztársaság lassú, de folyamatos nemzetközi elismerésének jegyében zajlott. Egymás után érkeztek az első, Ljubljanába akkreditált nagykövetek, az itt rezideálók sorában ötödiknek adta át megbízólevelét a Magyar Köztársaság nagykövete. Az év végén – különösen a választási kampány idején – a szlovén külpolitika mindent megtett a mind szélesebb körű elismerésért, minek eredményeként december végén már száznál több ország sorakozott a Szlovéniát elismerők névsorában. 1993 nyarán 18 nagykövetség működik Ljubljanában és több ország készül képviselőt nyitására.

Négy szomszédjához való viszonyát különös figyelemmel kíséri. A Horvátországgal közös határ és a horvát szomszéd jelenti a legtöbb problémát, gondot, időnként kiéleződő feszültséget. Még a határvonal sincs véglegesen kijelölve és az átjárás, közlekedés, szállítás mikéntje is vita tárgya. Az olasz szomszéd a második legjelentősebb gazdasági partner, de a politikai kapcsolatok nem teljesen felhőtlenek. Olaszország a kisebbségvédelem, az emberi jogok tiszteletben tartásának erőltetett firtatásával akadályokat próbált emelni Szlovénia ET-i felvétele vagy az EK-val aláírt megállapodás útjába, amiket persze sikerült könnyűszerrel leküzdeni. Az olasz belpolitikai zavarok és az újabb választásokra való készülés miatt gyakorlatilag nincs előrehaladás az osimói egyezmények felülvizsgálatát előkészítő szakértői csoportokban. Az osztrák szomszéd a negyedik legjelentősebb gazdasági partner, de ebben a viszonylatban az ausztriai szlovénség kisebbségi jogaival összefüggésben vannak időnként, ha nem is konfliktusok, de súrlódások. A szomszédok között egyedül a magyar viszonylatot minősítik – minden szinten – problémamentesnek, barátinak, röviden a legjobbnak. Regionális méretekben Szlovénia valamennyi szomszédjával együtt tagja a KEK-nek, egyre következetesebben hangoztatja kapcsolódási szándékát a visegrádi négyekhez is.

Május óta teljes jogú tagja az Európa Tanácsnak. Várhatóan július 1-jén lép életbe az EK-val áprilisban aláírt együttműködési megállapodása. Felvételt nyert az EBRD-be és folyamatban vannak az IMF és világbanki tagságot célzó tárgyalások is. Szlovénia

hallatja szavát az ENSZ-ben, a balkáni válság rendezésére irányuló önálló javaslatát eljuttatta a BT-tagokhoz is.

A szlovén diplomácia a kormányzat sikerágazatának tekinthető. Viszonylag rövid idő alatt sikerült széles körű nemzetközi elismerést, megbecsülést kivívni és fokozatosan csatlakozik a legfontosabb regionális és integrációs szervezetekhez. Kimondatlan ugyan, de világosan érzékelhető az a törekvése is, hogy mind jobban elhatárolja magát a súlyos válságövezetnek minősülő déli szomszédjaitól, az egykori Jugoszlávia többi részétől, bár a gazdasági partnerek elvesztését fájdalmasan érzi és sajnálja, de jelenleg nincs remény arra, hogy ezek a területek a korábbi súlyukat belátható időn belül visszanyerhetnék Szlovénia számára.

II. A magyar–szlovén kapcsolatok alakulása

1. Politikai kapcsolatok

A felső szintű kapcsolatok példaértékűek lehetnek. Az államelnökök, a miniszterelnökök, a parlamenti elnökök, valamint a legfontosabb szakminiszterek rendszeresen, formalitásoktól nagyrészt mentes, őszinte és olykor barátinak is minősíthető kapcsolatokat ápolnak. Ebben semmilyen törést, de még zökkenést sem okozott az a körülmény, hogy a beszámolási időszak alatt Szlovéniában kétszer volt kormányváltás. Igen jellemző pl. a kül- és belügyi tárcák vezetői közötti kapcsolat folyamatossága, pedig itt a választások után személycserék voltak. A két szomszéd kölcsönösen igényli egymás véleményét, elsősorban a regionális problémák megítélésében. Hasonlóak, sokszor teljesen azonosak következtetések a nemzetközi helyzet fontos eseményeinek megítélésében. Számíthatunk egymás támogatására, akár arról van szó, hogy egy magyar jelölt nemzetközi szervezeti tisztségre való megválasztásához kérünk támogatást, akár arról, hogy a magyar diplomácia segítse a szlovén részvételt valamilyen fontos nemzetközi rendezvényen. Mindkét típusú kölcsönös segítségre akadt számos példa az utóbbi időben. A jó politikai kapcsolatoknak ez a valóságos tartalma.

2. Szerződéses kapcsolatok

1992-ben több mint 10 átfogó jelentőségű szerződés került aláírásra, jórészt ratifikálásra, és lépett életbe. Különösen kiemelkedik a miniszterelnökök által aláírt barátsági és együttműködési alapszerződés, valamint a külügyminiszterek által aláírt megállapodás a kisebbségek külön jogairól. Ez utóbbi tartalmában különösen példaértékű mindkét fél szempontjából. E két fontos dokumentum még mindkét részről ratifikálásra vár. További lényeges megállapodások vannak előrehaladott előkészítési stádiumban: szabadkereskedelmi, beruházásvédelmi, kettős adózást kizáró stb. és

kerülhetnek aláírásra pár hónapon belül. E nagy, általános szerződéseken kívül egyre sürgetőbben merül fel a gyakorlati kapcsolatok szintjén olyan szakmai megállapodások kötésének szükségessége, mint egészségügyi, társadalombiztosítási, általános biztosítási (a biztosító társaságok között), bankok közötti stb.

3. Gazdasági kapcsolatok

A számok, statisztikák tanúsága szerint örömdetesen fejlődnek, kereskedelmi kapcsolatainkban továbbra is jelentős magyar aktívum képződik. Szépen gyarapodnak a vállalkozói szintű közvetlen kapcsolatok, és ha lassan is, de alakulnak a vegyesvállalatok. Szlovén részről nagyfokú készség mutatkozik magyar partnerekkel való együttműködésre, de még számos jogi és pénzügyi szabályozás szükséges, vagy a régiiek korrekciója, hogy lendületet kapjon a közös vállalkozások alapítása. A kapcsolatok bővítésének vitathatatlan akadályát jelenti a szállítási infrastruktúra jelenlegi szűk keresztmetszete. Bár a probléma mindkét fél előtt részletesen ismert, sem az útépitésben, sem a vasútépitésben nem történt az elmúlt évben annyi előrelépés, amennyire számítottunk.

4. Társadalmi, kulturális és egyéb kapcsolatok

Bár a nagykövetség alapítását követő első évben nem volt lehetőség áttekinteni, megismerni azt a hosszú múltra visszatekintő széles körű kapcsolatrendszert, ami a két nép között kialakult. Megállapítható, hogy külső ösztönzés, rásegítés nélkül is él, lüktet. Művészegyüttesek, sportolók, írók, költők, lapkiadók, rádiósok, televíziósok, színházi emberek stb. rendszeresen utaznak egymás országába. Az utóbbi év során lassan, de egyenletesen növekszik a turizmus is. A magyar társadalom jó részében már tudatosult, hogy Szlovénia már nem a volt Jugoszlávia egy része, hanem egy békés, rendezett ország szorgalmas, rendszerető néppel, amely örömmel ápolja a jószomszédi kapcsolatokat Magyarországgal az élet minden területén.

III. Magyarok Szlovéniában

A legutóbbi (1991-es) szlovén hivatalos statisztikai adatok szerint az országban élő magyar nemzetiségűek száma 8,5 ezer. Egyéves nagykövetségi munkánk gyakorlati tapasztalatai szerint ez a szám minden bizonnyal kisebb a jelenleg itt élő, mindenféle eredetű – tehát nem csak a „Murántúli”, őshonos – magyarokat figyelembe vevő és beszámító összegzésnél. Ugyanis a Vajdaság különböző részeiről évek óta szinte folyamatos az „átszivárgás”, továbbá vegyes házasságok is gyakoriak, amelyben az

egyik fél Magyarországról származik. Jelenleg a következő területeken élnek jelentős számban magyar nemzetiségűek:

- a Mura vidéke (ez még mindig a legjelentősebb tömb);
- Ljubljana (becslések: 300-500, vagy még több);
- Nova Gorica⁵²⁹ (100-200).

Az itt élő magyar nemzetiségekkel való kapcsolatunk kezdettől fogva folyamatos. A Ljubljánában élők nagykövetségünk minden munkatársát ismerik, de a muravidékiekről is elmondható ez. Részt veszünk ünnepi rendezvényeiken, programjaikon. Eljuttatjuk részükre a Központtól, az MVSZ-től kapott kiadványokat, támogatjuk őket az erre jóváhagyott szerény keretből is és természetesen intézzük Magyarországgal kapcsolatos hivatalos ügyeiket. Nova Goricában tavasszal alakult egy klub a környékbeli magyarok egymáshoz és az anyaországhoz való kapcsolatainak istápolására, amely Mátyás király nevét vette fel. Heti gyakorisággal találkoznak a ljubljánai magyarok is a Petőfi Kulturális Egyesületben, amelynek rendezvényein gyakran jelen vannak a Nagykövetség munkatársai is.

A szlovén hatóságok a nemzeti kisebbségek jogaira, helyzetére vonatkozó nemzetközi konvenciók vagy a kétoldalú külön megállapodások előírásait messzemenően tiszteletben tartva, azokat maradéktalanul alkalmazva viszonyulnak az itt élő magyarokhoz. Semmilyen hátrányos megkülönböztetésnek nincsenek kitéve nemzetiségi hovatartozásukból eredően. Rendszeres a kapcsolat köztük, valamint a Magyarok Világszövetsége, ill. a Határon Túli Magyarok Hivatala között.

A ljubljánai, ill. a lendvai magyaroknak egy-egy hasonló gondjuk van: nincs megfelelő színvonalú otthona kultúrájuk ápolásának. Erkölcsi súlyához méltatlan a ljubljánai Petőfi Kör „otthona” egy lerobbant öreg ház egyetlen bérelt szobája, amelyhez mellékhelyiség sem tartozik. Megfogalmazódott a kérelem az illetékesekhez – ezt a magyar nagykövet is nyomatékosította megfelelő szinteken –, hogy biztosítsanak egy méltóbb környezetet itt, a fővárosban élő magyarok közösségi élete számára. A lendvaiak számára a Makovecz Imre által tervezett kultúrház felépítése⁵³⁰ jelentene nagy előrelépést, azonban anyagi gondok miatt nehézkesen akar beindulni a kivitelezés. A magyar Nagykövetség lehetőségei szerint itt is igyekszik előremozdítani az ügyet.

⁵²⁹ Nova Gorica, olaszul Nouva Gorizia, németül Neu-Görz. Az 1947-es békeszerződés után Olaszország és Jugoszlávia határán lévő Gorizia városhoz tartozó északi és keleti területeket, mintegy 10 000 lakossal Jugoszláviához csatolták. A Szlovén Szocialista Köztársasághoz került, rossz elrendezésű és térszerkezetű városrészek egységesítése érdekében 1948 elején Edvard Ravnikar építész tervei alapján kezdődött meg Nova Gorica kiépítése. A várost hivatalosan 1952-ben alapították meg, az építkezés az elkövetkező évtizedekben is folytatódott. Napjainkban 13 000 lakosa van.

⁵³⁰ A Makovecz Imre által tervezett épület, amely színházként működik, 2004-ben épült meg Lendván.

IV. Nagykövetség alapítása Ljubljanában

A diplomáciai kapcsolatok létesítéséről szóló 1992. január 15-i döntés után öt hónappal, június 16-án érkeztem Ljubljanába és július 1-jén adtam át megbízóleveletem. Ezzel kezdődött a Nagykövetség felállításának mindmáig folyamatban lévő, sokrétű munkája. A személyi állomány kiválasztása addigra megtörtént, kihelyezése szeptember végéig tartott. Elsőként a munkatársak elhelyezését kellett megoldani, megfelelő lakásokat felkutatni, kibérelni. Ezzel párhuzamosan ügynökségek sorát mozgósítottuk a Nagykövetség irodáinak elhelyezésére alkalmas épületek és rezidencia keresésére. Hónapokig tartó erőfeszítéseink eredményeként december 1-jétől sikerült egy átmeneti rezidenciát bérelni a hivatalvezetőnek és kb. egy hónappal később megoldást találni a hivatal részére. Ez utóbbi bebútorozása, felszerelése a szükséges távközlési technikával, irodagépekkel újabb másfél hónapig tartott. Végül 1993. február 12-én avattuk fel átmeneti Nagykövetségünket egy tízezeres irodaház 4. szintjén. Addigra már teljes bizonyosság alakult ki bennünk a tekintetben, hogy végleges megoldást csak az jelenthet, ha saját terveink alapján a speciális funkcionális igények figyelembevételével építtetünk egy nagykövetségi és rezidenciaépületet. Ehhez magunk mögött éreztük a Központ támogató álláspontját. Közel fél éves kutatás után sikerült egy olyan építési tervet kiválasztani, amely minden szempontból elfogadható volt. Kapcsolatba kerültünk egy olyan vállalkozó párossal, amely megbízhatónak bizonyult a tekintetben, hogy fővállalkozója legyen az építkezésnek. Több hónapos előkészítés, a Központtal való folyamatos egyeztetés eredményeként sikerült megvásárolni a kiszemelt tervet és egy vállalkozói szerződés keretében benyújtani az építési engedély iránti kérelmet az illetékes hatósághoz 1993. június végén. Jelen beszámoló írásakor itt tart a folyamat. A szükséges további adminisztratív eljárás (tenderezés) után a tervek szerint még a nyár végén megindulhat a konkrét építőmunka. A teljes kivitelezés, a vállalkozók ígérete szerint – a leendő építési szerződésben természetesen pontosan rögzítve lesz – 8-10 hónap. Ez azt jelenti, hogy 1994 tavaszán az infrastruktúra végleges kiépítésével, két évnél rövidebb időn belül sikerül megvalósítani a Nagykövetség felállításának átfogó feladatát. A leendő hivatali épületben – az illetékes tárcákkal való megállapodás alapján – egymás mellett lesz a Nagykövetség, a kereskedelmi és a katonai attaséi hivatal.

A fentebb ismertetett technikai feltételek között a diplomáciai, konzuli munka csak lassan és fokozatosan bontakozhatott ki. Fél évig a munkatársak lakásain, a nagykövet szállodai lakosztályában, ill. még nyilvános közléstímben (ez utóbbira példa a konzuli beosztott kárpótlásügyi ügyfélfogadása egy étteremben!) dolgoztunk, meglehetősen korlátozott lehetőségekkel. A Központtal való kapcsolatot csak a telefon és egy telefaxkészülék jelentette. Nem volt irattárunk, irodafelszerelésünk, pénztárunk stb. A minőségi változást február 12-e jelentette, amikortól kezdve megkezdtük a szakszerű

konzuli szolgálatot (vízumozást is) és a számítógépek kiérkezése után megfelelővé vált a Központtal való összeköttetésünk is. Az elhelyezés nem teszi lehetővé zóna kialakítását, ezért szigorúan titkos ügykezelésünk, irattárunk, rejtjelezőgépünk nem lehet. A kézi eszközök kiérkezése után március közepén indult be a rejtjeltávirat-forgalmazás. Rövid időn belül kiderült, hogy fél rejtjelezővel (a gazdasági felelős második reszortjaként) még a bejövő táviratok feldolgozását sem győzzük, hazafelé menőre pedig csak egész minimális terjedelemre kalkulálhattunk. Ezt a felismerést azonnal jeleztük a Központnak, amely megértést tanúsított és kérésünknek megfelelően kisegítő szakembert, gyakorlott rejtjelezők kiküldését ígerte több váltásban egészen addig, amíg a Nagykövetség felépítése után meglesznek a technikai feltételei a gépi forgalmazásra való áttérésnek. Május 12-én érkezett ki az első ilyen munkatárs, amiktől kezdve ez a szűk keresztmetszet is megszűnt.

A nagykövetségi munka ellátásához a jelenlegi körülmények között a személyi feltételek biztosítottak. A kis létszám ellenére is megoldható a távollévők helyettesítése (a szabadságolások idején), a folyamatos munkavégzés. A munkatársak szakképzettsége, külszolgálati tapasztalata, szorgalma, fegyelmezettsége – eddigi tapasztalataim szerint – kifogástalan. A végleges Nagykövetség felépülése után szükség lesz az adminisztratív-technikai állomány bővítésére, minimum egy, Központból kihelyezett házaspárral (hivatalsegéd – szakács, repi kisegítő feleség) és egy-két helyi alkalmazottal (portás, kertész). Ugyanis a kereskedelmi és katonai attaséi hivatallal bővülő nagykövetségi komplexum „házigazdáiként” nekünk, a KÜM-nek kell az üzemeltetést, fenntartást, karbantartást, takarítást, biztonságot megszervezni és ellátni. Ennek anyagi kihatásai is vannak természetesen, melyek fedezésére esetleg számításba lehetne venni a másik két tárca hozzájárulását is.

Összegezés:

Megítélésem szerint a beszámolási időszak alatt a fentebb ismertetett körülmények között végzett munka tükrözte kezdeti szűkös, majd fokozatosan javuló lehetőségeinket. Teljes értékű, érdemi munkát (politikai, jelentő, rendezvényi, kapcsolatépítési stb.) azonban csak a végleges elhelyezkedés és felszereltség elérése után tudunk végezni. Addig is igyekszünk a Központ által meghatározott feladatokat késlekedés nélkül, szakszerűen, megfelelő színvonalon elvégezni.

MNL OL XIX-J-1-j 49. d.

Rejtgeltávirat Zágrábból. Malešić ljubljana horvát nagykövet megítélése
a szlovén–horvát kapcsolatokról

1993. szeptember 7.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Zágráb
Azonosító ZGB20615
Érkezett: 93. 09. 07. 13:26
Készítette: Sza
Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47

Felkerestem Malešić itteni szlovén nagykövetet, aki elmondta, hogy a szlovén–horvát kapcsolatok – a kölcsönösen hangoztatott közeledési szándék ellenére – továbbra is visszafogottak.

Nincs előrelépés a határvitában, bár a Pirani-öbölnél a feszültség jelentősen lecsökkent, miután a horvát fél leállította a szlovén részről kifogásolt építkezést, és megszűntek a tengeri hajóforgalmat érintő kölcsönös keménykedések a határőrizeti szervek részéről. Ugyanakkor e helyen a horvát fél továbbra sem hajlandó figyelembe venni a telekkönyvi nyilvántartás alapján megállapítható határvonalat, amit pedig az összes többi vitás ügyben elfogad a határkijelölés alapjául. Szlovén értékelés szerint a határrendezés mesterséges elhúzásával horvát részről fenn akarják tartani a bizonytalanság állapotát a szlovén hajók szabad vízre történő kijutását illetően és ezzel nyomást gyakorolni a szlovén vezetésre valamilyen preferált tranzitlehetőség kieszközlése céljából a horvát járművek számára a Zágráb–Maribor–osztrák határ útvonalon. Szlovén részről elvetik a két kérdés összekapcsolását célzó horvát próbálkozást, miután a nemzetközi jog a tengerparti államok szabad vízre történő kijutásának biztosításáról világosan rendelkezik. Álláspontjuk szerint a nemzetközi megállapodások betartásáért nem kérhető ellenszolgáltatás. A liberálisabb tranzitforgalmat a szlovén érdekek védelmén túl egyelőre a fegyverembargo is kizárja.

A mintegy 600 km hosszú közös határszakasz megjelölése több évig tartó munka lesz. Egyes helyeken elképzelhetők az észszerűség diktálta, kölcsönös előnyöket

jelentő kisebb kiigazítások, de jelentős módosítás nem. Szlovén részről készek azonnal kiüríteni a Sveti Gora-i laktanyát,⁵³¹ amelyet a szlovén fegyveres erők a tíznapos háború idején foglaltak el, ha horvát részről a Pirani-öbölnél elfogadják a telekkönyvi nyilvántartás szerinti határvonalat, ezen elv szerint ugyanis a laktanya horvát területen van.

Horvát részről passzívak a gazdasági együttműködést érintően. Mai napig nem történt meg a több mint egy éve aláírt gazdasági szerződés horvát ratifikálása, sőt azóta több, a szerződésben foglaltakkal ellentétes horvát intézkedés történt, így pl. a szlovén árukra jelentős vámtarifát vezettek be. A háború és a nehéz gazdasági helyzet mellett a horvát intézkedések is hozzájárulnak a kereskedelmi forgalom csökkenéséhez. A horvát illetékesek mindeddig nem mutattak készséget a szlovén részről javasolt szabadkereskedelmi megállapodást célzó tárgyalások megkezdésére.

A két új állam viszonyát számos rendezetlen vagyoni jogi kérdés is terheli, köztük olyan jelentős objektumok sorsa, mint a krško-i atomerőmű,⁵³² vagy a Ljubljanska Banka⁵³³ horvát lakossági megtakarításokból származó, mintegy 600 millió dollár adósságának az ügye. Szlovén részről készek ezekről a kölcsönös érdekek figyelembevételével, részben a volt jugoszláv vagyoni elosztásának keretében, részben bilaterális alapon tárgyalni.

Újabb feszültségforrás lehet, hogy a külföldiek munkavállalását érintő szlovén törvényi szabályozás következtében várhatóan mintegy ötezer, Szlovéniában dolgozó horvát állampolgár munkaszerződésének meghosszabbítására nem lesz törvényes lehetőség.

A nagykövet szerint a vázolt problémák ellenére is megvan a lehetőség a vitatott kérdések mindkét fél érdekeivel számoló rendezésére. Ennek érdekében a horvát félnek,

⁵³¹ Sveta Gora, vagy Skalnica, olaszul Monte Santo, 681 méter magas hegy Nova Gorica és az Isonzó folyó felett, az olasz–szlovén határon. 1921 és 1947 között Olaszországhoz tartozott.

⁵³² Az eredetileg 632 MW teljesítményű krško-i atomerőművet a Szlovén Szocialista Köztársaság és a Horvát Szocialista Köztársaság 1970-ben kötött egyezménye értelmében 1975 és 1981 között amerikai tervek alapján építették. 1983. január 1-jén helyezték üzembe. Ez volt Jugoszlávia és egyben a keleti tömb egyetlen nyugati típusú ilyen építménye. Napjainkban a szlovén és a horvát állam 50-50%-os tulajdonjoggal bír felette.

⁵³³ A Ljubljanei Bank (Ljubljanska Banka) a JSZSZK egyik legnagyobb bankja volt. Az ország szétesése során a szlovén hatóságok a bank bezárása mellett döntöttek, vagyonát pedig az Új Ljubljanei Bankra (Nova Ljubljanska Banka) ruházták át azzal, hogy a bank tartozásai és kötelezettségei a nem szlovén rezidensek esetében a régi bankban maradtak. A peres eljárások elkerülése céljából Szlovénia olyan törvényt fogadott el, hogy a szlovén állampolgársággal nem rendelkező betétesek mindaddig nem juthatnak hozzá a megtakarításukhoz, amíg nem zárul le a volt JSZSZK jogutódlásának a teljes jogi folyamata. Ennek következtében 130 000 horvát és 165 000 boszniai betétes megtakarítása rekedt az intézetben.

kell rugalmasabb és konstruktívabb magatartást tanúsítania, miután Horvátországnak lenne fontosabb a jelen helyzetben szorosabbra fűznie kapcsolatait, az európai felzárkózásban és az európai integrációs szervezetekhez történő csatlakozási folyamatban – nagyrészt objektív okok miatt – előtte haladó Szlovéniával.

– 152 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Varga I.

Katona L.

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 49. d.

243.

Szabó János földművelésügyi miniszter jelentése a Kormánynak
ljubljanai tárgyalásairól

1994. március 31.

Földművelésügyi Miniszter
0031/1994

Szigorúan titkos!

Érvényes: 1994. június 30-ig

Készült 2 eredeti és 90 kiadmányi pld.-ban

1 példány 2 lap

003. sz. példány

TÜK 00421/3

1994-04-19

164

Jelentés a Kormány részére

1994. március 21-én Ljubljanában tárgyaltam dr. Jože Osterc szlovén mezőgazdasági és erdészeti miniszterrel. Kormányfelhatalmazás alapján aláírtuk a kétoldalú kormányközi Növényegészségügyi Egyezményt, melyet a Szlovén Köztársaság önállóvá válása tett aktuálissá.

Partneremmel áttekintettük a két ország közötti élelmiszergazdasági áruforgalom alakulását és megállapítottuk, hogy az elmúlt időszakban örömdetesen – különösen a magyar export – fejlődött. Szlovén partnerem jelezte, hogy a mintegy 2 millió dolláros szlovén agrárexportot a jövőben bővíteni kívánják, melynek ösztönzést adhat többek között a határ menti gazdasági kapcsolatok további fejlesztése, valamint az aláírásra kerülő szabadkereskedelmi megállapodás.

Tárgyalásaim során különös hangsúlyt kaptak a két ország közötti áruszállítások, közúti és vasúti közlekedéssel, a határállomásokkal kapcsolatos problémák. Megállapítottuk, hogy a közvetlen vasúti összeköttetés hiánya, a határállomások szűk áteresztőképessége komoly gátja az áruforgalom további növelésének. A balkáni háborús állapotok miatti áruforgalom átrendeződése következtében egyre komolyabb nehézségekbe ütközik többek között az élőállat-szállítás, a tranzitforgalom lebonyolítása. A szlovén Állategészségügyi Szolgálat jelezte, hogy a Rédics–Hosszúfalu határállomáson a szükséges feltételek hiánya miatt mérlegelik az Állategészségügyi Szolgálat 24 órás működtetésének nappali időszakra történő korlátozását.

Szlovén partnerem egyúttal tájékoztatott a koperi kikötő korszerűsítésére tett intézkedéseiről. Az elmúlt időszakban alkalmassá tették a kikötőt az élőállat fogadására is.

Szlovén partneremmel egyetértettünk abban, hogy a két ország közötti agrárkereskedelem bővítését kedvezően befolyásolhatjuk a mezőgazdasági kiállításokon való kölcsönös részvétel fokozása révén. Partneremet tájékoztattam az ez évi ilyen jellegű hazai rendezvényeinkről, továbbá az 1996. évi világkiállítás és a vele kapcsolatos mezőgazdasági kiállítás előkészületeiről, valamint arról, hogy a Gornja Radgona-i mezőgazdasági vásáron⁵³⁴ és a Ljubljanai VINO 94⁵³⁵ kiállításon való magyar részvételt állami támogatásban részesítjük.

⁵³⁴ A felsőregedei, németül oberradkersburgi, szlovénul Gornja Radgona-i Nemzetközi Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Vásárt, rövidített nevén Agrát 1962 óta rendezik meg. Szlovénia egyik legfontosabb agrárkiállítása, ahol a legjelentősebb európai állat- és mezőgazdasági termékek előállítói vesznek részt.

⁵³⁵ A Ljubljanai Nemzetközi Borvásárt 1964 óta rendezik meg.

Dr. Jože Osterc miniszter urat meghívtam a FOODAPEST ez év novemberi rendezvényére és ezt a látogatást kívánjuk felhasználni a kétoldalú kormányközi Állategészségügyi Egyezmény aláírására.

Szlovén partnereink köszönetüket fejezték ki a tekintetben, hogy magyar támogatást élveznek egyes nemzetközi szervezetekben tett kezdeményezéseikre, és kérik, hogy támogassuk az Alpok–Adria Munkaközösségben az agrárpolitika és agrárpia-c-védelem kérdéseivel foglalkozó munkacsoport létrehozására tett indítványukat.

Ljubljana-i tartózkodásom során fogadott Janez Drnovšek kormányfő.

Szlovéniai látogatásom során Lendván találkoztam a Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önigazgatási Közösség képviselőivel, többek között Pozsovec Mária parlamenti képviselővel. Tájékoztam a Szlovéniában élő magyar kisebbség helyzetéről, közérzetéről. A határ mentén élő magyar – zömében mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozó – kisebbség helyzete nem könnyű, az elvándorlás, az asszimiláció jellemző tünet a közösségben. Reményeik szerint a határ menti együttműködés jelentős bővülése hozzájárulhat életkörülményeik javulásához, nemzeti tudatuk erősödéséhez. A nemzetiségi képviselők szóba hoztak néhány helyi problémát (magyar területről származó vadak okozta károk, szlovén állampolgárok magyarországi kárpótlása, szlovén földművesek magyarországi földbérlete), melyek orvoslására, tisztázására tárcánk lehetőségein belül keresünk megoldást.

Kérem a Kormányt, hogy jelentésemet vegye tudomásul azzal, hogy a kétoldalú kormányközi Növényvédelmi Egyezményt pótlólag jóváhagyásra beterjesztem.

Budapest, 1994. március 31.

Dr. Szabó János
s. k.

A kiadmány hiteléül:
Varga Lászlóné

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

Rejteltávirat Brüsszelből. Szlovénia és az Európai Unió kapcsolata

1994. április 8.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Brüsszel

Azonosító: BXL20680

Érkezett: 94. 04. 08. 12:16

Készítette: JJ.

Ellenőrizte: *Kézírással*

24, 29, 47

Drobmić, a brüsszeli szlovén multilaterális misszió tanácsosa Becsey titkárnak elmondta:

Ljubljana március közepére várta, hogy a sikeres előkészítő tárgyalások után március közepén az EK Bizottság elfogadja azt a mandátumkérést a Tanács felé, mely az EK–szlovén Európa-megállapodás tárgyalását kezdeményezné. Ez azonban a váratlan olasz vétó miatt nem került a Bizottság vezetőinek asztalára, annak ellenére, hogy néhány hete szlovén–olasz külügyminiszeri tárgyalások keretében Andretta elosztatta az ezzel kapcsolatos félelmeket. (Az olasz fél nem fogadja el az állampolgárainak felajánlott kárpótlási formákat, mert azok az eredeti tulajdont szeretnék visszakapni.) Szlovénia ezt méltánytalannak érzi, mivel ez egy kétoldalú probléma bevitele a multilaterális keretbe.

Drnovšek miniszterelnök március 30-án – a PFP aláírása alkalmából Brüsszelben járva – kérte Delors bizottsági elnököt, hogy tegyen meg minden tőle telhetőt az olasz vétó feloldására, aki erre ígéretet is tett. Szlovén részről áprilisban várják a Bizottság hivatalos mandátumkérésének megszületését, melyet a május 16-i tanács jóvá is hagyhatna. Ez esetben a német elnökség alatt a szerződés letárgyalható.

Az Európa-megállapodás kérdése azért is lényeges, mert ez meghatározza a WEU-ban betöltött szlovén státuszt. A luxemburgi nagykövettel (soros elnök) tartott megbeszélés alapján valószínűsíthető, hogy a hivatalos EM-mandátum megszületése után Ljubljana a Konzultációs Fórum tagja lesz, de a megerősített státuszt – melyről a májusi tanács dönt – csak egy későbbi időszakban kapják meg.

Drobnič jelezte, hogy az EK részéről Szlovéniát még a jugoszláv térség szerves részének tekintik, és szándék van arra, hogy Ljubljanát új formában a volt Jugoszlávia felé is integrálják. Drnovšek ez ellen a szemlélet ellen is tiltakozott Delorsnál, amikor kérte, hogy az EU is támogassa Szlovénia kérését a fegyverembargó feloldása érdekében.

– 157 –

Lássa:
Európai Közösségek Főosztálya
Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály
IV. Területi Főosztály
Szabó I.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

245.

Rejtjeltávirat Brüsszelből. Mitja Drobnič brüsszeli szlovén első beosztott tájékoztatása a szlovén külpolitikáról és megítélése a délszláv válságról

1994. április 26.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Brüsszel
Azonosító: BXL20733
Érkezett: 94. 04. 26. 07:53
Készítette: AB
Ellenőrizte: *Kézírással*

29, 24, 47, Ljubljana

168

Simonyi tanácsos megbeszélést folytatott Mitja Drobnič szlovén első beosztottal, aki közelmúltban érkezett állomáshelyére.

1. A tanácsos elmondta, hogy Szlovénia számára a PFP-hez történő csatlakozási kérelmük elfogadása a legmarkánsabb jelzés arra vonatkozólag, hogy az országot a Nyugat végleg „kiszakította” a volt Jugoszlávia utódállamainak csoportjából. A PFP prezentációs dokumentumuk lényege az lesz, hogy a szinte nulláról felépítendő új szlovén hadsereg a kezdet kezdetétől NATO kompatibilitásra, törekedjen. Ehhez előre is köszönettel vesznek minden segítséget, amelyet Magyarország nyújtani tud. A NATO-hoz való közelítés gyors tempóban folyik. Elsők között foglaltak irodát a PFP-partnerek közül. Szlovénia fegyverzete korszerűtlen, amit örökölték az kevés és nem jó minőségű.

2. Az EU-kapcsolatokat értékelve elmondta, hogy úgy tűnik, hogy Olaszországgal kompromisszumra jutottak a társulási szerződés tárgyalásához szükséges mandátum kérdésében. Mint ismeretes, az olasz fél ragaszkodott ahhoz, hogy előzetesen rendezik a II. vh. [világháború] után Jugoszláviából elmenekült olaszok kárpótlásának kérdését. Az olaszkérs (7 éven keresztül évi 100 nagy értékű ingatlan) nem volt elfogadható számukra. Érzékelik az EU részéről a Szlovénia iránti megkülönböztetett figyelmet.

3. A jugoszláv válság rendezésének kilátásait pesszimistán ítélte meg. Szerinte a volt szövetségi államok közül egyedül Szlovénia készült fel tudatosan az elszakadásra. Egyedül ott volt mind a lakosság, mind pedig a maroknyi szlovén haderő felkészülve az ellenállásra. A horvátok legnagyobb baja, hogy Tudman rossz politikus és rossz katona: a kettő együtt katasztrofális helyzetet eredményez. A krajínák „fait accompli” teremtettek, lényegében kiszolgáltatva Horvátországot a szerbeknek. A bosnyákok naivitása a válság kezdetén határtalan volt. A szerbek bosnyák segítséggel építették ki későbbi hadállásaikat. Szerbia arra ítéltetett, hogy hosszabb távon is egy Milošević-típusú diktátor vezesse. Az értelmiség – az egyetlen esély arra, hogy meginduljon a demokratizálódás – felvállalja Milošević vonalát. Ráadásul az egyre romló helyzet miatt óriási az elvándorlás. Milošević politikája egy 1984-ben kidolgozott terv szerint folytatódik, tudják, hogy mit akarnak.⁵³⁶ Ezt még akkor is végrehajtják, ha Szerbia jövője szempontjából öngyilkos terv. Ami jelenleg folyik a boszniai védett övezetek körül, abban a tudatban történik, hogy a Nyugat keze meg van kötve.

⁵³⁶ Utalás a Szerb Tudományos Akadémia 1986 szeptemberében nyilvánosságra hozott memorandumára, amely arra helyezte a hangsúlyt, hogy a szerb nemzet és a szerb állam határai nem estek egybe.

4. A szlovén–magyar kapcsolatokat kiemelkedően jónak nevezte. Számítanak a leg-szorosabb együttműködésre integrációs törekvésekben. A beszélgetésen érezhető volt egyfajta tisztelet az integrációban elért eredményeink iránt.

– 183 –

Lássa:

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Európai Közösségek Főosztálya

IV. Területi Főosztály

Szabó I.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

BOSZNIA-HERCEGOVINA KÖZTÁRSASÁG (1990–1994)

246.

Őszi István belgrádi nagykövet bemutatkozó látogatása
Bosznia-Hercegovinában

1990. június 13.

Magyar Népköztársaság
Nagykövetsége
Ambasada Narodne Republike
Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1990. június 13.

Dr. Jeszenszky Géza úr,
Külügyminiszter
Budapest

Tárgy: Bemutatkozó látogatás Bosznia-Hercegovina Szocialista Köztársaságban

54 /SZT/1990.

Készítette: Timotity Miklós
Gépelte: Szávai Éva
Készült: 3 példányban
2 pld. Központ
1 pld. Nagykövetség

1990. május 25-én bemutatkozó látogatásom alkalmával beszélgetést folytattam Bosznia-Hercegovina politikai-gazdasági vezetésének tagjaival, köztük Mohamed Berberovićyal, az Államelnökség tagjával, Aleksandar Kalmarral, a parlament alelnökével, Milenko Dostić tárca nélküli miniszterrel, Nedeljko Milenković külügyminiszterrel, Alija Bašićyal, a bosznia-hercegovinai Kommunisták Szövetsége Elnökségének tagjával, Vukota Višnjevaccal, a Gazdasági Kamara elnökével, Juraj Martinovićyal, Szarajevó főpolgármesterével.

Bosznia-Hercegovina a jugoszláv föderáció központi fekvésű, természeti kincsekben rendkívül gazdag tagköztársasága. Lakosságának 42%-a muzulmán, 33%-a szerb, 19%-a horvát, 6%-a más nemzetiségű. E jellegzetesség alapvetően befolyásolja a köztársaságban zajló folyamatokat, mivel Bosznia egyre inkább az éleződő szerb–horvát ellentét és az ébredező muzulmán egységtudat hármass összecsapásának színhelyévé válik. A szomszédos köztársaságok területi aspirációkkal is jelentkeznek a titói éra e „mintaköztársaságával” szemben. Bosznia szuverenitását egy friss, tavaly hatalomra került, mérsékelt reformer, kommunista politikai vezetés próbálja megőrizni, viszonylag szűk teret engedve a nemzeti és ideológiai pluralizmus intézményesedésének.⁵³⁷ A köztársaságban jelenleg 9 párt működik legálisan és 7 vár bejegyzésre.

Kétoldalú kapcsolataink Boszniával az utóbbi két évben jól fejlődnek. 1989-ben áruforgalmunk elérte a 32,6 M dollárt, ami 76%-os növekedést jelentett a megelőző évhez képest. Politikai kapcsolataink jelentős momentuma volt a boszniai kormányfő 1989. márciusi budapesti látogatása.

Beszélgetőpartnereim a köztársaság belső helyzetéről elmondták, hogy a jövőben a többi jugoszláv köztársasághoz hasonlóan Bosznia államisága is erősödni fog, függetlenül attól, hogy Jugoszlávia föderatív vagy konföderatív berendezkedésű ország lesz. Bosznia belső, gazdasági fejlesztését és nemzetközi kapcsolatait is ennek tudatában alakítják, szeretnék, ha Jugoszlávia megőrizné föderatív berendezkedését, mert köztársaságuk földrajzi fekvésénél és gazdasági szerkezeténél fogva rendkívül ráutalt a többi jugoszláv tagköztársaságra. Ezt bizonyítják például azok a tények, hogy egyetlen nagyobb kikötőjüket, Pločét, horvát területen⁵³⁸ építették meg, hogy kohászati termelésük mindössze 15%-a szolgálja saját igényeik kielégítését, hogy e köztársaságban koncentráldik a jugoszláv hadiipar 48%-a. A boszniai vezetést aggasztja, hogy az eddig lezajlott jugoszláviai többpárti választásokon Szlovéniában és Horvátországban a nemzeti programok győztek. Tartanak mind a horvát, mind a szerb nemzeti pártok területi aspirációitól. A lakosság jelentős részének nemzeti alapon való tömörülése

⁵³⁷ 1990 májusában Bosznia-Hercegovina Kommunista Szövetsége elfogadta azt a programdokumentumot, amely a Jugoszláv Kommunista Szövetséget ideológiailag és gyakorlatilag korszerűtlen szervezetnek nyilvánította, majd állást foglalt a köztársasági Kommunista Szövetség új alapokon történő megszervezése mellett. A dokumentum a parlamenti demokrácia és piacgazdaság mellett szállt síkra, a párt nevét pedig Bosznia-Hercegovina Kommunista Szövetsége – Demokratikus Változások Pártjára változtatta. Bár a párt már 1990-ben elismerte a többpártrendszer bevezetésének a szükségességét, határozottan ellenezte a nemzeti alapú pártok megalapítását. 1990. november 18-i első boszniai többpárti választásokon 12,3%-kal az etnikai alapon szerveződő bosnyák, szerb és horvát pártok után a negyedik helyen végzett.

⁵³⁸ A Horvátországhoz tartozó, 6000 fős Ploče település Dalmácia délkeleti részén fekszik, a Bosznia-Hercegovinához tartozó tengerparti Neum városától 30 kilométerre, északra.

szerintük azért következett be, mert a szocialista rendszer nem tette lehetővé a gazdasági, szociális érdekek alapján való tömörülést. A szövetségi kormány programját részben éppen azért támogatják, mert a nemzeti érdekek fölé helyezi a gazdasági érdekeket, aminek a többpártrendszerre való áttéréskor jelentős stabilizáló szerepe lehet. Értékelésük szerint Jugoszlávia nem fog szétesni, csak egyes részei politikai értelemben jobbra tolódnak. Az új alkotmányban⁵³⁹ konstituálni kell egy olyan államformát, mely képes lesz tolerálni az egyes jugoszláv köztársaságok esetleg eltérő társadalmi berendezkedését is.

A köztársaság belpolitikai életében el akarják kerülni, hogy a politikai harcok utcai megmozdulásokká fajuljanak. Törvényes keretek között akarják levezényelni a pluralizmus kialakítását. Ilyen szempontból helyzetüket nehezíti a vegyes nemzeti összetétel, a nemzeti pártok erősödése, bár a házasságok negyede ma már vegyes házasság Boszniában. Várható, hogy a magukat jugoszláv nemzetiségűnek vallók aránya növekedni fog a köztársaságban, ez azonban nem jelenti automatikusan a köztársasági érdekek háttérbe szorítását.

Az új köztársasági alkotmányban nem fogják felsorolni az államalkotó népeket, hogy ezáltal senki se kerüljön jogilag hátrányos helyzetbe. Lehetővé teszik a nemzeti alapon való politikai szerveződést is, mert a muzulmánoktól sem lehet megtagadni azt, amit a többi jugoszláv nép megkapott. Valószínű, hogy éppen a muzulmánok körében lesz a legerőteljesebb homogenizálódás Boszniában. Az egyházakat kizárják a pártalapításból, mert negatív történelmi tapasztalataik vannak a boszniai vallási vetélkedésekkel kapcsolatban. A jugoszláv orientációjú pártokat köztársasági szinten fejlesztik feldolgozóiparukat, különösen a kis- és középvállalati szférát. A munkaerőfelesleg növekszik és a szociális feszültségek enyhítésére kiírt népkölcson⁵⁴⁰ csődöt

⁵³⁹ 1990 júliusában jelentős alkotmányreform keretében Bosznia-Hercegovinát a bosnyák muzulmán, a szerb, a horvát és az összes ott élő polgárok demokratikus és független államaként határozták meg. Az alkotmány az állam területét egységes és oszthatatlanná nyilvánította, amelynek határait csak a köztársaság állampolgárainak kétharmados akaratával, népszavazáson lehet megváltoztatni. Az alkotmánymódosítás bevezette a hatalom jogalkotási, végrehajtó és igazságügyi felosztásának az elvét, az addigi kormányfeladatokat ellátó Végrehajtó Tanácsot Kormánynak nevezték át. Az alkotmánymódosítással megeremtdött a jogi alapja a többpárti választásoknak is. Ez az alkotmány 1995-ig a daytoni békeszerződésig volt életben.

⁵⁴⁰ A bosznia-hercegovinai Képviselőház a foglalkoztatás növelésére 1985. július 26-án fogadta el a népkölcson kiírásáról szóló törvény elkészítését. A terv értelmében 1986-tól 1990-ig mintegy 160 milliárd dinárt fordítottak volna a foglalkoztatás növelésére, amelyből 40 milliárd dinárt népkölcson útján, 60 milliárdot helyi járulékok révén és további 60 milliárdot a jövedelemre kirótt 1,7 százalékos különadóból teremtetek volna elő. A 1985 decembere és 1986 februárja között jegyzett népkölcsonból befojt pénzeszközöket a tervek szerint az ún. társultmunka-szervezetek kapták volna kapacitásaik bővítésére és új munkaerő alkalmazására. Annak ellenére, hogy a népkölcson jegyzése sikeres volt,

mondott. Becsléseik szerint a gazdasági recesszió 1991-ben is folytatódni fog és legalább 200 ezer új munkanélküli lesz a köztársaságban. Az újbóli elhelyezkedéshez úgy próbálnak államilag hozzájárulni, hogy a magánvállalkozásba fogó munkanélkülieket 2 évi fizetésüknek megfelelő, kamatmentes hitellel támogatják. A nemzeti vagyoni földtulajdon nélküli részének 94%-a jelenleg társadalmi tulajdonban van. Ezt a részarányt négy év alatt 80%-ra kívánják csökkenteni. Megteremtik a feltételeket a különböző tulajdonformák egyenrangú versenyéhez. Bosznia jelentős infrastruktúra-fejlesztést hajt végre a külföldi és a hazai magántőke aktivizálásának elősegítése érdekében.

1000 km autópályát felújítását, szélesítését kezdték meg. A Zágráb–Belgrád autópályához csatlakozva Szarajevón át autópályát kívánnak építeni a tengerpartig. Csatlakoznak a szerbiai gázvezetékrendszerhez. 250 ezer m² szabad termelési alapterületet, tudnak felajánlani a potenciális befektetőknek. A külföldi tőke számára vonzó lehet, hogy Boszniában vannak olyan szabad nehézipari kapacitások, melyeket Nyugat-Európából gyakorlatilag már kitiltottak. Élelmiszeripari feldolgozókapacitásai a mezőgazdaság nyersanyaghiánya miatt kihasználatlanok.

Kétoldalú kapcsolatainkról beszélgetőpartnereim elmondták, hogy politikai téren elégedettek a kapcsolatok szintjével, de a gazdasági együttműködés a tavalyi 76%-os áruforgalom-növekedés ellenére sem kielégítő és abban nem tükröződik gazdaságaink komplementer jellege. Felajánlották, hogy a szovjet árualapfűnyből adódó külkereskedelmi problémáinkat próbáljuk meg boszniai relációból enyhíteni. Kezdeményezték, hogy a boszniai kormányfő tavalyi budapesti látogatásán elfogadott együttműködési elvek konkretizálására szervezzünk kamaraközi tanácskozást. Felajánlották szakmai segítségüket a magyar gazdaság ez év őszére tervezett szarajevói bemutatkozásához. Javítani szeretnék Budapest és Szarajevó kulturális, turisztikai kapcsolatait.

Őszi István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

a népkölcson befizetett összegének mindössze 13,3 százalékát fordították végül munkahelyteremtésre. Az erre a célra felhalmozott összegek a gazdasági programok hiánya miatt a bankok folyószámláin álltak, s felemésztette az infláció.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Magyarország és Bosznia-Hercegovina
gazdasági kapcsolatai

1990. július 23.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20776

Érkezett: 90. 07. 23. 18:45

Készítette: Ko.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Magyarország és Bosznia-Hercegovina kapcsolatai

Bagi Gábor jelenti Zágrábból

Július 17–18-án bemutatkozó látogatást tettem Szarajevóban. Fogadott N. Filipović, a köztársaság elnökségének tagja, N. Miličević, a kormány elnökhelyettese, N. Milaković külügyi titkár, S. Meneur, a Gazdasági Kamara elnöke és J. Martinović polgármester.

Magyarországi kapcsolataikkal elégedetlenek, az minden területen alatta marad a potenciális lehetőségeknek. A magyar gazdaság a köztársaság importjából mintegy 4 százalékkal, exportjából mindössze 1 százalékkal részesedik. Az árucseré tavaly drasztikusan visszaesett és az idén is jelentősen elmarad a tervezettől. Kamarai küldöttségük tavalyi budapesti látogatásának viszonzásaként még ez év őszén várják Szarajevóba a magyar Kereskedelmi Kamara küldöttségét, szeretnék, ha annak minél több vállalati vezető és olyan szakember lenne tagja, akikkel konkrét együttműködési lehetőségekről érdemi tárgyalásokat lehet folytatni. Érdekeltek vaskohászati termékcserében, közúti járműgyártási, mezőgazdasági gépgyártási, háztartási gépgyártási, szénbányászati együttműködésben. Jelentős érdekük fűződik egy Budapest–Eszék–Szarajevó–Kardeljvo autópálya közös megépítéséhez, amely Magyarország számára a legrövidebb út lenne a tengerhez. Szívesen konzultálnának a reprivatizációról, a tőzsde megszervezésének tapasztatairól, az 1992 utáni Európára való felkészülésről.

Számítanak arra, hogy az ez év október végére tervezett szarajevói magyar kulturális rendezvény is hozzájárul a kétoldalú kapcsolatok kedvező irányú változásához.

A köztársaság vezetői számos kérdést tettek fel a magyarországi változásokat, külpolitikai törekvéseinket illetően. Ezekből kitűnt bizonyos aggodalom – ezt Milošević külügyi titkár nyíltan meg is fogalmazta – a magyar–jugoszláv kapcsolatok sorsának további alakulása miatt. Ezeket az aggodalmakat igyekeztem maximálisan eloszlatni, rámutatva, hogy Magyarország a jövőben is megkülönböztetett figyelmet fordít szomszédaira és közöttük is Jugoszláviára. A határainkon kívül élő magyarság sorsának figyelemmel kísérése, ami külpolitikánk egyik meghatározó eleme, demokratikus viszonyok között nem elválasztó, hanem ösztönző tényező lehet kapcsolataink fejlesztésében.

– 10 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

248.

Rejtgeltávirat Zágrábból. A bosznia-hercegovinai többpárti választások

1990. november 15.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel Távirata

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB10088

Érkezett: 90. 11. 15. 15:40

Készítette: Lak.

Ellenőrizte: *Kézírással*

176

Tárgy: Bosznia-Hercegovina többpárti választási kampány

Sürgős!

47,

A horvát politikai vezetés és közvélemény feszült figyelemmel követi a vasárnapi bosznia-hercegovinai többpárti választások kampányát és lehetséges kimenetelét. A köztársaság nemzetiségi összetétele és földrajzi helyzete miatt a választások eredménye befolyásolhatja Jugoszlávia további sorsának alakulását.

Az induló több mint 30 párt közül a politikai erőviszonyokat a nemzeti alapon szerveződött 3 legnagyobb párt; a muzulmán SDA, a szerb SDS és a horvát HDZ alakítja. A kampány során a köztársaság a növekvő szerb–horvát szembenállás harcterévé vált.

Zágrábi és belgrádi politikai erők nyílt, külső beavatkozással próbálják a köztársaság politikai erőviszonyait befolyásolni. A zágrábi tv politikai hirdetésekkel népszerűsíti a HDZ-t és azt sugallja a boszniai választóknak, hogy a köztársaság csak e párt vezetésével és Horvátországgal szövetségben zárkozhat fel Európához. Noha elvben minden jelentős párt a köztársaság egységének megőrzéséért száll síkra, a nemzeti alapon történt pártosodás és a nacionalista töltetű kampány a lakosságot nemzeti hovatartozás szerint erősen megosztotta, növelve a köztársaság feldarabolásának veszélyét.

Ezért mind több választó jut arra a következtetésre, hogy Bosznia-Hercegovina fennmaradását leginkább a jelenlegi föderációs berendezkedés garantálhatja, ami a kommunista pártnak és a Marković kormányfő által alapított szövetségi reformerőknek jelenthet szavazatokat. E két párt így a nemzeti pártok mellett jelentős erőként kerülhet ki a választásokból. Esélyeiket növeli a macedóniai választások eredménye is. Ezt jelzi, hogy a kampány utolsó szakaszában a szerb és horvát összetűz éppen Marković és pártja ellen irányul. A belgrádi tv pl. lemondta a kormányfő e hétre tervezett tv-fórumának sugárzását. A nemzetiségi megosztottság a politikai választásoknak népszámlálásjellegű ad. Ennek megfelelően a legjobb eredményt a lakosság 40 százalék muzulmán részére számító SDA érheti el, de abszolút többséget ő sem remélhet, így koalíciós vezetés várható, amelynek szerb vagy horvát irányultsága alapvetően befolyásolhatja Jugoszlávia további sorsát. Ez előrevetíti, hogy a választások után is folytatódik a kemény politikai küzdelem. A horvát vezetés bízik egy muzulmán–horvát koalíció és ennek alapján egy szorosabb horvát–szlovén–bosnyák szövetség létrejöttében, bár ennek esélyei a föderáció megőrzésében érdekelt erők boszniai pozíciójának utóbbi időben történt megerősödésével, illetve a Szlovénia kiválásáról meghirdetett népszavazással ma sokkal kisebb, mint 2-3 hónappal ezelőtt.

– 24. – B.

Lássa:

IV. területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 38. d.

249.

Őszi István belgrádi nagykövet összefoglalója a többpárti választásokról
Boszniában és Hercegovinában

1990. december 27.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
Ambasada Narodne Republike Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1990. december 12.

Tárgy: Többpárti választások Bosznia és Hercegovinában
106/1990.

Készítette: Rusz Boriszláv

Készült: 3 példányban

2 példányban Központ

1 példányban saját

A választásokat megelőző időszakra Bosznia és Hercegovinában is – hasonlóan a többi tagköztársaság helyzetéhez – az volt a jellemző, hogy fokozódott a bizonytalanság egyes társadalmi rétegekben, megnövekedett a félelem a demokratikus változások lehetőségétől és kiéleződtek az ország egészére is jellemző nemzetek közötti ellentétek.

A muzulmán Demokratikus Akció Párt (SDA) volt a legerősebb ellenzéki mozgalom Bosznia-Hercegovinában. 800 ezer tagja van és indulni kíván a szövetségi választásokon is. A korszerűsített föderációt részesíti előnyben, de nem utasítja el

a konföderációt sem. Az állam széthullása esetén kész arra, hogy önállóan szervezze meg Bosznia életét. A horvát és a szerb nemzeti pártokkal koalícióban kívánja megalkotni az új köztársasági kormányt. Az SDA hirdeti, hogy a nép felfegyverkezése, a párhuzamos hatalom megteremtése csak újabb konfliktusokat teremt. A párt vallja a muzulmán nemzet autochton jellegét, és hogy mint ilyen, egyike a hat jugoszláv történelmi népnek, amelyek saját kultúrával és történelemmel rendelkeznek. Jogi és politikai vonatkozásban is küzd a muzulmán nép nemzeti tudatának megteremtéséért, vallási sajátosságainak tiszteletben tartásáért. Síkra száll a szerbiai Szandzsákban, illetve Crna Gorában élő szláv ajkú muzulmánok kulturális autonómiájáért.

A Szerb Demokrata Párt a jugoszláv baloldal részének tekinti magát, amelyet szociáldemokrata program és a népi-nemzeti jelleg egyaránt jellemez. Mint mozgalom küzd a köztársaságban élő szerbek nemzeti, politikai, kulturális, gazdasági egységéért és egyenjogúságáért. A párt célja a föderális Jugoszlávia, azon belül a szuverén Bosznia és Hercegovina. Támogatja Slobodan Milošević és a szerb vezetés politikai törekvéseit. Fontosnak tartja, hogy a bosznia-hercegovinai szerb nép minél szorosabb kapcsolatokat ápoljon az anyanemzettel. Küzd a Boszniában élő népek közösségéért, demokratikus integrálódásukért. Nem kérdőjelezi meg a muzulmánok identitását. Politikai céljai megvalósítása érdekében megalakította a Szerb Nemzeti Tanácsot.

A Horvát Demokratikus Közösség deklarált célja a horvát nép önrendelkezési jogának kivívása, az elszakadási joggal is rendelkező többpártrendszerű demokratikus parlamenti rendszerű Bosznia és Hercegovina megalapítása, amely mint szuverén állam vallási, nemzeti, nemzetiségi megkülönböztetés nélkül szavatolja állampolgárainak alapvető jogait és szabadságát. A horvátországi HDZ-hez hasonlóan a konföderációs modellt támogatja, tevékenységét a zágrábi központi választmánnyal összehangoltan alakítja. A polgári demokrácia híve, a muzulmánokkal és szerbekkel közösen kíván küzdeni a politikai rendszer megváltoztatásáért, a piacgazdálkodásra való áttérésért. Célja, hogy Bosznia és Hercegovina bekapcsolódjon az európai integrációs folyamatokba.

A BH KSZ – Demokratikus Változások Pártja és a Demokratikus Szocialista Szövetség (a volt Hazafias Népfront) baloldali pártokként a szuverén Bosznia-Hercegovináért és a föderatív Jugoszláviáért szálltak síkra. A demokratikus szocializmust, a békét és együttélést, az emberi jogok és szabadság tiszteletben tartását hirdették, síkra szálltak a parlamenti demokráciáért, társadalmi szolidaritásért, szociális igazságért, valamint a munkásosztály érdekeiért.

A Jugoszláv Reformerők Szövetsége és az őket támogató Fiatalok Demokratikus Szövetsége a nemzeti, vallási, faji, valamint az osztályjellegű kizárólagosság helyett a szabad állampolgárok társadalmát hirdették. A jugoszláv irányvonal képviselői

a gyűlölet és megosztottság helyett a józan gondolatot, az innovációt és a kreativitást szorgalmazták. Gazdasági programjuk az Ante Marković vezette szövetségi kormány gazdasági reformprogramjára épül.

A kampány során kialakult politikai légkört egyaránt jellemezte a kétkedés és peszsimizmus, de a változásokat sürgető optimista szemlélet is.

A nyugtalanságot fokozta a „kivülről”, Szerbiából és Horvátországból érkező beavatkozás, egyes ottani nemzeti-nacionalista pártok vezetőinek Bosznia és Hercegovina területével kapcsolatos spekulációi. A hatalmon lévő reformkommunista szocialisták a nacionalizmus terjedésére és ennek következményeire utalva figyelmeztettek: Bosznia és Hercegovina alkalmas terület arra, hogy azon a „nagyszerb”, illetve „nagyhorvát” államalkotó koncepció összemérhesse erejét.

A nemzeti alapokon szerveződött nagyobb súlyú pártok, a muzulmán Demokratikus Akció Párt (SDA), a Horvát Demokratikus Közösség (HDZ) és a Szerb Demokrata Párt (SDS) azt hangoztatták, hogy a nemzetek közötti konfliktusoktól és a nacionalizmustól való félelem keltése elsősorban a hatalmon lévő erők választási stratégiája, akiknek nem érdekük a küszöbön álló társadalmi átalakulás. A muzulmán és horvát párt vezetői arra is rámutattak, hogy a népek és nemzetek közötti viszály csírái elsősorban a szerbiai „antibürokratikus forradalom” hatásaként kerültek Bosznia és Hercegovinába, s ez egyrészt kiváltotta az itt élő népek homogenizálódását másrészt nemzeti alapon erőteljes megosztottsághoz vezetett.

Horvátországhoz és Szlovéniához hasonlóan a boszniai választások is a nemzeti „nacionalista” pártok elsöprő győelmét, illetve a kommunisták és a baloldal vereségét eredményezték. Már a november 18-i első forduló eredményei előrejelítették a nemzeti pártok több mint 80%-os, abszolút többségét a 240 fős, kétkamarás, új köztársasági képviselőházban. A december 2-i második forduló eredményével együtt az új parlamentben a legtöbb képviselői helyet, 86-ot a Demokratikus Akció Párt szerzett, 72-t a Szerb Demokrata Párt, a Horvátok Demokratikus Közössége pedig 44-et. A KSZ 14 önálló és 5 koalíciós (Demokratikus Szocialista Szövetség) mandátumot, míg a nagy reményekkel indult Reformerők Szövetsége mindössze 12-t szerzett meg. A Muzulmán Bosnyák Szervezet 2-t, míg a Szerb Megújódási Mozgalom, a Demokratikus Szocialista Szövetség, a Zöldek, a Mosztári Reformerők Szövetsége és a Demokrata Párt pedig 1-1-et. Az új parlament nemzetiségi összetétele:

99 muzulmán, 85 szerb, 49 horvát és 7 jugoszláv. A választási eredmények lényegében tükrözik a 4,3 milliós lakosság nemzeti összetételét (kb. 40% muzulmán, 32% szerb és 18% horvát lakos).

A szavazati arányokat követi az új köztársasági elnökség összetétele is, amelynek tagjait az első fordulóban választották meg a nemzeti pártok jelöltjei közül (SDA 2 fő, SDS 2 fő, HDZ 2 fő + egy jugoszláv irányvonalat képviselő muzulmán). A hétagú

elnökségben a baloldalnak, illetve az eddig hatalmon lévő reformkommunistáknak egyetlen hely sem jutott.

A nemzeti pártok diadalát elősegítette, hogy közvetlenül a választások előtt jól időzített stratégiaként e pártok vezetői – Alija Izetbegović (SDA) Radovan Karadžić (SDS), Stjepan Kljujić (HDZ) – mintegy igazolva együttműködési készségüket több ízben közösen léptek fel és kijelentették, hogy megtalálják a „nemzeti konszenzust” és a meglévő problémák ellenére mindent megtesznek a hármas koalíció létrehozásáért, ami a köztársaság jövője szempontjából elsődleges fontosságú. A reformkommunisták programja nem bizonyult kellően meggyőzőnek és sújtotta őket mozgalmuk általános gyengélkedésének következménye is, míg Ante Marković „reformerő” ebben a „felállásban” nem lehettek kellően meggyőzőek Jugoszlávia letéteményeseinek szerepében.

A három nemzeti párt koalíciós tárgyalásokat folytat az új hatalmi struktúra kialakításáról. A győztes pártok a köztársasági és szövetségi tisztségek elosztásakor sem hagyják figyelmen kívül a nemzetek közötti arányokat, de alapvető követelményként a szakértelmet emelték ki. A köztársasági elnökség elnöke a győztes Demokratikus Akció Párt soraiból kerül ki, e tisztségre Alija Izetbegović, az SDA elnöke a jelölt. Az új többpárti parlament december 20-án tartja alakuló ülését. A parlament elnöki tisztségére a Szerb Demokrata Párt jelöltje várható. A kormányelnöki tisztség, illetve a kormánykoalíció legfontosabb tárcáiért kemény alkudozás folyik a győztes pártok között.

A nehézségek az új vezető garnitúra színre lépésével egyidejűleg napirendre kerülnek. A jugoszláv állam és köztársaság jellege és berendezkedése, az új köztársasági alkotmány elfogadása, a horvátországi, illetve koszovói szerbekhez vagy a szandzsáki muzulmánokhoz való viszony, mindezek olyan kérdések, amelyek a ma egységesnek tűnő vezetést megosztják. Nem hagyható figyelmen kívül a három párt között fennálló nézetkülönbség, miszerint az SDA egy új szövetségi viszonyban a független, a többi köztársasággal egyenrangú, szuverén köztársaságért száll síkra, a HDZ a konföderációt támogatja, az SDS pedig a föderatív szövetségi államformáért küzd.

Nagy valószínűséggel állítható, hogy éppen e központi fekvésű köztársaság területén csapódnak majd le, illetve demonstrálódnak Jugoszlávia különböző politikai irányvonalainak kölcsönhatásai. Ezért a jövő szempontjából igen fontos, hogy a boszniai pártok mennyire tudnak egységesen fellépni a köztársaság szuverenitásáért, tudnak-e hatni új, racionális, integrációs kapcsolatok kialakítására Jugoszláviában, vagy olyan körülményeket idéznek elő, amelyek annak kedveznek, hogy Bosznia és Hercegovina jövőjéről, sorsáról végül is mások döntenek majd.

Őszi István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 39. d.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A magyar–bosnyák kapcsolatok

1992. január 15.

KÜM Távközlési Főosztály
 Rejtjel Távirat
 Szigorúan Titkos!
 Nagykövetség Belgrád
 Azonosító BLG10444
 Érkezett: 92. 01. 15. 18:04
 Készítette: NL.
 Ellenőrizte: *Kézírással*
 00552

Sürgős!

Von. 47/16-ára

A magyar–bosnyák kapcsolatok akkor indultak fejlődésnek, amikor Magyarország sok országot megelőzve közvetlen kapcsolatokat épített ki az egyes köztársaságokkal. Az együttműködés volumene az egyes köztársaságokkal eltérő volt, elsősorban a három szomszédos köztársaságot ölelte fel, de Bosznia-Hercegovina Magyarország iránti, sok területre kiterjedő érdeklődése és érdekeltsége miatt is az említett három területet követő helyet foglalta el.

A két évtizedet átfogó közvetlen együttműködés kibontakozását az is elősegítette, hogy Bosznia és Hercegovinában, eltérően más köztársaságoktól az Osztrák–Magyar Monarchia emléke pozitív előjellel él ma is. Nemzeti hovatartozástól függetlenül tisztában vannak azzal, hogy az annexió ellenére is köztársaságuk gazdaságilag e korban lépett a modern európai fejlődés útjára, sok tekintetben „lekörözve” a függetlenné vált szerbiai fejedelemséget, területeket.

Az e kort idéző, külsőségeiben a monarchia építészeti jegyeit is magán viselő boszniai városok és lakosaik emberemlékezet óta „tudnak” Magyarországról, (bosnyák árusok, boszniai regimentek stb.) természetesen folytatásnak tekintették a háború utáni években ismét lehetővé vált együttműködést.

Az együttműködés a köztársaság hagyományos iparágaira (faipar, dohányipar stb.) épült, majd fokozatosan szélesedett és bővült, újabb területeire terjedt ki

(szénbányászat, vegyipar, vaskohászat stb.). Tengeri kijárata révén (Ploče) még nemzetközi szállításainkban is szerepet játszik.

Korábban a rendszeresnek tekinthető, formalitásai mellett is hasznos küldöttség-cseréket mindkét fél támogatta, általában köztársasági kormányfő és magyar kormány elnökhelyettes szintjén. Legutóbbi ilyen jellegű találkozóra, Marko Čeranić kormányfő budapesti látogatására, 1989 márciusában került sor. Azóta magyar gazdasági napok megrendezésére került sor Szarajevóban.

A magyar–bosznia-hercegovinai gazdasági kapcsolatok volumene és tartalma elmarad a reális és szükséges szinttől. A kereskedelmi forgalom összehasonlítva a magyar–jugoszláv forgalommal az alábbi szinten alakult: (M USD-ben)

	Magyar import	Magyar export	Forgalom összesen
1987	13,8	13,6	27,4
1988	7,3	11,5	18,8
1989	14,7	17,9	32,6
1990	15,0	25,0	40,2
1991	10,0	15,0	25,230

(Az 1991 XI. adat alapján – becslés).

A rendszerváltozás óta – eltérően a hagyományos északi területektől – Bosznia-Hercegovinával nem jött létre kormány szintű kontaktus. Ezt jórészt a köztársaság belső politikai és gazdasági gondjai magyarázzák.

Kapcsolatainkban – főleg a korábbi években – kiemelkedő hely jutott a kultúrának. Színházaink rendszeres vendégei voltak itteni fesztiváloknak, filmjeinket kedvelték, irodalmi alkotásaink iránt – ez ma is érvényes – élénk érdeklődés nyilvánul meg, nem egy belgrádi műfordító szarajevói kiadónál jelenteti meg magyar szerzők művét.

– 29 – S.

Lássa:

IV: Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója Göncz Árpád és Haris Silajdžić
bosnyák külügyminiszter tárgyalásáról

1992. január 18.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
0028/2

Szigorúan titkos!
Készült: 3 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kodolányi Gy.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Göncz Árpád köztársasági elnök és Dr. Haris Silajdžić bosznia-hercegovinai
külügyminiszter 1992. január 18-i tárgyalása

A boszniai külügyminiszter Göncz Árpád köztársasági elnök úrnak kifejtette:

– Magyarország politikáját a volt jugoszláviai köztársaságok függetlenségének elismerése ügyében boszniai részről reálisnak tartják, üdvözlük, hogy Magyarország Horvátország és Szlovénia mellett Bosznia-Hercegovina függetlenségét is el fogja ismerni az EK hasonló állásfoglalását követően.

– Kívánják, hogy Magyarország legyen az európai integráció része, ami Bosznia számára is nagyobb kapcsolódási felületet fog jelenteni Európához.

– A délszláv köztársaságok új típusú együttműködésére van szükség ahhoz, hogy megtalálják az Európába vezető utat, ezért az egyes köztársaságok függetlenségének megteremtésével egyidejűleg újfajta commonweltet⁵⁴¹ kell létrehozni köztük.

– Bosznia-Hercegovina alkotmányában és a köztársaság politikai életének napi gyakorlatában nem foglalkoznak külön a kisebbségi kérdéssel, mert a köztársaságot három nemzet alkotja, méghozzá olyan arányban, hogy önmagában egyikük sem tekinthető többségi nemzetnek.

⁵⁴¹ Helyesen Commonwealth, magyarul Nemzetközösség. A volt Brit Birodalom 54 tagországából álló politikai testülete. Legfőbb intézménye a Nemzetközi Titkárság, amely a kormányközi szempontokra összpontosít, illetve a Nemzetközösségi Alapítvány, amely a tagállamok közötti nem kormányzati kapcsolatokat koordinálja.

– A Badinter-döntőbizottság által javasolt népszavazás megtartását Bosznia-Hercegovina függetlenségéről a köztársaság politikai erői közül egyedül a Szerb Demokrata Párt nem támogatja, a muzulmánok és a horvátok elsöprő többsége és a boszniai szerbek egy része is szeretne a független Boszniában élni.

– Kulcsfontosságúnak tartják, hogy az ENSZ békefenntartó erők minél előbb a térségbe érkezzenek és a horvátországi harcterek mellett szeretnék, ha Boszniában is megjelenének preventív jelleggel.

– A horvát–szerb viszony helyreállítása igen nehéz és hosszan tartó folyamat lesz. Szlavóniában a vegyes lakosságú településeken hiányzik a valódi béke megteremtéséhez szükséges bizalom a két nemzetből. A szlavóniai útirány Magyarország és Európa felé Bosznia számára ugyanakkor rendkívüli fontossággal bír.

– A boszniai vezetés nem érti Tudman horvát elnök és környezete magatartását annak kapcsán, hogy saját nemzetközi elismerését követően Horvátország immár ellenzi Bosznia függetlenségének elismerését jelenlegi határai között, miközben Miloševićekkel egyezkedik Bosznia jövőbeni sorsáról.⁵⁴² Ez annál is furcsább, mert a boszniai horvátok és politikai szervezeteik egyértelműen kinyilvánították, hogy a független Boszniában kívánnak élni. Bosznia felosztása a délszláv népek közötti újabb háborús konfliktus kirobbanásához vezetne. E szempontból is rendkívül fontos Bosznia-Hercegovina mielőbbi nemzetközi elismerése, mert ezáltal keresztülhúzhatnák a Nagy-Szerbia és Nagy-Horvátország megteremtéséhez fűződő pretenziókat.

– A délszláv utódállamok közötti tárgyalásokon csak a létező határok elfogadása alapján lehet párbeszédet folytatni. A konfliktus megoldásában az előrelépés egyedüli lehetősége, hogy e meglévő határokon belül valamennyi utódállam megteremtí a feltételeket a demokráciához, az emberi jogok érvényesüléséhez, kötelezettséget vállal a helsinki alapelvek betartására.

– Bizonyos pozitív jelek Szerbiában is mutatkoznak. Nevezetesen: a szerb értelmiség egy része – különösen a szerb újjászületést megfogalmazó Memorandum körül csoportosult akadémiai tagoktól független értelmiségiek – felismerik, hogy a feudális viszonyok ideje Európa e térségében is lejárt; a Jugoszláv Néphadsereg belefáradt az értelmetlen háborúba; a szerb ellenzék egyes vezetői a koszovói albánsággal tárgyalnak; Horvátország fokozatosan erősödik; Szerbiában nő a háborúellenes hangulat; Milošević szerbiai és hadseregbeli befolyása lépésről lépésre visszaszorul.

– Túldimensionálják a délszláv konfliktus súlyát azok az értékelések, melyek a tömegtájékoztatási médiákban és egyes nyugati országok politikai köreibben egyaránt

⁵⁴² Utalás az 1991. március 25-i kardordevói, majd az 1991. április 15-én az Eszék melletti tikveši találkozókra, amelyek során Franjo Tudman horvát és Slobodan Milošević szerb elnökök megállapodtak Bosznia-Hercegovina felosztásában.

jelen vannak, miszerint a második világháború előtti szövetségi rendszerek vannak kialakulóban.

– Magyarország Bosznia-Hercegovinának jelenleg a legnagyobb segítséget úgy adhatja, ha a nyugat-európai országok politikai vezetőit és tömegtájékoztatását megismerteti a valódi boszniai helyzettel, a köztársaság vezetésének törekvéseivel. Lehetőség van kétoldalú gazdasági kapcsolataink fejlesztésére (nem hivatalos formában a boszniai külügyminiszter kérte, vizsgáljuk meg, milyen mennyiségben és milyen áron tudnánk sürgősen gabonát szállítani Boszniába). Magyarország, mint az ENSZ BT tagja elősegíthetné, hogy a fejlődő országok megismerkedjenek a valós jugoszláviai helyzettel, ezáltal csökkenne a Belgrádból irányított „szövetségi” diplomácia befolyása ezen országok körében, melyek az ENSZ fórumain gyakorlatilag Szerbia pozícióit erősítik.

– Silajdžić külügyminiszter úr kifejezte azon reményét, hogy Göncz Árpád köztársasági elnök urat mielőbb vendégül láthatják a független Bosznia-Hercegovinában.

– Göncz Árpád köztársasági elnök úr kifejtette a kormány által több ízben megfogalmazott és a Külügyminisztérium által e találkozó háttéranyagaiban szereplő magyar álláspontokat, megerősítette Izetbegović boszniai köztársasági elnök magyarországi meghívásának érvényességét.

Budapest, 1992. január 20.

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

252.

Sillár Emőkének, a külügyminiszteri Kabinetiroda vezetőjének összefoglalója
Jeszzenszky Géza és Haris Silajdžić bosnyák külügyminiszter tárgyalásáról

1992. január 18.

Miniszteri Kabinet Iroda
Sillár Emőke
0028/3/1992.

Szigorúan titkos!
Készült: 4 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kodolányi Gy.
4. Területi Főo.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Jeszenszky Géza magyar és Dr. Haris Silajdžić bosznia-hercegovinai
külügyminiszterek 1992. január 18-i tárgyalása

Tekintettel arra, hogy Haris Silajdžić bosznia-hercegovinai külügyminiszter a Jeszenszky Géza miniszter úrral folytatott tárgyaláson ugyanazokat a témákat érintette és ugyanazokat a nézeteket fejtette ki, mint Göncz Árpád köztársasági elnök úrnál, a 4. Területi Főosztálynak ez utóbbi tárgyalásról készített feljegyzéséhez mindössze két gondolatot kívánok kiegészítésképpen hozzátenni.

a) Haris Silajdžić kifejtette, hogy Bosznia-Hercegovina szuverén államként lépett be a jugoszláv népek szövetségébe, mely tény az alkotmány is elismeri. Tehát Bosznia-Hercegovina esetében tulajdonképpen nem az ország szuverenitásának elismerését, hanem annak megerősítését várják a nemzetek közösségétől.

b) Szerbia állítása szerint Bosznia-Hercegovina határai adminisztratív szempontok szerint kerültek megállapításra, ez azonban nem felel meg a valóságnak: az ország határai a XVII. század óta változatlanok, tehát történelmi határok.

Budapest, 1992. január 21.

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

253.

A Központ utasítása a misszióvezetőknek az ENSZ BT
Bosznia-Hercegovinával foglalkozó ülése ügyében

1992. július 17.

„AZONNAL”

New York, Bécs, Tokió, Delhi, Caracas, Brüsszel, Rabat, Peking, Moszkva, London,
Párizs, Washington, Ottawa, Hága, Bonn, Madrid, Lisszabon, Róma, Kairó, Genf,
Ankara, Stockholm, Prága, Varsó

Július 17-én kerül sor az ENSZ BT Bosznia-Hercegovinával foglalkozó ülésére.⁵⁴³ Misszióvezető úr az alábbiak szerint haladéktalanul tájékoztassa a fogadó állam Külügyminisztériumát a helyzet és a teendők magyar megítéléséről, abban az esetben is, ha a 17-i időponthoz képest csak némi késéssel tudják fogadni. A beszélgetés során elsődleges figyelmet fordítson a Magyarországot érő negatív, külső hatások és a sokoldalú támogatás iránti jogos igényünk hangsúlyozására. Érzékeltesse: helyzetértékelésünk is tükrözi, hogy a magyar kormány a konfliktus egyik résztvevője irányában sem elfogult.

Faxon egyidejűleg megküldjük a Belügyminisztérium jelentését a Bosznia-Hercegovinából a szerbek által elűzött és Magyarországon menedéket lelt személyek helyzetéről.

1. A Bosznia-Hercegovinában folyó háború kiváltó okai a szerb területszerző törekvésekben rejlenek.

Jelenleg a boszniai háborúban érintett valamennyi fél rendelkezik eszközökkel annak folytatásához, attól reméli saját céljai elérését.

– A szerb katonai lépések célja korridor biztosítása a horvátországi és boszniai szerb lakta területek felé.⁵⁴⁴ A szerbiai hatóságok és a boszniai szerbek együttműködnek a szerb nemzetállam létrehozása érdekében, az ennek útjában álló nem szerb boszniai lakosság elűzésében.

– A köztársaság legálisan megválasztott, döntően muzulmán vezetése a háború folytatásától és külső katonai beavatkozástól reméli megszállt területei visszaszerzését.

– Horvátországot az indítja katonai szerepvállalásra, hogy a nemzetközi erőfeszítések sikertelensége esetén is képes lehessen megakadályozni, hogy a horvátok által lakott boszniai területeket a szerbek birtokba vegyék, és onnan kiűzzék a horvátokat.

⁵⁴³ 1992. július 15-én Londonban Lord Carrington, a Jugoszlávia-konferencia elnöklője tárgyalásokat kezdett a bosznia-hercegovinai szerbek, muzulmánok és horvátok képviselőivel egy lehetséges tűzszünetről. A tárgyalások azonban zsákutcába jutottak. A bosnyák fél a további tárgyalásokat öt feltételhez kötötte: a hadicselekmények beszüntetése, a harcok kitörése előtti politikai állapot visszaállítása, a legális szarajevói kormány elismerése a köztársaság egész területén, a hadikárpótlás megfizetése és a háborús bűnösök bíróság elé állítása. Engedve a nemzetközi nyomásnak, végül 1992. július 17-én a háborúzó felek tűzszüneti megállapodást kötöttek. Az ENSZ BT 1992. július 17-én erőteljes támogatásáról biztosította a londoni tűzszüneti megállapodást, s bejelentette, hogy az ENSZ békefenntartó erői szerepet fognak vállalni annak biztosításában. A tűzszünetet azonban a szemben álló felek már 1992. június 20-án megsértették, s a harcok ismét fellángoltak.

⁵⁴⁴ 1992 nyarán a boszniai szerb erők abból a célból, hogy az ellenőrzésük alatt álló nyugati és keleti boszniai területeket szárazföldileg is összekössék, Kelet-Boszniában a bosnyák és a horvát erők ellen megindították a Koridor hadműveletet. Az offenzíva során júliusban szerb kézre került Derventa, Modriča, Odžak, majd szeptemberben a stratégiai fontosságú Bosanski Brod is. A harcok során a szerbek 1129 főt, a bosnyák/horvát erők 293 katonát vesztek.

2. Elsődleges feladat a háború megállítása. Ennek eszközeit kell megvizsgálni mindenekelőtt, kizárva a külső szárazföldi katonai beavatkozást, mivel annak áldozatát egyetlen állam sem hajlandó vállalni.

A háború csak a három államalkotó nemzet politikai megállapodásával fejezhető be, és a tűzszünethez erőteljes külső nyomás szükséges. Tárgyalási alapnak Bosznia-Hercegovina nemzetközileg elismert határainak tiszteletben tartását kell tekinteni. Valamennyi félre nyomást kell gyakorolni. Erre jó alkalmat kínál az ENSZ BT július 17-i ülése is. A külső nyomás (katonai erődemonstráció is!), a Jugoszláviával szembeni embargó fenntartása, a békés megoldási lehetőség felmutatása, és ez utóbbit elfogadó felek „jutalmazása” térítheti el a háborúban álló feleket a harci cselekmények folytatásától, s attól, hogy erőszakos eszközök további alkalmazásától remélik céljaik elérését.

A befolyásolás eszközeivel rendelkező államoknak meg kell találniuk azokat az eszközöket, amelyek alkalmazásával a Bosznia-Hercegovinában felhalmozott fegyverek ellenőrzés alá vonhatók és megsemmisíthetők.

Mivel Szerbia felelőssége a legnagyobb, a Panić-kormánynak csak a konkrét, kézzelfogható, pozitív lépései jutalmazhatók, ígérek semmiképpen nem. Csak rövid türelmi időt adhatunk.

A boszniai és a délszláv rendezés lépésről lépésre, hosszabb időszak alatt érhető el, de csak átfogó megközelítést alkalmazva (a háború megállítása, preventív lépések újabb feszültséggócok kialakulásának megakadályozása érdekében Macedónia elismerése!), a kisebbségi és a biztonságpolitikai problémák nemzetközi garanciák és ellenőrzés mellett történő megoldása, beleértve a kisebbségek autonómiáját a Carrington-terv alapján, a térség gazdasági szanálása, a rendszerváltozás és a demokratizálás sokrétű ösztönzése.

3. Magyarországnak a délszláv válságból származó biztonsági, gazdasági, menekültügyi stb. problémáinak megoldásához érdemi, időszerű támogatást kell kapnia.

4. Magyarország számára létfontosságú, hogy határai mentén mielőbb érjen véget a háború, és hogy a belgrádi politika megváltozásával meg lehessen szüntetni az országunknak igen jelentős gazdasági károkat okozó embargót. Közel-keleti gazdasági kapcsolatainkat nagyban akadályozza a szerbiai tranzit megnehezülése, az Adriai-tengerhez vezető utak bizonytalansága, energiaellátásunk pedig mindaddig bizonytalan, amíg a szerb irreguláris erők továbbra is lehetetlenné teszik az Adria-kőolajvezeték használatát. (Ez a vezeték Csehszlovákia számára is létfontosságú.) Mindezekon túl a hazánkban tartózkodó mintegy 80 ezer, az egykori Jugoszláviából származó menekült ellátása óriási terhet jelent, amit a közelmúltban megindult boszniai deportálások és szerb offenzíva nyomán ideérkezett új menekülthullám tovább súlyosbít.

Ismert, hogy a jugoszláv hadsereg hosszú időn keresztül rendszeresen provokációkat hajtott végre Magyarország ellen. Az autonómiájától megfosztott, Szerbiához tartozó Vajdaság északi részében élő mintegy 350 ezer magyar és 150 ezer horvát ellen pszichológiai hadjárat folyik. Még az idősebb korosztályokból is igen sok tartalékost hívtak be a hadseregbe, ezzel akaratuk ellenére egy agresszív háborúban való részvételre – és sokukat életük feláldozására –kényszerítve. A Vajdaság területére az egykori Jugoszlávia különféle részeiről érkezett 100 ezres szerb menekülttömeg és az irreguláris szerb fegyveres erők leplezetlenül a magyar és horvát lakosság elűzésére töreksenek.

A vajdasági magyarság önvédelmére, önkormányzatára vonatkozó törekvéseknek a magyar kormány részéről történő támogatását aligha lehet Szerbia szorult helyzete kihasználásának minősíteni.

A vajdasági magyarság mindössze olyan jogokat kíván biztosítani magának, mint a horvátországi szerbek maguknak, amelyek garantálják az adott kisebbség létét és jövőjét. A Magyar Kormány ezt azért is támogatja, mert különben több százezer új, most már magyar menekült érkezhet az országba.

A Magyar Kormány bizakodással tekint a szerb ellenzékre, kivált N. Čanak szociáldemokrata pártjára és a DEPOS-tömörülésre, akik késznek mutatkoznak a kisebbségi jogok messzemenő biztosítására.

Misszióvezető úr a beszélgetésről ezúton, soron kívül jelentsen.

*(Prága, Varsó tájékoztatásul kapja.)*⁵⁴⁵

Budapest, 1992. július 16.

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

⁵⁴⁵ Kézírással.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselőt vezetője és Alija Izetbegović bosnyák elnök megbeszélése

1992. szeptember 26.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: New York
Azonosító: NEW20716
Érkezett: 92. 09. 26. 11:57
Készítette: Szné
Ellenőrizte: *Kézírással*

Izetbegović boszniai elnök találkozásunk alkalmával nagyra értékelte magatartásunkat, politikai támogatásunkat és a menekülteknek nyújtott segítségünket. A boszniai helyzetet nem csak rossznak, hanem napról napra romlónak értékelte. A nemzetközi közösség, a meghatározó súlyú hatalmak késlekednek a Londoni Konferencia, a BT határozatainak végrehajtásában. Talán a repülési tilalmi zónát sikerül megvalósítani, ehhez mind az amerikai megbízott külügyminiszter, mind a 12-ek támogatást ígértek.

Panić miniszterelnököt jó szándékú politikusnak tartja, azonban a tábornokok továbbra is Milošević kezében vannak. Fontos lenne, ha a belgrádi tv – amely élen jár a szerb lakosság megtévesztésében – független lenne.

A politikai rendezéssel kapcsolatban elmondta az ENSZ-beszédben is ismertetett javaslatot. (Demokratikus, világi állam, decentralizált régiók, a törvényhozásba beépített garanciák – vétójog – a nemzetiségeknek.) A szerbeknek azonban terület kell.

Készségemet fejeztem ki a Bosznia megsegítésére létrehozott iráni alap közbeiktatásával történő magyar szállításokra, amelyet üdvözölt. Jeszenszky.

– 483 –

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
IV. Területi Főosztály
V. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

255.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi nagykövet megbeszélése
Slobodan Vujdalićtal, Szarajevó önkormányzatának megbízottjával

1993. január 15.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB20082

Érkezett: 93. 01. 15. 18:02

Készítette: TA.

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23,47, 13 ,14

Szarajevó önkormányzatának meghatalmazottja S Vujdalić, akit más ügyben (ld. nyílt távirat) fogadtam. A városban mutatkozó, illetve a boszniai helyzetről elmondta, Szarajevó közel félmillió lakosából még mindig mintegy 340 ezer, közöttük 90 ezer szerb és 30 ezer horvát van az ostromgyűrűn belül, a teljes kétségbeesés és fásultság állapotában. A közhangulat gyakorlatilag mindenkivel szembefordult. A bent rekedtek egyre inkább felismerik, hogy piszkos politikai manőverek védtelen áldozatai, amiben valamennyi résztvevő bűnös. Növekvő ellenszenv kíséri az UNPROFOR tevékenységét is, a bentlakók nem fogadják el, hogy a nemzetközi erők több hónap óta képtelenek a város számára a külvilággal egy biztonságos kapcsolatot megteremteni. Vujdalić szerint a helyzet normalizálása után a köztársaság vezetését a népharag el fogja söpörni, Karadžićot és társait pedig háborús bűnösként fogja elítélni. Izetbegović elnök jó szándékú, de dilettáns politikus, aki sok hibát követett el, amelyeket legutóbb azzal tetézett, hogy az ENSZ által elismert állam elnökeként hagyta magát a muzulmán

192

népesség képviselőjévé degradálni, és Genfben egyenrangú félként tárgyalóasztalhoz ült a boszniai szerbek és horvátok képviselőivel. Azzal is árt Bosznia-Hercegovina érdekeinek, hogy az iszlám országok vezetőinek tárgyalásain hivatalos résztvevőként mutatkozik, pedig BIH nem iszlám állam és adottságai alapján nem is válhat azzá. A genfi tárgyalásoktól⁵⁴⁶ Vujdalić úr Szarajevó, és a válság rendezése szempontjából semmi jót nem vár. Szerinte szerb részről előre meghatározott szereposztás szerint – ebben Milošević most békeharcos – továbbra is manipulálják, megtevesztik a mérvadó nyugati politikusokat. Karadžić az alkotmányos elvek elfogadásához az ún. szerb parlament ülése után újabb határidőt fog kérni referendum megtartására, melynek eredményét tetszés szerint manipulálhatja. Ennek esetleges kedvező kifejlése után kezdődhetnek tárgyalások a köztársaság tartományokra történő felosztásáról, amelyben az érintettek álláspontjai egymást kizárják. Jelenleg a köztársaság területének a szerbek mintegy 60, a horvátok közel 30 százalékát birtokolják fegyveresen, gyakorlatilag nem készültek fel időben a fegyveres összecsapásra.

Muzulmán értékelés szerint a jelenlegi katonai helyzet a muzulmán nép feje feletti szerb–horvát megegyezés következménye, amely a köztársaság felosztását tűzi ki célul, ezért nincs reális esélye annak, hogy a hadszíntéren elért eredményeket a tárgyalóasztalnál meg lehet változtatni. A horvát területi ambíciók miatt, amelyben a helyi horvát vezetés minden tekintetben Zágráb utasításait követi, mind feszültebb

⁵⁴⁶ 1992. december 8-án Genfben a Bosznia-Hercegovinában élő három nemzet képviselői ismertették lord Owennel és Cyrus Vance-szel a genfi Jugoszlávia-értekezlet társelnökeivel azokat a térképeket, amelyek alapján a Köztársaság területi felosztását elképzelték. A szerbek Bosznia-Hercegovina etnikai alapon történő felosztásáért szálltak sikra, a horvátok az ellenőrzésük alatt álló területeket három tartományra szeretnék volna felosztani, míg a bosnyákok továbbra is ragaszkodtak az ország területi egységéhez. A tárgyalások lényegében már az első nap kudarcba fulladtak, mivel a bosnyák és a muzulmán delegáció nem volt hajlandó párbeszédet folytatni a szerbekkel. December 16-án ugyancsak Genfben zajlott a nemzetközi Jugoszláviai-konferencia ellenőrző bizottságának az ülése, amelyen az Európai Közösség, Biztonsági Tanács állandó tagállamai, az Iszlám Értekezlet Szervezete, valamint a volt Jugoszláviával szomszédos országok diplomatái vettek részt. Lawrence Eagleburger amerikai államtitkár felszólalásában éles kirohanást intézett a szerb vezetés ellen, s bejelentette, hogy a nemzetközi közösség az etnikai tisztogatásokat elkövető egyéneket felelősségre fogja vonni. A konferencia résztvevői a diplomáciai eszköztár mellett immáron katonai lépéseket is kilátásba helyeztek. 1993. január 2-án Alija Izetbegović, bosnyák elnök, Radovan Karadžić a boszniai szerbek és Mate Boban a boszniai horvátok vezetője Genfben először folytattak közvetlen béketárgyalásokat, amelyen Dobrica Ćosić jugoszláv és Franjo Tuđman horvát elnökök közvetítőként vettek részt. Lord David Owen még a tárgyalások előtt arra figyelmeztetett, hogy amennyiben a tárgyalások kudarcba fulladnak, s a harcok ismét fellángolnak, az a nemzetközi közösség katonai intervencióját vonhatja maga után. Javier Solana, spanyol külügyminiszter ekkor azt is nyomatékosította, hogy a szerb vezetőknek teljesíteniük kell az ENSZ BT határozatait, s amennyiben erre nem kerül sor, akkor az erő alkalmazásával kell azt kikényszeríteni. A genfi tárgyalások azonban január 4-én Bosznia-Hercegovina alkotmányos berendezésének a kérdése és tűzszünet életbeléptetése kapcsán elakadtak.

a boszniai horvát és muzulmán népesség viszonya is. A muzulmán lakosságot egyre jobban irritálja a horvátok által ellenőrzött területeken a horvát állam szimbólumainak használata és a horvátországi befolyás erősödése. Vujdalić osztja azon véleményeket, melyek szerint a Bosznia sorsa iránti kétértelmű horvát magatartás bumeráangként fog visszaütni a jelenlegi ENSZ által ellenőrzött, gyakorlatilag szerb megszállás alatti, horvát területek sorsát illetően.

– 07 B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

256.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Zdenko Škrbalo horvát külügyminiszter üzenete
Jeszenszky Géának a boszniai horvát–muszlim összecsapásokról

1993. január 19.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB00090

Érkezett: 93. 01. 19. 16:52

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23 47, 13 ,14

194

Azonnal!

Škrabalo külügyminiszter, akinek a mai napon átadtam Jeszenszky úr január 5-én a KEK ügyében írt levelét a legújabb boszniai fejleményekről az alábbiakat kérte Jeszenszky úrnak továbbítani:

A Gornji Vakuf térségében bekövetkezett horvát–muzulmán fegyveres összecsapás⁵⁴⁷ a felelősséget muzulmán részről a horvát félre próbálják hárítani. Izetbegović elnök ennek kapcsán az ENSZ BT összehívására tett próbálkozásokat. Ugyanakkor horvát részről elfogott telefonbeszélgetések és más megbízható információk alapján bizonyítani tudják, hogy az összecsapást a muzulmán erők támadása indította el, amelyet a legfelső bosnyák katonai vezetés készített elő és rendelt el. Horvát adatok szerint a harcokban eddig 12 horvát katona és egy civil veszítette életét, akit bestiálisan legyilkoltak, továbbá mintegy 60 fő sebesült meg. A muzulmán erők felégettek két horvát települést és egyet elfoglaltak.

A muzulmán támadás miatt 18-án este Mostarban összeült a bosznia-hercegovinai horvátok válságstábja és ennek döntése alapján M. Boban a horvát közösség elnöke, valamint M. Akmadžić a boszniai kormány horvát nemzetiségű elnöke közös levelet írt Izetbegović elnökhöz, amelyben felszólítják a muzulmán katonai akciók azonnali leállítására, ellenkező esetben kilátásba helyezték, hogy valamennyi horvát nemzetiségű személy azonnali hatállyal lemond a boszniai állami hatalmi szervekben vállalt tisztségéről. A levél másolatát megküldték Tuđman elnöknek is. Megemlítem, hogy a horvát vezetés kilátásba helyezte a mintegy 350 ezer boszniai menekülttel szemben az eddigi magatartásának felülvizsgálatát, amennyiben muzulmán részről az akciót nem állítják le.

Škrabalo úr véleménye szerint a horvát egységek elleni muzulmán támadással, annak ellenkező beállításával a muzulmán vezetésnek az a célja, hogy ennek ürügyén felálljon a genfi tárgyalóasztaltól és a felelősséget magáról elhárítsa, kierőszakolja a nemzetközi katonai intervenciót. A horvát vezetők fellépése nyomán a muzulmán támadás intenzitása csökkent, de a harcok nem szüntek meg. A fegyveres összecsapás

⁵⁴⁷ Gornji Vakuf és térségének a stratégiai jelentőségét az adta, hogy ez a terület kötötte össze Hercegovinát Közép-Boszniával. A helyi bosnyákok és horvátok között már 1992 júniusa óta feszült volt a viszony. 1993. január 11-én a Bosnyák Hadsereg 305. és 317. hegyi dandárjai megtámadták a boszniai horvát erőket. A támadás célja az volt, hogy északon Új-Travniknál, délkeleten pedig Rama felé elvágja a horvát összeköttetési útvonalakat, amelyek révén a Közép-Boszniában állomásozó horvát egységeket a bekerítés veszélye fenyegette. A bosnyák támadás megindulásával párhuzamosan a térségben állomásozó Boszniai Szerb Köztársaság erői a bosnyák és a horvát falvakat kezdte el löni. Az 1993. január 26-án kötött fegyverszünet a térségben lényegében a status quót állította vissza.

és Izetbegović New York-i kezdeményezése hatására ma reggel A. Mock telefonon sürgős tájékoztatást kért Zágrábtól. Škrabalo úr a fentieknek megfelelően informálta őt, amit sürgősen írásban is megerősítenek. A Mock úrnak szóló levél másolatát át fogja adni részemre Jeszenszky úrnak történő továbbításra.

A horvát–muzulmán összecsapás híre zavart okozott, elsősorban az ottani francia képviselő magatartása miatt, az európai kereszténydemokrata pártok megbízottjai Tallinban folyó konzultációján a HDZ-nek a Kereszténydemokrata Unióba történő felvétele kérdésében. Horvát részről remélik, hogy a félreértést az érintett pártok január 23-i ljubjanai találkozójáig sikerül tisztázni.

Horvát részről utasították valamennyi nagykövetüket, hogy a fenti tartalomnak megfelelően tájékoztassák a fogadó ország vezetését. Škrabalo úr átadta részemre a helyi horvát vezetők Izetbegović elnökhöz írt levelének másolatát, amit a legközelebbivel felterjesztek. A miniszter jelezte, hogy e hét péntekén Bonnba utazik német partnere meghívására.

– 10 – B. –

Lássa: IV. Területi Főosztály
Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

257.

Mate Boban Bosznia-Hercegovina Horvát Közössége elnökének
és Mile Akmadžić Bosznia-Hercegovina kormánya elnökének levele
Alija Izetbegović bosnyák elnöknek

1993. január 20.

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Ambasada Republike

196

Madarske
Zagreb

Telefax Message

24/Tfx/1993

Dátum: 1993. január 20.

Címzett: Jeszenszky Géza úr, Bába Iván úr, IV. Területi Főosztály

Küldött oldalak száma: 4

Von. táviratomban jelzettől eltérően, ezúton terjesztem fel, fordítással együtt, Mate Boban, Bosznia-Hercegovina Horvát Közössége elnökének és Mile Akmadžić Bosznia-Hercegovina kormánya elnökének Izetbegovićhoz intézett levelét, miután a horvát fél tegnap este nyilvánosságra hozta.

Tisztelt Izetbegović Úr!

Mint Ön előtt ismeretes, az utóbbi időben jelentősen megromlottak a Horvát Védelmi Tanács (HVO)⁵⁴⁸ és Bosznia-Hercegovina hadseregének⁵⁴⁹ jó kapcsolatai. Ezúttal nem kívánunk következtetéseket levonni a jó kapcsolatok megromlásának okairól. Ön ezt épp olyan jól tudja, mint mi, csakúgy azt, hogy a horvát fél mindig készen állt az együttműködésre. A genfi tanácskozás pozitív irányba terelte a tárgyalásokat.

⁵⁴⁸ Horvát Védelmi Tanács (Hrvatsko vijeće odbrane, HVO) horvátországi támogatással 1992. április 8-án alapított boszniai horvát fegyveres testület. 1992-ben a HVO megállította a Livno elleni szerb támadást, majd elfoglalta Čapljina városát. 1992 júniusában a HVO ellenőrzése alá vonta a Neretva folyó völgyét is, majd közös hadműveleteket hajtott végre Bosznia-Hercegovina hadseregével. 1993 januárjában nyílt háború tört ki a boszniai horvátok és bosnyákok között. A HVO és a bosnyák hadsereg Hercegovinában Mostar, Jablanica, Prozor-Rama, Konjic, Travnik, Vitez, Gornji Vakuf, Fojnica, Kakanj, Maglaj, Zencica környékén súlyos harcokat vívott egymással. 1994-ben a washingtoni szerződés aláírása után a HVO a Horvát Hadsereggel és Bosznia-Hercegovina Hadseregével közös offenzívákat indított a boszniai szerbek ellen. Az 1995-ös daytoni megállapodás után a HVO-t a Szövetségi Hadsereg horvát alkotóelemeiként definiálták. 2005-ben a HVO-t az 1. gyalogos gárdista ezredévé alakították át.

⁵⁴⁹ Bosznia-Hercegovina Hadseregét a bosnyák Területvédelmi Egységekből 1992. április 15-én alapították meg. A délszláv háborúk alatt 7 hadtestből állt. Első vezérkari főnökei Sefer Halilović, illetve Rasim Delić tábornokok voltak. A daytoni megállapodás után a bosnyák szövetségi hadsereg bosnyák alkotóelemeiként határozták meg.

Mi elfogadjuk ezeket a békére irányuló törekvéseket és aláírtunk minden előterjesztett dokumentumot. Sőt a dokumentumok rendelkezéseit elkezdjük a gyakorlatban is végrehajtani. Sajnos a BH-hadsereg egyes alakulatai, vezetésük negatív hatása alatt, erőszakhoz folyamodtak és összecsapásokat idéztek elő a HVO alakulataival, aminek beláthatatlan következményei lehetnek a népeink közötti kapcsolatokat illetően. Ez különösen vonatkozik a BH hadseregének Gornji Vakufban állomásozó alakulataira. Felhívtuk Önt, hogy az összes vitás kérdéstről tárgyaljunk, Ön azonban ezt nem fogadta el.

Értesültünk arról, hogy Ön az ENSZ-misszió útján kérte, hogy a vitás kérdéseket a Biztonsági Tanács vitassa meg, egyúttal követelte a horvátok elítélését, mivel állítólag megtámadták a muzulmánokat. Bizonyítékokkal rendelkezünk, hogy a BH-hadsereg az Ön legmagasabb vezetőségének parancsára készítette elő, tervezte és hajtotta, végre Gornji Vakufban a HVO alakulatai és a polgári lakosság elleni támadást. Felhívjuk figyelmét a helyzet komolyságára, a saját népe előtti felelősségére.

Követeljük, szólítsa föl a BH-hadsereg erőit és a muzulmán népet, hogy a vitatott kérdések végleges megoldásáig tartózkodjanak minden katonai akciótól. Mi ilyen parancsot adtunk ki alakulatainknak, ugyanakkor nem mondhatunk le az önvédelemről, ha hátba támadnak bennünket.

Bosznia-Hercegovina Köztársaság honvédelmi minisztere egyetértésükkel parancsot adott ki, hogy a genfi konferencia döntéseivel összhangban mindhárom nemzeti hadsereg vonuljon vissza a megfelelő tartományokba, aminek nagyon hatásosnak kellene lenni az agresszor szerb hadsereg vonatkozásában, lévén, hogy neki szintén vissza kellene vonulnia. Tehát a HVO döntése nem más, mint ennek a parancsnak végrehajtása. Ugyanakkor a helyzetet kedvezőnek értékeljük ahhoz, hogy a BH védelmi erőit (BH-hadsereg, HVO) véglegesen közös parancsnokság alá helyezzük, amit azonban Ön ellenez.

Reméljük ezúttal, hogy a genfi konferencia folytatása választ ad a félreértésekre és ön is aláírja az általunk már aláírt és most végrehajtás alatt álló dokumentumokat.

Ugyanakkor, ha továbbra is ragaszkodni fog ahhoz, hogy a vitás kérdéseket az ENSZ BT előtt oldják meg, és nem állítja le azonnal a HVO elleni támadásokat, a bosznia-hercegovinai kormányzatban tevékenykedő horvát képviselők arra kényszerülnek, hogy lemondjanak valamennyi állami tisztségükről, ami beláthatatlan következményekkel járna. A Horvát Köztársaság megvádolása azzal, hogy beavatkozik Bosznia-Hercegovina belügyeibe, csak kifogás ahhoz, hogy saját szándékait megvalósíthassa, illetve, hogy elvesse a két ország közötti barátsági és együttműködési szerződést.

Reméljük, hogy a józan ész ezúttal is felülkerekedik népeink javára, ezért ismételtén felhívjuk Önt, hogy közös bizottságok állapítsák meg az igazságot, hogy a bűnösök nyerjék el büntetésüket, hogy állapítsuk meg jövőbeni baráti kapcsolataink szilárd normáit.

Az Ön pozitív válasza reményében megkülönböztetett tiszteletünket fejezzük ki.

Mostar, 1993. 01. 18.

Mate Boban

Mile Akmadžić

P.S. Sürgős találkozót és megbeszéléseket javaslok Splitben, mivel feltételezem, hogy mint eddig az ön számára ez a legelfogadhatóbb. Boban⁵⁵⁰

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

258.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselőt vezetője és Ejup Ganić bosnyák alelnök megbeszélése

1993. január 20.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: New York

Azonosító NEW20207

Érkezett: 93. 01. 20. 16:03

Készítette: Ud.

Ellenőrizte: *Kézírással*

00821/87/ENSZ

14, 47

A mai napon kérésére fogadtam Ganić bosnyák alelnököt. A politikus kifejtette: az ENSZ-től segítséget vártak és arra számítottak, hogy a BT határozatait végrehajtják. Ehelyett azt tapasztalják, hogy az UNPROFOR gyakorlatilag csak „asszisztál” a boszniai tragédiához és vezetőik nem ismerik be, hogy mandátumuk nem megfelelő

⁵⁵⁰ Kézírással.

a rábízott feladat végrehajtásához. Az ENSZ-csapatok nem tudják biztosítani a humanitárius segélyek célba juttatását, így azok Bosznia mintegy felére nem jutnak el. A bosnyák alelnök az UNPROFOR tevékenységét kaotikusnak nevezte és külön említést tett az ukrán kontingens feketepiaci üzleteléseiről.

Ganić aggodalmának adott hangot, hogy konkrét határidő híján, a genfi tárgyalások a végtelenségig elhúzódhatnak. Sürgette, hogy a BT tegyen hathatós lépéseket saját határozatainak végrehajtása érdekében, kiemelve a boszniai repülési tilalom kikényszerítését, illetve a nehézfegyverek ENSZ-ellenőrzés alá helyezését.

A beszélgetésen jelen lévő bosnyák állandó képviselő Owennel folytatott telefon-beszélgetésére hivatkozva hozzáfűzte: a genfi konferencia társelnöke nem ellenzi a repülési tilalom kikényszerítését. Owen nem bízik Karadžićban és meggyőződése, hogy a boszniai szerbek nem elkötelezettek a béke iránt. Az erőszak alkalmazását elsősorban a társelnökök által kidolgozott terv végrehajtása érdekében tartotta elképzelhetőnek. A bosnyák nagykövet elmondása szerint Owen támogatta, hogy a BT vitassa meg a háborús bűnök kérdését.

A bosnyák alelnök megismételte a társelnökök által készített térképekkel kapcsolatos álláspontjukat, mely szerint azok az etnikai tisztogatásokat legitimálják.

A bosnyák–horvát együttműködéssel kapcsolatban Ganić mindkét fél érdekelttségét hangsúlyozta. Egyetértett érvelésünkkel, hogy a felmerülő problémákat kétoldalú alapon, a lehető legalacsonyabb „profilal” kell rendezni. A bosnyák ENSZ-nagykövet tájékoztatott, hogy Owen – tudomást szerezve a felmerült problémákról – az ügy kapcsán Zágrábba és Szarajevóba utazik és találkozik Šušak védelmi miniszterrel illetve Bobannal. E témára búcsúzáskor ismét visszatért, kérve, magyar részről is hassunk oda, hogy ez a találkozó – a horvát–muzulmán együttműködés további biztosítása érdekében feltétlenül létrejöjjön.

Az alelnök jelezte, tud egy Tudman–Milošević-találkozó⁵⁵¹ előkészületeiről és aggodalmának adott hangot, hogyha a találkozó létrejön, a felek Bosznia kárára fognak megállapodni. Hibának nevezte a horvát elnök korábbi tárgyalásait Milošević-tyel és annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a szerb vezető ismét be fogja csapni Tudmant. Bizalmas jelleggel hasonló aggodalmának adott hangot az Izetbegović által

⁵⁵¹ Franjo Tudman horvát és Slobodan Milošević szerb elnök már 1991. március 26-án a Palánka melletti Karađordevón (magyarul: Bélamajor), majd 1991. április 15-én az Eszék melletti Tikvešen (magyarul: Tökös) megállapodtak Bosznia-Hercegovina felosztásában. 1993-ban horvát és a szerb elnök genfi tárgyalásokon többször is találkoztak. A két fél közötti titkos tárgyalások újabb fordulójára 1993. november 12-én Belgrádban került sor, amikor Slobodan Milošević és Tudman személyes megbízottja, Hrvoje Šarinić volt horvát miniszterelnök, akkor a horvát titkosszolgálat vezetője tárgyaltak. Šarinić és Milošević ezután még tizenkét alkalommal folytatott titkos megbeszéléseket Bosznia felosztásáról.

folytatott tárgyalásokat illetően is, jelezve, hogy ravasz partnerei könnyen rászedik a bosnyák elnököket.

Ganić sérelmezte, hogy horvát részről a szerbekkel folytatott tárgyalásokat megelőzően nem konzultáltak az érdekelt országokkal: Ausztriával, Szlovéniával, Magyarországgal és velük sem. Megítélése szerint az első számú célkitűzés Milošević elszigetelése kellett volna, legyen. Ennek kapcsán utalt a vajdasági magyarok aggodalmaira, s arra, hogy a szerb politika miatt számosan közülük távozni kényszerülnek munkahelyeikről vagy egyenesen elhagyják a Vajdaságot.

Belgrád elleni szankciókkal kapcsolatban rámutatott: az embargó a jelenlegi szerb vezetés „túlélését” segíti, hiszen így könnyen lehet a nemzeti összefogásra apellálni és hadigazdaságra átállni. A szerb gazdaság továbbra is működőképes, a fegyvergyárak továbbra is termelnek, s a vidék el tudja látni a városokat élelmiszerrel. A JNA⁵⁵² változatlanul erős és veszélyes, Karadžićtyék legfőbb támaszát jelenti. Az esetleges külső katonai beavatkozást ellenzők, a gerillahadviselés elkerülését szorgalmazók érvelésére utalva hangsúlyozta: Boszniában a szerbek és a JNA kiválóan felszerelt és jól kiépített állásokkal rendelkeznek és valójában a bosnyákok azok, akiknek „titói értelemben vett” partizánháborút kell folytatniuk.

Megjegyzés: a beszélgetés során tisztáztuk Ganićtyal, hogy a 324. számú faxunk 3. számú mellékletében jelzett bosnyák kérés nem a horvát–muzulmán viszály BT elé vitelét jelenti. Ezért a BT január 19-i konzultációján nem elleneztük az erre vonatkozó venezuelai indítványt.

24 - E. -

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
IV. Területi Főosztály
Láttam:
Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

⁵⁵² A Jugoszláv Néphadsereg (Jugoslovenska Narodna Armija, JNA) mozaikszava.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Az orosz Külügyminisztérium délszláv osztálya vezetőjének véleménye Boszniáról

1993. január 21.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító MOW20487
Érkezett: 93. 01. 21. 16:09
Készítette: Tó
Ellenőrizte: *Kézírással*

41, 47

Az orosz Külügyminisztérium délszláv osztályának vezetője munkatársamnak elmondta, hogy Oroszország nem zárja ki eleve a kemény lépések lehetőségét a balkáni válság megoldására irányuló eszközök közül, ugyanakkor Moszkva továbbra is azt vallja, a katonai lépések nem vezetnek el a konfliktus végleges rendezéséhez, azt csak tárgyalásos úton lehet elérni. Moszkvában elképzelhetőnek tartják Bosznia-Hercegovina nemzetközi protektorátussá nyilvánítását és ENSZ erők elhelyezését a köztársaságban.

Orosz megítélés szerint az USA, Franciaország és Nagy-Britannia is nagyon óvatos a kérdésben. Információik szerint a Clinton-adminisztráció külügyekben illetékes két tagjának véleménye megoszlik a délszláv válságban való amerikai katonai szerepvállalás kérdésében. Moszkva úgy értékeli, az EK a felekre gyakorolt nyomás növelésével kívánja kompromisszumra kényszeríteni a szerb, a horvát és a bosnyák oldalt. Oroszország szerint a Čosić és Panić által kezdeményezett konstruktív irányvonal képviselőinek tett, a no fly zónákat⁵⁵³ és az embargót érintő engedményekkel is elő kellene segíteni a rendezést. Január 22-én Moszkvában orosz–olasz konzultáció lesz,

⁵⁵³ Miután az ENSZ Bosznia-Hercegovina felett kijelölte a repülési tilalmi zónákat, a NATO 1993. április 12-én kezdte meg a Deny Flight műveletet. Később a művelet missziója kiterjedt a boszniai ENSZ-csapatok közvetlen légi támogatására és a kényszerítő légi csapások végrehajtására is. 1995. december 20-ig a NATO pilótái 100 420 bevetést hajtottak végre. A NATO történelmében először

melyen áttekintik a Szerbia, illetve a boszniai szerbek irányába követendő politika lehetséges lépéseit.

Az osztályvezető szerint hamarosan újabb ENSZ BT-határozat várható a boszniai tiltott repülési zónát illetően. Az orosz javaslat szerint a repülések megszüntetéséhez elengedhetetlen eszközök Bosznia-Hercegovina légterében lennének alkalmazhatók. Az USA javaslatából hiányzik a „légtér” kifejezés, tehát a földön lévő célpontok ellen is alkalmazható lenne „kényszerítő intézkedés”. Orosz részről ezzel kapcsolatban az olyan provokációk növekedésétől tartanak, mint amilyen egy olasz repülőgépet is ért, melyet afgán zsoldosok Stinger rakétával lelőttek.⁵⁵⁴ A kérdésben élénk a kapcsolat az orosz külügy és a moszkvai amerikai, illetve angol Nagykövetség között.

Az orosz vezetés üzenetet intézett Milošević és Karadžić szerb vezetőkhez, melynek lényege, hogy nem szabad kihagyni a délszláv konfliktus rendezésére a genfi tárgyalások II. fordulóján nyílt lehetőséget. Orosz részről kilátásba helyezték, hogy pozitív hozzáállásuk esetén segítenek a szerbeknek a nemzetközi izolációból való kijutásban. Az osztályvezető szerint a boszniai szerbek elfogadják a köztársaság alkotmányos berendezkedésére, a harcoló felek szétválasztására, illetve a nehézfegyverek nemzetközi ellenőrzés alá vonására irányuló genfi javaslatokat, A Vance–Owen-féle területfelosztás az orosz diplomata szerint leginkább a horvátoknak kedvez, s a tervvel a muzulmánok a legelégedetlenebbek, mivel több helyen enklávékban lennének kénytelenek élni. Értesüléseik szerint horvát részről megígérték a szerbeknek, hogy hozzájárulnak speciális folyosók létesítéséhez a szerb tartományok és az anyaország között, úgy tudják, az amerikai vezetés is elégedetlen a „genfi duó” által kidolgozott térképpel, mivel az nem veszi eléggé figyelembe a muzulmánok érdekeit.

Koszovóról szólva az orosz diplomata hangsúlyozta; mindenáron elkerülendő az albán vezetők provokálása. Elmondta, a robbanás elkerülése érdekében nyomást gyakorolnak Miloševićre a szerbek és albánok közötti párbeszéd élénkítése céljából.

A külügyi illetékes szavaiból kitűnt, pontos információik vannak Cuderu görög államtitkár budapesti tárgyalásairól. Az előzőleg Moszkvában járt görög politikusnak kifejtették: a Mikotakis-kormány sorsánál fontosabbnak tartják a macedóniai kérdés, és a délszláv válság rendezését. Moszkva ígéretet tett, nem fognak az élen járni Szkopje diplomáciai elismerését és ENSZ-tagságát illetően. Egyes hírek szerint az USA és Oroszország közösen javasolná Macedónia felvételét az ENSZ BT-nek.

Boszniában hajtott végre fegyveres intervenciót: 1994. február 28-án Banja Luka felett szerb gépeket lőttek le, majd 1994 áprilisában Goražde környékén bombázták a szerb állásokat.

⁵⁵⁴ A FIM-92 Stinger vállról indítható légvédelmi amerikai rakéta saját-idegen gépfelismerő és azonosító rendszerrel rendelkezik. A szilárd hajtóanyagú rakétát infravörös önirányító fej juttatja célba. 5 km távolságon belül 50 és 3000 méter közötti magasságon repülő légi célok megsemmisítésére képes.

Az osztályvezető ennek kapcsán nem zárta ki Voroncov orosz ENSZ-képviselő autonóm kezdeményezésének lehetőségét.

– 017 – N. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

260.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselő vezetője és Haris Silajdžić bosnyák külügyminiszter megbeszélése

1993. február 11.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: New York

Azonosító NEEW20581

Érkezett: 93. 02. 11. 15:16

Készítette: SomA

Ellenőrizte: *Kézírással*

02075/315/ENSZ

569/4

14, 47

204

Február 10-én – még a Boszniával kapcsolatos amerikai bejelentés előtt – találkoztam Silajdžić bosnyák külügyminiszterrel, aki tájékoztatott a jelenleg New Yorkban folyó tárgyalásokkal kapcsolatos álláspontjukról, valamint az ezek során általuk elérni kívánt célokról.

Silajdžić a konferencia társelnökei által kidolgozott rendezési tervet hibás koncepción alapulónak nevezte, mivel az a helyszínen kialakult erőviszonyokra való hivatkozással az agresszor megbékélésére törekszik, egyenlőséget tesz az agresszió elkövetője és áldozata közé. Rámutatott, hogy Bosznia működését az átmeneti időszakban szabályozni hivatott ún. Interim Arrangements⁵⁵⁵ értelmében a korábban megtartott szabad és demokratikus választások ellenére fel kellene oszlatni a kormányt, fel kellene függeszteni az alkotmányt és el kellene fogadni a tartományi határok etnikai alapon történő kijelölését, ami lényegében egyet jelentene az etnikai tisztogatás szentesítésével. Felhívta a figyelmet arra, hogy a nemzetközi közösségnek valójában nem különböző etnikumok, muzulmánok és keresztények, hanem a demokrácia és a fasiszmus között kell választania. Kijelentette, hogy Boszniában nem egy iszlám problémáról van szó, bár kétségtelen, hogy számukra előnyös az a támogatás, amit az ENSZ-ben és más fórumokon az iszlám országoktól kapnak.

Hangsúlyozta, hogy a bosnyák kormány véleménye szerint először az alkotmányos berendezkedésről kellene megegyezésre jutni és a tartományi térképet csak az után, annak fényében kellene megvitatni. Megjegyezte, hogy eredetileg ők egyáltalán nem akartak belső határokat, később pedig, amikor nyilvánvalóvá vált a tartományok létrehozásának elkerülhetetlensége, azokat nem etnikai, hanem a gazdasági egységek alapján kívánták kialakítani. A jelenlegi helyzetben azonban nincs más lehetőségük, mint hogy megkíséreljék a lehető legnagyobb terület nekik ítéltetésének elérését. Felhívta a figyelmet arra a visszásságra is, hogy a társelnökök által javasolt területi felosztás szerint az ország lakosságának kb. 17 százaléka birtokolná Bosznia területének több mint 40%-át, aminek az az oka, hogy a szerbek fele nem a saját, hanem a horvát, illetve muzulmán többségű tartományokban élne. Hozzátette, hogy a térképpel, annak jelenlegi formájában csupán a horvátok elégedettek, mivel az kedvezőbb számukra annál, mint amire eredetileg számítottak. Bosnyák megítélés szerint a horvát igények ilyen mértékű kielégítésének valódi célja a szarajevói kormányra történő nyomásgyakorlás a természetes politikai szövetségestől és a fegyverutánpótlástól történő elszigetelés útján.

⁵⁵⁵ Az Interim Arrangements, magyarul: Ideiglenes megállapodások, eredetileg a reformáció során a német protestánsok és a római katolikusok közötti vallási nézeteltérések rendezésére szolgáló, ideiglenes jellegű egyezmények voltak. Tágabb értelmezésben: ideiglenes, hízagpótló, vagy rögtönzött megállapodás.

Silajdžić szerint az igazságos és tartós rendezés alapfeltétele a BT vonatkozó, korábban hozott határozatainak végrehajtása, aminek meg kellene előznie a jelenleg kidolgozás alatt álló béketerv elfogadását. A legfontosabbnak a nehézfegyvereknek az ENSZ tényleges fizikai ellenőrzése alá helyezést nevezte, jelezve, hogy arra kölcsönösségi alapon a bosnyák kormány is kész, habár azt a 752. számú B- határozat⁵⁵⁶ csak a szerbek számára írja elő. Elmondta, hogy Vance viszonylag pozitívan reagált erre a felvetésekre, Owen azonban csupán gyakorlati megvalósításának akadályait hangsúlyozta. Silajdžić a korábban elhatározott, de még mindig megvalósításra váró feladatok között sorolta fel továbbá Szarajevó ostromának megszüntetését, a repülési tilalom kikényszerítését, valamint a humanitárius segélyek célba juttatását.

Rámutatott, hogy amennyiben a jelenlegi megbeszélések kudarcra végződnek, kérni fogják, hogy a BT biztosítsa számukra az önvédelem jogát, vagyis oldja fel velük szemben a fegyverembargót. Kijelentette, hogy amennyiben a BT elutasítja kérésüket, az embargó kijátszásával is képesek lesznek felfegyverkezni, katonai sikereket felmutatni és a tárgyalásokat csak a számukra kedvezőbb helyszíni erőviszonyok kialakulása után fogják folytatni. Ezt az alternatívát még akkor is jobbnak tartják egy igazságtalan rendezési terv elfogadásánál, hogy annak hatására számukra kedvezőtlen irányba tolódik el a válság nemzetközi megítélése.

Silajdžić hangsúlyozta, hogy a háború folytatásán kívül szinte egyetlen fegyverük, hogy mindaddig nem írják alá a béketervet, amíg az legalább részben figyelembe nem veszi az ő szempontjaikat is. Érzékeltette ugyanakkor, hogy amennyiben az USA által várhatóan előterjesztésre kerülő javaslatok megfelelő biztosítékot nyújtanak arra, hogy a mostani megállapodás – a Londoni Egyezménytől eltérően – valóban megvalósításra kerül, hajlandók lesznek követeléseik végrehajtását a békefolyamat részének tekinteni, vagyis azok teljesítését nem tekintik a béketerv általuk történő elfogadása előfeltételének. Elképzelhetőnek tartanak például egy olyan megoldást, hogy az egyébként elfogadott egyezmény aláírására csak később, megvalósításának bizonyos szakaszában kerül majd sor.

– 79 – E. –

⁵⁵⁶ Az ENSZ BT 752. számú határozatát 1992. május 15-én fogadták el, amelyben a Tanács aggodalmát fejezte ki a jugoszláviai helyzet miatt, különös tekintettel a boszniai-hercegovinai háborúra, követelve, hogy minden fél fejezze be a harcokat és tartsa tiszteletben az 1992. április 12-én aláírt tűzszünetet. A határozat elfogadhatatlannak nyilvánította a boszniai határok erőszakos megváltoztatását, követelte a Jugoszláv Néphadsereg és a Horvát Hadsereg boszniai területekről való kivonását, s előírta az irreguláris egységek feloszlását. A Határozatban foglalt megsértése miatt az ENSZ BT a 757. sz. határozattal elrendelte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság ellen a nemzetközi szankciókat.

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

261.

Rejtjeltávirat Teheránból. Pálmai Géza teheráni nagykövet
és Mohammad Javad Zarif iráni külügyminiszter-helyettes megbeszélése Boszniáról

1993. február 11.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Teherán
Azonosító THR20149
Érkezett: 93. 02. 11. 14:57
Készítette: Soma
Ellenőrizte: *Kézírással*

50, 47

Február 10-én találkoztam Zarif iráni külügyminiszter-helyetessel, később Baković itteni bosnyák politikai megbízottal. A bosznia-hercegovinai helyzetet illető álláspontjukról jelentem:

1. Zarif szerint az iszlám világ teljesen egységesen ítéli meg a válságot. A BH-t ért agressziót minden lehetséges eszközzel mielőbb fel kell számolni, mielőtt áttérjed Koszovóra is. Az Owen-terv Irán számára elfogadhatatlan, az OIC⁵⁵⁷ sem támogatja.

⁵⁵⁷ Organization of Islamic Cooperation (OIC), az Iszlám Konferencia Szervezete. 1969-ben alakult, az iszlám államok közötti szolidaritást elősegítő szervezet.

Alapvető tényeket hagy figyelmen kívül, a bosnyákokat „kirekeszti saját hazájukból”. A tíz részre osztható ország elveszíti politikai függetlenségét, nincs semmilyen garancia arra, hogy a BH, mint önálló állam megjelenhetne a nemzetközi közösségben.

A mai helyzetben már minden politikai eszköz hatástalan. Nem bíznak a Clinton-adminisztráció új elképzeléseiben. Azonnali hatállyal meg kell szüntetni a BH-ra vonatkozó fegyverszállítási embargót. Felelősségre kell vonni a szerb háborús bűnösöket és meg kell büntetni mindazokat, akik Szerbia javára folyamatosan kijátsszák az embargót. Az egyedüli megoldás: ENSZ-keretekben katonailag fellépni és megszüntetni annak lehetőségét, hogy bármiféle béketervezet szentesítse a szerb hódítások eredményét.

2. Baković, a BH teheráni politikai megbízottja szerint az ENSZ BT elé terjesztett Owen-terv BH számára több részletében elfogadhatatlan. Alapvető fenntartásai vannak a javasolt területi felosztási elvvel kapcsolatban. Az az etnikai tisztogatás utáni állapotot tükrözi. Ha az Owen-terv nem rendelkezik a szerb–montenegrói csapatok nehézfegyvereinek begyűjtéséről – amit már a londoni konferencia előírt –, akkor „nincs miről tárgyalni”. Üdvözlök, hogy az új amerikai kormányzat – szerinte késve és főleg a körülmények kényszerítő hatására, de mégis – gyakorlati lépéseket tervez a BH-i válság megoldására. Mind az ENSZ, mind az EK eddigi tevékenységével elégedetlenek. Nagy bizalommal várják az új amerikai kezdeményezéseket. Ezek azonban nem lehetnek „csak jelzésértékű gesztusok”, tényleges és hatékony amerikai részvételre van szükség. Jobban bíznak az amerikaiakban, mint az ENSZ-ben. Azt kérték az USA-tól, hasson oda, hogy érvényesítsék a „No fly zone” védelmével kapcsolatos rendelkezést. Az ENSZ bármely lépése hatástalan lesz, ha nem jár együtt a szerb nehézfegyverek begyűjtésével és azok „amerikai felügyelet alá helyezésével”. A New York-i bosnyák ENSZ misszió nagyon biztatónak tartja, hogy az USA részéről végre szemmel látható a kezdeményezési szándék. Ennek hatékonyságában bízva is felvetették az USA-nak Oroszország szerepének alapos tanulmányozását, a velük való konzultáció égető szükségességét. Bosnyák részről változatlanul fenntartásokkal tekintenek a délszláv válságot érintő Jelcin-politikára. Hasonló aggályai vannak az ukrán vezetéssel is, amely szerintük folyamatosan kijátssza a Szerbia elleni gazdasági embargót és olajszállításokkal támogatja Szerbiát. Londoni képviselőjüket utasították, járjon el Londonban annak érdekében, hogy Kravcsuk ukrán elnök londoni látogatása során a briteken keresztül is szerezzen tudomást erről.

– 55 – P. –

Lássa:

V. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

262.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Erdős André, a New York-i magyar ENSZ-képviselőt vezetője és Ernest Petrič Szlovénia ENSZ nagykövete megbeszélése Boszniáról

1993. február 22.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító WAS00429

Érkezett: 93. 02. 22. '8:58

Készítette: SomA

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 45, 47

Azonnal!

Fogadtam kérésére Petrič szlovén nagykövetet, aki a boszniai helyzetet kívánta megbeszélni velem. Először is arról beszélt, hogy a szerbek egyre magabiztosabban viselkednek, és arra számítanak, hogy az oroszok a BT-ben megakadályoznának minden erélyes akciót ellenük. Ugyanakkor a Clinton-adminisztráció egyre nagyobb nyomás alá kerül, többek közt a Kongresszusban, hogy vállaljon nagyobb szerepet a béke megteremtése érdekében, az atrocitások megszüntetésében. Egyszóval az amerikai politikanak el kell döntenie az elkövetkezendő hetekben, hogy milyen szerepvállalásra kész a balkáni térségben.

Egyetértettünk Petrič nagykövettel abban, hogy országainknak nem szabadna távol maradnia mindettől. Petrič felvetette, hogy legalább 3-an, az osztrák nagykövettel

kérjünk egy találkozót Anthony Lake-től és vessük fel neki, hogy külügyminisztereink ebben az ügyben találkozni kívánnak Christoppherrel.

Kérdés persze, hogy nem kellene-e bevonni más KEK-országokat ebbe az akcióba.

Egyébként az új osztrák nagykövetet, Helmut Türköt ma hallgatja meg a U.S. Commission on Security and Cooperation in Europe⁵⁵⁸ Boszniával kapcsolatban.

Sürgős tájékoztatást kérek a fentiekkel kapcsolatban.

– 80 –T. –

Lássa:

I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

263.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Venezuelai kezdeményezésre magyar, osztrák, szlovén és bosnyák megbeszélés New Yorkban

1993. március 2.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: New York

Azonosító: NEW20395

⁵⁵⁸ Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE), az Egyesült Államok Európai Biztonsági és Együttműködési Bizottsága (nem összetévesztendő az EBESZ-szel), más néven az Amerikai Egyesült Államok Helsinki Bizottsága, a szövetségi kormánynak alárendelt, 1976-ban alapított független bizottság. Fő feladata a helsinki egyezmény betartatása, az emberi jogok, a demokrácia figyelemmel kísérése, valamint a gazdasági, környezetvédelmi és katonai együttműködés előmozdítása.

Érkezett: 93. 03. 02. 13:39

Készítette: Soma

Ellenőrizte: *Kézírással*

02966/451/ENSZ

893/

14, 47

Venezuelai kezdeményezés alapján, magyar, osztrák és szlovén nagyköveti részvétellel március 1-jén informális megbeszélésre került sor Izetbegović bosnyák elnökkel és Silajdžić külügyminiszterrel.

Az elnök kifejtette: a boszniai helyzet katonai, politikai és humanitárius szempontból egyaránt igen nehéz. A Drina folyó mentén a szerbek újabb offenzívát kezdtek,⁵⁵⁹ melynek következtében katonák és fegyverek újabb hulláma érkezik Boszniába. Hangsúlyozta, hogy a londoni konferencia megállapodásait nem hajtják végre és ezzel összefüggésben külön kiemelte a katonai megfigyelők bosnyák–szerb határra történő telepítésének elmaradását. Aláhúzta, hadseregük eddig sikeresen szembeszállt az agresszorral, de kérdéses, meddig tudnak kitartani, mivel lőszerük fogytán és a fegyverembargó következtében nem juthatnak utánpótláshoz. Az etnikai tisztogatás nyíltan és zavartalanul folytatódik, a koncentrációs táborok továbbra is léteznek.

A február 10-i Christopher-bejelentéssel kapcsolatban kifejtette, a fokozottabb amerikai szerepvállalás pozitív befolyást gyakorol a tárgyalási folyamatra. Paradoxnak nevezte azonban, hogy a 6 pontos amerikai elképzelésben a bosnyák vezetés és az agresszor egyaránt talál pozitív elemeket. Míg bosnyák részről az amerikai bejelentéstől és fokozottabb részvételtől a békefolyamat felgyorsulását várják, szerb részről a legfontosabbnak azt tartják, hogy az USA nem fog katonailag beavatkozni a konfliktusba. Így az etnikai tisztogatás folytatódni fog.

Izetbegović hangsúlyozta, nincs más választásuk, mint részt venni a tárgyalásokon. Küldöttségüket ismét Silajdžić külügyminiszter vezeti és a delegáció összetétele

⁵⁵⁹ A Boszniai Szerb Hadsereg 1993. január 13-án indította meg a Cer 93 hadműveletet (Operacija Cerska 93), miután január első napjaiban a bosnyák erők kiszorították a szerbeket Srebrenica környékéből, majd ellentámadásba mentek át, s a Szerbához tartozó Bajina Bašta települést is lőtték. Január végén a Jugoszláv Hadsereg különleges alakulatai, kiegészülve a szerb állambiztonsághoz tartozó különleges egységekkel megtámadták a bosnyák erőket, majd február 10-én a szerb hadműveletet hivatalosan is a Bosznia Szerb hadsereg vezérkara vette át. Március első felében a szerb erők előbb elfoglalták Cert, majd a hónap közepén Konjević Poljét, végül áprilisban bekerítették Srebrenica városát.

tükrözni fogja Bosznia-Hercegovina politikai és nemzetiségi „térképét”. A bosnyák elnök véleménye szerint a megbeszéléseknek mindenekelőtt a katonai kérdésekre kell összpontosítaniuk. E témakör kapcsán egyetlen vitás kérdés maradt: a nehézfegyverek problémája. Amennyiben sikerül a még meglévő kétértelműségeket kiküszöbölni, bosnyák részről is alá fogják írni a dokumentumot és azt követően hozzá lehet kezdeni az alkotmányos elvekről, illetve a térképekről folytatandó tárgyalásokhoz. Washingtoni tárgyalásait Izetbegović pozitívan értékelte.

Elsősorban azt emelte ki, hogy Gore alelnök megerősítette: az Egyesült Államok stratégiai érdeke az etnikailag és kulturálisan vegyes, demokratikus Bosznia államiségének fenntartása és támogatása. Bosnyák értékelés szerint az amerikai kormányzaton belül az álláspontok jelentős eltérése volt tapasztalható a Vance–Owen-tervet illetően. Míg Christopher külügyminiszter és Bartholomew elnöki megbízott teljes támogatásáról biztosította a társelnökök tervét, Gore alelnök az Izetbegović-tervet folytatott washingtoni tárgyalások során kétszer is elutasítóan nyilatkozott a Vance–Owen-tervről. Bosnyák részről ebből azt a következtetést vonták le, hogy még az USA-pozíció sem teljesen kiforrott.

Kérdésekre válaszolva a térképekkel összefüggésben Izetbegović hangsúlyozta: az etnikai kritériumokon túlmenően figyelembe kell venni a gazdasági és földrajzi megfontolásokat is. Amennyiben a tartományok határainak megvonásánál kizárólag az etnikai kritériumok érvényesülnek, e területek gazdaságilag életképtelenek lesznek. Bosnyák vélemény szerint amerikai részről megvan a hajlandóság a térképek ilyen értelmű módosításának támogatására. Ez az elképzelés egyúttal a Vance–Owen-terv alternatíváját is képezheti.

Az elnök aláhúzta: Gore-ral folytatott megbeszélései megerősítették a fokozottabb amerikai szerepvállalás korlátait. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az európai országokkal szemben egyedül az USA hajlandó viszonylag radikálisabb lépések megtételére. Izetbegović szerint az Egyesült Államok hajlandó lett volna aktívabb katonai szerepvállalásra és a fegyverembargó feloldására is, de Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország ellenkezése miatt erre nem nyílt lehetősége. A politikus szerint az USA az orosz belső politikai folyamatokra való tekintettel – Jelcin pozíciójának erősítése érdekében – nem hajlandó keményebb intézkedések megtételére.

A kelet-boszniai humanitárius helyzetet az elnök katasztrofálisnak nevezte és elmondta: információik szerint az amerikai „airdrop”-ok célt tévesztettek.

A New York-i tárgyalások újabb fordulójával kapcsolatban kifejtette: a megbeszélésektől nem vár túl sokat. Ismételten felhívta a figyelmet arra, hogy a bosnyák fegyveresek igen nehéz körülmények között harcolnak, több mint 2 millió embert védelmeznek, de mint kérdezte, mi történik akkor, ha katonai vereséget szenvednek? Izetbegović szerint ez esetben nagyméretű menekültáradat fog özönlöni Horvátország,

Szlovénia és Európa más térségei felé. Ezért a túlélés alapvető feltétele, hogy bosnyák részről legalább védelmi jellegű fegyverekhez jussanak.

Izetbegović ismételten felhívta a figyelmet a katonai megállapodások elsődlegességére, amely véget vetne az ágyúzásoknak, blokádnak. A nehézfegyverek kapcsán hangsúlyozta: nem elég azok nemzetközi ellenőrzése, hanem hatékony nemzetközi felügyelet alá helyezésükre van szükség. Amennyiben ez megoldható, készségét fejezte ki a katonai kérdésekkel foglalkozó dokumentum aláírására.

A bosnyák elnök igen fontosnak nevezte a megállapodások végrehajtásának kikényszeríthetőségét és ezzel összefüggésben nagy jelentőségűnek tartotta a Christopher-bejelentés vonatkozó pontját, amely első ízben tett említést e kérdésről, üdvözölte, hogy amerikai részről kifejezték készségüket a végrehajtási mechanizmus gyakorlati megvalósításában való részvételre.

Végezetül a bosnyák elnök kifejtette: az alkotmányos elvekből és a térképekről csak a katonai megállapodás aláírását követően lehet tárgyalni. A térképek kapcsán hangsúlyozta: a helyi önkormányzatoknak legalább annyi jogot kell biztosítani, mint a kommunista rendszer idején. Jelezte, hogy a tárgyalásokon a Vance–Owen-tervtől eltérő javaslatokkal fognak előállni és térképeik elsősorban gazdasági-földrajzi, és nem etnikai kritériumokon fognak alapulni. Izetbegović befejezésül hangsúlyozta, hogy a tartományokkal szemben az állam megerősítésére van szükség és ezt jelölte meg a bosnyák koncepció és a Vance–Owen-terv közötti legfontosabb eltérésként.

– 119 – E. –

Lássa:

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

264.

Székelyné N. Máriának, a 4. Területi Főosztály török referensének jelentése
Kenan Tepedelen budapesti török első beosztott tájékoztatásáról
a boszniai etnikai tisztogatások kapcsán

1993. március 3.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Székelyné N. Mária
Jóváhagyta: Szócs Ferenc

0032/35/1993
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 13 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Bába I.
Endreffy M.
Kéry Gy.
Kolozsi B.
New York
Genf
Belgrád
Zágráb
Ankara
Isztambul
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A török Nagykövetség tájékoztatása a boszniai szerb etnikai tisztogatások
újabb eseményeiről

Székelyné N. Mária török referens más, bilaterális ügyek megbeszélése céljából
1993. március 3-án fogadta Kenan Tepedelen tanácsost, a budapesti török Nagykö-
vetség első beosztottját.

A török diplomata elmondta, hogy a muzulmán Demokratikus Akció Párt helyi szer-
vezetétől a Nemzetközi Vöröskereszt útján szerzett információ szerint Karadžić szerb

milicistái a bosznia-hercegovinai Jajcától 20 km-re délnyugatra fekvő Šipovóban⁵⁶⁰ 1993. február 25-én összegyűjtöttek 3000 muzulmánt. Közülük 1000 embert másnap teherautóra raktak és elvitték őket Travnik irányába. A deportáltaknak nem engedték meg, hogy egy kis tasak élelmiszert leszámítva, bármilyen személyes holmit (még pénzt sem) magukkal vigyenek. A fennmaradó 2000 személy valószínűleg ugyanerre a sorsra fog jutni. A jól informált muzulmán forrásnak tudomása van arról is, hogy jelenleg folyik 2500 muzulmán személy összegyűjtése Banja Luka térségében.

A török fél fontosnak tartja a magyar kormány figyelmét felhívni az etnikai tisztogatások eme újabb példáira és kéri, hogy lehetőségei szerint tegyen meg mindent annak érdekében, hogy ezek az emberek falujukban maradhassanak.

A török tanácsos kérésének továbbítására kapott ígéretet.

Budapest, 1993. március 3.

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

265.

Rejtjeltávirat Teheránból. Pálmai Géza teheráni nagykövet jelentése
Mohammad Javad Zarif iráni külügyminiszter-helyettes közléséről
az ENSZ Biztonsági Tanácsáról

1993. március 4.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Teherán
Azonosító: THR20258
Érkezett: 93. 03. 04. 18:47
Készítette: HG
Ellenőrizte: *Kézírással*

⁵⁶⁰ Šipovo Jajcától 20 kilométerre délre fekvő, 15 ezer fős, zömében szerbekből álló település. 1992-ben a boszniai Szerb Köztársaság ellenőrzése alá került, majd a nem szerb lakosságot elűzték. 1995 őszén átmenetileg a Horvát Hadsereg vette birtokba. A daytoni békeszerződéssel visszakerült a boszniai Szerb Köztársasághoz.

Von. 3/54 és 3/55-itteni faxokra:

Zarif külügyminiszter-helyettes március 4-én bekérte az ENSZ BT állandó és nem állandó tagjainak itteni misszióvezetőit, köztük engem is, kijelentette:

A BT tagjainak felelőssége a nemzetközi válságok rendezésében rendkívüli. A Bosznia-Hercegovina (BH) ügyében követett ENSZ-politika zsákutca, eddig gyakorlati eredményre nem vezetett. Tovább folyik a vérontás, a szerb agresszió. A Cerskában, valamint a közeli kelet-boszniai területeken zajló szerb akciók eltűrése egyértelműen bizonyítja, hogy a BT nem képes garantálni az ott élők biztonságát, nem tudja megállítani a folytatódó szerb agressziót. A március 3-i BT-nyilatkozat Irán szerint rendkívül kevés, a kialakult helyzeten semmit sem változtat, ettől folytatódhatnak a szerb akciók. Ezen nyilatkozat önmagában is minősíti a BT-t, az ENSZ tehetetlenségét – a BT nem képes másra, mint látszatintézkedésekre, gyakorlati lépések nélkül.

A lassan érlelődő békefolyamatot, amelyet a válságban érintett felek által részben aláírt, előzetes tűzszüneti okmány is jelez, most ismét megtorpedózzák a szerbek Kelet-Boszniában, a BT pedig „asszisztál ehhez”. Irán egyáltalán nem ért egyet ezzel, és a BT-tagok itteni misszióvezetőin keresztül is javasolja hogy:

1. A BT bizonyította képtelenségét a BH-i válság ENSZ-keretekben történő megoldására. Ha erre a BT változatlanul nem képes, akkor azonnal oldja fel BH elleni fegyverszállítási embargót, amelynek révén a BH képes lesz megvédeni saját magát.

2. A BT elképzeléseit a délszláv válság háborús bűnöseinek szigorú megbüntetésére Irán üdvözölte. Ennek gyakorlati megvalósítására azonban a mai napig semmilyen ENSZ-intézkedés nem történt. A szerb háborús bűnösök New Yorkban az ENSZ-vezetés partnereként tárgyalnak, ahelyett, hogy nemzetközi bíróság előtt felelnének a bosnyák muzulmánok ellen elkövetett bűneikért. Ezt figyelembe véve Irán határozottan szorgalmazza, hogy mielőbb kerüljön sor e bűnösök következetes, szigorú felelősségre vonására.

Iráni részről kéri a bekérte misszióvezetőket a kifejtettek azonnali továbbítására és javaslataik támogatására.

Megjegyzés: itteni francia és brazil nagykövet szerint nem kizárt, hogy akár napokon belül kezdeményezni fogja a BT összehívását a BH elleni fegyverembargó feloldása miatt. Én magam úgy vélem, a Zarif által előterjesztettekben új elem lényegében nincs; a felvetés a korábbi már ismert iráni offenzív propagandakampány részeként értékelhető.

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
V. Területi Főosztály
Láttam:
Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

266.

A Központ utasítása egyes misszióvezetőknek a boszniai helyzettel kapcsolatban

1993. március 25.

Kairó, Ankara, Teherán, Delhi, Islamabad, Jakarta. Kuala Lumpur, Rabat, Lagos, Tripoli, Algír, Tunisz, Damaszkusz, Kuvait, Abu-Dhabi, Bejrut, Saana

Misszióvezető Úr mielőbb tegyen látogatást a Külügyminisztériumban a boszniai helyzettel kapcsolatban (kérjük, Kuvait lépjen kapcsolatba az ottani szaúdi nagykövettel, Kairó pedig az Arab Liga főtitkárával is).

Elsősorban tájékozódjék, törekedjék megbízható információkat szerezni arról, hogy az iszlám országok részéről milyen lépésekre, magatartásra kell számítanunk a boszniai muzulmánok katonai helyzetének további gyengülése, Srebrenica és Sarajevó szerb részről történő esetleges elfoglalása esetén. Érdeklődjék az alábbiakról:

– A boszniai muzulmánok katonai helyzetének, védekezési lehetőségeinek megítélése, a szerb offenzíva megállításának esélyei. Valószínűsíthető-e a muzulmánok teljes katonai veresége?

– Ez utóbbi esetben mi lesz Bosznia-Hercegovina, mint független állam, továbbá a tárgyalásos rendezési folyamat sorsa?

– Milyen lehetőségek vannak a jelenlegi boszniai negatív folyamatok megállítására? A fogadó ország és az Iszlám Konferencia Szervezete egyénileg vagy közösen mit szándékozik tenni?

– A beszélgetésen röviden fejtse ki a magyar álláspontot, adja át a Közép-Európai Kezdeményezés március 22–23-i budapesti külügyminiszeri értekezlete zárónyilatkozatának Bosznia-Hercegovinával és Horvátországgal kapcsolatos részét.⁵⁶¹

Hangsúlyozza: amint az Magyarország ENSZ BT-beli tevékenységéből is kitűnik, támogatjuk az egységes, szuverén és független Bosznia-Hercegovinát. Minden alkalmat megragadunk a horvát–muzulmán együttműködés erősítésének ösztönzésére. Rendkívül aggasztónak tartjuk, hogy a boszniai szerbek a New York-i tárgyalásokat időnyerésre használják fel, s a jelek szerint csak a teljes katonai győzelmüket követően lesznek hajlandók érdemben tárgyalni. Szerb részről változatlanul bíznak abban, hogy megteremthetik az etnikailag minél homogénebb Nagy-Szerbiát, s erőszakkal szerzett pozíciójukat el tudják fogadtatni a világgal. A Vajdaságban folyó etnikai tisztogatást Misszióvezető Úr korábbi anyagaink alapján ismertesse, hívja fel a figyelmet a Mazowiecki-jelentés⁵⁶² Vajdaságra vonatkozó fejezetére, amelyet a közelmúltban faxon kiküldtünk. Kérje a fogadó ország támogatását a vajdasági magyarság védelmében a nemzetközi fórumokon.

Ismertesse vagy adja át a Kis-Jugoszláviából Magyarországra toloncolt boszniai muzulmánokkal kapcsolatos, faxon kiküldésre kerülő háttérinformációkat. Hozzávetőlegesen tízezer a Magyarországon tartózkodó muzulmán menekültek száma. Misszióvezető Úr hozza szóba a Magyarországnak ennek kapcsán nyújtható segítség kérdését. Mindenekelőtt készpénzre volna szükség, valamint sajátos, kulturális-civilizációs igényeik kielégítéséhez szükséges támogatásra. Érdeklődjék, volna-e a fogadó ország részéről készség menekültek befogadására tőlünk, akár néhány család erejéig is.

Tájékoztatására faxoljuk Bosznia-Hercegovina ENSZ-nagykövetének a Vance–Owen-tervvel és a boszniai helyzettel kapcsolatos észrevételeit tartalmazó, március 22-i állapotot tükröző angol nyelvű anyagot.

Budapest, 1993. március 25.

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

⁵⁶¹ Az 1993 márciusában Budapesten megtatott Közép-Európai Kezdeményezés zárónyilatkozatában sikra szállt Horvátország és Bosznia-Hercegovina területi sérthetlenségének a tiszteletben tartása mellett.

⁵⁶² Tadeusz Mazowiecki az Emberi Jogok Bizottságának különleges előadója 1993. február 23-án nyújtotta be jelentését az 1993/7 bizottsági állásfoglalás 32. bekezdése alapján. A jelentés részletesen kitért a vajdasági helyzetre is, annak teljes szövegét lásd: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G93/856/23/PDF/G9385623.pdf?OpenElement>

Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglaló jelentése.
Egyes muszlim országok megítélése Magyarország Bosznia-politikájáról

1993. április 19.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Varga Imre
Jóváhagyta: Szabó István
0032/64/1993
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 10 példányban
Kapja: elosztóív szerint
Melléklet: 1 db

Feljegyzés

Tárgy: Összefoglaló az iszlám országok reagálásáról a Boszniával kapcsolatos magyar tájékoztatásra, illetve feltevésekre

1993. március 26-én az iszlám országokban működő misszióink utasítást kaptak arra, hogy tájékoztassák az iszlám országok külügyminisztériumait a magyar álláspontról Bosznia-Hercegovinával, általában a délszláv válsággal és a Magyarországon tartózkodó muzulmán menekültekkel kapcsolatban (mellékeljük).

A beérkezett válaszok alapján az alábbi általános érvényű és hasznosítható tanulságokat érdemes külön levonni:

– A megkeresett országok külügyminisztériumai általában és alapvetően egyetértenek a magyar értékeléssel.

– Az Iszlám Konferencia Szervezete keretén belül folyamatosan napirenden tartják Bosznia ügyét. Az április 24-i karachi OIC-ülésem⁵⁶³ is napirenden lesz a kérdés.

⁵⁶³ Az Iszlám Konferencia Szervezetének (Organisation of Islamic Cooperation, OIC) 21. konferenciájára 1993. április 25. és 29. között a pakisztáni Karachi városában került sor. A konferencián 51 állam képviselte magát. A konferencia egyik fókuszpontjában a boszniai helyzet értékelése állt. Hamid Algabid, az OIC főtitkára felszólalásában „mély sajnálatát” fejezte ki amiatt, hogy az ENSZ BT-ben „a kijátszások és a tétovázások akadályozzák az olyan erőteljes és hatékony intézkedések elfogadását, amelyek megakadályozhatnák azokat az örült bűncselekményeket, amelyeket a szerb erők követnek el Bosznia-Hercegovinában. Az ENSZ BT által bevezetett igazságtalan embargó egy egész nemzet fennmaradását veszélyeztet, mert ezzel megfosztotta a [bosnyák] nemzetet az egyéni és a kollektív önvédelemhez való természetes jogától.” A konferencián az OIC összesen 235 millió dollár

Az OIC belső ellentétei miatt azonban akcióik nem lehetnek átütőek, és a kezdeményezéseket is csak ENSZ-keretekben látják megvalósíthatónak. (Számos fővárosban utaltak arra, hogy az OIC meghatározó országai az USA-val egyeztetnek.)

- A kívánatos, Szerbiával szemben fogantatosítandó akciók között említették meg a Boszniát sújtó fegyverembargó feloldását, a még szigorúbb szankciók alkalmazását.

- Egyes országok, így Szaúd-Arábia, Kuvait, Törökország alapítványt hoztak létre Bosznia-Hercegovina katonai és pénzügyi megsegítésére. Ezzel egyidejűleg az OIC többsége a konkrét fegyveres támogatást elvetette. Egyes országok kifejezetten ellenézték mudzsahedek küldését (Pakisztán).

- Néhány ország és az Arab Liga főtitkára kilátásba helyezte, hogy kérésünknek megfelelően szívesen járul hozzá a Magyarországon tartózkodó muzulmán menekültek ellátásához. A nagy többség azonban elzárkózott attól, hogy menekülteket fogadjon be, saját problémáira és eddigi kötelezettségeire hivatkozva. Az Arab Liga főtitkári hivatala megkezdte segélyakció szervezését a Magyarországon tartózkodó boszniai muzulmán menekültek részére. A kérdést az Arab Liga kairói külügyminiszteri értekezletén is felvetik.

- Szinte egybehangzóan említették meg, hogy a szerbek ellen kizárólag az USA (NATO) tudna fellépni hatékonyan.

Javaslatok:

- Mivel tájékoztatásunkat ezúttal is általában kedvezően fogadták, folytassuk ennek gyakorlatát. Továbbra is részletes tájékoztatást kell adni a nálunk tartózkodó muzulmán menekültekről. Indonézia ezt külön is kérte.

- Megfontolandó az iszlám országok budapesti nagykövetségeinek időről-időre való tájékoztatása a válsággal kapcsolatos magyar álláspontról. Ezt célszerű egy-egy jelentősebb ENSZ BT-döntést megelőzően vagy közvetlen utána vagy tervezett magyar lépésekkel összhangban megtenni.

- Meg kellene keresni a Szaúd-Arábia–Kuvait–Törökország által megalakított, Boszniával kapcsolatos alapítványt és jelezni kellene konkrét kéréseinket a nálunk tartózkodó muzulmánok támogatásával, illetve a segélyezésben áruszállítással történő magyar részvétellel kapcsolatban.

- Török biztatásra továbbra is szorgalmazni kell Magyarország bekapcsolódását a horvát–török hitelkonstrukcióba.

segélyt ajánlott fel Bosznia-Hercegovinának, amelyből Szaúd-Arábia 20 millió, Kuvait 10 millió, az Egyesült Arab Emírségek 10 millió, a Törökország 30 millió, Pakisztán 30 millió, Irán 80 millió dollár folyósított. A konferencia záródokumentumát lásd: http://ww1.oic-oci.org/english/conf/fm/21/21cfm_fc_en.htm

– Elismerés illeti a megkeresett magyar missziókat, amelyek szinte kivétel nélkül igen gyorsan és a reakciókból ítélve magas szakmai színvonalon hajtották végre az utasítást.

Budapest, 1993. április 19.

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

Betenni:

268.

Rejtjeltávirat Bonnból. A németországi magyar nagykövet értesülései
a boszniai háborúról

1993. április 23.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: BON20769

Érkezett: 93. 04. 23

Készítette: Bi

Ellenőrizte:

47, 46, és Berlin, München

A német KÜM balkáni országokkal foglalkozó referatúrájának vezetője, négyszemközt folytatott beszélgetés alkalmával elmondta:

A német Külügyminisztérium értékelése szerint a boszniai háború továbbbeszkalálódásához fog vezetni a dél-horvátországi szerb krajnai parlamentnek az a döntése, amelyben kinyilvánították a boszniai Szerb Köztársaság parlamentjével⁵⁶⁴ való együtt-

⁵⁶⁴ A boszniai Szerb Köztársaság Parlamentjét 1991. október 24-én, mint a Bosznia-Hercegovinában élő szerb nép képviselőházát alapították meg Szarajevóban. 1992. február 28-án ez a testület fogadta el a boszniai Szerb Köztársaság alkotmányát. A boszniai háború alatt a Szarajevó melletti Pale

működésüket. Ez a fejlemény is mutatja, hogy az ENSZ BT-nek a Szerbia és Montenegró elleni szankcióintézkedések szigorításáról hozott határozata egyelőre nem gyakorol olyan hatást a boszniai szerbekre, vagy a belgrádi szerb vezetésre, amelynek alapján a közeljövőben a szerb politika gyökeres és kedvező változásával lehetne számolni. Az új ENSZ BT-határozatoknak mégis – német vélemény szerint – pozitív hatásai is vannak. Ezek közül a legfontosabbnak azt tartják, hogy első alkalommal egészítette ki az ENSZ BT a gazdasági büntetőintézkedéseket a szerbek által megszállt boszniai területekre. Ezzel a szankciók megkerülésének a lehetősége jelentősen csökkent. Pszichológiailag változik – német vélemény szerint – a helyzet azáltal is, hogy többek között az új intézkedések betartásának támogatására a Nyugat-európai Unió (NYEU) felajánlotta őrhajók küldését a Szerbiával határos Duna-szakaszra. Bár a NYEU-erők jelenléte alapvetően polgári karakterű, mégis az a tény, hogy NYEU-hajók vannak a szerb határon – német álláspont szerint – csökkenti a Magyarország ellen irányuló szerb fenyegetést.

Az ENSZ BT-határozatok hatályba lépését követően a német Külügyminisztériumban nem zárják ki a délszláv konfliktusban az újabb drámai fejlemények kialakulását. A belgrádi vezetés most várakozó állásponton van. Egyelőre nem tesznek addig semmit, amíg nem zajlik le, április 25-én az oroszországi népszavazás. A Milošević-féle vezetés abban bízik, hogy Jelcin elnök és az orosz külpolitika április 25-e után is határozottan a szerbek oldalán fog állni. Ezért az oroszországi népszavazást és az új szankciók hatályba lépését követően a szerb politika megkeményedésével, újabb nagyobb szabású szerb katonai offenzíva megindulásával, Szarajevó vagy Goražde elleni támadások⁵⁶⁵ kiújulásával számolnak.

A szerb katonai akciók az ENSZ BT-t is új helyzet elé állítják. A BT-n belül az amerikaiak, de más állandó tagok, a franciák és a britek is kezdeményezhetik a repülési tilalom fegyveres erővel való betartása mellett a NATO-légierőnek boszniai földi célok, szerb utánpótlási vonalak, raktárak elleni bevetését és ezt lehetővé tevő ENSZ BT-határozat elfogadását. Az amerikaiakat a kemény fellépés irányába orientálja Srebrenica kapitulációja is.⁵⁶⁶ A német KÜM-ben nem zárják ki azt sem, hogy további szankciók

településen ülésezett. A Daytoni egyezmény után a konföderális alapokon létrehozott Bosznia-Hercegovinában a szerb részek törvényhozói szerve maradt, székhelyét 1998-ban Banja Luka helyézték át.

⁵⁶⁵ A kelet-boszniai, stratégiai fontosságú Goraždét a szerb erők 1992. május 4-én vették ostrom alá. A város ostroma 1336 napig tartott, amely során négyezernél is többen haltak meg. Goraždét, Srebrenicával ellentétben a szerb erők nem tudták elfoglalni.

⁵⁶⁶ A kelet-boszniai, stratégiai fontosságú és bosnyák többségű Srebrenica 1992 tavaszán átmenetileg szerb kézre került, azonban májusban a várost visszafoglalták a szarajevói központi kormányhoz hű erők. 1992 szeptemberéig a bosnyák hadsereg a várost korridorra kötötte össze Žepával, majd 1993 januárjáig az enkláv területét a nyugatra fekvő Cerska irányába is kibővítették. Ebben az időszakban

meghozatalára, pl. Szerbia-Montenegró totális elszigetelésére a belgrádi nagykövetségek bezárására, Kis-Jugoszlávia valamennyi nemzetközi szervezetből való kizárására is szükség lesz a korlátozott – a levegőből végrehajtott – katonai akció mellett.

Német értékelés szerint az amerikaiak továbbra sem szándékoznak szárazföldi erőkkel a boszniai harcokba beavatkozni, szárazföldi erők bevetését csak Koszovóban, a háború Koszovóra való áttérjedése esetén tartják szükségesnek, elképzelhetőnek.

– 186 – Dr. Erdődy Gábor.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d

a bosnyák erők mintegy 900 km²-t ellenőriztek, azonban a keleti enklávét nem sikerült összekötni a központi bosnyák területekkel. 1993 márciusában és áprilisában az ENSZ védelme alatt mintegy 9 ezer bosnyákot evakuáltak a térségből. 1993. április 16-án az ENSZ BT 819. számú határozatával Žepa és Goražde mellett Srebrenicát is védett zónává nyilvánította. 1995 elején a szerb erők elvágták az enklávét utánpótlását, aminek következtében az ott állomásozó holland békefenntartó katonák létszáma 600-ról 400 főre csökkent. 1995 márciusában Radovan Karadžić a boszniai Szerb Köztársaság elnöke kiadta az ún. 7. számú direktívát, amelyben elrendelte Srebrenica totális elvágását Žepától. A szerb erők 1995. július 6-án indították meg a város elleni ostromot. Bár a harcokba a NATO repülőgépei is beavatkoztak, azonban a rossz látási viszonyok miatt végül kénytelenek voltak elállni a szerb célpontok bombázásától. A város 1995. július 11-én esett el. A bevonuló szerb erők a Srebrenica melletti Potočariban 20-25 ezer bosnyák civilt ejtettek foglyul. Másnap megkezdődött a nők és a férfiak szétválasztása, július 13-án pedig a 16-áig tartó tömeges kivégzés. Napjainkig a Srebrenica környéki tömegsírokban 6000 holttestet találtak meg. A srebrenicai népirtásért a Hágai Nemzetközi Törvényszék Radovan Karadžićot 2019-ben jogerősen életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. Radislav Krsitić tábornokot jogerősen 46 év börtönbüntetésre ítélték, míg Ratko Mladić tábornok pere napjainkban is tart.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor zágrábi nagykövet jelentése
Zdenko Škrabalo horvát külügyminiszter tájékoztatásáról
a horvát–bosnyák összecsapásokkal kapcsolatban

1993. április 24.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Zágráb
Azonosító: ZGB10324
Érkezett: 93. 04. 24. 22:38
Készítette: RFJ
Ellenőrizte: *Kézírással*

01, 02, 03, 23, 47, 13, 14

Hétfőn reggeli bemutatásra!

Škrabalo külügyminiszter szombaton délelőtt bekérte a zágrábi misszióvezetőket és a közép-boszniai horvát–muzulmán katonai összecsapások miatt kialakult helyzettel kapcsolatban elmondta:

– Horvátország továbbra is kitart eddigi álláspontja mellett, mely szerint Bosznia-Hercegovinát független és szuverén államnak ismeri el és tiszteletben tartja területi integritását.

– Sajnálatosnak és szükségtelennek tartja a helyi horvát és muzulmán katonai erők között ismétlődően kirobbanó összecsapásokat, amelyek elterelik a figyelmet a boszniai harcok lényegéről a Kelet-Boszniában zajló sokkal tragikusabb és a kibontakozás szempontjából fontosabb eseményekről, így például Srebrenicáról.

– A horvát kormány ismételten megerősíti, hogy a történelmi hagyományok, a boszniai válság rendezéséhez fűződő közös érdek, valamint a jövőbeni kapcsolatok szempontjából is alapvető érdeke fűződik a muzulmán–horvát együttműködéshez, a jelenlegi konfliktus azonnali beszüntetéséhez.

– Horvát értékelés szerint a katonai összecsapásokat a központi irányítás alól kikerült, az eseményektől és a nemzetközi tényezők eddigi akciói eredménytelenségétől frusztrált helyi katonai tényezők önkényes akciói váltják ki. Horvát részről

bizonyítékokkal rendelkeznek arról, hogy a konfrontációt végső soron Belgrádból szervezik a volt jugoszláv titkosszolgálat (KOS)⁵⁶⁷ hatékony közreműködésével, amely a jelenlegi boszniai katonai vezetésben erőteljes befolyással rendelkezik. Ennek közvetett bizonyítéka, hogy a muzulmán akciók mindig akkor erősödnek fel, amikor a nemzetközi tényezők döntő lépések előkészítésén dolgoznak.

– Horvát részről sajnálatosnak tartják, hogy a harcok során állítólag horvát részről is követtek el a civil lakosság elleni kegyetlenségeket. Ezeket készek sürgősen kivizsgálni és a bűnösöket a törvény által felelősségre vonni.

– A horvát kormány kész minden lehetőségét és befolyását latba vetni a harcok beszüntetésére a horvát–muzulmán viszony rendezése érdekében.

A miniszter felhívta a figyelmet Tudman elnök három nappal ezelőtti valamennyi érintetthez intézett felhívására, amelyben a horvát–muzulmán ellenségeskedés azonnali beszüntetését a közös ellenség, a szerb agresszor elleni összefogást szorgalmazta.

Jelezte, hogy a hét végén Owen vezetésével Zágrábban tárgyalásra kerül sor Tudman, Izetbegović, továbbá Boban boszniai horvát vezető részvételével a konfliktus rendezése céljából. Horvát részről kezdeményezték, hogy azon vegyen részt a horvát védelmi erők, illetve a boszniai hadsereg vezérkari főnöke is. Megígérte, hogy a remélhetően sikeres tárgyalás eredményeiről a misszióvezetőket rövid úton tájékoztatják.

Škrabalo arról tájékoztatta a jelenlévőket, hogy horvát katonai jelentés szerint szombat reggel 07.15-kor a Gospić melletti szerb ellenőrzés alatti Baljak helységről a felette elhaladó NATO-repülőgépre három rakétát lőttek ki. A gépet nem találták el, amely a támadás után visszafordult és Olaszország felé távozott. Az incidensről további információt várnak.

A miniszter a kormányhoz történő továbbítás céljából átadta a következő dokumentumokat:

1. Az iszlám országok április 25-én Karacsiban kezdődő konferenciájához intézett horvát üzenetet, amely lényegében a fentiekben ismertetett horvát álláspontot fejt ki. A karacsi találkozón történő horvát részvétel a boszniai események miatt kérdésessé vált, de remélik, hogy a probléma az utolsó pillanatban a horvát fél számára kedvezően megoldódik. Ebben az esetben Škrabalo miniszter vezeti a horvát küldöttséget.

2. Tudman elnök Washingtonból küldött felhívását.

⁵⁶⁷ A Jugoszláv Néphadsereg vezérkarának parancsnoksága alatt álló Kontraobaveštajna Službat, KOS (magyarul: Kémelhárítási Szolgálat) 1946-ban az OZNA (Odeljenje za zaštitu naroda) jugoszláv titkosszolgálat 3. osztályából alapították meg. A szerb irányítás alatt álló szolgálat jelentős szerepet játszott a második jugoszláv állam szétesésében, több különleges hadműveletet is végrehajtott, amelyek közül a legismertebbek a Labrador, az Orientalis és a Pajzs (Operacija Štit) nevű volt.

3. Šušak védelmi miniszter által a közép-boszniai horvát civil lakosság ellen elkövetett muzulmán kegyetlenkedésekről összeállított dokumentációt.

4. A muzulmán–horvát viszony eddigi alakulásának kronológiájáról készített összeállítást.

A dokumentumokat a Minisztérium illetékes vezetőinek faxon felterjesztem.

– 86 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

270.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Irán horvátországi ügyvivőjének véleménye Horvátország
Bosznia-politikájáról

1993. május 4.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB20349

Érkezett: 93. 05. 04. 09:26

Készítette: Ud.

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23,47, 13, 14

226

Felkerestem Irán itteni ügyvivőjét, aki elmondta, hogy a Bosznia-Hercegovinában követett horvát politika az oka, hogy Horvátország nem kapott meghívást Karacsiba, az iszlám országok konferenciájára. Az ott történekről még nem rendelkezik részletes tájékoztatással, de eddigi információi szerint az iszlám országok körében Horvátország megítélése kedvezőtlen irányban módosult. Határozottabb fellépés várható részükről a boszniai vérontás megállítása érdekében, amelynek egyik legfontosabb szükséges elemeként vetik fel a fegyverembargó muzulmánokkal szembeni feloldását. Az ügyvivő szerint a boszniai horvát–muzulmán fegyveres összecsapások ismétlődő fellángolásáért egyértelműen a horvát fél, a Zágrábból irányított horvát politika tehető felelőssé.

Információik előre kidolgozott, a zágrábi vezetés által jóváhagyott katonai terv létezéséről tanúskodnak, amelynek célja a horvát ellenőrzés alatt lévő területek „megtisztítása” a muzulmán lakosságtól. A civil lakosság elleni horvát büntettek összehangolt akció részét képezik. Elismerik, hogy muzulmán részről is történnek atrocitások, de ezek döntően a horvát fellépés által kiváltott reakciók. Horvát részről állítólag azzal számoltak, hogy a tervet a muzulmánok nagyobb ellenállása nélkül 2-3 nap alatt meg tudják valósítani. Az akció támogatására 25 tankból és mintegy 300 gyalogosból álló reguláris horvát haderő nyomult be Hercegovinába, Mostar irányába. A horvát offenzívát – az ügyvivő értékelése szerint – a növekvő nemzetközi felháborodás és nyomás hatására állították le, amiben döntő szerepe volt Owen múlt vasárnapi tárgyalásainak, amikor ultimátumszerű feltételeket szabott Tudmannak.

A diplomata úgy véli, hogy a mérvadó iszlám országok még bíznak abban, hogy a muzulmán–horvát szövetség a történekr ellenére is helyreállítható. Ezt arra alapozzák, hogy a horvát politikában a hosszú távú érdekeknek kell felülkerekedniük és megpróbálják a horvát vezetést ebbe az irányba befolyásolni. Ha a jelenleg követett horvát politika nem változik és a boszniai harcok a horvát fél hibájából folytatódnak, úgy az iszlám országok összehangolt lépéseket fognak tenni az ENSZ-ben a Horvátországot érintő eddigi álláspont és magatartás megváltoztatása érdekében. Megjegyzés: bár az ügyvivő a boszniai történekeket teljesen muzulmán szempontból és érdekek alapján világítja meg, az általa elmondottak valóságtartalma más forrásokból származó, nem ellenőrizhető jelzések alapján is jelentősnek tekinthető.

– 90 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d

271.

Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hurd brit külügyminiszter megítélése
az Egyesült Királyság Bosznia-politikájáról

1993. május 5.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító LON00846

Érkezett: 93. 05. 05. 18:56

Készítette: SomA

Ellenőrizte: *Kézírással*

Azonnal!

Miniszterelnöki Hivatal részére, Antall József és Douglas Hurd holnapi találkozójára tekintettel!

47, 45

Hurd, brit külügyminiszter az Alsóház Külügyi Bizottsága előtti meghallgatásán képviselői kérdésekre válaszolva fejtette ki a boszniai válsággal kapcsolatos brit pozíciót. A térségbeli brit érdekeket három elemben specifikálja:

- a konfliktus eszkalációjának, egy balkáni háború kitörésének megakadályozása,
- a nemzetközi közösség válságkezelő képességének és koordinált fellépési képességének megőrzése,
- a térségbeli brit katonai és polgári személyzet biztonságának szavatolása.

228

A boszniai konfliktust belső polgárháborúnak minősítette, mivel a szemben álló felek boszniai állampolgárok. Nem vitatta azonban, hogy a konfliktus gerjesztésében és fenntartásában alapvető szerepet játszik Szerbia, s az eseményekért Belgrádot terheli a fő felelősség. Nem osztotta azt a képviselői véleményt, hogy a konfliktus vallási alapú, mivel ugyan kétségtelen a vallási elem jelenléte, de az nem a fő motívum a harcoló felek cselekedeteiben.

Az athéni békekonferencián született boszniai szerb egyetértés a Vance–Owen-tervhez megindítja a rendezési mechanizmust. Az ENSZ BT határozatát követően megkezdődhet a Vance–Owen-terv megvalósításának konkrét tervéről folytatandó egyeztetéssorozat. Ebben az EK-n és a BT-n belüli konzultáció mellett döntő lesz az ENSZ-főtitkár és a NATO vezetése közötti egyeztetés, mivel a NATO most első alkalommal fog ENSZ megbízás alapján egy rendezési folyamatban részt venni. A konzultációs szakasz során kialakítandó végrehajtási tervet megint az ENSZ BT-nek kell jóváhagynia, s ezt követően kezdődne meg valójában a rendezési folyamat. Ez akár őszig is elhúzódhat. Mindaddig nem változtatnak a térségbeli ENSZ-csapatok mandátumán. Amennyiben a helyzet drámai módon rosszabbra fordulna, London számára prioritás a helyi brit személyzet kivonása, illetve biztonságuk szükség szerinti más eszközökkel való szavatolása.

Változatlanul fenn kell tartani a nyomásgyakorlást Szerbiára, amelynek része a katonai beavatkozás lehetőségének nyitva hagyása. Hurd nem tartotta valószínűnek, hogy katonai beavatkozásra végül is sor kerülne, de annak lehetőségét még a jelenlegi, reményekkel kecsegtető helyzetben sem szabad kizárni.

A Vance–Owen-terv megvalósítása során a nemzetközi csapatokat a jelenlegi frontvonalakra telepítenék, az ENSZ-személyzet feladata a tűzszünet megvalósításának segítése, annak ellenőrzése, a megjelölt területekről való visszavonulás és a folyosók létrehozásának felügyelete lenne. London nem készül azonban fegyverszünet, vagy a területelhagyás kikényszerítésére. Ezekre garanciát Hurd szerint csupán az aláíró felek politikai szándéka ad, akik aláírásukkal felelősséget vállaltak a Vance–Owen-terv megvalósításáért.

A rendezési folyamat eredményeképpen Bosznia szuverén állam lesz, s nem ENSZ-protektorátus. Ez azt is jelenti, hogy Hurd szerint valószínűtlen, hogy az ENSZ vállalná a Bosznián belüli, a Vance–Owen-terv által megállapított belső tartományi határok garantálását, ENSZ-csapatok meghatározatlan idejű, esetleg állandó

állomásoztatását Bosznián belül. Ehhez kapcsolódva nem zárta ki azonban „biztonsági övezetek” létrehozását, illetve garantálását a boszniai muszlimok számára.⁵⁶⁸

Nem zárta ki, hogy a Vance–Owen-terv helyi, összpárti kezdeményezésre egyes részleteiben módosítható ne lenne, itt hangsúlyozta a változtatások konszenzusos jellegét.

Az ENSZ BT-n belüli erőviszonyokat értékelve Hurd reményének adott hangot, hogy az USA végképp leveszi a napirendről a boszniai fegyverembargó akár részleges feloldásának lehetőségét. A Clinton-adminisztráció vonalát a frissen hivatalba lépő elnök tapasztalatlanságával jellemezte, de rámutatott az amerikai pozíció alakulására, amelyben a szövetségesek véleményének nagy szerepe volt.

Az orosz álláspont Hurd szerint a referendum kedvező eredményével megszilárdult. Hurd a Vance–Owen-terv egyértelmű támogatásáról kapott biztosítékot az orosz miniszterelnökkel folytatott tegnapi beszélgetésén. A BT-n belül a délszláv kérdésben szoros együttműködés alakult ki London, Párizs és Madrid között. A kínai magatartást vonakodóan támogatónak minősítette. A nem állandó tagok részéről Hurd a konfliktus eszkáliciójának megakadályozásában és a politikai rendezésben meglévő érdekszövetséget emelte ki. Japán szerepére az anyagi áldozatvállalás miatt tért ki, s pozitívan szólt Tokió hozzájárulásáról a rendezési elképzelésekhez.

Hurd az ismételt képviselői kérdésekre alapvetően bizonytalan válaszokat adott a Vance–Owen-terv gyakorlati megvalósításának esélyeit illetően, valamint a majdani konzultációk előtt nem tudott érdemben nyilatkozni a térségbe telepítendő nemzetközi (brit) erők konkrét mandátumával, eljárásuk módozataival kapcsolatban.

– 104 – Hajgató József –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

⁵⁶⁸ Az ENSZ BT 1993. április 16-án 819. számú határozatával Srebrenica enklávéját biztonságos, védett övezetté nyilvánította. A május 6-i 824. számú határozat ezt a státust kiterjesztette Sarajevóra, Žepára, Goraždéra, Tuzlára és Bihaćra. A két határozat értelmében ezeket a városokat az ENSZ UNPROFOR békefenntartó egységeinek a védelme alá helyezték.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége
képviselőinek és egyes szerb ellenzékiek megítélése Boszniáról

1993. május 10.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Belgrád
Azonosító BLG10617
Érkezett: 93. 05. 10. 19:32
Készítette: Pl.
Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

Von. 47/328-ára:

Az elmúlt napokban tanácsosunk több ellenzéki (SZMM, DP, Polgári Szövetség), továbbá VMDK-képviselőkkel, itteni magyarokkal és szerb értelmiségiekkel folytatott beszélgetést a Vance–Owen-tervvel kapcsolatos kis-jugoszláviai és boszniai szerb álláspontról, valamint a kialakult helyzetről. Valamennyien megnyugtatóan szoltak a belgrádi vezetés pozitív irányba, radikálisan megváltozott álláspontjáról és úgy vélik, hogy ezzel Kis-Jugoszlávia elkerülte egy esetleges, akár korlátozott jellegű, külső katonai támadás veszélyét, lehetőségét. Hangsúlyozták, a belgrádi vezetés végre felfogta, hogy egyrészt szembeszállása az egész világgal előbb-utóbb katasztrófához, katonai összeütközéshez is vezethet Szerbia és a Nemzetközösség között. Másfelől felismerte, hogy Szerbia lakosságának, a szerb nemzet jövője nem függhet a boszniai szerbek sorsától, előbbiek nem lehetnek utóbbiak túsza.

A partnerek szerint a belgrádi vezetés azonban túl későn változtatta meg eddigi hozzáállását és ezt nem egyeztetette a boszniai szerbekkel, akiket eddig mindenáron a harc folytatására ösztönzött. Miloševićék csupán Karadžićot igyekeztek – zsarolással és fenyegetéssel egybekötve – meggyőzni, aki szokásos kétkulacos magatartásának

megfelelően Belgrádban teljes megértést tanúsított, de Szarajevóba visszatérve „engedett” a hazai nyomásnak, s ismét fennhéjázó, harcias módon lépett fel.

A szerb, beszélgetőpartnerek, a szerb nemzetre, főleg a boszniai szerbekre nézve végzetesnek nevezték a palei parlament döntését,⁵⁶⁹ de a szervezés kimeneteléért és a kialakult súlyos helyzetért a belgrádi vezetést tartják felelősnek. Hozzá tették, hogy Miloševićék most Szerbia megmentőivé és békeharcossá vedlettek át, s minden felelősséget Karadžićékra hárítanak át.

Néhány szerb értelmiségi kifejtette, hogy a katonai beavatkozástól való félelem mellett az újabb szankciók miatt várható súlyos következmények is hozzájárultak a szerb vezetés nézeteinek revideálásához. A partnerek elmondták, hogy számos egyetem, tudományos intézet, a Szerb Tudományos Akadémia több ismert képviselője, továbbá a szerb nacionalista ideológiát megfogalmazó Memorandum néhány szerzője Čosić elnökhöz fordult számonkérve tőle korábbi ígéreteinek teljesítését, valamint a nyomorúságos munka és életkörülmények enyhítését, felszámolását.

A legtöbb szerb és valamennyi magyar beszélgetőpartner szerint a szerb–szerb ellentét mélyülni fog és tartóssá válik, mégpedig nemcsak Szerbia–Bosznia relációban, hanem Szerbián belül is, ahol nemcsak több százezer szerb menekült, hanem a szélsőséges (Šešelj, Arkan és egyéb militáns, sovinszta és lumpen) elemek, valamint az erőszakszervezetek egy jelentős része is szimpatizál Karadžićékkal.

A boszniai szerbeknek csupán humanitárius segítségnyújtásról szóló szerb kormánydöntésről a partnerek elmondták, hogy azt a szerb közvélemény nagyobb része egyetértően fogadta, de végrehajtása számos nehézségbe fog ütközni. A boszniai és más menekültekkel teletűzdelt államapparátus szabotálni fogja a kormány ez irányú intézkedéseit, a segítségnyújtás egyes formáit (pénz, fűtőanyag, alkatrészek, önkéntesek toborzása stb.) más csatornákon át fogják lebonyolítani. A kormánydöntés végrehajtására még nem dolgoztak ki tervet, s amíg a szerb–bosnyák határ nyitva lesz addig számos lehetőség áll fenn a kormánydöntések kijátszására.

Bosa Prodanović csoportvezető (eddigi magyar referens) és Milan Simurdić nemrég kinevezett magyar referens alkalmi beszélgetésen tanácsosunk érdeklődésére feltűnő módon dicséreték Kis-Jugoszlávia vezetésének a Vance–Owen-tervvel kapcsolatos álláspontját, valamint a szerb kormány fent említett döntését. Megítélésük szerint

⁵⁶⁹ A boszniai szerbek parlamentje 1993. május 5-én Palén ülésezett a Vance–Owen-terv elfogadásával kapcsolatban. Azon megjelent Milošević szerb elnök, Čosić jugoszláv elnök és Konstaninos Mico-takis görög elnök, akik a terv elfogadását sürgették. Miután Ratko Mladić a boszniai szerbek katonai parancsnoka megmutatta azokat a térképeket, amelyek a szerbek által átadandó területeket mutatta be, a képviselők a zárt ülésen elutasították a tervet. A történetek miatti tiltakozásul a szerb és montenegrói politikusok elhagyták Palét.

a jugoszláv és a szerb vezetés legújabb álláspontjai annyira egyértelművé teszik békeszerető és konstruktív „hozzaállásukat” a délszláv válságban, hogy azt a nemzetközösségnek honorálnia kellene. Ennek első lépése – szerintük – az lenne, ha a világ rögtön hozzálátna az igazságtalan szankciók megszüntetéséhez. Több alkalommal hangsúlyozták:

„Most már teljesen tarthatatlanok a Jugoszláviával szembeni embargós intézkedések.”

„Már mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy Jugoszláviának semmi köze a boszniai polgárháborúhoz, illetve hogy Belgrád maximális erőfeszítéseket tesz a háború befejezése és a délszláv válság békés megoldása, érdekében.”

A két diplomata miközben nem tartotta helyesnek a boszniai szerb parlament döntését, megértést tanúsított e döntés motívumai iránt és szimpátiával szólt ottani „testvéreik” nehéz helyzetéről, küzdelméről. Ezzel a sajátosan ellentmondásosnak, helyenként skizofrénnak is tekinthető gondolkodásmóddal gyakran lehet találkozni itteni politikusokkal, értelmiségiekkel, illetve ún. egyszerű emberekkel, akik képtelenek megszabadulni a Szerbián kívüli szerbek helyzetével kapcsolatos bizonyos előítéleteiktől és érzelmeiktől a hivatalos propaganda manipulációtól, továbbá nem képesek, vagy nem hajlandók követni vezetőik pálfordulásait. Ez a gondolkodásmód fokozottabb mértékben tapasztalható a Szerbiába áttelepült szerbekre, mint például a két említett diplomata esetén.

A diplomata kitérően válaszoltak munkatársunknak a magyar–jugoszláv viszonyra vonatkozó kérdéseire, hangsúlyozva készségüket általában a kétoldalú együttműködés iránt. Szemmel láthatóan egymástól tartottak, féltek akár egyetlen summázó gondolat kifejtésétől. Hangsúlyozták azonban, hogy ami konkrétan a kétoldalú viszony aktuális (rész-) kérdéseit illeti, készek azokról helyettes államtitkári szinten (V. Matić–Bába), nem hivatalos formában, eszmecsere-t folytatni. Ezzel kapcsolatos javaslatukat a találkozó napját (V. 7-e) megelőzően Rudi Sova nagykövet ismertette a magyar KÜM illetékeseivel.

– 145 – S. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a horvát kormány álláspontjáról
a horvát–muszlim konfliktussal kapcsolatban

1993. május 14.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
0032/91/1993
0001
0004

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 4 példányban
Kapja: elosztóív szerint

Feljegyzés

Tárgy: A horvát kormány álláspontja a boszniai horvát–muzulmán konfliktusról

Škrabalo külügyminiszter 12-én bekérte a zágrábi diplomáciai képviselők vezetőit és tájékoztatta őket a védelmi és nemzetbiztonsági tanács előző este, a boszniai horvát–muzulmán konfliktus ügyében elfogadott határozatairól (mellékelve).

A horvát álláspont lényege, hogy Horvátország tiszteletben tartja Bosznia-Hercegovina szuverenitását és területi integritását, elutasítja a horvát hadsereg reguláris erői boszniai beavatkozásáról szóló híreszteléseket. Kész minden befolyását és lehetőségét latba vetni a horvát–muzulmán katonai összecsapások azonnali beszüntetése, a viszony normalizálása érdekében.

A boszniai rendezés alapjának a Vance–Owen-tervet tekinti és sürgeti a végrehajtás megkezdését.

Kijelenti, hogy a boszniai horvát–muzulmán konfliktus nem érinti hátrányosan a jelenleg horvátországi területeken tartózkodó mintegy 250 ezer ottani menekültet. A rendezés elősegítése érdekében a két köztársaság legmagasabb rangú vezetőinek találkoztóját javasolja Mosztárban, valamint horvát–török kormányzati jószolgálati küldöttségben vesz részt a krízisterületeken a horvát–muzulmán szembenállás csökkentése, a bizalom légkörének helyreállítása céljából. Elmondta, hogy mindkét akció rövid határidőn belül megvalósul.

Arról is tájékoztattott, hogy a tanács másik napirendként foglalkozott a horvátországi UNP-k helyzetével, az UNPROFOR mandátumának meghosszabbításáról. Elhatározták, hogy a kibontakozás meggyorsítása érdekében diplomáciai offenzívát indítanak. Szeretnék elérni, hogy a horvát megszállt területek sorsának rendezését válasszák

külön a boszniai kérdéstől, azt ne rendeljék alá az ottani bonyolult helyzet megoldásának, bár tudják, hogy a szétválasztás teljes mértékben nem lehetséges. Készek az UNPROFOR mandátumát további hat hónapra meghosszabbítani. Az UNPROFOR-t érintően nem szándékoznak új igényekkel fellépni, az eddigi megállapodások és BT-határozatok, mindenekelőtt a Vance-terv megvalósítását kérik, az egyes feladatok, határidők megjelölésével.

Akciójuk részét képezi, hogy újabb felhívással fordulnak a horvátországi szerb lakossághoz, melyben nemzetiségi, állampolgári jogaik teljes körű érvényesítéséről biztosítják őket és felszólítják, hogy segítsék elő a rendezési folyamatot, kapcsolódjanak be a horvát–szerb megbékélés elősegítésére felállított társadalmi vegyes bizottság munkájába.

Aki továbbra is fegyverrel fordul a horvát állam ellen, azt háborús bűnösnek fogják kezelni és a törvény elé állítják.

A horvát kezdeményezéseket Tudman elnök és Valentić kormányfő levélben fejti ki az ENSZ főtitkárának, a BT elnökének, az EK illetékeseinek és az UNPROFOR parancsnokságának.

Budapest, 1993. május 14.

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

274.

Rejtjeltávirat Londonból. Amerikai vezető diplomata véleménye
az Amerikai Egyesült Államok Bosznia-politikájáról

1993. június 3.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító: LON20002

Érkezett: 93. 06. 03. 17:38

Készítette: Bi

Ellenőrizte: *Kézírással*

USA-Nagykövetség vezető diplomatája szerint (VI. 2.) Európában ma sem látják világosan, hogy pontosan mik voltak a szándékai az amerikai vezetésnek a boszniai válság kapcsán előterjesztett korábbi amerikai javaslatokkal, s a sajtó – a politikusok keveset mondó nyilatkozatai alapján – előítéleteiből, s nem a tényekből kiindulva az amerikai álláspont torz képét közvetítette a nyilvánosság felé.

Colin Powell múlt heti londoni búcsúlátogatása során részletesen tájékoztatta a brit döntéshozókat és szakértőket is a valós elképzelésekről. Határozottan visszautasította a „csípőből tüzelő cowboy” sztereotípiáját és azt is, hogy a boszniai muzulmánok részleges felfegyverzése egyet jelentett volna a „vívják meg maguk a saját háborújukat” álláspont érvényesülésével. Az USA nem a Vance–Owen-terv alternatívájaként értelmezte a légi csapások és a fegyverembargó feloldására vonatkozó javaslatait, hanem olyan eszközként, amely a béketervezetést segítette volna elő.

Az elmúlt év boszniai katonai tevékenységét elemezve arra a következtetésre jutottak, hogy a boszniai szerbek hatalmas, esetenként 50:1 arányú fegyverzetbeli fölényüket képtelenek voltak döntő katonai fölénné változtatni. Taktikájuk legfőbb eleme a saját előerő-veszteség minimumra szorítása volt. A nagy nyílt vérvesztéssel járó ütközeteket kerülve területszerző céljaikat nem katonai győzelemmel, hanem a polgári lakosság kivéreztetésével és végső soron lakóhelyéről való elűzőzésével kívánták elérni. Ezért logikusnak tűnt az USA vezetése számára, hogy éppen erre az érzékeny pontra kell csapást mérni annak érdekében, hogy a területfoglalástól megintastult, de valódi ütközeteket nem próbált szabadcsapatokat visszaretentsék a további vérontástól, s rajtuk keresztül józanabb álláspontra bírják a boszniai szerbek vezetőit.

Colin Powell maga sem látta sok esélyét az elhúzódó légi háború sikerének. Javaslatuk csupán néhány érzékeny pont elleni légitámadást irányozott elő (hidak, raktárak, utánpótlási vonalak, tűzérési állások), ami lélegzetvételnyi szünethez juttatta volna a muzulmánokat, amíg a nekik szánt fegyverek célba nem érnek. E fegyverek (elsősorban kézfegyverek, páncéelhárító és léghárító eszközök, aknák – de tűzérési eszközök már nem) nem módosították volna döntően a hadszíntéri erőviszonyokat, és semmiképpen nem segítették volna elő a konfliktus más térségekre való áttérjedését, de annyiban elérték volna céljukat, hogy a muzulmánok majdnem teljes kiszolgáltatottsága megszűntével a béke lehetősége értékesebbnek tűnt volna a szerbek számára is.

Az USA álláspontjának megváltozását Christopher útjának tapasztalatai, valamint a boszniai horvátok akciói okozták. Christopher valóban konzultálni kívánt a szövetségesekkel, s nem pedig egy amerikai döntés mögé kívánta őket felsorakoztatni. Powell szerint lehet, hogy ebben volt a hiba, s inkább a „karcsavarásra” kellett volna

koncentrálnia. A horvátok rendkívül rosszul időzített akciói a könnyen meghatározható ellenségképet kuszálta össze, s megingatta az amerikai vezetés morális önbizalmát.

Az amerikai diplomata a washingtoni megállapodások ilyen néven való említésétől is elzárkózott, olyannyira nem amerikai ihletésű az egész elképzelés. A „joint plan of action”⁵⁷⁰ a békülékenyebb megközelítést jelenti, amelyhez az USA jobb híján, szövetségesei nyomására adta beleegyezését. Az elgondolásnak vannak pozitív elemei: Oroszország elfogadta, hogy addig nem kerül sor a Szerbia elleni szankciók feloldására, amíg megállapodás nem születik Boszniában. Az oroszokkal szembeni kritikát alaptalannak találta, a május 22-i döntést nem ők, hanem az európai szövetségesek erőltették keresztül.

Amerika nem „büntetni” akart és nem távolságtartását demonstrálja azzal, hogy nem küld szárazföldi csapatokat a biztonsági zónák védelmére. A Vance–Owen-terv végrehajtására készülő katonai vezetés a környezetet tanulmányozva megállapította, hogy az amerikai katonáknak még valamennyi résztvevő beleegyezése esetén is barátságtalan feltételekkel kell számolniuk. Ezért eleve kizárták, hogy amerikai katonák az ENSZ „hagyományos” „roules of engagement”-jével⁵⁷¹ illetve nehézfegyverzet nélkül kerüljenek bevetésre. Az ENSZ-békefenntartók parancsnoki láncá lényegében megszűnt létezni, a nemzeti egységek saját szakállukra tevékenykednek. Ilyen körülmények között nem látnak lehetőséget amerikai egységek alkalmazására. Félő, hogy a biztonsági zónák ENSZ-védelem alá helyezése sem jelent valós védelmet a polgári lakosság számára. Éppen a brit fél az, amelyik elégtelennek látva az ENSZ-erők létszámát, mandátumuk szűkítésére törekszik, s már nem a zónák védelmét irányozza elő, hanem az ENSZ-csapatok önvédelmére szorítkozna csupán. Senki nem gondolta át, milyen hatása lesz annak, ha a szerbek nem az ENSZ-egységeket, hanem a védelmük alatt álló polgári lakosságot fogják löni – büntetlenül. Ez a felállás egyébként nehéz döntés elé állítja az USA-t is, amely a légi támogatás biztosítását vállalta. Félő, hogy az európaiak most olyan helyzetbe manőverezték magukat, amelyet leginkább el kívántak kerülni – nevezetesen elhúzódó, feloldhatatlan konfliktusba, amelyből nagyon nehéz megtalálni a kivezető utat.

Az USA nem kívánja magára hagyni szövetségeseit ezután sem. Korábbi, aktív beavatkozást célzó javaslatukat csak ideiglenesen vették le a napirendről. Haladéktalanul elő fogják újból venni, ha a mostani békülékeny megközelítés csődöt mond. Az USA nem elégszik meg olyan megoldással, amely a mohamedánokat luxemburgi nagyságú államba kényszerítené, vagy teljesen megfosztaná az önállóságtól. Ezzel csak

⁵⁷⁰ A joint plan of action magyar jelentése: közös cselekvési terv.

⁵⁷¹ A roules of engagement magyar jelentése: fegyverhasználati rendszabályok.

a közel-keleti konfliktus újabb kiadásához adná az USA beleegyezését. Nem bíznak abban, hogy Karadžić hajlandó bizonyos változtatásokkal áldását adni a Vance–Owen-tervre, noha vannak jelzések arra, hogy újra tárgyalóasztalhoz kíván ülni. A boszniai szerbek jogos igényei és elvárásai is diszkreditálódtak antihumánus magatartásuk nyomán, s nem számíthatnak megértő figyelemre. Valós céljaikat inkább az elmúlt napok tűzérségi támadásai tükrözik. Az USA a jelenlegi helyzetet taktikai visszavonulásként értékeli, amelyet remélhetőleg egy aktívabb fázis követ, mikor a jelenlegi próbálkozások kudarca nyilvánvalóvá válik.

– 121 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

I. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

275.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Az orosz Külügyminisztérium
délsláv osztálya vezetőjének véleménye az öthatalmi cselekvési programról
és az Amerikai Egyesült Államok boszniai szerepvállalásáról

1993. június 3.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Moszkva

Azonosító: MOW10291

Érkezett: 93. 06. 03 16:20

Készítette: Pi

238

Ellenőrizte: *Kézírással*

41, 47

Sürgős!

Az orosz Külügyminisztérium délszláv osztályának vezetője a május 22-én elfogadott öthatalmi cselekvési program kapcsán elmondta, hogy a Washingtonból érkező jelzést a leginkább érintettek (Izetbegović, Karadžić, Milošević) nem értették meg teljes egészében. Tévesek Karadžić azon elképzelései, hogy megkaphatják a megszállt területeket, mert a washingtoni dokumentum 2. pontja⁵⁷² a szankciók feloldását a boszniai szerbek általi erőszakkal elfoglalt területekről történő szerb kivonuláshoz köti.

Az osztályvezető szerint a nemzetközi szankciók hatására komoly gondokkal küzdő szerb gazdaság az amerikaiak által becsült 2-4 hónapnál tovább talpon tud maradni, a tél azonban végzetes lesz a szerbek számára. A diplomata úgy vélte, hogy Čosić eltávolítása⁵⁷³ semmiképpen sem javítja Belgrád nemzetközi megítélését és nem segíti elő a délszláv válság rendezését sem. A volt szövetségi elnökben orosz részről a Vance–Owen-tervet támogató, a szerb–horvát párbeszéd élénkítését kívánó politikust ismertek meg. A belső szerb szankciókról szólva az osztályvezető elmondta, hogy adataik szerint Montenegró felől teljes a blokád, a boszniai szerb határon azonban megsértik a korlátozásokat.

A délszláv szakértő értékelése szerint „kicsi a reális lehetőség” a Horvátország elleni szankciók bevezetésére, ugyanakkor Oroszország ellenzi a kettős mérce alkalmazását, mivel Mostar és Konjic⁵⁷⁴ környékén reguláris horvát egységek is részt vesznek a boszniai harcokban és e területeken is folyik az etnikai tisztogatás.

⁵⁷² Az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország és Spanyolország külügyminiszterei 1993. május 22-én írták alá az ún. öthatalmi külügyminiszteri megállapodást. Ennek értelmében az ENSZ békefenntartó erőiben részt vevő országok újabb egységeket irányítottak a BT által védetté nyilvánított területekre, melyeknek az Egyesült Államok biztosított légi támogatást.

⁵⁷³ Dobrica Čosić, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnöke egyre többször került összetűzésbe Slobodan Milošević-tyel annak horvátországi és a Bosznia-politikája miatt. Vojislav Šešelj, a Szerb Radikális Párt elnöke még 1993. február 11-én bizalmatlansági indítványt nyújtott be ellene a szövetségi képviselőházban. Az 1993. május 29-én tartott szavazáskor az indítványt 77 képviselő megszavazta, 22 ellenezte, 24 tartózkodott. Leváltása után Belgrádban többezres tüntetés zajlott, amely során egy rendőr meghalt, több személy megsérült. Az összetűzések után a hatóságok letartóztatták Vuk Drašković ellenzéki vezetőt és feleségét, Danicát.

⁵⁷⁴ A bosnyák többségű, ugyanakkor horvát falvak közé beékelődő Konjic, Mostartól északra mintegy 50 km-re terül el. A bosnyák és a horvát erők közötti nyílt, fegyveres összetűzések a térségben 1993. március 23-án törtek ki, amikor a bosnyák erők lezárták a város összes bejáratát. A harcok etnikai

Az osztályvezető szerint Európa nem fogadhatja el egy önálló muzulmán állam kialakulását Boszniában. A főleg a II. világháború után Törökországba települt közel kétmillió boszniai muzulmán feltételezhető visszatérése estén könnyen egy új Gázai övezet jöhetne létre a térségben. A diplomata úgy vélte, hogy Bosznia-Hercegovina néhány éven belül felbomlik, de arra az időpontra a három nemzetiségnek ki kell alakítania a későbbiekben is elkerülhetetlen együttélés megfelelő formáit. Az osztályvezetőnek még nem volt pontos információja a Szuverenitási Tanács felállítására vonatkozó Mock-javaslatról.⁵⁷⁵ Az első hírek alapján azonban az osztrák elképzelést a Vance–Owen-tervnek az ideiglenes közigazgatásról szóló negyedik pontjához hasonlónak ítélte meg.

Orosz vélemény szerint mindenképpen elkerülendő, hogy üresjárat legyen a délszláv rendezési folyamatban, s ezért is javasolják, hogy az ENSZ BT mielőbb döntson a Bosznia-Hercegovina határára küldendő megfigyelőkről. Moszkva elképzelhetőnek tarja a megfigyelők fokozatos telepítését, s kezdeti lépésként Montenegró megfigyelőtechnikai eszközökkel való ellátását javasolja. Az osztályvezető szerint a bosznia-hercegovinai biztonsági zónákat fokozatosan szélesíteni kellene, amíg azok el nem érnék a Vance–Owen-tervben meghatározott tartományok határait. A szemben álló feleknek háromoldalú találkozó keretében tűzszüneti megállapodást kellene kötniük és sor kerülhetne a délszláv térséggel szomszédos államok képviselőinek tanácskozására is. Orosz részről szeretnék, ha az athéni NACC⁵⁷⁶ külügyminiszteri

tisztogatásokba torkollottak: a bosnyák erők a Konjic környéki horvát falvakban 160 horvát civil személyt gyilkoltak meg. A Konjicot ellenőrző bosnyák erők még 1992. május 10-én gyűjtőtáborot nyitottak a városban, amelyben bosnyák–horvát konfliktus során összesen 14 450 horvát személy raboskodott. Ebből 10 ezer volt a civil fogvatartottak száma, míg a többi 4 ezer fő a boszniai horvát erők tagja volt.

⁵⁷⁵ Aloiz Mock osztrák külügyminiszter 1993. május 30-án javasolta, hogy Bosznia-Hercegovina kérdésének a megoldására alakuljon egy ún. Szuverenitási Tanács, amelyben a szerbek, a horvátok, a bosnyákok képviselői, valamint nemzetközileg elismert, tekintélyes külföldi politikai személyiségek lettek volna delegálva. A javaslat ezt a Tanácsot 10-20 évre ruházta volna fel Bosznia-Hercegovina közigazgatásával.

⁵⁷⁶ North Atlantic Cooperation Council, NACC, magyarul Észak-atlanti Együttműködési Tanács. Az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot 1991. december 20-án hozták létre a NATO és a korábbi Varsói Szerződés tagjai között folytatott párbeszéd és együttműködés fórumaként. A hidegháború utáni időszakban a NACC-on belüli konzultációk a fennmaradó hidegháborús biztonságpolitikai aggályokra összpontosítottak, nagy figyelmet szentelve az orosz csapatoknak a balti államokból történő kivonulására, a volt Szovjetunió egyes részein kitörő regionális konfliktusokra, illetve a volt Jugoszlávia területén zajló háborúkra. A NACC-ot 1997-ben az Euro-atlanti Partnerségi Tanács (Euro-Atlantic Partnership Council) váltotta fel.

értekezleten⁵⁷⁷ lehetőség lenne az „Ötök”⁵⁷⁸ találkozója, amelyen áttekinthetnék a délszláv rendezés során következő, konkrét lépéseit.

– 158 – N. –

Lássa:

III. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

NSZF

BEEFO

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

276.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Bisera Turković Bosznia-Hercegovina zágrábi
nagykövetének értékelése Bosznia-Hercegovináról

1993. június 11.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító ZGB20848

Érkezett: 93. 06. 11. 13:19

Készítette: Bi

Ellenőrizte: *Kézírással*

⁵⁷⁷ Az 1993. június 10-i athéni konferencián a NATO-tagországok megállapodtak abban, hogy harci gépekkel védelmezik a boszniai biztonsági övezeteket és az Amerikai Egyesült Államok kész szárazföldi csapatokat küldeni Macedóniába.

⁵⁷⁸ Utalás az öthatalmi külügyminiszteri megállapodást aláíró államokra.

1, 2, 3, 23, 47, 13, 14

Felkerestem B. Turković asszonyt, BIH zágrábi nagykövetét, akinek átadtam Antall úr Mile Akmadžić kormányfőhöz írt meghívólevelét a KEK ez évi csúcstalálkozójára. A nagykövet asszony kormányfője nevében megköszönte a meghívást és mielőbb választ ígért.

Kérdésemre a boszniai helyzetet és a horvát–muzulmán viszonyt bonyolultnak, ellentmondásosnak értékelte. Elmondta, hogy megítélése szerint a hivatalosan képviselt horvát politika és a gyakorlat ellentmondást mutat. Vitába szállt azzal a horvát értékeléssel, hogy a boszniai eseményeket az ellenőrzés alól kicsúszott katonai egységek, illetve lokális hatalmi központok alakítanák. Konkrét jelzésekből és helyszíni tapasztalatokból mind erőteljesebb meggyőződése, hogy a Boban vezette hercegovinai horvát csoport és a horvát fegyveres egységek döntően zágrábi befolyás és irányítás alatt állnak. Szerinte nem nélkülöz minden alapot, hogy Tudman és Milošević karad-jordjevoí, illetve megbízottaik grazi találkozóján valamilyen megállapodás született BIH felosztásáról. A Boban vezette radikális csoport a terepen mindenestre ennek érdekében tevékenykedik, amit Zágráb nem próbál megakadályozni és attól nem hátrólódik el. Radikális horvátországi körök a horvát katonai ellenőrzés alatt lévő ún. Herceg-Bosna Horvátországhoz csatolásában bizonyos kárpótlást látnak a szerb agresszió következtében elvesztett és jelenleg ENSZ-ellenőrzés alatt lévő területeikért, amelyek rövid távú visszaszerzésében egyre kevesebben hisznek.

E rövidlátó politika követői nem számolnak azzal, hogy a határok erőszakos megváltoztatása a délszláv válság rendezése olyan alapelvének felrúgása lenne horvát részről, amely Horvátország megszállás alatt lévő területei végleges elvesztését vonná maga után. Ennek során megfeledkeznek arról a 400 ezer közép-boszniai, döntően diaszpórában élő horvátról is, akik a BIH-ben élő horvát népesség többségét adják, de a szerb agresszió következtében menekülésre kényszerültek, és nem tudnak megszerveződni, hogy érdekeiket kifejezésre juttassák. Az ún. Herceg-Bosna többségi lakosságát mindössze 260 ezer horvát adja.

A nagykövet asszony pesszimista a jelenlegi nemzetközi akciók várható hatását, illetve a hatékonyabb nemzetközi fellépés lehetőségét illetően. Szerinte a washingtoni ötök nyilatkozata, a védett övezetek kialakítása a muzulmánok számára nem teremtheti meg a rendezés alapjait, a fejleményeket a gettósodás és libanonizálódás irányába tereli.

Elmondása szerint a Bosznia egybetartásában érdekelt politikai erők mind határozottabban arra a következtetésre jutnak, hogy a nemzetközi közösség csak akkor fogja komolyan venni törekvésüket, ha erőt mutatnak és katonai sikerek eredményeként kikerülnek a jelenlegi vesztes pozícióból. A lakosság többsége az egységes Bosznia

mellett van és ennek a többségnek kell magához ragadnia a kezdeményezést. Biztató, hogy a szarajevói központi hatalmi szervek és intézmények a rendkívüli körülmények között is működnek és azokban lojális szerbek és horvátok is részt vesznek. A boszniai hadsereg soraiban a központi hatalom oldalán nagy számban harcolnak a muzulmánokkal válllvetve szerbek és horvátok, akik elutasítanak minden, akár Belgrádtól, akár Zágrábtól kiinduló külső beavatkozást. Az egy év óta ostromgyűrűben lévő Szarajevó még ott maradt 260 ezer lakosából mintegy 70 ezer szerb, akik nem akarnak elmenni és közülük sokan részt vesznek a védelmi harcokban. Szerinte e jelenségek reményt adnak arra, hogy a dolgok menete a központi hatalom javára fordítható.

Elutasította, hogy az Izetbegović-féle vezetés muzulmán állam létrehozását akarná. Hangsúlyozta, a fundamentalizmusnak nincs a köztársaságban tömegbázisa. Sajnálatos, hogy a nyugati hatalmak felülnek az ezt terjesztő szerb, az utóbbi időben a horvátok által is állított propagandának és ennek alapján megfosztják a muzulmán lakosságot az önvédelem lehetőségétől. Ezzel éppen a nyugat nyit teret a szélsőséges iszlám államok befolyásának, de ez nem fogja a boszniai muzulmán lakosságot a fundamentalizmus felé fordítani, mert ott történelmileg nincsenek hagyományai.

A nagykövet asszony által elmondottak olyan kétségbeesett állapot visszajelzései, amelyben a muzulmán vezetés a háború folytatásában látja céljai elérését, illetve ettől reméli, hogy a nemzetközi közösség hatékonyabban lép fel tragédiájának megakadályozása érdekében. Ez megvilágítja egy szegmensét az állandósuló horvát–muzulmán fegyveres összecsapásoknak is, miután a jelenlegi erőviszonyok alapján az áhított katonai sikereket a döntően muzulmán központi hadsereg a horvátok ellenében könnyebben tudja felmutatni.

– 122 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

Szabó István kairói ideiglenes ügyvivő főnöki levele Jeszenszky Gézának
az Arab Liga Magyarországnak nyújtott pénzügyi támogatásáról a Boszniából
Magyarországra menekülők részére

1993. július 5.

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Embassy of the Republic of Hungary
Cairo

19/SZT/1993
Készült 4 példányban
Központ: 3 példány
Saját: 1 példány
Gépelte: Szabóné N. Emília

Szigorúan titkos!
Kairó, 1993. július 5.

Tárgy: Arab Liga pénzügyi segélye a boszniai menekültek részére

Mell.: 1 db csekk
1 db jegyzék

Hiv. sz.: 48/68 ottani sz. másutas táviratra

Mellékelten felterjesztem az Arab Liga főtítkáranak⁵⁷⁹ irodavezetőjétől 1993. július 4-én kézhez kapott, 10 ezer US dollárról szóló csekket és a kísérőjegyzéket. A csekk átadásakor dr. Nassif Hitti tanácsadó hangsúlyozta, hogy a szimbolikus értékű segítségük egyúttal a szenvedő boszniaiakkal történő együttműködésüket is hivatott kifejezésre juttatni.

Elismeréssel szolt a magyar kormány e téren folytatott menekültügyi politikájáról s jelezte, hogy az Arab Liga a jövőben is mindent megtesz az arab államok közvéleményének tájékoztatását és mozgósítását illetően a boszniai tragédia következményeinek enyhítése érdekében.

⁵⁷⁹ 1991. május 15. és 2001. május 15. között Ahmed Asmat Abdel-Meguid volt az Arab Liga főtítkára.

Utalt rá, hogy a probléma általános humanitárius aspektusain túlmenően egyes arab államok élénk figyelemmel kísérik annak vallási jellegét; különös tekintettel a muzulmán lakosságot ért atrocitásokra és sérelmekre.

Szabó István
id. ügyvivő

Dr. Jeszenszky Géza
külgyminiszter
Budapest

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

278.

Rejtjeltávirat Bonnból. Erdődy Gábor bonni nagykövet megbeszélése
a Kancellári Hivatal Külügyi Osztálya Kelet- és Délkelet-Európával foglalkozó
referatúrájának vezetőjével Boszniáról

1993. július 21.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Bonn
Azonosító: BON10127
Érkezett: 93. 06. 21. 19:15
Készítette: Ohm
Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 46

Sürgős!

A Kancellári Hivatal Külügyi Osztálya Kelet-, Délkelet-Európával foglalkozó referatúrájának vezetője, négy szemközt folytatott beszélgetés alkalmával elmondta:

Alija Izetbegović Bosznia-Hercegovina államelnöke június 17-én villámlátogatást tett Németországban. A bosnyák elnök bonni tartózkodása alkalmával hosszabb

megbeszélést folytatott Kohl kancellárral. A bosnyák elnök és a német kancellár közötti konzultáció középpontjában a genfi Bosznia-konferencia, Milošević és Tuđman Bosznia-Hercegovina három részre való felosztásával kapcsolatos megállapodásának értékelése állt.⁵⁸⁰ Izetbegović a kancellárral folytatott beszélgetésen megerősítette, hogy ő személyesen elveti a Milošević–Tuđman-kompromisszumot. De a végső szót a bosnyák politikusokkal való konzultáció után mondják ki.

A kancellár kifejtette, hogy Németországnak nincsen a Nyugattól, vagy az USA-tól eltérő, önálló Balkán-politikája, ezért ha a bosznia-hercegovinai békés rendezés kudarcba fullad ezért nem tehető Németország felelőssé. A kancellár megerősítette azt is, hogy Németország nem fog engedni abból az elvi álláspontjából, hogy az agresszort, aki erőszakkal szerzett területeket, nem lehet egy az erőszak alkalmazását tudomásul vevő békerendezéssel jutalmazni. Rámutatott ugyanakkor arra, hogy jelenleg nincsen olyan nyugati hatalom, amely vállalná a szerbek fegyveres erővel való visszaszorítását az általuk elfoglalt területekről. Ezért, ha a konfliktusban érintett felek mégis Bosznia-Hercegovina etnikai alapon való három részre osztásában egyeznek meg, azt Németország is tudomásul venné. A Milošević–Tuđman-megállapodást azonban diktátumnak tekintik, amelyet a harmadik fél rovására kötöttek. Kohl kancellár egyetértett Izetbegović elnökkel abban, hogy továbbra is cél Bosznia-Hercegovina államiságának megőrzése. Jogosak azok a bosnyák követelések is, hogy a Bosznia-Hercegovinán belüli bosnyák ellenőrzés alatt álló területeknek ugyanúgy életképesnek kell lennie, mint a horvát, vagy a szerb ellenőrzés alá kerülő övezetnek. Ezért csak olyan rendezési javaslat fogadható el, ami biztosítja a többségében bosnyákok által lakott Bihać és centrálboszniai szárazföldi összeköttetését, illetve a bosnyákoknak tengeri kijáratot is ad.

A kancellár rámutatott arra is, hogy Németország mindaddig, amíg a délszláv válságra nem születik átfogó rendezés, indokolatlannak tartja a Szerbia-Montenegró elleni átfogó ENSZ-szankciók, -embargó szigorú betartását. A német kormány hosszú távon sem lesz hajlandó az erőszakot, a fegyveres agressziót honorálni. A kancellár hangsúlyozta, hogy Németország leghatékonyabb eszköze, amit a délszláv konfliktus befolyásolására alkalmazhat: Németország gazdasági ereje és várható szerepe a háborút követő újjáépítésben. A szerb vezetésnek hamarosan szembe kell néznie a ténnyel, hogy a háború után Németországon kívül más európai hatalom nem lesz hajlandó az újjáépítésben részt venni. Annak fő terheit Németország fogja viselni. A német beruházási tevékenységet viszont nagyban befolyásolni fogja a konfliktusban

⁵⁸⁰ A Genfben zajló Bosznia-konferencián, miután Alija Izetbegović bosnyák elnök a konferenciát a gorazdei harci helyzetre hivatkozva elhagyta, Slobodan Milošević szerb és Franjo Tuđman horvát elnök 1993. június 15-én és 16-án aláírták azt a megállapodást, amely Bosznia-Hercegovina területét a három államalkotó nemzet laza konföderációjává alakítja át.

érintett felek háborúban tanúsított magatartása és az, hogy milyen készséget mutatnak a békés megoldások keresésében.

Kohl–Izetbegović-találkozón szó volt a bosnyákok javára a fegyverembargó feloldásának lehetőségéről. Kohl kancellár alapvetően nem zárkózott el Izetbegović elnök kérése előtt, hogy Németország támogatja a fegyverembargó feloldását. A kancellár ugyanakkor ezt a lépést mindaddig nem tartja időszerűnek, amíg nem ellenőrizhető megnyugtatóan, hogy a fegyvereket valóban csak a bosnyákok kapják meg és azt valóban védelmi célokra használják fel. Kohl kancellár nem csinált titkot Izetbegović elnökkel folytatott megbeszélésén abból, hogy a német kormány összességében elégedetlen a Nyugat délszláv válságban és különösen a bosznia-hercegovinai háborúban tanúsított eddigi politikájával.

– 271 – E. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

279.

Rejtjeltávirat Teheránból. Irán álláspontja a boszniai kérdés rendezéséről

1993. augusztus 23.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Teherán

Azonosító: THR20890

Érkezett: 93. 08. 23. 18:23

Készítette: Bi

Az Iszlám Konferencia Szervezete (IKSZ) delegációjának genfi és New York-i látogatását értékelve Rahimpour, külügyi csoportfőnök a vele folytatott augusztus 18-i beszélgetés során az alábbiakat mondta el:

1. Irán álláspontja szerint a bosznia-hercegovinai (BH) konfliktus mielőbbi tartós rendezése nemcsak európai, de egyetemes érdek is. Különös erkölcsi felelősség hárul azonban a világ iszlám államaira. Így Irán szerint az IKSZ-nek a BH-i válság megoldásában a korábbinál nagyobb szerepet kell vállalnia: Irán ezért támogatta a delegáció kiküldését.

2. Irán szerint sem a nemzetközi szervezetekben, sem az EK-ban, sem pedig a nemzetközi közvélemény előtt nem kapott kellő hangsúlyt, hogy a világ államainak nagy részét tömörítő szervezet összességében rendkívül elégedetlen a BH-i konfliktus eddigi válságkezelő mechanizmusaival. Hatalmas szakadék van a bekövetkezett tragikus események által azonnal megkívánt követelmények és az eddig tett gyakorlati lépések között. Ha az ENSZ vagy más közvetítő szervezetek képtelenek megoldást találni a délszláv válságra, ezt ismerjék el: egyben további késlekedés nélkül vegyék figyelembe mások elképzeléseit, javaslatait is.

3. A fentiek alapján az IKSZ-küldöttség alapvető célja az volt, hogy a szervezet általános elégedetlenségének hangoztatása mellett azonnali és hatékony gyakorlati lépések megtételére ösztönözze az ENSZ-t.

4. Az IKSZ-delegáció a tagállamok nevében emiatt nyomatékosan javasolta, hogy az ENSZ

4/1. kellő határozottsággal lépjen fel a megkötött tűzszüneteket rendre megsértő szerbek ellen,

4/2. a békefenntartó erők létszámának emelése révén is biztosítsák a humanitárius célú segélyek rászorultakhoz való eljuttatását,

4/3. intenzív diplomáciai erőfeszítésekkel tegye lehetővé a BH-ban rekedt, ott nem gyógyítható sebesültek kimentését a körzetből,

4/4. mielőbb foglaljon állást az iszlám államok – köztük Irán – által békefenntartás céljából felajánlott kontingensek fogadásáról,

4/5. tegyen meg mindent annak érdekében, hogy ENSZ-fennhatóság alatt vagy más formában mielőbb kezdje meg munkáját a volt Jugoszláviában a délszláv válság során elkövetett atrocitásokat kivizsgáló nemzetközi bíróság,

4/6. végül foganatosítson kellő katonai intézkedéseket a BH-ban domináns szerephez jutott agresszor szerbek ellen. A korlátozott légi csapás NATO által, ENSZ-ernyő

alatti végrehajtása az IKSZ-tagállamok szerint az események jelenlegi szakaszában már nem halasztható tovább – a további kivárás, mint korábban, most is a jogtalan területfoglalásokat, és az etnikai tisztogatások eddigi eredményét szentesítené.

5. Irán változatlanul egyetért azzal, hogy az IKSZ-nek folyamatosan kezdeményeznie kell a BH-t sújtó nemzetközi fegyverembargó azonnali feloldását. A gazdasági nyomást mára már nem tartják elegendőnek.

6. Rahimpour szerint a boszniai szerbek BH-i területfoglalásai következtében a muszlim erők kényszerhelyzetben vannak: kiszolgáltatottak az agresszornak. Az IKSZ arra törekszik – és ezt Irán támogatja –, hogy a BH-i válságra mielőbb igazságos, az érintett felek érdekeit figyelembe vevő megoldást találjanak.

Saját kiegészítem:

Az itteni DT mértékadó köreiből nyert értesüléseim szerint az ENSZ-főtitkár az IKSZ több állama részéről folyamatos nyomás alatt áll iszlám békefenntartók nagyobb létszámban történő bevonása kapcsán. Irán különösen jelentős létszámú kontingens felajánlását szorgalmazza. Ez utóbbi fogadása elől a főtitkár eddig rendre elzárkózott, holott – az itteni orosz nagykövet ismeretei szerint – Irán azt is vállalná, hogy a költségek teljes körét megfinanszírozza. Az elzárkózás mögött feltehetően a konfliktus további kiszélesedésétől, elhúzódásától való félelmek is meghúzódnak.

– 223 – F. –

Lássa:

V. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Összefoglaló a boszniai rendezési terv háttéréről

1993. augusztus 31.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB20691

Érkezett: 93. 08. 31. 16:23

Készítette: To

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47, 13, 14

A boszniai rendezési terv háttérében álló törekvéseket, az érintett felek magatartását meghatározó tényezőket az alábbiakban foglalom össze:

1. A mérvadó horvát politikai tényezők a kibontakozás lehetőségét pesszimistán ítélik meg. A hivatalos politika a boszniai rendezési tervet megpróbálja a horvát diplomácia sikereként beállítani, ugyanakkor egyéni beszélgetések során a független, de a kormánypárti politikusok és szakértők többsége is borúlátó a háború közeli befejezésének esélyeit illetően.

2. A genfi rendezési terv⁵⁸¹ egyértelműen a szerb félnek kedvez, mert nemzetközileg legalizálja a szerb fegyveres erők boszniai (közvetve a horvátországi) területi hódításait és az etnikai tisztogatást. Lehetőséget ad a belgrádi vezetésnek, hogy feltöltse kimerült politikai és anyagi tartalékait és újjalt erővel folytassa Nagy-Szerbia létrehozását célzó területszerző politikáját. További katonai céljai között prioritást élvez egy közép-boszniai folyosó megnyitása, a dalmáciai, tengeri kijárat megszerzése, a muzulmán enklávék felszámolása. Tervei kivitelezését megkönnyíti, hogy eddigi

⁵⁸¹ Az 1993. július 30-án bemutatott Owen–Stoltenberg-terv szerint Bosznia-Hercegovinát az államot alkotó három nemzet három (bosnyák, szerb és horvát) köztársaságból hozták volna létre, amelyben a végrehajtó hatalmat egy háromtagú elnökség, konszenzussal gyakorolta volna. A terv a három tagköztársaságnak saját alkotmányt és fegyveres testületeket irányzott elő, s azt is előírta, hogy a három tagköztársaság közül bármelyik csak a másik kettő jóváhagyásával válhatott volna ki a szövetségből. A terv másnap, miután azt Alija Izetbegović elutasította, megbukott.

katonai előnyomulása eredményeként a köztársaság mintegy 70 százalékát kitevő muzulmán és horvát lakosságot a terület mintegy 35 százalékára szorította össze, akik egymás ellen fordultak, és e maradék terület minél nagyobb részének birtoklásáért véres harcokat folytatnak.

Amíg ellenfelei egymást merítik ki, addig a szerb politika – eddigi területi hódításai birtokában – békeszerető magatartást demonstrál, melynek célja kizárólag a nemzetközi embargó feloldásának elérése. Stratégiájába egyaránt beilleszthető a genfi rendezési terv elfogadása, és annak muzulmán vagy horvát elutasítása is. A végrehajtás megtorpedózására és erőátcsoportosítás után további katonai tervei kivitelezésére – az eddig jól bevált taktikáját alkalmazva – könnyen talál, vagy provokál ürügyet. A boszniai helyzet nemzetközi segédlettel történő átmeneti befagyasztása egyben megnövelné a szerb fél lehetőségét a horvátországi konfliktus katonai megoldására, illetve a koszovói front megnyitására.

3. A muzulmán vezetés kemény magatartását az motiválja, hogy számára a katonailag kialakított helyzet elfogadhatatlan. Egyrészt a horvátok által birtokolt közép-boszniai és hercegovinai területek megszerzéséért áprilisban indított katonai offenzívájának lehetőségeit még nem látja kimerítettnek, másrészt még mindig reménykedik, hogy a vérontás folytatódása kikényszerítheti a mindeddig halogatott nemzetközi katonai intervenciót.

A muzulmán vezetés azonban nem egységes, további lépései kiszámíthatatlanok. Nem zárható ki egy jugoszláv-orientált fordulat sem, ha az a szárny kerül meghatározó pozícióba, amelyik nem hisz egy önálló muzulmán állam realizálásában és a muzulmán népesség fennmaradására valamilyen új jugoszláv asszociációban lát garanciát. E koncepció előtérbe kerülése azzal járhat, hogy a muzulmánok végül a szerbekkel szövetségben fordulnak a horvátok ellen Dalmácia leválasztása, a tengeri kijárat katonai megszerzése érdekében. E számítások szerint a feldarabolt, ezáltal politikailag ellehetetlenített Horvátországot vissza lehetne kényszeríteni egy új délszláv államszövetségbe, amelyből a korábbi tagországok közül csak Szlovénia maradna ki.

4. A horvát magatartást a boszniai rendezési folyamatban az határozza meg, hogy az ottani horvát vezetésben a konfliktus kezdete óta abszolút túlsúlyba került a M. Boban vezette hercegovinai lobb, amely Tuđman környezetében is erős befolyással rendelkezik. Politikájában egyedüli prioritást kapott Nyugat-Hercegovina megvédése, Mostar megszerzése, annak ellenére, hogy az érintett térségben a horvát népesség mindössze egynegyede él. E horvát politika következtében a horvát fél nemzetközi megítélése, illetve a horvát népesség esélyei a rendezési folyamatban az utóbbi hónapokban romlottak. Közép-Boszniából eddig mintegy 150 ezer horvát kényszerült menekülésre, vagy üldözték el és csaknem ugyanennyien maradtak több enklávében körülfárva, szinte kilátástalan helyzetben.

Úgy tűnik, a horvát vezetés eltúlozta Nyugat-Hercegovina katonai jelentőségét a dubrovniki tengerpart, illetve Horvátország biztonsága szempontjából, amikor magáévá tette a szomszédos köztársaság felosztására irányuló szerb törekvést, amelynek a genfi tervben körvonalazott konföderatív berendezkedés csak átmeneti epizódja lesz. Eközben nem számol kellő súllyal azzal a körülménnyel, hogy a szerb erők Zágrábtól 40 [km], Zadar és Šibenik között pedig a tengerparttól mindössze 5-6 km távolságra állomásoznak és Horvátország mintegy harmadát tartják megszállva. Lebecsüli annak veszélyét, hogy a boszniai rendezés analógiája Horvátországra e területek végleges elvesztését jelentheti. Tudman hisz abban, hogy diplomáciai úton elérheti a két probléma különválasztását és ennek eredményeként a nemzetközi közösség Horvátország esetében a boszniaitól eltérő – a korábban vallott elveknek megfelelő – rendezést fog kikényszeríteni.

A Boban-féle helyi vezetés szintén rosszul taktikázik. Mint a Vance–Owen-terv esetében, úgy most is előreszaladt a megvalósításban azzal, hogy kikiáltotta a Herceg-Boszna Horvát Köztársaságot, mielőtt a rendezési tervet az érintettek elfogadták volna. Ezzel végleg elvágtá egy szerbellenes horvát–muzulmán szövetséghez való visszatérés lehetőségét és demonstrálta az igazi horvát szándékot, amely végső soron e terület elszakítására irányul.

A fentiek alapján minimálisnak ítélem meg annak esélyét, hogy a körvonalazott rendezési tervet a muzulmán fél elfogadja, illetve, hogy az a gyakorlatban megvalósuljon. Nemzetközi diktátumaival legfeljebb a status quo befagyasztása érhető el, amely azonban nem lehet megfelelő kiindulási alap a tartós rendezéshez. Szerb részről az esetleges tűzszünetet erőátcsoportosításra és újabb katonai akciók előkészítésére fogják felhasználni. Illúzió ugyanis azt remélni, hogy a szerb politikát eddigi katonai sikerei és erőszakos területszerzései nemzetközi elismerésével, legalizálásával rá lehet bírni Nagy-Szerbiát célzó további tervei feladására. Bosznia esetleges felosztása a szerbek és horvátok által a kétmillió boszniai muzulmán népességet Európa palesztinjaivá változtatná és az egész balkáni térséget libanonizálná. Az erőszakos területszerzés és etnikai tisztogatás boszniai nemzetközi elismerése precedensjellegénél fogva egyben a horvátországi vitatott területek tárgyalásos rendezési esélyeit is leszűkítené és a horvátokat az egyetlen reálisnak vélt lehetőség, a katonai megoldás irányába terelné.

A Genfben előzetesen egyeztetett rendezési terv tehát – megítélésem szerint – mindhárom érintett felet az erőszakos megoldás felé taszítja, így a béke megteremtése helyett a háború folytatásának feltételeit konzerválja.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

281.

Rejtjeltávirat Genfből. Nangyalai Tarzinak, az Iszlám Konferencia Szervezetének genfi állandó megfigyelőjének véleménye a délszláv térségben zajló eseményekről

1993. október 14.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Genf

Azonosító: GVA20083

Érkezett: 93. 10. 14. 19:07

Készítette: BM.

Ellenőrizte: *Kézírással*

12722/2173/BEEFO

1757/ENSZ

3428/4

13, 14, 47, 51, New York

Bemutatkozás végett felkeresett az Iszlám Konferencia Szervezetének genfi állandó megfigyelője, dr. N. S. Tarzi nagykövet.

Előadta, hogy nem vallási alapon, hanem a civilizáció alapelveinek fenntartása érdekében kívánják a balkáni válság megoldását elősegíteni. Nem volt céljuk újabb

muzulmán állam létesítése a volt Jugoszlávia területén; annak idején a Vance–Owen-tervet is támogatták pluralista, multikulturájú Bosznia-Hercegovina érdekében. A délszláv válság a Szovjetunió széthullását követő „új világrend” jelentős próbája. Kezelése az egész világ számára világít rá a Nyugat hozzáállására saját alapelveihez és felkészületlenségére a blokk közti diplomáciát felváltó új követelményekkel szemben. Ez szükségképpen aláássa a nyugati országok tekintélyét a fejlődő országokban. A délszláv válság megoldását Tarzi dr. a balkáni biztonságpolitika legfontosabb elemének tekinti, a Balkán biztonsága pedig szerinte is az európai biztonságpolitika fontos feltétele. A nemzetközi közösség felelősségét illetően úgy fogalmazott, hogy az lényegében a Biztonsági Tanácsot terheli, azon belül pedig végső soron az USA-t, Angliát és Franciaországot. Oroszországot nem említette. Felháborítónak tartja, hogy a BT lényegében tudomásul veszi a szerbek agresszió alapuló követeléseit és azt, hogy a szerb–horvát béketerv megvalósulásának akadályozásáért a bosnyák parlament tesz felelőssé, amely csupán reális létfeltételekért küzd. Az ENSZ lejárataának tekinti, hogy még a „biztonságos övezetekre” vonatkozó határozatának sem tudott a BT érvényt szerezni. Muzulmán országok, mint ismeretes, közel 30 000 katonát ajánlottak fel erre a célra. Az ENSZ válasza az volt, hogy kiképzésükre és Boszniába küldésükre nincs pénz. Megítélése szerint most az lenne reális, ha a szerbek által számarányukat meghaladóan igényelt területből a tervezett muzulmán többségű köztársaságnak biztosítanának olyan részeket, amelyek különálló területeik jobb összekapcsolását, a tengerhez és a Szávához való kijutást reálisabban tennék lehetővé. Úgy véli, ez esetben a közeledő tél és a muzulmánokkal szemben álló túlerő nyomására a bosnyák parlament végül hozzájárulna a béketervhez. Izetbegović rendszeresen konzultál az Iszlám Konferencia Szervezetével, legutóbb genfi tárgyalásai után azonnal Ankarába repült, hogy a Szervezet ottani magas rangú képviselőivel tárgyaljon. A bosnyák parlamentnek a legutóbbi csomagtervvel kapcsolatos árnyaltan negatív állásfoglalása azonban szövegszerűen nincs a szervezet birtokában, ezért azt elemezni nem tudták. A maga részéről lényegesnek tartja, hogy a terjeszkedő Szerbia és Horvátország között életképes ütközőállam létezzen.

– 177 – B. Gy. –

Lássa: Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
IV. Területi Főosztály
VII. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

282.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Bisera Turković Bosznia-Hercegovina
zágrábi nagykövetének értékelése Bosznia-Hercegovináról

1993. október 14.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító ZGB20717

Érkezett: 93. 10. 14 09:58

Készítette: SomA

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47, 14, 13

Október 11-én találkozót kezdeményeztem B. Turković asszonnyal, Bosznia zágrábi nagykövetével, aki kérdésemre a boszniai eseményekről az alábbi értékelést adta:

A szarajevói vezetésnek, illetve parlamentnek nem volt más választása, mint az erőszakos területszerzést és etnikai tisztogatást elismerő genfi rendezési terv elutasítása, miután azt szerb és horvát részről egyaránt a köztársaság végleges felosztását megelőző rövid távú megoldásként kezelik. Ennélfogva a muzulmán (újabb elnevezés szerint bosnyák) fél nem fogadhatta el a három érintett népcsoport konföderatív együttélését feltételező területi megosztást, hanem a köztársaság szerb–horvát felosztása utáni helyzetet szem előtt tartva, a bosnyák népesség számára minimális élettér, fennmaradásra képes állam létrehozására kell koncentrálnia. Ezt juttatta kifejezésre a szarajevói parlament nyilatkozatában, amelyben a szerbek által elfoglalt és etnikai tisztogatásnak alávetett muzulmán lakta területek visszaadását, a leendő bosnyák állam számára a külvilággal megfelelő közlekedési-kommunikációs kapcsolatok biztosítását szabta

a válság megállapodásos rendezésének feltételül. A diktátummal felérő genfi terv elfogadása a javasolt térképekkel a muzulmán népesség halálos ítéletének önkéntes aláírását jelentette volna.

A nagykövet szerint a szarajevói állásfoglalás élvezi a bosnyák népesség döntő többségének, valamint a szerb és a horvát lakosság számottevő részének támogatását és integrálja a központi hatalom, az ország egysége melletti erőket. Esélyeiket növeli, hogy az utóbbi időben sikerült rendezni a hadsereg sorait, visszaállítani annak egységes, központi irányítását és e tekintetben a rendőrség soraiban is jelentős javulás tapasztalható. A központi erőknél nem fűződik érdekük a harcok folytatásához, miután azok megakadályozzák az életfontosságú humanitárius szállítmányok célba juttatását. A közép-boszniai lakosság nagy tömegeit az éhhalál fenyegeti. Az eddigi tűzszüneti megállapodások döntően a horvát fél magatartásán hiúsultak meg, amelyik az általa ellenőrzött területeken folytatja az etnikai tisztogatást, akadályozza a humanitárius segítségnyújtást, a fogolytáborok felszámolására létrejött megállapodás végrehajtását. Horvát táborokban, embertelen körülmények között még mindig mintegy 4500 muzulmán (muzulmán részről 800 horvátot) tartanak fogva és a mai napig nem tették lehetővé a Splitben több hónapja vesztglő segélyszállítmány áthaladását.

A lakosság legelemibb életfeltételeinek (élelem, energiahordozók, gyógyszerek) biztosításához radikális fordulatnak kell bekövetkeznie, hogy elkerülhető legyen a tél beálltával fenyegető tömeges katasztrófa.

Bosnyák értékelés szerint a Zágrábból irányított horvát politika a köztársaság felदारabolására, területszerzésre irányul a területi integritásról, együttélésről kifejtett hangzatos zágrábi szólamok a valódi törekvések leplezését, a nemzetközi szankciók Horvátországra történő kiterjesztésének elkerülését szolgálják. Ugyanezt a célt követik Tudmannak Izetbegović bosnyák vezetővel ismétlődően kierőltetett találkozóinak és közös nyilatkozatainak, amelyek végrehajtására horvát részről a gyakorlatban nem mutatnak hajlandóságot. A bosnyák felet ezekbe a tárgyalásokba a csaknem kilátástalan helyzet és az a halvány remény kényszeríti bele, hogy nemzetközi ráhatásra horvát részről mégiscsak kénytelenek lesznek valamit teljesíteni az ilyen alkalmakkor vállalt kötelezettségekből.

A horvát-muzulmán kiegyezés irányába történő lépések helyett egyelőre a horvát területi étvágy növekszik, amit meggyőzően bizonyít Fikret Abdić helyi befolyásos vezetőnek a horvát vezetéssel, személy szerint Tudman elnökkel közösen kitervelt puccsa és a nyugat-boszniai muzulmán enklávén autonómiájának kikiáltása, amelyet horvát részről a nagykövet értékelése szerint Izetbegović és az általa képviselt koncepció elleni kegyelemdőfésnek szánnak.

A diplomata kifejtette, hogy bosnyák részről a szarajevói állásfoglalás talaján bármikor készek asztalhoz ülni a tárgyalásos rendezés érdekében. Ennek új alapjai

azonban egyelőre nem körvonalazódnak, ezért most a humanitárius segítségnyújtást kell a cselekvés középpontjába állítani a tömeges katasztrófa megakadályozása érdekében. Ez utóbbi kijelentéséhez kapcsolódva megállapodtam a nagykövet asszonnyal, hogy az orosz földgáz szarajevói fogadásáról a magyar illetékesek tájékoztatására rendszeres információt ad számomra. Azt az álláspontját hangoztatta, hogy miután emberéletekről van szó, a szállítást akkor is folytatni kell, ha a gáz túlnyomó többségét a szerbek eltulajdonítják.

– 178 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

283.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Bisera Turković Bosznia-Hercegovina
zágrábi nagykövetének véleménye a Nyugat-Boszniában kikiáltott
muszlim enklávé autonómiájáról

1993. október 15.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB20722

Érkezett: 93. 10. 15. 16:04

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47, 14, 13

257

BIH zágrábi nagykövete, nála tett látogatásom alkalmával a nyugat-boszniai események értékeléseként elmondta:

Fikret Abdić helyi vezető a szarajevói államelnökség volt tagja, a viharos múltú Agrokomerc mezőgazdasági kombinát⁵⁸² kétes hírnevű vezérigazgatója a nyugat-boszniai szerbek által körülfalt muzulmán enklávénak kikiáltását a zágrábi vezetéssel, személy szerint Tuđman elnökkel közösen készítette elő, és arról a horvát elnökkel egy hónappal ezelőtt zágrábi találkozójukon döntöttek.

Abdić helyi befolyását államelnökségi tagságával, az Agrokomerc által igen erős gazdasági befolyásával, valamint az UNPROFOR francia zászlóalja által biztosított korridoron keresztül az enklávénak bejuttatott hatalmas mennyiségű humanitárius segítségszállítmány kiadásával alapozta meg. „Megdolgozásában” a horvátok személyes hatalmi ambícióira, az általa vezetett kombinát hagyományos kiterjedt horvátországi üzleti kapcsolataira továbbá az enklávénak kiszolgáltatott helyzetére, a rijekai tengeri kijáráshoz fűződő érdekeire alapoztak.

Bosnyák értékelés szerint Nyugat-Bosznia autonómiájának kikiáltása a horvát területi étvágynövekedésnek aggasztó megnyilvánulása. A Tuđman vezette horvát politika ezzel az újabb akciójával tovább akarja gyengíteni az Izetbegović által vezetett központi erőket, véglegesen szét akarja zúzni a köztársaság egységének megőrzését célzó hazai és nemzetközi koncepciókat és ezzel lehetetlenné tenni a genfi tárgyalások folytatását. Arra spekulál, hogy BIH széthullásával Nyugat-Hercegovina tényként kezelt megszerzése után, valamilyen konföderációs szerződéssel a nyugat-boszniai muzulmán enklávénak is Horvátországhoz csatolhatja. Ez stratégiai jelentőséggel bírna számára a knini krajina pozíciójának gyengítése, reintegrálása szempontjából. A horvát területi aspirációk ugyanilyen jelei a Tuzla környéki és észak-boszniai területeken horvát háttér munka eredményeként megjelent autonómiatörekvések is.

A nagykövet asszony szerint e horvát törekvések nem járhatnak sikerrel. A Nyugat-Boszniában kialakult helyzetről szóló horvát tájékoztatások nem felelnek meg

⁵⁸² Velika Kladuša már a nyolcvanas években is bekerült a nemzetközi sajtóba. A városban lévő 13 ezer alkalmazottat foglalkoztató Agrokomerc élelmiszeripari vállalatban 1987. január 25-én tűz ütött ki, majd a cég irányítását a Szövetségi Állambiztonsági Szolgálat (SDB) vette át. A pénzügyi átvilágítás mintegy 16 milliárd dináros, váltókkal fedezett hiányt tárt fel. A bünvádi eljárás során ellenforradalmi tevékenység vádjával emeltek vádat Fikret Abdić gyárigazgató, parlamenti képviselő és több munkatársa ellen. A per során leváltották Hamdija Požderac a Bosznia-hercegovinai Területvédelmi Egységek tábornokát is. A botrány jelentősen megrendítette az akkori bosnyák politikai vezetést. 1989-ben a fővádlottakat az ellenforradalmi tevékenység vádjáról felmentették, maga Abdić első fokon négy év börtönbüntetést kapott. A következő évben Abdić a bosnyák SDA politikusa lett, s nem sokkal később Bosznia-Hercegovina Legfelsőbb Bírósága megsemmisítette az ítéletet.

a valóságnak. A bosnyák hadsereg Szarajevóhoz hű 5. hadosztálya teljesen ura a helyzetnek, Fikret Abdić és a mellette álló mintegy kétezer általa megfizetett zsoldost néhány óra alatt el tudná távolítani Velika Kladušában⁵⁸³ kialakított bázisából, ezt azonban a vérontás elkerülése érdekében ezen az úton nem kívánják megtenni. Alaptalanok a hadosztály felbomlásáról, az átállásokról szóló horvát híresztelések.

Megítélésem szerint lényegét tekintve a fenti értékelés jól méri fel a Nyugat-Bosznia autonómiájának kikiáltása mögötti horvát szándékokat, amelyet alátámasztani látszik a tájékoztatási eszközök útján Fikret Abdićnak nyújtott egyértelmű horvát támogatás, továbbá Tudman elnöknek az érintett terület hagyományos horvát kötődése, illetve bizonyos történelmi tényekre (valószínűleg az NDH időszakára) utaló sajtókonferencián elhangzott kijelentései. Az esemény gyakorlati értékének megítélésakor azonban figyelembe kell venni, hogy a szóban forgó terület szerbek által körülvárt enklávét, amelynek horvát érdekek szerinti felhasználása (csatlakozás, vagy katonai bázis kiépítése), ha Abdić egyáltalán meg tudja tartani hatalmát, csak a knini krajina sorsának rendezése, a szerb–horvát viszony normalizálása után válna lehetségessé. A terület horvát segédlettel kinyilvánított önállósodási szándéka egyelőre mind a horvát–szerb, mind a horvát–bosnyák viszonyban addicionális feszültségforrásként működik és csak tovább csökkenti a megállapodásos rendezés lehetőségét. A legújabb fejlemények azt bizonyítják, hogy a délszláv válságban érintettek kártyái messze nincsenek kitergetve és az események a kibontakozás helyett még mindig a további bonyodalmak irányába haladnak.

– 1804 B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

⁵⁸³ Velika Kladuša Nyugat-Boszniában, közvetlenül a horvát határ mellett lévő 50 ezer fős település. 1991-ben lakosságának 91,29%-a muzulmán bosnyák volt.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Bakir Ali Spasić bosnyák belügyminiszter látogatása
a New York-i magyar ENSZ-képviselőn

1993. december 14.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: New York
Azonosító: NEW20395
Érkezett: 93. 12. 14. 08:43
Készítette: Bo.
Ellenőrizte: *Kézírással*

0 1534/2066/ENSZ

14, 47

December 13-án missziókra látogatott Bakir Ali Spasić, Bosznia-Hercegovina belügyminisztere és kísérete. A miniszter kifejtette, e látogatás első kapcsolatfelvétélként kíván szolgálni egy, a reményük szerint már jövő év elején megvalósítható magyarországi látogatáshoz, amelynek során tárgyalásokat szeretnének folytatni magyar partnereikkel egy szorosabb együttműködés kialakítása érdekében. Méltatva a hazánkban befogadott boszniai menekültekkel kapcsolatos magyar hozzáállást, reményét fejezte ki arra, hogy tervezett útjuk során hasonló segítőkészséggel találkoznak más, elsősorban a bűnüldözéshez kapcsolódó területeken is. Külön kiemelte a miniszter a különböző biztonsági szolgálatok közötti információcsere iránti igényüket, s jelezte, konkrét technikai segítséget remélnek magyar partnereiktől a kémkedés és a kábítószer-kereskedelem elleni küzdelmükhöz is. Ígéretet tettem a bosnyák kérés hazai illetékesekhez történő eljuttatására, elfogadva azt a javaslatukat, hogy a további részleteket itteni missziókon keresztül fogjuk egyeztetni.

Megjegyzem, hogy a miniszter amerikai látogatásának egyéb céljairól érdemben nem adott tájékoztatást. Bemutatkozáskor tudtuk meg, hogy a jelen lévő két helyettese közül az egyik az Interpollal való kapcsolatokért felelős. A bosnyák ENSZ-misszió ugyancsak jelen lévő helyettes vezetője számolt be röviden arról, hogy a mai nap (december 13.) hosszas megbeszélést folytattak az amerikai ENSZ-misszió, ahol az

illetékes referens lehangolóan nyilatkozott a boszniai válság rendezésével kapcsolatos amerikai hozzáállás „dinamizálódásának” esélyéről. Megtudtuk még, hogy a delegáció találkozni kíván a cseh, a lengyel és a holland ENSZ-képviselőkkel is.

A boszniai általános helyzetről szólva a miniszter kulcsszerepet tulajdonított a humanitárius segélynyújtás biztosításának. Mint elmondta, amellet, hogy Szarajevóban naponta 5-10 ember esik áldozatul a fegyvereknek, a tél beálltával, valamint a konvojok feltartóztatása miatt most már az éhínség is megkezdte pusztítását. Súlyos problémaként utalt a gáz- és elektromosáram-ellátás elégtelenségére, amely mögött szerinte a nyugati államok passzivitása, segítőkészségének hiánya áll. Erre a megállapításra reagálva rámutattam arra, hogy amíg teljesen jogos a nyugati magatartás bírálata egy sor általános kérdésben, éppen az energiaellátás terén nem a Nyugat valamiféle vonatkozó hozzáállása, hanem Szerbia földrajzi „közbeékelődése”, és az energia eltérítésének ténye okozza a problémát. A BT nem asszisztálhat egy olyan helyzethez, amikor is a szerbek katonai gépezetüket az általuk eltérített energiával táplálhatnák.

Országá jövőbeni berendezkedéséről szólva a miniszter végezetül leszögezte, bárhol is alakuljanak majd a határok, saját alkotmányuk továbbra is hitet tesz különböző etnikumok békés együttélésének lehetősége mellett.

– 636 4 E. –

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL XIX-J-1-j 46. d.

Rejteltávirat Teheránból. Pálmai Géza teheráni nagykövet
előzetes információi az Iszlám Konferencia Szervezete Kontaktsorozatjának
genfi külügyminiszteri találkozójához, Bosznia-Hercegovina ügyében

1994. január 20.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Teherán
Azonosító: THR20617
Érkezett: 94. 01. 20. 14:51
Készítette: LJ.
Ellenőrizte: *Kézírással*

50, 48

H. Andersson svéd és E. Buttenhauser osztrák nagykövettel január 18-án és 19-én áttekintettük az Iszlám Konferencia Szervezete ún. Kontakt Csoportjának január 27-i genfi külügyminiszteri találkozójára vonatkozó információit.

A konzultáción egyetértés alakult ki közöttünk az alábbiakat illetően:

1. A külügyminiszteri tanácskozásról

I. Az IKSZ Kontakt Csoport ülésére az 1993 decemberében megszakadt genfi Bosznia-konferencia januári felújítását megelőzően került sor, kifejezetten azzal a céllal, hogy a tagállamok képviselői megerősítsék elkötelezettségüket Bosznia-Hercegovina (BH) támogatására és a mielőbbi, a bosnyák fél számára is elfogadható kompromisszumos megoldás elérése érdekében.

II. Az IKSZ Kontakt Csoport a külügyminiszteri tanácskozást arra is felhasználta, hogy BH-ügyében találkozó jöjjön létre az ENSZ-főtitkár, az IKSZ főtitkára, valamint több kontakt csoportbeli tag között, elsődlegesen BH-kérdésben, másodlagosan több, az adott országot érintő nemzetközi vagy regionális kérdést illetően.

III. A NATO-csúcsértekezleten a BH-i válság feloldására tett, gyakorlati katonai lépéseket is kilátásba helyező hivatalos megnyilatkozást követően az IKSZ-államok számára világossá vált, hogy a boszniai szerbek ellen esetleg fogantatósítandó

NATO-légi csapás egyelőre terv marad; ez ellen maga az ENSZ-főtitkár is fellépett. Mindez tovább növelte az IKSZ kiábrándultságát a BH-i helyzet gyors és igazságos rendezését illetően: az IKSZ Kontakt Csoport részéről nem maradt más hátra, mint nyíltan sürgetni a „beigért” NATO-légi csapást a BH-i szerb állások ellen.

IV. A Kontakt Csoport tárgyalásai valódi, érdemi fellépést az IKSZ-tagállamok részéről BH megsegítésére csupán egy vonatkozásban hoztak magukkal: a Kontakt Csoport kilátásba helyezte, hogy a tagállamok felülvizsgálják gazdasági-kereskedelmi kapcsolataikat azon államokkal, amelyek folytatják az agresszort megjutalmazó politikájukat.

V. Kollegáimmal egyezően kiemelem, hogy az IKSZ változatlanul tagadja a BH-ban zajló konfliktus polgárháború-jellegét. Elítéli azt a nemzetközi politikát, amely BH-t diplomáciai és katonai nyomás alatt tartja abból a célból, hogy az adja fel szuverenitását. Ez a fellazítási politika az IKSZ számára nem elfogadható.

VI. Az IKSZ a tárgyalások előtt azonnali tűzszünetet, az ellenségeskedés mielőbbi megszüntetését javasolja, mint olyan eszközt, amely kedvező feltételeket teremt a békés tárgyalások ismételt beindulásához.

VII. Az IKSZ szerint azonnali hatállyal szükség van a humanitárius célú segélyek eljuttatását biztosító feltételek megteremtésére; ezeket fegyveres úton is biztosítani kell, összhangban az ENSZ BT 770. (1992)⁵⁸⁴ valamint 836. (1993)⁵⁸⁵ számú, illetve az ENSZ Közgyűlése 48/88. számú⁵⁸⁶ határozataival.

VIII. Az IKSZ kilátásba helyezte, hogy megfontolja az ENSZ BT sürgős összehívására vonatkozó felhívását vagy a Közgyűlés speciális ülésének összehívását BH ügyében.

⁵⁸⁴ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1992. augusztus 13-án elfogadott 770. számú határozata a szarajevói humanitárius helyzettel foglalkozott. A határozat felszólította szemben álló feleket a fegyveres harcok felfüggesztésére, követelte a Nemzetközi Vöröskereszt akadálytalan és folyamatos bejutását az összes börtönbe és gyűjtőtáborba, valamint felszólította az ENSZ tagállamait, hogy nemzeti ügynökségeiken keresztül segítsék elő a humanitárius segítségnyújtást Szarajevóba és Bosznia-Hercegovina többi területére.

⁵⁸⁵ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 836. sz. határozatát 1993. június 4-én fogadták el. Ebben a Tanács aggodalmának adott hangot a Bosznia-Hercegovinában fennálló helyzet miatt, az Egyesült Nemzetek Védelmi Erőit (UNPROFOR) felhatalmazta arra, hogy erőszak alkalmazásával is védjék meg a „biztonságos területeknek” nyilvánított ún. UNPA-zónákat.

⁵⁸⁶ Az ENSZ 84. közgyűlése 1993. december 20-án fogadta el a 48/88. számú határozatát, amelyben ismételten megerősítette, hogy Bosznia-Hercegovina, mint szuverén állam, az Egyesült Nemzetek Szervezetének a tagja jogosult minden, az ENSZ Alapokmányában előírt jogra, beleértve az önvédelemhez való jogot is. A határozat elítélte a Bosznia-Hercegovina elleni szerb agressziót és aggodalmának adott hangot a szélsőséges boszniai horvát katonai akciók miatt is.

IX. Az IKSZ részéről megerősítést nyert, hogy változatlanul készek békefenntartó csapatok ENSZ égisze alatt történő BH-ba irányítására.

X. Gazdasági téren az IKSZ szerint tovább kell folytatni a Szerbia és Montenegró elleni szankciós politikát. Ezzel párhuzamosan javasolják: azonnali hatállyal szünetesség meg a BH-t sújtó fegyverembergót.

2. Velayati különprogramjáról, az iráni álláspontról

I. Az iráni külügyminiszter találkozott az ENSZ főtitkárával. Iráni részről ismételt bejelentették: 5000-10 000 fős iráni békefenntartó csapat ENSZ-zászló alatt azonnali hatállyal kész részt vállalni a BH-i konfliktus rendezési folyamatának előmozdításában. Kollegáim információi szerint Velayati határozottan rámutatott a nemzetközi közösség tehetetlenségére a válság kezelését illetően; e vonatkozásban kritizálta a világszervezetet, de az európai közvetítőket is. Különösen Anglia, Franciaország és Oroszország politikáját bírálta élesen.

A csapatküldéssel kapcsolatban Gáli főtitkár ismételt kitérő választ adott.

II. Velayati találkozott Izetbegovićyal és Silajdžić miniszterelnökkel is. Megerősítette nekik, hogy a Kontakt Csoport minden érdemi fórumon szorgalmazni fogja a NATO által beígért légi csapás beindítását a BH-beli szerb pozíciók ellen. A svéd kolléga szerint iráni részről fegyver és lőszerszállításra is felajánlottak: más forrás ezt a hírt még nem erősítette meg.

Iráni részről a Mostazapan + Janbazan Alapítványon⁵⁸⁷ keresztül, konzerv és sátor szállítást helyeztek kilátásba. Bosnyák részről a téli közellátási gondok enyhítésére készpénzsegélyt kértek; erre Velayati ígéretet tett.

3. Velayati és Arm-Musa találkozójáról lásd a 31. számú jelentésemet.

4. Velayati más iszlám országok képviselőivel történt genfi megbeszéléseiről egyelőre kevés érdemi információ áll rendelkezésre; a többi között találkozott pakisztáni kollégájával. Olyan – egyelőre nem megerősített – hírekről van tudomásunk, hogy ezen az afgán válság megoldását célzó új pakisztáni javaslatról, annak szaúdi fogadtatásáról volt elsősorban szó.

Összegezve: Az IKSZ Kontakt Csoport lehetőségei a BH-i válság megoldására az azt meghatározó tényezők befolyásolására mind politikailag, mind pénzügyileg behatároltak. Az IKSZ-tagállamok inkább morális, mintsem gyakorlati támogatást tudnak nyújtani BH-nak. Irán számára – jelenlegi gazdasági helyzetében – sincs más

⁵⁸⁷ Az Mostazafan Alapítvány az 1958-ban Mohammad Reza Pahlavi sah által alapított Bonyad-e Mostazafan va Janbazan Alapítvány 1979-ben alapított utódszervezete, amely az Iráni Iszlám Köztársaság jótékonyági alapítványa. Anyagi forrását az iráni állami olajvállalat biztosítja.

lehetőség, mint ismert álláspontjának lehető legszélesebb körű propagálása: anyagi tehervállalásra lényegében nem képes. Emiatt az IKSZ mostani fellépése is kevés konkrétumot mutat fel várhatóan a BH-beli fejlemények alakulására. Ugyanakkor figyelemreméltónak tartom az IKSZ felhívását, amely a gazdasági kapcsolatok felülvizsgálatának lehetőségét helyezi kilátásba: ha ez az IKSZ olajpolitikáját érintené, olyan következményei lehetnek, amellyel az érintett államoknak rövid távon is számolniuk kell. Úgy értékelem azonban, ez a megfogalmazás megmarad a retorika szintjén: az olajkapcsolatok szétzilálása, meglévő együttműködési formák befagyasztása aligha állhat pl. Szaúd-Arábia, vagy Irán érdekében. Az igaz, hogy az OPEC-árpolitikára ma éppen bizonyos tagállamok önkényes túltermelése hat negatívan – ilyen értelemben a termelés visszafogása áremelő hatású lehet, a nemzetközi piacon –, egy ilyen lépés következményei azonban ma beláthatatlanok. A Nagykövetség a mai információk alapján egy ilyen helyzet kialakulását nem tudja prognosztizálni; bekövetkezését azonban nem tartjuk valószínűnek.

– 35 – P. –

Lássa:

V. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

VI. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

286.

Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hurd brit külügyminiszter boszniai látogatása

1994. január 26.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító: LON00011

265

Érkezett: 94. 01. 26. 12:16

Készítette: Ud.

Ellenőrizte: *Kézírással*

1017/198/4

0055/14

262/BEEFO

Azonnal!

47, 13, 45

Tájékoztatást kértem Hurd külügyminiszter boszniai látogatásának tapasztalatairól a válsággal kapcsolatos brit tevékenységet – valamint Közép- és Kelet-Európát is – felügyelő, újonnan kinevezett Bone államtitkár-helyettestől, aki maga is miniszterével tartott.

A készségesen rendelkezésemre álló diplomata előre hangsúlyozta, hogy Hurd nem olyan céllal utazott Boszniába, hogy ott bármely féllel is érdemi párbeszédet folytasson. Nem meglepetés tehát, hogy nem találkozott a boszniai frakciók vezetőivel. A miniszter személyes benyomásokat kívánt szerezni a brit csapatok tevékenységének körülményeiről, a humanitárius erőfeszítés helyzetéről, a segítség hatékonyságáról.

Hurd igen jó benyomásokat szerzett az erőfeszítés – a brit személyzet tevékenységének – minőségéről. A segély legalább felerészben eljut a rászorulóknak, ami ugyan kisebb arány, mint néhány hónapja becsülték, de jóval több, mint azt nyugtalanító jelentések hírül adták. A brit jelenlét nemcsak a polgári lakosság szenvedéseit enyhíti, hanem csillapító hatással van – legalábbis a környéken – a harci tevékenység intenzitására.

Kérdésemre, hogy az utóbbi hetek brit vonatkozású, de a válsággal kapcsolatos fejleményei – a kivonás lehetőségének előtérbe kerülése, a légi csapások brit szorgalmazása; Owen visszahívásának gondolata a béketárgyalások legutóbbi fordulójának kudarca után, valamint Hurd látogatása – nem jelentik-e, hogy a válság kezelésével kapcsolatos brit politikában fordulat készül, elmondta:

Nem tartható fenn örökké a brit katonai jelenlét Boszniában. A miniszter úgy döntött, hogy egyoldalú lépésre most nem kerül sor. Bone elismerte, hogy valamennyi általam említett jelenség valós és általában meglehetősen pesszimizmus uralkodik a válság rendezésének kilátásaival kapcsolatosan. Széles körű konzultációkat kezdeményeznek partnereikkel. Néhány héten belül döntésre kell jutni és a csapatok boszniai állomásoztatásának perspektíváját összhangba kell hozni az általános helyzet alakulásával, nem kívánják csapataikat a tisztas kivonás lehetőségének megteremtése nélkül

„végkimerülésig” Boszniában elkötelezni, miközben jelenlétük – és a nemzetközi humanitárius akció – éppen a válság meghosszabbításához járul – akaratlanul is – hozzá.

– 21 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

I. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

287.

Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department elemző részlege balkáni ügyekben illetékes osztályvezetőjének véleménye a boszniai katonai helyzetről

1994. január 28.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító: WAS20080

Érkezett: 94. 01. 28. 07:07

Készítette: HA

Ellenőrizte: *Kézírással*

1148/228/4

0055/4

252/1

47, 45

267

A State Department elemző részlegének balkáni ügyekben illetékes osztályvezetője Szőke L.-nak kifejtette: nem szabad hitelt adni azoknak a belgrádi állításoknak, melyek szerint a szarajevói kormányzat a bosnyák nép többségének akarata ellenére folytatja a háborút. Az USA boszniai nagykövete több jelentésben is elemezte az ottani muszlim (vagy nem muszlim, de boszniai identitástudatú) lakosság hangulatát; ezek szerint Izetbegović és Silajdžić a területi felosztás jelenlegi feltételeit elutasítva a bosnyákok túlnyomó részének véleményét fejezik ki. A fegyveres harc folytatásának elkerülhetetlensége mellett főként a vallásos rétegek, a vidékiek, a menekültek és a katonák tesznek hitet.

Az elmúlt hetek során a szarajevói vezetés helyzete tovább konszolidálódott. A többször is következetlennek és kiszámíthatatlannak bizonyuló, „mindent a kellesénél hamarabb aláíró” Izetbegović és az érzelmei által gyakran elragadott Ejup Ganić mellett egyre nagyobb Silajdžić befolyása. A miniszterelnök sikeresen építette ki a napi ügyek vezérlésére alkalmas adminisztrációt, hatékonyabbá tette a közigazgatást. Az állami struktúrák megszilárdulását mutatja Delić tevékenysége: az irreguláris csoportok megfőkezése, a katonai rangok bevezetése a bosnyák hadseregben.

Bosznia fegyveres erői amerikai értesülések szerint jelenleg 110-120 ezer főt számlálnak; az állományt megfelelő fegyverutánpótlás mellett akár 200 ezresre is lehetne emelni. E 7 hadtestbe tagolt hadsereget élőerő tekintetében meg sem közelíti a boszniai szerbek 60 ezres milíciája, vagy a boszniai horvátok 30 ezer fegyverese.

Az Izetbegović-kormányzat csapatai a háború második évének végére komoly harci tapasztalatokra tettek szert. A 25%-ban még mindig boszniai szerbekből és horvátokból álló alakulatok a szerb milícia tüzésével ugyan ma sem tudnak szembeszállni, a szerb ütegek koncentrált tüze elől visszavonulnak, de azonnal ellentámadásba mennek át, amint a lövegeket a szerb vezetés más arcvonalszakaszra csoportosítja át.

A szerb milícia bizonyos szempontból kényszerhelyzetben van: az anyaország katonáinak támogatása nélkül nyílt csatákban csak nehezen tudna ellenállni a boszniai kormánycsapatoknak. A Szarajevó elleni tüzéségi akciók célja kifejezetten a megfélemlítés, a polgári lakosság demoralizálása, megegyezési készségének fokozása, a békepárt és a háború folytatására voksoló irányzat ellentéteinek elmélyítése.

– 18 – T. –

Lássa: IV. Területi Főosztály
I. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

288.

Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department elemző részlegének balkáni ügyekben illetékes osztályvezetőjének megítélése a boszniai rendezésről

1994. január 28.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító: WAS20081

Érkezett: 94. 01. 28. 07:10

Készítette: HA

Ellenőrizte: *Kézírással*

1149/229/4

0055/13

323/BEEFO

253/1

47, 45, 13

Az USA KÜM elemző részlegének osztályvezetője Szőke L.-nak borúlátóan szólt a boszniai rendezés kilátásairól. Elmondta:

– Az elmúlt hetek nyilvánvalóvá tették, hogy a konfliktus résztvevőit nem őszinte megegyezési vágy, hanem a komolyabb nemzetközi következményektől való félelem, vagy az aggasztó hadihelyzet készítette a genfi tárgyalásokon való megjelenésre. Ma már mindhárom résztvevőre igaz, hogy a tárgyalásokat időnként a fegyveres akciók füstfüggönyeként használja. A megbeszélések a tervek szerint február 10-én ugyan folytatódnak, de céljuk inkább csak a bizalom erősítő intézkedések megvitatása lesz, áttörés nem várható.

– A megegyezésre a legnagyobb hajlandóságot ma a katonailag leggyengébb horvátok mutatják, míg a boszniai kormányhadsereg megerősödése máris fokozta Izetbegović

hajthatatlanságát. A szerb milícia lépéskényszerbe került: ha nem akarja, hogy tavasszal az egyre jobban felszerelt kormánycsapatok túlerőjével kerüljön szembe, azokra még márciusig megelőző csapást kell mérnie. E logika szerint nem zárható ki, hogy a közeljövőben Tuzla térségében nagyobb szerb offenzíva bontakozik ki.

– A State Department szkeptikusan fogadja az újabb szerb–horvát tárgyalásokról felröppenő híreket, Bosznia jövőjét illető komoly eredményt ezektől most sem vár. A tapogatózásokat annyiban feltétlenül előnyösnek ítéli, hogy valamelyest csökkentik a krajina és szlavóniai háború kiújulásának veszélyét.

– A boszniai rendezés kilátástalanságával szembesülő nyugat-európai közvélemény befáradt a konfliktusba, noha változatlanul kész a humanitárius segítségnyújtásra. A politikai elitekben mára elfogadottá vált két tétel: az, hogy a háborút határozott fellépéssel már az elején meg lehetett volna fékezni, s az, hogy ezt az esélyt a nemzetközi közösség visszavonhatatlanul elszalasztotta. Izetbegović magatartása visszamenőleg igazolja London és Párizs tavaly májusi aggályait, hiszen a bosnyákok fegyverhez jutása valóban a viszály elhúzódásához vezetett.

– Az USA álláspontja változatlan: Washington az amerikai légierőt a humanitárius feladatok ellátásán túl csak akkor hajlandó alkalmazni a Balkánon, ha erre az ENSZ-től egyértelmű felkérést, a NATO-szövetségesektől pedig egyhangú támogatást kap. Szárazföldi erőinek boszniai bevetését az Egyesült Államok csak egy minden résztvevő által aláírt és jóhiszeműen teljesített fegyverszüneti megállapodás érvényre juttatása céljából tartja elképzelhetőnek, ám akkor is csak szigorú feltételekhez kötve.

– Boszniát illetően a Nyugat alapvető célja megvalósulni látszik; a konfliktus nem terjedt ki a Balkán más térségeire. Eagleburger volt külügyminiszternek alighanem igaza volt, amikor a közelmúltban azt nyilatkozta: a nemzetközi közösség még 1995-ben is keresni fogja a boszniai válság megoldásának lehetőségeit

– 19 – T. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

270

Rejtjeltávirat Ljubljánából. A szlovén kormány állásfoglalása
a szarajevói polgári lakosság elleni támadásokról

1994. február 9.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel Távirat
Szigorúan Titkos!
Nagykövetség: Ljubljana
Azonosító: LJU20340
Érkezett: 94. 02. 09. 17:15
Készítette: Ma.
Ellenőrizte: *Kézírással*

47

Peterle távollétében, de az ő megbízásából I. Golob államtitkár ma délelőtt a KÜM-be kérte a misszióvezetőket, hogy átadja a szlovén kormány állásfoglalását a február 5-i szarajevói, a polgári lakosság ellen intézett támadással kapcsolatban. A négy pontból álló felhívást faxon felterjesztem.

Itt a nagykövetek által feltett kérdéseket, valamint Golob válaszait foglalom össze.

A francia és az orosz nagykövet aziránt érdeklődött, hogy milyen eszközökkel látja a szlovén fél elérhetőnek a Szarajevó körül telepített nehézfegyverzet kivonását.

Golob: nehéz kérdés, de a nagyhatalmaknak emlékezniük kell, hogy fél évvel ezelőtt már volt egy ilyen tartalmú ultimátum a szerbek felé, de eredménytelen maradt. Hatékonyabb eszközt kell találni. Mivel nem mondta ki konkrétan a légi csapást, mint lehetséges eszközt, az orosz nagykövet rákérdezett: ez azt jelenti-e, hogy Szlovénia nem értene egyet katonai erő alkalmazásával? Erre egyértelmű választ kapott: semmiképpen nem kell úgy értelmezni a szlovén álláspontot, mint amely kizárná a légi csapás alkalmazását, mint esetleges hatékony eszközt.

A német nagykövet kérdésére válaszolva az erővel elfoglalt területek visszaadásával kapcsolatban beismerte, hogy a felhívás 4. pontjának megfogalmazása elég tágan értelmezhető, mert nem tartalmazza, hogy mikori állapotig visszamenően kellene ezt érvényesíteni. Ezzel csak azt akarták ismételtlen nyomatékosítani, hogy erőszakos területi hódításokat nem lehet elismerni.

A boszniai nagykövet – aki előző nap jött vissza Szarajevóból – drámai felszólalásban kérte, hogy a kormányok tegyenek meg mindent az ellenük érvényben lévő fegyverembargó azonnali feloldásáért, hogy érvényesíthessék önvédelmi jogukat.

A török nagykövet a fegyverembargóval kapcsolatos szlovén álláspont iránt érdeklődött. Golob: már két év óta szorgalmazza a Szlovéniával szembeni zárlat feloldását és ugyanígy a Boszniával szembenit is, hogy a független ENSZ-tagállam védelmezhesse magát.

– 14 – B –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Szabó I.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

290.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Bagi Gábor nagykövet megbízólevelének átadása
Alija Izetbegović bosnyák elnöknek

1994. március 4.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB10052

Érkezett: 94. 03. 04. 15:49

Készítette: JJ.

Ellenőrizte: *Kézírással*

272

Sürgős!

1, 2, 3, 23, 47

Március 3-án Szarajevóban átadtam Alija Izetbegović elnöknek megbízóleveletem. A formalitásoktól mentes ceremónián mondott rövid beszédemben a délszláv válság békés rendezéséhez fűződő alapvető magyar érdeket, a magyar külpolitika folyamatosságát hangsúlyoztam. Üdvözöltem a háború megfékezését célzó határozottabb nemzetközi fellépést és a bosnyák–horvát viszony rendezésére aláírt előzetes szerződéseket, hangsúlyozva, hogy a tartós béke alapjait csak a valamennyi érintett fél érdekeivel számoló rendezés teremtheti meg.

Izetbegović elnök megbízólevelem átadását történelmi jelentőségű eseménynek minősítette, amely a fennmaradásáért küzdő Bosznia-Hercegovina számára a jelenlegi helyzetben rendkívül értékes külpolitikai támogatás, és egyben újabb bizonyítéka annak a baráti magyar politikának, amelyet a tragikus események kitörése óta folyamatosan tapasztalnak. Köszönetet mondott Bosznia-Hercegovina nemzetközi elismeréséért, területi integritásának megőrzéséért vívott harcában nyújtott magyar támogatásért, a menekültek befogadásáért.

A ceremóniát követő beszélgetésen azon reményének adott hangot, hogy az USA, a NATO határozottabb fellépése a rendezési folyamatot kedvező irányba fordítja. Ennek fontos eleme a Washingtonban parafált bosnyák–horvát megállapodás, amely minden eddiginél komolyabb és a jelek szerint megfelelő keretet biztosíthat a viszony normalizálásához, egy államszövetség megalakításához. A részletek kidolgozása az elkövetkező napok feladata, de az eddigi jelek szerint van realitása a végleges egyezmények március közepére tervezett aláírásának. A rendezési tervben körvonalazott kantonrendszer elfogadása, horvát részről az etnikailag tiszta ún. Herceg-Bosna Köztársaság létrehozására irányuló radikális horvát politika vereségét és annak beismerését jelenti, hogy Bosznia-Hercegovina népességmegosztása miatt etnikai alapon nem osztható fel. A végrehajtásban a horvát nacionalista körök erős ellenállásával kell számolni, annak ellenére, hogy Boban szélsőséges hercegovinai vezetőt félreállították, ill. Tudman nemzetközi nyomásra kénytelen a zágrábi radikálisokat háttérbe szorítani.

A bosnyák–horvát szerződéses viszony⁵⁸⁸ jelentősen javítja a szerb féllel szembeni tárgyalási pozíciót. A köztársaság „oszthatatlansága” a szerbek által fegyverrel elfoglalt

⁵⁸⁸ 1994. március 1-jén Washingtonban került aláírásra a bosznia-hercegovinai horvátok és bosnyákok közötti előzetes megállapodás, amely lehetővé tette a Horvát Köztársasággal való szövetség létrejöttét. A megállapodást Mate Granić, Haris Silajdžić és Krešimir Zubak íták alá. A megállapodás értelmében létrehoztak egy átmeneti bizottságot, amely kidolgozta a későbbi föderáció és konföderáció alapjait.

területekre is érvényes. A Belgrádra nehezedő nemzetközi nyomással, az embargó fenntartásával a szerbek megegyezési készsége is kikényszeríthető, de ehhez a nemzetközi tényezők eddigénél következetesebb magatartása szükséges. Ha a szerbek mégis a kiválás mellett döntenének, muzulmán és horvát területeket nem vihetnek magukkal; különösen vonatkozik ez a stratégiai fontosságú Száva menti korridorra, amelyet a szerbek nagy erővel megszálltak, etnikailag „megtisztítottak”. Bosnyák részről elszántak az ország egységének, területi integritásának megőrzésében, ha kell katonai erővel is.

Izetbegović elnök arról is szólt, hogy nyugtalanító a balkáni orosz pozíciónak a nyugati aktivitással párhuzamos erősödése, különösen az orosz katonai jelenlét növekedése. Tudomásul veszik, hogy Oroszországot, katonai nagyhatalmi pozíciójánál fogva a rendezésből nem lehet kikapcsolni, de történelmileg is megalapozatlan, hogy a szerb–orosz övezet határa a Balkánon a Drinától nyugatra tevődjön át.

Felhívta a figyelmet arra, hogy a szerb vezetés az ultimátum okozta sokkhatásból kezd felocsúdni, és ez az utóbbi napokban Szarajevóban mind erőteljesebb provokációkkal méregeti a nyugatiak tűréshatárát. Ez a város ostromának kinyúlásához vezethet. Ennek megakadályozásához kérte a magyar diplomácia segítségét.

Kifejtette, hogy Bosznia-Hercegovinának stratégiai érdekei fűződnek a magyarországi, közép-európai kapcsolatai sokoldalú, intenzív fejlesztéséhez és a térség integrációjában Magyarországnak meghatározó szerepet tulajdonítanak.

Jelezte, várják Jeszenszky urat az egyeztetett időpontban Szarajevóba. Szarajevói látogatásom során fogadott Ljubljanki külügyminiszter, a kormány elnökhelyettese és megbeszélést folytattam a kormány több tagjával, valamint a helyi magyar közösség képviselőivel. Ez utóbbiakról külön-külön jelentek.

– 35 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Varga I.

A Bizottság 1994. március 4-én Bécsben kezdte meg munkáját, s március 15-én fejezte be. Franjo Tudman horvát és Alija Izetbegović bosnyák elnökök 1994. március 18-án Washingtonban írták alá a Horvát Köztársaság és a leendő Bosnyák–Horvát Szövetség közötti konföderációs kapcsolatokról szóló keretmegállapodást. 1994. március 30-án a Bosznia-Hercegovina Föderációs Alkotmányozó Nemzetgyűlése nagy többséggel elfogadta a horvát és bosnyák területeket felölelő Bosznia-Hercegovina föderációs alkotmányát, ezzel létrejött a Bosznia-hercegovinai (bosnyák–horvát) Föderáció.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

291.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Irfan Ljubljankic bosnyák külügyminiszter értékelése
Magyarország Bosznia-politikájáról

1994. március 7.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB20053

Érkezett: 94. 03. 07. 09:45

Készítette: JJ.

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47, 13, 14

Megbízólevelem átadásakor Ljubljankic bosnyák külügyminiszter kifejtette:

Nagyra értékeli a délszláv válságot, illetve a Bosznia-Hercegovinát érintő magyar politikát. Gesztusértékűnek, fontos politikai támogatásnak tekintik nagykövet küldését az ország területi integritásának megőrzése, fennmaradása szempontjából kritikus időszakban. BIH-nak alapvető fontosságú érdekei fűződnek kapcsolatai fejlesztéséhez a közép-európai térséggel, így Magyarországgal, melynek a régióban meghatározó szerepet tulajdonítanak.

A délszláv válság legújabb fejleményeiről úgy vélekedett, hogy a NATO határozottabb fellépése, Szarajevó ágyúzásának beszüntetése, négy szerb repülőgép lelövése lényegesen módosította az események menetét és közelebb hozta a tartós tűzszünet elérésének lehetőségét. A legfontosabb lépés most a közlekedési, kommunikációs vonalak szabaddá tételének kikényszerítése lenne. A nehéztüzérség visszavonásával Szarajevó blokádja még nem szűnt meg.

275

A nemzetközi nyomásra történt bosnyák–horvát közeledés a természetes szövetségi viszony visszaállítása irányába tett jelentős fordulat. A hatalmas katonai veszteségek és a teljes nemzetközi elszigetelődés veszélyének növekvő veszélye miatt a horvát vezetésnek be kellett látnia, hogy BIH területén etnikailag tiszta horvát állam kialakítása lehetetlen.

Továbbra sem kétséges, hogy a délszláv tragédiáért a felelősséget a Nagy-Szerbiát katonai agresszióval megvalósítani akaró szerb vezetésnek kell viselnie, ugyanakkor a muzulmán–horvát fegyveres konfliktus kifejlődésében a szerb területi hódítás következményei mellett jelentős szerepet játszott a tiszta horvát terület létrehozására irányuló törekvés, amely a Vance–Owen-terv aláírása után horvát katonai akciók formájában is manifesztálódott. BIH Horvátország és Szerbia közötti felosztásának terve ugyanis kezdettől fogva része Milošević és Tudman színpalak mögötti alkudozásának és a befolyásos horvát nacionalista körök stratégiájának. Amit szerb részről Karadžić végzett, azt a másik oldalon a Boban vezette hercegovinai lobbi próbálta megvalósítani. A horvát katonai vezetés azonban elszámította magát, mert időközben a bosnyák hadsereg megerősödött, ma már 200 ezer főt számlál és harci morálja magas fokú, miután pusztá életéért, megmaradásáért küzd. A miniszter szerint – amit más szarajevói vezetők is hangoztattak – a bosnyák hadsereg, ha fegyverhez jutna, valamennyi megszállt muzulmán területet rövid idő alatt visszafoglalná.

A harcok, az etnikai tisztogatás áldozatai szinte felmérhetetlenek, de talán még ezeknél is nagyobb a lelki trauma, melynek begyógyítása hosszú időt fog igényelni. A szarajevói vezetés ennek ellenére üdvözlí a washingtoni bosnyák–horvát megállapodásokat és kész azokat végrehajtani, bár a történetek után számítanak a megvalósításban bizonyos ellenállásra is. Megítélésük szerint a nagyobb problémák nem a bosnyák, hanem inkább a horvát oldalon keletkezhetnek, a hercegovinai nacionalista lobbi szembehelyezkedése miatt.

A globális rendezés legnagyobb akadálya azonban továbbra is a szerb politika.

Bosnyák részről egyelőre semmi jelét nem látja annak, hogy Belgrád feladta volna Nagy-Szerbia tervei megvalósítását, így a boszniai szerb fél minden bizonnyal el fogja utasítani a legújabb, amerikai indíttatású, közös bosnyák–horvát rendezési javaslatot. Bosnyák részről a végsőkéig eltökéltek a köztársaság egységének, területi integritásának megőrzésében, de tudják, hogy külső segítség nélkül ez nem járhat sikerrel. Tehát a valódi kedvező fordulat eléréséhez, meggyőződésük szerint továbbra is a Belgrádra nehezedő nemzetközi nyomás, az embargó fenntartása a nagyszerb politika feladásának kikényszerítése szükséges. Ebben nagy szerepet kell kapnia a katonai fenyegetés rugalmas alkalmazásának, miután az elmúlt hetek tapasztalatai ismételten bizonyították, hogy a szerb politikai-katonai gépezetet csak erődemonstrációval lehet meghátrálásra kényszeríteni.

Szarajevói vélemény szerint, a bosnyák–horvát együttélés esélye azon dől el, hogy a Nyugatnak sikerülni fog-e a horvátországi nacionalista, fasisztoid politikai erőket visszaszorítani és az országot a valódi demokratikus fejlődés irányába terelni.

– 36 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

292.

Rejtjeltávirat Zágrábból. A bosnyák kormány egyes vezetőinek értékelése
a bosnyák gazdasági helyzetről

1994. március 8.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító ZGB20073

Érkezett: 94. 03. 08. 18:58

Készítette: HG

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47

Megbízólevelem átadása alkalmával kérésemre fogadott E. Bukvić, a bosnyák kormány alelnöke, és alkalmam volt beszélgetést folytatni Smailbegović gazdasági,

277

valamint Imanović újjáépítési miniszterrel is. Valamennyien köszönetet mondtak a gázszállításban tanúsított magyar magatartásért, segítőkészségért.

A magyar–szerb határon átadott földgáznak általában mintegy 5-6 százaléka jut el Szarajevóba, a többi „elvész” Szerbiában és a szerb ellenőrzés alatti boszniai területeken, de a város lakossága jelentős részének e mennyiség is a tél folyamán az életben maradást jelentette.

A gazdaság állapota katasztrofális. A kapacitásoknak a háborús károk, illetve alapanyag- és energiahiány miatt csak töredéke, a villamosenergia rendszernek mindössze tíz százaléka működik. Teljesen megbénult a közlekedés-szállítás, a járműpark túlnyomó része tönkrement. Teljesen kipusztult az állatállomány. A pénzforgalom, a szervezett kereskedelem szinte teljesen megbénult. A legalapvetőbb ellátási cikkekhez csak természetes csere útján lehet hozzájutni. (Egy jónak számító fizetés, amit bónok formájában kapnak kézhez, a fekete piacon nem éri el az 1 DEM értéket, ezzel szemben 1 kg hagyma, vagy egy zsák tűzifa 30 DEM.)

Bizakodásra ad okot, hogy az ipari kapacitások jó része a béke helyreállta után viszonylag rövid idő alatt újraindítható. A boszniai gazdaság gerincét adó nagy rendszereknek (Energoinvest,⁵⁸⁹ Unis,⁵⁹⁰ Šipad⁵⁹¹) külföldi érdekeltségeiket, termelési kooperációikat sikerült konszolidálniuk és ezek egy része a háború utánra is átmenthető.

Az újjáépítéshez mindenre (építőanyag, cement, sikkő, villamos kábel) szükségük lesz. Hosszabb távon is jelentős hiányt fognak szenvedni mezőgazdasági termékekből, élelmiszerből. Az ipari termelés beindítása mindenekelőtt nyersanyagokat, az infrastruktúra újjáépítését, a közlekedés-szállítás beindítását, a géppark pótlását igényli. A gazdasági vérkeringés megindulása után lehetőséget látnak az együttműködésre a gépipar, vaskohászat, a vegyipar, a fa- és bútoripar, a textil- és konfekcióipar területén. Szeretnének szervesen kapcsolódni a nyugat-európai energiarendszerhez. Van szénük (évi 12 millió tonna) és vízenergiájuk. Hosszú távon számolnak az orosz gáz

⁵⁸⁹ A szarajevói Energoinvest vállalatot 1951-ben Elektroprojekt néven alapították meg. Fő tevékenységi köre az elektro-energetika, az építészeti, a repülőgépgyártás és a kommunikációs technológia. 1987-ben 42 ezer munkavállalót foglalkoztatott, kivitele meghaladta az egymilliárd dollárt. Az 1992 és 1995 között zajló boszniai háborúban több épülete jelentősen megsérült, akkori igazgatóját Hakija Turajčićot 1993 januárjában a boszniai szerbek meggyilkolták. A háború után az ipari komplexumot, amely akkor már csak 500 főt alkalmazott, 2000-ben privatizálták.

⁵⁹⁰ A szarajevói UNIS fegyvergyár elődjét PRETIS néven 1948-ban alapították. 1967-ben az UNIS 50 ezer munkavállalót foglalkoztatott. 1998-ban a vállalatot átszervezték 2007-ben a nevét PRETIS-re változtatták.

⁵⁹¹ A Šipad (Šumsko industrijsko Privredno Akcionarsko Društvo, Erdei Ipari Részvénytársaság) feldolgozó elődjét 1892-ben alapították. Az első világháború után az első délszláv állam egyik jelentős fakitermelő vállalata volt. A második világháború után Jugoszlávia legnagyobb fakitermelő cége volt. A boszniai háború után, 1998-ban átszervezték, napjainkban is üzemel.

importjával melyre magyar együttműködéssel alternatív csővezeték kiépítését tervezik. Távlati integrációs elképzeléseik között prioritást élvez az észak–dél közlekedési irány fejlesztése, egy Budapest–Eszék–Szarajevó–Ploče autópálya megépítése.

– 38 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

293.

Rejtjeltávirat Genfből. Jean-Pierre Masset-nak, Lord Owen helyettesének értékelése
a boszniai rendezésről

1994. március 24.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Genf

Azonosító: GVA10428

Érkezett: 94. 03. 24. 13:20

Készítette: Ud.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

13, 47, New York

A boszniai rendezésről és a volt Jugoszlávia-konferencia szerepéről Masset nagykövet, Lord Owen társelnök helyettese a következőket foglalta össze a látogatásom során.

279

Az USA nyomatékos fellépésére a muzulmán Roso és a horvát Delić között⁵⁹² Boszniában létrejött tűzszüneti megállapodás lehetővé tette a politikai rendezés előbbre vitelét. Az összecsapások enyhültek Tuzla, Maglaj, Szarajevó és Mostar térségében is. Tudman közölte, hogy nem kívánja megakadályozni az UNPROFOR krajina-i jelenlétének meghosszabbítását. Jelentősebb harcok jelenleg csak Bihać körül folynak Abdić csapatai és szerb erők között.

A március 18-án Washingtonban a horvát–muszlim föderációról létrejött okmányok a múlt ősszel az Invincible fedélzetén⁵⁹³ szövegezett, három alkotó köztársaságot előirányzó csomagterv újabb, két köztársaságra szabott változatára épültek. Ezt a változatot a Konferencia Irányító Bizottsága készítette idén januárban, s ennek alapján folytak a tárgyalások a Bonn melletti Petersbergben, ahol a horvát fél elfogadta a föderáció tervét, amelyet Izetbegović akkor még visszautasított. A washingtoni tárgyalásra az Egyesült Államok meghívta a konferencia volt jogászát, Szász Pál magyar származású USA állampolgárt is, aki közben megvált a konferenciától, s már nincs Genfben.

A térség rendezésében Redman és Csurkin jól együttműködnek. Az orosz szerepvállalást a horvátok és a muzulmánok is tudomásul vették, a társelnökök is annak tudják be a szerbek engedékenységét a szarajevói ostromgyűrű lazítása és a tuzlai repülőtér megnyitása kapcsán.

A boszniai horvát–muszlim föderáció és a Horvátországgal való konföderáció koncepcióját a hercegovinai horvátok és a boszniai muzulmánok egy része, Tudman ellenzéke és a krajina-i szerbek ellenzik. Bosznia kettéhasadásától, illetve a Krajinaknak a konföderációba ékelődésétől félnek.

Kulcskérdés a boszniai szerbek jövője. Unióra lépjenek-e a horvát–muszlim föderációval? Izetbegović és Szilajdzic ezt javasolják, ezzel kívánva a jelenlegi határok fennmaradását biztosítani. Karadzic nem kíván a föderációhoz kötődni, számára a Szerbiához való kapcsolódás ugyanolyan jogos lehetőségként merül fel, mint a horvátok konföderációs terve Horvátországgal. Unió létrejötte esetén hogyan intéznék annak külpolitikáját? Mi lenne a szerbek sorsa a konföderáció létrejötte után? Fennmaradhatna-e az unió úgy, hogy egy része Horvátországgal lép konföderációba? Melyik államalakulat lesz Bosznia-Hercegovina jogutóda, ENSZ-tagságát is beleértve? Elképzelhető-e önálló Republika Srpska⁵⁹⁴ Kis-Jugoszlávia és a horvát–muszlim föderáció mellett? Lehet-e Bosznia jövőjét a krajinától függetlenül rendezni? Knin, Pale és

⁵⁹² Az eredeti szövegben elírás van. Ante Roso horvát tábornok, míg Rasim Delić bosnyák tábornok volt.

⁵⁹³ A Brit Királyi Flottához tartozó HMS Invincible anyahajó 1977 és 2000 között állt hadrendben. Bevetették a Falkland-szigeteki háborúban, 1993-tól az Adrián teljesített szolgálatot, 1999-ben részt vett a Szerbia elleni NATO-légítámadásokban.

⁵⁹⁴ A Boszniai Szerb Köztársaság hivatalos szerb elnevezése.

Belgrád érdekei összefüggnek és globálisan kezelendők. A palei szerbek és a boszniai horvátok, muzulmánok között még tűzszüneti megállapodás sem jött létre.

A területi viták sincsenek még rendezve. Bosznia-Hercegovina területének 70%-át a szerbek tartják megszállva, amiből a három köztársaságot előirányzó rendezésre tekintettel 51%-nyit kívántak volna megtartani. Karadžićnak ma ez már nem elég, ugyanakkor a horvát–muszlim föderáció híveinek ez is sok. A területi problémák háttérben csökken a neumi tengeri kijáróra nézve történt megállapodás jelentősége.

A politikai rendezés sikerétől függ a Magyarországot is sújtó szankciók hatályon kívül helyezése, amit a horvátok és a muzulmánok a krajinák és Koszovó helyzetének rendezésétől is függővé kívánnak tenni. Ezzel kapcsolatban felhívtam Masset úr figyelmét arra, hogy Belgrád a vajdasági magyarok irányában nem váltotta be külügyminiszterünk előtt Ágoston Andrásnak tett ígéretét, amely szerint tárgyalásokat kezdenek kulturális és a területi autonómiáról.

A társelnökök már nem kívánnak a rendezésért felelősséget vállalni, noha abban továbbra is részt vesznek. Támogatják az USA balkáni politikáját és annak Oroszországgal való egyeztetését, mivel az EU nem tudott elképzeléseinek érvényt szerezni és Oroszországgal összehangolt USA-kezdeményezés nélkül a BT sem bizonyult hatékonynak. A politikai tárgyalásokat már nem lehet Genfben koncentrálni. Március 22-én Csurkin kezdeményezésére a zágrábi orosz külképviseleten indult tárgyalás a krajinákról, Csurkin és Redman részvételével, ahová a Konferenciai Irányító Bizottságának tisztségviselői közül Ahrens nagykövetet is felkérték elnöklésre. A megbeszéléseken több nyugati szakértő, köztük svéd magas rangú katonatiszt is részt vesz. Owent és Stoltenberget Washingtonban Clinton és Christopher nagy elismeréssel fogadták. Stoltenberg március 22-én tájékoztatta a BT-t. Owen március 23-án Kinkellel tárgyalt, majd Párizsba repült. A hét végén a görögországi Janinába repül a 12-ek külügyminiszteri találkozására. Az Irányító Bizottság egyébként csak a jogutódlás és Macedónia kérdéseivel foglalkozik.

– 61 – B. –

Lássa:

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

IV. Területi Főosztály

Szabó I.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

294.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A francia kormány álláspontja a boszniai béke esélyéről

1994. május 5.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel Távirat

Szigorúan Titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20985

Érkezett: 94. 05. 05. 17:16

Készítette: AB

Ellenőrizte: *Kézírással*

47

Y. [Yves] Charpentier francia diplomata munkatársamnak elmondta, hogy kormányának álláspontja szerint a boszniai tartós béke megteremtésének egyetlen esélye az ENSZ, USA, Oroszország és az Európai Unió képviselőiből álló „nagy négyes” erélyes és eredményes fellépése. A franciák javasolják, hogy a négyes képviselői miniszteri szintű értekezleten hangolják össze közös fellépésüket. Ehhez azonban tisztázni kell, hogy ki képviselje az Európai Uniót. A francia kormány szerint nem lenne szerencsés, ha a jelenleg elnöklő Görögország külügyminisztere képviselné az Európai Uniót, mert a horvátok és a muzulmánok a görögöket szerbbarátnak tartják.

Célszerűbb lenne, ha az Európai Uniót a volt, a jelenlegi és a következő soros elnöklő országok külügyminiszterei közösen képviselnék.

A négyes kontaktszoport az érintett háborúzó felek, a szerb és a horvát vezetés közvetlen bevonása nélkül végezné tevékenységét. Az eddigi nemzetközi egyeztető tárgyalások a szerb–horvát és a muzulmán fél civakodása és taktikázása miatt nem vezettek eredményre.

A franciák javasolni fogják, hogy a négyes kontaktszoport a területi megosztásnál a Vance–Owen-féle változatot vegye alapul, amelyet egy évvel ezelőtt néhány

282

százaléknyi vitás terület miatt nem fogadtak el. A franciák szerint minőségileg új helyzet állt elő azáltal, hogy az oroszok is részt vennének a négyes munkájában és az eddigi tapasztalatok szerint az orosz fél kész a konstruktív együttműködésre. Így egyik háborúzó félnek sem lesz lehetősége arra, hogy a nagyhatalmak között taktikázva előnyöket szerezzen.

Az amerikai kormányzat bizonytalan, kapkodó külpolitikája viszont sok veszélyt rejt magában. Clinton elnökre nagy bel- és külpolitikai nyomás nehezedik. Az amerikai muzulmán szervezetek, az iszlám országok, a törvényhozási héják egyaránt érélyes amerikai fellépést követelnek a szerbek megállítására és a muzulmánok megsegítése érdekében. Több befolyásos szenátor követeli, hogy az amerikai diplomácia kezdeményezze az ENSZ fegyverszállítási embargó feloldását a boszniai kormány viszonylatában.

Amennyiben sor kerül a muzulmánokkal szembeni fegyverszállítási tilalom feloldására, akkor a francia kormány azonnal ki fogja vonni az összes francia ENSZ-katonát Boszniából. A francia kormány az ENSZ-ben támogatja azt a kezdeményezést, hogy Bosznia-Hercegovina egész területét helyezték ENSZ-védelem alá, így lehetőség nyílna arra, hogy Bosznia-Hercegovina egész területén katonai erőt alkalmazzanak azokkal szemben, akik az ENSZ-erőket megtámadják, vagy tevékenységüket akadályozzák.

A francia diplomata a kedvező fejlemények ellenére is pesszimistán ítélte meg a boszniai válság gyors rendezésének lehetőségét. Az ENSZ és a nemzetközi közvetítők eddigi legfontosabb eredményének azt tartja, hogy sikerült megakadályozni a válság továbbterjedését a balkáni térség más területeire és a „nagy négyes” tagjai között egyetértés van abban, hogy véget kell vetni a boszniai polgárháborúnak.

– 174 – V. –

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Szabó I.
BEEFO

Láttam:

Intézkedtem:

MN OL XIX-J-1-j 59. d.

MACEDÓN KÖZTÁRSASÁG (1990–1994)

295.

Őszi István belgrádi nagykövet jelentése bemutatkozó látogatásáról
Macedóniában

1990. június 12.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
Ambasada Narodne Republike Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1990. június 3.

55/1/1990.

Készítette: Timotity Miklós
Készült: 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Nagykövetségen
Gépelte: Sosity Zorka

1990. május 21-én bemutatkozó látogatást tettem a Macedón SZK-ban, ahol beszélgetéseket folytattam Vladimir Mitkov államelnökkel, Vulnet Starovaval, a parlament elnökével, Gligorije Gogovski kormányfővel, Petar Goševvel, a Macedón Kommunisták Szövetsége elnökével, Boris Rikalovski külügyminiszterrel, Doše Kotelskivel, a Gazdasági Kamara alelnökével, Jugoszlav Todorovski, szkopjei főpolgármesterrel és a szkopjei egyetem vezetőivel, valamint Paszkal Gilevski író-műfordítóval, az Összmacedón Akcióért⁵⁹⁵ alternatív szervezet egyik vezetőjével.

⁵⁹⁵ Az Összmacedón Akcióért, macedónul: Движење за семакедонска акција. 1990-ben alapított konzervatív, nacionalista párt volt. 1995-ben a nevét megváltoztatta, ekkortól kezdve a hivatalos elnevezése Macedón Akció – Konzervatív Párt. (Македонска акција - Конзервативна партија). A többpártrendszer bevezetésétől kezdve rendszeresen megmérte magát a választásokon, azonban mandátumot sosem szerzett. 2001-ben újra nevet változtatott, ekkortól a hivatalos neve Egyesült Macedón Opció (Единствена Македонска Опција) lett. 2002-ben beolvadt a Belső Macedón Forradami Szervezet – Demokratikus Párt a Macedón Nemzeti Egységért (Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство) pártba.

Macedóniában a KSZ tavaly ősszel megtartott X. kongresszusa után élénkült meg a politikai közélet. Ezen a kongresszuson jelentős személycserékre került sor az állampárt élén, a reformszárny győzelmének eredményeként Petar Gošev lett a párt vezetője. Az azóta eltelt időszakban a Macedón KSZ, mely a köztársaságban zajló folyamatok meghatározó tényezője, kidolgozta a társadalmi és gazdasági reform macedóniai programváltozatát és a JKSZ megreformálása ügyében is a szlovén és a horvát kommunistákéhoz nagyon közel álló álláspontot alakított ki. Macedónia ezáltal sikeresen kitört abból a skatulyából, amelybe az előző vezető generációk tevékenysége nyomán került, nevezetesen, hogy a köztársaság az ország konzervatív erőinek hatása alatt áll és fenntartás nélkül támogatja a szerb politikát. A megreformált kommunista pártnak ma még nincs komoly politikai ellenzéke, annak ellenére, hogy öt-hat, viszonylag befolyásos ellenzéki párt is működik már, melyek közül kiemelkedik a liberális eszméket hirdető Demokratikus Liga⁵⁹⁶ és a baloldali, nemzeti beállítottságú Összmacedón Akcióért Mozgalom. Macedónia helyzete Jugoszlávián belül és általában a Balkán térségben nehéz és bonyolult. A macedón nemzettel szemben ellenséges Albániától, Görögországtól, Bulgáriától,⁵⁹⁷ a konzervatív vezetés alatt álló Szerbiától és a polgárháború szélén táncoló Koszovótól körülvéve el van zárva a Jugoszlávián belüli progresszív folyamatokat megtestesítő nyugati köztársaságoktól.

Kétoldalú kapcsolataink a Köztársasággal problémamentesek, de viszonylag szűnőek úgy politikai, mint gazdasági vetületükben. A magyar–macedón áruforgalom

⁵⁹⁶ Demokratikus Liga, macedónul Лига за демократија 1990. január 8-án alakult macedón párt. Az 1990. novemberi választásokon 13 097 szavazatot (az összes szavazat 1,2%-a) szerzett. Az 1994-es választásokon nem indult. 1998 és 2006 közötti időszakban többnyire koalícióban indult, de nem sikerült mandátumot szereznie.

⁵⁹⁷ Macedónia földrajzi helyzetéből, etnikai szerkezetéből és történelmi múltjából fakadóan az 1990-es években lényegében minden szomszédjával feszült viszonyba került. A jelentős, az ország lakosságának 25%-át kitevő, összefüggő területeken élő albán kisebbség jelenléte miatt a macedón–albán kapcsolatok mindvégig feszültek voltak. Bulgária a 20. század első felében (Balkán-háborúk, az első, majd második világháború) jelentős területi követelésekkel lépett fel az országgal szemben, s nem ismerte el a macedón nemzetet sem, amelyet a bolgár etnikumhoz sorolt. Görögország elsősorban az ország nevét kifogásolta, mivel attól tartott, hogy a függetlenedő állam esetleg területi követeléseket fogalmaz majd meg irányába. Ennek, akárcsak a Bulgáriával kiéleződött konfliktusnak, elsősorban történelmi okai voltak. Földrajzi értelemben Macedónia ugyanis három részből áll: a vardari, pirini és égei egységekből, amely a történelem során a török balkáni hódításig bizánci, bolgár és szerb uralom alatt álltak. Az 1912–13-as Balkán-háborúk után a vardari, a mai Macedónia területe Szerbiához, a pirini rész Bulgáriához, míg az égei rész Görögországhoz került. A görög–macedón konfliktust az is megterhelte, hogy mindkét állam az ókori Makedónia kontinuitására is hivatkozik. A görög álláspont szerint az ókori makedónok görögök voltak, míg a macedónok a makedón–macedón kontinuitást vallják. A görög–macedón névvita végül 2018–2019-ben kompromisszummal zárult le.

1989-ben mindössze 26,3 millió dollárt tett ki, ami kétszerese volt az előző évinek, de volumenét illetően még mindig alatta maradt a lehetőségeknek.

A macedón vezetők köztársaságuk belső politikai helyzetéről elmondták, hogy idén ősszel megtartják a többpárti parlamenti választásokat. A köztársasági alkotmánymódosítás ennek szellemében már folyamatban van és a kormány a következő napokban a parlament elé terjeszti módosítási javaslatait. Szándékuk szerint megvárják, amíg a szövetségi alkotmány elfogadásra kerül és csak utána – számításaik szerint decemberben – lépne érvénybe a köztársasági alkotmány kiegészítése. Amennyiben a szövetségi alkotmány módosítása egyeztetési problémák miatt elhúzódna vagy lehetetlenné válna, a szlovénhoz és a horváthoz hasonló alkotmánymódosításokat önállóan hajtanák végre.

Macedóniában a megfelelő törvények megjelenését követően 12-13 párt kívánja majd regisztráltatni magát. A parlamenti választásokon való szereplés esélyeiről egyelőre semmilyen prognózist nem tudnak mondani, de megítélésük szerint a Kommunista Párt olyan radikálisan váltott a szociáldemokrácia irányába, szabadult meg konzervatív kádereitől, és vállalta a nemzeti önállóságot hirdető eszméket, hogy választási esélyei a többi jugoszláv köztársasági kommunista szervezetnél nagyobbak.

A Macedón Kommunista Szövetség lemondott az állami szervezetben dolgozó tagjairól, mint a pártirányítás alanyairól, de nem mondott le a pártvagyonról. A kommunisták elfogadták az áru-, pénzviszonyokat és eltávolodtak az utópisztikus szocialista elvektől. Gošev pártelnök szerint, ha a JKSZ-ben időben nyitottak volna a szociáldemokrácia felé, akkor a párt nem esett volna szét. Ma már a JKSZ nem lehet újra monolit szervezet és Jugoszlávia sem lehet monolit államalakulat. Éppen ezért lepte meg őket Jović új szövetségi államelnök parlamenti bemutatkozása és centralizációs törekvései, melyeket a szövetségi államelnökség egyes tagjai, és a szövetségi kormány sem fogadtak el, nem is beszélve a köztársasági vezetésekről. Az erőviszonyok Jugoszláviában minden centralizációt lehetetlenné tesznek, ezért kár annak erőltetésével szítani a feszültségeket. A JKSZ félbeszakadt kongresszusának befejezését azért támogatták, hogy a párton belüli konzervatívok simán visszavonulhassanak, a kongresszust követően azonban csak konzultatív viszonyokat tartanak lehetségesnek az egyes köztársasági kommunista szövetségek között.

Jugoszlávia jövőjével kapcsolatban a macedón vezetők úgy fogalmaztak, hogy „még a leglazább szövetség is jobb, mint a teljes szakadás”. Az államszerveződés konföderatív vagy föderatív jellegének a priori⁵⁹⁸ eldöntését erőltetettnek vélik, szerintük először a kölcsönös viszonyokat kell rendezni a köztársaságok között és utána kell e viszonyokat rögzítő alkotmányban meghatározni az államszerveződés formáját.

⁵⁹⁸ Latin kifejezés, magyar jelentése abból, ami korábban van.

A köztársasági parlament felépítését megváltoztatják, valószínűleg megszüntetik a Társult Munka Tanácsát, bár e lépés a nehéz szociális feltételek közepette egyes demagógiára játszó erők számára nagy támadási felületet biztosít.

A köztársaságon belüli ellenzékkel az állami vezetés folyamatos informális kapcsolatot tart fenn, kikéri véleményét a tervezett törvénymódosításokról.

A belső gazdasági helyzetről elmondták, hogy a Marković-kormány reformjainak sikere bizonyos értelemben őket is meglepte. A pénzügyi folyamatok megnyugodtak, Macedóniában nőtt az életszínvonal. Az átlagfizetés a tavalyi 218 márkával szemben ez év első hónapjaiban elérte a 400 márkát. Korábban 35%-kal voltak a jugoszláv átlagbér alatt, most ezt a hátrányt 9-10 %-ra csökkentették. A termelés az országos 7,4%-os csökkenéssel szemben Macedóniában „csak” 5,3%-kal esett vissza az első negyedévben. Várható, hogy a visszaesés 2-3 hónapig még eltart és szeptembertől kezdődik egy újabb dinamizálási ciklus.

Az infláció megszüntetése pozitív hatást fejt ki a macedón gazdaságban, tisztulnak a termelési profilok, növekszik a lakossági megtakarítás és az export. Gyorsan bővül a magánszektor, tavaly 1900 vállalkozást regisztráltak a magánszférában, melyek 12 ezer dolgozót foglalkoztattak, jelentősen csökkentve ezzel a szociális feszültségeket. A szövetségi kormány felé jelezték, hogy a további restriktciókat⁵⁹⁹ Macedónia ellenzi, és fokozottabb segítségre számít a fejletlen területek támogatására fenntartott szövetségi alapból.

A Gazdasági Kamarában a macedón vállalatok helyzetét sokkal nehezebbnek látják, mint az állami intézményekben, mert likviditási problémáik az infláció elleni sikerekkel párhuzamosan ugrásszerűen megnöttek. Macedónia jelentős energetikai és alapanyagtermelő kapacitásokkal rendelkezik, e szektor árait azonban befagyasztották. Sok olyan ágazatuk van, mely importérzékeny és a reprodukciós anyagok 80%-át külföldről kell behozni a termelés fenntartásához. Problémát okoz, hogy a macedón vállalatoknak nincs használható mérlegkimutatásuk, ami alapján tevékenységük nyereségessége vagy veszteségessége egyértelműen követhető lenne.

A legnagyobb macedón cégek még nem kerültek a veszélyes zónába, tartós likviditási problémákkal az 1000–1500 fős vállalatok küzdenek.

A macedón külpolitika középpontjában a szomszédos országokban élő macedón kisebbségek helyzetének javítása áll. Legnagyobb problémáik Bulgáriával vannak, ahol a macedón nemzet létezését eleve nem ismerik el sem Bulgárián belül, sem azon

⁵⁹⁹ A latin eredetű restrictio szó magyar jelentése megszorítás, korlátozás.

kívül,⁶⁰⁰ tehát a Macedón SZK szuverenitását is megkérdőjelezzik. Görögországban a macedón nyelvet, mint a görögök által átvett szláv nyelvet tudomásul veszik, de a macedón nyelvet beszélő görög állampolgárok nemzeti identitását nem ismerik el. Albániában a macedón kisebbséget ugyan elismerik, de a számarányát alulbecsülik, mintegy 5 ezer macedónt tartanak nyilván. A köztársaság nyitni akar a külvilág felé, tagja az Európai Régiók Tanácsának, jó közvetlen kapcsolatokat alakított ki egyes német, olasz, francia, spanyol régiókkal. Részt vesz a közép- és dél-adriai együttműködési munkacsoport munkájában. Véleményük szerint minden relációban rendezni lehet a nyitott kérdéseket, ha a partnerek is elismerik az emberi jogok valamennyi aspektusát, így a nemzetiségi jogokat is.

Kétoldalú kapcsolatainkról a macedón vezetők pozitív előjellel szóltak. Gligorije Gogovski kormányfő még ez év folyamán kész Magyarországra látogatni a jugoszláv köztársaságokkal folytatott közvetlen kapcsolattartásunk tradíciói alapján. Általános az a meggyőződés, hogy a köztünk kialakult jó klíma megfelelő alapul szolgál ahhoz, hogy kapcsolatainkat tartalmasabbá tegyük gazdasági és kulturális téren egyaránt. Hangsúlyozták, hogy ne csak kereskedelmi forgalmunkat növeljük, hanem alakítsunk ki kooperációkat, próbálkozzunk közös beruházásokkal, amihez mindkét országban kedvezőek a jogi feltételek. Jelentősek szabad építőipari kapacitásaik, melyek Magyarországon aktivizálhatóak lennének. Macedónia nagy súlyt helyez a mezőgazdaság fejlesztésére, e területen esélyt látnak a magyar bekapcsolódásra is. Fejlett színesfémkohászatuk termékei véleményük szerint Magyarországon a mainál nagyobb érdeklődésre tarthatnak számot.

Kulturális kapcsolatainkról kölcsönösen megállapítottuk, hogy azok fejlettek és a szkopjei magyar lektor működésének kezdetével újabb bővítési lehetőségek kínálkoznak, ösztöl jobb feltételek állnak rendelkezésre a magyar nyelv oktatásához is. Egyetértésre talált az a gondolat, hogy a sajátosságokat figyelembe véve magyar, illetve a budapesti macedón lektor működését szélesebb értelemben, egyfajta kulturális misszióként érdemes kezelni. A magyar irodalom jelenléte Macedóniában kifejezetten erőteljes, amihez hozzájárul az aktív magyar részvétel az ohridi irodalmi találkozón.⁶⁰¹ A szkopjei egyetem ígéretes együttműködést folytat a szegedi egyetemmel,

⁶⁰⁰ A bolgár álláspont szerint nem létezik macedón nép, a Macedóniában élő szláv etnikum a bolgárok egy néprajzi csoportja, amely csupán kultúrájában különül el a bolgároktól. Ebből a logikából kiindulva a macedón nyelv létét sem ismerik el.

⁶⁰¹ A fentebb említett irodalmi találkozót az 1961. augusztus 4-én alapított Ohridi Nyári Fesztivál keretén belül rendezik meg. A minden év július 12. és augusztus 20. között megtartandó rendezvényen a világ legelismertebb művészei szerepelnek.

kezdeményezik, hogy a számítástechnikai képzésbe ezentúl fokozottabban vonják be a macedón felet.

Őszi István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 38. d.

296.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója Macedóniáról
és a jugoszláv–görög kapcsolatokról

1990. szeptember 7.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály

Készült: 3 példányban
Kapja: Szokai Imre úr (látta)
Kristóf Lázár
Belgrád
Athén
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A macedónkérdés és a jugoszláv–görög kapcsolatok

A macedónkérdésként ismert probléma évtizedek óta feszültségforrást képez Jugoszlávia és Görögország között (bolgár és albán vonatkozásairól nem szólva).

A jugoszláv álláspont a következőkben foglalható össze: a II. világháború utáni föderatív Jugoszláviában létrehozták a Macedón Köztársaságot, s egyidejűleg államalkotó nemzetnek ismerték el a macedónokat. Következésképpen ettől az időtől kezdve a szomszédos országokban, így a Görögország északi részén, az ún. Égei Makedóniában élő macedónokat, a Jugoszláviában élő „anyanemzet” határokon túli nemzetiségeinek tekintik. Ennek az álláspontnak próbálnak érvényt szerezni a kétoldalú

kapcsolatokban, így a jugoszláv–görög államközi kapcsolatokban is, mindezidáig eredménytelenül.

A macedónkérdésben, akárcsak más jugoszláviai kisebbségekkel kapcsolatos jugoszláv álláspont, az elmúlt évtizedekben alapelveiben változatlan maradt. Regionális vagy tágabb értelmű nemzetközi aktivitásban azonban erősen hullámszó volt, a jugoszláv külpolitikai érdekek alakulásának és annak függvényében, hogy az adott periódusban a Macedón Köztársaság vezetése milyen nyomást tudott gyakorolni a föderációs vezetésre.

A görög álláspont a jugoszláv álláspont tagadása. Az athéni kormány elvi hozzáállása az, hogy Görögországban nem élnek nemzeti kisebbségek, csupán vallási vagy más nyelven beszélő kisebbségek, akik nemzeti hovatartozásukat illetően görögök. Így Görögországban nem élnek (jugoszláv becslések szerint kb. 150 000) macedónok, sőt macedón nemzet egyáltalán nincs. Görögország szerint, aki ennek létezéséről beszél, az a szkopjei, illetve a jugoszláv sovínisták politikájának az eszköze, és durva módon igyekszik beavatkozni Görögország belügyeibe. (E felfogásnak megfelelően tagadják meg a Görögországban élő több mint 100 000 fős török kisebbség létezését, mondván, hogy azok mohamedán vallást követő görögök. Tagadják az itt élő albánok és vlachok⁶⁰² létezését is.)

A két ország között többször támadt konfliktus a macedónkérdés miatt. Legutóbb májusban robbant ki köztük ellentét, amely jelenleg is feszültséget okoz az államközi kapcsolatokban.

A mostani konfliktust az váltotta ki, hogy a Macedón Köztársaság lakossága, több politikus és számos szervezet különböző módon – tüntetésekkel, felvonulásokkal, nyilatkozatokkal stb. – nyomást kezdett gyakorolni a szövetségi intézményekre, főleg a jugoszláv diplomáciára, bírálva azok következetlen és „elnézó” magatartását a görög kormánnyal szemben a macedónkérdésben. (A macedón tüntetők például többször blokád alá vették a jugoszláv–görög határátkelőhelyeket, gyakorlatilag határzárlatot előidézve.) A jugoszláv kormánytól határozottabb fellépést, a macedónkérdésben eddig tanúsított jugoszláv politika felülvizsgálatát, a probléma rendezését követelik. Szerepet játszott ebben a fellépésben – más jugoszláviai nacionalizmusokhoz hasonlóan – a megerősödött macedón nacionalizmus, az ilyen alapon fellépő új macedón szervezetek is, amelyek választási céljaiknak megfelelően igyekeznek kihasználni a kialakult helyzetet. A macedón tüntetők elsősorban Szerbiát teszik felelőssé azért, amiért eddig eredménytelennek bizonyultak a jugoszláv diplomácia lépései a macedónkérdésben.

⁶⁰² A keleti újlatin nyelvet beszélő arománok és meglenorománok a 10. században telepedtek le a mai Macedónia területén. Bár a 2002-es macedón népszámlálás 9695 vlachot számolt össze, a becslések szerint a valós számuk 100 000 körül lehet.

Állításuk szerint Szerbiának nem állt érdekében a kérdés rendezése. Válaszul szerb részről bírálják a macedón megmozdulásokat, fellépést. A belgrádi *Politika Ekspres*⁶⁰³ című lap szerint a határátkelőhelyek blokádja valójában Szerbia ellen irányul, mert lehetetlenné akarják tenni Szerbia kijutását délre, az Égei-tengerre. Elítélően nyilatkozott – nem hivatalos formában – a macedón lépésekről Alekszandar Prlja szerb külügyminiszter is 1990. június 27–28-i budapesti látogatása során.

A macedón nyomásgyakorlás nem maradt hatástalan. Budimir Lončar jugoszláv külügyminiszter június 21-én, a szövetségi parlamentben mondott beszédében kifejtette, hogy Jugoszlávia számára elfogadhatatlan Görögország álláspontja a macedón kisebbséggel kapcsolatban. Javasolta Görögországnak, hogy első lépésként konzuli szinten tekintsék át a régi és az újonnan keletkezett problémákat.

Antonisz Szamarasz görög külügyminiszter élesen reagált Lončar kijelentéseire, amelyek szerinte nem járulnak hozzá a konfliktus rendezéséhez, s azzal vádolta Jugoszláviát, hogy ismét elővette „a nem létező macedónkérdést”.

Mindkét fél egymást hibáztatja a két ország között kialakult feszült helyzetért. Többször sor került éles hivatalos szóváltásokra, tiltakozó nyilatkozatokra és jegyzékekre, gyakorlati intézkedésekre, ami inkább fokozta a konfliktust.

Így Jugoszlávia csökkentette a területén áthaladó görög kamionok kvótáját, ugyanakkor felajánlotta a korlátlan vasúti szállítási lehetőséget. A görög válasz: Jugoszlávia fizesse ki az ebből eredő kárt és Athén ezentúl többé nem hajlandó támogatni Jugoszlávia kérelmeit az Európai Közösségben.

A reciprocitás elvére hivatkozva Jugoszlávia déli szomszédjához hasonlóan bevezette a kötelező pénzbeváltást a görög turisták számára. Egyéni turistáknál 1000 USD-t (dollárt) kellett felmutatni, s viszonzásképpen a görög fél az eddigi napi 18 USD összeget hasonlóképpen 1000 USD-ra növelte. A gyakorlatban a helyi hatóságok ennél nagyobb összeg felmutatását követelték (2000–4000 USD között), a tehergépkocsi-vezetőknél ez az összeg 5000–10 000 USD között mozgott.

Szintén a reciprocitásra hivatkozva Jugoszlávia is megszüntette a vízumok kiadását a határátkelőhelyeknél és a repülőtereknél. Görögország elutasította a vízumok kölcsönös megszüntetésére vonatkozó jugoszláv javaslatot. Az eredmény: a turizmus radikális csökkenése, turisták kölcsönös visszaküldése – a szezon kellős közepén –, indulatos megnyilatkozások, szidalmazások, az indulatok felkorbácsolása.

⁶⁰³ Az 1963-ban alapított *Politika Ekspres* kezdetben a *Politika* napilap esti különkiadása volt. Az 1980-as években 200 000-es példányszámban nyomtatták. A lap a miloševići rendszer szócsöve volt. 2005-ben szűnt meg.

Jugoszlávia az ügy rendezése érdekében igyekezett felhasználni az EBEÉ megfelelő mechanizmusait is, és a koppenhágai emberi jogi értekezleten június 22-én memorandumot terjesztett elő a macedónkérdésről⁶⁰⁴ és felhívta a fórumot, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a Görögországban (és Bulgáriában) élő macedónok kisebbségi jogainak biztosításához. Jugoszlávia javasolta a koppenhágai értekezlet résztvevőinek, szólítsák fel a görög (és bolgár) kormányt, hogy az EBEÉ emberi dimenziójáról tartandó 1991. évi moszkvai értekezleten nyújtsák be jelentésüket arról, hogy mennyiben valósult meg az ott élő macedón kisebbség jogainak védelme.

Mint várható volt, Görögország visszautasította és vádaskodásnak nevezte a jugoszláv fellépést (hasonló álláspontra helyezkedett Bulgária is).

(Megjegyzendő, hogy Görögországnak nincs európai értelemben vett kisebbségi politikája. Amennyiben van, akkor az csak a határokon túl élő görögökre vonatkozatható. Európai kisebbségi kérdésekben igyekszik „semleges” maradni. Jellemző nemzetközi magatartására, hogy hallgatott és ma sem beszél a román vezetés magyarellenes és a bolgár vezetés törökellenes politikájáról. A magyar kisebbség helyzetének javítására irányuló nemzetközi erőfeszítéseinket a görög fél csak tudomásul veszi és tartózkodik attól, hogy bármiben is elkötelezze magát.)

A jugoszláv belpolitikai fejlemények tükrében, továbbá a kategorikus görög álláspont ismeretében egyelőre nem várható érdemi előrelépés a macedónkérdésben és a jugoszláv–görög államközi kapcsolatokban.

Budapest, 1990. szeptember 7.

MNL OL XIX-J-1-j 39. d.

⁶⁰⁴ A jugoszláv kormány 1990. július 22-én kérte fel az EBEÉ-t az európai helyzet emberi dimenziójával foglalkozó konferenciáját és más nemzeti fórumokat, valamint a világ közvéleményét arra, hogy tegyék meg a szükséges intézkedéseket a Bulgáriában és Görögországban élő macedón kisebbség nemzetiségi jogainak a megvalósításához. A görög küldöttség visszautasította a jugoszláv memorandumot, míg Bulgária kijelentette, hogy az országban „nem voltak és nem is lesznek macedónok”.

Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Gézának
a macedón választások nem hivatalos eredményeiről

1990. december 12.

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége
Ambasada Narodne Republike Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1990. december 12.

Dr. Jeszenszky Géza úr,
külgügyminiszter
Budapest

Tárgy: Választások a Macedón Köztársaságban

102/1990.

Készítette: Varga Imre
Készült: 3 példányban
2 példányban Központ
1 példányban saját
Gépelte: Sosity Zorka

A Macedóniában megtartott többpárti/választások december 9-én lezajlott harmadik fordulója után nyilvánosságra hozott, még mindig nem végleges eredmények alapján a 120 parlamenti helyből 112-nek dőlt el a sorsa. Hat képviselői körzetben az óvások miatt a Köztársasági Legfelső Bíróság fog előreláthatóan egy héten belül dönteni. A nem hivatalos adatok alapján a választásokból legerősebb pártként az erőteljesen nemzeti színezetű történelmi VMRO (Belső Macedón Forradalmi Szervezet)⁶⁰⁵ került

⁶⁰⁵ A Belső Macedón Forradalmi Szervezetet, macedónul Внатрешно Македонска Револуционерна Организација — Демократска Партија за Македонско Национално Единство, ВМРО—ДПМНЕ először 1893-ban Szalonikiben alapították meg. A macedón és bolgár nacionalistákat tömörítő forradalmi szervezet fő célja az oszmán-török birodalomhoz tartozó macedón területek függetlenségének kivívása volt. Ebben az időben több támadást hajtott végre a reguláris török erők ellen. A két világháború között a horvát usztasákkal közvetlen kapcsolatban álló szervezet számos terrorcselekményt hajtott végre az első délszláv állam képviselői ellen. Ebben az időben a fő célja a jugoszláv államhoz tartozó macedón területek Bulgáriához csatolása volt. A VMRO-hoz köthető az 1934-es marseille-i

ki 37 képviselővel. Utána az átszervezett Kommunista Párt következik 30, az albán Demokratikus Prosperitás Párt⁶⁰⁶ 24, a Reformerők Szövetsége 18, a Szocialista Párt⁶⁰⁷ 5 és a Jugoszlávok Pártja 1 hellyel. A baloldali pártoknak együttesen 53 képviselőjük van. Becslések szerint a még elosztható képviselői helyek közül hármat a VMRO, ötöt a baloldali blokk szerezhet meg. Ettől függetlenül már most világos, hogy az egyik nagy párt sem szerezte meg a kormányalapításhoz szükséges többséget, sőt azzal a baloldali pártok együttesen sem rendelkeznek majd.

A macedóniai választások három fordulójának közötti időszakban éles, nemegyszer váratlan fordulatokra került sor a választók hangulatában, orientációjában. Az első körben egyértelműen a baloldali pártjai látszottak erősnek és a későbbi győzteseket is közöttük vélték megtalálni. Az első eredmények a Marković-féle Reformerők Szövetségének kimagaslóan jó szereplését vetítették elő. Ugyancsak jó eredményt ért el az albánok pártja. A második fordulóban viszont a VMRO 33 képviselői helyre tudta növelni eredményét, s ezzel a maga javára fordította a helyzetet. Ez az eredmény, illetve fordulat több tényező együttes hatására alakult ki. Első helyen kell említeni az albánok első körben elért kitűnő eredményét és azt a tényt, hogy az albánság fegyelmezetten, egy emberként sorakozott fel pártja mögött. Ez felfokozza a macedón népben egyébként is meglévő veszélyeztetettség érzését, illetve az albánellenes érzelmeket, s mintegy reakcióként arra ösztönözte a választókat, hogy többségükben a nemzeti értékeket erőteljesen hangsúlyozó VMRO mögé sorakozzanak fel. Befolyásolta a választók álláspontját az időközben lebonyolított bosznia-hercegovinai választások eredménye is, nevezetesen az, hogy a különböző nemzeti pártok elsőprő győzelmet arattak, míg a reformkommunisták és a Marković-féle Reformerők Szövetsége együttesen is

királygyilkosság is, amikor sikeres merényletet követtek el I. Sándor jugoszláv király ellen. A második világháború alatt a területet ellenőrző bolgár közigazgatás támogatója volt. A szervezetet 1990. június 17-én alapították újra. A Ljubčo Georgievski vezetése alatt álló párt kezdetben radikális nacionalista politikát folytatva támogatta Macedónia függetlenségét, majd a kilencvenes évek közepén áttért az Európa-párti politikára, s kiállt Macedónia NATO-csatlakozása mellett. 1998 és 2002 között Macedónia kormánypártja volt. Az utóbbi években azonban elsősorban orosz- és szerbbarát, nyugatellenes politikai platformra tért át.

⁶⁰⁶ Az albán Demokratikus Prosperitás Pártot (macedónul: Партија за демократски просперитет) 1990 áprilisában Abdyladi Vejseli vezetésével alapították meg. 1992 és 1998 között a koalíciós kormányok része volt. A párt radikális szárnya 1994 februárjában távozott, a megmaradt tagok mérsékelt nemzetiségi politikát folytattak. A 2002-es választásokon jelentős vereséget szenvedett, csak két helyet szerzett a macedón parlamentben. A 2006-os választásokon a képviselők számát háromra növelte, a következő évben belépett Nikola Gruevski kormányába. A 2011-es, 2014-es és a 2016-os választásokon már nem szerzett mandátumot.

⁶⁰⁷ A Macedón Szocialista Pártot 1990. szeptember 22-én az állampárt utójaként alapították meg. 1992 és 1998, illetve 2006 és 2008 között a koalíciós kormányok része volt.

csak a képviselői helyek 16%-át szerezték meg. A harmadik körben a már megszerzett képviselői helyeket nagyjából egyenlő arányban tudták növelni a legnagyobb pártok, s így alakult ki a négypólusú parlament, amelyben minőségi különbség nincs a VMRO, a reformkommunisták, az albánok és a reformerők pozíciói között.

A parlamenti erőviszonyok nem kedveznek az új hatalom gyors konstituálódásának és az új parlamenti rendszer stabilizálódásának. Egyik párt sem kormányképes önállóan, ezenkívül az egyes erőcsoportok között áthidalhatatlannak látszó ellentétek feszülnek. Majdnem bizonyosra vehető, hogy a baloldali blokk pártjai – amely blokk egyébként egyelőre feltételesen kezelendő koalíciós tömörülésként, mivel a választások három fordulójában nem alakult ki közöttük együttműködés, s jelöltjeik mindvégig egymással is szembeszálltak, nem lépnek koalícióra a nacionalista VMRO-val, amellyel mind a választási kampány során, mind a választási fordulók között éles küzdelmet vívtak. A lakosság albánellenes beállítottsága miatt ugyancsak nehezen képzelhető el, hogy akár a VMRO, akár a baloldal koalícióra lépne az albánokkal. Szintén megoldhatatlan feladatot jelent majd ilyen körülmények közepette az államfő parlamenti megválasztása, mert ahhoz kétharmados szavazati arány szükséges. Mind a kormányalakításban, mind az államfő megválasztásában, tehát az egyes parlamenti erőközpontok külön-külön megkerülhetetlenek, szavazatuk szükséges a legális eredményhez. Mindezek miatt nem kizárt, hogy elhúzódó kormányalakítási tárgyalásokra lehet számítani Macedóniában, s nagy valószínűséggel ezek az erőviszonyok gyenge kormányzatot, azaz kisebbségi kormányzást eredményeznek. A kisebbségi kormányzás viszont állandó pártközi egyeztetéseket, kemény parlamenti csatákat vetít elő.

A macedóniai választások eredménye a választások előtti és közvetlen az első forduló utáni várakozások ellenére úgy tűnik, hogy nem fogja lényegesen befolyásolni a belső jugoszláv folyamatokat. Nem váltak be azok az elképzelések sem, hogy a köztársaságokban egyelőre talaj nélküli Marković-kormányzat esetleg Macedóniában szerez stabil és értékes pozíciókat. (Ez vonatkozik a boszniai, a Crna Gora-i és az első eredmények alapján a szerbiai választásokra is.)

Ami Jugoszlávia jövőjét illeti, a parlamentbe bekerült pártok eddigi állásfoglalásai alapján valószínűsíthető, hogy a Macedón Köztársaság egy lazább szövetségi jugoszláv államforma, esetleg a konföderáció mellett fogja letenni a voksát, mert fő vonalakban valamennyi nagy párt, beleértve az albán pártot is, abban egyetért, hogy Macedónia államiságát, jövőjét csupán Jugoszlávia tudja garantálni a számukra meglehetősen kedvezőtlen nemzetközi környezetben.

Ősz István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 39. d.

Rejtjeltávirat Zágrábból. Megszavazták az új macedón alkotmányt
a macedón parlamentben

1991. január 9.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirata
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Zágráb
Azonosító: ZGB20163
Érkezett: 91. 01. 09. 15.35
Készítette: Ta.
Ellenőrizte: *Kézírással*

47,

Tárgy: Macedón alkotmány megszavazása

A 120 tagú macedón parlament – 92 igen szavazattal – november 17-én elfogadta a köztársaság új alkotmányát. Szövegét a közeli napokban hivatalosan is megjelentetik.

Ezt megelőzően heves viták folytak elsősorban az állam jellegéről és a kisebbségi jogokról. Az ellenzék elsősorban a legnagyobb parlamenti frakcióval rendelkező VMRO-DPMNE, a nemzetállam koncepciója elfogadását javasolta. Eszerint Macedónia a macedónok és az itt élő állampolgárok állama, amelyben a macedón a hivatalos nyelv. Elutasította a kisebbségek nyelvének hivatalos nyelvként való használatát, az albánok különleges státuszára előterjesztett javaslatokat, és általában lebecsülte a kisebbségi jogok jelentőségét. A vita alatt a VMRO jobboldala által ösztönzött tüntetések résztvevői olyan szélsőséges követeléseket is hangsúlyoztak, mint a három (görög, bolgár, jugoszláv) Macedónia egyesítését, az önálló macedón hadsereg gyors felállítását és a köztársaság egyoldalú kilépését Jugoszláviából.

A kormánypártiak által javasolt és végül némi kompromisszumos módosításokkal elfogadott alkotmány szerint Macedónia az egyenjogú állampolgárok állama, amely lehetővé teszi a piacgazdaságon, a polgári demokrácián nyugvó jogállamiság érvényesülését. Az alkotmány az európai normák szerint kívánja biztosítani az állampolgári jogokat.

Kisebbségi vonatkozásban kimondta, hogy a hivatalos nyelv a macedón, de a kisebbségek hivatalos nyelvként használhatják anyanyelvüket ott, ahol többségben, vagy jelentős számban élnek. A kisebbségek szabadon kifejezhetik nemzeti identitásukat, ápolhatják nemzeti kultúrájukat és hagyományaikat. Joguk van az anyanyelvi oktatásra az általános és középiskolákban anélkül, hogy szabályoznák, kéttannyelvű, vagy teljesen anyanyelvi oktatáson alapuló iskolákról van-e szó. Nem tér ki az egyetemi oktatásra. A kisebbségeknek lehetővé teszi a saját szimbólumok, így a zászló használatát, amely azonban nem lehet azonos az anyanemzet zászlajával. Előirányozza Nemzeti Tanács létrehozását a parlamentben, amelynek tagjai a macedónok, az albánok, a törökök, vlachok, a romák és más kisebbségek két-két képviselője.⁶⁰⁸

Az alkotmány kisebbségi téren nem hozott jelentős változást az eddigi gyakorlathoz képest. A kompromisszumos megfogalmazások lehetővé tették azok elfogadását a macedón képviselők többsége részéről és csillapítólag hatottak a szélsőséges macedón nacionalista követelésekre.

A 23 albán képviselőből összesen hárman szavazták meg az új alkotmányt. A legnagyobb albán párt azzal utasította el az alkotmány elfogadását, hogy abban nem ismerik el (preambulumban) az albánok államalkotó jellegét és ezzel szakítanak a korábbi alkotmányos gyakorlattal. Korlátozva látják egyenrangú nyelvhasználati jogukat is, mivel annak részleteiről külön törvény fog rendelkezni, vagyis nincsenek meg szerintük a kellő alkotmányos garanciák. Hangsúlyozzák, hogy speciális státuszt maguk számára nem tartanak kielégítőnek, biztosítékot csupán az államalkotó nemzetként történő elismerésük jelentene.

Az alkotmány nem szól a köztársaságban élő mintegy 50 ezer szerbről. A hivatalos jugoszláv álláspont szerint ugyanis a szerbek minden köztársaságban nemzetet alkotnak és az ilyen formában nem kerülhetett bele az új macedón alkotmányba. Kisebbségekként sem szerepelhetnek az alkotmányban, ez Szerbia számára elfogadhatatlan. A szerbek „mellőzése” eddig is kiváltotta Belgrád kritikáját, mivel nemtetszéssel figyelte Macedónia önállósulását, a szerb–horvát konfliktusban tanúsított „semleges” politikáját, és többek között azzal vádolta Macedónia vezetőit, hogy elnyomják és asszimilálják az ott élő szerbeket.

Gazdasági téren az alkotmány szakít az eddigi tervgazdálkodással, s egyértelműen síkra száll a piacgazdaság mellett. Széles lehetőségeket biztosít a privatizációnak, a vállalkozásoknak, a külföldi beruházásoknak. Kilátásba helyezi a macedón pénz bevezetését és saját nemzeti bank felállítását.

⁶⁰⁸ A 2002-es macedón népszámlálás adatai alapján az ország etnikai struktúrája a következő volt: macedónok 64,18%, albánok 25,17%, törökök 3,85%, romák 2,66%, szerbek: 1,78%, bosnyákok 0,84%, muzulmánok: 0,13%, vlachok 0,47%.

Az alkotmány Macedónia szuverenitása biztosításának hangoztatása mellett (a mai köztársasági határokkal) kerüli a konfrontációt a köztársaság szomszédjaival. Egyaránt lehetővé teszi Macedónia további bennmaradását egy laza jugoszláv konföderációban, illetve annak meghiúsulása esetén a köztársaság kiválását, függetlenné válását.

Síkra száll a jószomszédi kapcsolatok fejlesztéséért a környező országokkal, lezögezve, hogy Macedónia törödni kíván a szomszédos országokban élő macedón kisebbségek helyzetével. Nem kelt viszont kétségeket a határok kérdését illetően, ahogyan ezt a görög fél az alkotmány elfogadását megelőzően követelte. (Athén jelezte: Szkopje az új alkotmányban is ismerje el a határokat, és élesen elítélte egyes macedón körökben felvetett területi és más szélsőséges követeléseket.)

– 420 – Ő.

Lássa:
IV. Területi Főosztály

Láttam:
Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 34. d.

299.

Őszi István belgrádi nagykövet főnöki levele Jeszenszky Gézának a választások utáni macedón belpolitikai helyzetről

1991. január 16.

Magyar Népköztársaság
Nagykövetsége
Ambasada Narodne Republike
Mađarske

Szigorúan titkos!
Belgrád, 1991. január 16.

Dr. Jeszenszky Géza úr,
külügyminiszter
Budapest

298

Tárgy: A választások utáni helyzet Macedóniában

Készítette: Varga Imre

Készült: 3 példányban

Kapja: 2 példányban Központnak

1 példányban Saját

Gépelte: Ribarics Erika

A háború utáni első macedóniai többpárti választások eredménye, nevezetesen, hogy egyik jelentősebb politikai erő sem tudott abszolút többséget szerezni a 120 tagú, egykamarás parlamentben, s hogy az erőviszonyok meglehetősen kiegyensúlyozottak a négy legnagyobb párt között, előrevetítette egy hosszan tartó parlamenti válság kialakulásának lehetőségét. Ennek tudatában a legnagyobb politikai pártok: a történelmi és nemzeti színekben fellépő VMRO, a reformkommunisták és a Reformerők Szövetsége az új macedón parlament alakuló üléséig pártközi tárgyalásokon igyekeztek megállapodni a legmagasabb közjogi méltóságok elosztásáról. Ezekről a tárgyalásokról kirekesztették a szintén jelentős számú képviselővel rendelkező albán pártot, illetve a parlamenti képvisellel rendelkező kisebb pártokat.

Ami ezekről a pártközi tárgyalásokról nyilvánosságra került, az arra engedett következtetni, hogy az esetleges megegyezés erőteljesen kompromisszumízű, ezért rendkívül törekeny lesz. Egy ideig az sem tűnt valószínűtlennek, hogy a pártok merev magatartása meghússítja a végső megegyezést. Az új parlament alakuló ülésszaka előtt közvetlenül megszületett megállapodás végül is azon bukott meg, hogy a VMRO által államfőnek javasolt főpap, Mihajlo Vardari püspök az alkotmány előírásai miatt nem foglalhatta volna el tisztét. Az új parlament mindössze a parlamenti elnököt tudta megválasztani Stojan Andov, a Reformerők Szövetsége képviselője személyében. Az azóta eltelt időszakban nem sikerült enyhíteni a parlamenti válságot. A parlamenti tisztségeket nem töltötték még be. Mihajlo püspök visszalépése újból nyitottá tette mind az államfői, mind a kormányfői tisztség betöltését. Ezekre a tisztségekre kompetens személyi javaslata egyedül a reformkommunistáknak van – ők rendelkeznek a legtöbb káderrel –, az ellenfelek viszont nem fogják megengedni, hogy egyszerre két ilyen magas közjogi funkciót is reformkommunisták töltsenek be.

A választások után kialakuló új politikai rendszer stabilitását nem növeli az a körülmény, hogy a lakosság egynegyedét reprezentáló albán párt a parlamentben marginális szerepre van kárhozthatva. Egyetlen „macedón” párt sem kíván vele érdemben tárgyalni egy esetleges koalícióról annak ellenére, hogy az albán pártnak számos részkérdésben, sőt a macedón államiság kérdésében is megegyezik, vagy közel álló az álláspontja a reformkommunisták, a Reformerők Szövetsége és a szocialisták programtéziseihez.

Az így kialakult belpolitikai helyzetben a két lehetséges változat: a nemzeti kormány és a kisebbségi-szakértői kormány közül az előbbi látszik valószínűbbnek azzal, hogy megalakítása nem kevés időt vehet igénybe. Az össznemzeti kormány létrejötte mellett több körülmény szól. A nemzeti erőknél sikerült kieroszakolniuk, hogy a közeljövőben a parlament elé kerül a Macedónia teljes függetlenségéről szóló nyilatkozat, amit, ha nem is fognak elfogadni, akkor is nemzeti ügyben való gondolkodás és cselekvés irányába orientálhatja, befolyásolhatja a parlamenti erőket. A január 10-én megtartott ún. jugoszláv csúcstalálkozón a még hivatalban lévő régi macedón államfő az új parlament felhatalmazásával élve az eddiginél lazább jugoszláv államszövetség, azaz egy erőteljesebb köztársasági állami szuverenitás mellett foglalt állást. Végül egyik párt programjából sem hiányzik végső esetre egy teljesen független és szuverén macedón állam lehetőségének elfogadása. Tehát mind az egyes politikai pártok relatív parlamenti helyzete, mind a jugoszláv válság és annak lehetséges következményei, mind pedig a macedón nemzeti program előtérbe kerülése arra utalnak, hogy egy össznemzeti kormány megalakítása nem elképzelhetetlen.

A hatalmi osztozkodás és az új rendszer konszolidálásának rövid távú kudarca felveti egy új választás kiírásának lehetőségét is. Ez elvben megoldást hozhat a mai problémákra, de az sem zárható ki, hogy a választói testület még tovább polarizálódik, s a mai erős pártok veszítenek pozíciójukból. Az új választások kiírásában ezért még nem alakult ki közös érdekelttség.

Az új hatalmi berendezkedés felgyorsítására ösztönzi a macedón politikai erőket az éleződő jugoszláviai politikai válság. Ha Macedónia kellő súllyal akarja képviseltetni magát a legfelső szinten zajló összjugoszláv megbeszéléseken, és érvényesíteni kívánja a köztársaság és a macedón nemzet sajátos érdekeit (pl. a macedónkérdés hangsúlyozottabb képviselését a szomszédok felé), akkor a pártoknak minél előbb meg kell állapodniuk a hatalom megosztásáról. Az instabilitás elhúzódása csak tovább ronthatja a gazdaságilag legyengült, marginális politikai helyzetben lévő Macedón Köztársaság amúgy sem erős pozícióit a belső jugoszláv alkudozásban.

Őszi István
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 34d

Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet látogatása
a Macedón Köztársaságban

1991. május 29.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20088

Érkezett: 91. 05. 29. 11.19

Készítette: RFJ

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Őszi István látogatása Macedóniában

23, 47

Május 27-én, hétfőn a Macedón Köztársaságban tett látogatásom tapasztalatait az alábbiakban foglalom össze:

1. Kiro Gligorov köztársasági elnök hangsúlyozta, hogy Macedónia határozottan kiáll az ország politikai és gazdasági rendszerének megreformálása mellett, a Jugoszláviában érvényesülő ideológiai természetű előítéletek és szembenállás ebben nem retenti vissza őket. Meg kívánják őrizni a jugoszláv közösséget, de olyan új formában, amelyik mindenkinek megjelel. Ezt csak békés úton, az erőszak alkalmazásának kizárásával lehet elérni. A szomszédokkal, különösen Görögországgal és Bulgáriával nyitott együttműködést akarnak, kapcsolataikat nem kívánják megterhelni a „macedónkérdés” erőltetésével. Ésszerű megoldást keresnek ezen az érzékeny területen is, arra alapozva, hogy létezésüket a világ elismeri, a macedón állam szuverenitása tény. Ily módon erősíthetik jelenlétüket a balkáni térségben is.

Az elnök úr értékelése szerint a köztársaságban nyugalom van, a politikai viszonyok stabilizálódtak, a nemzetek közötti kapcsolatok rendezettnek tekinthetők. Fontosnak nevezte, hogy a 23 albán képviselő aktívan részt vesz a parlament munkájában, a kormánynak vannak albán nemzetiségű tagjai is.

A Jugoszlávia jövőjéről kidolgozott és a köztársasági vezetők soron következő tanácskozásán előterjesztésre kerülő boszniai–macedón kompromisszumos javaslat

kiindulópontjának valamennyi érdekelt európai irányvételét és a jugoszláv államközösség adottságát tekinti. Ez utóbbira alapozva kívánják a közös funkciók minimumát megfogalmazni, elejét véve az eddigi túlideologizált vita (pl. föderáció–konföderáció) további folytatásának. A gazdasági kérdésekről gyakorlatilag már korábban, első találkozóikon megállapodtak, a politikai helyzet kiéleződése azonban lehetetlenné tette a további munkát. Az emberi jogokat illetően nincs miről tárgyalni – mondta – egyszerűen el kell fogadni és alkalmazni kell a nemzetközi dokumentumok vonatkozó tételeit. Ilyen alapon a Koszovó-probléma is rendezhető, csupán le kellene ülni tárgyalni az albán szervezetekkel. A honvédelmet a tényleges szükségletekhez kell igazítani, jelentősen csökkentve a költségeket. Bizonyos haderőnemeket közösen kellene irányítani és azonos maradna a technikai bázis, a területvédelem viszont a köztársaságok hatáskörébe kerülne, mivel mindenki külön-külön felelne saját belbiztonságáért és a jugoszláv határ reá eső szakaszainak védelméért. A külpolitikát az Európai Közösségek mintájára képzetük el: a közös érdekeket Jugoszlávia képviselné, az egyes köztársaságok pedig szabad kezet kapnának, hogy ott és úgy jelennek meg, ahogy azt sajátos érdekeik diktálják. A szuverenitás forrásait a köztársaságok jelentik és annak egy részét megállapodás alapján engednék át az államszövetségnek.

A jugoszláviai válság megoldása érdekében már ma is érvényesül a nemzetközi tényezők közreműködése (pl. Bush elnök megnyilatkozásai, Santer és Delors urak látogatása) – mondotta. Természetes, hogy Európa nem engedi meg új válságövezet kialakulását a kontinens szívében. A külföldről érkező tanácsok tehát eleve elvetendők, bár bízunk abban, hogy az országon belül is végül a felelősen gondolkodók kerülnek túlsúlyba.

Gligorov elnöknek átadtam kormányunk meghívását, hogy alkalmas időben tegyen látogatást hazánkba, amit köszönettel elfogadott; egyetértően reagált törekvésünkre, hogy a szövetségi szervekkel folytatott együttműködéssel párhuzamosan ápolni és fejleszteni kívánjuk az egyes köztársaságokkal kiépített kapcsolatainkat. A Macedón Köztársaság őszintén érdekelt a kétoldalú kapcsolataink fejlesztésében, ahhoz megvan minden feltétel. Kilátásba helyezte, hogy a látogatás megvalósítására vonatkozó konkrét elképzeléseikkel rövidesen jelentkeznek.

2. Stojan Andov úr a parlament (Sobranje)⁶⁰⁹ elnöke nagy eredménynek nevezte, hogy miután kormányképes többséget egyik pártcsoporthoz sem szerzett, közfelkiáltással meg tudták választani a köztársasági tisztségviselőket és megegyezésre jutottak egy szakértői kormány kinevezéséről is. Ezzel teremtdtek meg a normális politikai élet feltételei.

⁶⁰⁹ A 120 fős, egykamarás macedón parlament elnevezése a Sobranje, macedónul Собрание.

A parlament Macedónia szuverénitásáról szóló nyilatkozat elfogadásával nem a Macedón Köztársaság elszakadásának útját kívánta egyengetni. Az új Jugoszlávia kiépítésével kapcsolatos elvi álláspontról van szó, amelynek deklarálása egyben kellő pozíciót jelent a tárgyalások egyenjogú alapon való folytatásához. Határozott álláspontjuk, hogy Jugoszlávia elnökévé S. Mesićet kell megválasztani, a vonatkozó szabályzás e tekintetben egyértelmű, ezért nem értenek egyet azzal, hogy a Szövetségi Skupština újraértelmezze az alkotmányos rendelkezéseket. A szövetségi kormány ellen benyújtott bizalmatlansági javaslatot az ország működőképességének teljes megbénítására irányuló újabb kísérletnek tekintik. Egyértelmű az álláspontjuk a tekintetben is, hogy Jugoszlávia külső és belső határait meg kell őrizni.

Döntést hoztak az új alkotmány kidolgozásáról, céljuk a haladó európai hagyományokon nyugvó dokumentum elfogadása, amelyben hangsúlyozni kívánják a demokrácia értékeit, az emberi jogokat és a Balkán békés jövőjére vonatkozó törekvéseket.

3. Nikola Kljusev kormányfő, a két hónapja működő kabinet legfőbb feladatának a rendszerváltás megvalósítását tartja. Miután átvételre érdemes, kialakult modell nincsen, pragmatikus megközelítéssel egy vegyes rendszer kidolgozását tűzték ki célul, amely egyensúlyt teremtené az egyéni vállalkozás és egyfajta jóléti társadalom kívánalmai között. A kormány programját 15-20 nap múlva terjesztik a parlament elé. Legnagyobb gondot a tőkehiány, az örökül kapott gazdasági szerkezet és a munkanélküliség jelenti. Szorgalmazta a macedón-magyar gazdasági kapcsolatok fejlesztését, amire a fémfeldolgozó ipar, színesfémipar, vaskohászat, csőgyártás, gyógyszer- és textilipar területén látnak jó lehetőséget.

4. Denko Maleski külügyminiszteri tevékenységében a nemzeti érdekekből kiindulva az integrációs folyamatokba való bekapcsolódást és egy lazább államszövetség keretei közötti külpolitikai aktivitás kialakítását helyezte előtérbe. Rövid úton arra törekszenek, hogy a jugoszláv külkapcsolatokon keresztül elősegítsék Macedónia jelenlétét a világban és egyenrangúan vehessenek részt a közös külpolitika formálásában és megvalósításában. Emellett törekszenek a sajátos macedón érdekek külön-külön képviselésére ott, ahol ez lehetséges.

– 138 – Ő

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

301.

Rejtjeltávirat Athénból. Macedónia függetlenségének kérdése

1991. szeptember 19.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH20212

Érkezett: 91. 09. 19. 12:03

Készítette: TA.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Görög vélemény Macedóniáról

47

A 21-ére halasztott és négyoldalúvá bővült miniszterelnöki találkozóval⁶¹⁰ kapcsolatban a bolgár nagykövet elmondta, hogy nehéz helyzetbe kerültek, mivel Görögország – bár hivatalosan az átfogó balkáni helyzetet jelezte, mint a tanácskozás témáját, nyitott napirenddel – valójában a macedón kérdést kívánja megvitatni és Szerbiának kíván támogatást nyújtani a macedón függetlenségi törekvések megakadályozására. Románia bevonásával tovább fog erősödni a bolgár küldöttségre nehezedő nyomás, amely elfogadhatatlannak tartja, hogy a kérdéstről Macedónia képviselői nélkül tárgyaljanak. Azok bevonására irányuló kezdeményezésük azonban görög részről elutasításra talált.

A bolgár miniszterelnök tegnapi tárgyalásain a függetlenség kérdésében támogatást ígért Macedónia miniszterelnökének. Beárnyékolta a tárgyalást, hogy macedón részről

⁶¹⁰ 1992. szeptember 21-én Athénban eredetileg Görögország, Bulgária, Románia és Szerbia vezetőinek csúcstalálkozója került volna sor, amelynek a fókuszában a macedón kérdés állt. Mivel arra nem hívták meg Macedónia képviselőit, így Bulgária végül elutasította az azon való részvételt.

304

nem viszonozták hasonló nyilatkozattal azt a bolgár állásfoglalást, hogy Bulgáriának nincs területi követelése.

Nazaridisz, a görög külügyminiszter kabinetjének vezetője kifejtette, hogy Görögország három feltételt támasz a Macedónia helyén esetleg létesülő független állam elismerésével kapcsolatban:

1. Az ország neve nem lehet Macedónia;
2. nem ismerik el a macedón népet;
3. a létrejövő állam nyilatkozatban mondjon le területi követelések támasztásáról.

A görög KÜM-ben a bolgár magatartás mögött azt a rejtett gondolatot látják, hogy az új Macedónia a későbbiek folyamán egyesülhet Bulgáriával. Szerintük az a magyarázata annak, hogy Bulgária Macedóniát kész elismerni, de a terület lakóit bolgár dialektust beszélőknek tartja.

A hágai tanácskozásra utazó küldöttség feladata az lesz, hogy megakadályozzon minden olyan döntést, amely direkt vagy indirekt formában a macedón függetlenség irányába hathatna.

– 171 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

XIX-J-1-j 33. d.

302.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója Kiro Gligorov macedón elnök hivatalos budapesti látogatásáról

1991. szeptember 30.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály

Szigorúan titkos!
Készült: 9 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza

305

Katona Tamás
Somogyi Ferenc
Szokai Imre
Meiszter Dávid
Peisch Sándor
Belgrád
Zágráb
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Kiro Gligorov macedón elnök magyarországi tárgyalásai

1991. szeptember 24–25-én a Magyar Kormány meghívására hivatalos látogatást tett Magyarországon Kiro Gligorov, a Macedón Köztársaság elnöke. Megbeszéléseket folytatott Göncz Árpád köztársasági elnökkel, Antall József miniszterelnökkel és az Országgyűlés Külügyi Bizottságával.

A macedón elnök értékelést adott a jugoszláv válság jelenlegi helyzetéről, tájékoztatta magyar partnereit az ország jövőjével, Macedónia törekvéseivel és a rendezéssel kapcsolatos álláspontjáról.

Gligorov elnök szerint a jugoszláv válság békés, tárgyalásos úton történő rendezésének nincs alternatívája. A legújabb, sorrendben 8. tűzszünetnek a szemben álló felek által többé-kevésbé történő betartása arra mutat rá, hogy kifulladás felében vannak a háborúpárti erők. A lakosság túlnyomó többsége ellenzi a háborút, fél a vérontástól. Megerősödőfelben vannak a különböző békemozgalmak, erősödik az a felismerés hogy a háború értelmetlen és semmit sem old meg. A fiatalok egyre nagyobb számban tagadják meg a behívóparancsot és szökдösnek el az alakulatokból. A hadsereg tartalékosokkal történő feltöltése akadozik, amihez jelentős mértékben járul hozzá az a tény, hogy Szlovéniából, Horvátországból az ismert okok miatt, Bosznia-Hercegovina nagy részéből a többség ellenállása miatt, Macedóniából pedig a vezetés döntése miatt már nem tudnak behívni tartalékosokat.

A macedón elnök hangoztatta, hogy a háború utánpótlásának megnehezülése miatt egyrészt, másrészt a nemzetközi nyomás hatására talán sikerül tartósítani a legújabb tűzszünetet, és azt garantáltatni a szerb fél által is. Csak ez után jöhet szóba nemzetközi békefenntartó erők alkalmazása. Ugyancsak feltétele a békeerők behívásának a nemzetközi közösség, beleértve a nagyhatalmakat, egységes támogatása.

Gligorov úr kijelentette, hogy figyelembe véve a közelmúlt eseményeit, elsősorban a horvátországi háborút, ma már, illuzórikus bárminemű, akár megreformált jugoszláv

föderációról beszélni. Realitása esetleg még egy rendkívül laza államközösségnek lehet, de annak is csak akkor, hogy ha mindegyik köztársaság beleegyezik. Mivel ez nem valószínű, tényként kell kezelni a szuverén államok létrejöttét, a jelenlegi határok között. Ezeket az államokat Európának, a nemzetközi közösségnek egyszerre, azonos kritériumokat alkalmazva kell elismernie.

Elősegítené a válság békés, tárgyalásos rendezését – feltételezve egy tartósabb tűzszünetet –, ha az EK lehetővé tenné a Jugoszlávia romjain létrejövő új államoknak a társulásról szóló tárgyalások felgyorsítását, hasonlóan Magyarországhoz, Cseh-szlovákiához és Lengyelországhoz. Itt is rendkívül fontos az azonos kritériumok alkalmazása, annak megértetése, hogy az egyes köztársaságok egymás rovására nem érhetnek el célt az EK-nál. Gligorov úr realitásként kezelte azt, hogy belátható időn belül, 10-15 év múlva az egész térség szükségszerűen része lesz az egyesült Európának.

A válság kiéleződésének okait abban látta, hogy az egész térségben bekövetkezett rendszerváltás olyan mély megrázkódtatást okozott Jugoszláviában, amely felerősítette a különböző nacionalizmusokat. A nacionalizmus talaján a történelemellenesnek minősített, anakronisztikus, abszurd törekvések, aspirációk nyertek teret, amelyek ma már túlhaladott nemzetállamokat kívántak megteremteni. A válság okai között említette a jugoszláv gazdaság viszonylag jó teljesítményét még a közelmúltban, 1990. első felében is, ami elfedte a bajokat, késleltette a problémák felismerését.

Macedónia helyzetéről elmondta, hogy bár a köztársaságban béke van, a válság és a háború erőteljesen kihat a köztársaság politikai, gazdasági viszonyaira, a lakosság hangulatára. Macedónia ellenzi ezt a háborút, erőfeszítéseket tesz, hogy abból ki-maradjon (például sorkötelesek visszatartása). A macedón vezetés, személy szerint Gligorov elnök számos ésszerű kezdeményezést tett a válság megoldására. Ezek közül az ún. Gligorov–Izetbegović-tervet⁶¹¹ abban az értelemben még mindig realizálhatónak tartja, hogy figyelembe véve az egyes köztársaságok deklarált önállóságát is, tárgyalóasztalnál kell megállapodni a jövőbeni egymás közti viszonyról és kapcsolatokról. Ezek lehetnek rendkívül lazák, de konkrétan körülhatároltabbak is. Minden a megállapodástól függ. Ha felszámolják Jugoszláviát, akkor tárgyalni kell arról is, hogyan kell elosztani a közös vagyont és a tartozásokat, stb. A Marković-kormánynak ebben szerepe lehet, sőt kell is, hogy legyen.

Macedónia és szomszédai kapcsolatairól kifejtette, hogy ők minden egyes szomszédjukkal őszinte, az érdekeken alapuló együttműködésre törekuszenek. Nem fenyegetnek, nem is tudnak fenyegetni senkit, nincsenek területi aspirációik. A határokon túl élő kisebbségeik számára csak azokat a jogokat igénylik, amelyeket a különböző

⁶¹¹ Utalás a macedón–bosnyák aszimmetrikus konföderációs tervre.

európai konvenciók deklarálnak. Gligorov elnök szerint reális esélyük van kapcsolataik javítására, szoros együttműködés kialakítására mind Albániával, mind Bulgáriával, mind Görögországgal.

Gligorov elnök hangsúlyosan szólt a macedóniai albán kisebbség helyzetéről. Kijelentette, hogy a macedón vezetés hajlandó a kisebbségi jogok terén az Európában elfogadott normákon túl is jogokat adni, mert többnemzetiségű állam lévén tisztában vannak a belső stabilitás parancsoló szükségességével. Elmondta, hogy az albánoknak két politikai pártjuk van, a parlamentben 23 képviselőjük, hogy ők adják a parlament egyik alelnökét, úgyszintén a kormány egyik alelnökét és két miniszterét.

A macedón elnök végezetül erőteljesen szorgalmazta a macedón–magyar bilaterális kapcsolatok fejlesztését az élet minden területén. Hangsúlyozottan tért ki a rendszerváltás terén felhalmozódott magyar tapasztalatok iránti érdeklődésükre. Indítványozta e téren konzultációs megbeszélések tartását.

Budapest, 1991. szeptember 26.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

303.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet és Kiro Gligorov macedón elnök megbeszélése a magyar–macedón kapcsolatokról

1992. január 6.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG10369

Érkezett: 92. 01. 06. 11:30

Készítette: HZ

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

308

Kiro Gligorov úr, a Macedón Köztársaság elnöke január 4-én a nála folytatott közel egyórás beszélgetésen érdeklődésemre elmondta, illetve az alábbiak továbbítását kérte:

1. Ezúton is kifejezésre juttatja köszönetét azért a fogadtatásért, amelyben a múlt év során részesült.⁶¹² Számára már akkor is nagy jelentősége volt a magyar vezetéssel folytatott megbeszéléseknek. Tekintve, hogy Magyarország időközben az EK társult tagja lett,⁶¹³ amit egyébként Genscher úr a függetlenné váló jugoszláv köztársaságoknak is kilátásba helyez, a magyar tapasztalatok Macedónia számára még fontosabbá válnak, illetve remélik, hogy ebbe az irányba vezető útukon segítséget kapnak tőlünk.

Ahogy budapesti látogatása rendkívül fontos volt számukra, nemzetközi elismerésüket követően legalább ennyire fontos lesz, hogy Göncz Árpád elnök úr alkalmas időben tegyen eleget a Macedóniába szóló meghívásnak és legyen vendége az őt tisztelő macedón vezetésnek. (Megjegyezzük, hogy macedón írók külön is foglalkoznak Göncz Árpád úr meghívásának gondolatával.)

2. Gligorov úr hangsúlyozta dr. Denko Maleski külügyminiszter tervezett magyarországi látogatása fontosságát a politikai kapcsolatok kontinuitása biztosításának szempontjából, jelezve egyben, számítanak hasonló viszontlátogatásokra, annak érdekében, hogy fölmérve az együttműködés különböző lehetőségeit, azok realizálása is biztosított legyen. Miután a szövetségi szint kapcsolatrendszerünkben „kiesik” minden területen a köztársaságnak magának kell megteremtenie a lehetőséget az együttműködéshez és azok valóra váltását is biztosítani kell.

Külügyminiszterével egybehangzóan megerősítette, függetlenné válásuk után napirendre kerül macedón képviselők létesítése, illetve külszágok misszióinak fogadása Szkopjében. Magyarország e tekintetben a kiemelt relációk között van.

3. Macedónia belső állapotáról szólva az elnök úr – részletezés nélkül – a gazdasági életben a szövetségi állam dezintegrálódási folyamata miatt beállott nehézségeket, termelési kapcsolatok politikai okok miatti megszüntetését, a macedónellenességet (a szerb vezetés egyes tagjainál és szerb szélsőségeknél) említette. Minden gond

⁶¹² Kiro Gligorov macedón elnök 1991. szeptember 25-én Budapesten találkozott Antall József miniszterelnökkel, Göncz Árpád köztársasági elnökkel, valamint az Országgyűlés Külügyi Bizottságának a képviselőivel. Ugyanazonnap Budapesten tartózkodott Milan Kučan, szlovén államfő is. Gligorov a megbeszélések utáni sajtótájékoztatón azt hangsúlyozta, hogy a jugoszláv tagköztársaságok szuverenitását azonos kritériumok alapján kell elismerni. A macedón államfő ekkor Jugoszlávia jövőjét egy laza államszövetségen belül képzelte el, amelynek előfeltételeként a demokratizálást és a kisebbségi jogok tiszteletben tartását, valamint az európai irányultságot határozta meg. A macedón elnök azt is kijelentette, hogy Macedónia nem küld katonát az időközben önállósodott Jugoszláv Néphadseregbe, mert nem kívánnak részt venni a háborúban. Ugyanakkor határozottan elutasította azt a vádat, hogy Macedóniában szélsőséges nacionalista csoportok fegyverkezzenek a helyi albán kisebbség ellen.

⁶¹³ Az Európai Közösség és Magyarország társulási tárgyalásai 1990 szeptemberében indultak. A társulási szerződés parafálására 1991. november 14-én került sor.

mellett is a politikai hangulatot jónak minősítette. Sikerült – fokozatosan – leszerelni a nacionalista áramlatok híveit, sikeresen semlegesítik a köztársaság ellen irányuló politikai provokációkat, nem „dőlnék be” az olyan szerb sugalmazásoknak, amelyek a köztársaság területén élő albán lakossággal szemben a Koszovón alkalmazott módszereket ajánlották. Ehelyett lehetővé tették az albánok pártalapítását, a választási eredmények alapján jelentős parlamenti képviseletük van, fokozatosan a politikai élet irányításába is bevonják őket. Kormányelnök-helyettesük albán. Albániával is a konfrontáció helyett az együttműködést választották. Saját nehézségeik mellett is megtalálják a módját, hogy a közelítést biztosító segítséget tudják nyújtani a minden tekintetben súlyos helyzetben lévő Albániának.

Bíznak abban, hogy az EK hatására Görögország is lassan eláll saját, Európában már példátlan nacionalizmusától, amelynek legfőbb jellemzője, hogy görögök létezését saját határain túl melegen ébren tartja, de minden nem görög népesség létét Görögországban makacsul tagadja.

Egyik legjelentősebb külső támaszuk Törökország a Macedóniából Törökországba kivándorolt törökök jóvoltából.⁶¹⁴ A saját belátásukból távozottak szép emlékeket őriznek a macedón népről, ezt táplálják, s ezt a politikai vezetés is elfogadja. Politikai támogatás mellett gazdasági együttműködés jelentőségében is bíznak. Török vezetők külügyminiszterüknek kilátásba helyezték az elismerést.

A bulgáriai változásoktól azt remélik,⁶¹⁵ hogy vége szakad az áldatlan, senkinek sem használó (csak a szövetségi jugoszláv államnak!), rossz viszonyoknak. Popov bolgár elnökjelöltnek Macedónia elismerését szorgalmazó kijelentéseiben propagandafogás is föllelhető, de ennél többet jelez ez.

4. A külső környezet kedvezőbbé válásával számolva, elegendő erejük van a függetlenné váló jugoszláv köztársaságokkal kialakítandó viszony kérdéseivel is foglalkozni. Azokat a termelési és kereskedelmi kapcsolatokat, amelyek jól beváltak, kár lenne végleg megszakítani. A háborús időszak lezáródását követően zömüket helyre kell,

⁶¹⁴ Macedóniában az 1950-es évek elején mintegy 200 000 török élt, s az összlakosság 15,3%-át alkották. Az 1950-es évek második felében Törökországba induló masszív kivándorlás során a macedóniai törökök mintegy fele hagyta el a szülőföldjét. Az 1991-es népszámlálás 77 080 (a teljes lakosság 3,8%) törököt írt össze, míg az utolsó, 2002-es 77 959 főt (a teljes lakosság 3,9%).

⁶¹⁵ Bulgáriában 1991. október 13-án tartottak választásokat, amelyet az ellenzéki Demokratikus Erők Szövetsége – Nemzeti Mozgalom nyert meg a szavazatok 34,36%-val, míg a szocialisták 33,14%-ot, a Mozgalom a Jogokért és Szabadságért tömörülés 7,55%-ot szerzett. Az új kormányt a szocialisták részvétele nélkül 1991. november 8-án Filip Dimitrov alakította meg. A Dimitrov-kormány valódi rendszerváltást és az állami szerveknél átfogó tisztogatást helyezett kilátásba. Az életszínvonal rohamos csökkenése és az egyre nagyobb munkanélküliség következtében azonban 1992. október 28-án Dimitrov lemondott.

és lehet is állítani. Ezek közös érdekek, olyan együttműködésre lát kilátásokat az új államokkal, mint a világ bármely más külföldjével. A függetlenedés folyamatában védőintézkedésekre is kényszerülnek azonban, elsősorban pénzügyi vonatkozásban. A szövetségi parlament maradék képviselői által a hadseregnek megszavazott 300 Mrd dináros költségvetés, amely elsődleges pénzkibocsátásból származik, óriási mennyiségű „hamis” pénz beáramlását⁶¹⁶ teszi lehetővé Macedóniába, vagyis más szóval, amellett, hogy ennek a pénznek az elfogadásával Macedónia a háború folytatásához járul hozzá, felhalmozódik náluk a sehol sem használható pénztömeg áruik ellenértékéért. Ezért nagyon sürgősen saját pénz bevezetését tervezik. Rövidesen, legkésőbb egy-két hónapon belül, első lépésben „bónokat” vezetnek be Macedóniában, s ezeket váltja majd fel a saját pénz, amelynek nevével még nem nyilatkoznak.

5. Szerbiával törekszenek, az örökös provokációk ellenére is, rendezett kapcsolatokra, s ebben a köztársaságban élő mintegy 45-50 ezer szerb (10 ezer körülre tehető az ott katonai szolgálatot teljesítő szerb tisztek és családtagjaik száma) is segítségükre van. Elégedettek, nincs rossz viszony a macedónokkal, a fiatalok pedig azért elégedettek, mert nem vihetik el őket sem tényleges szolgálatra, sem tartalékosként a JNA-ba. Gligorov úr itt megjegyezte, még kb. 6-7 ezer katonájuk van a JNA-ban, ezek hazajövetelért mindent elkövetnek. Mindemellett a JNA-val sem éleződött ki a viszonyuk, a határőrizet az látja el és amennyiben a független államok kialakuló társulása, vagy valamilyen más típusú együttműködése azt lehetővé teszi, macedón részről elképzelhetőnek tartják a határőrizet ellátó egységek közös kezelésben létét.

A katonai-háborús momentumnak egyébként pozitív belpolitikai vonatkozása is van. Amíg az ország többi részeiben háború folyik, vagy háborús veszély van, és közben Macedónia „béke szigetének” tekinthető, ennek hatásaként belső szociális feszültségektől sem kell tartaniuk. Mezőgazdasági évük jó volt, nélkülözéstől nem kell tartani, az áruellátás egyelőre fogyasztási cikkekből kielégítő.

⁶¹⁶ A szövetségi kormány 1991. december 20-án terjesztette be a parlamentnek az 1992. évi költségvetést. A költségvetés elfogadását a kormány két változatban javasolta. Az egyik egy három hónapos időintervallumot ölelt fel, míg a másik az egész 1992-es évre vonatkozott. Ezt az újonnan beállt körülményekkel indokolták, amelyek következtében nem volt lehetőség teljes mértékben felmérni a társadalmi-gazdasági alakulásokat. Az ún. mini költségvetés 86 milliárd dinárt irányzott elő, ebből 70 milliárdot a szövetségi hadsereg szükségleteire különítettek el, 7 milliárdot a szövetségi szervek munkájára, 2,6 milliárdot pedig a rokkantsági és harcosvédelemre. Ante Marković szövetségi kormányfő az ún. mini költségvetést háborús költségvetésnek nevezte, s lemondott tisztségéről. A szövetségi csonka-parlament 1991. december 29-én végül megszavazta a háborús költségvetést.

6. Gligorov úr külön szólt a S. Miloševićről az ohridi tónál a napokban sorra került találkozójáról.⁶¹⁷ Mint elmondta, ő kb. egy hónappal ezelőtt a lord Carrington által összehívott csúcson nyilvánosan a „fejére olvasta” Miloševićnek azt a súlyos történelmi felelősséget, amelyet személyesen ő visel a széthulló Jugoszlávia nemzetei közötti nagyfokú gyűlölet és a normális együttműködést lehetetlenné tevő viszonyok létrejöttéért. Észrevételeire ott a helyszínen Milošević nem reagált, illetve annyit ígért, hogy rövidesen találkozniuk kell, tisztázandó e kérdéseket. Egy hónapos hallgatást követően jelentkezett Milošević, azonnal másnapra javasolva a találkozót. Mivel e másnapon parlamenti ülése volt, Gligorov úr az azt követő napot javasolta. Így került sor Ohridban a találkozóra, amelyről időközben – a két résztvevő nyilatkozatai ezt lehetővé tették – ismertté váltak a felek álláspontjai.

Gligorov úr úgy jellemezte Milošević szándékait, hogy az még egyszer fölsorakoztatott minden érvet annak érdekében, hogy őt meggyőzze arról, mennyi hátrányt okoz Macedóniának, ha a föderatív viszony helyett a független államiságot választja. Gligorov úr kitartva döntésük mellett a jövőbeni normális együttműködés feltételeinek megteremtésére helyezte a hangsúlyt. Annyit elért Miloševićnél, hogy az kilátásba helyezte: Szerbia (és ő) tiszteletben fogja tartani a macedón nép döntéseit. Gligorov úr most úgy vélekedik, hogy Milošević ígéretének hisz.

7. Gligorov úr végezetül kérte, tolmácsoljam újévi jókívánságait mind Göncz Árpád, mind Antall József úrnak. Megerősítette, számít arra, hogy a magyar politikai vezetés eleget tesz azon kérésüknek, hogy Macedónia függetlenségének magyar elismerésére „csomagban” Horvátország és Szlovénia elismerésével azonos időben kerül sor.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

⁶¹⁷ Gligorov és Milošević 1991. december 27-én találkoztak. A megbeszéléseken macedón részről Stojan Andov, a parlament elnöke, illetve Vasil Tupurkovski a JSZSZK elnökségének macedón tagja, míg a szerb delegációban Vladislav Jovanović szerb külügyminiszter és Bosislav Jović a JSZSZK elnökségének szerb tagja volt jelen. A tárgyalások fókuszában a macedón–szerb viszony és a jugoszláv válság állt.

Rejtjeltávirat Szófiából. Krasimir Karakačanovnak, a Bolgár Nemzeti Mozgalom titkárának közlései a délszláv térségről

1992. január 10.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Szófia

Azonosító: SOF20491

Érkezett: 92. 01. 10. 14:21

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: A bulgáriai VMRO párt közlései.

Felkeresett Krasimir Karakačanov, a bulgáriai VMRO⁶¹⁸ egyik titkára. Méltatta a magyar kormány, mindenekelőtt a miniszterelnök és a külügyminiszter következetes és határozott fellépését a jugoszláviai válság oly módú rendezésére, hogy abban az ország területén élő nemzeti kisebbségek érdekeinek védelme és emberi jogaik biztosítása méltó helyet kapjon. Nagyra értékelte álláspontunkat, miszerint a népek önrendelkezési jogának elismerése a korszerű európai normák szerint nem lehet selektív; ennek alapján Karakačanov bízik abban, hogy a számukra elsőrendű fontosságú macedón függetlenséget a magyar kormány Horvátországgal és Szlovéniával egyidejűleg ismeri el.

Utalt arra, hogy a macedóniai VMRO vezetésével napi kapcsolatban állnak. A szkopjei szervezet vezetői – Karakačanov állítása szerint – felkérték bulgáriai partnereiket, hogy a szófiai magyar Nagykövetségen keresztül segítsék elő mielőbbi találkozásukat a magyar kormány illetékeseivel, illetve a magyarországi kormányzó pártok

⁶¹⁸ A bolgár VMRO, bolgárul БМРО – Българско Национално Движение 1991-ben kulturális szervezatként jött létre. 1994-ben politikailag is aktivizálódott, s parlamenti párttá vált. A 2000-es években egyre erőteljesebb populista retorikát alkalmazott. A 2010-es pártszakadás után a 2014-es európai parlamenti választásokon a Bulgária cenzúra nélkül elnevezésű koalíció listáján mérte meg magát. A koalíció a választásokon a szavazatok 10,66%-át kapta, így a VMRO két képviselőt küldött Brüsszelbe. Elnöke Krasimir Karakačanov.

bármelyikének felelős vezetőivel. Kérésüket azzal támasztják alá, hogy a macedóniai VMRO számára értékes tapasztalatokat adna a vajdasági magyarság érdekeit felvállaló és következetesen képviselő magyar személyiségekkel való megismerkedés és konzultáció. A titkár nemleges választ adott arra a kérdésemre, hogy a macedóniai VMRO fordult-e már hasonló kéréssel belgrádi nagykövetségünkhöz. Karakačanov hangsúlyozta, hogy a nehéz viszonyok között működő szervezethez tartozók nemcsak szerb nyomásnak, hanem szerb veszélynek is ki vannak téve; erről tanúskodik a december 19-én belgrádi konzultációra utazott macedón belügyminiszter (VMRO-szimpatizáns) rejtélyes körülmények közötti „autóbalesete”, melynek következtében életét veszítette.

Megígértem vendégemnek, hogy felvetését továbbítom Budapestre. Meglepetésemnek adtam hangot, hogy a kérés legelőször Szófiában hangzik el, amire Karakačanov oly módon reagált, hogy Szkopje nem csak földrajzilag esik közelebb Szófiához, mint Belgrádhhoz.

A macedóniai szervezet „üzenetének” óvatos és visszafogott kezelését tartom célszerűnek. Kérem a Központot, hogy a válasz megadására vonatkozó utasítást ezúton szíveskedjék közölni!

Karakačanov elmondta, hogy néhány nappal ezelőtt fogadta őt Želez elnök, aki a Kiro Gligorovhoz írt levelében foglaltakhoz (ennek tartalmáról a 11. sz. nyílt táviratban jelentettem) hasonlóan közölte vele, hogy Bulgária Macedónia függetlenségét Horvátországgal és Szlovéniával együtt, akár elsőként fogja elismerni. A VMRO-titkár szerint Želez tapasztaltsága – Filip Dimitrovval és Stojan Ganevvel ellentétben – az ezen üggyel kapcsolatos eltökéltséggel is párosul és ennek eredménye a fenti ígéret. Karakačanov úgy véli, hogy az elnök és a kormányfő közötti, más kérdésekben elvitathatatlanul meglévő véleménykülönbség, ez ügyben nem fog a VMRO elvárásaival ellentétes, hivatalos bolgár lépéshez vezetni.

A december 27-i Milošević–Gligorov-találkozó szerb értékelését a szerb elnök soros ténymeghamisításnak tartja. Noha Gligorov – múltja miatt – aligha lehet hiteles a macedón nemzeti érdekek képviselőjeként, Ohridban határozottabban állást foglalt Macedónia függetlensége, a Szerboszlávián⁶¹⁹ kívül való maradás szükségessége mellett. Az EK pozitív reagálását azonban Görögország minden eszközzel igyekszik megakadályozni és ebben partnere a hallgatólagos amerikai támogatást élvező Anglia és Franciaország.

Karakačanov a macedóniai albánok január 11–12-ére kiírt referendumát⁶²⁰ a helyi autonómiáról elhibázott és akarva-akaratlanul is szerb érdekeket szolgáló lépésnek

⁶¹⁹ Nagy-Szerbiára való utalás.

⁶²⁰ A macedóniai albánok arra hivatkozva, hogy a macedónok nem ismerik el őket a szláv népekkel egyenjogú népnek, 1992. január 11-én és 12-én referendumot tartottak az albán lakta régiók területi

tartja. Ha ugyanis a macedón kormány megkísérelte volna ezt lehetetlenné tenni, úgy azzal vádolhatták volna, hogy nem tesz eleget az EK ismert kritériumainak, mivel megsérti az emberi jogokat. A másik veszélyt a referendum megtartása miatt bekövetkező helyi nemzetiségi összecsapások jelenthetik, melyeknek a titkár szerint nagy a valószínűsége. Ebben az esetben a JNA „rendcsinálásra hivatottnak” érezheti magát. Karakačanov úgy véli, hogy a Nyugat-Macedóniát mintegy 65%-ban benépesítő albánoknak a majdani Koszovó Köztársasághoz való csatlakozást előkészítő mostani népszavazása rosszul időzített akció és ellentétes a fő céllal, Macedónia önálló államiségének kivívásával.

– 09 – Sz. –

Lássa:

IV. Kerületi Főosztály

Láttam: Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

305.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója Macedónia helyzetéről,
Szlovénia és Horvátország függetlenségének elismerése után

1992. január 24.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály

Szigorúan titkos!
Készült: 6 példányban
Jóváhagyásra:
Jeszenszky G.
Kapja: Katona T.
Martonyi J.
Monori I.

autonómiájáról. Bár a köztársaság hivatalos szervei a népszavazást törvénytelennek minősítették, azt nem tiltották be. A két napig tartó népszavazáson 276 921 személy vett részt, 99,9%-uk az autonómiára szavazott.

F e l j e g y z é s

Tárgy: Macedónia helyzete Szlovénia és Horvátország elismerése után

Macedónia álláspontja a jugoszláviai válsággal kapcsolatban mindvégig mérsékeltnek volt mondható. Ilyen értelemben fejtette ki a macedón politikai vezetés álláspontját Kiro Gligorov budapesti tavaly szeptemberi látogatása során.⁶²¹ A macedón törekvések középpontjában Jugoszlávia megőrzése valamilyen formában mindig is jelen volt. A macedón vezetés a legutóbbi időkig szorgalmazta Jugoszlávia átalakítását laza államszövetséggé, amelyhez az egyes részek akár különböző módon és tartalommal csatlakozhattak volna (asszimetrikus föderáció). Végso esetben azonban a macedón vezetés nem zárta ki a teljesen független Macedón Köztársaság létrehozását sem.

A teljes függetlenség irányába tett lépéseknek tekintendók az 1991. szeptember 8-i népszavazás, az 1991. szeptember 17-i parlamenti nyilatkozat a függetlenségről, az 1991. november 17-i új alkotmány, az 1991. december 19-i parlamenti nyilatkozat, amelyet az EK külügyminiszteri bizottságának küldtek meg az elismerés kéréséről.

Az elmúlt őszi jugoszláviai és nemzetközi eseményeinek hatása alatt a macedón vezetés belátta, hogy nincs esélye Jugoszlávia megreformálásának, átalakításának. Miután bebizonyosodott, hogy Szlovénia és Horvátország semmiképpen sem marad Jugoszlávia keretein belül, Macedónia nem kívánt egy szerb dominanciájú Kis-Jugoszlávia része maradni. Döntésük előtt jó érzékkel bemérték annak nemzetközi hatását, mindenekelőtt a szomszédok között. Megbizonyosodtak afelől, hogy Bulgária, Albánia, Törökország kedvezően viszonyul a függetlenséghez, egyedül Görögország ellenzi azt. Görög relációban is elmentek a legmesszebbmenőkig, 1992. január 6-án módosították az alkotmányt és az EK (Görögország sugallta) feltételeinek megfelelően rögzítették, hogy nincsenek területi követeléseik és nem szándékoznak beavatkozni szomszédos országok belügyeibe.

Ami északi szomszédjukat, Szerbiát illeti, december 27-én sor került Gligorov és Milošević találkozására, amelyen sikerült biztosítani azt, hogy Szerbia tartsa tiszteletben a macedón nép döntését. Gligorov elnök Miloševićnek kifejtette, hogy nem kívánják teljesen megszakítani a korábban kialakult kapcsolatokat sem Szerbiával, sem

⁶²¹ Kiro Gligorov macedón elnök Milan Kučan szlovén elnökkel együtt 1991. szeptember 25-én látogatott Budapestre, ahol Göncz Árpáddal és Antall Józseffel tárgyalt, valamint találkozott az Országgyűlés külügyi bizottságának a képviselőivel is.

a többi köztársasággal. Azokat a háború lezárása után helyre kell állítani és a kölcsönös érdekek alapján tovább kell fejleszteni. A Macedóniában élő mintegy 40-50 ezer szerbre is tekintettel Szerbiával rendezett kapcsolatokra törekszenek. A még mindig Macedóniában állomásozó szövetségi csapatokkal ennek is köszönhetően korrekt a viszony.

1992. január 11-én (Albánia nemzeti ünnepe!⁶²²) került sor a macedóniai albánok népszavazására. Ezen az albánok saját államigazgatási és hatalmi szerveket, kulturális és oktatási intézményeket (óvodától az egyetemig), tömegtájékoztatási eszközöket, stb. követeltek. Az igényelt autonómia a Macedón Köztársaságon belül jönne létre elképzeléseik szerint. Ez a lépés objektíve élezhette volna macedónok és albánok szembenállását, és az EK január 15-i döntése előestéjén kényes helyzetbe hozta a köztársaságot. A macedón vezetés bár szóban elítélte és alkotmányellenesnek minősítette a népszavazást, ellene nem tett semmilyen adminisztratív intézkedést, nem akarván kockára tenni az elismerés kérdését.

A görög vétó miatt, annak ellenére, hogy a Badinter-féle Döntőbíróság az EK által támogatott feltételek alapján elismerésre ajánlotta Macedóniát, arra január 15-én nem került sor az EK részéről. Az azóta eltelt időszakban több nyugati ország jelezte, részben publikusan, részben diplomáciai csatornákon, hogy kész rövid időn belül elismerni Macedónia függetlenségét. Bulgária már megtette, Törökország kilátásba helyezte azt.

A macedón vezetés méltóságteljesen, megértéssel fogadta a döntést, pozitívan reagált a Badinter-féle határozatra és annak Macedóniára nézve kedvező álláspontját emelte ki. A macedón parlament határozatban hívta vissza a szövetségi szervekből a macedón kádereket, a hadseregben szolgáló több ezer hivatásos katonára pedig rábízta, hogy maguk döntsék el visszatérnek-e vagy folytatják szolgálatukat. Ez a lépés is demonstrálni kívánta Macedónia eltökéltségét a függetlenség mellett. Nemzetközi téren további erőfeszítéseket tettek és tesznek az EK álláspontjának megváltoztatása érdekében. Sor került újabb macedón–görög megbeszélésekre Athénben, de azok eredménytelenül zárultak.

Amíg a köztársaságban a politikai helyzet jelenleg viszonylag stabil, addig a gazdaság – hasonlóan a többi köztársasághoz – súlyos gondokkal küzd. Jugoszlávia dezintegrálódási folyamata (a köztársaságok gazdasági kapcsolatainak erőteljes csökkenése, piaci bezárkózása – ahová Macedónia termelésének mintegy 70%-át szállította – a pénzanarchia, stb.), Szerbia destruktív magatartása (a területén át szállított macedón áruk és átmenő forgalom tudatos visszatartása), a külföldi tőke érdektelensége, a Jugoszláviával szembeni nemzetközi szankciók, valamint a macedón

⁶²² Január 11-e Albániában a köztársaság napja.

gazdaság krónikus bajai a csőd szélére juttatták a köztársaság gazdaságát. Különösen súlyos helyzetbe került a hagyományos jugoszláv piacait elvesztő ipar (bányaipar, textilipar, fémfeldolgozó ipar) és a nagy jugoszláv kereskedelmi házakon keresztül lebonyolított külkereskedelem. Az eddigi szövetségi szervek „kiesését” követő átállás normális körülmények között is átmeneti visszaesést idézne elő, a jelenlegi bonyolult helyzet ezt még súlyosbítja.

A tavalyi nagyon jó termésnek köszönhetően viszonylag elfogadható a mezőgazdaság helyzete. A köztársaság élelmiszerellátása biztosított, de a kedvezőtlen piaci és árviszonyok miatt az eredeténél alacsonyabb áron exportálták a mezőgazdasági termékeket. Ez komoly devizakiesést jelentett az amúgy is eladósodott köztársaságoknak.

Érzékenyen érinti a köztársaság gazdaságát a hadseregnek 1992-re megszavazott „szövetségi” költségvetés, az ennek fedezését szolgáló elsődleges pénzkibocsátás, aminek révén Macedóniával is megfizettetik a háborús kiadásokat. Ennek ellensúlyozására Macedónia a közeljövőben saját pénzt, illetve ezt megelőzően bónokat bocsájt ki.

Budapest, 1991. január 24.

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

306.

A 4. Területi Főosztály összefoglaló jelentése Jeszenszky Géza
és Denko Maleski macedón külügyminiszter budapesti tárgyalásáról

1992. január 29.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
00647/1/SZT/1992

Szigorúan titkos!
Készült:
Kapja:

Tárgy: Jelentés a magyar–macedón külügyminiszteri tárgyalásról

1992. január 29-án Jeszenszky Géza magyar és Denko Maleski macedón külügyminiszterek Budapesten folytattak tárgyalást.

A macedón külügyminiszter elmondta:

– A délszláv népek közötti fegyveres konfliktus kirobbanását megelőzően jó esélye volt annak, hogy Jugoszlávia helyén független államokból álló konföderációt hozzanak

létre. A konfliktusok elmélyüléséért részben az európai fejlett országok is hibásak, mert tétlenül szemlélték az eseményeket.

– A hágai Jugoszlávia-konferencia rendezésről szóló dokumentumainak aláírását a macedón közvetítő erőfeszítések is elősegítették. Hágában a konstruktív macedón magatartás célja az volt, hogy megakadályozzák az anarchikus folyamatokat, melyek valamennyi köztársaságban a lakosság elszegényedéséhez, szociális robbanáshoz vezethettek volna.

– A hágai Döntőbizottság a függetlenség nemzetközi elismerésére vonatkozóan Szlovéniát és Macedóniát jelölte meg, mint a szükséges kritériumoknak leginkább megfelelő köztársaságokat. Ennek ellenére az EK-tagországok Szlovéniát és Horvátországot ismerték el különféle politikai megfontolások alapján. Az elismerés elmaradását azok a Macedónián belüli szélsőséges erők használhatják ki, amelyek a feszültség élezésének és a függetlenség erőszakos kikényszerítésének hívei. Dél-Jugoszlávia destabilizálásának megakadályozása érdekében Macedónia függetlenségét sürgősen el kellene ismerni. Ez egyben a területi követelésekkel fellépő egyes szomszédos országok étvágyát is csillapítaná. A népek önrendelkezéshez való jogát nem lehet szelektíven alkalmazni.

– Szlovénia és Horvátország függetlenné válása után az egykori szövetség maradvéka már nem tekinthető Jugoszláviának. Macedónia nem marad része egy Kis-Jugoszláviának. Tanultak az eddigi fegyveres összecsapásokból és nem céljuk fegyverrel megoldani a nyitott kérdéseket.

– A gyorsuló jugoszláviai dezintegráció nem feltétlenül áll meg az köztársaságok határán. Hosszabb távon azonban elképzelhetetlen, hogy az összeurópai integráció időszakában 2-3 milliós népek egymástól izoláltan prosperáljanak. Macedónia valamennyi volt jugoszláv köztársasággal, így Szerbiával is jó viszonyt kíván kialakítani.

– A szerbiai helyzetben fokozatos változások várhatók, mert a piacgazdaság előbbutóbb kikényszeríti a politikai hatalomváltást is. Az emberek meg fogják kérdezni: mire volt jó a háború? Szerbiának el kell fogadnia a határok sérthetlenségének elvét és autonómiát kell adnia a nemzetiségek lakta területeknek.

– Fontos, hogy az ENSZ-csapatok mielőbb a délszláv köztársaságokba érkezzenek. A háború okozta sebek még nagyon frissek, ezért nehezen képzelhető el, hogy a Jugoszláv Néphadsereg ENSZ-vezénylet alatti mozgását a helyi lakosság jó szemmel nézné. Figyelembe kell venni, hogy a volt Jugoszláviában a hadsereg nem egyszerű állami parancsvégrehajtó szervezet, hanem politikai tényező is volt.

– Tudják, hogy Görögország képezi az elismerés legnagyobb akadályát. Görögország nacionalista tájékoztatási háborút folytat Macedónia ellen, hogy változtassa meg nevét.

– Köszönik a magyar készséget, hogy a mérvadó világpolitikai tényezőkkel megismertessük a tényleges macedóniai helyzetet és elősegítsük a köztársaság függetlenségének nemzetközi elismerését.

– Szeretnék, ha Macedónia és Magyarország között a közvetlen kapcsolattartás feltételeit kialakítanánk. Szívesen látnának magyar diplomáciai és kereskedelmi képviselőt Szkopjében, és ők is képviselőt akarnak nyitni Budapesten. A macedón lakosok magyarországi konzuli ügyeit egyelőre a budapesti Jugoszláv Nagykövetségen keresztül kívánják intéztetni.

Jeszzenszky miniszter úr macedón partnere számára kifejtette:

– Magyarország valamennyi délszláv köztársasággal törekszik a közvetlen személyes kontaktusok megteremtésére, a kapcsolatok elmélyítésére.

– Magyarország közelről figyelte a déli szomszédságunkban zajló eseményeket, de nem foglalt állást a demokrácia nevében. Alapvető célunk a béke megteremtésének, a nemzetek függetlensége és egyenlősége érvényesülésének elősegítése volt. A délszláv belviszály kezdetekor még örültünk volna új alapokon szerveződő délszláv konföderáció létrejöttének, de a Jugoszláv Néphadsereg és egyes belgrádi politikai erők ezt megakadályozták. Marković egykori szövetségi kormányfő iránti szimpátiánkat a gyökeres reformok általa történt bevezetése és a vérontás megakadályozásának szándéka táplálták.

– A macedón vezetésnek a függetlenség elismerésével kapcsolatos szempontjai érthetőek számunkra. Magyarország szívesen elismerte volna Macedóniát Szlovéniával és Horvátországgal együtt. Elsőként mondtuk ki, hogy az önrendelkezéshez való jogot nem lehet szelektíven alkalmazni. A jövőbeni diplomáciai tevékenységünkben hangsúlyt fogunk helyezni arra, hogy Macedónia függetlenségét a nemzetközi közösség elismerje, mivel e köztársaság megfelel az elismerés feltételül támasztott követelményeknek. Az elismerést deklaráló lépésünkkel azonban nem lehetünk az első között, mert egyrészt koordinációs kötelezettségünk van az EK-val szemben, másrészt Szerbiában e lépésünket a vajdasági magyarság további megfélemlítésére, a Magyarország elleni propaganda fokozására használhatnák fel.

– Az EK nem ellenséges Macedóniával szemben, csak túl óvatos politikát folytatott a jugoszláviai konfliktus során. A fokozatosság elvének túlzott jelentőséget tulajdonítanak és egyelőre nem értik, hogy több bajt okoz, ha nem cselekszenek időben. Reméljük, egyetlen macedón lakosnak sem kell meghalnia, hogy Macedóniát elismerjék. Hallgatólagos megegyezés jött létre az EK és Görögország között, mely szerint az EK nem erőlteti Macedónia elismerését, a szerbbarát Görögország pedig nem vétőzza meg Horvátország elismerését.

– Macedóniának nagyobb súlyt kellene fektetnie arra, hogy békés szándékait és a függetlenség követelményeinek való megfelelését a nemzetközi közvéleményben tudatosítsa.

– A Jugoszláv Néphadsereg politikai ellenőrzés alá helyezését elősegíthetné, ha az ENSZ békefenntartó erői kötelékében alkalmaznák a JNA hivatásos állományát. Az egyik legsürgősebb feladatnak látjuk a JNA felosztását az egyes köztársaságok között.

– Ha van Budapesten Macedónia számára megfelelő személy a közvetlen kontaktusok fenntartására, akkor bízzák meg ilyen jellegű tevékenység ellátásával, amit mi szívesen támogatnánk. A későbbiekben a szkopjei vezetéssel szófiai nagykövetségünk tarthatna kapcsolatot.

Budapest, 1992. január 30.

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

307.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Őszi István belgrádi nagykövet megbeszélése
Kiro Gligorov macedón elnökkel

1992. április 21.

KÜM Távközlési Osztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Belgrád
Azonosító: BLG10025
Érkezett: 92. 04. 21. 11:51
Készítette: Sza
Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

Szkopjei látogatásom idején, április 16-án fogadott K. Gligorov, Macedónia köztársasági elnöke. Kérte üdvözlete és jókívánságai továbbítását Göncz Árpád és Antall József úrnak. Visszaemlékezve tavaly szeptemberi magyarországi látogatására részletesen szólt miniszterelnök úrral folytatott megbeszélésekről. Nagy hatással volt rá, hogy a jugoszláv válság értékelésében az övével azonos megközelítésű és felfogású elemzés számos új gondolattal és új vonatkozásokkal gazdagította ismereteit. Sajnálatos módon konstatació, hogy azoknak a veszélyeknek a nagy része, amelyekről akkor még csak feltételeken szóltak, azóta a volt Jugoszláviában valósággá váltak. Megerősítette Göncz Árpád úr macedóniai látogatására szóló meghívását és hangsúlyozta, hogy elnöki és írói minőségében is bármikor nagy örömmel látnák vendégül köztársaságukban.

Gligorov úr a jugoszláv válsággal kapcsolatban sajnálatos ténynek minősítette, hogy Nyugat-Európának és a világ vezető hatalmainak rendszeresen késlekedő reagálása és nem megfelelő magatartása jelentős mértékben hozzájárult a drámai fejleményekhez. Bizonytalankodásukat és kétértelmű állásfoglalásaikat az erőszak alkalmazásának hívei biztatásként fogták fel. Érthetetlennek és elkeserítőnek nevezte Macedóniával kapcsolatos politikájukat is, nevezetesen azt, hogy Görögország ellenkezése miatt saját elveiket és kritériumaikat hagyják figyelmen kívül Macedónia diplomáciai elismerésének sorozatos elodázásakor.

Macedónia békés úton oldotta meg mindazokat a kérdéseket, amelyek másutt rendre az erőszak alkalmazásának okává váltak, így az állami szuverenitás feltételeinek megteremtését, a nemzetiségi kérdés körüli nézeteltérések kezelését, a hadsereg egységeinek kivonását a köztársaság területéről. A legfontosabb kérdésekben kialakított álláspontja – elsősorban a nemzetközi elismerés elmaradása miatt – gyengülőben van. Romló gazdasági feltételek között növekszik a feszültség, a megosztottság és egyre erősebb azoknak a hangja, akik radikálisabb lépéseket követelnek. A különböző ellenzéki csoportok a várva várt nemzetközi elismerés késése miatt egyértelműen a köztársaság vezetését és szerintük kivárási és túlzottan engedékeny magatartását hibáztatják. A teljes függetlenség hiányában a kormány egyre nehezebben tud megbirkózni a feladatokkal, ezért a destabilizálódás kezd reális veszéllyé válni. A macedóniai helyzet ellenőrizhetlenné válása az ismert körülmények miatt rendkívül kieléznél és bizonytalanná tennél a balkáni viszonyok alakulását is.

Gligorov úr szerint Macedónia már korrigálta Görögország kifogásait, ezért a további kivárásnak az EK részéről többé nincs helye. Biztató körülménynek nevezte a görög külügyminiszter elmozdítását⁶²³ és a görög kormány befolyásolására irányuló

⁶²³ A macedón kérdésben keményvonalas Antonis Samaras nyilvánosan is nehezményezte Mitsotakis miniszterelnök visszafogottságát. Miután Samaras a macedón kérdés körüli konfliktusok miatt három képviselővel együtt kilépett a kormányzó Új Demokrácia Pártból, 1992. április 14-én maga

diplomáciai erőfeszítéseket. Mindezek alapján némi derűlátással tekintenek az EK-külgügyminiszterek soron következő ülése elé, amely május elején meghozhatja Macedónia elismerésére vonatkozó döntést. Arra számítanak, hogy Magyarország az elsők között fogja köztársaságukat elismerni és azt követően rövid időn belül diplomáciai képviseletet is nyit fővárosukban. Szorgalmazta, hogy ennek érdekében már most tegyünk lépéseket és példaként hivatkozott Németországra, amely nem várva az elismerésig már megnyitotta később nagykövetséggé átalakuló főkonzulátusát Szkopjében.

Gligorov úr hangsúlyozta, hogy Magyarországot nagyon fontos partnernek tekintik. Nagymértékben szeretnék hasznosítani a politikai rendszer és a gazdaság átalakítása során felhalmozott magyar tapasztalatokat, amelyeket rendkívül sikeresnek minősített. Számítanak hazánk segítségére és támogatására a különböző nemzetközi szervezetekbe való belépésükhöz.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 27. d.

308.

Rejtjeltávirat Athénból. A görög Külügyminisztérium főigazgatója bekérte a visegrádi hármak diplomáciai képviselőit Macedónia elismerése ügyében

1992. május 8.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

a kormányfő, Kontantinos Mitsotakis váltotta a külügyi tárca élén. Ennek ellenére a két ország közötti feszültség nem enyhült.

Azonosító: ATH10060

Érkezett: 92. 05. 08.

Készítette: NL.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

Május 8-án délután Elianos főigazgató hivatalába kérette a lengyel nagykövetet, a csehszlovák és a magyar id. ügyvivőt.

Elianos a görög kormány alábbi kérését tolmácsolta:

Meglepetéssel fogadták a prágai csúcsértekezlet Macedóniáról kiadott közleményét.⁶²⁴ Kérésük, hogy Macedóniát semmiképp se ismerjük el az EK vonatkozó döntése előtt. A Macedón kérdés jelenleg az egész Balkán-félsziget legrobbanásveszélyesebb problémája, amelynek megfelelő megoldása nagy körültekintést és időt igényel. Ehhez a hármak további türelmét kérte.

Kérte, vegyük figyelembe: a Macedón Köztársaság megkreálása kifejezetten a terjeszkedő kommunizmus korszakának a terméke volt, Sztálin és Tito balkáni expanzíós politikájához kötődik. A név kérdésben Athén nem köthet kompromisszumot. A „makedón” szó semmilyen vonatkozásban nem szerepelhet az állam elnevezésében. A makedón elnevezéssel szemben komoly fenntartásaik vannak Albániának és Bulgáriának is. Ezért a névkérdés nem megfelelő eldöntése súlyos fegyveres konfliktusokat robbanthat ki a Balkán déli részén. Az EK fokozni fogja a nyomását Szkopjéra az elkövetkezendő időszakban.

⁶²⁴ 1992. május 6-án Prágában került sor a visegrádi hármak csúcstalálkozójára. Václav Havel csehszlovák, Lech Walesa lengyel elnök és Antall József magyar miniszterelnök részvételével megtartott csúcstalálkozó fókuszában elsősorban az Európai Közösséghez való kapcsolatok fejlesztése állt. A résztvevők összesen hét dokumentumot fogadtak el. Havel, Walesa és Antall ekkor közös állásfoglalást tett közzé Macedónia ügyében is. Ebben kifejezték, hogy országaik – összhangban a Jugoszlávia széthullása után megfogalmazott elvekkel – készek elismerni Macedónia függetlenségét.

Az EK tagállamai a macedónkérdésben továbbra is a december 16-i nyilatkozatukban foglaltakat⁶²⁵ és a guimarães-i konferencia⁶²⁶ határozatát tekintik irányadónak. Kérte figyelembe venni azt a saját magunk által vállalt kötelezettséget is, hogy politikánkat már a társult tagság időszakában igyekszünk összehangolni az EK közös külpolitikai állásfoglalásaival.

Kérésükkel kapcsolatban várják válaszukat!

A lengyel nagykövet hármunk nevében a kérés gyors továbbítását ígerte. Válaszában még megemlítette, hogy a reggeli órákban konzultált Varsóval, ahol megerősítették: a prágai nyilatkozat nem tette érvénytelenné azon ígéretünket, hogy Szkopjét csak az EK vonatkozó döntése után ismerjük el nemzetközi jogilag független államnak.

– 171 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

⁶²⁵ Az Európai Közösség Miniszteri Tanácsának december 16-i brüsszeli vitája különösen heves volt, mivel az EK-n belül két egymással merőben ellentétes vélemény ütközött. Németország a tárgyalások során bejelentette, hogy tekintet nélkül arra, hogy a külügyminiszterek többsége hogyan dönt, egyoldalúan is el fogja ismerni Szlovénia és Horvátország függetlenségét. Nagy-Britannia, Franciaország és Görögország viszont arra az álláspontra helyezkedett, hogy az elismerés az adott pillanatban nem járulna hozzá a jugoszláv válság rendezéséhez. Végül, 1991. december 18-i döntése úgy határozott, hogy az EK hajlandó elismerni az összes olyan jugoszláv tagköztársaság függetlenségét, amelyek azt óhajtják és amennyiben teljesítik azokat a feltételeket, amelyeket az elismerés feltételül az EK-tagországok külügyminiszterei december 16-i ülésükön szabtak. Az EK az elismeréshez 7 feltételt szabott: 1. a függetlenség elismerését kérelmező államok kötelezettséget vállalnak a demokráciára és az emberi jogokra vonatkozó, az ENSZ Alapokmányában, a helsinki záróokmányban és a Párizsi Chartában rögzített elvek betartására. 2. Garantálják a nemzeti és etnikai kisebbségek jogait. 3. Elfogadják a határok sérthetetlenségének elvét, azzal, hogy azokat csak békés úton és közös megegyezéssel lehet megváltoztatni. 4. Tiszteletben tartják a leszerelést és a regionális biztonságpolitikai kötelezettségeket. 5. Elfogadják a jugoszláv államot felváltó állami struktúrákkal kapcsolatos döntőbíróági döntéseket. 5. Elfogadják az Európai Közösség béketárgyalásain kidolgozott, Jugoszlávia jövőjére vonatkozó megállapodást. 7. Függetlenségi Népszavazást rendeznek. Az EK tagállamai az alkotmánybírókból álló, ún. Badinter-bizottság 1992. január 11-i véleményében csak Szlovéniát és Macedóniát tartotta alkalmasnak a függetlenségre, az EK-államok azonban 1992. január 15-én végül Szlovénia és Horvátország függetlenségét ismerték el, mivel Görögország Macedónia elismerését történelmi okokra és saját azonos nevű tartományára hivatkozva megtorpedózta.

⁶²⁶ Az Európai Tanács az EK külügyminisztereinek 1992. május 1–2-án a portugáliai Guimarães városában megtartott értekezletén megismételte az EK korábbi álláspontját Macedónia független államként való elismerésével kapcsolatban. Ennek értelmében a köztársaság határait az ENSZ Alapokmányával és a Párizsi Charta alapelveivel összhangban sérthetetlennek nyilvánították, ugyanakkor a határozat azt is egyértelműsítette, hogy az ország elnevezése nem tartalmazhatja a Macedónia kifejezést.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 27. d.

309.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A visegrádi hármak szorgalmazza Macedónia
függetlenségének elismerését

1992. május 20.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG10240

Érkezett: 92. 05. 20. 15:33

Készítette: Sza

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

Lengyel és csehszlovák kollégámmal egyeztetve ismételten javaslok Macedónia elismerését a visegrádi hármak részéről és ennek érdekében sürgős magyar kezdeményezés megtételét. A kérdés újbóli napirendre tűzésére lehetőséget kínál, hogy a napokban Oroszország hivatalosan is bejelenti, hogy a Macedón Köztársaságot független államnak ismeri el.

Pozitív és késedelem nélküli döntésünk mellett szól, hogy Macedónia belső gazdasági és politikai helyzete folyamatosan romlik, a köztársaság destabilizálódása szükségszerűen kihatna az egész térségre és könnyen nemzetközi konfliktusba torkollna. Ilyen kilátások közepette az elismerés a hármak részéről és ezzel esetleg egy folyamat elindítása mindenképpen megnyugtató hatással járna. Értékelésünk szerint szerb részről Macedónia elismerését lényegében már nem ellenzik, ezért nyomában

326

a horvátországihoz és boszniaihoz hasonló konfliktussal nem feltétlenül kell számolni. Minden jel szerint Macedónia valamennyi szomszédja – beleértve Görögországot is – a független macedón államot „a legkisebb rosszként” hajlandó elfogadni.

A macedónkérdés nemzetközi konfliktussá csak abban az esetben válna, ha a Macedón Köztársaság vezetése végső szükségletben védelmet, támogatást valamelyik szomszédjánál keresne, vagy pedig nyílt belső politikai, vagy etnikai (Macedón–Balkán) konfliktusra kerülne sor. Ez utóbbi esetben elkerülhetetlenné válna az albániai és koszovói albán tényezők közvetlen beavatkozása, ami kiválthatná az elkerülendő láncreakciót.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

310.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Denko Maleski macedón külügyminiszter értékelése
hazája külpolitikájáról

1992. augusztus 18.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20924

Érkezett: 92. 08. 18. 19:28

Készítette: Lak.

Ellenőrizte: *Kézírással*

47

327

Augusztus 17-én szkopjei látogatásom során fogadott dr. Denko Maleski külügy-miniszter. A miniszter részletesen ecsetelte, milyen nagy fontosságot tulajdonítanak annak, hogy Magyarország mielőbb ismerje el Macedóniát és missziót létesítsen Szkopjében. Miután Magyarország számára nem érdektelen, hogy mi történik vele a szomszédos térségben, a napjainkban kialakult helyzetben már elégtelen a Belgrád-központú szemlélet, konkrét információkhoz és mértéktartó véleményekhez csak a helyszínen lehet hozzájutni. Természetes, amíg ez megvalósul, örömmel fogadják belgrádi nagykövetségünk érdeklődését és megjelenését, ebben is a magyar érdeklődés megnyilvánulását látják.

Nagyra értékelik a visegrádi hármak együttes fellépését. Arra számítanak, hogy az Oroszország részéről bekövetkezett – Kozijrev által két-három hónappal ezelőtt megígért – tehát nem elkapkodott elismerést követően a visegrádi hármak is hozzálátnak az elismerés előkészítéséhez. (Missziók nyitására lényegében felkészültek, külön csoport foglalkozik a feltételek megteremtésével). Macedóniának ma minél több ország mielőbbi elismerésére van szüksége. Ez az EK vonatkozó álláspontjának módosítást eredményezheti. Személyes kontaktusokból tudják, az EK vonatkozó határozata az egyes tagországokat sem „teszi boldoggá”, szívesen eltekintenének a vállalt kötelezettségek betartásától. Kellemetlen helyzetbe hozza azon országokat, amelyek az önrendelkezés tiszteletben tartásának hívei és propagálói.

Görögországra külső nyomást kell gyakorolni, saját erőből pozícióin – ha akarna – sem tud változtatni. Utalt (ő is) Douglas Hurd álláspontjára, miszerint ez az EK és Macedónia problémája, az ezen kívül álló országokat ez döntésük kialakításában nem kellene, hogy zavarja.

Ismertette a Jelcin–Želez (bolgár elnök) -találkozót követően bekövetkezett elismerés körülményeit, a hangsúlyt arra helyezve, hogy miután a lisszaboni kapcsolatos értekezlet nem hozott megoldást, Oroszország szabadon léphetett, nem kellett már az EK-ra várni, lépése nem veszélyeztette a Nyugattól kért kölcsönök stb. ügyében hozandó döntéseket. Macedónia vezetése bízik abban, hogy több ország követi Oroszország lépését. Az egykori déli szovjet köztársaságok közül több is kilátásba helyezte már hasonló lépését.

Missziók létesítése kapcsán elmondta: A bolgár vezetéssel – Gligorov elnök látogatásakor – megállapodtak, két héten belül kölcsönösen főkonzulátust nyitnak egymás fővárosában. A német főkonzulátus gyakorlatilag nagykövetségi funkciókat ellátva már működik, Szlovéniával és Horvátországgal is a megvalósulás fázisában van a missziók kölcsönös felállítása.

A görög fél minden közvetlen kontaktust elhárít, mindent az általa elvárt névváltoztatásnak rendel alá. Az EK eddigi közvetítési kísérletei nem jártak sikerrel. Csurkin orosz külügyminiszter-helyettes athéni látogatásától azt remélik, hogy lassan ráébreszti

a görög politikai vezetést, nem lesz mindenki, és főleg nem beláthatatlan időig, tekintettel az ő érzékenységükre.

Az angol külügyminiszternek is felhívták a figyelmét azon körülmény tarthatatlanságára, hogy nem lehetnek ők az ügy bírái és kimenetelében érintett fél is egyszerre.

A miniszter utalt a Kljušev-kormány lemondásának okaira is,⁶²⁷ nevezetesen arra, hogy a lisszaboni deklaráció adta a legerőteljesebb ösztönzést arra, hogy lemondjon. (A kormány ma is a helyén van, a londoni értekezletre való tekintettel várhatóan csak azt követően kerül sor a parlamentben az új kormány megválasztására. Branko Crvenkovski, a kormányalakításhoz az elnök beleegyezését vasárnap kapta meg. Ő ugyanazon pártból van, mint a visszalépett J. Gošev.)

Macedónia pozícióit erősítő körülményként említette az etnikumok közötti párbeszéd kedvező alakulását. Igen fontosnak tartja, hogy az albánok képviselőit a parlament mellett a hatalom gyakorlásába is sikerült bevonni, vagyis a felelősség megosztásából részt vállalnak. Ma a veszélyt a szociális feszültségek növekedésében látják, amelyet csak külső segítséggel – segélyekkel – tudnak enyhíteni. Gazdaságuk súlyos helyzetben van, átorientálása ilyen körülmények között az átlagosnál nehezebb feladatot jelent.

Készülnek a londoni konferenciára. Bízna az ottani magyar támogatásban. Támogatóik között említik – mellettünk – Bulgáriát, Ausztriát, Oroszországot, Törökországot stb. Az ország nevének megváltoztatásáról szó sem lehet.

ENSZ-tagságra vonatkozó kérésünket benyújtották. Remélik a BT állandó és nem állandó tagjai között lesz elegendő támogatójuk.

– 383 – S. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 27. d.

⁶²⁷ A Kljušev-kormány lemondására 1992 augusztusában került sor.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Kiro Gligorov macedón elnök értékelése
hazája nemzetközi megítéléséről

1992. augusztus 18.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Belgrád
Azonosító: BLG20922
Érkezett: 92. 08. 18. 19:07
Készítette: Lak.
Ellenőrizte: *Kézírással*

Miniszter úr figyelmébe:

Augusztus 17-én első beosztottunk kíséretében Szkopjéba látogattam. Antall József úr Kiro Gligorov elnök úrnak címzett levelét – a címzett invitálására – személyesen adtam át. Gligorov úr köszöni a levélben kifejezett segítőkészséget, a megértés jelét látja benne.

Szívesen emlékezik magyarországi látogatására és Antall úrral folytatott beszélgetésre. E levélből is az általános segítőkészségen túl a macedón nép és vezetése helyzete iránti megértést érzékeli. Segítségre most különösen nagy szükségük van. Országukban 50 ezer menekült van, s azok 90%-a Boszniából jött, 10% horvátországi menekült. A nemzetközi segítség csak most kezd csörgedezni, Ausztriából a napokban érkezik 80 tonnányi élelem és gyógyszer. Eddig Törökország és az USA küldött segélyküldeményt. (Az USA-nak a helyszínen működik más feladatokat is ellátó humanitárius missziója.) A napokban fogadott egy nemzetközi küldöttséget, mely 18 humanitárius szervezetet képviselt. Ezek jelentésben számolnak be az ENSZ-nek is, majd ennek nyomán várható némi segítség.

Gligorov úr gazdasági helyzetükről elmondta, hogy az a szankciók bevezetése előtt is nehéz volt, ekkor Szerbia korlátozta a hagyományos élelmiszer-kivitelét Macedóniába. Gondjuk van a görög határon is, különösen a Thesszaloniki kikötőjén át érkező kőolajbehozataluk tekintetében. A rapszodikus görög magatartás ellenére eddig nagyobb zökkenő nélkül tudták szükségleteiket biztosítani. Üzemanyagkorlátozást (40 liter egy hónapra a magánszemélyek gk [gépkocsira]) mindössze egy hónapja alkalmaznak.

Az ENSZ BT által érvényesített szankciók megint csak újabb terhet, gondot jelentenek. Miután ők egyértelműen a háború kiterjedésének megakadályozásában érdekeltek a szankciókat tiszteletben tartják, bár veszteségeik már ma kb. 1,5 Mrd dollárra rúgnak.

Különösen nagy gond, hogy szervesen Szerbiához kapcsolódott gazdaságuk 60%-a. Sem a termelés struktúrájának változása, sem a piacváltás ilyen rövid idő alatt nem valósítható meg.

Macedónia nemzetközi helyzetét illetően Gligorov úr kifejtette: Köztársaságuk Oroszország részéről történő elismerése tiszteletet érdemlő, igazságos lépés. Oroszország felismerte, hogy itt nem csak (és nem elsősorban) görög–macedón ellentétekről van szó. Macedónia elismerésének további halogatása (egy sokak által értelmetlennek tartott görög követelés miatt) az egész régióra nézve veszélyt jelent. Újabb tűzvészek kirobbanásának veszélyét hordozza magában, amely már nem lenne megállítható a határokon.

A visegrádi hármak közös közleménye bátorítólag hatott, reményre jogosított fel. E három ország egyenként is megküzdött saját szabadságáért, függetlenségéért, ezért is értékelni tudja azt a támogatást, amelyet a saját erőből, békésen megszerzett macedón függetlenség érdemel.

Macedóniát körülvevő országokról szólva Szerbiát illetően kiemelte, hogy vezetése és a jugoszláv néphadsereg képtelen volt megoldani a nemzeti és kisebbségi kérdést. Egy ilyen állam nehezen maradhat fenn, ezért is nyúlt a háború eszközéhez. Bár a Badinter-döntőbizottság kiemelte jelentésében, hogy csak Szlovénia és Macedónia teljesíti a vizsgált feltételeket és láthatóan Macedóniának sikerült egyedül a békés körülményeket megővni, a háborúnak határt tudtak állítani, belső nemzeti, kisebbségi feszültségek nem terhelik helyzetüket, nemzetközi elismerésük a görög magatartás miatt csak vontatottan halad. A nemzetközi politikai életben világos kellene, legyen:

A szerbek csak casus bellire⁶²⁸ várnak, a görögök és az albánok is készen állnak, hogy háborúba bocsátkozzanak, és ez esetben már a bolgárok sem maradhatnak kívül. Ez újabb, minden eddiginél nagyobb menekülthullám elindulását és újabb tízezrek halálát okozó háborút eredményezne. A görög fél – kizárólag belpolitikai okokra visszavezethető – névváltoztatási követelése abszurd és teljesíthetetlen. Ezzel a macedónok identitás nélküli néppé válnának. Gligorov úr szerint a görögök tetszésük szerinti néven nevezhetik Macedóniát (akár Szkopjei, vagy Vardári Köztársaságnak⁶²⁹) a világ azon-

⁶²⁸ A casus belli, latin kifejezés magyar megfelelője a háború oka, vagy ürügy a hadüzenetre.

⁶²⁹ A történelmi Macedónia a 20. századi területváltozások következtében a második világháború után három részre oszlott. A Bulgáriához tartozó részek Pirini Macedónia, a Jugoszláviához került területek Vardari Macedónia, míg a görög fennhatóság alatt álló részek Égei Macedónia nevet kapták. A fenti szöveggörnyezet elsősorban erre utal.

ban a mai elnevezésen ismerte el országukat, ettől nem tudna megválni. Alkotmányuk módosításával viszont ők már a szükséges garanciákat biztosították a görögöknek, sem területi, sem más követelésük nincs Görögországgal szemben. A kisebbségi problémák megoldását viszont a görögöktől fogja kérni, illetve megkövetelni Európa és a világ.

Gligorov úr véleménye szerint mára az egyik legfontosabb, a térséget illető felismeréssé az vált, hogy a balkáni béke nélkülözhetetlen feltétele Macedónia önállóságának és függetlenségének garantálása.

Az elnök úr hangsúlyozta: tudja, hogy a magyar vezetés nem kíván az EK ellenére tenni Macedónia kérdésében. Azt is tudni és mérlegelni kell azonban, hogy itt a görög–macedón ellentétnél nagyobb dologról van már szó, nevezetesen a Balkán békéjéről. Szavai szerint: a legnyíltabban megmondja, a magyaroktól, a csehszlovákoktól és a lengyelektől azt várja, hogy fentebb elmondottak figyelembevételével döntsének. Válasszák azt az utat, amely az elismeréshez vezet, amely elejét veszi a térség e részét is egyre inkább robbanásveszéllyel fenyegető eseményeknek. Felhívja a figyelmet a szerbekéhez nagyon hasonló görög belső nacionalista doktrínára, mindkettő ugyanis egész Macedónia „lenyelésére” törekszik. A görög pártok sajnálatos módon erre a macedón kártyára építik belső taktikájukat, az EK-t pedig azzal a fenyegetéssel zsarolják, hogy Mitsotakis bukása esetén (egyébként is csak 2 szavazat többségével rendelkezik) Karamanlisz kerülhet hatalomra.⁶³⁰

Gligorov úr (magunk között legyen mondva) elmondta: legutóbbi brüsszeli találkozásuk során lord Carringtonnak megjegyezte, szégyellhetik magukat mindazért, amit eddig a kérdés megoldásának elodázását szolgálva tettek, újabb és nagyobb veszélyeknek kitéve a térség e részét.

Az augusztus 26-án esedékes londoni Jugoszlávia-konferenciáról szólva kifejtette: Londonban Magyarország képviselői jelen lesznek, ott – amennyiben Macedónia kérdése felmerül – segíteniük kell! Számítanak megértésünkre! Miután a kisebbségek helyzetét illetően – Carrington szerint is – csak Macedóniában tekinthető megoldottnak a kérdés, ez feljogosítja őket arra, hogy más országok vonatkozó eljárásairól szólhassanak. Készek támogatásban részesíteni és segíteni a vajdasági magyarsággal kapcsolatos elvárásainkat Londonban (ha lesz rá mód) és más európai fórumokon.

Gligorov úr hangsúlyozza, a Vajdaság helyzetét személyesen jól ismeri. Megítélése szerint a Vajdaságnak joga van az autonóm státuszra, a magyaroknak pedig arra, hogy nemzeti identitásuk kibontakozásához szükséges minden feltétellel rendelkezzenek.

⁶³⁰ Az eredeti szövegben vélhetőleg elírás történt. Konstantinos G. Karamanlis 1990. május 5. és 1995. március 10. között volt Görögország elnöke. A szöveggörnyezetben az utalás vélhetőleg az ellenzéki vezetőre, Andreas Papandreoura vonatkozott, aki 1993. október 13-ától töltötte be a miniszterelnöki tisztséget.

Úgy ítéli meg, jó lehetőség kínálkozik egymás segítésére a fentebbi kérdésben is. Ez az emberi jogok kiteljesedését és a békét szolgálja. Hangsúlyozta: ma rendkívül fontos a visegrádi hármak együttes fellépése, összehangolt lépése Macedónia elismerése kérdésében. Ezt a halaszthatatlan lépésen túl, jelentős baráti gesztusként is értékelnék. Itt utalt arra, hogy Douglas Hurd úr szerint, az EK vonatkozó lisszaboni határozata nem ítélet Macedónia felett, hanem a tagországok tárgyalási platformja, amely a „másik, oldalra nézve nem kötelező”.

Gligorov úr azt tapasztalta, hogy Brüsszelben támogatták azt a folyamatot, hogy most (az orosz lépést követően) minél több ország ismerje el Macedóniát. Ez arra indítaná az EK-t, hogy módosítsa vonatkozó álláspontját.

Az elnök úr, összegezve a görög magatartás lényegét, megállapította: Görögországban a belső túlfeszített hangulat saját erőből (még ilyen szándék megtétele esetén sem) már nem oldható fel. Csak egy egységes külső fellépés terelheti ismét normális mederbe azt. Ebben a visegrádi hármak lépésének, nyilatkozatának lehetne fontos szerepe.

Gligorov úr végezetül – a közel egy órás beszélgetés végén – kérte üdvözlétének és jókívánságainak továbbítását Antall József, és Göncz Árpád úrnak. Reméli, az általa elmondottak segítenek a magyar vezetés kapcsolatos álláspontjai kialakításában, megteremtődnek a feltételek az említett kisebbségi kérdésben történő együttműködéshez, amelyre már a londoni konferencián alkalom nyílhat.

– 382 – S.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam: Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

312.

Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály főmunkatársának összefoglalója
Risto Nikovski macedón külügyi államtitkár budapesti látogatásáról

1992. november 3.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Varga Imre
002872/1992.
0001

Szigorúan titkos!
Készült: 12 példányban
Jóváhagyásra: Bába I.
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Endreffy M.
Szöcs F.
Gyarmati I.
Belgrád
Athén
New York
Washington
Moszkva
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Nikovski macedón külügyi államtitkár látogatásai

1992. november 3-án, kérésére, Bába Iván helyettes államtitkár fogadta Risto Nikovski macedón külügyi államtitkárt és a kíséretében lévő Nikola Todorčevski miniszterhelyettest.

A macedón államtitkár átadta Denko Malevski külügyminiszter Jeszenszky Gézához írt üzeneteit. Az üzenetekben (mellékelve) a macedón külügyminiszter Magyarország támogatását kéri a Macedóniával szemben görög részről életbe léptetett gazdasági szankciós intézkedések (nyersolajszállítások leállítása, határzár, macedón fuvarozók diszkriminálása, stb.) megszüntetése, valamint Macedónia újból benyújtott EBEÉ tagfelvételi kérelmének elfogadása érdekében.

Az államtitkár kifejtette, anakronisztikusnak tartják, hogy a biztonságot és együttműködést reprezentáló európai szervezet a délszláv térség egyelőre még stabil államát, Macedóniát nem vette fel tagjai sorába. Számítanak arra, hogy kérésüket támogatásáról biztosítja az USA, Törökország és Bulgária, nem kizárt, hogy Oroszország is.

Bejelentette, hogy a közeljövőben újból benyújtják ENSZ tagfelvételi kérelmüket, amihez állítása szerint bírják a BT öt állandó tagállama közül az USA, Kína és Oroszország támogatását. Lord Owen és Cyrus Vance legutóbbi szkopjei látogatásukkor jelezték, hogy Nagy-Britannia sem vétőzná meg a kérést. A kérés újbóli benyújtásával (július óta a kérés „be volt fagyasztva”) megvárták a Nyugat tanácsa alapján a választásokat. Todorčevski miniszterhelyettes megjegyezte, hogy információik szerint a BT, illetve ezt követően az ENSZ-közyűlés kedvező döntése esetén Görögország is enyhítene jelenlegi merev magatartásán, és a kész tényekre hivatkozva presztízavesztéség nélkül tudna visszavonulni az EK-n belül elfoglalt merev, és a többi 11 EK-tagállam részéről nehezményezett álláspontjától.

Az államtitkár hangsúlyosan vetette fel Macedónia elismerésének ügyét. Érdeklődött a magyar álláspontról ezzel kapcsolatban. Jelezte, hogy eddig 9 ország: Törökország, Bulgária, Oroszország, Horvátország, Szlovénia, Belarusz, Bosznia-Hercegovina, Ukrajna és a Ciprusi Török Köztársaság ismerte le Macedóniát. Néhány állam de facto ismerte el, mint pl. Németország, Albánia, egyes fejlődő országok, stb. Kis-Jugoszlávia jelezte (Panic miniszterelnök egy héttel ezelőtti szkopjei látogatásán), hogy az EK pozitív döntése után ők is elismerik Macedóniát. A görög, illetve EK részről támasztott feltételnek, nevezetesen, hogy változtassák meg nevüket, nem kívánnak megfelelni, arról szó sem lehet.

Szomszédjai közül Albániával és Bulgáriával jók a kapcsolataik összességében, de tisztában vannak azzal is, hogy mind albán, mind bolgár részről élnek még a történelemben gyökerező aspirációk Macedóniával szemben.

Az ország belső helyzetéről elmondta, hogy az főként gazdaságilag, rendkívül nehéz. A görög blokádnak végképp tönkretelheti őket. Sajnos kelet–nyugati kommunikációs útvonalak nem jelentenek alternatívát az alacsony színvonal és a távolság miatt. Nő a szociális feszültség, és robbanással fenyeget.

Az albán kisebbséggel tárgyalnak. Az albán párt tagja a kormánykoalíciónak. Az albán többségű régiókban gyakorlatilag az albánok kezében van a hatalom, és az albán nyelv hivatalos használatban van. A speciális státusra vonatkozó albán igényt azonban maximalizmusnak nevezte.

Hangsúlyozta, hogy Macedónia kis ország, nehézfegyverzete nincs, egyik szomszédját sem fenyegeti, pillanatnyilag a stabilitás szigete a Balkánon. Amennyiben késik az elismerés, úgy az ország könnyen a fegyveres konfliktus színterévé válhat,

s utalt arra, hogy Macedónia megszerzéséért, illetve felosztásáért már folytattak két balkáni háborút.

Bába Iván helyettes államtitkár úr az elhangzottakra reagálva jelezte, hogy Magyarország az elismerés ügyében könnyebben tudna mozogni, ha elsőként az USA elismerné Macedóniát, vagy ha a BT-ben sikerülne az ENSZ tagfelvételi kérelmet elfogadtatni.

Budapest, 1992. november 3.

MNL OL XIX-J-1-j 29. d.

313.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Josif Džalevnek, a Macedón Köztársaság belgrádi képviselőjének tájékoztatása a Szkopjében működő külképviseletekről

1992. december 19.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség Belgrád

Azonosító BLG20683

Érkezett: 92. 12. 19. 10:25

Készítette: Hg

Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 32

Josif Džalev, a Macedón Köztársaság belgrádi képviselője december 18-án felkereste nagykövetségünket és tanácsosunk kérésére az alábbi tájékoztatást adta a Szkopjében működő külképviseletekről:

Törökországnak az 1950-es évektől, Görögországnak több mint 20 éve van főkonzulátusa. Az USA az 1970-es években Kulturális és Tájékoztatási Központot nyitott. A központ az utóbbi egy esztendőben politikai jellegű tevékenységet folytat, szoros kapcsolatot tart fenn a macedón kormánnyal. Az USA belgrádi nagykövetségének

336

diplomatai egyre gyakrabban fordulnak meg a központban és több napig tartózkodnak Szkopjében. A központ bizonyos konzuli feladatokat is ellát (pl. javaslatot tesz belgrádi nagykövetségének vízumok kiadására).

A francia Kulturális és Tájékoztatási Központ több mint 10 éve működik. Kiro Gligorov elnök december 15-i párizsi látogatásakor a francia fél közölte, hogy döntést hozott francia főkonzulátus megnyitására Szkopjében és már kinevezte a főkonzult.

December 16-i római látogatásakor az olasz fél közölte Gligorovval, hogy kész főkonzulátus közelgő megnyitására, s bemutatták neki a főkonzult.

Hollandiának macedón állampolgárságú tiszteletbeli konzulja van.

A bolgár főkonzul november második felében átadta Gligorovnak a konzuli megbízólevelet.

Németország szeptemberben nyitotta meg főkonzulátusát.

Oroszország elismerte Macedóniát,⁶³¹ de a külképviselet megnyitására (főleg pénzügyi okok miatt) 1993 első felében kerül sor. Macedóniának Moszkvában néhány hónapja képviselője van – nem diplomáciai rangban. A diplomáciai viszony megteremtése után ő lesz az ottani macedón nagykövet. Ukrajnába, Belorusziába és a balti államokba is akkreditálták. Macedónia Ukrajnával sikeres tárgyalásokat folytat az elismerésről és a diplomáciai viszony helyreállításáról. Bizonyosra vehető, hogy mindkettőre a jövő év első felében sor fog kerülni.

Az albán államfő e heti macedóniai látogatásakor kijelentette, hogy Albánia hamarosan képviselőt nyit Szkopjében.

Szlovéniának nagykövetsége működik Szkopjében, ideiglenes ügyvivővel.

Horvátország szófiai nagykövetét akkreditálta Szkopjéba. Macedónia a reciprocitás alapján engedélyezte a diplomáciai képviselet megnyitását.

A macedón Külügyminisztérium jegyzéket intézett az USA, Kanada és Ausztrália Külügyminisztériumához, javasolva a diplomáciai viszony létesítését (mindhárom országban jelentős számú macedón származású ottani állampolgár él). Kanada és Ausztrália pozitívan viszonyul a kezdeményezéshez. A két ország illetékesei első lépésként macedón kulturális és tájékoztatási központok létesítését javasolták, amelyek bizonyos konzuli feladatokat is ellátnak (pl. vízumok kiadását). Hozzá tették: Macedónia nemzetközi elismerése, majd a diplomáciai viszony megteremtése után ezek a központok diplomáciai képviseletekké válhatnak.

Az USA még nem reagált a macedón kezdeményezésre.

⁶³¹ Az Orosz Föderáció hivatalosan csak 1994. február 3-án ismerte el Macedónia függetlenségét.

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Konzuli Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

314.

Rejtjeltávirat Athénból. A görög kormány álláspontja Macedónia elismeréséről

1993. január 7.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Athén
Azonosító: ATH10173
Érkezett: 93. 01. 07. 11:44
Készítette: TA.
Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

Tsouderou államtitkár asszony látogatása előtt az alábbiakban foglalom össze a Macedóniával kapcsolatos görög álláspontot, annak hátterét és belpolitikai összefüggéseit:

1. A görög kormány kész elismerni a délszláv köztársaságot, amennyiben hivatalos nevében semmilyen formában nem szerepel a Macedónia szó. Az utóbbi időben a kettős névhasználat lehetősége sem szerepel az elfogadható változatok közt. A görög álláspont ellentmondásos, mivel az érvelésben számos olyan elem szerepel, ami bármilyen

338

elnevezés esetén súllyal esne latba. Ezek valódiságát azonban a görög politika és diplomácia nem tudta igazolni, illetve elfogadtatni a nemzetközi közvéleménnyel.

2. A Macedónia ügyében kialakított stratégiát elsősorban belpolitikai tényezők motiválták. A névhasználat kapcsán felhevített indulatok, az iszlám-, s mindenekelőtt a török veszély felelevenítése, továbbá a pánhellén gondolat⁶³² erőteljes megjelenítése alkalmasnak tűnt arra, hogy rövid időre elterelje a figyelmet a belső gazdasági, társadalmi problémákról, s erősítse az egységet a kormány mögött. A görög érvelés előtérben az iszlám és a török veszély elhárítása áll. Görög részről nehezményezik, hogy Európában nem látják az iszlám behatolásának veszélyét. Tartanak attól, hogy Törökország szövetségesi, baráti tengelyt hoz létre Európában, amely Bulgárián, Macedónián és Albánián keresztül Boszniáig ér, s így kettévágja az ortodox világot, illetve elválasztja egymástól a történelmi szövetséges Szerbiát és Görögországot.

A görög érvelés fontos része, hogy ez csak az első felvonás, melyet a Görögországgal szembeni területi követelések követnek majd Törökország, Bulgária, Szkopje és Albánia részéről. Görög részről ezért ragaszkodnak a történelmi elemekhez az érvelés során, s a görögországi nemzetiségek létét tagadó politika is ilyen irányban ható védekezési reflex.

3. A görög taktika az elmúlt egy év során jelentősen változott. Kezdetben erőszakos lépéseket tett. A határok lezárásával megkísérelte megfojtani a köztársaságot, ám ez éppen a nem kívánt török kapcsolatokat erősítette meg. Megkísérelte belülről destabilizálni Skopjét, ám európai partnerei értésére adták, hogy amennyiben veszélybe kerül a köztársaság stabilitása, úgy azonnal elismerik Macedóniát a további destabilizáció elkerülése érdekében (Boszniához hasonlóan). Görög részről megkísérelték nyomás alá helyezni azokat, akik Macedóniát elismerték, illetve az elismerési folyamatot támogatták. Az egyes EK-tagok ellen szervezett áruvásárlási bojkott azonban visszajára fordult. A török és a bolgár elismerés alkalmával még volt értelme bizonyos diplomáciai vagy más válaszok kilátásba helyezésének, ám az orosz elismerést követően ezek is értelmüket veszítették.

Ma a görög kormány érvei közül az alábbiak kerültek előtérbe: Az emberi jogok és a békeszerető politika hiányára hivatkozva alkalmatlannak tartják a köztársaságot

⁶³² A pánhellén gondolat már az ókorban megszületett, amikor II. Philipposz makedón uralkodó erre hivatkozva hirdette meg a görög területek egyesítését. A nacionalizmusok megjelenésével, illetve az 1821–1831 között zajló sikeres görög szabadságharc után újra erőteljes szerepet töltött be a görög külpolitikai gondolkodásban. Athén a görög nemzetépítés jegyében a görögök politikai és kulturális egyesítését az Oszmán Birodalom ellenérzése alatt álló egykori görög területek egészét egy egységes nemzetállamban kívánta egyesíteni. A pánhellén gondolat egészen 1923-ig központi szerepet játszott a görög politikai gondolkodásban, egyik mozgatórugója volt (és ma is az) a görög–török, a görög–bolgár, illetve a görög–délszláv konfliktusoknak.

a nemzetközi elismerésre. Állandó elem, hogy az elismerés korai, elszórt lenne, ami ezúttal is a horvátországihoz és a boszniaihoz hasonló következményekkel járna.

A görög taktika ma úgyszólván kizárólag időnyerésre irányul. Ennek alapja a Clinton-adminisztrációval kapcsolatos remények és a Szkopjei kormány esetleges belső ellehetetlenülése. A DT-ben uralkodó felfogás szerint azonban egyszerűen arról van szó, hogy az önmaga hibái miatt sarokba szorult kormánynak nincs alternatívája.

4. Az ügy sajátos belpolitikai összefüggésekkel rendelkezik. A fentebb írtakon túl ma első sorban a kormány stabilitását kell figyelembe venni. A görög politika mozgósította az ország teljes lakosságát és a külföldön élő ötmillió görögöt. Konszenzust hozott létre az ellenzék vezető pártjával és gyakorlatilag minden számottevő politikai erővel. Ebből a szélsőséges nacionalista pozícióból nem tud szabadulni. Mozgástere a megoldás irányában gyakorlatilag nincs. Az ellenzék és a miniszterelnök párton belüli ellenfelei más-más okból és céllal a macedóniai kudarc esetén meg fogják kísérelni a miniszterelnök lemondásának kikényszerítését. A DT-ből és különböző politikai körökből származó információk alapján ezen akciók sikere nem kizárt, ám Mitsotakis a rendelkezésére álló politikai eszközökkel valószínűleg kormányfő marad az 1994-es választásokig.

Fel kell figyelni az ügy kapcsán a hadsereg fokozódó politikai aktivitására. Számos politikus is nyíltan kiáll az erő alkalmazásának szükségessége mellett, amennyiben a délszláv köztársaság Macedónia néven kerül elismerésre. Egyre több harcias cikk olvasható a sajtóban is.

A miniszterelnök a Tiszti Klubban mondott beszédében „minden szükséges lépés” megtételéről beszélt a veszély elhárítása érdekében. Ezt a DT-ben úgy értelmezték, hogy Mitsotakis nem volt abban a helyzetben, hogy egyértelműen, a katonai megoldás elutasítását fogalmazza meg a tisztikarnak. Az erő alkalmazását támogatók körének bővülése ellenére jelenleg nem kell közvetlen katonai erő alkalmazásától tartani.

– 63 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

Székelyné N. Máriának, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
Virginia Tsouderou görög külügyi államtitkár budapesti tárgyalásairól

1993. január 11.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Székelyné N. Mária
Jóváhagyta: Szőcs Ferenc
44/4
0033/3/1993.
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 14 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Endreffy M.
Kéry Gy.
Koloszi B.
Athén
Ankara
Isztambul
Belgrád
New York
Brüsszel
Saját

Tárgy: V. Tsouderou görög külügyi államtitkár látogatása Macedónia ügyében

1993. január 8-án egynapos látogatást tett Budapesten Virginia Tsouderou, a görög Külügyminisztérium államtitkára, aki miniszterelnöke szóbeli üzenetét hozta Macedóniával kapcsolatban. Az államtitkár asszony megbeszélést folytatott dr. Jeszenszky Géza külügyminiszterrel és dr. Martonyi János külügyi államtitkárral.

Az államtitkár asszony hangsúlyozta, hogy Görögország és Magyarország érdekei alapvetően azonosak a Balkánon is: a béke helyreállítása Boszniában, a válság továbbterjedésének elkerülése. Felhívta a figyelmet arra, hogy újabb, veszélyes helyzet állhat elő Macedónia (görög szóhasználat szerint Szkopje) nemzetközi elismerésével. Felhívta a figyelmet arra, hogy kerülni kell az elhamarkodott elismerést, mint ez történt például Bosznia esetben. Tanulnunk kell tévedéseinkből is.

Görög megítélés szerint a katonai beavatkozás a konfliktus eszkalációját jelentené, ami a legrosszabb megoldás volna. Hangsúlyozta, hogy az „új” Milošević más, rugalmasabb, mint a régi. Mitsotakis görög kormányfő is ebbe az irányba próbálja befolyásolni a szerb vezetőt. Athén nem osztja a genfi konferencia eredményességével kapcsolatos borúlátó nézeteket. Görögország egyetért ugyanakkor azzal, hogy a volt Jugoszláviában folyó népiirtás tűrhetetlen, bárki is kövesse el. Ezért egyetért, hogy a bűnök konkrét feltárását követően mindenkinek bíróság előtt kell felelnie tetteiért. Kifejtette, a világ még mindig nem eléggé tájékozott a vajdasági magyarok helyzetéről, ebben a magyar külpolitikának további teendői vannak, mert atrocitásokat nem mernek ott elkövetni, ahová a figyelem reflektorfénye irányul. Görög megítélés szerint csakis politikai megoldás elérésére kell törekedni a délszláv válságban, mivel katonai beavatkozás esetén Szerbia nem maradna egyedül. A görög államtitkár asszony két nappal budapesti látogatása előtt Moszkvában meggyőződött arról, hogy az orosz vezetés is ellene van a válság eszkalációjának. A katonai beavatkozás nem megoldás, történelmi tapasztalat mutatja, hogy Hitlernek sem sikerült „rendet teremtenie” Jugoszláviában a II. világháború folyamán.

V. Tsouderou felhívta a figyelmet arra a pár nappal ezelőtt tett görög kezdeményezésre, amely felhívja a balkáni országokat: nyilatkozatban vállalják, hogy a háború eszkalációja esetén nem vesznek részt a katonai akcióban. Így legalább elkerülhető volna a balkáni országok egymás közötti konfliktusa.

Görögország Macedóniával kapcsolatos álláspontjának kifejtésekor a görög vendég hangsúlyozta, hogy Athén sohasem ellenezte a volt jugoszláv tagköztársaság függetlenségét. Támogatta azt is, hogy az ENSZ békefenntartó erőket küldjön a helyszínre a határok és az etnikai csoportok helyzetének megfigyelésére. Ugyanakkor szükségesnek tartja a világ figyelmét felhívni arra, hogy Tito és Sztálin a Balkán feletti ellenőrzés biztosítása céljából mesterséges etnikumot kreált ott, ahol valójában öt etnikum él együtt. Miközben tagadják azt, hogy a macedónok görögök, az ott élő mintegy kétmillió embert megfosztják saját identitásuktól és felhasználják a Balkán destabilizálására.

Görögország továbbra is ragaszkodik ahhoz, hogy az elismerés bizonyos feltételek teljesítése mellett következhessek be. Ezek közül a legfontosabb a macedón alkotmány megváltoztatása, a területi igények támasztására vonatkozó utalások törlése, normális kapcsolatok megteremtése a szomszédos országokkal. Görögország támogatta az EK legutóbbi csúcsértekezletén elhatározottakat: a volt jugoszláv tagköztársaság határainak garantálását, gazdasági és humanitárius segítség nyújtását. E gesztusok azonban megválaszolatlanul maradtak. Szkopje továbbra is bitorolja a görög szimbólumokat, zászlóját az ókori macedón királyság 16 ágú csillaga ékesíti. Továbbra is forgalomban vannak és az iskolákban is használják a Nagy-Makedóniáról készült térképeket,

amelyek Makedónia fővárosául Thesszalonikit tüntetik fel. Kiro Gligorov (aki egyébként ugyanolyan kommunista, mint Milošević) a Badinter-bizottság jelentésére hivatkozva elutasítja Mitterrand francia elnök új javaslatát is, amely pedig görög megítélés szerint alkalmas volna kompromisszumos megoldás kimunkálására.

Constantinos Mitsotakis görög miniszterelnök szóbeli üzenetének legfontosabb kérése: az ENSZ Szkopjéval kapcsolatos vitáját el kellene halasztani és esélyt kellene adni Mitterrand javaslatának.

Dr. Jeszenszky Géza külügyminiszter úr ismertette álláspontunkat a délszláv válságról. A macedónkérdésben hangsúlyozta: megértjük a görög aggodalmakat, a felvetett problémák nekünk is ismerősek. A szlovákok is használnak magyar jelképeket. A világ nem törekedett a szlovák alkotmány megváltoztatására, pedig az alapvetően sérti a magyar kisebbség jogait. A macedón szimbólumok megváltoztatása nem áll módunkban, de Macedónia elismerése kapcsán is igyekszünk álláspontunkat harmonizálni a Közösségekkel. Az ENSZ-ben sem fogunk a közösségitől eltérő pozíciót elfoglalni Macedónia ügyében.

Dr. Martonyi János és a görög államtitkár megbeszélésén a délszláv válságon túl elsősorban a közép-európai helyzetről, Csehország és Szlovákia szétválásáról, a szlovákiai magyarság helyzetéről és a magyar–EK kapcsolatokról volt szó. Mindkét megbeszélésen magyar részről szorgalmaztuk azt, hogy Görögország mielőbb ratifikálja a magyar–EK társulási szerződést. A görög államtitkár asszony közölte, hogy a ratifikáció ügye már a görög parlament előtt van, jóváhagyására hamarosan sor kerül.

Dr. Jeszenszky Géza emlékeztette a görög vendéget arra, hogy budapesti látogatásra várja partnerét, Michalis Papaconstantinou külügyminisztert. Virginia Tsouderou athéni látogatásra hívta meg dr. Martonyi János államtitkár urat.

Összefoglalva: A görög miniszterelnök üzenete nem kérte, hogy Magyarország a BT-ben ne szavazza meg Macedónia ENSZ tagfelvételi kérelmét, és a kérdésben elfoglalt magyar magatartástól nem tette függővé társulási szerződésünk görög ratifikálását sem. E mögött nyilván az húzódik meg, hogy a BT-ben mindenképpen megvan a szükséges többség a felvételi kérelem támogatására. Ezért a görög taktika jelenleg az időhúzásra irányul. A tagfelvétel vitájának elhalasztását kéri, hivatkozva a folyamatban lévő kompromisszumkeresésre (Mitterrand-javaslat).

Budapest, 1993. január 11.

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

Kolozsi Bélának, a Külügyminisztérium Elemző és Tervező Főosztály vezetőjének
összefoglalója Macedónia elismeréséről

1993. január 19.

Elemző és Tervező
Főosztály
Dr. Kolozsi Béla
0033/5/1993.
28/ETFO
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 7 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Martonyi J.
Peisch S.
Bába I.
Kovács J.
Szöcs F.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Tájékoztatás Magyarország álláspontjáról Macedónia
elismerésével kapcsolatban.

A BRN 20936 azonosítójú RT-táviratban jelzettek szerint a Svájci KÜM szívesen venné, ha tájékoztatást kapna Magyarországnak Macedónia elismerésével kapcsolatos törekvéseiről. Álláspontunkat az alábbiakban foglaljuk össze.

Magyarország, akár Európa többi országa érdekelt abban, hogy az Európai Közösségeken belül a Macedónia elismerésével kapcsolatos nézeteltérés ne vezessen valamiféle fokozódó, koherenciát bomlasztó belső feszültséghez. Megértéssel fogadjuk ezért az Európai Közösségeknek a görög álláspont által motivált tartózkodó, helyenként kitérő álláspontját a Macedón Köztársaság elismerésével kapcsolatban, jóllehet Görögország elnevezésre vonatkozó, megfogalmazott aggályai nem keltik bennünk az evidens megalapozottság érzését.

Általános európai és nemzetközi érdeknek tartjuk – túl azon, hogy természetesen magyar érdek és közép-európai érdek is – az európai integrálódás kelet-közép-európai irányba történő kiterjedésének zavartalan előrehaladását is, s e folyamat egyik fontos – számunkra létkérdést jelentő – eleme az EK-hoz kapcsoló társulási szerződésünk, vagyis az „Európa Megállapodás” problémamentes ratifikálása a Közösségek

valamennyi tagállama részéről. Térségünk integrálódása ugyanis a kontinens békéjének záloga, ezért a volt Jugoszlávia súlyos, konfliktusos történéseinek közepette is kellő gondot kell fordítanunk eme integrálódási processzus elősegítésére. Ez utóbb vázolt összefüggés is az EK álláspontjának messzemenő figyelembevételére inti Magyarországot Macedónia elismerése és nemzetközi elismerésének előmozdítása tekintetében. A Községek tartózkodó magatartása mértéktartásra, megfontolt előrehaladásra jelenleg még az elismerést mellőző magatartásra indítja Magyarországot.

Természetesen a regionális és európai stabilitás érdekei Macedónia térségében, szomszédságában elhelyezkedő országok politikai törekvései mérlegelését is megkívánják Magyarországtól az elismerést illető politikánk kialakításánál.

A Macedónia környezetében elhelyezkedő országok politikai törekvéseink eredőjeként ugyancsak a diplomáciai elismerés elhalasztására vonatkozó döntés kínálkozik optimálisnak. Görögország elismerést elutasító politikáját sajátosan egészíti ki az az albán döntés, amely a macedóniai albán kisebbség helyzetének alkotmányos rendezéséig ugyancsak az elismerés elhalasztása mellett száll síkra. A volt jugoszláv tagköztársaság keleti szomszédja, Bulgária az elsőkénti elismerés gesztusa után új hangsúlyú egyensúlypolitikájának megfelelően is várakozó álláspontra helyezkedett, a macedóniai helyzetet, az ország politikai struktúráját jelenleg még kiforratlannak tartja.

Ilyen körülmények között Magyarország felelős eljárása csak a helyzet előzetes tisztázásának szorgalmazása, s az elismerési procedúrának pusztán ezt követő beiktatása lehet.

*

Pro domo: Magyarország állásfoglalása jelentős súllyal nem esik latba az elismerési folyamatban.

Számunkra elsődleges az EK Társulási Szerződés ratifikálása esetleges elszabotálásának kivédése. Görögország bizonyára ezzel szankcionálná elismerő lépésünket – ugyanakkor meglehet, hogy úgy véli: a ratifikálás megejtése után már alig lesz eszköze befolyásolásunkra. Ezért (is) halogathatja esetleg a ratifikációt, amelyre a spanyol halogatás (és annak ideológiája: „várják még a cseheket és szlovákokat...”) kitűnő ürügyet kínál. Egyes diplomáciai lépésekre van ezért e helyzetben szükségünk.

Törökország ugyanakkor jó kapcsolatokat igyekszik kiépíteni Macedóniával, és nem nézi jó szemmel esetlegesen „görögkonformnak” látszó magatartásunkat. Óvatosságnak, visszafogottnak, a témát inkább kerülőnek kívánatos ezért lennünk, álláspontunknak és törekvéseinknek minél kevésbé kell hangot adnunk. Albánia „macedónellenes” álláspontja egyébként sajátosan színezi a helyzetképet, hiszen Albánia egyébiránt törökbarát politikát folytat, és így tartózkodó magatartásunk az elismerés ügyében

nem terel bennünket a görög–török tengelyen egy nemkívánatos egyoldalúságba. Macedóniában egyébként e század folyamán jelentős szerb–bolgár kollízió⁶³³ zajlott, s ma ott egy többpólusú (pl. keresztény–muszlim) ellentétrendszerre is kezd bonyolódni. Az érdekellentétek és az etnikai viszonyok multipolaritása a köztársaságot leginkább – Bosznia-Hercegovinához teszi hasonlatossá – az óvatos, el nem sietett állásfoglalás a potenciális konfliktusok sokaságának e televénye okán is kívánatosnak tűnik.

Budapest, 1993. január 19.

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

317.

Rejtjeltávirat Athénból. Görög stratégia Macedónia elismerésével kapcsolatban

1993. február 8.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH20320

Érkezett: 93. 02. 08. 16:38

Készítette: SomA

Ellenőrizte: *Kézírással*

47

A Külügyminisztérium területileg illetékes főigazgatója tájékoztatott, Görögország arra kényszerült, hogy óvatosabban reagáljon a szkopjei kérdésben kezdeményezett döntőbíráskodással kapcsolatban.

A görög kormány álláspontjának változásában a döntő elem az, hogy politikai, azaz nem jogi kérdésben nem lehet döntőbíráskodás. A Skopjével fennálló vitás kérdések politikai természetűek. Jogi kérdésekben, mint például az Égei-tenger talapzatának

⁶³³ A latin *collisio* szó magyar jelentése összekülönbözés, ellentmondás.

kérdése,⁶³⁴ Görögország továbbra is a vitás kérdések eldöntésének lehetőségeként számol a nemzetközi döntőbíráskodással.

A fenti elvi megközelítés alapján a görög kormány inkább közvetítői megoldást tart elfogadhatónak. A főigazgató bizalmasan elmondta, hogy ily módon válna kizárhatóvá, hogy a létrehozandó mechanizmus eredményeként a görög érdekekkel ellentétes végeredmény születhessen.

A második fontos fejlemény, hogy Görögország előfeltételt támaszt a folyamat elfogadásával kapcsolatban. Nevezetesen azt, hogy annak eredményeként olyan megoldás jöjjön létre, amely a feszültségek fokozása helyett tartós megoldást hoz és biztosítja a konstruktív együttélést a térségben. A főigazgató szerint a névhasználat vonatkozásában ez azt jelenti, hogy Görögország tanúsít ugyan bizonyos rugalmasságot, ám igényt tart arra, hogy eddig is ismert álláspontjának elvi része maradéktalanul érvényre jusson. A félreértések eloszlátását szolgálják azok a hivatalos nyilatkozatok, melyek leszögezik, hogy a miniszterelnök még soha nem fogalmazta meg explicit formában a Macedónia név valamilyen földrajzi változatának elfogadhatóságát. Megjegyzem, hogy a nyilatkozatok ugyanakkor nem is zárják ki ezt a megoldást.

A harmadik döntő változás a görög magatartásban taktikai jellegű. A megbeszélések során előtérbe helyezik a döntőbíráskodási csomagterv harmadik pontját, a bivalómerősítő lépéseket. Ennek oka az, hogy e téren a legtöbb nyugat-európai kormány osztja a görög nézetet, mely szerint Szkopje egyrészt szükségtelenül provokatív, másrészt a legtöbb kérdésben nem is igazolható a macedón magatartás (pl.: verginai csillag⁶³⁵ használata, vagy az alkotmány egyes cikkei).

Az elképzelés szerint a görög diplomácia e téren offenzívába mehet át, ami megállíthatja, vagy legalább lelassíthatja Szkopje ENSZ tagfelvételi folyamatát és előtérbe helyezheti a közvetítésjellegű, közös megoldást. A főigazgató szerint egy-két hónap elegendő lenne a megállapodás eléréséhez, ha Szkopjéra kellő nyomás nehezedne. E szempontból döntő az amerikai és a német vélemény, melyet a német külügyminiszter e héten esedékes látogatása során kívánnak alaposabban megismerni. Kinkel az USA-ból érkezik Athénba.

– 40 – A –

⁶³⁴ A napjainkig tartó görög–török konfliktusok egyik sarokpontját a tengeri határvonalak, illetve az Égei-tenger talapzatának a kérdése jelenti, amely elsősorban a tenger alatti kőolajlelőhelyek ellenőrzésével van összefüggésben.

⁶³⁵ Az aranyból készült, tizenhatágú, ókori görög napszimbólumot egy 1977-es görög ásatás során találták meg. Macedónia 1992 és 1995 között saját zászlaján is használta, ami hatalmas felháborodást okozott Görögországban.

Lássa:
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

318.

Rejtjeltávirat Tiranából. Az albán közvélemény Macedónia elismeréséről

1993. április 20.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Tirana
Azonosító: TIA20708
Érkezett: 93. 04. 20. 09:21
Készítette: Ud.
Ellenőrizte: *Kézírással*

47

Macedónia kompromisszumos felvétele az ENSZ-be élénk visszhangot váltott ki Albániában és általában a különböző albán politikai erők körében. Tekintettel arra, hogy az albán nemzeti kérdés létezése, sőt talán megoldásának szükségessége is fokozatosan tudatosul a nemzetközi közvéleményben, a Macedónia lakosságának 30-40%-át kitevő albánság, illetve Albánia hivatalos állásfoglalása kérdésében fontos és figyelmet érdemel. Az alábbiakban összefoglaljuk a Macedónia hivatalos elismerése mellett és ellene felsorakoztatott érveket:

1. A hivatalos albán állásfoglalások a legtöbb esetben közvetlenül a köztársasági elnöktől, illetve környezetéből származnak. Ezek szerint Albánia a következő okokat veszi figyelembe a volt Jugoszláv Köztársaság, Macedónia elismerése kapcsán:

– E lépés az ország, a térség és egész Európa stabilitását és biztonságát szolgálja,

348

– megteremti a politikai alapokat a jól fejlődő kétoldalú kapcsolatok továbbfejlesztéséhez,

– elősegíti a macedóniai albán és macedón nép együttműködésének és kölcsönös megértésének növekedését,

– valamennyi macedóniai, koszovói és albániai albán érdekében áll.

Albánia ugyanakkor a jövőben is erőteljesen kiáll a macedóniai albánság emberi és nemzeti jogainak érvényesítéséért. Ezen álláspontot, tiranai források szerint, támogatják a macedóniai albán politikai erők is, bár több esetben az államalkotó nemzet státuszának követelése sokkal határozottabban jelentkezik náluk, mint a hivatalos albán politikai állásfoglalásokban. Az albán vezetés azon törekvése, hogy e kérdésben konszenzust teremtsen az albániai főbb politikai erők között, nem járt teljes sikerrel, mivel elsősorban a legnagyobb ellenzéki párt, az Albán Szocialista Párt⁶³⁶ részéről komoly ellenvetések fogalmazódtak és fogalmazódnak meg.

2. Az ASZP elismeri Macedónia elismerésének pozitív hatását a térség helyzetére, de a hangsúlyt az albánság státuszának megoldatlanságára helyezi és hangsúlyozza:

– A hivatalos elismerést nem szabad elsietni, azt a korábbi állásfoglalásoknak megfelelően össze kell kötni a macedóniai albánság államalkotó nemzetként való alkotmányos elismerésének határozott követelésével.

– A macedóniai albánság jogainak biztosítása érdekében az 1990-es választások óta gyakorlatilag nem történt semmi. (Összesen egy albán középiskola, 4-5 albán bírósági tanácsos, 15-17 albán rendőr van a 2 milliós országban, ahol 800 000 albán él, még a tisztán albán területeken sem megoldott a nyelvhasználat, az albán nyelvű feliratok, stb. kérdése.)

– A macedón elnök ENSZ-beli beszéde⁶³⁷ is bizonyítja, hogy Macedóniában továbbra is csak a macedónokat ismerik el népként, míg az albánok, törökök, szerbek, cigányok, vlachok stb. csak mint nemzeti kisebbségek szerepelnek. E kérdést csak

⁶³⁶ Az Albán Szocialista Párt, albánul: Partia Socialiste e Shqipërisë, az Albán Munkapárt utódpartjaként 1991-ben alakult meg. 1997–2001 között, illetve 2013-tól Albánia kormánypárja.

⁶³⁷ Az ENSZ BT. 1993. április 7-én fogadta el a 817. számú határozatát, amely azzal a megkötéssel javasolta, hogy Macedóniát vegyék fel az Egyesült Nemzetek Tagjává, hogy az ország neve körül kialakult vita rendezéséig az államot ideiglenes néven, Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság néven fogadják be a szervezetbe. Kiro Gligorov macedón elnök ez alkalmából szólalt fel az ENSZ Közgyűlésén. A macedón elnök beszédében bár hitet tett amellett, hogy országában biztosítani fogják az emberi jogokat, különös tekintettel az ott élő nemzetiségek és etnikai csoportok jogaira, abban erőteljes nacionalista hangot is megütött, s többek között úgy fogalmazott, hogy „a macedón volt az első nép, amely a szlávok közül először vette fel a kereszténységet, s az első olyan írástudó nemzet volt, amelynek freskófestményei ragyogó pontot jelentettek a középkori Európa sötétségében”. A beszéd teljes szövegét lásd: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N93/855/99/PDF/N9385599.pdf?OpenElement>

az alkotmány módosításával lehetne megoldani, de mint azt Pjeter Arbnori, az albán Népi Gyűlés elnöke legutóbbi Szkopjei látogatásán a macedón fél nyíltan kifejtette, „ez most nincs napirenden”.

– Az 1974-es alkotmány az albánságot államalkotó nemzetként ismerte el.⁶³⁸ Ma azonban olyan törekvéseket tapasztalni, mint azt a közelmúltban elfogadott, egyébként európai színvonalú kisebbségi törvény is mutatja, hogy az albánságnak is csak e státuszt biztosítják.

– Nem felel meg a valóságnak az az albán köztársasági elnöki közlemény, mely szerint az albán parlamenti pártok között teljes körű konszenzus alakult ki e kérdésben, s az ASZP követeli, hogy Albánia használja ki EBEÉ tagságát a megfelelő garanciák megteremtéséhez, Macedónia EBEÉ tagsági felvétele kapcsán.

– Macedónia számára a durresi kikötő⁶³⁹ és Albánia a külvilággal való összeköttetés biztosítása szempontjából jelenleg létfontosságú. Az albán pozíciók meghatározásakor erről nem lehet elfelejkezni. A Szocialista Párt a Macedónia elismerésével kapcsolatos albán nemzeti érzelmet igyekszik a kormány elleni újabb támadásra felhasználni, a belpolitikai küzdelem elemévé változtatni.

Más albán politikai erők is követelik az elismerés feltételeinek határozottabb megfogalmazását. Az ASZDP az elsietett, garanciák nélküli elismerésben az egy tömbben élő albánságon belüli újabb fal felhúzását látja, mely újabb jelentős akadályt jelent a mindennapi, élő szálakkal kötődő albániai, koszovói és macedóniai albánság kapcsolatában.

3. A várható hivatalos elismerésre vonatkozó albán megnyilatkozásokra legelősebben Rexhep Qosja koszovói akadémikus reagált. Érvrendszere az alábbiakban foglalható össze:

– Macedónia felvétele az ENSZ-be, az 1992-es londoni konferenciát követő második legnagyobb csapás az albánságra, mivel az a Koszovó és Macedónia közötti határ meghúzásával az albánság szívét vágja ketté.

– Amennyiben a macedóniai albánság, mely a lakosság 30-40%-át alkotja, aláveti magát a macedón állami egységnek és nem ismerik el önrendelkezési jogát, úgy ez jogalapot fog nyújtani Koszovó szerb annektálására, hiszen a koszovói albánság – szerb számítások szerint – csak Szerbia 17%-át alkotja.

⁶³⁸ Az 1974-es macedón alkotmány 1974. február 25-én lépett életbe.

⁶³⁹ Durrës Albánia középső, partvidéki részén helyezkedik el. A 120 ezres város kikötője jelentős szerepet játszik a Balkán-félsziget és Nyugat-Európa közötti kereskedelmi forgalom lebonyolításában. Napjainkban Albánia és az Adriai-tenger egyik legnagyobb utaskikötője, éves utasforgalma eléri a 1,5 millió főt.

– Mindazok az albániai, macedóniai vagy koszovói politikai pártok, melyek elfogadják az albánság feldarabolásának jelenleg is folyó politikáját, nem látják, hogy a macedóniai albánságért folyó harc, tulajdonképpen a Koszovóért folytatott küzdelem fontos eleme.

– Albánia álláspontja Macedónia elismeréséről, anélkül, hogy az albán nemzeti kérdés megoldódott volna, tragikus lépés, melyet a történelem súlyosan el fog ítélni.

Az elismerés hivatalos, kormányzati aktusának csúsztatása azt mutatja, hogy az elhangzott kritikát és a nemzetközi közösség visszafogottságát figyelembe veszi az albán vezetés és várhatóan, csak az EK-országok lépéseit követően történik meg az azokkal összhangban lévő albán diplomáciai lépés.

– 48 – P. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

319.

Rejtjeltávirat Athénból. Petros Papageorgiounak, a görög miniszterelnök kabinetfőnökének véleménye Macedónia elismeréséről

1993. május 12.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH20837

Érkezett: 93. 05. 12. 13:20

Készítette: Bi

Ellenőrizte: *Kézírással*

351

A miniszterelnök kabinetfőnöke⁶⁴⁰ elmondta, hogy a Szkopjei kérdés gyors lezárására számít. Legfontosabb problémának a név kérdését tartja. Görög részről a Szláv-Macedónia elnevezést javasolják. Elismerte, hogy az országban élő jelentős albán közösség számára ez elfogadhatatlan. Készek tovább keresni a kompromisszumos megoldást.

A bizalomerősítő csomagból a szimbólumok és a zászló kérdését lezártak tartják. A szkopjei vezetés a verginai csillagot nyilvánvaló alkupozíció-teremtő szándékkal választotta nemzeti jelképnek. Ezt a közvetítők és általában minden kívülálló is így látja. A görög kormány az ilyen sanda szándékkal, az utolsó pillanatban létrehozott „probléma” megoldásáért semmilyen ellentételezésre nem hajlandó.

Az alkotmányt illetően a kabinetfőnök felhívta a figyelmet arra, hogy nemcsak Görögországnak, hanem Bulgáriának és Albániának is vannak fenntartásai. Elismerte azonban, hogy e két országnak nincs közvetlen ráhatása a jelenlegi New York-i tárgyalási folyamatra, továbbá, hogy kifogásaik távlati beavatkozási és rejtett területi igényeket takarnak. Görögországnak nincsenek ilyen szándékai. Ezért az érveléseket nem tudja és nem is akarja összekapcsolni. Ugyanakkor a bolgár és albán kifogások alkalmasak arra, hogy rámutassanak a szkopjei alkotmány emberi jogi és kisebbségi szempontból elfogadhatatlan jellemzőire.

Az alkotmánynak azon paragrafusával kapcsolatban, mely a köztársaság területén kívül élő „macedónok” képviselésével foglalkozik, elfogadhatónak tartják O’Neilnek az edinburghi csúcsra készített javaslatát, mely gyakorlatilag a görög alkotmányban szereplő szöveggel azonos. Görög részről azonban leszögezik, hogy Görögországban nincs ilyen kisebbség.

A hétvégén Thesszalonikiben jártam magyar vállalatok kiállítása alkalmából. Számos jelentős üzletemberrel, politikai és kamarai vezetővel találkoztam. Egyértelmű várakozás tapasztalható a városban az iránt, hogy a szkopjei vita gyors lezárását követően megindulhat észak felé a görög gazdasági offenzíva, melyet sokkal hatékonyabb eszköznek tartanak a politikai stabilitás erősítése szempontjából is, mint az elmúlt egy év diplomáciai huzavonáját. Ez, valamint a bulgáriai és romániai üzleti lehetőségek felgyorsíthatják azt a folyamatot, mely Észak-Görögországot a Balkán fő üzleti, kereskedelmi központjává tehetik. Részben emiatt, részben az EK–görög összeköttetés fenntartása érdekében jelentős érdekeltség tapasztalható egy Bulgárián,

⁶⁴⁰ 1992 és 1993 között a görög miniszterelnök kabinetfőnöke Petros Papageorgiou volt.

Románián, és Magyarországon átvezető alternatív közúti és vasúti összeköttetés gyors kiépítése iránt.

– 148 – A. –

Lássa:
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

320.

Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
a magyar–macedón kapcsolatokról

1993. június 3.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
Jóváhagyta: SzócsFerenc
001799/1993
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 5 példányban
Kapja:

Magyar–macedón kapcsolatok

1991 szeptemberében Macedóniában népszavazáson döntöttek arról, hogy a terület független, szuverén állammá válik. Ezt követően, a többi jugoszláv köztársasághoz (Horvátország, Szlovénia) hasonlóan megkezdtük az új típusú kapcsolatépítést Macedóniával. Már 1991 szeptemberében – a magyar kormány meghívására – hivatalos látogatást tett hazánkban Kiro Gligorov macedón elnök. A vendég tárgyalásokat folytatott Göncz Árpád úrral és Antall József úrral. 1992 novemberében Risto Nikovski külügyi államtitkár látogatott Budapestre.

353

Fentiekén túl, több ízben került sor magyar, illetve macedón üzletemberek utazásaira egymás országába. Ez év februárjában macedón kereskedelmi küldöttség látogatott Budapestre, míg április végén az NGKM illetékesei folytattak tárgyalásokat Szkopjében egy kétoldalú kereskedelmi-gazdasági egyezmény kialakításának lehetőségeiről.

Ez év májusában Szkopjében megalakult a Macedón–Magyar Baráti Társaság, amelynek elnöke Paskal Gilevski, jeles műfordító. A szervezet a népi diplomácia⁶⁴¹ eszközeivel tovább erősítheti kapcsolatainkat.

Az 1991 szeptembere óta kialakított új típusú, kétoldalú kapcsolataink fő területei az alábbiakban foglalhatók össze:

Kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok

A korábbi JSZSZK-beli Macedóniával gazdasági kapcsolataink – még a többi tag-koztársasággal fenntartottakhoz képest is – perifériálisak voltak. A kétoldalú külkereskedelmi áruforgalom az 1980-as években változó volumenű, egészében azonban csökkenő tendenciájú volt. Ezt az irányzatot a '80-as évek végére sikerült megfordítani, a bekövetkezett növekedés a mindkét országban bevezetett kereskedelmi liberalizálásnak volt köszönhető. 1991 második felében a háborús események hatására ugyan csökkent a kétoldalú forgalom, ugyanakkor a közvetlen kereskedelmi kapcsolatok előtérbe kerülésével a forgalom bővítésére – a körülmények stabilizálódásával – új lehetőségek nyíltak.

A JSZSZK felbomlását követően, 1992-ben a Macedóniával folytatott külkereskedelmünk 1991-hez képest több mint megkétszereződött és mintegy 20%-kal meghaladta a rekordnak számító 1990. évi szintet is. A forgalom ilyen mérvű növekedésében döntő szerepe volt annak, hogy Macedónia kiválása békés úton történt és hogy Macedónia függetlenné válását követően a korábban Szerbián keresztül megvalósuló forgalom „rövidre záródott”. A jugoszláviai és részben a hazai változások következtében ugyanakkor az elmúlt 1-2 évben megszűnt a két ország kohászata és a műtrágyagyártás területén meglévő tartós együttműködés.

⁶⁴¹ A szervezett népi diplomácia a napjainkban használatos civil diplomácia kifejezésre utal, amely az állami külpolitika végrehajtásához nem tartozó, de azt elősegíteni képes nem kormányzati szereplők, politikai, társadalmi, emberjogi, ifjúsági és más szakmai szervezetek közötti külkapcsolati interakciót jelenti.

Kereskedelmi forgalmunk főbb mutatóinak alakulása:

(Érték: M USD-ban)

	1988	1989	1990	1991	1992
Export	7,4	12,9	23,9	9,5	29,7
Import	6,0	13,3	7,3	5,9	6,8
Forgalom	13,4	26,2	31,2	15,4	36,5

Kivitelünk legfontosabb tételei a Rába tehergépkocsik és alkatrészek, olajipari termékek, gumiabroncsok, alumínium, feldolgozott élelmiszeripari termékek. A magyar importban az elmúlt években a mezőgazdasági cikkek, a nemfémes termékek és az építőipari szaniterárúk voltak a legfontosabb tételek.

A vállalatok közötti élénkülő üzleti tevékenység mellett a külgazdasági szervezetekkel (Külszolgálatok Minisztériuma, Macedón Gazdasági Kamara) is jól alakultak kapcsolataink. Macedónia függetlenségének elnyerése, illetve az ENSZ-embargó bevezetése óta operatív szinten is gyakoriak az érintkezések. A tárgyalások során is kifejezésre jutott érdeklődésük hazánk, mint gazdasági partner, és mint a piacgazdasági változásokban élenjáró, nagy tapasztalatokkal rendelkező ország iránt. Kérésükre több külkereskedelemmel, külgazdasággal foglalkozó magyar törvény, rendelkezés szövegét átadtuk, tájékoztattuk őket, milyen jellegű megállapodásokat kötöttünk kelet-közép-európai partnereinkkel, közvetlenül segítettük a forgalom realizálhatóságát az embargó körülményei között.

A kétoldalú kapcsolatok új, egyezményes alapjait illetően már eddig is előkészítő tárgyalásokat folytattunk a – köztársaság önállóságának Magyarország által történő elismerését követően – megkötendő kereskedelmi-gazdasági együttműködési megállapodásról. Az egyezmény szövegét a macedón partnerrel véglegesítettük, mely az elismerés után azonnal aláírható lesz.

Összességében magyar részről tovább bővíthető értékesítési piacként és – a délszláv háborús helyzet rendeződésével – stabil gazdasági partnerként célszerű számolni Macedóniával.

Ipari együttműködés

Ipari kapcsolataink fejlesztésének jó perspektívái lehetnek Macedóniában, amit viszont a gazdaság és az államigazgatás szétziláltsága, a Kis-Jugoszlávia elleni embargó még jó ideig nem enged kibontakozni. Minisztériumok közötti együttműködési kapcsolatok korábban elsősorban az erős jugoszláv centralizálási törekvések miatt, Jugoszlávia széthullása után pedig a bizonytalan macedón állapotok miatt nem alakultak ki.

Az IKM készen áll a kapcsolatok fejlesztésére mind az ipar, mind pedig az idegenforgalom területén. E munkának jó háttérrel fog jelteni a várhatóan hamarosan létrejövő Gazdasági Vegyes Bizottság.

Rendkívül fontosnak tartjuk a két ország gazdálkodó szervezetei közötti információ-cserét, egymás kölcsönös megismerését. Macedón érdeklődés esetén készek vagyunk a gazdaságátalakítás tapasztalatait konzultációk keretében megosztani.

Kulturális-művészeti kapcsolatok

Ezt az együttműködési területet még a JSZSZK-val kötött, 1989–1991. évi államközi munkaterv alapján fejlesztettük, de az már akkor is messze elmaradt a 3 szomszédos köztársasággal kialakított kapcsolatrendszerrel.

Az államközi szerződés alapján tartott közvetlen kapcsolatot az MTA két macedón partnerintézménnyel is (Nemzeti Történeti Intézet és Szkopjei Folklór Intézet). Rendszeresen fogadtak 2-2 főt az Ohridi Nyári Egyetemre, s az 1989–90-es tanévtől lehetővé vált a magyar lektorátus megnyitása a Szkopjei Cirill és Metód Egyetemen. Az ELTE-n a jelzett időponttól szintén megkezdte működését a macedón lektorátus.

A macedón fél meghívott magyar együtteseket, illetve szakértőket a Balkán Folklór Fesztiválra és Szimpóziumra, az Ohridi Nyárra. Feltétlen említést érdemel még az írószövetségek és műfordítók eredményes közvetlen kapcsolata.

Kapcsolataink folytonosságát jelenleg gyakorlatilag a lektorátusok működése jelenti. Macedónia elismerését követően tervezzük a Magyar–Macedón Kulturális Egyezmény és Munkaterv aláírását, ami fontos lépés lesz kulturális kapcsolataink területén. A macedón tervezet véleményezése megtörtént és a magyar választervezetet hamarosan átadjuk. Ugyanakkor a kétoldalú kapcsolatok szerződéses megalapozottsága csupán gesztusértékű lépés lehet, mivel anyagi lehetőségeink nagyobb jelentőségű akciók beiktatását nem teszik lehetővé és a kölcsönös szakmai érdekelttség is csekély. Így pl. az MTA kifejezetten kérte, hogy az egyezményben és a munkatervben ne szerepeljen együttműködésük macedón partnereikkel.

A jövőt illetően továbbra is fontosnak tartjuk a lektorátusok működtetését, a múzeumi kapcsolatok kiszélesítését a természettudományokra, régészetre és a művészetekre, valamint a levéltári együttműködést.

Fentiekén túl, a macedón belügyminiszter ez év januárjában levélben kereste meg a magyar rendőrség illetékeseit. A miniszter javasolta partnereinek egyezmény megkötését a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem és a tiltott fegyverkereskedelem elleni közös harcról. Egyben javasolta a két ország rendőri szervei akcióinak összehangolását konkrét bűncselekmények felderítése érdekében.

Tekintettel arra, hogy Macedónia jelenleg nem tagja még az Interpolnak sem, a Belügyminisztérium illetékesei nem tartották időszerűnek a fenti együttműködési keretek kialakítását.

Budapest, 1993. június 3.

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

321.

Katona Lászlónak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
Macedónia elismeréséről és a magyar álláspontról

1993. június 4.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Katona László
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
0033/20/1993.
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 5 példányban

Macedónia nemzetközi elismerésének kérdésköre; álláspontunk

I.

A volt jugoszláv köztársaságok nemzetközi elismerésének folyamata gyakorlatilag már 1991 júniusától, Szlovénia Horvátország által történt elismerésével kezdetét vette. E folyamatban meghatározó jelentőségű volt az EK Külügyminiszteri Tanácsának 1991. december 16-i, a délszláv köztársaságok elismerésével foglalkozó nyilatkozata, amelynek alapján az EK-tagállamok 1992. január 15-től megkezdtek kétoldalú hivatalos kapcsolataik (beleértve a diplomáciai viszony feltételét is) kiépítését Szlovéniával és Horvátországgal.

A jelzett dokumentum Macedóniával kapcsolatban megállapította: a köztársaságnak alkotmányos és más politikai garanciákat kell biztosítania arra, hogy semmiféle területi igényt nem támaszt szomszédjaival szemben, s a köztársaság nem vesz fel olyan új nevet, ami önmagában is területi igényeket sugallhat (a macedón kormány

ezeket a követeléseket – a név kivételével – az 1992. január 6-i alkotmánymódosítással teljesítette).

Mindezek alapján a Badinter-féle Döntőbizottság megállapította, hogy Macedónia megfelel az EK által megszabott kritériumoknak, s javasolta a köztársaság elismerését. Erre azonban a tervezett időpontban (1992. január 15.) – Görögország vétója miatt – nem került sor.

II.

A macedón fél lépései (pl. az alkotmánymódosítás) nem elégitették ki a görög felet, amely többek között arra hivatkozik, hogy a macedón alkotmány utalást tartalmaz a macedón nemzet oszthatatlanságára, és a jelenlegi Bulgária és Görögország területén levő macedón „tartományok” egyesítését sugallja. Görögország súlyosan kifogásolja Kiro Gligorov macedón elnök több kijelentését, melyek szerint a görög, bolgár és albán elnyomás alatt élő macedón nép nem etnikai kisebbség, hanem rabszolgasorba kényszerített, elnyomott része a macedón nemzetnek. Mindezen túl, a görög kormány határozottan elutasítja az ún. verginai csillag Macedónia nemzeti jelképeként történő használatát, a macedón területi igényeket sugalmazó térképek, jelvények stb. terjesztését és használatát. A legfőbb nézeteltérést azonban a két fél között Macedónia, mint független köztársaság új elnevezése jelentette, ami az ENSZ-ben is komoly vitákhoz vezetett.

A fentiek alapján Görögország a nemzetközi szintén a halogatás, az erőteljes nyomásgyakorlás taktikáját alkalmazta (nem riadva vissza a zsarolástól és a fenyegetésektől sem) Macedónia EK-elismerésének kérdésében, miközben politikája az önálló macedón államiság késleltetésére, illetve megakadályozására irányult. Ezek a lépések mindmáig sikerrel jártak, jóllehet Görögország álláspontja több ízben elszigetelődött az EK-n belül.

Az egyre merevebbé váló görög álláspont ellensúlyozására a vezető nyugati hatalmak hivatalos dokumentumokban foglaltak állást a macedónkérdés pozitív elbírálása mellett. Így például az USA és az EK 1992. március 10-i közös nyilatkozatukban határozottan támogatták Macedónia és Bosznia-Hercegovina elismerését. Az EK-országok május 2-i guimarães (Portugália) nyilatkozatukban kötelezettséget vállaltak a köztársaság elismerésére, amennyiben elfogadható megoldás születik annak elnevezésére. A május 11-i, lisszaboni EK-csúcstalálkozóról kiadott közlemény ugyancsak megerősítette az elismerési feltételeket.

A visegrádi hármas 1992. május 6-án szintén közös közleményt hoztak nyilvánosságra arról, hogy készek Macedónia elismerésére.

III.

A délszláv válság elmélyülése és a nyugati hatalmak megosztottsága miatt azonban az EK az elmúlt évben – engedve a görög nyomásnak – több ízben elhalasztotta a döntést Macedónia elismerésének kérdésében. E halogatást és döntésképtelenséget tapasztalva, a macedón vezetés 1992 júliusában úgy határozott, hogy kéri a köztársaság felvételét az ENSZ-be.

A görög és a macedón fél, hosszas egyeztetés után, francia–brit–spanyol közvetítéssel megegyezett abban, hogy Macedónia ENSZ-felvétele a „Former Yugoslav Republic of Macedonia”⁶⁴² ideiglenes néven történjen. A macedón kormány ugyanakkor megerősítette, hogy a FYROM elnevezés végső megoldásként elfogadhatatlan számukra, mivel el kívánnak kerülni minden olyan utalást, amely kapcsolatba hozza őket a volt Jugoszláviával. A kabinet egyben kifejezte reményét, hogy az ENSZ-tagság megnyitja az utat az ország számára a nemzetközi elismeréshez.

Az ENSZ BT tagfelvételi bizottsága végül is ez év április 7-én támogatásáról biztosította Macedónia kérelmét. Ez alapján az ENSZ Közgyűlése április 8-i ülésén – közfelkiáltással – Former Yugoslav Republic of Macedonia ideiglenes néven felvették az országot a tagállamok sorába. Döntést hoztak arról is, hogy az ideiglenes állapot – a köztársaság elnevezése, zászlaja és más kérdések – rendezése érdekében a Vance–Owen-féle tárgyalássorozatot kiterjesztik Macedóniára is. Az ily módon kialakított görög–macedón bizalomerősítő tárgyalások első fordulójára április 13-án került sor. A felek megegyeztek abban, hogy a Vance–Owen-féle közvetítés maximum 2 hónapos időtartamra szól, s az nem kötelező érvényű döntésbíráskodás lesz. A társelnökök javaslatainak érvénybe léptetéséhez a felek hozzájárulása szükséges.

A New Yorkban folyó bizalomerősítő tárgyalások legutóbbi fordulójára során a felek szinte minden vitás kérdésben egyetértésre jutottak, kivéve Macedónia végleges elnevezésének problémáját. Vance (aki itt megtartotta békéltető szerepét) és Owen 2 hét gondolkodási időt adott a megegyezés kimunkálására és aláírására. Ha ez sem hoz megoldást, akkor a tárgyalásokat Genfben folytatják.

⁶⁴² Macedónia egészen 2019-ig Macedónia volt Jugoszláv Köztársaság néven volt megnevezve a nemzetközi szerződésekben. A görög–macedón névvita rendezésére 2018. június 17-én a Prespa-tó partján állapodott meg a két ország miniszterelnöke és külügyminisztere. A macedón parlament 2019. január 11-én fogadta el az ország nevének megváltoztatásáról szóló törvénymódosítási javaslatot, míg a görög parlament 2019. január 25-én ratifikálta a megállapodást. A macedón kormány 2019. január 19-én jelentette be az ország hivatalos új nevét, akkortól kezdve az országot Észak-Macedóniának nevezik.

Időközben az ENSZ újabb erőfeszítéseket tett és tesz a délszláv válság Macedóniára történő kiterjedésének megakadályozása érdekében. Az 1992. december 11-i, 795. sz. BT-határozat⁶⁴³ értelmében egy 700 fős UNPROFOR-egységet (gyalogos zászlóalj) küldtek Szerbia és Macedónia határára. A legutóbbi információk szerint hasonló „megelőző” küldetést látna el külön az USA 700 katonájával, akiket ugyanott helyeznének el.

Fentiekén túl, 1992 őszén egy EBEÉ-misszió (spillover mission) került felállításra⁶⁴⁴ Szkopjében, amerikai irányítással. A megfigyelőmisszió célja a délszláv konfliktus macedóniai áttérjedésének megakadályozása, információk gyűjtése a köztársaság belső helyzetéről.

IV.

Macedónia nemzetközi elismerésének ügye – a jelenlegi állapot szerint – a következőkben összegezhető:

Az ENSZ-be történt felvételét megelőzően Macedóniát az alábbi államok ismerték el: Bulgária (elsőként), Oroszország, Törökország, Litvánia, Fehéroroszország, Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, valamint a csak Törökország által elismert Észak-Ciprusi Török Köztársaság.

Az USA, Kanada, valamint az EK-tagországok álláspontja szerint az ENSZ-be való felvétel megszavazása csak a köztársaság de facto elismerését jelentette. Tehát a de jure elismerés és a diplomáciai kapcsolatok felvétele még várat magára.

⁶⁴³ Az ENSZ BT 1992. december 12-i 795. határozata ENSZ békefenntartó erők telepítéséről Macedónia Albánia és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság közötti határaitra.

⁶⁴⁴ Az EBESZ Macedónia-missziójának létrehozásáról 1992. szeptember 18-án született döntés. Ennek értelmében az EBESZ előbb egy tényfeltáró missziót küldött Macedóniába. Ez a küldöttség találkozott Gligorov köztársasági elnökkel és más kormánytisztviselőkkel, de felkereste a macedóniai albánok képviselőit is, majd látogatást tettek a Szerbia, Albánia és Bulgária határán lévő különböző ellenőrző pontoknál. A látogatást követően, 1992. szeptember végén az EBESZ szkopjei székhellyel, az albán többségű Tetovóban és a szerb határ menti Kumanovóban állította fel állandó misszióinak a képviselőit, amelynek élére Rober Frowick amerikai nagykövetet nevezték ki.

Álláspontunk Macedónia elismerésével kapcsolatban:

Ez év tavaszán megkezdődött a köztársaságnak a nemzetközi és az európai együttműködési szervezetekbe való integrálódási folyamata. Ezt jelzi, hogy ez év április 8-án felvették az ENSZ tagállamai sorába, az EBEÉ VTB ez év április 26–28-i ülésén pedig a köztársaság – megfigyelői státusszal – a szervezet tagja lett, „Former Yugoslav Republic of Macedonia” ideiglenes néven.

A Közép-Európai Kezdeményezés tagországainak júliusi, budapesti csúcstalálkozóján szintén napirendre kerül Macedónia felvételének ügye. Az eddigi jelzések alapján várható, hogy a köztársaság teljes jogú tagságot kap.

Macedónia elismerésének jogi alapjául a Magyar Köztársaság elnökének 1991. december 28-i, 434. sz. határozata szolgálhat, amely előírja a nagykövetségi szintű diplomáciai kapcsolatok létesítését a köztársasággal. Megjegyzendő, hogy a macedón külügyminiszter tanácsadója ez év február 23-án a Külügyminisztériumban szóbeli jegyzéket adott át, amelyben a macedón fél javaslatot tett főkonzulátusok kölcsönös létesítésére egymás fővárosaiban, az egész országra kiterjedő konzuli hatáskörrel. Az illetékes területi főosztály vezetője válaszában ígéretet tett a macedón fél javaslatának tanulmányozására.

Összességében szükségesnek tartjuk, hogy nagykövetségi szintű diplomáciai kapcsolatokat létesítsünk Macedóniával. Ezt a lépést – kellő mérlegelés után – az EK részéről történő de jure elismeréssel azonos időben, azzal egyeztetve kell megtennünk. Hangsúlyozni kell ugyanakkor, hogy az EK-t semmi nem készteti a gyors elismerésre, hiszen vezető államai már korábban főkonzulátusokat nyitottak Szkopjében.

Szólni kell arról is, hogy a macedón fél az elmúlt időszakban több ízben, a Külügyminisztériumnak közvetlenül megküldött jegyzékeiben arra szólította fel a magyar felet, hogy hivatalos megkereséseiben az ország alkotmányos nevét, tehát a Macedónia Köztársaság elnevezést használja. Álláspontunk szerint azonban a köztársaság végleges nevének jóváhagyásáig az ENSZ által elfogadott „Former Yugoslav Republic of Macedonia” formulát kell használni.

Budapest, 1993. június 4.

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

A 4. Területi Főosztály javaslatai Jeszenszky Géza és Stevo Crvenkovski macedón
külügyminiszter New York-i találkozására

1993. szeptember 23.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Magyar József
Látta: Varga Imre
Jóváhagyta: Szabó István
002571/1993.
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 11 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Oberfrank F.
Endreffy M.
Gyarmati I.
Zágráb
Belgrád
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Javaslat Jeszenszky Géza és Stevo Crvenkovski macedón külügyminiszter
esetleges New York-i találkozásának témáira

Macedónia már korábban, több ízben sürgette a diplomáciai kapcsolatok felvételét Magyarországgal. Ez év április 8-án Magyarország is támogatta Macedónia ENSZ tagfelvételét, amivel de facto elismerte a köztársaságot.

Nem zárható ki, hogy a macedón külügyminiszter kezdeményezni fogja a kétoldalú találkozót és újra szorgalmazni fogja Macedónia de jure elismerését.

Az esetleges kétoldalú megbeszéléseken az alábbiakat vessük fel:

1. Magyarország támogatja Macedónia nemzetközi emancipációját. Pozitívan szavaztunk az ENSZ-ben, Budapesten lett Macedónia KEK-tagállam.

2. Magyarország az EK-hoz való integrálódás folyamatának egészén belül az ún. Európa (Társulási) Egyezmény életbe léptetése előtti utolsó fázisban van. Hiányzik Franciaország és Olaszország ratifikációja, amelyet a társulási intézmények létrehozása

követ. Ezt a folyamatot semmiképpen nem kívánjuk veszélyeztetni, kérjük a macedón fél megértését és türelmét.

3. A fentiekben jelzett folyamat, amelyet prioritásként kezelünk, ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a mostani görög belpolitikai helyzet tükrében vizsgáljuk meg, milyen új lehetőségeink nyílnak az elismerés tekintetében.

4. Jelezzük, hogy a többszöri macedón kérésre reagálva (a macedón fél legutóbb július 26-i jegyzékében javasolta, hogy ez év szeptemberében Szkopjében kerüljön sor kétoldalú konzultációkra), belátható időn belül szakértői KÜM-delegáció küldését tervezzük Szkopjéba. E megbeszélésen a budapesti macedón és a szkopjei magyar főkonzulátus létrehozása is napirendre kerülhet (a főkonzulátusok nyitása nem függvénye a diplomáciai elismerésnek).

5. Továbbra is nyitottak vagyunk a kétoldalú kapcsolatok fejlesztésében. Érdekeltek vagyunk a kétoldalú kereskedelmi-gazdasági együttműködésben és a már kidolgozott, ezt rögzítő egyezmény aláírásában. Kulturális kapcsolataink folytonosságát a lektorátusok működése jelenti. Macedónia elismerését követően tervezzük a magyar–macedón Kulturális Egyezmény és Munkaterv aláírását.

6. Kölcsönösen érdekeltek vagyunk a délszláv válság mielőbbi rendezésében és reméljük, hogy a válság kapcsán felmerülő problémák az államközi kapcsolatok további fejlődését nem befolyásolják.

Budapest, 1993. szeptember 23.

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

323.

Rejtjeltávirat Athénból. Diplomáciai kapcsolatok létesítése Macedóniával

1993. december 1.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH20725

Érkezett: 93. 12. 01. 11:49

Készítette: BO.

363

Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 49, 24

Az orosz első beosztott november 30-án elmondta, hogy Szkopjében tanácsosi rangú diplomata kezdte meg munkáját az orosz képviseleten. A képviselet nem nagykövetség és a diplomata sem ügyvivőként tevékenykedik. Feladata a kapcsolattartás a helyi vezetéssel és az orosz vezetés tájékoztatása a tapasztalatokról. A követtanácsos elmondta, hogy az athéni amerikai nagykövetség követtanácsosa a nap folyamán élénken érdeklődött a diplomata státuszát illetően.

Brit tanácsos szerint Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Olaszország még karácsony előtt diplomáciai kapcsolatokat létesít Macedóniával. A döntést kifogásoló görög vezetőkkel közölték, hogy az egyes országok egyéni döntéséről és nem egyeztetett EU-akcióról van szó, így nincs is szükség konszenzusra a kérdésben az EU tagállamai között. A brit diplomata szerint az EU többi tagországa egyenként, vagy kisebb csoportokban követi a négyek lépését.

A *Reuters* hírügynökség vezető görögországi tudósítója szerint a görög vezetés tisztában van azzal, hogy a Macedónia-csatát elvesztette. Képtelen megakadályozni a diplomáciai kapcsolatok felvételét Macedónia és az EU tagországai között. Formális tiltakozáson túl nem sokat tehet. Tartani fogja magát ahhoz a korábbi ígérethez, hogy Macedónia néven nem ismeri el északi szomszédját. A határ lezárásával kapcsolatos fenyegetés azonban üres szólam csak. A maastrichti szerződés életbe lépésével a görög-macedón határ egyben az Unió határa is lett. Nincs arra lehetősége a görög kormánynak, hogy pl. megtagadja a berakodást Thesszaloniki kikötőjében egy Macedónia számára árut szállító brit hajótól.

– 314 – K. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

IX. Területi Főosztály

Európai Közösségek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. D

364

Rejtjeltávirat Athénból. Brit bejelentés Macedónia elismeréséről

1993. december 15.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító ATH10791

Érkezett: 93. 12. 15. 15:38

Készítette: Ma.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

47

Vezető brit diplomata december 14-én első beosztottunknak elmondta, hogy a hivatalos látogatáson Athénban tartózkodó David Heathcoat-Amory EU-ügyekkel foglalkozó brit miniszter arról tájékoztatta Pangalosz külügyminiszter-helyettest, hogy Nagy-Britannia a hét végéig felveszi a diplomáciai kapcsolatot a volt jugoszláv Macedón Köztársasággal. A miniszter a tájékoztatásra felszólító utasítást athéni tartózkodása alatt kapta. A felállítandó nagykövetséget kezdetben ügyvivő vezeti.

A Külügyminisztérium főtitkára tájékoztatott, hogy a német, a brit, az olasz, a francia, a holland és a dán nagykövet tegnap hivatalosan bejelentette a Külügyminisztériumban, hogy kormányaik december 16-án nyilvánosságra hozzák döntésüket a diplomáciai kapcsolatok felvételéről a FYROM-mal. Valamennyi ország rezidens missziót nyit Szkopjében, melyeket egyelőre ügyvivők vezetnek majd. Görög részről nincs kétségük afelől, hogy nagykövet küldése csak idő kérdése. A főtitkár szerint várható, hogy Portugália, (elnökségi periódusa után) Belgium és Luxemburg rövidesen követi az első hat országot. Nem számítanak arra, hogy európai országok gyorsan és nagy számban követik a példát. Ez nyilvánvalóan hivatalos reagálás vonala. A valóságban számos nagykövet kolléga jelezte, hogy kormánya rövidesen követi az EU országait.

Javaslom, hogy magyar részről a KEK-országokkal koordinálva lépjünk, korábbi táviratom szerint időzítve.

A főtitkár elmondta, hogy görög részről hatalmas erőfeszítést tettek a fenti lépés megakadályozására – sikertelenül. Megítélésük szerint a döntés azt az üzenetet közvetíti Gligorovnak, hogy merev, a kompromisszumot elutasító magatartása a továbbiakban is követhető, így közvetve a megállapodás esélyét csökkenti.

A főtitkár szerint a fél évvel ezelőtt létrehozott „csomag-elképzelés” már nem létezik. Az abban szereplő, ún. bizalomerősítő részt Görögország a korábbi tárgyalásokon elfogadta, míg a szkopjei vezetés elutasította. Az országnév ügyében tett görög engedményt Szkopjében ugyan nem utasították el, ám nem is fogadták el hivatalosan. A jelenlegi görög kormány álláspontja fényében ezt a részt a csomagból törölni kell, ami lényegében egyenlő magának a csomagnak a megszűnésével. Görög részről egyelőre nem látják értelmét annak, hogy – Gilgorov kedvező jelzése nélkül – visszatérjenek a tárgyalóasztalhoz, bár tudják, hogy ez előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz.

A kormány megtorló, megszorító intézkedéseket fontolgat Szkopjével szemben. A miniszterelnök nyilvános állásfoglalásban zárta ki katonai erő alkalmazását. Minden bizonnyal folytatódik azonban a görög diplomácia magatartása, amely megakadályozza Szkopje bejutását a nemzetközi és európai politikai és gazdasági intézményrendszerbe. Továbbra is blokkolni fogják a szkopjei felvételt az Európa Tanácsba és az EBEÉ-be. Az Európai Unióban a Szkopjével kapcsolatos döntések megvívótázása várható. Korlátozni fogják a személyek mozgását a két ország közt és – végső soron – szóba kerülhet a határok teljes lezárása is. A fokozatos szankciókat tartalmazó csomag összeállítása folyamatban van, és még folyik a vita a görög vezetésben arról is, hogy milyen körülmények bekövetkezte esetén kezdjék meg az alkalmazást.

A főtitkár elmondta még, hogy nagyra értékelik az amerikai magatartást. A miniszterelnök fia, George Papandreu külügyminiszter-helyettes a legmagasabb szinten kapott ígéretet arra, hogy az USA nem követi az EU-országokat a diplomáciai kapcsolatok létesítésében. Az amerikai jogi gyakorlat szerint egyébként az ENSZ-tagfelvétel nem jelenti automatikusan az elismerést sem. Ehhez külön aktus szükséges az Egyesült Államokban. Az athéni amerikai nagykövet tegnap újra megerősítette kormánya álláspontját Papuliasz külügyminiszternek.

– 322 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

325.

Antalpéter Tibor londoni nagykövet nyílt távirata.
Az Egyesült Királyság diplomáciai kapcsolatba lép Macedóniával

1993. december 16.

Magyar Köztársaság Nagykövetsége
London

London, 1993. december.16.

Ikt. szám: 918/Fax/1993

Küldő neve: Antalpéter Tibor
Címzett: (osztálykód) 47
Telefax szám:
Küldött oldalak száma: 1
Megjegyzés:

35 Eaton Place
London SW1X 8BY
Tel: (44 71) 235 4048
235 7191
Fax: (44 71) 823 1348

Ma (16-án) reggel Jeremy Greenstock, az FCO illetékes helyettes államtitkára – korábbi ígéretének megfelelően – tájékoztatott, hogy a mai nap folyamán Nagy-Britannia jegyzékcseré formájában felveszi a diplomáciai kapcsolatokat Macedóniával. Információk szerint hasonló lépést tervez Olaszország, Hollandia, Németország és Dánia. Franciaország egyelőre csak elismeri Macedónia létét, de diplomáciai kapcsolatokat nem készül létesíteni.

Nagy-Britannia kedden tervezett lépéséről tájékoztatta a görög kormányt. Lépésük a várakozásnak megfelelően ellenkezést váltott ki, de nem olyan nagymértékűt,

mint amire számítottak. Görög részről várható a neheztelés kinyilvánítása és esetleg bizonyos gazdasági embargók (főleg tranzitszállítások ügyében) kilátásba helyezése.

Az államtitkár megjegyezte, hogy remélik, Magyarország követi Nagy-Britannia példáját.

Antalpéter Tibor
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

326.

Rejtjeltávirat Athénból. Lengyel konzulátus nyitása Macedóniában

1994. január 7.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH20856

Érkezett: 94. 01. 07. 16:03

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

47

A lengyel nagykövet elmondta, hogy kormánya december végén határozatot hozott a diplomáciai kapcsolatok létesítéséről Macedóniával. Egyelőre konzulátus felállítását tervezik. Ezt az országban tartózkodó 1500 lengyel állampolgár konzuli védelmének igénye teszi sürgetővé.

A nagykövet tájékoztatott, hogy görög részről a lépéssel kapcsolatban semmilyen észrevételt nem tettek, arra semmilyen görög reakció nem volt, s nem kapott nyilvánosságot a sajtóban sem.

A nagykövet szerint az európai országok jelentős része azért létesített diplomáciai kapcsolatot Macedóniával a közelgő görög EU-elnökség ellenére, mert ezzel az áprilisi szkopjei választások előtt jó időben politikai támogatást kívánnak adni Gligorovnak.

368

Lengyelországban is tartanak attól, hogy a VMRO tényerését szolgálná, ha Gligorov nem tudna konkrét eredményeket felmutatni. Ez pedig újabb destabilizáló tényező tényleges színre lépését jelentené.

– 03 – A. –

Lássa:
IV. Területi Főosztály
Varga I.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

327.

Magyar Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
Macedónia nemzetközi elismeréséről és a magyar álláspontról

1994. február 10.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Magyar József
Láta: Varga Imre
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
0052/4/1994
0003

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 3 példányban
Kapja: elosztóív szerint
Melléklet: 8 db

Macedónia nemzetközi elismeréséről

I.

A volt jugoszláv köztársaságok nemzetközi elismerésének folyamata gyakorlatilag már 1991 júniusától, Szlovénia Horvátország által történt elismerésével kezdetét vette.

369

E folyamatban meghatározó jelentőségű volt az EK Külügyminiszteri Tanácsának 1991. december 16-i, a délszláv köztársaságok elismerésével foglalkozó nyilatkozata, amelynek alapján az EK-tagállamok 1992. január 15-étől megkezdték kétoldalú hivatalos kapcsolataik (beleértve a diplomáciai viszony feltételét is) kiépítését Szlovéniával és Horvátországgal.

A jelzett dokumentum Macedóniával kapcsolatban megállapította: a köztársaságnak alkotmányos és más politikai garanciákat kell biztosítania arra, hogy semmiféle területi igényt nem támaszt szomszédjaival szemben, s a köztársaság nem vesz fel olyan új nevet, ami önmagában is területi igényeket sugallhat (a macedón kormány ezeket a követeléseket – a név kivételével – az 1992. január 6-i alkotmánymódosítással teljesítette).

Mindezek alapján a Badinter-féle Döntőbizottság megállapította, hogy Macedónia megfelel az EK által megszabott kritériumoknak, s javasolta a köztársaság elismerését. Erre azonban a tervezett időpontban (1992. január 15.) – Görögország vétője miatt – nem került sor.

II.

A macedón fél lépései (pl. az alkotmánymódosítás) nem elégítették ki a görög felet, amely többek között arra hivatkozik, hogy a macedón alkotmány utalást tartalmaz a macedón nemzet oszthatatlanságára, és a jelenlegi Bulgária és Görögország területén levő macedón „tartományok” egyesítését sugallja. Görögország súlyosan kifogásolja Kiro Gligorov macedón elnök több kijelentését, melyek szerint a görög, bolgár és albán elnyomás alatt élő macedón nép nem etnikai kisebbség, hanem rabszolgasorba kényszerített, elnyomott része a macedón nemzetnek. Mindezen túl, a görög kormány határozottan elutasítja az ún. verginai csillag Macedónia nemzeti jelképeként történő használatát, a macedón területi igényeket sugalmazó térképek, jelvények stb. terjesztését és használatát. A legfőbb nézeteltérést azonban a két fél között Macedónia, mint független köztársaság új elnevezése jelentette, ami az ENSZ-ben is komoly vitákhoz vezetett.

A fentiek alapján Görögország a nemzetközi szinten a halogatás, az erőteljes nyomásgyakorlás taktikáját alkalmazta (nem riadva vissza a zsarolástól és a fenyegetésektől sem). Macedónia EK-elismerésének kérdésében, miközben politikája az önálló macedón államiság késleltetésére, illetve megakadályozására irányult. Ezek a lépések mindmáig sikerrel jártak, jóllehet Görögország álláspontja több ízben elszigetelődött az EK-n belül.

Az egyre merevebbé váló görög álláspont ellensúlyozására a vezető nyugati hatalmak hivatalos dokumentumokban foglaltak állást a macedónkérdés pozitív elbírálása mellett. Így például az USA és az EK 1992. március 10-i közös nyilatkozatukban határozottan támogatták Macedónia és Bosznia-Hercegovina elismerését. Az EK-országok május 2-i guimarãesi (Portugália) nyilatkozatukban kötelezettséget vállaltak a köztársaság elismerésére, amennyiben elfogadható megoldás születik annak elnevezésére. A május 11-i, lisszaboni EK-csúcstalálkozóról kiadott közlemény ugyancsak megerősítette az elismerési feltételeket.

A visegrádi hármak 1992. május 6-án szintén közös közleményt hoztak nyilvánosságra arról, hogy készek Macedónia elismerésére.

III.

A délszláv válság elmélyülése és a nyugati hatalmak megosztottsága miatt azonban az EK az elmúlt évben – engedve a görög nyomásnak – több ízben elhalasztotta a döntést Macedónia elismerésének kérdésében. E halogatást és döntésképtelenséget tapasztalva, a macedón vezetés 1992 júliusában úgy határozott, hogy kéri a köztársaság felvételét az ENSZ-be.

A görög és a macedón fél, hosszas egyeztetés után, francia–brit–spanyol közvetítéssel megegyezett abban, hogy Macedónia ENSZ-felvétele a „Former Yugoslav Republic of Macedonia” ideiglenes néven történjen. A macedón kormány ugyanakkor megerősítette, hogy a „FYROM” elnevezés végső megoldásként elfogadhatatlan számukra, mivel el kívánnak kerülni minden olyan utalást, amely kapcsolatba hozza őket a volt Jugoszláviával. A kabinet egyben kifejezte reményét, hogy az ENSZ-tagság megnyitja az utat az ország számára a nemzetközi elismeréshez.

Az ENSZ BT tagfelvételi bizottsága végül is ez év április 7-én támogatásáról biztosította Macedónia kérelmét. Ez alapján az ENSZ Közgyűlése április 8-i ülésén – közfelkiáltással – „Former Yugoslav Republic of Macedonia” ideiglenes néven felvették az országot a tagállamok sorába. Döntést hoztak arról is, hogy az ideiglenes állapot – a köztársaság elnevezése, zászlaja és más kérdések – rendezése érdekében a Vance–Owen-féle tárgyalássorozatot kiterjesztik Macedóniára is. Az ily módon kialakított görög–macedón bizalom erősítő tárgyalások első fordulójára április 13-án került sor. A felek megegyeztek abban, hogy a Vance–Owen-féle közvetítés maximum 2 hónapos időtartamra szól, s az nem kötelező érvényű döntésbíráskodás lesz. A társelnökök javaslatainak érvénybe léptetéséhez a felek hozzájárulása szükséges.

Az ENSZ főtitkára 1993. május 26-án jelentést nyújtott be a BT elnökének a Vance–Owen-féle közvetítőmisszió eddig végzett munkájáról. A dokumentum többek között az alábbiakat tartalmazza:

1993. április folyamán a görög és a macedón szakértői delegáció több tárgyalást folytatott, míg Lord Owen Szkopjében és Athénban próbált közvetíteni a két fél között. Április 29-én, New Yorkban a két társelnök átadta a görög és a macedón félnek a két ország határainak véglegesítéséről, a bizalomerősítő intézkedések kidolgozásáról és a két fél további együttműködéséről szóló egyezmény tervezetét, (mellékelve). A dokumentumot Vance és Owen átnyújtotta a görög miniszterelnöknek és a macedón elnöknek is.

Az egyezménytervezet főként a bizalomerősítő intézkedésekkel és a görög–macedón együttműködés különböző formáinak kialakításával foglalkozik. A tervezet vitája során a legnagyobb ellentéteket Macedónia új, végleges elnevezése váltotta ki. A görög fél ragaszkodott azon álláspontjához, mely szerint a másik fél – főleg nemzetközi kapcsolataiban – nem használhatja a „Makedónia” nevet. Ha mégis megtenné, akkor elfogadhatóbb lenne a „Slavomacedonia” elnevezés. Ezzel szemben a macedón fél közölte, hogy ragaszkodik az ország alkotmányos nevéhez, ami: Macedónia Köztársaság (Republic of Macedonia). Mindazonáltal a macedón fél kifejezte hajlandóságát arra, hogy tárgyaljon egy, csak „nemzetközi használatra” szóló elnevezésről.

Fentiekkel szemben Vance és Owen kompromisszumos megoldása a következő volt (mind hazai, mind pedig nemzetközi használatra): Új Macedónia Köztársaság (The Republic of Nova Macedonia).

A görög kormány 1993. május 28-i, az ENSZ főtitkárához intézett levelében elutasította a kompromisszumos javaslatot, s ismét felvetette a „Slavomacedonia” elnevezést. Egyben javasolta a főtitkárnak, hogy – felügyeletével – kezdődjenek közvetlen görög–macedón tárgyalások a folyamatban lévőkkel párhuzamosan.

A macedón elnök május 29-i állásfoglalásában kifejtette: tekintettel arra, hogy az ország nevét az alkotmányban külön meghatározták, annak megváltoztatása destabilizálhatná nemcsak a köztársaság, hanem a térség helyzetét is, tehát ragaszkodnak a „Macedónia Köztársaság” névhez.

A két fél megmerevedett álláspontja miatt, a New York-i bizalomerősítő tárgyalások eddig nem hoztak áttörést. A tárgyalások folytatásáról az ENSZ BT június 18-án elfogadta a 845. sz. határozatot (mellékeljük).

A világszervezet az 1993 nyarán Cyrus Vance-t bízta meg – augusztus 1-i hatállyal – a közvetítőmisszió folytatásával. Ez alapján szeptember 28-án került sor az újabb egyeztető tárgyalásra, amelyen azonban nem sikerült haladást elérni Macedónia végleges nevének kérdésében. A találkozón a görög delegáció – tekintettel az október 10-i görögországi választásokra – kérte az újabb tárgyalási forduló elhalasztását.

Minderről Cyrus Vance október 6-i keltezésű jelentésében tájékoztatta az ENSZ főtitkárát (mellékelve).

A PASOK⁶⁴⁵ győzelmével végződött görög választások óta érdemi tárgyalásokra, közeledésre nem került sor. Görögország továbbra is feltételül szabta: az alkotmány módosítását, a zászló megváltoztatását és az általános iskolai tankönyvekből töröljenek néhány történelmet „meghamisító” részeket. Javaslataik értelmében, amennyiben Szkopje elfogadja a feltételeket, úgy folytatódhat a gazdasági együttműködés, Görögország nem gördít akadályokat Macedónia EBEÉ-tagsága elé és kész az ENSZ-közvetítéssel zajló tárgyalások felújítására.

Időközben az ENSZ újabb erőfeszítéseket tett és tesz a délszláv válság Macedóniára történő kiterjedésének megakadályozása érdekében. Az 1992. december 11-i 795. sz. BT-határozat értelmében egy 700 fős UNPROFOR-egységet (gyalogos zászlóalj) küldtek Szerbia és Macedónia határára. Hasonló feladatot lát el egy, az ENSZ felügyelete alatt álló 300 fős USA katonai kontingens, amely 1993. július elején kezdte meg tevékenységét (ld. ENSZ BT 1993. június 18-án hozott 842. sz. határozata⁶⁴⁶).

Fentiekén túl, 1992 őszén EBEÉ-misszió („spillover mission”) került felállításra Szkopjében amerikai irányítással. A megfigyelőmisszió célja a délszláv konfliktus Macedóniába áttérjedésének megakadályozása, információk gyűjtése a köztársaság belső helyzetéről.

Álláspontunk Macedónia elismerésével kapcsolatban:

Az ENSZ-be történt felvételét megelőzően Macedóniát az alábbi államok ismerték el: Bulgária (elsőként), Oroszország, Törökország, Litvánia, Fehéroroszország, Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Ukrajna, Kínai Népköztársaság, valamint a csak Törökország által elismert Észak-Ciprusi Török Köztársaság.

Az USA, Kanada, valamint az EK-tagországok álláspontja szerint az ENSZ-be való felvétel megszavazása csak a köztársaság de facto elismerését jelentette. A de jure elismerésre, azaz a diplomáciai kapcsolatok felvételére az EU soros elnöki tisztét

⁶⁴⁵ PASOK, Pánhellén Szocialista Mozgalom, görögül Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, 1974. szeptember 3-án alapított görög baloldali, szociáldemokrata párt. 1977 és 2012 között Görögországban megszakításokkal összesen 22 évig volt kormánypárt. Az 1993-as választásokon 3 235 017 szavazattal, történelmének legjobb eredményét (a leadott voksok 46,88%-át) érte el.

⁶⁴⁶ Az ENSZ BT 1993. június 18-án meghozott 842. sz. határozata megerősítette az ENSZ BT 743. illetve 795. sz. határozatait, amelyek ENSZ békefenntartó erőket irányítottak Macedóniába a régió stabilitásának a megőrzése céljából.

betöltő Belgium kezdeményezésére került sor, majd 1993. december 16-án további hat EU-tagállam jelentette be a diplomáciai kapcsolatok felvételét. (A jelenleg érvényes állapotot lásd a mellékleten.)

1993 tavaszán megkezdődött a köztársaságnak a nemzetközi és az európai együttműködési szervezetekbe való integrálódási folyamata. Ezt jelzi, hogy 1993. április 8-án felvették az ENSZ tagállamainak sorába, az EBEÉ VTB április 26–28-i ülésén pedig a köztársaság – megfigyelő státusszal – a szervezet tagja lett, „Former Yugoslav Republic of Macedonia” ideiglenes néven.

A Közép-Európai Kezdeményezés tagországainak júliusi, budapesti kormányfői konferenciáján a köztársaságot teljes jogú tagként, FYROM néven felvették a szervezetbe.

Macedónia elismerésének jogi alapjául a Magyar Köztársaság elnökének 1991. december 28-i, 434. sz. határozata szolgálhat, amely előírnyozza nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatok létesítését a köztársasággal. Megjegyzendő, hogy a macedón Külügyminisztérium tanácsadója 1993. február 23-án a Külügyminisztériumban szóbeli jegyzéket adott át, amelyben a macedón fél javaslatot tett főkonzulátusok kölcsönös létesítésére egymás fővárosaiban, az egész országra kiterjedő konzuli hatáskörrel. A javaslatra érdemi választ eddig nem adtunk. Mindezen túl, a macedón fél több ízben sürgette, hogy hazánk ismerje el a köztársaságot, s vegye fel vele a diplomáciai kapcsolatokat. 1994. január 12-én Viktor Gaber macedón külügyminiszter-helyettes újabb szóbeli jegyzéket intézett Martonyi János államtitkárhoz, amelyben javasolta, hogy kétoldalú konzultációra kerüljön sor Budapesten. (A konzultációra előreláthatólag február 21-én kerül sor.)

Szólni kell arról is, hogy a macedón fél az elmúlt időszakban több ízben, a Külügyminisztériumnak közvetlenül megküldött jegyzékeiben arra szólította fel a magyar felet, hogy hivatalos megkereséseiben az ország alkotmányos nevét, tehát a Macedónia Köztársaság elnevezést használja. Álláspontunk szerint azonban a köztársaság végleges nevének jóváhagyásáig az ENSZ által elfogadott FYROM formulát kell használni.

Budapest, 1994. február 10.

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

Magyar Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
a magyar–macedón kapcsolatokról

1994. február 14.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Magyar József
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
00642/1994
0005

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 5 példányban
Kapja:

Magyar–macedón kapcsolatok

1991 szeptemberében Macedóniában népszavazáson döntöttek arról, hogy a terület független, szuverén állammá válik. Ezt követően, a többi jugoszláv köztársasághoz (Horvátország, Szlovénia) hasonlóan megkezdték az új típusú kapcsolatépítést Macedóniával. Már 1991 szeptemberében – a magyar kormány meghívására – hivatalos látogatást tett hazánkban Kiro Gligorov macedón elnök. A vendég tárgyalásokat folytatott Göncz Árpád úrral és Antall József úrral. 1992 novemberében Risto Nikovski külügyi államtitkár látogatott Budapestre.

Fentiekén túl, több ízben került sor magyar, illetve macedón üzletemberek utazásaira egymás országába. Ez év februárjában macedón kereskedelmi küldöttség látogatott Budapestre, míg április végén az NGKM illetékesei folytattak tárgyalásokat Szkopjéban, egy kétoldalú kereskedelmi-gazdasági egyezmény kialakításának lehetőségeiről.

1993 májusában Szkopjéban megalakult a Macedón–Magyar Baráti Társaság, amelynek elnöke Paskal Gilevski jeles műfordító. A szervezet a népi diplomácia eszközeivel tovább erősítheti kapcsolatainkat.

Az 1991 szeptembere óta kialakított új típusú, kétoldalú kapcsolataink fő területei az alábbiakban foglalhatók össze:

Kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok

A korábbi JSZSZK-beli Macedóniával gazdasági kapcsolataink – még a többi tagköztársasággal fenntartottakhoz képest is – perifériálisak voltak. A kétoldalú külkereskedelmi áruforgalom az 1980-as években változó volumenű, egészében azonban csökkenő tendenciájú volt. Ezt az irányzatot a '80-as évek végére sikerült megfordítani,

a bekövetkezett növekedés a mindkét országban bevezetett kereskedelmi liberalizálásnak volt köszönhető. 1991 második felében a háborús események hatására ugyan csökkent a kétoldalú forgalom, ugyanakkor a közvetlen kereskedelmi kapcsolatok előtérbe kerülésével a forgalom bővítésére – a körülmények stabilizálódásával – új lehetőségek nyíltak.

A JSZSZK felbomlását követően, 1992-ben a Macedóniával folytatott külkereskedelmünk 1991-hez képest több mint megkétszereződött és mintegy 20%-kal meghaladta a rekordnak számító 1990. évi szintet is. A forgalom ilyen mérvű növekedésében döntő szerepe volt annak, hogy Macedónia kiválása békés úton történt és hogy Macedónia függetlenné válását követően a korábban Szerbián keresztül megvalósuló forgalom „rövidre záródott”. A jugoszláviai és részben a hazai változások következtében ugyanakkor az elmúlt 1-2 évben megszűnt a két ország kohászata és a műtrágyagyártás területén meglévő tartós együttműködés.

Az 1993. január–november havi magyar–macedón külkereskedelmi forgalmat tekintve mintegy 27 M USD értékű áruszállítással számolhatunk. A forgalom ismételt csökkenése a Szerbia-Montenegró elleni szigorított tranzitembargó következményeinek tudható be.

Kereskedelmi forgalmunk főbb mutatóinak alakulása:

(Érték: M USD-ban)

	1988	1989	1990	1991	1992
Export	7,4	12,9	23,9	9,5	29,7
Import	6,0	13,3	7,3	5,9	6,8
Forgalom	13,4	26,2	31,2	15,4	36,5

Kivitelünk legfontosabb tételei a Rába tehergépkocsik és alkatrészek, olajipari termékek, gumiabroncsok, alumínium, feldolgozott élelmiszeripari termékek. A magyar importban az elmúlt években a mezőgazdasági cikkek, a nemfémes termékek és az építőipari szaniterárúk voltak a legfontosabb tételek.

A vállalatok közötti élénkülő üzleti tevékenység mellett a külgazdasági szervezetekkel (Külszolgálatok Minisztériuma, Macedón Gazdasági Kamara) is jól alakultak kapcsolataink. Macedónia függetlenségének elnyerése, illetve az ENSZ-embargó bevezetése óta operatív szinten is gyakoriak az érintkezések. A tárgyalások során is kifejezésre jutott érdeklődésük hazánk, mint gazdasági partner, és mint a piacgazdasági változásokban élenjáró, nagy tapasztalatokkal rendelkező ország iránt. Kérésükre

több külkereskedelemmel, külgazdasággal foglalkozó magyar törvény, rendelkezés szövegét átadtuk, tájékoztattuk őket, milyen jellegű megállapodásokat kötöttünk kelet-közép-európai partnereinkkel, közvetlenül segítettük a forgalom realizálhatóságát az embargó körülményei között.

A kétoldalú kapcsolatok új, egyezményes alapjait illetően már eddig is előkészítő tárgyalásokat folytattunk a – köztársaság önállóságának Magyarország által történő elismerését követően – megkötendő kereskedelmi-gazdasági együttműködési megállapodásról. Az egyezmény szövegét a macedón partnerrel véglegesítettük, mely az elismerés után azonnal aláírható lesz.

A kétoldalú gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok nagyobb ütemű fejlődését nagyban elősegítené a fenti egyezmény, valamint a többi kapcsolódó – mint pl. közúti és vasúti árufuvarozási egyezmény, állat- és növényegészségügyi, beruházásvédelmi és a kettős adóztatást kizáró egyezmények – kétoldalú megállapodások mielőbbi megkötése is.

Összességében magyar részről tovább bővíthető értékesítési piacként célszerű számolni Macedóniával.

Ipari együttműködés

Ipari kapcsolataink fejlesztésének jó perspektívái lehetnek Macedóniában, amit viszont a gazdaság és az államigazgatás szétziláltsága, a Kis-Jugoszlávia elleni embargó még jó ideig nem enged kibontakozni. Minisztériumok közötti együttműködési kapcsolatok korábban elsősorban az erős jugoszláv centralizálási törekvések miatt, Jugoszlávia széthullása után pedig a bizonytalan macedón állapotok miatt nem alakultak ki.

Az IKM készen áll a kapcsolatok fejlesztésére mind az ipar, mind pedig az idegenforgalom területén. E munkának jó háttérrel fog jelenteni a várhatóan hamarosan létrejövő Gazdasági Vegyes Bizottság.

Rendkívül fontosnak tartjuk a két ország gazdálkodó szervezetei közötti információcserét, egymás kölcsönös megismerését. Macedón érdeklődés esetén készek vagyunk a gazdaságátalakítás tapasztalatait konzultációk keretében megosztani.

Kulturális-művészeti kapcsolatok

Ezt az együttműködési területet még a JSZSZK-val kötött, 1989–91. évi államközi munkaterv alapján fejlesztettük, de az már akkor is messze elmaradt a 3 szomszédos köztársasággal kialakított kapcsolatrendszerből.

Az államközi szerződés alapján tartott közvetlen kapcsolatot az MTA két macedón partnerintézménnyel is (Nemzeti Történeti Intézet és Szkopjei Folklor Intézet). Rendszeresen fogadtak 2-2 főt az Ohridi Nyári Egyetemre, s az 1989–90-es tanévtől

lehetővé vált a magyar lektorátus megnyitása a Szkopjei Cirill és Metód Egyetemen. Az ELTE-n a jelzett időponttól szintén megkezdte működését a macedón lektorátus.

A macedón fél meghívott magyar együtteseket, illetve szakértőket a Balkán Folklór Fesztiválra és Szimpóziumra, az Ohridi Nyárra. Feltétlen említést érdemel még az írószövetségek és műfordítók eredményes közvetlen kapcsolata.

Kapcsolataink folytonosságát jelenleg gyakorlatilag a lektorátusok működése jelenti. Macedónia elismerését követően tervezzük a Magyar–Macedón Kulturális Egyezmény és Munkaterv aláírását, ami fontos lépés lesz kulturális kapcsolataink területén. A macedón tervezet véleményezése megtörtént és a magyar választervezetet hamarosan átadjuk. Ugyanakkor a kétoldalú kapcsolatok szerződéses megalapozottsága csupán gesztusértékű lépés lehet, mivel anyagi lehetőségeink nagyobb jelentőségű akciók beiktatását nem teszik lehetővé és a kölcsönös szakmai érdekeltség is csekély. Így pl. az MTA kifejezetten kérte, hogy az egyezményben és a munkatervben ne szerepeljen együttműködésük macedón partnereikkel.

A jövőt illetően továbbra is fontosnak tartjuk a lektorátusok működtetését, a múzeumi kapcsolatok kiszélesítését a természettudományokra, régészetre és a művészetekre, valamint a levéltári együttműködést.

Bűnüldözés

Fentiekén túl, a macedón belügyminiszter ez év januárjában levélben kereste meg a magyar rendőrség illetékeseit. A miniszter javasolta partnereinek egyezmény megkötését a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem és a tiltott fegyverkereskedelem elleni közös harcról. Egyben javasolta a két ország rendőri szervei akcióinak összehangolását konkrét bűncselekmények felderítése érdekében.

1993 novemberében az ORFK bűnügyi főigazgató-helyettese részt vett a Macedón Köztársaságban rendezett Nemzetközi Kriminálisztikai Szemináriumon. Szóbeli megállapodás született a macedón belügyminiszter-helyetessel arról, hogy a két rendőrség elsődlegesen kábítószerügyekben és az illegális műkincs-kereskedelem felderítésében folytat együttműködést. Felmerült annak igénye, hogy célszerű lenne megállapodásait írásban rögzíteni, amit 1994 tavaszán szakértői egyeztetés előzne meg Budapesten, vagy Szkopjében.

Idegenrendészet

Az 1993-as évben 58 000 macedón állampolgár lépte át a magyar államhatárt. Macedónia megkezdte saját nemzeti útlevelének kiadását – amelyet a magyar hatóságok elfogadnak – azonban az útlevél elvesztése esetén a konzuli érdekképviselő hiányában az állampolgár hazatérése szinte megoldhatatlan.

Egyre nagyobb számban vesznek részt macedón állampolgárok a hazánkat is érintő „Balkán-útvonalon” folyó kábítószercsempészásban, illetve Macedónia az utóbbi két évben a Törökországból kiinduló embercsempészás egyik tranzitállomása lett.

Budapest, 1994. február 14.

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

329.

Pandúr Józsefnek, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglalója
Bába Iván helyettes államtitkár és Viktor Graber macedón helyettes államtitkár
megbeszéléséről

1994. február 21.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Pandúr József
Látta: Varga Imre
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
00330/2/94
0001

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 14 példányban
Kapja: elosztóív szerint

Feljegyzés

Tárgy: Bába Iván helyettes államtitkár és Viktor Gaber
macedón helyettes államtitkár tárgyalása

1994. február 21-én Bába Iván helyettes államtitkár fogadta a Budapestre látogató Viktor Gaber macedón helyettes államtitkárt.

Viktor Gaber kiemelte a kétoldalú kapcsolatok fontosságát. A politikai kapcsolatokat érintve sürgette, hogy Magyarország ismerje el Macedóniát, azon a néven, amelyet a magyar fél jónak lát. Macedónia mindeddig 53 állammal vette fel a diplomáciai kapcsolatokat. A névhasználat rendkívül változatos formákat mutat. Vannak országok – Oroszország, Bulgária, Törökország, Kína –, amelyek Macedón Köztársaság néven, míg vannak, amelyek FYROM, illetve FY-Republic of Macedonia néven ismerték el

az új államot, de van példa arra is (Svédország esetében), hogy a hivatalos iratokat a macedón kormányhoz intézik.

Megköszönte a nemzetközi fórumokon – ENSZ, EBEÉ, KEK – Macedóniának nyújtott magyar támogatást. Az ENSZ szervezeteibe már befejeződött Macedónia integrálódása, az EBEÉ-ben azonban csak megfigyelői státuszt élveznek, kéri hazánk további támogatását a teljes jogú tagság mielőbbi elnyeréséhez (erre lehetőséget legközelebb a prágai VTB-ülésein látnak).

A volt Jugoszláviával kötött kétoldalú egyezményeket Macedónia hajlandó érvényben lévőnek tekinteni mindaddig, amíg újabb szerződések kötésére sor kerül. A magyar–jugoszláv szerződések szövege azonban nem elérhető számukra, mivel azok Belgrádban vannak. Kéri a magyar felet, hogy a szerződések szövegét bocsássa rendelkezésükre. Egy-két hónapon belül szakértői találkozót javasolnak a fenti témában.

Elsősorban gazdasági téren azonban szükség lenne megállapodások aláírására, amelyek Macedónia esetében már elő vannak készítve. Legfontosabb a kettős adóztatás elkerüléséről és a beruházásvédelemről szóló megállapodások megkötése. Pozitív tapasztalatokkal rendelkeznek a szabadkereskedelem terén Szlovéniával és Horvátországgal. Hasonló tárgyalásokat folytat Macedónia Csehországgal és Szlovákiával. Hagyományai vannak a magyar–macedón kulturális kapcsolatoknak (pl. Ohridi Fesztivál). Nagyon jól működik Szkopjében a Macedón–Magyar Baráti Társaság, amelynek elnöke Paskal Gilevski, sokat tesz a magyar kultúra terjesztése érdekében. Szükség lenne azonban egy kulturális egyezményre.

Macedónia biztonsági helyzetéről kifejtette, hogy jelenleg csak könnyűfegyverekkel ellátott, kis létszámú hadsereggel rendelkeznek, amely határvédelmi feladatokat lát el. Nagy segítséget jelent számukra, elsősorban pszichológiai szempontból, az ott állomásozó UNPROFOR-kontingens, amelynek létszáma a következő hónapokban nőhet. Macedónia semmilyen formában nem akar a volt jugoszláv térséghez tartozni. Tartanak azonban a harcok esetleges kiterjedésétől, ezért örömmel üdvözölte a volt jugoszláv és szomszédos államok körére kiterjedő fegyverzetkorlátozási és -ellenőrzési szerződésrendszer kiépítéséről kifejtett javaslatot. Bővebb tájékoztatást igényelnek a magyar elképzelésről.

Macedónia belső helyzetéről és a szomszédjaihoz fűződő viszonyáról elmondta, hogy elsősorban a gazdasági helyzet, illetve az etnikai viszonyok jelentenek nehézségeket. Gazdasági szempontból nagy problémákat okoz a bevezetett görög blokád és a Szerbia elleni szankciók. Jugoszlávia felbomlása előtt a macedón export 60%-a Szerbiába irányult, rengeteg közös termelési program volt a két ország között. Mind a Macedónián keresztül vezető szállítási útvonalak, mind a vasútvonalak, a telekommunikációs vonalak, illetve az energiarendszer is észak–déli irányú. Macedónia számára ezért a jelenlegi helyzetben elsőrendű fontosságú az alternatív, Albániával és

Bulgáriával összekapcsolódó út és kommunikációs vonalak megnyitása, új piacok feltárása. Nagy előrelépést jelenthet ebben az IMF-be és a Világbankba történő felvételük és a hitelek, amelyekhez hozzájuthatnak. Fontos szerepe lehet ennek a 160-200 ezres munkanélküliség csökkentésében, a megkezdődött privatizáció felgyorsításában, valamint a havi 7%-os inflációs ráta növekedési ütemének megállításában. A macedón gazdaságnak nagy nehézségeket okoznak a Szerbia ellen bevezetett szankciók, ezért kéri, hogy Magyarország ne támasszon nehézségeket a macedón kamionok határátlépésénél. A görög blokádnak miatt kérték az ENSZ Szankciós Bizottságától, hogy Jugoszlávián keresztül biztosítson korridort a macedón szállítóeszközöknek.

A másik problémát Macedónia számára a kisebbségi kérdés jelenti. Nagyszámú albán, török, szerb kisebbség él az országban. Az új, 1991-es alkotmány biztosítja a kisebbségi és emberi jogokat. Ez azonban elsősorban az albánokat nem elégíti ki, ők államalkotó nemzettelé nyilvánításukat szeretnék elérni. Számuk az összlakossághoz viszonyítva mintegy 22% lehet, ők maguk azonban 40%-ról beszélnek. Ebben az évben újabb népszámlálásra kerül sor, amely a nemzetiségek pontos számának megállapítása szempontjából fontos. A nemzetközi szervezetek közvetítői és megfigyelői (Ahrens, genfi Irányító Bizottság, ENSZ és Mazowiecki EBEÉ) pozitívan nyilatkoztak a macedón kisebbségi jogok terén történt változásokról.

Az macedón–albán viszony jónak mondható, az egyetlen gond a kisebbségek terén mutatkozik. Albánia támogatja a macedóniai albánok szeparatista törekvéseit.

A macedón–bolgár kapcsolatok alapvetően problémamentesek. A meglévő nézeteltérés történelmi gyökerű. Bulgária csak az utóbbi időben volt hajlandó elismerni a macedónokat, mint szuverén nemzetet. Aggodalomra ad okot a Bulgáriában élő mintegy 200 ezer főre becsült macedón kisebbség helyzete. A bulgáriai kikötők használata sajnos a távolságok miatt nehézségeket okoz, míg Thesszaloniki kikötője mindössze 60 km-re van a határtól és rendkívül jó az odavezető úthálózat.

A Szerbiához fűződő kapcsolatok minimálisak. Macedónia borúlátóan ítéli meg a délszláv válság rendezési lehetőségeit. Szerbia még nem mondott le a nagyszerb állam megteremtéséről és mindent ennek a célnak rendel alá. Macedónia számára elfogadhatatlan az erőszakos területfoglalás, az etnikai tisztogatás.

A macedón–görög kapcsolatok jelentik a legnagyobb gondot. Az új görög kormány hatalomra kerülése óta a helyzet rosszabbodott. A macedón vezetésnek Görögországgal szinte semmilyen kapcsolata nincs. Nagy nyomás nehezedik azonban az EU és Oroszország részéről Görögországra, Macedóniához fűződő viszonyának rendezése érdekében. Sem Görögország, sem Szerbia nem hajlandó az EBEÉ-elveket alkalmazni Macedóniával kapcsolatban.

Bába Iván partnerének elmondta, hogy Macedónia elismerését gyakorlatban már előkészítettük, március közepén megteesszük a szükséges lépéseket, majd valamelyik

környező országból nagykövetet akkreditálunk Szkopjéba. A szkopjei magyar nagykövetség megnyitásának pénzügyi akadályai vannak. Egyetértett partnerével abban, hogy szükségesek a közlekedési és gazdasági (szabadkereskedelmi) megállapodások, javasolta szakértői tárgyalások megtartását ezekben a témákban ígéretet tett, hogy ugyanúgy, mint Horvátország esetében, tételesen átadjuk a magyar–jugoszláv szerződések listáját. Röviden ismertette a Magyarország által javasolt, Jugoszláviára és szomszédjaira vonatkozó CFE típusú szerződéstervezetet.⁶⁴⁷ Javasolta, hogy Macedónia bővebb felvilágosítás érdekében forduljon a bécsi magyar EBEÉ-misszióhoz. Tájékoztatást adott Magyarország szomszédjaihoz fűződő kapcsolatairól.

Budapest, 1994. február 23.

MNL OL XIX-J-1-j 61. d.

⁶⁴⁷ A CFE-szerződést (angolul: Conventional Armed Forces in Europe, jelentése Hagyományos Fegyveres Erők Európában) 1990. november 19-én Párizsban a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai írták alá. Ebben a szerződő felek maximálták a hagyományos katonai eszközök és haderők létszámát és kötelezettséget vállaltak arra, hogy minden változásáról értesítik egymást, valamint arra, hogy a létszámot ellenőrző bizottságok munkáját nem befolyásolják. A szerződést 1999 novemberében a megváltozott geopolitikai események hatására Isztambulban kibővítették, s azt „módosított” CFE-szerződésnek (Adapted Conventional Armed Forces in Europe Treaty), vagy CFE-II-nek nevezték el. A szerződés teljes körű végrehajtását azonban a NATO-tagok megtagadták, mivel annak feltételként az orosz csapatok Moldovából és Grúziából való kivonását szabták meg. Moszkva bár megkezdte a csapatkivonásokat, azonban annak mértékét a NATO-tagállamok elégtelennek tartották, amire válaszul Oroszország 2007. december 12-én felfüggesztette a CFE-szerződés végrehajtását.

A DÉLSZLÁV VÁLSÁG ÉS A NAGYHATALMAK (1990–1994)

330.

Rejtjeltávirat Párizsból. Nyugtalanság a francia politikai körökben
Jugoszlávia destabilizálódása miatt

1990. április 27.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Párizs

Azonosító: PAR20687

Érkezett: 90. 04. 27. 12.27

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Francia vélemény Jugoszlávia destabilizálásáról

43, 47,

A szerb miniszterelnök⁶⁴⁸ francia gazdasági körök meghívására tett párizsi látogatása kapcsán, vezetéséhez közel álló közéleti személyiség közölte, hogy francia politikai körökben fokozódó nyugtalanságot kelt Jugoszlávia rohamosan növekvő belső destabilizálódása. Megítélésük szerint a szövetségi állam a szétesés küszöbén áll. Rövid időn belül tragikus események bekövetkezésének lehetőségét sem zárják ki. Információik szerint Szerbia akár adminisztratív eszközökkel, erőszakkal is kész, akaratát Horvátországra kényszeríteni, még olyan áron is, hogy közben fokozatosan enged a szlovén törekvéseknek. A két tagköztársaság eltérő elbírálásával fokozni kívánják a közöttük meglévő ellentéteket, nehogy a függetlenségi törekvések túlzottan összekössék őket.

⁶⁴⁸ 1989. december 5. és 1991. január 15. között Stanko Radmilović (1936–2018) volt Szerbia miniszterelnöke.

A párizsi látogatás protokolláris bonyodalmat is okozott, mivel a szerb miniszterelnök a jugoszláv Nagykövetség megkerülésével kívánt Rocard-ral tárgyalni. A francia miniszterelnök kabinetje azonban az ily módon előterjesztett megkeresést elhárította.

A szakértő értékelése szerint Jugoszlávia „időzített akna az új típusú Európa útján”, mely Magyarországot fokozottan érinti, s ezért megkülönböztetett figyelmet kell rá szentelnie.

248 – N. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

VI. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 38. d.

331.

Thomas B. Robertson, az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetsége
I. titkárának látogatása a Külügyminisztériumban a délszláv válság miatt

1990. október 31.

1365/4

Külügyminisztérium

4. Területi Főosztály

Németh Gyula

Szigorúan titkos!

Készült: 9 példányban

Kapja: Jeszenszky Géza úr

Katona Tamás úr

Alföldi Tádé úr

Meiszter Dávid úr

Szokai Imre úr

Hajdú András úr

Körmendy István

384

Várkonyi László úr
Saját
Mell.: 1. db.

Feljegyzés

Tárgy: USA-megkeresés a jugoszláv válság ügyében

Október 30-án – kérésére – fogadtam Thomas B. Robertsont, az USA budapesti nagykövetségének I. titkárát.

Robertson úr – átadva a mellékelt anyagot – szóban is kifejtette, hogy kormánya növekvő aggodalommal figyeli az egyre romló jugoszláv belpolitikai helyzetet. A jugoszláv állam fokozódó dezintegrációja komoly veszélyekkel – erőszakos cselekmények kirobbanásával, akár polgárháborúval is – járhat. Jugoszlávia esetleges szétesése komoly fenyegetést jelentene a balkáni stabilitás és biztonság szempontjából.

Az amerikai kormány támogatja Jugoszlávia egységét, nem bátorítja a dezintegráló törekvéseket. Álláspontjának hangsúlyos eleme az is, hogy az egység és stabilitás egyetlen tartós alapja csakis a demokrácia lehet. A válság békés megoldásának előfeltétele, hogy szabad, tisztességes választásokra kerüljön sor az egész országban. Nyugati gazdasági támogatásra csak olyan jugoszláv erőket, köztársaságokat érdemesítenek, amelyek az egységért, a békés, demokratikus változásokért lépnek fel. Az amerikai bírálatok fő címzettje a szerb vezetés a koszovói represszió, emberi jogsértések miatt, valamint a demokratizálás és a szabad választások akadályozása kapcsán.

Amerikai részről tervezik, hogy üzeneteket intéznek a jugoszláv szövetségi és köztársasági – elsősorban a szerb – vezetéshez. Ezt széles nemzetközi konszenzus birtokában szeretnék megtenni. Célszerűnek látnának egyeztetett nemzetközi lépést is, a „nemzetközi közösség határozott, konzisztens üzenete” kedvező hatással lehetne a jugoszláviai fejleményekre.

Foglalkoznak a gondolattal, hogy kezdeményezzék: a párizsi EBEE-csúcs⁶⁴⁹ is forduljon üzenettel a jugoszláv politikai erőkhöz, esetleg a jugoszláv helyzetre is kitérhetne a csúcsertekezlet nyilatkozata.

⁶⁴⁹ 1990. november 19–21-én Párizsban tartott Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletet 35 állam- és kormányfő részvételével tartották meg, azon jelen volt George Bush amerikai elnök, illetve Mihail Gorbacsov a Szovjetunió elnöke is. A konferencia nyitónapján, november 19-én írták alá a hidegháború lezárását is jelentő Európai Hagyományos Haderőről elnevezésű megállapodást, (Treaty on Conventional Forces in Europe). A csúcstalálkozó résztvevői november 21-én írták alá az ún. Párizsi Nyilatkozat az új Európáért, amely kinyilvánította az európai megosztottság végét,

A helyzet további romlása esetén megvizsgálandó egy – EBEÉ- vagy ENSZ- „erő” alatti – nemzetközi közvetítői mechanizmus kialakítása. Amerikai részről különösen kíváncsiak az európai államok, így a magyar kormány véleményére és elképzeléseire az EBEÉ-lehetőségek kihasználását illetően.

A jugoszláv válság kezelése a hidegháború utáni európai együttműködés tesztje lehet, sikere a sokban hasonló szovjet problémák jövőben szükségessé válható kezelése miatt is fontos.

Robertson úr – az Antall–Bush-tárgyalásokra is utalva,⁶⁵⁰ a külpolitikai egyeztetés fontosságát hangsúlyozva – kérte, tájékoztassuk őket a jugoszláv helyzet magyar megítéléséről, az általuk felvetett javaslatokkal kapcsolatos véleményünkről.

Érdeklődésemre elmondta, hogy hasonló megkereséssel fordultak a NATO-partnereken kívül a skandináv államokhoz és – a Szovjetunió kivételével – a VSZ-tagországokhoz is.

Előzetes jelleggel kifejtettem, hogy helyzetértékelésünk lényegében azonos. Jeleztem ugyanakkor, hogy az egység feltétlen támogatása a mostani helyzetben akaratlanul is a szerb törekvések (szerb hegemonia alatti jugoszláv föderáció) támogatásaként is értelmezhető. Ezért mi legalább ilyen fontosságot tulajdonítunk a demokrácia, a szabad választások, a tisztességes emberi jogi és kisebbségi politika követelményeinek.

Közlései továbbítását ígérve valószínűsítettem mielőbbi kedvező válaszunkat. Jeleztem, hogy a küszöbönálló magyar–jugoszláv miniszterelnöki találkozón, lehetőségeink mértékében, kétoldalú kapcsolataink fejlesztésével is igyekszünk stabilizáló hatást kifejteni a jugoszláv helyzetre.

Budapest, 1990. október 31.

s határozottan szembefordult a kommunista típusú önkényuralommal. A csúcstalálkozó hozadéka volt az is, hogy ekkor dőlt el, hogy az EBEÉ/CSCE időszakos konferenciák helyett állandó szervezetté alakul. Ez 1994 decemberében Budapesten meg is történt, és 1995 januárjától megalakult a máig működő Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (Organisation for Security and Cooperation in Europe, EBESZ/OSCE). Titkárság létesült előbb Prágában, majd Bécsben, s ugyanitt hozták létre a Konfliktusmegelőző Centrumot, ahová a tagállamoknak önkéntes alapon kellett (volna) információkat szolgáltatniuk konfliktusaikról.

⁶⁵⁰ Antall József miniszterelnök 1990. október 15. és 1990. október 20. között tartózkodott az Amerikai Egyesült Államokban. Újára elkísérte Jeszzenszky Géza külügyminiszter, Kádár Béla a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere és Mádl Ferenc államminiszter. A magyar miniszterelnök New Yorkban a Külpolitikai Tanács előtt tartott beszédet, majd amerikai üzletemberekkel és az amerikai zsidó szervezetek képviselőivel folytatott eszmecserét. Antall József 1990. október 18-án Washingtonban folytatott tárgyalásokat George Bush amerikai elnökkel, másnap, Los Angelesben pedig Ronald Reagan volt elnökkel, illetve az ottani magyarság képviselőivel találkozott.

Körmendy István véleménye:

- Az amerikai kormány értékelésével egyetértünk.
- Teljes mértékben osztjuk az amerikai aggodalmakat.
- Ha olyan nemzetközi akció bontakozna ki, amivel Jugoszlávia is egyetértene, helyismeretünket, kapcsolatainkat felhasználva mi is beszállnánk.

Budapest, 1990. november 14.

MNL OL XIX-J-1-j 38. d.

332.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Az olasz kormány álláspontja Szlovénia függetlenségéről

1991. január 8.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG10360

Érkezett: 91. 01. 08. 18.40

Készítette: Ud.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Ellenőrizte

Sürgős!

47,

Tárgy: Olasz álláspont Szlovénia önállóságáról

Az olasz nagykövet⁶⁵¹ elmondta, hogy a jugoszláv köztársaságok, elsősorban Szlovénia kapcsolatteremtési próbálkozásaihoz meglehetősen óvatosan viszonyulnak. Szükségesnek tartják a köztársaságok vezetésével is a párbeszédet, de mindenképpen el akarják kerülni, hogy azt bárki saját céljaira használhassa fel.

A szlovén vezetés decemberi jelentkezését, hogy Rómában tájékoztatni szeretnék az olasz kormányt a függetlenségről kiírt népszavazás értelméről, céljáról, az európai közösségbeli partnereikkel egyeztetve hártották el. A szlovének akkor bejelentkeztek a Vatikánba is, ahol szintén elzárkóztak a találkozó elől.

De Michelis külügyminiszter december eleji ljubljana-i és zágrábi látogatása alkalmával azt kívánta tárgyalopartnereivel megértetni, hogy nincs szükségszerű ellentmondás az Európához való közeledés, a demokrácia és a piacgazdaság kiépítése, a nemzeti törekvések fokozott érvényesítése, illetve a jelenlegi európai politikai realitásoknak és Jugoszlávia valamilyen formában való fennmaradásának elfogadása között.

Andreotti miniszterelnök egy többoldalú pártösszejövetelen már találkozott Peterle szlovén kormányfővel, de akkori megbeszélésüknek nem volt államközi jellege. Az olasz kormány nem zárkózik el a köztársaságokkal fenntartott kapcsolatok elől, de azok nem kaphatnak hivatalos jelleget és továbbra sem kívánják azokhoz helyszínként az olasz fővárost igénybe venni.

A nagykövet érzékeltette, hogy ilyen találkozó előkészítése pillanatnyilag nincsen napirenden.

– 09 – Ő. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 34. d.

⁶⁵¹ 1989. március 13. és 1996. június 3. között Sergio Vento (1938 –) volt Olaszország belgrádi nagykövete.

Rejtjeltávirat Londonból. A brit vélemények a jugoszláviai helyzetről

1991. január 19.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító: LON20559

Érkezett: 91. 01. 19. 18:10

Készítette: Lak.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Brit vélemény Jugoszláviáról

47, 45,

A brit Külügyminisztériumban igen borúlátóan ítélik meg a jugoszláviai helyzetet, a legutóbbi fejleményeket.

Egyre nyilvánvalóbbá válik számukra, hogy a nyilvánosan hangoztatott politikai célkitűzésük, miszerint Jugoszlávia népei a helsinki alapelveknek megfelelően, alkotmányos úton, békés politikai tárgyalások eredményeként találják meg a számukra megfelelő demokratikus szövetségi kereteket, a jelenlegi országhatárok között nem járható út.

A helyzet stabilizálása érdekében folyamatos politikai kontaktust tartanak fenn a szövetségi kormánnyal és a köztársaságok képviselőivel egyaránt. Különösen a szlovén és a horvát kormánnyal szaporodtak meg a kontaktusaik, azt azonban igyekeznek elkerülni, hogy azok az önállósodási törekvéseik támogatásaként értelmezzék azt.

A brit külügyi vezetés úgy értékeli, hogy Szlovénia mindenképpen törekedni fog szuverenitása elérésére. A jelenlegi szakaszban ezt egy konföderációs struktúra részeként is lehetségesnek látja, amennyiben erre nem nyílik mód, az elszakadást választja. A négy, a szövetségi struktúra megújítása mellett elkötelezett köztársaság közül erre Szlovénianak vannak a legjobb esélyei, a nemzetiségi összetételt illetően viszonylag homogén, és kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik. Gazdasági túlélőképesége azonban lehetségesnek látszik. Szlovénia esetleges kiválása Horvátországot hozná nagyon nehéz helyzetbe a szerb nacionalista törekvésekkel szemben. Nagy-Britannia

fő aggálya, hogy a szuverén államok konföderációja esetén automatikusan felmerülne a területi újrendezés kérdése, ami polgárháborúhoz vezetne, az egész térséget hosszú időre konfliktusgócá tenné, kiterjesztve azt a Jugoszlávia szomszédaival fennálló kapcsolatokra is.

Jelenleg veszélyes politikai patthelyzet alakult ki. Szerbia, a Vajdaság és Montenegró képviselőjének a kollektív államelnökségből való kivonulását gyorsan követte a szerb parlament döntése a koszovói képviselő visszahívásával, ami működésképtelenné tette a jelenlegi alkotmányos kereteket, bizonytalanná a hadsereg feletti ellenőrzést.

A brit külügyi szakértők is a hadsereg magatartását tartják a helyzet kulcsának. A nacionalista-kommunista Milošević az ellenzéknek tett taktikai engedménnyel elkerülte, hogy a többségében szerbek által irányított hadsereg megtagadja a szerbek elleni fellépést. A Vuk Drašković vezette szerb megújítási mozgalom befolyását gyengének ítélik meg és megerősödése esetén sem tartják alternatívának, mivel az is antikommunista, de szintén szélsőséges nacionalista alapon áll. A hadsereg mélyen megrontott, az ott folyó hatalmi harc kimenetele meghatározó az ország jövőjére nézve. Brit részről úgy látják, hogy ugyan a főtisztek többsége szerb, de nem minden szerb tiszt nacionalista. Másrészt a jugoszláv hadsereg szerkezete az, amely a hadsereg bevetésében egy szükségállapot fenntartása érdekében óvatosságra int: a sorállományúak nemzetiségi összetétele vegyes, illetve a központi hadsereg szorosan ráutalt a köztársaságok területi védelmi erejére. Nem tudják az események kimenetelét megjósolni, azonban minden rendelkezésükre álló csatornát a politikai megoldás szorgalmazására használnak fel. Az FCO⁶⁵² vezetői ugyan tartózkodnak a jövőbeli brit magatartás kommentálásától, azt azonban több szinten is nagykövetségünk tudomására adták, hogy egy kiéleződő konfliktus esetén a demokrácia, a többpártrendszer és a piacgazdaság iránt elkötelezett erők mellett állnak ki.

– 49 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

Láttam:

⁶⁵² A FCO a Foreign & Commonwealth Office rövidítése, magyar szó szerinti fordítása: Külügyi és Nemzetközösségi Hivatal, a brit Külügyminisztérium hivatalos neve.

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. 34. d.

334.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A belgrádi nagykövetek Európa tanácsi tagországainak egyeztetése a jugoszláv válságról

1991. február 8.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG20520

Érkezett: 91. 02. 08. 11.19

Készítette: Gö

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: ET-küldöttség Belgrádban

13, 47,

A belgrádi spanyol nagykövet Jose Allende Salazar megbeszélésre hívta meg az Európa Tanács országainak nagyköveteit, melyre első ízben teljes jogú tagként a magyar nagykövetet is meghívták.

Allende Salazar tájékoztatást adott a spanyol külügyminiszter,⁶⁵³ az ET miniszteri bizottsága elnöke Fernando Ordonez és a főtítkár Catherine Lalumiere egynapos belgrádi megbeszéléseiről.

Az ET küldöttsége találkozott Jović elnökkel, Marković kormányfővel és Lončar külügyminiszterrel. A belgrádi látogatás célja közvetlenül megismerkedni a jugoszláv

⁶⁵³ 1985. július 5. és 1992. június 16. között Francisco Fernández Ordóñez (1930–1992) volt Spanyolország külügyminisztere.

eseményekkel, az emberi jogok alakulásával Koszovóban, valamint áttekinteni Jugoszlávia és az ET közötti együttműködést.

A jugoszláv vezetők az ország helyzetéről adott tájékoztató során kifejtették, hogy Jugoszlávia egy éve még közelebb állt az ET-tagsághoz, de a belső politikai helyzet nagymértvű romlása ezt távolabbra tolta. A belső folyamatok nem fognak erőszakba torkolni, tárgyalások útján meg fogják oldani az egymás közötti problémákat.

A küldöttség ismételten kifejezte, hogy az ET-tagsághoz Jugoszláviában meg kell teremteni a parlamentáris demokráciát, az emberi jogokat, a jogállamot és a piacgazdaságot, Külön hangsúlyozták, hogy Európa az egységes, erős, demokratikus Jugoszláviában érdekelt, aminek eléréséhez elengedhetetlenül szükség van a szövetségi szintű többpárti választásokra, az új alkotmány létrehozására.

A jugoszláv sajtó csak nagyon rövid tájékoztatást adott arról, hogy a küldöttség igen határozottan felvetette az emberi jogok be nem tartását Koszovóban. A koszovói parlament, az albán nyelvű tömegkommunikációs eszközök működésének megszüntetése óta nincs párbeszéd a koszovói albánok és a szerb vezetés között.

Paralizálódott a helyzet, nem látható a politikai kibontakozás útja. Addig viszont Jugoszlávia nem lehet az ET tagja, amíg nem állítja helyre az emberi jogokat a tartományban.

A spanyol külügyminiszter emlékeztette partnereit az Európai Közösségnek egy nappal korábban a jugoszláv kormányhoz intézett felhívására, mely többek között a jugoszláv krízis békés és demokratikus megoldását, az emberi jogok és személyi szabadság tiszteletben tartását várja el az érdekelt felektől. Az Európai Közösség reméli, hogy párbeszéd útján alakítják ki az új, demokratikus Jugoszláviát.

Az öbölháborúval kapcsolatban jugoszláv részről elmondták, hogy a fejlődő országokkal folytatott folyamatos konzultációk alapján igyekeznek valamilyen javaslatot kidolgozni, ami elősegítené a háború befejezését.

A spanyol nagykövet tájékoztatóját követően a belgrádi nagykövetek több megjegyzést, kiegészítést tettek. Többek között észrevételezték, hogy az Európai Parlament küldöttsége csak a szövetségi vezetőkkel tárgyalt és nem találkozott a jugoszláv parlament egyetlen képviselőjével, sem a köztársaság vezetőivel.

A belgrádi nagykövetek szinte egyhangú véleménye szerint a hat köztársaságban egyszerre zajló átalakulás, a súlyos nemzetiségi ellentétek és gazdasági állapotok miatt a jugoszláv belső helyzet szinte napról napra változik. Ma sem tudja megítélni, hogy a következő fél évben mi alakul ki Jugoszláviában. Nem valószínű, hogy az évben az ET napirendjére kerül Jugoszlávia tagságának a kérdése.

Lássa:
Európai Együttműködési Főosztály
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

335.

Thomas Robertsonnak, a budapesti amerikai nagykövetség I. titkárának újabb
látogatása a Külügyminisztériumban Jugoszlávia ügyében

1991. február 11.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Jugoszláv referatúra

Szigorúan titkos!
Érvényes visszavonásig!
Készült: 9 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza úr
Katona Tamás úr
Alföldy Tádé úr
Meiszter Dávid úr
Szokai Imre úr
Bába Iván úr
Körmendy István úr
Várkonyi László úr
Saját

Mell: 3 db (összesen 7 lap)

Feljegyzés

Tárgy: Amerikai megkeresés a jugoszláviai ügyben

Mint arról korábbi feljegyzésünkben (00208/7) jeleztünk, az elmúlt év október 30-án Thomas Robertson úr, a budapesti amerikai nagykövetség I. titkára tájékoztatott bennünket az Egyesült Államok Jugoszláviával kapcsolatos álláspontjáról. Kifejtette,

393

hogyan az amerikai kormány növekvő aggodalommal figyeli az egyre romló jugoszláv belpolitikai helyzetet. Az amerikai bíráló fő címezte a szerb vezetés volt. A probléma kezelését illetően amerikai részről nemzetközi konzultációt, sőt együttes állásfoglalást szorgalmazott. Felhívta a figyelmet arra, hogy a jugoszláv állam fokozódó dezintegrációja komoly veszélyekkel járhat. Az egység és stabilitás egyetlen tartó alapja azonban csakis a demokrácia lehet.

Robertson úr ismételtén felkereste a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztályát, és átadta a mellékelt „Jugoszlávia: Katonai beavatkozás lehetősége – Holtpont Koszovóban” című tájékoztató jellegű, angol nyelvű anyagot (3 lap). A dokumentum megismétli a lehetséges katonai beavatkozás miatti amerikai aggodalmakat. A január 10-i fegyverbeszolgáltatási rendeletet⁶⁵⁴ úgy értékeli, mint a szlovén és horvát köztársasági hatóságok elleni fenyegető lépést. Utal arra, hogy a szövetségi elnökség szlovén és horvát tagjai ellenezték a rendeletet, hatóságaik pedig nem kívánják végrehajtani.

Ismerteti a belgrádi amerikai nagykövet Borislav Jović jugoszláv államelnöknek átadott jegyzékét (magyar fordítása mellékelve), melynek lényege, hogy az Egyesült Államok fokozottan aggódik az erőszak alkalmazása és a megfélemlítés miatt. Hangsúlyozza a demokratikus átalakulás, az emberi jogok és az EBEÉ elveinek tiszteletben tartása fontosságát. Szorgalmazza a tagköztársaságok vezetői párbeszédének folytatását és a gazdasági reform továbbvitelét. A belgrádi amerikai nagykövet Jović elnöknek kifejtette, hogy – bár nem kérdőjelezi meg Jugoszlávia területi integritását – az Egyesült Államokat mélyszégyen aggasztja, hogy a szerbiai hatóságok folytatják elnyomó intézkedéseiket az ott élő albán kisebbség ellen.

Röviddel ezután, 1991. január 29-i keltezésű, informális tájékoztató anyagában, mely tulajdonképpen szóbeli jegyzéknek tekinthető, az Egyesült Államok budapesti nagykövetsége újra, ez ügyben immár harmadik alkalommal keresett meg bennünket. (A jegyzék mellékelve.) Lényege, hogy a jugoszláv szövetségi elnökség és a horvát vezetés közti január 25-i megegyezést követő fellélegzés ellenére az Egyesült Államokat továbbra is mélyszégyen aggasztja a nemzetiségi kisebbségek közötti feszültség, valamint az annak nyomán esetlegesen bekövetkező erőszak.

Konkrétan megnevezi Horvátországot, mint a jugoszláv katonai megfélemlítés és potenciális támadás célpontját. A jegyzék a fejleményeket az EBEÉ-folyamat és az új, békés európai rend szellemével összeegyeztethetetlennek minősíti.

⁶⁵⁴ A JSZSZK elnökségének 1991. január 9-én hozott rendelete értelmében az ország egész területén tíz napon belül fel kellett oszlatni minden olyan fegyveres alakulatot, amely nem a Jugoszláv Néphadsereghez, vagy a belügyi szervekhez tartozott. A rendelet értelmében a feloszlattott egységek fegyverzetét azonnal át kellett adni a Jugoszláv Néphadsereg képviselőinek.

Utal a belgrádi amerikai nagykövet közelmúltban tett magas szintű lépéseire, valamint a január 25-én kibocsátott amerikai nyilatkozatra.

A nekünk átadott jegyzék szorgalmazza, hogy az EBEÉ-folyamatban részt vevő országok közösen adjanak hangot aggodalmaiknak.

Konkrétan javasolja, hogy a magyar EBEÉ-delegáció folytasson további konzultációkat az amerikai EBEÉ-küldöttséggel.

Ezt követően a jegyzék ismerteti a január 25-i amerikai közlemény szövegét, melynek tartalma:

- Az amerikai kormány mélységes aggodalmának ismételt hangsúlyozása.
- A jugoszláv és a horvát biztonsági erők egyaránt magas fokú készségben vannak, jelentős az erőszak alkalmazásának veszélye. Ezt a veszélyt amerikai részről nagyon komolyan veszik.
- Békés megoldást sürgetnek.
- Az amerikai véleményt többször és magas szinten ismertették a jugoszláv kormánnyal.
- Az 1990. október 19-i amerikai nyilatkozat ma is érvényes (az Egyesült Államok Jugoszláviával kapcsolatos átfogó álláspontját tartalmazza).

A jegyzék az október 19-i amerikai nyilatkozat szövegét is megismétli, melynek tartalma:

- Az aggodalom kifejezése. A növekvő politikai és nemzetiségi feszültségek hatással lehetnek a demokráciára és a szabad piacgazdaságra való áttérésre, melyet az amerikaiak Közép- és Kelet-Európa-szerte bátorítanak.
- Az USA határozottan támogatja az egységet, a demokratikus változásokat és a piaci reformot Jugoszláviában.
- Csak a demokrácia lehet az alapja egy egységes és sikeres Jugoszláviának.
- Amerikai részről élesen ellenzik bármilyen erőszak alkalmazását.

A január 25-i közlemény szelleme tehát a katonai fenyegetést a demokratikus változások megakadályozására irányuló törekvésnek ítéli.

Megköszönve a tájékoztatást jeleztük, hogy a jövőben is igényt tartunk az egyeztetésre.

Kifejtettük, hogy álláspontjaink hasonlóak.

Mi is elítéljük az erőszakot, és érdekeltek vagyunk a demokrácia kibontakoztatásában.

Nemzetközi fellépést mindazonáltal jelenleg nem tartunk időszerűnek.

Budapest, 1991. február 11.

Jugoszlávia: Konzultáció a következő lépésekről

– Biztosak vagyunk abban, hogy konzultációink a jugoszláviai válságról hasznosak voltak, nyilatkozataink és erőteljes figyelmeztetéseink talán nem kis szerepet játszottak abban, hogy sikerült megakadályozni az elmúlt hetekben a fegyveres konfliktust Jugoszláviában.

– Mélységesen aggódunk a jugoszláviai békés változások esélyei és az esetleges erőszakos megoldás miatt.

– Az USA, az EK és más érdekelt európai államok egy hullámhosszon vannak ebben a kérdésben.

– Január 25-i nyilatkozatunkat változatlanul aktuálisnak tartjuk.

– Zimmermann és Jović január 17-i találkozásánál⁶⁵⁵ adott tanácsainkat – úgy tűnik – megfogadták.

– Európa az USA-nál is jobban érdekelt a békés és demokratikus rendezésben.

– Jugoszlávia nem adta fel az európai integrációkhoz való csatlakozási szándékát.

– Üdvözlünk, ha kormányuk egyetértene a jugoszláv köztársaságok közötti párbeszéd szükségességével.

– Gondolják-e, hogy a szerb vezetésnek és a jugoszláv katonai vezetésnek szándékában áll-e tárgyalni az ország új államszerkezetéről?

– Ez utóbbit a katonai erő alkalmazásának veszélye miatt kérdezzük, továbbá Milošević ama álláspontja miatt, miszerint egy esetleges belső határátalakítás következtében számukra nincs más lehetőség, mint a Nagy-Szerbia létrehozása.

– Gondolják-e, hogy a szlovén és a horvát vezetés kész a párbeszédre Jugoszlávia jövőjéről, vagy csak a kiválásról hajlandó tárgyalni, ha a szerb vezetők tartják magukat ismert álláspontjukhoz?

– Hogyan látják Marković lehetőségeit? Kaphat-e támogatást, gazdasági támogatást a köztársaságoktól?

– Milyen ötleteik vannak az erő alkalmazásának, a helyzet kiéleződésének elkerülésére?

⁶⁵⁵ 1991. január 21-ének hajnalán Horvátországban mintegy 60 000, Belgrádhoz hű fegyveres – a rendes és tartalékos rendőri alakulatok, valamint a különleges egységek tagjai – állt készenlétben, hogy akár erőszakkal is érvényt szerezzenek a horvátországi fegyverbeszolgáltatási rendelkezésnek. Az intervencióra végül elsősorban Warren Zimmerman, az Amerikai Egyesült Államok belgrádi nagykövetének a nyomására nem került sor, aki közvetlenül a Horvátország területére elrendelt fegyverbeszolgáltatás határidejének a lejárta előtt, január 17-én találkozott ez ügyben Borislav Jovićyal, a JSZSZK elnökségének az elnökével.

– Jugoszlávia belső határaihoz az EBEÉ-konferenciákon elfogadott normák szerint viszonyulnak-e?

– A szerb vezetés álláspontja szerint ezek közigazgatási határok, amelyeket át kell alakítani, ha Jugoszlávia nem marad fenn szövetségi köztársaságként, úgy, hogy minden szerb egy szerb államban éljen.

– Az USA ellenez minden nem békés módon történő belső vagy külső határmódosítást.

– Gondolják-e, hogy hasznos lenne nyilatkozatban leszögezni: Jugoszlávia belső határait csak békés úton és minden érdekelt fél egyetértésével lehet megváltoztatni!

– Hasznos lenne harmadik ország részvétele a jugoszláviai belső párbeszédben?

– Megítélésünk szerint ez utóbbit csak a központi kormány összeomlása vagy erre vonatkozó belső konszenzus tehetné indokolttá. Ellenkező esetben egy ilyen lépés csak a szétesést gyorsítaná.

Csak NATO-országokra!

– Mi a véleményük Jugoszlávia és a 24-ek együttműködéséről? Hasznos lenne-e nyilvánosan emlékeztetni Jugoszláviát az együttműködés feltételeire?

– Erő alkalmazása esetén – szövetségi szinten vagy egyes köztársaságok ellen – mit tegyen a nemzetközi közösség?

2. sz. melléklet

Az Egyesült Államok igen erőteljesen ellenezné bárminemű erőszak alkalmazását, megfélemlítést vagy erőszakra való minden olyan bujtogatást, mely útját állná a demokratikus átalakulásnak, vagy nem demokratikus alapon teremtené meg Jugoszlávia egységét. Hasonlóképpen elleneznénk minden olyan próbálkozást is, hogy Jugoszlávián belül nem békés eszközökkel változtassanak a belső határokon.

Meggyőződésünk, hogy az ilyen akciók súlyos következményekkel járnának Jugoszlávia valamennyi állampolgára számára.

Jugoszláviának bármiféle olyan egysége, mely az erőszakon, vagy a megfélemlítésen alapszik, nem vezet máshoz, mint az ország elszigetelődéséhez, Európától és a nemzetközi közösségtől.

Az Egyesült Államok határozottan támogatja Jugoszlávia egységét, mely – hisszük – demokratikus átalakulások, az emberi jogok tiszteletben tartása és piaci reformok révén biztosítható leginkább.

Egy virágzó, az önkéntességen nyugvó és stabil jugoszláviai szövetségnek csak a demokrácia, az EBEÉ elveinek maradéktalan tiszteletben tartása szolgálhat tartós alapjául.

Az egység hosszabb távon nem tartható fenn erőszakkal vagy megfélemlítéssel. Azt csak a nép egyetértése, a nyitottság, az elemi emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelme biztosíthatja.

Úgy véljük, hogy ha a jugoszláv hadsereg erőszakot alkalmazna, vagy a megfélemlítés eszközével élne, az egység előmozdítása helyett ez csak a széthullást gyorsítaná. A világ közösségében ez csak gyengítené a Jugoszlávia iránti támogatást. És biztosan tudjuk, hogy ez komolyan károsítaná azon erőfeszítéseinket, hogy segítsük Jugoszlávia gazdasági reformjait.

Jugoszlávia alkotmányos felépítése olyan kérdés, melyet a jugoszláv népnek kell eldöntenie, az EBEÉ elveivel összhangban, békés, demokratikus párbeszéd útján.

Azok a többpárti választások, melyekre 1990-ben került sor a jugoszláviai köztársaságokban, megteremtették a kereteket egy ilyen párbeszédhez. Helyeseljük, hogy Jugoszlávia valamennyi vezetője késznek mutatkozott részt venni a január 10-én Belgrádban kezdődött többfordulós találkozón.

Reméljük, hogy valamennyi résztvevő a konstruktívitas és a kellő bizalom szellemében folytatja majd ezt a párbeszédet. Addig is, míg e párbeszéd tart, reméljük, hogy a Marković miniszterelnök vezette Szövetségi Végrehajtó Tanács erőfeszítései nyomán ismét megkezdődik az előrehaladás a gazdasági reformban.

JUGOSZLÁVIA – EGY KATONAI BEAVATKOZÁS LEHETŐSÉGE HOLTPONT KOSZOVÓBAN

Egy katonai beavatkozás lehetősége

Aggodalommal figyeljük, hogy az utóbbi időben növekszik egy olyan belső katonai akció lehetősége, melynek célja, hogy Jugoszláviában útját állja a demokratikus változásoknak, vagy megteremtse az ország nem demokratikus alapokon való egységét.

A Jugoszláv Elnöki Tanács január 10-én elrendelte, hogy Jugoszláviában fel kell oszlatni minden „törvénytelen félkatonai alakulatot”, melyek január 19-ig fegyvereiket be kell, hogy szolgáltatassák a Jugoszláv Néphadseregnek, különben velük szemben „büntetőjogi intézkedésekre” kerül sor. A Jugoszláv Néphadsereget megbízták a rendelet végrehajtásával.

Bár az Elnöki Tanács rendelete nem pontosította, hogy az kikre, mikre vonatkozik, a rendeletet Jugoszláviában úgy értelmezik, mint a horvátországi és szlovéniai köztársasági hatóságok ellenőrzése alatt álló biztonsági erőkkel szembeni közvetett fenyegetést.

A Szövetségi Elnöki Tanács szlovén és horvát tagjai ellenezték a Tanács rendeletét. A szlovén és horvát köztársasági hatóságok kijelentették: nem fogják felosztatni biztonsági alakulataikat, melyek, szerintük, nem törvényellenesek, és ígéretet tettek arra, hogy minden erejükkel szembe szállnak a Jugoszláv Néphadsereg minden olyan kísérletével, hogy lefegyverezzék ezeket az alakulatokat.

Ahogy január 19. közeledik és a nemzetközi közvélemény figyelme részben a Perzsa-öbölbeli válságra és a Balitkumra összpontosul, nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a Jugoszláv Néphadsereg próbára teendő Horvátországnak és Szlovéniának a nemzeti szuverenitásáról tett nyilatkozatai érvényét, illetve erősítendő a központ szerb értelmezésű tekintélyét – esetleg akcióba kezd, hogy lefegyverezze a köztársaságok biztonsági alakulatait, így szerevezve érvényt az Elnöki Tanács rendeletének.

Egy ilyen akció azonban erőszakos reagálásokat váltana ki Szlovéniában és Horvátországban, ami csökkentené – ha egyáltalán semmissé nem tenné – annak esélyét, hogy Jugoszlávia köztársaságai tárgyalások útján állapotodjanak meg az ország leendő struktúrájában és összetételében.

Szívesen vennénk, ha értékelést adna egy esetleges belső katonai akció lehetőségéről Jugoszláviában. Tájékoztatására, illetve arra az esetre, ha kormánya netalán hasonló észrevételezés megtételére készülne, közöljük, hogy belgrádi nagykövetségünk a következő demarsot intézi a jugoszláv elnökhöz:

2. sz. melléklet

Az Egyesült Államok igen erőteljesen ellenezné bárminemű erőszak alkalmazását, megfélemlítést vagy erőszakra való minden olyan bujtogatást, mely útját állná a demokratikus átalakulásnak, vagy nem demokratikus alapon teremtené meg Jugoszlávia egységét. Hasonlóképp elleneznénk minden olyan próbálkozást is, hogy Jugoszlávián belül nem békés eszközökkel változtassanak a belső határokon.

Meggyőződésünk, hogy az ilyen akciók súlyos következményekkel járnának Jugoszlávia valamennyi állampolgára számára.

Jugoszláviának bármiféle olyan egysége, mely az erőszakon, vagy a megfélemlítésen alapszik, nem vezet máshoz, mint az ország elszigetelődéséhez, Európától és a nemzetközi közösségtől.

Az Egyesült Államok határozottan támogatja Jugoszlávia egységét, mely – hisszük – demokratikus átalakulások, az emberi jogok tiszteletben tartása és piaci reformok révén biztosítható leginkább.

Egy virágzó, az önkéntességen nyugvó és stabil jugoszláviai szövetségnek csak a demokrácia, az EBEÉ elveinek maradéktalan tiszteletben tartása szolgálhat tartós alapjául.

Az egység hosszabb távon nem tartható fenn erőszakkal vagy megfélemlítéssel. Azt csak a nép egyetértése, a nyitottság, az elemi emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelme biztosíthatja.

Úgy véljük, hogy ha a jugoszláv hadsereg erőszakot alkalmazna, vagy a megfélemlítés eszközével élne, az egység előmozdítása helyett ez csak a széthullást gyorsítaná. A világ közösségében ez csak gyengítené a Jugoszlávia iránti támogatást. És biztosan tudjuk, hogy ez komolyan károsítaná azon erőfeszítéseinket, hogy segítsük Jugoszlávia gazdasági reformjait.

Jugoszlávia alkotmányos felépítése olyan kérdés, melyet a jugoszláv népnek kell eldöntenie, az EBEÉ elveivel összhangban, békés, demokratikus párbeszéd útján.

Azok a többpárti választások, melyekre 1990-ben került sor a jugoszláviai köztársaságokban, megteremtették a kereteket egy ilyen párbeszédhez. Helyesljük, hogy Jugoszlávia valamennyi vezetője készen mutatkozzon részt venni a január 10-én Belgrádban kezdődött többfordulós találkozón.

Reméljük, hogy valamennyi résztvevő a konstruktivitás és a kellő bizalom szellemében folytatja majd ezt a párbeszédet. Addig is, míg e párbeszéd tart, reméljük, hogy a Marković miniszterelnök vezette Szövetségi Végrehajtó Tanács erőfeszítései nyomán ismét megkezdődik az előrehaladás a gazdasági reformban.

Holtpont Koszovóban

Sem a szerb, sem a jugoszláv szövetségi hatóságok nem tettek lépéseket annak érdekében, hogy javítsanak a dél-szerbiai Koszovó tartományban élő albán kisebbség emberi jogainak helyzetén.

A szerbek könyörtelen, elnyomó intézkedései Koszovóban felidéznek egy erőszakos megmozdulás valós veszélyét.

A nagykövet az emberi jogok koszovói helyzetével Jović elnöknek kifejtette az alábbiakat:

Az Egyesült Államokat mélyszélesen aggasztja, hogy a szerbiai hatóságok szakadatlanul folytatják elnyomó intézkedéseiket Koszovóban, a jugoszláv szövetségi kormány pedig semmit sem tesz annak érdekében, hogy – mint az EBEÉ tagállama – e körzetben eleget tegyen ebből fakadó kötelezettségeinek.

Megértjük, hogy a szerb nép számára Koszovó milyen fontos.

Nem kérdőjelezzük meg Jugoszlávia területi integritását. Ebbe Koszovó tartomány is beleértendő.

Ám a szerbek elnyomó intézkedései Koszovóban zsákutcát jelentenek mind Szerbia, mind Jugoszlávia számára. Ez az álláspontok polarizálódásához vezetett, megszakította a szerbek és az albán kisebbség közötti párbeszédet, és az albán kisebbséget éppenséggel annak a szeparatizmusnak az irányába viszi, amitől a szerbek tartanak:

A szerbiai vezetést elsődleges felelősség terheli, amiért megtorpedózták egy olyan békés, demokratikus megoldás kilátásait Koszovóban, mely tiszteletben tartotta volna a tartomány valamennyi lakosának jogait.

Mindaddig, amíg Koszovó Szerbia része, Szerbia a felelős azért, hogy az albán nemzetiségű lakosság nemzetközileg elismert emberi jogait és alapvető szabadságjogait tiszteletben tartsák.

Mivel támogatjuk az egységes Jugoszláviát, a szövetségi kormány felelősségének tartjuk, hogy Jugoszlávia-szerte, beleértve Koszovót is, betartassa az alapvető emberi jogok védelmével kapcsolatban Jugoszlávia által tett nemzetközi vállalásokat és kötelezettségeket.

A koszovói politikai megoldást célzó párbeszéd, az ebben az irányban tett előrehaladás híján az Egyesült Államok aligha látja lehetségesnek, hogy a Kongresszus által a múlt év őszén elfogadott Nickles/Bentley-féle módosítás⁶⁵⁶ feltételeinek alapján, ez év áprilisát követően, folytassa a Jugoszláviának szánt segítségnyújtást.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

⁶⁵⁶ Az 1990 novemberében eredetileg az oklahomai republikánus szenátor Don Nickles által beterjesztett állásfoglalás elsősorban a koszovói emberi jogok megsértése miatt az 1991-es évre megtiltotta az Egyesült Államok gazdasági segítségét Jugoszláviának, amennyiben az ország nem tesz eleget bizonyos emberi jogi feltételek teljesítésének. A hat hónapos biztosítékkal rendelkező törvény, amelynek tervezett végrehajtása 1991. május 5-én volt összesen 5 millió dolláros támogatást érintett.

Rejtjeltávirat Bonnból. A Bundestag plenáris ülése Jugoszláviáról

1991. február 26.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: BON20884

Érkezett: 91. 02. 26. 16.59

Készítette: SKUL

Ellenőrizte

Tárgy: A Bundestag Jugoszláviáról

47, 46

Az elmúlt héten a Bundestag⁶⁵⁷ plenáris ülésén vitatta meg Jugoszlávia belső helyzetét és az államszövetség esetleges felbomlásának a délkelet-európai térségre gyakorolt hatásait.

Az FDP⁶⁵⁸ kezdeményezésére megrendezett parlamenti vita háttéréről az FDP Bundestag frakciója elnökségéből az alábbi tájékoztatást adták:

Az NSZK kormányának értékelése szerint a szlovén parlament 1991. február 19-i döntésével, amellyel a szlovén törvényhozók kezdeményezték, hogy a jugoszláv tagköztársaságok hozzanak egyhangú döntést a jugoszláv államszövetség feloszlátásáról, új fázisba jutott a jugoszláv államberendezkedés jövőjéről folytatott belpolitikai vita, a jugoszláv állam szétesésének folyamata.

Az elmúlt hetek belpolitikai eseményei alapján biztosnak látszik, hogy a jugoszláv szövetségi államelnökség, a tagköztársaságok vezetése és a szövetségi kormány által folytatott tárgyalások az ország jövőbeli államformájáról zsákutcába jutottak.

⁶⁵⁷ A Bundestag a Német Szövetségi Köztársaság parlamentjének alsóházát, 709 tagját közvetlenül választják meg.

⁶⁵⁸ FDP, németül Freie Demokratische Partei, Német Szabaddemokrata Párt. 1948-ban alapított német liberális párt. Az 1990-es választásokon 11%-ot szerzett, 79 parlamenti képviselővel a CDU/CSU mellett kormánypárt volt.

Vezető FDP-politikusok szerint polgárháborús helyzet kialakulásával fenyeget a jugoszláv hadsereg, a szerb kormány és a Horvátország között az elmúlt hetekben elmérgesedett konfliktus is. Kritikus a helyzete Marković miniszterelnök által vezetett szövetségi kormánynak is, amelynek napról napra csökken a lehetősége arra, hogy kézben tartsa az ellenőrzést az országban zajló belpolitikai folyamatok felett. Emiatt megkérdőjeleződhet annak az NSZK kormánya és az EK tagállamai által is támogatott gazdasági programnak a kivitelezési lehetősége, amely Jugoszlávia államszövetségben való tovább élésének az EK-tagállamok által is akceptálható gazdasági bázisát képezhetné.

A közelmúlt jugoszláviai fejleményei, német kormányzati politikusok szerint arra mutatnak, hogy a belső jugoszláv viták következtében megromlott a viszonya a szomszédos országokhoz is. Vezető FDP-politikusok szerint erre utal a horvátországi magyar fegyverexport miatt a jugoszláv és magyar kormány közötti vita; a koszovói albán kisebbség jogainak folyamatos megsértése következtében még mindig feszült a jugoszláv–albán viszony, valamint a területi revíziót is megfogalmazó macedón nacionalizmus nyomán a jugoszláv kormánynak a görög és bolgár vezetéssel kialakult ellentétei.

A fenti tényezők alapján vezető FDP-politikusok nem zárják ki annak lehetőségét, hogy a belső jugoszláv viták és a külső feszültségek polgárháborús helyzet létrejöttéhez vezetnek, bár arra is felhívták a figyelmet, hogy a közelmúlt fejleményei alapján jelenleg kisebb az esélye annak, hogy a jugoszláv hadsereg beavatkozna a belső politikai párbeszédbe.

Az FDP-politikusok kihangsúlyozták:

A jelenlegi határok között fennmaradó és politikai párbeszédben megreformált Jugoszláviának jók az esélyei az 1980-as jugoszláv–EK kooperációs szerződés kibővítésére (1991–96 között új 800 millió ECU-hitel, infrastruktúra fejlesztésére) és a PHARE programnak Jugoszláviára való kiterjesztésére, valamint EK–jugoszláv tárgyalások megkezdésére az EK társult tagság elnyeréséről.

– 88 – Dr. Horváth István

Lássa:

IV: Területi Főosztály

II. területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 34. d.

337.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a horvátországi
fegyverszállítással kapcsolatos távirati jelentésekről

1991. február 28.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Lekka Sándor
00707/6/0991.

Szigorúan titkos!
Érvényes: visszavonásig
Készült: 11 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza úr
Katona Tamás úr
Alföldy Tádé úr
Meiszter Dávid úr
Szokai Imre úr
Bába Iván úr
Körmendy István úr
Várkonyi László úr
Belgrád
Zágráb
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Összefoglaló nagykövetségeinknek a horvátországi fegyverszállítással
kapcsolatos távirati jelentéseiről

Küldőviseleteink több tucat táviratban jelentettek a horvátországi fegyverszállítással kapcsolatos fogadó országbeli hivatalos, valamint harmadik országbeli diplomaták reagálásáról.

A táviratok összegzéséből kialakuló kép rendkívül változatos. Alapvetően az rajzolódik ki, hogy az „ügyet” a legtöbb állam korántsem tekinti olyan horderejűnek, mint az a magyar belpolitikai életben tükröződik. A nemzetközi közvélemény figyelmét (bizonyos mértékig ideértve a hivatalos köröket is) elterelte az öbölháború, tompítva a magyar fegyverszállításra vonatkozó reakciókat.

Általános jellemző, hogy – a nyilvánvalóan elfogult szerb álláspontot kivéve – az ügyet lezártnak tekintik.

Fentieket figyelembe véve nem célszerű a kérdés magyar részről történő további napirenden tartása.

Az amerikai állásfoglalás kissé hűvös, a szovjet mértéktartóan határozott, míg az osztrák és a német kifejezetten megértő.

A kisebb országok hivatalos véleményei között akad egy-két aggodalmaskodó is.

Nagykövetségeink tájékoztatást adtak a fogadó országok illetékeseinek a magyar álláspontról. Erre válaszolva például Washingtonban – az SD⁶⁵⁹ csoportfőnöke nagyra értékelte a magyar kormány azon fáradozását, hogy az ügyet minden részletében tisztázza. Elfogadják a magyar álláspontot és nem kételkednek a kormány jó szándékában. Aggodalmát fejezte ki a jugoszláviai visszarendeződés veszélyeivel és azzal kapcsolatban, hogy a már demokratizálódott közép-európai országokra áttételesen veszélyt jelenthetnek az elsősorban a jugoszláv hadsereg köreiben található konzervatív erők.

Ugyanakkor javasolta, hogy Magyarország vizsgálja felül a fegyvereladási gyakorlatot, csökkentse a gazdaság ilyen jellegű „függőségét”. Az USA további együttműködését ajánlja fel ezen a téren.

Eagleburger vezető tanácsadója főnöke megbízásából jelezte, hogy amerikai részről úgy Eagleburger, mint Baker aggodalommal követték a jugoszláviai fegyverszállítási ügyet. Szeretnék annak mielőbbi megnyugtató rendezését, illetve hasonló esetek megakadályozását a jövőben, figyelemmel a térség érzékenységeire.

Belgrádban dolgozó vezető szovjet diplomata elmondta, hogy a *Narodna Armija* című jugoszláv lapban leközölt orosz nyelvű, szigorúan belső levelezésből származó dokumentum a szovjet illetékeseket is elgondolkoztatja. A belgrádi tv-ben bemutatott, a horvát vezetés egy részének lejáratását célzó filmről az a véleményük, hogy az hitelességétől vagy hamisítványjellegétől függetlenül hátrányos lesz Jugoszlávia számára. A film bumeráangként visszaüt készítőire, mert kétségesse teszi a nyugodt tárgyalás lehetőségét egyes jugoszláv vezetőkkel.

A bécsi Külügyminisztérium politikai igazgatója Magyarországot barátinak nevezve, köszönettel vette a tájékoztatást. Közölte, hogy az ügyet Jugoszlávia és hazánk között lezártnak tekintik és Ausztria vonatkozásában semmi ezzel kapcsolatos problémát nem látnak. Az ügyet megértéssel kezelik. Szlovénia kiválását és önállóvá válását realitásnak tekintik. Bízna abban, hogy mindez a fegyveres út mellőzésével megoldódik.

Német külügyi tisztviselők a jugoszláviai magyar fegyvereladás kérdését jugoszláv–magyar kétoldalú, illetve magyar belpolitikai ügynek tekintik. Ezért nem alakítottak ki hivatalos német álláspontot. Vezető kormánypárti politikusok azt is aláhúzták, hogy az NSZK vezetését komoly aggodalommal töltik el a jugoszláviai belpolitikai események.

⁶⁵⁹ SD, a States Department rövidítése, az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma.

Tovább csökkent az esély a jugoszláv államegység megőrzésére. Az NSZK kormánya az EK-tagállamokkal egyeztetett álláspontja alapján arra törekszik, hogy az ellenérdekű jugoszláv tagköztársaságok politikai vitáikat tárgyalásos úton rendezzék. Az NSZK-nak érdeke, hogy a fegyverszállítások körül kialakult magyar–jugoszláv vita mielőbb véglegesen lezárásra kerüljön.

A Bundestag külügyi bizottságának képviselőivel folytatott beszélgetés is azt mutatja, hogy német politikai körökben nem tulajdonítanak különösebb jelentőséget a horvátországi magyar fegyvereladásnak. Inkább az ügy kevésbé szerencsés és átgondolatlan kezelése váltott ki meglepetést.

Athéni német diplomata a fentieket megerősítette.

Párizsban az ET politikai főigazgatója arról tájékoztattott, hogy a Lalumiére aszszonnyal tett belgrádi látogatásuk alkalmával azt érzékeltették velük, hogy jugoszláv (azaz föderációs) szinten szeretnék ejteni az ügyet.

Furrer szerint mind magyar, mind jugoszláv részről a tömegtájékoztatás hisztériájáról van szó, s az ET nem tekintette az ügyet sem jelentősnek, sem súlyosnak, ami a magyar kormány szavahihetőségét megkérdőjelezné.

Brüsszeli nagykövetünk felelősséggel kijelenti, hogy nemzetközi tekintélyünket a fegyverszállítási ügy nem befolyásolja.

Az ausztrál Külügyminisztériumban azt közölték, hogy a kérdés kormányuk számára nem okoz problémát. Megértésüket fejezték ki.

A stockholmi Külügyminisztérium képviselője szerint a magyar–jugoszláv kapcsolatok legjobb hagyományainak folytatását a térség nyugalma, biztonsága szempontjából is lényegesnek tartják.

Dán külügyi államtitkár hangsúlyozta, hogy a jugoszláviai eseményeket kívülállóként kísérték figyelemmel.

Ugyanakkor az oslói Külügyminisztériumban sajnálatosnak tartják, a történeteket. Remélik, a magyar–jugoszláv kapcsolatok újra normális, jószomszédi mederbe terelődnek, s ennek érdekében mindkét ország kormányának erőfeszítésére szükség van.

Brit részről nem kérdőjelezik meg a magyar fél eljárásának a jóhiszeműségét, örömmel nyugtáznák a felső szintű magyar–jugoszláv párbeszéd folytatására irányuló kölcsönös szándékot, mivel a két ország közötti normális kapcsolatok részét képezik a térség egésze biztonságának.

Az Antall József miniszterelnök által elrendelt vizsgálatot látják fordulópontnak. Brit részről tudják, hogy Jugoszlávia a jelenlegi formájában a jövőben nem lesz fenn tartható.

Nem ösztönzik a nyugati értékek alapján megindulók függetlenné válását sem, mivel az automatikusan területi vitákhoz, Jugoszlávia integritásának a megrendüléséhez vezetne.

Brit politikai körökben a fegyverügy szinte észrevétlen maradt és nem váltott ki negatív politikai hatást.

Rómában tájékoztatónkra bíráló tartalmú megjegyzést nem tettek. Kijelentették; nem szeretnék, ha a fegyverszállítás ügye negatívan befolyásolná a Pentagonale-együttműködést.

Egyben elmondták, hogy az ottani jugoszláv nagykövettől már kaptak tájékoztatást.

Egy madridi parlamenti képviselő, biztonságpolitikai szakértő kifejtette: spanyol politikai körökben alig váltott ki visszhangot az ún. jugoszláviai fegyverszállítási ügy. Szerinte Belgrád eltúlozta az ügy jelentőségét. A szerb kormány ilyen törekvései érthetőek, de nehezen fogadhatók el, és csak átmenetileg terelik el a figyelmet a tényleges problémákról.

Tel-Avivban egy illetékes helyettes államtitkár elmondta, hogy a horvát HM 1990 augusztusában már megkereste Izraelt a szóban forgóhoz hasonló volumenű kézfegyver-eladás miatt. Az izraeli kormány azonban Jugoszlávia helyzetének és az egyes köztársaságok törekvéseinek ismeretében úgy látta, hogy az ügylet túl nagy politikai kockázatot jelent, ezért a kérést elutasították.

A fegyvereladási ügy Törökországban nem keltett visszhangot.

Görög diplomata hágai tanácsosunknak kifejtette, hogy Szlovénia elszakadásának vagy szövetségi keretek között maradásának kérdése júniusig eldől. Horvátország csak második lesz.

Prágai nagykövetünk tájékoztatóját meghallgatva az illetékes csehszlovák külügyminiszter-helyettes kifejtette: Prága nem kíván a fegyvereladási ügyben hivatalosan állást foglalni, azt jugoszláv, illetve magyar belügynek tekintik, és nem tulajdonítanak neki nemzetközi politikai jelentőséget. Osztják azonban azt a magyar nézetet, hogy Jugoszlávia egy részében még nem zajlott le a rendszerváltozás. Érzékeltette, hogy az ügynök nem lesz hatása a csehszlovák–magyar kapcsolatokra.

A varsói Külügyminisztériumban a történeteket a legnagyobb megértéssel kezelik; „munka közbeni, üzemi balesetnek” tekintik. Jónak tartják a rendezését szolgáló magyar lépéseket, különösen Antall József miniszterelnök határozott magatartását és intézkedését.

A jugoszláv diplomácia erőfeszítései világszerte erősen ellentmondásosak. A diplomaták véleményei származás szerint oszlanak meg.

Budapest, 1991. február 28.

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

Jeszenszky Géza és Gianni De Michelis olasz külügyminiszter konzultációja
Jugoszláviáról, Bolognában

1991. május 20.

Jeszenszky Géza

2110/je

00426/25

Szigorúan titkos!

Érvényes: visszavonásig!

Készült: 5 példányban

Kapja: Katona Tamás úr

Somogyi Ferenc úr

Szokai Imre úr

Szabó István úr

Saját

Feljegyzés

Tárgy: Magyar–olasz konzultáció a jugoszláv helyzetről

A Pentagonale-országok⁶⁶⁰ május 18-i, bolognai külügyminiszteri találkozója alkalmából május 17-én szűk körű, kétoldalú konzultációt folytattam Gianni De Michelis olasz külügyminiszterrel.

⁶⁶⁰ A Pentagonale Bécsben jött létre 1990. május 20-án, amikor Csehszlovákia csatlakozott a korábbi négyoldalú – Ausztria, Jugoszlávia, Magyarország és Olaszország közötti – együttműködéshez. Alapja a kelet–nyugati kapcsolatokban végbemenő változások, illetve a korábban meglévő két- és többoldalú – Quadragonale – kapcsolatok hagyományai voltak. A szubregionális kezdeményezés célja, hogy hozzájáruljon az európai biztonság és a stabilitás megteremtéséhez, amelyhez szükséges a parlamenti demokrácia és az emberi jogok közös értékein alapuló struktúráinak kiépítése – a földrajzilag körülhatárolt kereteken belül –, a kisebbségek problémáinak megoldása, a tagállamok demokratikus intézményeinek a megszilárdítása és a gazdasági együttműködés fejlesztése. A Pentagonale kiemelt figyelmet fordított a közlekedés, a környezetvédelem, az energetikai problémák, a kis és a közepes méretű vállalatok együttműködésére, a tudományos és a technológiai kapcsolatokra, valamint az oktatás, a kultúra és az idegenforgalom területén a tagországok relációinak a szorosabbá tételére. Támogatták a nem kormányzati szintű együttműködéseket is.

Kétoldalú kapcsolatainkat röviden érintettük, tekintettel arra, hogy Cossiga elnök közelgő magyarországi látogatása⁶⁶¹ alatt alkalmunk lesz a részletes áttekintésre. Időnk és figyelmünk zömét a jugoszláv helyzet megvitatására fordítottuk.

Kifejtettem helyzetértékelésünket, előzetes elképzeléseinket saját és más partnereinkkel együtt teendő lépésekről. Jelezttem érdekeltségünket a jugoszláv helyzetről folyamatosan tartott, olasz–osztrák konzultációba való bekapcsolódásban. Érdeklődtem az olasz értékelés és a fő belpolitikai erőtényezők – Szerbia, Horvátország, a hadsereg, az ortodox kommunista erők – törekvéseiről szerzett információik iránt.

De Michelis hangsúlyozta, hogy az olasz álláspont azonos az EK május 13-án teljes egyetértésben kialakított álláspontjával, amit jelszószerűen „egységes, demokratikus Jugoszlávia” formulával lehet kifejezni.

Az EK hónapok óta foglalkozik a jugoszláv helyzettel, üzenetek sorát juttatták el a szövetségi és a köztársasági vezetéseknek. Világossá tették, hogy az EK megítélése szerint a jelenlegi alkotmányos keretek nem tarthatók fenn. Az alkotmányos forma váltásának szükségességét a szerb vezetés felé külön nyomatékkal hangsúlyozták. Szorgalmazták a köztársaságközi tárgyalások folytatását. A szlovén vezetés tudomására hozták, hogy egyoldalú kilépését helyteleníték, azt a helsinki záróokmány megsértésének tekinték. A szlovén függetlenség csak tárgyalásos úton, megegyezéssel érhető el. Természetesen, amennyiben Szerbia vagy a hadsereg alkotmányellenes, erőszakos lépésre szánna el magát, az EK egyértelműen Horvátország és Szlovénia mellé állna. Szlovénia kiválása, Jugoszlávia dezintegrálódása kapcsán az EK-nak tekintettel kell lennie a szovjet vonatkozásokra, az erős párhuzamosságra. Moszkva számára „szörnyű példa” lenne a Nyugat támogatásával, egyoldalú akaratnyilvánítással megvalósuló szlovén kilépés.

Delors – később elhalasztott – belgrádi látogatásának célja az EK-álláspont ismételt, hangsúlyos kifejtése lett volna. Delors felhatalmazást kapott, hogy közölje: az EK kész tárgyalásokat kezdeni a társulási szerződésről (magyar, lengyel, cseh és szlovák mintára) amennyiben garanciákkal alátámasztott közlést kap a jugoszláv vezetéstől a tárgyalások eredményeként kialakuló, új alkotmányos formát illetően. Előfeltételként kezelik a normális rotálást az elnöki poszton, azaz Mesić megválasztását. Nagykövetük útján közölték Belgrádban: a normális rotálás meggátlására az EK keményen reagálna.

⁶⁶¹ Göncz Árpád köztársasági elnök meghívására Francesco Cossiga olasz köztársasági elnök Gianni De Michelis külügyminiszter kíséretében 1991. július 6. és július 8. között tartózkodott Budapesten, ahol a magyar köztársasági elnökkel, Szabad Györggyel, az országgyűlés elnökével és Paskai László esztergomi érsekkel találkozott. Az olasz elnököt budapesti útjára elkísérő olasz külügyminiszter Alois Mock osztrák és Jeszenszky Géza magyar külügyminiszterrel tárgyalt. A megbeszélések fókuszában a jugoszláv válság állt.

De Michelis szükségesnek tartja a nyomás folytatását a szövetségi és a szerb vezetésre egyaránt. Elismerte, hogy a szerb vezetésre gyakorolt nyomás eddig nem járt eredménnyel.

Olasz részről készek koordinálni a leginkább érintett szomszédok álláspontját, lépéseit, esetleges közös reagálásait.

A szövetkezés látszatát jobb elkerülni, a konzultácót és a koordinációt célszerűbb kétoldalú alapon, nagykövetségeink, vagy vezető diplomata munkatársak útján pragmatikusan, szükségstől függően folytatni.

De Michelis egyetértett; a legjobb lenne elérni, hogy ne induljon meg menekültáradat. A 20 ezer albán menekülttel kapcsolatos nehézségeikre utalva leszögezte, Olaszország nem képes és nem hajlandó ennél várhatóan nagyságrendekkel több esetleges jugoszláv menekültet befogadni. A menekültáradat potenciális veszélye miatt a témára indokolt külön figyelmet fordítani konzultációink során.

Az EK tervei szerint a jugoszláv helyzet további romlása esetén azonnal delegációt küldenek Belgrádba, erős politikai nyomást fejtenek ki.

Az EK-külgyminiszterek áttekintették a válságkezelés számba jöhető fórumait, csatornáit. Mock külgyminiszter „bölcsek tanácsa” javaslata nem aratott osztatlan tetszést, az EBEÉ-mechanizmust túl nehézkes gépezetnek tekintik. Egyelőre az EK tűnik a leghatékonyabb keretnek, de a helyzet romlása esetén minden lehetséges fórumot fel kell használni.

Emlékeztetve általános törekvésünkre, hogy politikánkat koordináljuk az EK-val, jeleztem: ebben az ügyben sem kívánunk egyedül lépni.

De Michelis osztotta aggodalmainkat Jugoszlávia Pentagonale-elnöklésével kapcsolatban. A helyzet további romlása esetén (például, ha Mesićet nem választják meg) felvethető lenne egy rendkívüli tanácskozás gondolata, amelyen áttekinthető lenne a jugoszláv elnöklési képességgel kapcsolatos összes kérdés. Az osztrákokkal is egyeztetve szükség esetén Dubrovnik helyett más helyszínt, Jugoszlávia helyett más elnöklőt lehetne javasolni.

Érdeklődésemre partnerem megerősítette: ők is rendelkeznek olyan meg nem erősített információkkal, amelyek bizonyos szovjet és román körök jugoszláv eseményekbe való „belekeveredését” valószínűsítik, Szerbiának és Szlovákiának nyújtott szovjet támogatásra utalnak.

—

A Pentagonale-tanácskozás plenáris ülései – a párhuzamosan folyt külgyminiszteri és a parlamenti képviselői megbeszélés – légkörét nagymértékben megterhelte a jugoszláv válság. Osztrák részről kemény megfogalmazást szorgalmaztak, ragaszkodtak

a koszovói probléma említéséhez is. Lončar külügyminiszter a diplomáciában szokatlan durvasággal támadta meg osztrák kollégáját. A kialakult jugoszláv–osztrák vitában lehetőségem nyílt kompromisszumkereső fellépésre. A jugoszláv külügyminiszter által említett, a tagköztársaságok „etnikai mozaik” jellegét bemutató adatokra és a jugoszláv válság tanulságaira utalva hangsúllyal szoltam kisebbségpolitikai törekvéseinkről, a kérdés univerzális jellegéről, a kisebbségi-nemzetiségi problémák európai szintű és keretű megoldásának halaszthatatlanságáról.

Budapest, 1991. május 20.

MNL OL XIX-J-1-35. d.

339.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a jugoszláviai fejleményekről
és a nemzetközi véleményekről

1991. május 24.

Legújabb fejlemények (Jugoszlávia) máj. 16–23.
00426/74/91

Legújabb fejlemények (Jugoszlávia)
1991. május 16–23.

Miközben az alkotmányos válság meghaladására az elmúlt héten a jugoszláviai politikai tényezők érdemi erőfeszítéseket nem tettek, az európai államok, s mindenekelőtt a Közösségek, valamint az Amerikai Egyesült Államok fokozta a Jugoszláviára gyakorolt nyomást a rotáció elmaradása miatt kiéleződött helyzet tárgyalásos rendezésének elősegítése, az erőszakos cselekmények megelőzése érdekében, nyilvánvalóvá téve, hogy a jelenlegi legsürgősebb feladatnak az államelnöki poszt alkotmányos előírásoknak megfelelő betöltését tartja.

A szerb vezetés tevékenysége a jelek szerint a szövetségi állam kulcsfontosságú testületeinek és szerveinek megbénítására, a zavarkeltés fokozására, az általános válság elmélyítésére irányul. Ennek oka valószínűleg az, hogy Szerbia változatlanul a szövetségi hadsereg általa ösztönzött politikai szerepvállalása révén kívánja érdekeit érvényesíteni, figyelmen kívül hagyva annak katasztrofális következményeit.

Az elmúlt napok legfontosabb fejleményei:

1. Stipe Mesić bejelentése, miszerint törvényes államfőnek tekinti magát, s kibővített államelnökségi ülést hív össze.⁶⁶² Mesić a sajtóban megerősítette, a konföderációt tárgyaló négy köztársaság olyan megoldást akar, amely tiszteletben tartja Jugoszlávia létező belső határait. A jelenlegi államhatalmi szerveket meg akarják őrizni mindaddig, amíg az új politikai rendszer kialakítására irányuló tárgyalások folynak. Mesić szerint Horvátország június végéig – a szlovén döntésig – nem szándékozik függetlenségét deklarálni.

2. Időpont nélkül elhalasztották a hat köztársasági vezető május 23-ra kilátásba helyezett szarajevói találkozóját.

3. Bosznia-Hercegovina elnöke bejelentette, hogy referendumra kerülhet sor a köztársaság szuverenitásáról.⁶⁶³

4. Megtartották a horvátországi referendumat, amelyet a horvát vezetés eddigi politikájának belső és külső legitimizálására használ fel.⁶⁶⁴

5. Marković kormányfő párizsi látogatása.

6. Amerikai bejelentés a gazdasági-pénzügyi támogatás megvonásáról.⁶⁶⁵ Bush elnök és Zimmermann belgrádi nagykövet nyomásgyakorlása Mesić elnöki beiktatása érdekében, cserében az amerikai támogatás felfüggesztésének hatályon kívül helyezéséért.

⁶⁶² A rotációs rendszerben működő elnökség elnökét egy éves mandátumra, automatikusan választották meg. Slobodan Milošević az ellenőrzése alatt álló képviselőkkel (Szerbia, Montenegró, Koszovó és Vajdaság) azonban 1991. május 15-én leszavazták Stipe Mesić megválasztását. Ezzel újabb alkotmányos válság következett be. Mesić 1991. május 20-án Zágrábban tartott sajtótájékoztatóján jelentette be, hogy levelet intézett a JSZSZK államelnökségének összes tagjához, a szövetségi kormányfőhöz, a honvédelmi és a belügyminiszterekhez, Jugoszláv Néphadsereg vezérkari főnökének, illetve az országban akkreditált nagykövetségeknek, amelyekben bejelentette, hogy az alkotmány és az ügyrend szerint megkezdte az elnöki tisztség ellátását. Mesićet végül nemzetközi nyomásra, öt nappal a szlovén és a horvát parlament függetlenségi nyilatkozatának elfogadása és a szlovéniai háború kitörése után, 1991. június 30-án választották meg elnöknek.

⁶⁶³ Miután 1991. május 22-én Szarajevóban elmaradt a hat tagköztársaság elnökeinek szarajevói csúcstalálkozója, újságírói kérdésre válaszolva Alija Izetbegović bosnyák elnök kijelentette, hogy a bosznia-hercegovinai képviselőháznak meg kell teremtenie a politikai feltételeket a bosnyák függetlenségről szóló népszavazás lebonyolítására.

⁶⁶⁴ Az 1991. május 19-én megtartott horvát referendumon Horvátország függetlenségéről lehetett szavazni. A népszavazáson a választásra jogosult 3 652 225 választópolgár 82,97%-a járult az urnák elé. A szavazók 94,17%-a független és önálló Horvátország, illetve a konföderációs államberendezkedés mellett foglalt állást.

⁶⁶⁵ Stjepan Mesić szövetségi elnökké választásának a kikényszerítése céljából 1991. május 20-án az amerikai kormány a kongresszus meghagyására felfüggesztett mindennemű gazdasági segélyt Jugoszlávia számára. A nyomásgyakorlás fokozása céljából az amerikai kormányzat azt is bejelentette, hogy az 1990 novemberében elfogadott Nickles/Bentley-féle törvényt kiterjeszti a Nemzetközi Valutaalapra és a Világbankra is.

7. Szerb vezetők az Egyesült Államokat a jugoszláv belügyekbe való beavatkozással vádolva elutasítják az amerikai feltételeket és nyomásgyakorlást.

8. Nyugat-Európa is Mesić beiktatását tekinti a válság további elmélyülését megakadályozni képes, s a Nyugat további lépéseire nagy befolyással bíró legsürgősebb lépésnek. A Nyugat szerint a szövetségi kormány az egyetlen egységes és cselekvő-képes összjugoszláv államigazgatási szerv.

9. Döntés Jacques Delors és Jacques Santer május 29–30-i belgrádi látogatásáról.

10. Olaszország demonstratív támogatása Stipe Mesićnek, Tudman meghívása Rómába.

11. A Bundestag külügyi bizottsága elnökének május 17-én kezdődő belgrádi látogatása.

12. Az Európai Parlament igen egyértelmű határozata Jugoszláviáról⁶⁶⁶ (május 16.).

A tagköztársaságokra vonatkozó információk:

1. Bosznia-Hercegovina

Az elnök nagykövetünknek elmondta: a köztársasági elnökök hatos csúcstalálkozóján a macedón elnökkel közösen előterjesztik koncepciójukat a válság rendezésére, amely ötvözi a két szemben álló álláspontot. Az államszövetség előfeltétele a tagköztársaságok szuverenitásának elismerése; egységes gazdasági-pénzügyi rendszer, piac, védelem, külpolitika, az emberi jogok garantálása. Lehetséges, hogy az áthidaló javaslatot átmeneti megoldásként, meghatározott időre fogadják el.

A parlamenti alelnök véleménye szerint a hadsereg gyökeresen átalakításra szorul, közös irányítás alatt csak bizonyos fegyvernemek maradhatnak (pl. határőrség, légvédelem).

A köztársasági parlament május 21-én tárgyalja a Bosznia-Hercegovina szuverenitásáról szóló határozattervezetet. Azt politikai akaratnyilvánításnak tekintik.

⁶⁶⁶ Az Európai Parlament 1991. május 16-án elfogadott határozatában sikra szállt az egységes és demokratikus Jugoszlávia megőrzéséért, s kinyilvánította, hogy az ország egyben tartása nem vezethet a jogok és a demokrácia megszegéséhez, ezért a testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jugoszláv tagköztársaságoknak és a tartományoknak jogukban áll békés és demokratikus úton határozni a jövőjükéről. A parlamenti határozat figyelmeztetett arra, hogy mindennemű erőszakos hatalomátvétel, történjen az a Jugoszláv Néphadsereg segítségével, vagy anélkül, minden, az országnak szánt segély, kedvezmény és együttműködés azonnali megszüntetését vonja maga után.

Bosznia megszűntnek fogja tekinteni Jugoszláviát, ha egyoldalúan bármelyik köztársaság kilép abból. Parlamenti döntést hoznak az új köztársasági alkotmány kidolgozásáról.

A külügyminiszter szerint erősíteni kell az együttműködést többek között az iszlám országokkal. A jelenlegi külképviseleti rendszert átalakítva meg kell oldani az egyes köztársaságok megfelelő képviseletét, önálló érdekképviseletek működtetésére csak a legfontosabb relációkban fognak törekedni.

Az elnök szerint elkerülhetetlen nemzetközi jószolgálati misszió vagy közvetítés igénybevétele, amelyben Magyarország részvételét támogatnák.

A boszniai választásokon győztes három nemzeti párt koalíciója a helyi szerb fellépés miatt mára működésképtelenné vált.

Május 22-én az elnök sajtóértekezleten kilátásba helyezte annak lehetőségét, hogy referendumot tartanak a köztársaság szuverenitásáról. (Bosznia-Hercegovina lakosságának 39%-a muzulmán, 32%-a szerb.) Meg nem erősített információk szerint Boszniában is megkezdődött az önvédelmi egységek szervezése és felfegyverzése.

2. Horvátország

A referendum után Tudman elnök megerősítette: Horvátország a szuverén államok szövetségének létrehozására törekszik. Ha ez nem lehetséges, megvalósítják a köztársaság teljes szuverenitását és függetlenségét. Tudman kijevi látogatásán hangsúlyozta: ha június végéig nem jön létre a konföderáció, köztársasága Szlovéniával együtt azonnal kiválik Jugoszláviából.

3. Szlovénia

Nyugat-Európához való felzárkózása a jelenlegi szövetségi államban vagy a létrehozandó konföderációban lényegesen hosszabb ideig tarthat, mint önállóan.

Az önállóság jogi feltételeinek létrehozása előrehaladott állapotban van.

Az 1990. december 23-i népszavazás kötelezi a szlovén parlamentet és a hatóságokat, hogy 1991. június 26-ig készítse el a népszavazás eredményét kifejező alkotmányos és más törvényerejű dokumentumokat. Ez a jogalkotási tevékenység nagyon intenzív volt. Február 20-án a parlament elfogadta a kiválásról szóló törvényt, amelyben javasolta a JSZSZK megegyezéssel felbontását két vagy több szuverén és független államra. E javaslatra a horvát parlamenten kívül a többi köztársaság parlamentje eddig nem válaszolt. A szlovén parlament május 8-án határozatot hozott arról, hogy

legkésőbb 1991. június 26-án önálló és független államnak kiáltja ki a Szlovén Köztársaságot. Egyben kifejezte készségét a megegyezéssel megoldáskeresésre, s közvetlen tárgyalásokra a szövetségi szervekkel az alábbiakról:

1. meghatározott ideiglenes funkciók, amelyeket a szövetségi szervek végeznének a Szlovén Köztársaság számára átmeneti jelleggel,
2. jogutódlás a tulajdon, az adósságok és az archívumok tekintetében,
3. a gazdasági, védelmi, nemzetközi és más együttműködés lehetséges formái, valamint Szlovénia és a tagköztársaságok esetleges szövetségi kapcsolatai.

A szlovén területvédelmi erők a köztársasági belügyminiszter alárendeltségében vannak. Azok számára Szingapúrban vásároltak fegyvereket.

A JNA többszöri felhívása ellenére a bevonulásra felszólított szlovén újoncok nem a szövetségi hadseregben, hanem a szlovén területvédelmi egységek táboraiban gyülekeztek, ami május 23-án a maribori incidensekhez vezetett.⁶⁶⁷

- Etnikailag viszonylag homogén.
- Ausztria sokoldalúan támogatja.
- Gazdasági helyzete kedvezőbb, mint a többi tagköztársaságé.

Nyugat-Európa felé a legnagyobb exportőr Szlovénia, a többi tagköztársaságnál sokkal több termelőeszközt és fogyasztási cikket exportál. A szlovén termékek 18%-át szállítják külföldre, 58%-át adják el köztársaságon belül és 24%-át értékesítik a tagköztársaságokban.

Becslések szerint. Szlovénia a 16 milliárd USD külső adósságból 1,8 milliárd dollárra számíthat.

Szlovénia saját pénzét az osztrák schillinghez kívánja kötni. Ennek fedezetül 4 milliárd schillinget osztrák bankoknál helyezett el.

⁶⁶⁷ Az 1990. december 23-i szlovén függetlenségi népszavazás után Szlovénia felfüggesztette a Jugoszláv Néphadseregbe az újoncok küldését, majd a Ljubljana melletti Igben és a Mariborhoz közeli Pekre településen két kiképzőközpontot hozott létre a szlovén területvédelmi egységek részére. 1991. május 23-án a szlovén területvédelem két tagja elfogta a Jugoszláv Néphadsereg kiképzőközpontot figyelő katonáit. Bár a szlovének az elfogott jugoszláv katonákat szabadon bocsátották, a Jugoszláv Néphadsereg páncélozott járművekkel és tankokkal vette körül az oktatóközpontot. A két fél közötti tárgyalások a maribori önkormányzat helyiségében aznap este kezdődtek meg. A Jugoszláv Néphadsereg különleges egységei késő este betörték a tárgyalóba és a jelenlévők tiltakozása ellenére elrabolták Vladimir Miloševićet és Milko Ozmecet, a kelet-stájerországi szlovén területvédelmi egységek parancsnokait, amire válaszul a maribori hatóságok megszakították a város környéki katonai létesítmények áramszolgáltatását és telefonösszeköttetését. Másnap reggel a maribori laktanyákat a helyi lakosok vették körbe, akik élő fállal akarták megakadályozni a Jugoszláv Néphadsereg egységeinek a mozgását. Az egyik páncélos a tömegbe hajtott és halálra gázolt egy férfit. Az incidens tovább élezte a szlovén vezetés és a Jugoszláv Néphadsereg között már amúgy is kifejezetten rossz viszonyt.

- Kiválása elvileg a belső határok módosítása nélkül megtörténhet.
 - Mindeddig nyitva hagyta a konföderáció lehetőségét.
 - Támogatja a külföldi közvetítést a jugoszláv válság rendezésének elősegítésére.
- Rupel külügyminiszter május 22-én ismét nemzetközi jószolgálati missziót sürgetett.

4. Szerbia

Május 23-án Belgrádban megalakult az Egyesült Szerb Demokratikus Ellenzék,⁶⁶⁸ amely mielőbbi parlamenti választásokat sürgetett és kinyilvánította, hogy a konföderáció létrejötte esetén a jelenlegi belső határokat nem fogadja el. Mivel ez Milošević elnök támogatásaként is értékelhető, a szövetséghez több jelentős szerb ellenzéki erő (Demokrata Párt, Reformerők Szerbiai Szövetsége) nem csatlakozott.

A jugoszláviai helyzettel kapcsolatos külső lépések, Európai Közösségek

Az EK az elmúlt hónapokban üzenetek sorát juttatta el a szövetségi és a köztársasági vezetésekhez. Világossá tették, hogy az EK megítélése szerint a jelenlegi alkotmányos keretek nem tarthatók fenn. Az alkotmányos forma váltásának szükségességét külön is a szerb vezetés tudomására hozták. Szorgalmazták a köztársasági vezetők tárgyalásainak folytatását. A szlovén vezetést tájékoztatták arról, hogy helytelenítenék

⁶⁶⁸ 1991. május 23-án a Szerb Megújodási Mozgalom, a Szerb Liberális Párt, a Demokrata Fórum és az Új Demokrácia – Mozgalom Szerbiáért képviselői hozták létre az Egyesült Szerb Demokratikus Ellenzéket. Az alapítóokmány leszögezte, hogy a szervezet célja az ellenzék maximális egységének a megvalósítása, a miloševići rendszer megbuktatása és a demokratikus állam megteremtése volt. A mozgalom sikra szállt azért is, hogy amennyiben Jugoszlávia széthullik, úgy a szerb állam határainak mindazon területekre ki kell terjednie, amelyeken 1941 áprilisa előtt a lakosság többsége szerb nemzetiségű volt. A megalakulást bejelentő sajtótájékoztatón az alapítók 8 pontos követeléssel fordultak a szerb kormány felé: 1. a tájékoztatási eszközöket professzionalizálják, a szerkesztőket és az igazgatókat titkos szavazással válasszák meg, a Belgrádi televízió második csatornáját adják át az ellenzéknek. 2. Június 1-jéig nevezzék ki az új belügyminisztert. 3. Az állami ismertetőjelekről (zászló, címer, egyenruhák) távolítsák el az ötágú vörös csillagot. 4. Vid-napját, az ortodox karácsonyt és húsvétot nyilvánítsák állami ünneppé. 5. A Karadordević és a Petrović dinasztia leszármazottjainak adják vissza az állampolgárságot és a vagyonukat. 6. A hivatali helyiségekből távolítsák el Tito portréját, a nevét viselő utcák és terek kapják vissza eredeti elnevezésüket. 7. A volt állampárt vagyonát nyilvánítsák állami, illetve közvagyonná. 8. A szerb állam himnuszává a régi szerb himnusz, a Bože pravdét tegyék meg. Az 1992-es parlamenti választásokon Szerb Demokrata Mozgalom névvel (Demokratski Pokret Srbije, DEPOS) indult, s 16,89%-kal 50 parlamenti mandátumot szerzett.

egyoldalú kilépését, s Szlovénia függetlenségét csak tárgyalások és megegyezés révén tartják lehetségesnek.

Ha Szerbia vagy a hadsereg alkotmányellenes, erőszakos lépésre szánná el magát, az EK egyértelműen Horvátország és Szlovénia mellé állna. Az EK azért sem tudja támogatni Szlovénia kiválását és Jugoszlávia dezintegrálódását, mert úgy véli, hogy annak nyomán megerősödhetnek a szovjetunióbeli és a kelet-közép-európai (kisebbségi) önállósodási törekvések, s az európai stabilitás megőrzéséhez fűződő érdekeit mindennél fontosabbnak tartja.

Az EK a válságkezelés lehetséges fórumai közül az EK keretei között megvalósulót tartja a leghatékonyabbnak.

Az EK nyomásgyakorlásra is felhasználja a Jugoszláviával kötendő társulási szerződésről való tárgyalásokat. Május 29-én Belgrádba utazik Jacques Delors és Jacques Santer. Az EK a társulásról folytatandó tárgyalások alapfeltételének az államelnöki poszton való normális rotálást tartja, garanciákat kíván kapni Jugoszlávia új alkotmányos formáját illetően.

Az Európai Közösség szóvivője május 21-én bejelentette: az EK nem követi Washington példáját (a támogatás felfüggesztéséről) sőt, hamarosan pénzügyi jegyzőkönyvet ír alá Belgrádban jelentős hitelek folyósításáról.

Az Európai Parlament május 16-án határozatot hozott a jugoszláviai helyzetről.

Ennek főbb elemei az alábbiak:

- Elítéli az erőszakot, maximális önmérsékletre szólít fel, békés megoldást sürget.
- Támogatja a szövetségi elnökség erőfeszítéseit.
- Igazolhatatlannak tartja a hadsereg esetleges bevetését, kivéve, ha arra korlátozott mértékben és valamennyi fél egyetértésével kerül sor.

Kilátásba helyezi, hogy az EK a hadsereg hatalomátvétele vagy abban való részvétele esetén azonnal megszüntet mindenféle segítséget és a kedvezményes elbánást.

– Az alkotmányos berendezkedés megtárgyalására békés és demokratikus módot szorgalmaz, felkéri az EK-t jószolgálatainak felajánlására.

– Rámutat az EK érdekeltségére a szövetséges Jugoszlávia fennmaradásában, de hangsúlyozza, hogy azt nem szabad a demokratikus és emberi jogok megsértése jóváhagyásaként felfogni.

– Aláhúzza, hogy a tagköztársaságokat és az autonóm tartományokat megilleti a jövőjükéről való békés és demokratikus döntés joga, az elismert külső és belső határok között.

– Szorgalmazza az állampolgári jogegyenlőség biztosítását, elítéli a koszovói erőszakot.

– Kinyilvánítja, hogy az EK-nak, az ENSZ-nek és az EBEÉ-nek készen kell állnia a segítségnyújtásra a jugoszláviai belső béke megőrzéséhez bármilyen eszközzel, ha ezt kéri tőlük a legitim szövetségi hatóságok.

– Sürgeti az Európai Politikai Együttműködést, hogy dolgozza ki a Jugoszláviával kapcsolatos politikáját, mert a térséghez alapvető biztonsági érdekei fűződnek.

Olaszország

Olaszország a demokratikus alapon újjászerveződő, köztársaságok laza szövetségén, jelentős önállóságán felépülő Jugoszláviában érdekelt. A polgárháború elkerülése azért is érdeke, mert a várhatóan nagyszámú menekültet Olaszország nem tudja és nem is kívánja befogadni.

Olaszország úgy véli, hogy demokratikus viszonyok kialakításának legkomolyabb akadálya a szerb kommunista vezetés és a hadsereg. Az olasz kormány elvi álláspontja szerint anyagi és más segítség csak a demokratikus kibontakozás érdekében nyújtható, ezért a közelmúltban beszüntette Jugoszlávia segélyszerű támogatási formáit.

A belgrádi olasz nagykövet május 22-én Zágrábban felkereste Stipe Mesićet. Az olasz külügyminisztérium aznapi közleménye szerint sürgette, hogy Belgrádban érvényesítsék az alkotmányos előírásokat, ami előfeltétele az ország átalakulásának.

Olasz lapértékesítések szerint Cossiga elnök Jugoszláviába látogat, Rómában pedig valószínűleg már május 25-én fogadják Tudman, horvát elnököt.

Raffaele Costa, az olasz képviselőház hadügyi bizottságának elnöke, liberális párti képviselő kijelentette: az olaszok Venezia-Giulia tartományból, Isztriából, Fiuméből és Dalmáciából való „elűzése” nem visszafordíthatatlan tény, s Jugoszlávia esetleges felbomlása lehetővé teheti az osimói egyezmény revízióját, amire fel kell készülni.

Ausztria, Svédország, Svájc

Ausztria:

Hivatalos tárgyalópartnernek a szövetségi kormányt ismeri el, ugyanakkor rendszeresen tárgyal szlovén és horvát vezetőkkel. Több hete intenzív osztrák–szlovén–horvát egyeztetés folyik. A Pentagonale bolognai ülését megelőzően a szlovén és a horvát külügyminiszter titokban több alkalommal is tárgyalt Bécsben. Mock május 16-án Bécsben tárgyalt a szlovén miniszterelnökkel. Aznap nyilvánosan, élesen bírálta Nyugat-Európát, mindenekelőtt az EK-t, amiatt, hogy az nem lép fel kellő határozottsággal

a jugoszláviai válság kapcsán. Mock felhívta Nyugat-Európa figyelmét arra, hogy Jugoszlávia egysége illúzió és a demokratikus erőket kell támogatni Belgrád nacionalista vonalával szemben. A karintiai tartományi kormány folyamatos kapcsolatban van az egyes Jugoszláv tagköztársaságok – elsősorban Szlovénia – kormányaival.

Az osztrák hadsereg főszemlélője találkozott a jugoszláv vezérkari főnökkel, napi-renden van a védelmi miniszterek találkozója.

Ausztria szerint az önálló Szlovénia gazdaságilag képes megállni saját lábán, a kiváló Horvátország viszont olyan szempontból életképtelen volna.

Mock külügyminiszter számít a magyar külügyminiszterrel való egyeztetésekre, de „keményebb, határozottabb irányvonalat, lényegesen célratörőbb kezdeményezést” vár a magyar külpolitikától. Például az észak-jugoszláviai (szlovéniai) magyar kisebbség magyarságtudatának felébresztésében.

Ausztria az EK felé azt is bizonyítani akarja, hogy szükséges az osztrák közreműködés a balkáni térség konfliktusainak kezelésében.

Az N+N országok május 18–19-i vaduzi értekezlete nem talált elfogadható módszert a Jugoszláviai válság megoldásában való közreműködésre. Az osztrák kezdeményezést a jugoszláv fél élesen elhárította.

Svédország:

Svéd külügyi vélemény szerint a békés megoldás lehetőségei nem merültek ki. Kizártnak tartják, hogy a jugoszláviai belső határokat polgárháború nélkül megváltoztathassák. Szlovénia egyedüli kiválását nem tartják lehetségesnek. Svédország – ahol 60 ezer jugoszláv származású svéd állampolgár él – nem kíván a gazdasági nyomás eszközével élni. E véleményt megerősíti: a Nyugat gazdasági támogatásra csak akkor lesz hajlandó, ha garanciákat kap az ország egységének megőrzésére és a piacgazdaság alapfeltételeinek megteremtésére. Az EK társulási tagság feltétele Jugoszlávia egységének megőrzése.

Svájc:

A svájci kormány nyilvánosan nem foglalt állást Jugoszláviáról. Fontosnak tartja Jugoszlávia politikai megújulását, a destabilizáció megakadályozását, a külső határok megőrzését, az emberi jogok érvényesítését. A tagköztársaságok önállósodását Jugoszlávia integritásának megőrzésével, konszenzusos alapon véli elképzelhetőnek. Szlovénia kiválását lehetségesnek tartja, de nemkívánatosnak. Súlyos hibának tartja

Mesić megválasztásának megtorpedózását, s úgy véli, hogy az elnök megválasztása a jelenlegi legsürgősebb feladat.

Svájc 30 millió dollárral járul hozzá a Jugoszláviának kilátásba helyezett, de egyelőre felfüggesztett 100 millió dolláros EFTA-kölcsönhöz.

Az országban mintegy 300 ezer délszláv vendégmunkás dolgozik (szerb, horvát, szlovén).

Amerikai Egyesült Államok

Washington a héten felfüggesztette Jugoszlávia gazdasági, pénzügyi támogatását, amit a külügyi szóvivő „a szerb vezetés Koszovóban folytatott elnyomó politikájával, a szabad választások elmaradásával és az államelnökség destabilizálásával” magyarázott.

Május 20-án az amerikai elnök telefonbeszélgetést folytatott Marković kormányfővel. Baker külügyminiszter május 23-án úgy nyilatkozott, hogy lépéseket tesz a segélyek folyósításának érdekében.

Németország

Mindeddig rendkívül óvatos magatartást mutatott a tagköztársaságok törekvéseinek kezelésében. Február közepén Kohl kancellár – aki egy éve halogatja jugoszláviai látogatását – levelet intézett Marković kormányfőhöz és szorgalmazta, hogy a jugoszláviai problémák békés úton, politikai párbeszéd révén, demokratikus alapon, az emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartásával kerüljenek megoldásra. Május 17-én Kohl a sajtó előtt kijelentette: az EK-nak aktívan részt kell vállalnia a jugoszláv kérdés megoldásában; az EK nagyon kedvező és erős pozícióban van, mivel Jugoszlávia jelenleg tárgyalásokat folytat társulási szerződés megkötéséről.

Németország a jugoszláv hadsereg tevékenységét eddig az alkotmányos keretek között lévőnek ítélve azt is elfogadná, ha annak szerepe a továbbiakban növekedne, azzal a feltétellel, hogy a katonai beavatkozás korlátozott marad, s nem a hatalom megszerzésére, hanem a rend fenntartására irányul.

A CDU/CSU-frakció⁶⁶⁹ vezetői szerint Németország fő törekvése, hogy az eseményeket békés mederben tartsa, s a vitás kérdések tárgyalások útján rendeződjenek. Ezért Németország – bár kiáll a tagköztársaságok önrendelkezési joga mellett – látványosan nem bátorítja azok kilépési kísérleteit. Attól tartanak, hogy a tagköztársaságok erőteljesebb nyugati támogatása lényegesen megnövelné a polgárháború veszélyét, ami nemcsak az összeurópai biztonságot fenyegetné, hanem – a várható menekülthullám miatt – Németországnak is komoly problémákat jelentene. A német értékelés szerint egy önálló Szlovénia és Horvátország gazdaságilag életképtelennek bizonyulna.

Május 17-én Kohl kancellár megbízásából jugoszláviai helyzetfeltáró látogatásra Belgrádba utazott a Bundestag külügyi bizottságának elnöke.

Görögország

Görögország egyértelműen támogatja Jugoszlávia egységének fenntartását. Ezt május 22-i nyilatkozatában a görög miniszterelnök is megerősítette.

Görögország számára a Macedónia önállósodásával együtt járó problémák mellett komoly gond, az EK-ba irányuló áruszállítások biztosítása jugoszláviai válsághelyzetben. Erre a tengeri útvonalon kívül (azt esetleg Olaszországból induló szárazföldi útvonallal kiegészítve) a legkedvezőbb lehetőséget – különösen a romlandó élelmiszerek és gyümölcsök esetében – a Bulgária–Románia–Magyarország–Csehszlovákia tranzitút kínálja. A tranzitengedélyek számának növelése ezért Görögország számára nagy fontosságú. Problémát jelenthet a nem EK-tagállam Ausztrián és Svájcon keresztül történő görög tranzitálás is. Május 10-én Görögország már jelezte, hogy hivatalosan kéri az ET-t: a szervezet tegyen lépéseket a nemzetközi útvonalak zavartalan használatának biztosítása érdekében.

Budapest, 1991. május 24.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

⁶⁶⁹ A Kereszténydemokrata Unió (Christlich Demokratische Union Deutschlands, CDU) és a Bajor Keresztényszociális Unió (Christlich-Soziale Union in Bayern, CSU) hagyományos stratégiai szövetségesek. A két kereszténydemokrata párt hagyományosan nem indít jelölteket egymással szemben, s közös frakcióval rendelkezik a Bundestagban.

Szávai János párizsi nagykövet összefoglaló jelentése
a jugoszláv helyzet francia megítéléséről

1991. június 3.

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Ambassade de la Republique
De Hongrie

Szigorúan titkos!

Párizs, 1991. június 03.

Tárgy: A jugoszláv helyzet francia megítélése

18/1/SZT/1991.

Készült: 4 példányban
Kapják: Jeszenszky Géza úr,
Szokai Imre úr.
Bába Iván úr
Saját

1. Minden jel arra mutat, hogy Jugoszláviát az utóbbi két évben a francia politikai tényezők meglehetősen elhanyagolták. Januárban tájékoztatott arról az RPR⁶⁷⁰ közép-európai ügyekkel megbízott főtítkárhelyettese, Jean-Claude Mignon, hogy jugoszláviai tényfelderítő körúton járván arról értesült, hogy két év óta ő az első francia parlamenti képviselő, aki Belgrádban jár. Ugyanezen idő alatt a francia politikai élet tényezői rendkívüli érdeklődést mutattak Lengyelország és Magyarország, majd utóbb Csehszlovákia iránt, Jugoszlávia iránt viszont csekély volt az érdeklődés. Ugyancsak

⁶⁷⁰ La Rassemblement pour la République, RPR (magyarul: a Köztársaság Gyűlése) 1976-ban Jacques Chirac vezetésével megalapított, Charles de Gaulle politikai eszméit követő és hirdető francia jobboldali párt volt. Az RPR képezte a legfőbb ellenzéki erőt François Mitterrand két hétéves ciklusa alatt (1981–1995), 2002-ben oszlott fel.

Mignon úr mondotta el azt, hogy a belgrádi francia nagykövet arról tájékoztatta őt, hogy Franciaország leginkább Szerbiát tekinti stabilizáló tényezőnek.

Február folyamán Jacques Blot, a Külügyminisztérium európai igazgatója a térségről nekünk előadott elemzése során arra a megállapításra jutott, hogy Jugoszlávia gazdaságilag jól működik, Franciaországgal való csereforgalma többszörösen felülmúlja pl. a magyar–francia csereforgalmat, tehát elképzelhető egy olyanfajta fejlődés, mint Olaszországé volt azt utóbbi másfél évtizedben, vagyis a gyors gazdasági fejlődés jól megfér egy bizonyos politikai instabilitással. Ugyanezen beszélgetés során Blot igazgató a fegyvereladási botránnal kapcsolatban is úgy nyilatkozott, hogy az teljességgel elhanyagolható jelenség, a francia Külügyminisztérium egyáltalán nem kíván ezzel foglalkozni.

2. A közben bekövetkezett események nyilvánvalóan arra kényszerítették a francia hatóságokat, hogy felülvizsgálják a jugoszláv helyzetről kialakult álláspontjukat. Az alapelképzelés továbbra is ugyanaz maradt, tehát Franciaország ez esetben a reálpolitikát részesíti előnyben az emberi jogok politikájával szemben, más szóval legfontosabb számára a stabilitás biztosítása. Ez azt jelenti, hogy amint azt Francois Mitterrand elnök többször is kifejtette, az európai határok nem változtatandók, vonatkozik ez Jugoszláviára is, tehát a francia politika elsőrendű célja Jugoszlávia területi egységének megőrzése. Fejtő Ferenc április közepén azt kérte tőlünk, hogy amennyiben sor kerül a Mitterrand–Antall-találkozóra,⁶⁷¹ annak lehetséges témája a jugoszláv helyzet megvilágítása. Fejtő szerint ugyanis, sem Mitterrand elnök, sem tanácsadói nem ismerik kellőképpen Jugoszlávia történetét, tehát a szerb–horvát ellentét gyökereit, így szükség lenne arra, hogy megvilágítsák a mai ellentétek történeti hátterét.

Az utóbbi hetekben a francia sajtó rendkívül nagy terjedelemben és meglehetősen apokaliptikus előadásmódban ismertette a jugoszláviai fejleményeket. A beállítás többféle, megtalálhatjuk egyrészt azt a fajta felfogást, mely szerint a két nyugati köztársaság tehát Szlovénia és Horvátország a demokratikus fejlődés útjára lépett, szemben Szerbiával, amely ragaszkodik a régi, kommunista struktúrákhoz, van egy másik fajta felfogás is, amely szerint a két nyugati köztársaság szeparatista úton lép fel

⁶⁷¹ Antall József miniszterelnök 1991. május 21-én Párizsban találkozott Francois Mitterrand francia köztársasági elnökkel. A magyar miniszterelnököt egynapos párizsi útjára elkísérte Jeszenszky Géza külügyminiszter, Kupa Mihály pénzügyminiszter, Bogár László az NGKM politikai államtitkára, László Balázs kormányzóvivő, Kodolányi Gyula és Tar Pál a miniszterelnök tanácsadói. Francia részről a megbeszéléseken Edith Cresson miniszterelnök, Roland Dumas külügyminiszter, Pierre Béregovoy gazdasági csúcsmíniszter, Elisabeth Guigou, az európai ügyek minisztere és Pierre Brochand, Franciaország budapesti nagykövete volt jelen. Az Antall–Mitterrand-megbeszélések fókuszában a kelet-közép-európai térség, elsősorban a Szovjetunió és Jugoszlávia aktuális helyzete, Magyarországnak az EK-hoz való csatlakozási kérelme állt.

nacionalista háttérrel és fel akarja bomlasztani a jugoszláv államot és ezzel szemben inkább pozitívan értékelendő a szerbeknek az a törekvése, hogy fenntartsák továbbra is az Államszövetséget. Mindenesetre a francia kormány nem maradhatott oly passzív, mint a korábbiakban és arra kényszerült, hogy valamiféle álláspontot alakítson ki.

3. Ennek az álláspontnak a megfogalmazása nagyon pontosan nyomon követhető volt a május 21-i munkaebéden, ahol is Mitterrand elnök félig tréfásan azt mondta, hogy Jugoszláviának egy új Titóra lenne szüksége. Utána mindjárt meg is magyarázta szavait, ez nem azt jelenti, hogy egy új kommunista vezetőre van szüksége, hanem egy olyan erős és tehetséges horvát nemzetiségű politikusra, aki Belgrádból irányítja a jugoszláv ügyeket. A Mitterrand–Antall-munkaebéd után nem sokkal került sor Ante Marković jugoszláv miniszterelnök párizsi látogatására. Markovićot fogadta Cresson miniszterelnök és különkihallgatáson Mitterrand elnök is. A francia Külügyminisztérium tájékoztatása szerint Franciaország jelenleg a Marković-kártyát kívánja kijátszani. Úgy ítélik meg, hogy a szövetségi elnök szerepe kisebb, tehát nem foglalkoztatja őket különösképpen az, hogy sor kerül-e vagy sem Mesić megválasztására, ezzel szemben mindent el fognak követni Marković szituációjának erősítése érdekében. A Külügyminisztériumban az is elhangzott, hogy a francia kormányt álláspontja kialakításában az a tény is pozitívan befolyásolta, hogy Antall miniszterelnök igen jó személyes kapcsolatban van Marković jugoszláv miniszterelnökkel. A francia álláspont tehát most úgy jellemezhető, mint amely nem akar élesen állást foglalni, ellentétben az Egyesült Államokkal, megpróbálja megtalálni azt a stabilizáló tényezőt, amely a további zavargásoknak gátat vethet és feltehetően segítséget fog nyújtani minden tekintetben Marković miniszterelnöknek ahhoz, hogy pozícióját megerősítse, és hogy tárgyalásos úton próbáljanak valamiféle alkotmányos megoldást találni a jugoszláv válságra.

4. Ebben az összefüggésben érdemes megvizsgálni azt az ajánlatot is, amelyet a francia kormány április közepén tett egy magyar–francia barátsági szerződés megkötésére. Erre az ajánlatra három nappal Mitterrand bukaresti látogatása előtt került sor. A később, ápr. 26-án sorra került Dumas–Jeszenszky külügyminiszteri találkozón,⁶⁷² valamint azokon a konzultációkon, amelyeket azóta a francia Külügyminisztériumban folytattam, eléggé világosan kirajzolódott, az új francia Közép–Európa-elképzelés kontúrja. Ezek szerint elsőnek a lengyelekkel kötöttek barátsági és szolidaritási szerződést.

⁶⁷² Jeszenszky Géza külügyminiszter 1991. április 26-án Párizsban találkozott Roland Dumas francia külügyminiszterrel. A találkozón Dumas továbbította Mitterrand köztársasági elnök május 21-ére szóló meghívását a magyar kormányfőnek. A tárgyalásokon a két ország kapcsolatai mellett érintették Magyarország szomszédságpolitikáját is.

Nem tettek eleget annak a román kérésnek, hogy Mitterrand bukaresti látogatása során írják alá a román–francia barátsági szerződést. A francia kormány elképzelése szerint a lengyel szerződés aláírása után kerül sor nagyjából egy időben a francia–magyar és francia–csehszlovák szerződés aláírására. A román–francia szerződés ügye függőben van és a jelenlegi álláspont szerint Jugoszláviával egyelőre nem kívánnak szerződést kötni. Összefoglalva, úgy tekinthető tehát, hogy eltérően Dumas külügyminiszter januári-februári nyilatkozataitól a francia külpolitika a visegrádi csúcstalálkozó szellemét elfogadva a lengyel–csehszlovák–magyar hármast próbálja ismét előnyben részesíteni a többi közép-kelet-európai állammal szemben. Ez nem mond ellent Mitterrand konföderációs elképzeléseinek,⁶⁷³ amelyeknek megvalósítását rendkívül intenzíven próbálja elősegíteni.

5. A francia kormány Jugoszlávia-politikája és Közép-Európa-politikája aligha érthető meg a Szovjetunió irányába folytatott politikája nélkül. Ez a politika szintén nem teljesen kialakult pillanatnyilag. Mitterrand egy napos moszkvai látogatása nyilvánvalóan azt a tendenciát jelzi, hogy Franciaország Gorbacsovot kívánja támogatni, és csakúgy, mint Jugoszlávia esetében a Szovjetunió esetében is realpolitikát folytat, vagyis elsőrendű gondja és célja a Szovjetunió egységének fenntartása. Ugyanakkor nem világos még és feltehetőleg nem történt még döntés az ügyben, hogy Franciaország milyen álláspontot foglaljon el Gorbacsov segélykérésével kapcsolatban. Az a benyomásunk, hogy egyre inkább az a tézis kezd teret nyerni, amely feltétlenül szükségesnek tartja azt, hogy az Európai Közösség, a 7-ek, valamint a 24-ek intenzív segítséget nyújtsanak a Szovjetunió gazdasági helyzetének helyrehozatalához.

⁶⁷³ François Mitterrand francia köztársasági elnök 1989. december 31-én vázolta fel az Európai konföderáció megteremtésére vonatkozó elképzeléseit. A francia elnök lényegében a két világháború közötti páneurópai elképzeléseken alapuló de Gaulle-i *Grande Europe* tervet felélesztve, egy az Atlanti-óceántól az Urálig terjedő Európa-konceptióból indult ki, amely a hagyományos francia geopolitikai érdekek alapján állva a status quo megőrzését célozta meg, fő célja egy olyan európai rend létrehozása volt, amelyben Franciaország hatalmi pozícióból és az egyesült Németország integrálásával felügyelni tudja az 1989 után európai folyamatokat. A francia elképzelés szerint a konföderáció rugalmas keretek között egy jogi alapokmányba foglalt, a tagállamok közötti egyeztetést és a folyamatos politikai együttműködést feltételező rendszerben működött volna. 1991 őszére az európai konföderáció terve lényegében megbukott, mivel a francia elképzelések sértették egyrészt az amerikai érdekeket, másrészt az szembe került a kelet-közép-európai államok céljaival is, amelyek elsősorban a mihamarabbi nyugati integrációban voltak érdekelték.

6. Fontos megemlítenünk az előbbiekkal kapcsolatban annak a weimari találkozónak a jelentőségét, amelyre május 16–17-én került sor,⁶⁷⁴ s amelyen Dumas és Genscher külügyminiszterek elnöklete alatt a közép- és kelet-európai francia, illetve német nagykövetek vettek részt. Ez a találkozó az ott kiadott közlemény, valamint az egész találkozó publicitása azt a számunkra feltétlenül kedvező tényt jelzi, hogy Európa két meghatározó hatalma nagy fontosságot tulajdonít a közép-kelet-európai térségnek és annak a fejlődésnek, amely ott megindult. Mindamellett pontosan érezhető, hogy bizonyos alapvető kérdésekben továbbra sincsen döntés, gondolok itt elsősorban arra, hogy milyen formában tudnák segíteni a 12-ek, valamint a 24-ek és a 7-ek ennek a térségnek a gazdasági talpra állását.

Dr. Szávai János
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

341.

Bába Ivánnak, a Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály vezetőjének
összefoglaló jelentése Antall Józsefnek a magyar, az amerikai, az osztrák,
a luxemburgi külügyminiszterek és Frans Andriessen,
az Európai Közösségek „külügyminisztere” közötti megbeszéléséről Berlinben

1991. június 20.

Politikai Elemző és
Tájékoztató Főosztály
Bába Iván
1202/PETFO

Készült: 6 példányban
Kapja: Antall József
Szabad György
Kodolányi Gyula
Ferencz Csaba
2 saját

⁶⁷⁴ Hans-Dietrich Genscher német és Roland Dumas francia külügyminiszter weimari találkozóját abból a célból szervezték meg, hogy a két ország közösen dolgozza ki a közép-kelet-európai régió politikai és gazdasági rendszerváltoztatását támogató koncepciót. A tárgyalásokon külön hangsúlyt fektettek a térség országainak a belpolitikai helyzetére, a kisebbségi kérdésre és az azzal összefüggő jogvédelemre, illetve megvitatták az összeurópai konföderáció kialakításával kapcsolatos francia elképzeléseket.

Feljegyzés

Tárgy: Ötoldalú megbeszélés Jugoszláviáról az EBEÉ berlini külügyminiszteri konferenciáján (1991. június 20.)

A megbeszélésre James Baker amerikai külügyminiszter kezdeményezésére került sor, amelyen – a kezdeményezőn kívül – az osztrák, a luxemburgi, a magyar külügyminiszter, Frans Andriessen, az EK „külügyminisztere”, valamint politikai tanácsadók vettek részt (magyar részről Bába Iván).

A megbeszélés fő kérdése az volt, mi legyen az EK, az USA, valamint a szomszédok közös reakciója és álláspontja, amennyiben Szlovénia (és esetleg Horvátország) június utolsó hetében kinyilvánítja függetlenségét. J. Baker tervezett jugoszláviai útja előtt kérte ki a jelenlévők véleményét.

A jelenlévők álláspontjában jelentős hangsúlybéli – és prioritásbéli – különbségek mutatkoztak. Míg Poos luxemburgi és Andriessen EK-külügyminiszter Jugoszlávia területi egységének és integritásának megőrzésére helyezte a hangsúlyt, az osztrák és a magyar külügyminiszter a jugoszláviai folyamatok demokratikus, alkotmányos, erőszakmentes jellegének megőrzését, a konfliktusok békés megoldását hangsúlyozta.

J. Baker azt kívánta, hogy a jelenlévők alakítsanak ki közös álláspontot, ahhoz tartásuk magukat, és az elfogadott EBEÉ-állásfoglalást ajánlotta, mely tartalmazza mind az egység és integritás megőrzésének, mind a demokrácia, az emberi jogok betartásának, az erőszakmentességnek a követelményét. Bár a megbeszélés fő kérdése az volt, hogy az esetleg felújuló fegyveres konfliktusok esetén milyen legyen a közös lépéssorozat, a beszélgetés során elsősorban az általam elmondottak alapján a hangsúly a konfliktus megelőzésére tevődött át. Kifejtettem, hogy a kulcskérdés a konföderációs átalakulással szembeni szerb ellenállás leküzdése.

Végeredményben a felek megegyeztek abban, hogy Baker külügyminiszter nyomatékosan felszólítja az érdekelt feleket – és konkrétan a szerb felet – az erőszaktól való tartózkodásra, a demokratikus, alkotmányos, békés eszközök alkalmazására, az emberi jogok betartására. Az EK és az ET alkotmányjogi szakértőket küld Jugoszláviába konzultációs segítség céljából (fact finding mission⁶⁷⁵) és a kérdések alkotmányos megoldásának elősegítésére.

⁶⁷⁵ Fact finding mission, magyarul: tényfeltáró küldetés. A nemzetközi diplomáciában elsősorban az ENSZ küld a krízisterületekre tényfeltáró küldöttségeket. Az ilyen missziók kiküldetését különböző jogi és politikai paraméterek definiálása előzi meg, amelyek lehetővé teszik az érintett országokban történő beutazást és a helyszíni vizsgálgatást.

Az osztrák fél felvetette a most elfogadott Emergency Mechanism (vészmechanizmus) esetleges beindítását, amennyiben fegyveres konfliktusra kerülne sor.

Sucharipa úr, az osztrák KÜM politikai igazgatója a megbeszélés után Bába Ivánnak jelezte, hogy komolyabb katonai mozgás esetén a két szomszédos ország esetleg kérhetné az EBEÉ vonatkozó katonai mechanizmusának (Unusual Military Activities⁶⁷⁶) beindítását is.

Budapest, 1991. június 21.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

342.

Molnári Sándornak és Piukovics Pálnak, a moszkvai Nagykövetség beosztott diplomatáinak összefoglaló jelentése Jeszenszky Gézának a jugoszláv válság szovjet megítéléséről

1991. június 20.

A Magyar Köztársaság Nagykövetsége
Посольство Венгерской Республики

Szigorúan titkos!
Érvényes: visszavonásig

Dr. Jeszenszky Géza úr
Külügyminisztérium
Budapest

126/SZT/1991.

Moszkva, 1991. június 20.

Tárgy: A jugoszláv válság szovjet megítélése.
Mell.: 2 db

Készült: 3 példányban

⁶⁷⁶ Unusual Military Activities magyar jelentése: szokatlan katonai tevékenységek.

Központ: 2 példány

Nagykövetség: 1 példány

Készítette: Molnári Sándor Piukovics Pál

Gépelte: Somlai Antalné

A Központ hivatkozott rendeletére a következőkben összegzem a jugoszláv válsággal kapcsolatos szovjet álláspontot, Jugoszlávia és a térség helyzetét befolyásoló szovjet törekvéseket, a szovjet–jugoszláv kapcsolatokra vonatkozó információkat.

1. A szovjet külpolitika a jugoszláv válsághelyzet megítélésében, kezelésében feltűnően visszafogott, óvatos magatartást tanúsít. Az állami vezetők, az SZKP külügyekért felelős tisztségviselői, a szovjet kormány és a Külügyminisztérium általában kerülik a nyilvános, hivatalos állásfoglalást, jugoszláv témákban aktívan, kezdeményezően nem lépnek fel. Tartózkodnak a hivatalosnak vagy félhivatalosnak számító értékelésektől a központi irányítású hírközlő szervek is. Ezek átfogó írásokat, saját szerkesztőségi vagy önálló tudósítói értékeléseket sem közölnek. A belgrádi híryananyagok a jugoszláv helyzet bonyolultságát, az összetett, ellentmondásos folyamatokat alig tükrözik, csupán a legnagyobb horderejű eseményekről igyekeznek tömör, tényszerű képet adni. A bilaterális diplomáciai kontaktusokhoz kapcsolódó szovjet állásfoglalásokról az 1. számú melléklet ad áttekintést.

2. A Szovjetunió az európai megosztottság idején sajátos viszonyt alakított ki Jugoszláviával. Beletörődött Jugoszlávia független, el nem kötelezett státuszába, az önigazgatással fémjelzett sajátos fejlődési útjába. Szovjet részről tudomásul vették, hogy a jugoszláv vezetés a nagyhatalmak és a szemben álló blokkok erőegyensúlyára építi külpolitikáját, s igyekszik elkerülni, hogy valamelyik fél politikai, gazdasági és katonai érdekeit tartósan a másik kárára érvényesíthesse Jugoszláviában. A kapcsolatok fejlesztésével, az együttműködés bővítésével a Szovjetunió a 80-as években is ellensúlyozni tudta a fejlett nyugati országok befolyását.

A szovjet–jugoszláv kapcsolatokat az 1948-as szakítást és az 1955. évi normalizálást követően már nem általános államközi szerződésre vagy a pártközi együttműködésre alapozták. A jó viszony, a stabilitás alapjának kölcsönösen az 1955-ös belgrádi és az 1956-os moszkvai deklarációt tekintették. 1988-ban Gorbacsov jugoszláviai látogatásakor ezeket erősítették meg, fejlesztették tovább egy újabb nyilatkozattal.

A kelet-európai változásokkal, a jugoszláv válság mélyülésével és a szovjet belső helyzet éleződésével visszaesés következett be a kölcsönös látogatásokban, amit a szovjet diplomácia az év tavaszán Besszmertnij külügyminiszter és Pavlov miniszterelnök belgrádi útjával igyekezett pótolni.

A szovjet értékelések, gyakorlati lépések azt mutatják, hogy felértékelődik Jugoszlávia szerepe, jelentősége a kelet-európai térséggel kapcsolatos, most formálódó

szovjet elképzelések megvalósításában. Szovjet részről olyan „jószomszédsági övezet” kialakításán fáradoznak, amelyben volt szövetségeseik saját jövőbeni státuszuk és a Szovjetunióval kapcsolatos magatartásuk tekintetében nem lépnék túl a korábbi évek jugoszláv vagy finn „ambícióit”. A szovjet diplomácia különösen a „visegrádi hármak” tekintetében szeretné elfogadtatni az érintettekkel és Nyugattal is azt a felfogást, hogy csak olyan együttműködési modell lehet perspektivikus és működőképes, amely a Nyugattól és a Szovjetuniótól való kiegyensúlyozott, kölcsönös függésen, a térség közös érdekövezeteként való elfogadásán alapul.

A Szovjetunió ezenkívül a balkáni helyzet alakulása miatt is megkülönböztetett figyelmet fordít jugoszláviai befolyásának, jelenlétének megőrzésére. A szovjet Külügyminisztérium szakértői erőteljesebben hangoztatják, hogy a nemzeti, nemzetiségi konfliktusok nyílt területi követelésekhez, a határok kérdésének felvetéséhez, esetleg fegyveres konfrontációhoz fognak vezetni. Értékelésük szerint ez a folyamat magyar–román relációban, illetve Jugoszlávia és szomszédai viszonyában a leginkább előrehaladott. Egyre gyakrabban hangzik el az is, hogy a kelet-európai szomszédoknak a Szovjetunióval szemben is területi követeléseik vannak. Veszélyes tendenciaként állítják párhuzamba a jugoszláv és a szovjet köztársaságok nacionalista, szeparatista törekvéseit.

Ebben az összefüggésben külön hangsúlyt kap a központi jugoszláv kormányzat támogatása. Ugyanakkor szovjet részről jó kapcsolatokat tartanak fenn valamenyny jugoszláv tagköztársasággal és politikai erővel is. Úgy tűnik, minden lehetőségre igyekeznek maximálisan felkészülni, hogy a válsághelyzet bármilyen módon történő feloldása után is megőrizték befolyásukat, esetleg új, potenciális szövetségesre vagy szövetségésekre tegyenek szert.

Megítélésünk szerint a gorbacsovi külpolitika Jugoszlávia jelenlegi el nem kötelezett státuszának és államegységének föderatív formában való fenntartásában érdekelt. Saját belső átalakítása miatt fontos számára, hogy Jugoszláviában az „új típusú föderációra”, vagy a „szuverén államok szövetségére” való átmenet ne borítsa fel a stabilitást. A szovjet vezetés szerint az állam szétesése mindkét országban az egész térség destabilizálását vonná maga után, ezért azt minden belső eszközzel meg kell akadályozni. Nem ért egyet Szlovénia és Horvátország elszakadásával, mivel az veszélyes precedens lenne a balti köztársaságok számára.

Tapasztalataink szerint a legkonzervatívabb szovjet apparátusi és katonai erők azt sugallják, hogy az Egyesült Államos nyugat-európai szövetségesei a kelet-európai térségben, így Jugoszláviában és a Balkánon is a nemzeti ellentétek még kezelhető hőfokon való izzásban tartásával akarják befolyásukat kiterjeszteni. Befolyásos sajtóköreik Jugoszlávia belügyeibe való nyílt beavatkozással vádolják az Egyesült Államokat. Egyértelmű, hogy ezek az erők a „szocializmus pozícióit” védő, neobolsevik,

nagyszerb hegemon törekvésekkel szimpatizálnak, s az államegység fenntartásában kulcsfontosságúnak tartják a hadsereg szerepét.

3. A szovjet–jugoszláv politikai kapcsolatok, a jó viszony megőrzése ellenére, az utóbbi másfél évben sokat veszítettek intenzitásukból, a korábbi bensőséges légkörükből. A JKSZ szétesése, a nemzeti konfliktusok kiéleződése után szovjet részről elbizonytalanodás következett be, óvatos, kivárá magatartást tanúsítottak. Fokozottan ügyeltek arra, hogy a szövetségi államelnökség különböző nemzetiségű tagjait ne favorizálják, így ezek szovjetunióbeli meghívását, a korábbi évek gyakorlatától eltérően, újabban nem szorgalmazzák. Elhárították, hogy Besszmertnij és Pavlov jugoszláv köztársasági vezetőkkel külön találkozzon. A jugoszláv államszövetség működésképtelensége óta a sajtó is megkülönböztetett figyelmet szentel a Marković-kormány tevékenységének. Marković szerepét, helyzetét Gorbacsovéhoz hasonlítják. Kiemelik, hogy reformpolitikájukban, a piaci viszonyokra történő átmeneti időszakban viszonylag erős központi kormányzást tartanak szükségesnek. Pavlov moszkvai látogatásra hívta meg Markovićot, amit belátható időn belül akarnak realizálni.

Nincs információnk arról, hogy a katonai együttműködésben jelentős változás következett volna be. Jugoszláv részről változatlanul számítanak hadseregük döntően szovjet típusú nehézfegyverzetre alapozott felszerelésének szovjet utánpótlásában. A szovjet politikai vezetés, bár békés politikai megoldást tart követendőnek, de kimondatlanul a jugoszláv államegység végső letéteményesének a hadsereget tekinti.

Szovjet részről a kétoldalú politikai kapcsolatok és a gazdasági együttműködés szorosabbá tételének fontos eszközeként kezdeményezték és alakították ki a két ország „kijelölt” tagköztársaságainak „közvetlen” együttműködését. Mindkét részről hosszú ideig megkülönböztetett jelentőséget tulajdonítottak az Orosz SZSZK és Szerbia kapcsolatainak. A szovjet vezetés éveken keresztül nyíltan is támogatta Milošević irányvonalát. Annak szélsőségessé, az államszövetség egységét veszélyeztető megváltozásával a szovjet vezetés elbizonytalanodott és ma már érezhetők bizonyos fenntartások Milošević személyét és politikáját illetően.

A tagköztársaságok közvetlen együttműködésének ütemezését és szervezését hosszú éveken keresztül mindkét részről lényegében a központi szervek végezték. Az utóbbi időben „önállósodási” törekvések szlovén és horvát részről jelentkeztek.

Szlovénia a köztársaság hivatalos képviselőével hatalmazta fel a „Slovenjiales” cég⁶⁷⁷ moszkvai kirendeltségét, amit szovjet részről hivatalosan nem vesznek tudomásul. Ugyanakkor az Orosz Föderáció felé részben ez a kirendeltség szervezte Peterle

⁶⁷⁷ Az 1950-es években alakult, ljubljanai székhelyű Slovenjilales, a JSZSZK egyik legnagyobb bútorgyárára való utalás.

szlovén miniszterelnök és több szlovén vállalati vezérigazgató május közepén realizált moszkvai látogatásának programját. Tárgyaltak Szilajev orosz kormányfővel, kétoldalú gazdasági, műszaki-tudományos és kulturális együttműködési megállapodást írtak alá (mellékelve), majd rövid időre fogadta őket Jelcin is. Peterle ez alkalommal külön kiemelte, hogy míg Jugoszláviában Szerbia a centralizáció élharcosa, addig a Szovjetunióban az Orosz Föderáció éppen ellentétes folyamatot szorgalmaz.

A szlovén delegáció ugyanakkor nem került meg a jugoszláv Nagykövetséget, közvetítésével került sor egy találkozóra Kvicinszkij külügyminiszter-helyettestel. A Nagykövetség munkatársai részt vettek a gazdasági tárgyalásokon, de a politikai jellegű megbeszélésekről „tapintatosan” távol maradtak.

A központi jugoszláv szervek megkerülésével járt viszont május 20-án hivatalos ukrainai látogatáson Franjo Tudman horvát elnök. Figyelemre méltó az az értesülés, hogy a látogatás egyes politikai kérdéseit ukrán részről egyeztetették a szovjet Külügyminisztériummal. Ez utóbbi közbenjárására hártottak el ukrán részről egy politikai nyilatkozat elfogadására tett horvát javaslatot. Aláírták ugyanakkor azt a gazdasági megállapodást, amely az egyeztetett éves indikatív listák alapján bonyolítandó árucseré és szolgáltatási forgalomra konvertibilis fizetési módot irányoz elő.

4. A szovjet–jugoszláv áru- és szolgáltatásforgalomban 1990. szeptember elsejével tértek át a dollárklíringről a konvertibilis fizetési módra. A 80-as években kb. 2,4 milliárd USD szovjet tartozás halmozódott fel, ami ez év közepére a publikált 2,5 milliárd USD helyett a valóságban közel 3 milliárd dollárt tesz ki. A szovjet készpénzfizetési és energiaszállítási gondok, valamint a tovább növekvő szaldó miatt jugoszláv részről a szállítások és a fizetés visszafogásával reagáltak.

A korábbi évek 6-7 milliárdos forgalma már 1990. második felében is érezhetően visszaesett, ez év első négy hónapjában pedig az előző év szintjének 40 százalékára zuhant. A kedvezőtlen tendenciák következtében a Szovjetunió már 1990-ben elvesztette vezető szerepét a jugoszláv külkereskedelemben. Pavlov látogatása idején elvi megállapodás jött létre, hogy a klíringre nem térnek vissza, de átmeneti időszakban, várhatóan 1994-ig készpénzfizetési könnyítésben állapodnak meg. Jugoszláv részről azt szeretnék elérni, hogy a szovjet szállítások kb. 30%-a automatikusan a szaldó törlesztését szolgálja. Ezenkívül 10-15 kiemelt termék esetében barterjellegű, közvetlen árucserét terveznek. Hasonlóan ellentételeznék a jugoszláv építőipari kapacitások itteni igénybevételét (jelenleg 15 ezer jugoszláv dolgozik szállodai és egyéb beruházásokon). Amennyiben a forgalom korábbi szintjének visszaállítására a vázoltaknak megfelelően rövid időn belül sikerül működőképes konstrukciót kialakítani, úgy nem zárható ki annak lehetősége, hogy a központi szovjet vezetés nehézségei ellenére, maradék gazdasági lehetőségeit az egyes kelet-európai relációkban igyekszik differenciáltan, politikai célok érdekében is felhasználni.

5. A jugoszláv belső helyzet és a kibontakozás lehetséges útjainak szovjet megítéléséről küldött korábbi jelzésen túl a következőket emelhetjük ki:

Egyre több szovjet értékelés von párhuzamot a jugoszláv és a hazai fejlemények között. A gorbacsovi irányzat megítélése szerint a változásokat, az átmenetet Jugoszláviában és a Szovjetunióban is a reformok továbbvitelével, a politikai, a társadalmi és a nemzeti erők minimális konszenzusával, békés, tárgyalásos úton, a belső határok megváltoztatása nélkül, az állam fennmaradását garantáló központi funkciók megtartásával kell biztosítani. Minden más megoldás – felfogása szerint – komoly destabilizálódással járna, ezért elvetik a köztársaságok azonnali, egyoldalú kilépését is. Az alkotmányos kiválásra tavaly elfogadott szovjet törvény és Milošević legutóbbi javaslatai feltűnő hasonlóságot mutatnak.

A legkonzervatívabb körökben, különösen az „államalkotó” nacionalista erők és egyik bázisuk, a hadsereg részéről mindkét országban megvannak a hívei a nemzeti „szeparatizmus” talaján álló köztársaságok erőszakos visszatartásának és „megregulázásának”. A pár évvel ezelőtti szerbiai helyzethez hasonlóan itt is egyre zajosabbak azok a nagyorosz, sovíniszta körök, amelyek a többi köztársaságban élő, „hátrányos” helyzetbe került, „üldözött” orosz lakosság helyzetének felvetésével próbálnak politikai erőt gyűjteni.

A demokratikus sajtó, számos kutató megítélése szerint törvényszerű, hogy a két országban egyszerre éleződnek ki a nemzeti ellentétek. Ennek alapvető oka, hogy a totalitarizmusra, a kommunista párt egyeduralmára, majd Jugoszláviában a 70-es évektől a kommunista nemzeti elitiek egyeztetett, kölcsönösen kialakított uralmára alapozott föderációs modell gerjeszti a nemzeti ellentéteket. Megítélésük szerint javulást kizárólag a fejlett piaci viszonyokra épülő demokratikus jogállam megteremtése hozhat. Az oroszországi demokratikus irányzat ugyan síkra száll a nemzeti önrendelkezés, a szuverenitás maximális biztosításáért, de az elszakadás jogát ebbe már csak kevesen értik bele.

Összegezve megállapítható, hogy a válság elmélyülése szovjet megítélés szerint is a föderáció széthullásának, a polgárháború kitörésének szélére sodorta az országot. A jugoszláv helyzet alakulása – a Szovjetunóhoz hasonlóan – jelenleg az európai biztonság alávető veszélyforrása, kockázati tényezője. Ezt felismerve Európa számos állama különböző formában adott hangot aggodalmának, békés és demokratikus megoldást szorgalmazott a válságból való kilábalásra.

A Szovjetunió ellenezte és ellenzi a válság bármely formában történő nemzetközi-sítésére irányuló különböző javaslatokat. Hangsúlyozza érdekelttségét az egységes Jugoszlávia, fennmaradásában, de hozzáteszi, hogy Jugoszlávia köztársaságainak és népeinek joga fejlődésük saját útjának megválasztása. Elutasította, hogy az EBEÉ-folyamat keretében vitassák meg a jugoszlávkérdést. Megítélésük szerint a helsinki

folyamat és annak meglévő intézményei jelenlegi formájukban alkalmatlanok hasonló politikai-etnikai jellegű konfliktusok kezelésére. Mindaddig elutasította a nyomásgyakorlás minden formáját, így a Szerbia ellen bevezetett amerikai szankciókat is.

A helyzet stabilizálásának és a kibontakozásnak személyi garanciáját a Szovjetunió is Marković kormányfőben látja. Az Európai Közösségnek a válság megoldásában játszott szerepének további növekedésével és különösen Jugoszláviának az EK-hoz fűződő szerződéses kapcsolata erősödésével – az esetleges társult tagság reális közelségbe kerülésével – a Szovjetunió prioritásai megváltozhatnak. Ebben az esetben a Szovjetunióban felerősödhetnek azok a törekvések, amelyek a Milošević-féle retrógrád irányzatok támogatását szolgálják.

1. számú melléklet

A vizsgált időszakban a szovjet külügyi szóvivő – mindössze egy alkalommal – Bessmertnij belgrádi látogatása kapcsán, újságírói kérdésre válaszolva – tért ki Jugoszláviára, hangsúlyozva, hogy a szovjet külpolitika Jugoszlávia tekintetében változatlan és a Szovjetunió abban érdekelt, hogy Jugoszlávia „korszerű, föderatív államként” őrizze meg egységét. A belgrádi, külügyminiszteri tárgyalásokról kiadott közlemény szerint „a Szovjetunió egységes, virágzó államnak szeretné látni a JSZSZK-t, aktívan sikra száll Jugoszlávia területi integritásáért, határainak sérthetlenségéért, ellenzi nehézségeinek nemzetközisítését, ami ellentmondana az összeurópai folyamat alapidokumentumainak”. A közlemény szerint Lončar nagyra értékelte a szovjet fél által kifejtett álláspontot.

A jugoszláv helyzet megítéléséről szó esett Gorbacsov és Andreotti május 23-i moszkvai találkozásán, amiről Gorbacsov újságírói érdeklődésre a többi között kifejtette, hogy „azokkal a jugoszláviai erővel szolidárisak, amelyek az állam megőrzése mellett vannak”. Gorbacsov szerint „kifejezték reményüket, hogy sikerrel fejeződik be az új minőségű jugoszláv föderációba való jelenlegi átmenet”. A május 30-i római szovjet–olasz külügyminiszteri találkozóról kiadott közlemény szerint „a felek aggodalommal szóltak a dezintegrációs jugoszláviai jelenségeknek az európai helyzetre való negatív kihatásának veszélyéről, és kifejezték reményüket, hogy a kialakult helyzetből a jugoszlávok békés, demokratikus módon fognak kiutat találni”.

Pavlov kormányfő legutóbbi belgrádi tárgyalásai után a két ország politikai kapcsolatairól szólva a „Jugoszláviához fűződő különleges viszonyt” és a „régóta összekötő jó történelmi hagyományokat” hangsúlyozta, hozzátéve, hogy szovjet részről nagy megértéssel viszonyulnak Jugoszlávia bonyolult helyzetéhez. Pavlov fontosnak tartotta megjegyezni azt is, hogy „az egységes erős és szabad államért fellépő erővel

szolidárisak” és abban érdekeltek, hogy a „ma végbemenő folyamatok bármilyen külső beavatkozás nélkül sikerrel záruljanak”.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

343.

Antall József levele Mihail Gorbacsovnak az Ante Marković szövetségi
kormányfővel folytatott telefonbeszélgetéséről

1991. június 30.

A Magyar Köztársaság Miniszterelnöke
00426/117/91

M. Sz. Gorbacsov úr
őexcellenciája
a Szovjet Szocialista Köztársaságok
Szövetsége Elnöke
Moszkva

Tisztelt Elnök Úr!

Az EBBÉ valamennyi részt vevő állama mély aggodalommal követi a Magyarországgal szomszédos és baráti Jugoszlávia belső helyzetének alakulását. A Magyar Köztársaság, más államokkal és a jugoszláv politikai erőkkal fenntartott kapcsolatai révén, következetesen azon munkálkodik, hogy a jugoszláviai válság a 10 helsinki alapelv, a Párizsi Charta és az EBEÉ Külügyminiszteri Tanácsában Berlinben elfogadott megállapodások és elvek alapján megoldódjék. Magyarország elismerve a délszláv népek jogát az önálló államiság megteremtésében is kifejeződő önrendelkezéshez, annak érvényesítését kizárólag a Jugoszláviát alkotó köztársaságok konszenzusa révén tartja kívánatosnak.

Tájékoztatom önt arról, hogy Ante Marković úrral, a JSZSZK kormánya elnökével június 29-én folytatott telefonbeszélgetésünk alkalmával egyetértettünk abban, hogy megvan a lehetőség a szuverén köztársaságok konföderációján alapuló olyan új Jugoszlávia megteremtésére, amelyben szavatolják az emberi és kisebbségi jogok maradéktalan érvényesülését, a demokratikus átalakulást és az általánosan elfogadott

435

európai normákat. Ebben az alakulatban a korábban autonóm státussal rendelkező Koszovó és Vajdaság tartományoknak önálló jogalanyisággal rendelkező egységnek kellene lennie. Ekkor úgy tűnt, Jugoszláviában mérséklődtek a katonai összeütközések és fölillant a lehetőség, hogy az alkotmányos rendnek megfelelően megválasztják a JSZSZK elnöksége soros elnökét.

Noha ez sajnálatos módon egyelőre nem következett be, véleményem szerint ennek a lépésnek a mielőbbi megtétele a válság elhúzódásának és kiszélesedésének megakadályozása érdekében kulcsfontosságú és igen sürgős, ezért minden érdekeltnél erőteljesen szorgalmazni kellene.

Meggyőződésem azonban, hogy további komoly erőfeszítésekre és valamennyi jugoszláviai politikai tényező fokozott kompromisszumos készségére van szükség egy olyan megoldás kimunkálása érdekében, amely megfelelő garanciák mellett tükrözi az összes érintett fél törekvéseit és érdekeit. Magyarország ehhez kész továbbra is megfelelően hozzájárulni.

Kérem, Elnök Úr fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1991. június 30.

Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 35- d

344.

Rejtjeltávirat Bukarestből. Román politikai vélemények a jugoszláv válságról

1991. július 2.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Bukarest

Azonosító: BUC10689

Érkezett: 91. 07. 02. 17:45

Készítette: Nór

Ellenőrizte: *Kézírással*

436

Sürgős!

23, 47

A kritikussá vált jugoszláviai helyzet fejleményeivel kapcsolatos román megnyilatkozások (elnöki, kormányfői, KÜM-i nyilatkozatok) egyértelműen hangoztatják Románia érdekeltségét Jugoszlávia területi egységének megőrzésében, a demokratikus eszközökkel történő békés megoldás szükségességét. A KÜM nyilatkozata aláhúzza: „még lehetséges egy olyan megoldás, amely egybevág a jugoszláv köztársaságok és népek akaratával és érdekeivel, anélkül, hogy megbontaná az ország területi integritását”.

A jugoszláv Nagykövetség első beosztottja szerint román részről nagy aggodalommal kísérik a helyzet alakulását, ezt fejezik ki a vezetői szintű nyilatkozatok is. A román sajtó mondhatni egyöntetűen hangsúlyozza ki a konfliktusok békés úton történő megoldásának szükségességét, nem nyilvánítva véleményt a megoldás irányát illetően. A Nagykövetség a román hatóságok részéről minden vonatkozásban nagy fokú korrektséget tapasztal. Nincs értesülésük különleges román intézkedésekről az események kapcsán. (Itt keserűen említette a jelentős osztrák csapatösszevonásokat a szlovén határövezetben). Ezzel egybevág a Szerbiával határos temesvári körzetben élő kapcsolataink azon közlése, mely szerint nem észlelhető fokozott határőrizeti vagy mélységi ellenőrzési tevékenység a zónában.

AZ RMDSZ vezető képviselői általában elhúzódozó válsághelyzettel, újabb erőszakos cselekmények bekövetkeztével számolnak. Arra is számítanak, hogy a jugoszláv eseményekre koncentráló nemzetközi közvélemény a jelenlegi időszakban kevésbé kíséri figyelemmel a romániai belső fejleményeket. Ez alkalmat adhat a hivatalos román politika számára, hogy a nemzetiségi politika terén megszorító intézkedésekkel próbálkozzék, elsősorban az anyanyelvi oktatás feltételeinek szűkítése útján.

Véleményem szerint a román vezetés felől érződő nagy fokú aggodalom kétségkívül annak felismerésével is összefügg, hogy a kelet-európai országok belső mozgásai bizonyos körülmények között kezelhetetlenné válhatnak, s ez Románia számára is veszélyt jelenthet. E felismerés az eddigénél fogékonyabbá teheti a román kormányt a Magyarország iránti bizalmatlanság bizonyos fokú oldására s további taktikai eredményekre készítheti a hivatalos érintkezések fokozása érdekében.

– 450 – P.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

345.

Jeszenszky Géza emlékeztetője Ivan Pavlovics Aboimov szovjet nagykövet
látogatásáról a Külügyminisztériumban

1991. július 5.

Külügyminisztérium
Dr. Jeszenszky Géza
2854/je

Szigorúan titkos!
Készült 7 példányban
Kapja:
Katona Tamás
Somogyi Ferenc
Szokai Imre
Szabó István
Monori István
Körmendy István
Saját

Feljegyzés

Tárgy: I. P. Aboimov szovjet nagykövet látogatása

A mai napon kérésére fogadtam Ivan Pavlovics Aboimov szovjet nagykövetet.

Aboimov úr átnyújtotta A. Besszmertnij szovjet külügyminiszternek a jugoszláviai válsággal kapcsolatos levelét, hozzátéve, hogy a Jugoszláviával szomszédos országok külügyminisztereinek is hasonló tartalmú leveleket juttatnak el. Aboimov úr ismertette a levél tartalmát, s megkért, reagáljak arra.

Válaszomban utaltam a magyar kormánynak a jugoszláv válsággal foglalkozó állásfoglalására, Antall miniszterelnök úr Gorbacsov elnökhöz intézett levelére, mely tartalmazza álláspontunk főbb elemeit. Aláhúztam, hogy magyar részről elfogadunk minden olyan megoldást, amely elvezet a vérontás megállításához, elősegíti a konfliktus

438

békés megoldását, s amely összhangban van az ENSZ Alapokmányával, a helsinki folyamat szellemével, továbbá tiszteletben tartja a népek önrendelkezésének jogát.

Elmondtam, hogy különös aggodalommal kísérik a vajdasági magyarok helyzetét. Kiálltam Jugoszlávia valamilyen formában való fennmaradása mellett, hangsúlyozva, hogy egy részeire szakadt országban a nemzetiségi kisebbségek jogait csak nagyon nehezen lehetne biztosítani. A krízis után esetleg létrejövő államok a nemzetiségi konfliktusok újabb forrásai lennének, az eddigi belső viták nemzetközivé válnának.

Kiemeltem a magyar kormánynak a fegyverexport engedélyezését szigorító intézkedésének fontosságát a jelen helyzetben, aláhúztam, hogy a horvátországi fegyverreladással Magyarország nem akarta nehezíteni a jugoszláviai helyzetet. Támogatásomról biztosítottam az USA javaslatát a Jugoszláviába irányuló fegyverreladások leállításáról.

Hangsúlyoztam az EBEÉ-országok erőfeszítéseinek jelentőségét a jugoszláv helyzet megoldásában, aláhúzva a Szovjetunió szerepét a folyamatban. Ugyanakkor leszögeztem, hogy senki sem hivatott dönteni Jugoszlávia népei helyett. Véleményem szerint a jelen helyzetben szuverén államok konföderációjának megteremtése lenne célszerű Jugoszláviában. Mivel a Szovjetunió is szuverén köztársaságok szövetségévé alakul át, úgy véltem, ez az út Jugoszlávia számára is járható lenne. Aláhúztam, hogy számunkra bármilyen megoldás elfogadható, amely erőszak nélkül, demokratikus eszközökkel jön létre. Biztosítottam a nagykövet urat, hogy a magyar fél ezt az álláspontot fogja képviselni a két- és többoldalú találkozókban.

Aboimov úr aláhúzta, akármennyire is nemkívánatosak a jugoszláviai események, azokat a szovjet fél „belső jellegűeknek” ítéli meg. Kiemelte, az EBBEÉ-folyamat keretében segítségnyújtás csak a törvényes jugoszláv kormány beleegyezésével történhet.

A nagykövet úrnak a magyar álláspontot tisztázandó kérdéseire válaszolva ismerttettem a magyar választ Szlovénia elnökének és Külügyminiszterének hozzánk is eljuttatott levelére. Két magyar képviselőjének a szlovéniai függetlenségi ünnepeken való részvételével kapcsolatban elmondtam, figyelembe kell venni az önkormányzati szabadságot, ugyanakkor aláhúztam, hogy az önkormányzati vezetőkkel ismertettük a magyar kormány álláspontját, s kértük, ennek szellemében járjanak el. Kiemeltem, Magyarország nem érdekelt Szlovénia teljes kiválásában.

A prágai EBEÉ szakértői megbeszéléssel kapcsolatos kérdésre elmondtam, nem ragaszkodunk a felállítandó jószolgálati misszióbani feltétlen magyar részvételhez. A tűzszünet ellenőrzésében nem kívánunk részt venni, a fontos számunkra, hogy a magyar álláspont meghallgatásra találjon (itt kitértem a Vajdaság autonómiájának visszaállítására), s hogy minden érdekelt fél fogadja el a misszió kiküldését. Aboimov úrnak a jószolgálati misszió precedensértékűségét érintő kérdésére elmondtam, magyar részről nem tennénk semmi olyat, ami messzemenő kötelezettségeket róna

az EBEÉ-államokra. A misszió szerepét a „tűzoltásban” látjuk. A legfontosabb, hogy a jelen helyzetben lépni tudjunk, s semmi más megfontolásnak itt nem lenne szabad szerepet játszania.

A találkozó végén örömmel nyugtáztuk a jugoszláv válság kapcsán magyar–szovjet kontaktust, szükségesnek láttuk annak fenntartását. Besszmertnij úr levelét köszönettel átvettem, ígéretet tettem, hogy azt figyelmesen tanulmányozni fogjuk, és megfelelő időben választ adunk rá.

Budapest, 1991. július 5.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

346.

Rejtjeltávirat Tiranából. Az albán Külügyminisztérium főosztályvezetőjének véleménye a jugoszláv válságról

1991. július 8.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Tirana

Azonosító: TIA10025

Érkezett: 91. 07. 08. 15:08

Készítette: RFJ

Sürgős!

47

1991. július 5-én fogadott Caushi KÜM-főosztályvezető. A jugoszláviai válsággal kapcsolatban elmondta:

1.) A hadsereg készültségének emelését a hasonló osztrák és olasz lépésekkel állította párhuzamba. Hangsúlyozta, fennáll az albán államhatárok elleni provokáció veszélye, utalt az osztrák és a magyar légtér megsértésére a jugoszláv légierő részéről. Albán vélemény szerint Jugoszlávia a széthullás küszöbén áll, a hadsereg lényegében katonai puccsot hajtott végre és a Szövetségi Államot irányítása alá vonta. Milošević

440

a színpalak mögül manipulálja a hadsereg lépéseit. Albánia úgy véli, hogy Koszovóban bármilyen rettenetes megtörténhet, és az albán népesség védtelen a szerb nacionalisták akcióival szemben.

2.) Albánia nem szítja a jugoszláviai feszültséget, mert objektíve abban érdekelt, hogy a szomszédságában egészséges, stabil, demokratikus ország legyen. A koszovói albánság is érett, megfontolt magatartást tanúsít. Nem követel elszakadást, lehetőleg a konföderáción belül akar élni az önrendelkezés jogával.

3.) A nemzetközi politikában eltűnnek az illúziók Jugoszlávia egységével kapcsolatban – húzta alá a főosztályvezető. Európa és az USA a jugoszláviai válság kapcsán az albán elemet eddig lényegében figyelmen kívül hagyta. Ez hiba volt, mert az albán tényező egyenjogú bevonása nélkül nincs és nem is lehetséges megnyugtató megoldás. Albánia első, minimális lépésként az autonóm tartományok⁶⁷⁸ korábbi státuszának visszaállítását tartja elengedhetetlenül szükségesnek.

4.) A főosztályvezető szerint a koszovói bizottság gondolatát (lásd. 435 itteni nyílt távirat) Alia elnök vetette fel. A cél az egyes vezető amerikai, német politikai személyiségek részéről tapasztalható megértés és jóindulat kihasználása. Részleteket egyelőre nem tudott mondani, a gondolat konkretizálásán most dolgoznak.

5.) A főosztályvezető kérésére Antall miniszterelnök úr legutóbbi megnyilatkozásai alapján tájékoztatást adtam a jugoszláviai válsággal kapcsolatos magyar álláspontról, amelyről beszélgetőpartnerem egyetértéssel és szimpátiával nyilatkozott.

– 59 – P. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

⁶⁷⁸ Koszovóra és Vajdaságra történő utalás.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója Jugoszláviáról
és a nemzetközi véleményekről

1991. július 11.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
00426/39

0012

Szigorúan titkos!
Érvényes visszavonásig!
Készült: 12 példányban
Kapják: elosztóív szerint

Jugoszláviai politikai helyzetkép

Stipe Mesić megválasztására az államelnökség soros elnökévé külföldi nyomásra került sor. A fő szempont az alkotmányos rend formális helyreállítása mellett a hadsereg főparancsnoki tisztének betöltése volt.

Az államelnökség munkájában a szlovéniai katonai intervenció óta a szlovén J. Drnovšek nem vesz részt. Távozásával megváltoztak az Elnökségen belüli erőviszonyok: az eddigi 4:4 arány Szerbia javára módosult. Az EK nyomása ellenére a szlovén elnökségi tag visszatérését a testületbe egyelőre átmeneti jelleggel sem sikerül elérni. A hadsereg szlovéniai fellépése nyomán óvatosabbá vált Bosznia és Macedónia képviselőinek magatartása is.

Az államelnökség működése jelenleg az ország biztonsági helyzetével összefüggő kérdésekre korlátozódik. Ez gyakorlatilag a hadsereg tevékenységének felügyeletét jelenti, de nem értelmezhető tényleges döntési jogként. A hadsereg vezetése saját működését illetően változatlanul önállóan hozza a döntéseket és annak megfelelően cselekszik.

Mesić helyzetét tovább bonyolítja, hogy működését saját köztársasága, Horvátország hosszú távú és pillanatnyi érdekeivel is összhangba kell hoznia. Ez utóbbi jelenleg a horvátországi fegyveres konfliktusoknak és annak nyomán a hadsereg nyílt beavatkozásának elkerülését jelenti.

Összegezve, a jelenlegi körülmények az egyébként is meglehetősen korlátozott elnöki mandátumot tovább szűkítik, S. Mesić számára alig áll önálló mozgástér rendelkezésre. Kezdetől fogva aktív a nemzetközi tényezők felé, ezért a külföldi partnerek álláspontjának módosulása szükségszerűen kihat a működésére.

A jugoszláv alkotmány értelmében a szövetségi kormány mandátuma politikai kérdésekben korlátozott.

A szlovéniai eseményeknek a szövetségi kormány és Ante Marković egyértelmű vesztese, mivel a hadsereg szlovéniai fellépésének jóváhagyásával Marković nevét adta az erőszak korlátozott alkalmazásához. Ez országon belül – elsősorban Szlovéniában és Horvátországban – nagymértékben szembe állította Ante Marković kormányával a közvéleményt és jelentősen rontotta a kormányfő presztízsét külföldön is. Az események minden korábbinál nyíltabban tárták fel, hogy a szövetségi kormány önmaga nem képes a válság kezelésére, még külföldi támogatás mellett sem.

A kormány belső és külső pozícióin nem sokat javított a hadsereg fegyveres akciójától való utólagos elhatárolódás sem. Nem volt meggyőző – részben a késlekedés miatt – Ante Marković kijelentése arról, hogy a hadsereg önkényesen túllépte felhatalmazását és az erőszakért a kormányt semmiféle felelősség nem terheli. A kormányfő és a hadsereg vezetésének viszonya megromlott, s ez a kormány pozícióit tovább gyengíti.

A fejlemények felgyorsították a szövetségi kormány belső bomlását.

A szlovén kormánytagok elhagyták Belgrádot, Horvátország mérlegeli miniszterei visszahívását. Más miniszterek pedig egyre inkább saját köztársaságaik politikájához igazodnak.

A szövetségi parlament nem gyakorol lényeges befolyást a belpolitikai helyzetre. Tőle a kormány saját pozíciói megerősítéséhez számottevő támogatást nem remélhet. A szövetségi kormánynak gazdasági folyamatokra gyakorolt befolyása tovább gyengült, a szövetségi kormányzati intézmények működésében felerősödtek a zavarok (pl. Külügyminisztérium). Jugoszlávia gazdasági helyzete folyamatosan romlik, a külső finanszírozásra való ráutaltsága egyre nagyobb.

A szövetségi kormány az alkotmány értelmében a parlamenti bizalom esetleges megvonása esetén az új kormány megalakulásáig ügyvivőként helyén marad. A jelenlegi körülmények közepette a mostani helyett új jugoszláv kormány alakításának semmilyen reális feltétele nincs meg.

A brioni megállapodás csupán a válság egy szakaszának lezárását jelentette. Annak betartása nem biztosított. A felek egymást vádolják annak megsértésével. Az államelnökség július 12-én dönt a brioni megállapodás elfogadásáról. A szerb ellenzék ugyanakkor a megállapodás szerb részről való elfogadását a nemzeti érdekek elárulásának minősíti és új köztársasági kormány megalakítását követeli.

A jelenlegi helyzet fő veszélyforrásai:

– A belső konfliktusok súlypontja Szlovéniából Horvátországba tevődött át. Horvátországban és Koszovóban az események irányíthatatlanná válhatnak, nő az etnikumközi konfliktusok veszélye.

A horvátországi szerb kisebbség etnikumközi konfliktusokat provokálva kísérli meg, hogy ürügyet szolgáltatson a hadseregnek a „rendfenntartásra”, következésképpen hozzájáruljon a szerb pozíciók erősödéséhez. A horvátországi szerbek e törekvéseikben a szövetségi hadsereg támogatását is élvezik.

Koszovóban robbanásveszélyes a helyzet. A tartományba igen jelentős fegyveres erőket csoportosítottak át. Gyakorlatilag bármikor sor kerülhet fegyveres összecsapásokra, majd a hadsereg megtorló akcióira. A konfliktusba belesodródhat Albánia.

– Egyre inkább radikalizálódik a szerbiai nacionalista ellenzék. Slobodan Milošević politikai mozgásteret tovább szűkül. A szerbiai vezetés változatlanul ellenáll mindenféle külföldi befolyásgyakorlási kísérletnek. Szerbia számára a külföld által is szorgalmazott átfogó politikai rendezés a szerb dominancia gyengülését is jelenti. Komoly veszéllyel jár, hogy szerb részről egyrészt az albán, másrészt a német ellenségképet erősítik.

– Szlovénia változatlanul távol tartja magát a szövetségi testületekből és szervektől.

– A Jugoszláv Néphadsereg fölötti politikai ellenőrzést mindeddig nem sikerült megteremteni. A felső katonai vezetésben a hatalmi harc nem csökkent. A JNA szlovéniai katonai akciójáért felelőségre vonásra, a szlovén és horvát nemzetiségű katonai vezetők eltávolításának felülvizsgálatára nem került sor. A JNA-n belüli szerb dominancia erősödik.

– A moratórium három hónapját a horvát és a szerb fél arra fogja felhasználni, hogy fegyveres ellenőrzést teremtsen a magáénak tekintett területek felett, de facto elérje a belső határok módosítását. A horvát–szerb pozíciószerzés várhatóan kiterjed Bosznia–Hercegovina területére is.

Budapest, 1991. július 11.

A Szovjetunió álláspontja a jugoszláv válságról

A Jugoszláviával kapcsolatos szovjet álláspontot Gorbacsov elnök fejtette ki Stipe Mesićhez küldött üzenetében, illetve Besszmertnij külügyminiszter a Biztonsági Tanács állandó tagjai, valamint Németország külügyminisztereinek és a Jugoszláviával szomszédos országok külügyminisztereinek írt levelében.

Julij Kvicinszkij, Gorbacsov személyes megbízottja jugoszláviai tárgyalásain lezögezte: a Szovjetunió számára fontos, hogy megőrizték Jugoszlávia egységét, s a jugoszláv népek békés párbeszéd útján találjanak megoldást belső problémáikra. Kvicinszkij nem volt hajlandó részletesen kommentálni az EK miniszteri delegációjának útját és a brioni nyilatkozatot. Elhárította azokat a megjegyzéseket, hogy a Szovjetunió

későn kapcsolódott be a jugoszláv válság megoldásába. Kijelentette, hogy országa mindig is ellenezte a jugoszláv válság internacionalizálását és a külső beavatkozást. Elismerte ugyanakkor azt, hogy a nemzetközi közösségnek segítenie kell Jugoszláviának a megoldásban. Rámutatott, hogy a Szovjetunió támogatja az EBEÉ-országok külügyminiszterei berlini értekezletén Jugoszláviáról elfogadott dokumentumot, mert az tartalmazza Jugoszlávia területi egységét, a demokratikus folyamatokat és a reformokat.

A Szovjetunió a jugoszláviai fegyveres konfliktus kitörése után mindenekelőtt a szlovén és részben a horvát vezetést bírálta. A nyilvánosság előtt nem latolgatja a jugoszláv konföderáció megvalósításának lehetőségét, a jugoszláviai belső határok megváltoztatásának esélyeit. Burkoltan kifejezésre juttatták, hogy a Jugoszlávia állami egységének a megőrzésére irányuló szövetségi felhívások figyelmen kívül hagyása és a szövetségi keretből való kiválás jogosságának tagadása igazolja a központi szervek, mindenekelőtt a szövetségi hadsereg erőszakos fellépését. A szovjet álláspont lényegében változatlan maradt a fegyveres konfliktus kitörése után is. Támogatja a szövetségi vezetés törekvéseit a helyzet stabilizálása, Jugoszlávia egysége és területi épsége megőrzése érdekében. A szovjet vezetés elutasítja a nacionalista és szeparatista megnyilvánulásokat és felhívott a három hónapos moratórium betartására. A Szovjetunió Külügyminisztériumának nyilatkozata szerint az egységes, független Jugoszlávia léte fontos eleme a balkáni és európai stabilitásnak.

Budapest, 1991. július 11.

Az Európai Közösség álláspontja és tevékenysége a jugoszláviai válság kapcsán

A függetlenség szlovén és horvát kikiáltása előtti időszakban, de még azt követően is az EK nyilatkozataiban és álláspontjában a jugoszláv egységhez való merev ragaszkodás játszotta a döntő szerepet.

A fegyveres konfliktus kitörése után számos bírálat érte emiatt a közösséget nyugat-európai ellenzéki pártok, a nemzetközi sajtó és a szlovén vezetés részéről, akik szerint az egységet hangsúlyozó EK- (és USA-) magatartás adott „szabad kezét” a szövetségi szerveknek és a hadseregnek akcióik elindítására.

Ugyanakkor az Európai Közösség ismételt missziói (június 29. és 30.) eredményezték azt a hárompontos megállapodást, amely mindmáig az egyetlen, amelyet minden érdekelt jugoszláv fél kötelezően elfogadott. E megállapodás nyomán szüntek meg a fegyveres összetűzések és indulhatnak meg a tárgyalások, miután a szövetségi elnök megválasztása mellett a megállapodás másik két pontjának részleteiben az újabb EK-Trojka segítségével július 7-én megállapodás született az érintett jugoszláv felek között.

Az EK tagországai álláspontjának változása és megosztottsága tükröződik a július 5-én kiadott EK-nyilatkozatban. A nyilatkozat a válság megoldásában nemzetközileg általánosan elfogadott elvek felsorolása mellett már az önrendelkezési jogot helyezi a területi integritás elve elé. Sőt a tagországok a tűzszünet megsértése, egyoldalú katonai akció esetére kilátásba helyezik álláspontjuk felülvizsgálatát. De Michelis olasz külügyminiszter a július 6-i háromoldalú találkozón kifejtett értelmezése szerint az EK itt a jugoszláv szövetségi hadsereg esetleges egyoldalú lépésére céloz, amelyet úgy fognak tekinteni, mint törvénytelen akciót egy demokratikusan megválasztott hatalom ellen, mely esetben felül kell vizsgálni Szlovénia és Horvátország elismerésének kérdését.

De Michelis ez alkalommal azt is elmondta, hogy az EK továbbra is előnyben részesítené a jugoszláv válság olyan megoldását, amely a jelenlegi határok megtartásával egy újfajta közösség létrejöttét eredményezi, de e tekintetben az EK tiszteletben fogja tartani a jugoszláv felek közötti tárgyalások eredményeképpen létrejövő helyzetet.

Az EK elfogadta az EBEÉ válságkezelő mechanizmusa prágai VTB ülésén feléje intézett felkérést jószolgálati misszió küldésére a tárgyalások segítése érdekében és megfigyelőcsoport összeállítására a tűzszünet ellenőrzésére. Az EK mindezekkel továbbra is aktív szerepet vállal a jugoszláv válság békés megoldásának elősegítésében, élve azzal a lehetőséggel, hogy a jugoszláv felek elfogadják az Európai Közösséget közvetítőként, másrészt a Közösségnek vannak leginkább olyan eszközei, amelyekkel a feleket a tárgyalásos megoldás sikere érdekében befolyásolni tudja.

Cossiga olasz államfő budapesti látogatásán tovább finomítva az olasz álláspontot kijelentette, a jugoszláviai status quót már semmi sem állíthatja helyre, s ha a belgrádi polgári hatalmat megdöntenék, akkor Olaszország kiállna Szlovénia és Horvátország mellett.

Budapest, 1991. július 11.

Francia álláspont a jugoszláv válságról

Az Európai Közösség tagországai közül Franciaország álláspontja a legmerevebb. A francia álláspontban csak minimális módosulások figyelhetők meg. Egyértelműen a jugoszláv egység fenntartását preferálja, s a szlovén és horvát függetlenedési törekvések időszakában a konföderációs megoldások elé a föderáció megmentését helyezte.

Egyoldalúnak és elhamarkodottnak ítélik meg a szlovén lépéseket, felelőtlennek nevezve azokat. A szlovén leválás párizsi vélemény szerint veszélyes folyamatokat indíthat el.

A francia álláspontot a korzikai szeparatizmus is befolyásolja, de a döntő elem a Szovjetunió egyben tartását célzó francia politika, amelyet a horvát és szlovén leválás támogatása, vagy elismerése alapjaiban kérdőjelezne meg.

Franciaország nem is foglalkozik Szlovénia és Horvátország függetlenségi elismerésének feltételeivel, a területi integritás elvét az önrendelkezési jog elé helyezi.

A jugoszláv politika tényezői közül egyértelműen Marković szövetségi miniszterelnököt támogatják, őt tekintik legitim partnerüknek és az európai gondolkodás egyedüli jugoszláv képviselőjének.

A Párizsba kinevezett horvát képviselő jogállását nem ismerik el, az ottani Külügyminisztérium nem tekinti őt partnernek.

Franciaország történelmi szerb kötődése is erős, de a francia állásfoglalás összetevőit vizsgálva konkrét okokat is felfedezhetünk, mert Párizs azt is megkérdőjelezi, hogy Szlovéniában és Horvátországban a választások eredményeként olyan vezetés került hatalomra, amely a népet képviseli. Kučant és Tuđmant szélsőséges politikusoknak tekintik.

A francia álláspont ellenpólusát a német–olasz helyzetmegítélés jelenti, mindemellett egyelőre a tagországok mindegyike tartja magát a közös EK-állásponthoz.

Budapest, 1991. július 11.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

348.

Szávai János párizsi nagykövet összefoglalója a délszláv válság
francia megítéléséről

1991. június 28.

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Ambassade de la Republique
De Hongrie

Szigorúan titkos!
Párizs, 1991. július 28.

Külügyminisztérium
8. Területi Főosztály Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály
Budapest

447

Tárgy: A jugoszláviai helyzet francia megítélése

18/2/SZT/1991

Előadó: dr. Kovács Péter

I. o. titkár

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Saját: 1 példány

00426/35

Jelen feljegyzés Laurent Toulouse úrral, a Quai d'Orsay jugoszláv referensével folytatott beszélgetést foglalja össze. A helyzet képlekenysége miatt rögzítjük, hogy a beszélgetés 27-én délután 16–17 között folyt a Külügyminisztériumban, s közben érkeztek be a hírek, hogy Ljubljana köré felvonult páncélos egységek támadásba lendültek, és az EK-államok az EBEÉ-krízismechanizmust kívánják működésbe hozni.

A francia diplomácia úgy tekinti, hogy a jelenlegi európai stabilitás elengedhetetlen eleme a jugoszláv állam valamilyen formában történő megtartása. Ante Markovićé miniszterelnökben és csapatában bíznak, sőt csak bennük bíznak, őket tekintik egyedül „européereeknek”. A tagállamokban megválasztott vezetőségben nem bíznak, szélsőségeseknek és neofeudális despotáknak tekintik őket. Különösen a horvát és szerb vezetést ítélik el, „fehér” illetve „vörös” fasizmusnak aposztrofálják. (A szerb ellenzék, Drašković, legalább olyan rossz, mint Milošević). Marković a nehézségek ellenére elnyerte és megőrizte a politikusok és a pénzvilág bizalmát, csak neki van világos programja. A hadseregen belül le tudta küzdeni a szerb túlhatalmi törekvéseket s így a haderő jelenleg „jugoszláv” és nem szerb érdekeket képvisel. A horvátországi szétbontakozás is ezt támasztja alá: ha a hadsereg egységei nem jelentek volna meg, a szerb néptömegek özönlöttek volna a horvátországi szerb enklávék „védelmére”.

A francia diplomácia, összhangban a többi EK-állammal és az USA-val nem ígért feltétel nélküli támogatást Markovićnak. A leválófélben levő államokhoz intézett baráti figyelmeztetések mögöttes értelme volt, hogy a szövetségi állam nem alkalmaz erőszakot. A francia diplomácia megítélése szerint olyan megoldás volt elképzelhető, hogy a hadsereg felvonul az államhatárokra (hasonlatosan ahhoz, ahogyan a szovjet haderők felszámolták a balti ellenőrző és vámpontokat), de a horvát és szlovén állam belső területén láthatatlan marad. Bennmarad a kaszárnyákban vagy onnan vonul ki a határokra.

(Eközben futott be a hír, hogy az 5. hadtest páncélos osztagai támadásba lendültek a szlovén főváros ellen. „Nem erről volt szó!”, és a Marković-kormány garanciát adott a fegyveres erők távol tartására a fővárosoktól).

Dumas külügyminiszter nyilatkozata, mely utolsó pontjában a népek önrendelkezési jogát említi, úgy értelmezendő, hogy végső soron nem szabad megakadályozni a leválást, ha ez a népek szabadon kifejezett akarata.

Ezt egyaránt veszélyezteti az egyoldalú lépés és a fegyveres erőszak. A francia diplomácia szerencsétlennek tartja az EK-elnökséget betöltő holland miniszterelnök nyilatkozatát. („Az európai államok közösségének nem kell mindenáron a jugoszláv status quót forszírozni, ha azon túlhaladt az idő.”). Szerintük egyrészt idő előtti ez a kijelentés, formailag nem volt egyeztetve a többi EK-külügyminiszterrel és főleg nem opportunus. Ami azonban tartalmát illeti, az az események alakulásának függvényében nem áll távol a francia állásponttól.

A francia diplomácia tud olyan forгатókönyvekről, hogy Jugoszlávia esetleg lemond Szlovéniáról, ha minden kötél szakad. Annyiban tekintik reálisnak ezt az alternatívát, hogy ha úgysem lehet meggátolni az elszakadást, az ehhez való hozzájárulás növelné a Jugoszlávia iránti szimpátiát és lehetővé tenné az államban a szerb dominancia megvalósítását. Horvátországot azonban a 600 000 ott élő szerb miatt sem fogják kiengedni a délszláv államból.

Az asszimetrikus megoldás (Montenegró, Macedónia, Szerbia föderációja + konföderáció Szlovéniával, Horvátországgal és Boszniával) eleve életképtelen, halva született ötlet volt. Ezzel szemben a francia elemzők egy olyan megoldással is számolnak, hogy Horvátországot azon az áron tartják benn az államalakulatban, hogy koncesszióként megkaphatja Bosznia jelentős részét. Bosznia másik részét természetesen Szerbia annektálná.

Montenegró és Macedónia újabban lazít a szoros szerb politikai függőségen. A francia diplomácia szerint a bizonytalan helyzet ellenére sem valószínű Bulgária aktivizálódása a macedón kérdésben.

A szerb belső titkosszolgálat azonban már szervezett ezekben a hetekben több olyan homályos akciót, mely Macedóniában is olyan fenyegetettségi pszichózist implikálna, mint amilyen Koszovóban uralkodik.

A bolgár vezetés biztosította a francia diplomáciát, hogy nem hagyja magát bele-rángatni semmilyen provokációba.

Párizsban egy bizonyos Jager úr van megbízva a horvát vezetés részéről, hogy nem hivatalos nagykövetségként szolgáljon. A Külügyminisztériumnak nem áll szándékában vele formális kapcsolatot tartani, és természetesen nem is ismeri el. Eddig ő sem tett semmilyen lépést, de ténykérdés, hogy működik, aktív, éppen úgy, mint Horvátország stuttgarti érdekképviseleti irodája.

A közbevetett kérdésre, hogy értelmezhető-e ez úgy, hogy az informális kapcsolat-tartást nem zárják ki, határozott igen volt a válasz.

A Külügyminisztériumnak minden információra szüksége van, s magánemberként fogadhatják abban az esetben, ha autentikus véleményt, illetve olyan felvilágosítást kaphatnak tőle, mely más forrásokból nem beszerezhető. A helyzet alakulása dönti el, hogy Jager úr mikor lép, és ők mikor fogadják, de semmiképpen sem szándékoznak megfosztani magukat egy információs forrástól. (A beszélgetés belső összefüggései szerint ez mindenekelőtt attól függ, hogy a jugoszláv hadsereg hogyan lép fel, Marković pedig mennyire kész és képes az ígéreteket teljesíteni).

A magyar külpolitika miért nem adott ki még hivatalos nyilatkozatot? – érdeklődött Toulouse úr. A válasz (ET-határozat megszavazása illetve berlini EBBE-figyelmeztetés ilyennek minősíthető, és a magyar álláspont természetesen az, ahogyan azt az SZT-táv-irat rögzíti) ellenére az a megjegyzés hangzott el, hogy láthatóan Ausztria és Magyarország, azaz az egykori Osztrák–Magyar Monarchia két állama az ahol a legtovább tart az álláspont kidolgozása, s ahol az attitűd is hasonló. A kérdések arra is irányultak, hogy Pentagonale-alapokon túl van-e külön osztrák–magyar koordináció ez ügyben. (Július 28-án reggel a 27-i esti külügyminisztériumi nyilatkozatról a Quai d’Orsay-t azonnal értesítettük).

Dr. Szávai János
nagykövet

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

349.

Jeszenszky Géza és Alekszandr Besszmertnij szovjet külügyminiszter levélváltása
Jugoszláviáról

1991. július 5. – 1991. július 8.

00426/79/92

Jeszenszky Géza úrnak,
a Magyar Köztársaság
külügyminiszterének

450

Tisztelt Miniszter Úr!

Több napja már a világ közvéleményének képviselői feszült figyelemmel kísérik a jugoszláviai eseményeket, amelyek sajnos egyre drámaibbá válnak és jószerivel kritikus szakaszhoz érkeztek. A félelem és aggodalom, amelyet a jugoszláviai belső válság megoldásában mutatkozó haladás hiánya vált ki, arra késztet, hogy bizonyos nézeteket ezzel kapcsolatban megosszak Önnel.

A háború utáni Jugoszlávia az európai közösség és az egész világ tekintélyes, általánosan elismert és befolyásos tagjaként, a nemzetközi struktúrák szerves részeként szerepel. Ezekben az években, mint az EBBEÉ-folyamat majdani aktív részese, mint az el nem kötelezettek mozgalmának tagja és elnöke, hangsúlyos szerepet játszott a stabilitás és bizalom megerősítésében úgy kontinensünkön, mint az egész világon.

A JSZSZK népeinek és más népek önrendelkezési jogának a messzemenő figyelembe étele, mellett ezen jog felhasználása nem szabad, hogy egyes államok vagy Európa széthullásához, „atomizálásához” vezessen. A térségben meglévő meggyökeresedett etnikai és területi ellentmondások figyelembevétele mellett nem szabad megfélemlenünk arról, hogy Jugoszlávia dezintegrálódásának perspektívája a Balkán és egész Európa szempontjából a legsúlyosabb következményekkel fenyeget. Nem szabni meg a gátat a belső és külső erők Jugoszlávia belső válságának szítása megnyilvánult kísérleteinek, egyet jelentene szemet hunyni olyan helyzet újjászületése fölött, amelyet elég jól ismerünk a múlt század végétől és századunk elejétől.

Az Önök országa, amely évszázadok óta szomszédos Jugoszláviával, tisztában van a történelem viszontagságaival e téren és azzal, mennyire veszélyes lehet itt eltérni egy konfliktushelyzet kialakulását bármilyen formában. A régióban ma kialakuló helyzet kétségkívül mindannyiunktól magas fokú felelősséget igényel, azt, hogy egyesítsük erőinket a helyzet enyhítése érdekében, hogy kizárjuk a jugoszláv belügyekbe való külső beavatkozás bármilyen lehetőségét.

Nem túlzás kijelenteni azt, hogy a Jugoszláviával szomszédos államokra különleges felelősség hárul a béke és stabilitás biztosítása tekintetében ebben a térségben. Ebben a helyzetben nagyon fontos ellenállni azoknak a kísértéseknek, amelyek itt régi történelmi gyökerekkel rendelkeznek, és nem követni kell azokat, akik nem előre, hanem hátra tekintenek, akik nem az egységes Európában gondolkodnak, hanem nosztalgikus érzéseket táplálnak a hajdanvolt balkáni struktúrák iránt, miközben elfeledkeznek Európa löporos hordójaként játszott szerepükről. Félek, hogy Jugoszlávia nem minden szomszédja állt ellent a kísértésnek és tanúsított érettséget ebben a felelősségteljes pillanatban. Ismeretes, hogy a jugoszláviai eseményeket megelőző hónapokban a törvényes kormány háta mögött fegyverszállítások folytak ebbe az országba, valamint

a JSZSZK dezintegrálódása híveinek címezve nagy jelentőségű biztatások is előfordultak. Sok más is megtörtént.

Jelenleg, amikor a helyzet veszélyesen kiélezett, nagyon fontos a Jugoszlávia egységének és területi épségének megőrzése melletti kiállás, hogy a JSZSZK népei maguk oldják meg problémáikat. Mi kiálltunk és kiállunk minden probléma elrendezése mellett, az ország helyzetének békés párbeszéd útján történő, alkotmányos keretek közötti normalizálásáért, az EBEÉ-tagországok olyan mértékű és formájú baráti közreműködése mellett, amely elfogadható Jugoszlávia vezetése részéről. Ugyanakkor a magasabb érdekek megkövetelik a JSZSZK belügyeibe való bárminemű beavatkozás elvetését, belső problémáinak nemzetközisítését abból a célból, hogy megtörténjék a dezintegrálódása.

Az EBEÉ-tagországok külügyminisztereinek első, 1991. június 19–20-i berlini tanácskozó zárónyilatkozatában rögzített, Jugoszláviával kapcsolatos megállapítások sok gondos mérlegelést tükröznek. Kijelölik mind a nemzetközi közösség cselekvési irányait, mind pedig azok elfogadható határát. Ennek megfelelően feltételezhető, hogy minden nemzetközi tevékenység célja csupán Jugoszlávia megsegítése kell, hogy legyen a meglévő nehézségek leküzdése érdekében, és ne azok elmélyítése, vagy a felek szembenállásának ösztönzése a belső vitában.

A Szovjetunió reméli, hogy a jelen helyzetben a Jugoszláviával szomszédos államok politikája is kiegyensúlyozott, bölcs válasz lesz és méltósággal kiállja az érettségi próbát. Az új világhelyzet, az új gondolkodás csak abban az esetben tud fennmaradni és megszilárdulni, ha sikerül felhagyni a korábbi politikai sablonokkal és szokásokkal és áthat bennünket az összeurópai folyamat megerősödése és fejlődése iránti felelősség és gondoskodás magasztos érzése a Párizsi Charta az új Európáért szellemében. Ez az Európa csak akkor tud realitássá válni, ha az összes állam, függetlenül attól, homogén vagy soknemzetiségű, fejlődése szempontjából többé vagy kevésbé szerencsés, nyugodtan érezheti magát, s tudja, senki sem tör egységére, területi integritására, a jogra, hogy a történelem által kijelölt útját folytathassa.

Ezek röviden, Miniszter Úr, következtetéseim és értékelésem a Jugoszlávián belüli és a körülötte zajló események kapcsán. Remélem, módjában lesz önnek azokat osztani és támogatni.

Tisztelettel:

A. Besszmertnij

A Besszmertnij-levél rövid ismertetése (3. számú melléklet)

1991. július 5-én Alekszandr Bessmertnij szovjet külügyminiszter hozzám intézett levelében egyebek között a következőket írja:

1) A JSZSZK népeinek és más népek önrendelkezési jogának messzemenő figyelembevételével ezen jog felhasználása nem szabad, hogy egyes államok vagy Európa széthullásához vezessen.

2) Jugoszlávia dezintegrálódásának perspektívája a Bálkán és egész Európa szempontjából a legsúlyosabb következményekkel fenyeget.

Nem szabni ma gátat a belső és külső erők Jugoszlávia belső válságának szítására irányuló kísérleteinek, egyet jelentene szemet hunyni olyan helyzet újjászületése fölött, amelyet jól ismerünk a múlt század végéről és századunk elejéről.

3) Egyesítsük erőinket a helyzet enyhítése érdekében, hogy kizárjuk a jugoszláv belügyekbe való külső beavatkozás bármilyen lehetőségét.

4) A Jugoszláviával szomszédos államokra különleges felelősség hárul a béke és stabilitás biztosításáért. Ebben a helyzetben nagyon fontos ellenállni azoknak a kísértéseknek, amelyek itt régi történelmi gyökerekkel rendelkeznek, és nem követni azokat, akik nem az egységes Európában gondolkodnak, hanem nosztalgikus érzéseket táplálnak a hajdanvolt balkáni struktúrák iránt. Félek, hogy Jugoszlávia nem minden szomszédja állt ellent a kísértésnek és tanúsított érettséget ebben a felelősségteljes pillanatban. Fegyvereket szállítottak Jugoszláviába, valamint a JSZSZK dezintegrálódása híveinek címezve nagy jelentőségű biztatások is előfordultak.

5) Nagyon fontos a Jugoszlávia egységének és területi épségének megőrzése melletti kiállás, az, hogy a JSZSZK népei maguk oldják meg problémáikat.

6) Az EBEÉ-tagországok olyan mértékű és formájú baráti közreműködésére van szükség, amely elfogadható Jugoszlávia vezetése számára. Ugyanakkor el kell vetni a JSZSZK belügyeibe való bárminemű beavatkozást, az ország belső problémáinak nemzetközisítését abból a célból, hogy megtörténjék dezintegrálódása.

7) A Szovjetunió reméli, hogy a jelen helyzetben a Jugoszláviával szomszédos államok politikája kiegyensúlyozott, bölcs lesz és kiállja az érettség próbáját.

8) Az új világhelyzet, az új gondolkodás csak abban az esetben tud fennmaradni és megszilárdulni, ha sikerül felhagyni a korábbi politikai sablonokkal és szokásokkal.

Tisztelt Miniszter Úr!

Megkülönböztetett figyelemmel olvastam július 5-i levelét.

Őszintén köszönöm és bizalma jelének tekintem, hogy tájékoztat a jugoszláviai válsággal kapcsolatos felelős és tanulságos gondolatairól. Biztosíthatom: osztom a bonyolult helyzet miatti aggodalmát.

A Magyar Köztársaság elsőrendű érdeke – és ennek érvényesítéséért más államokkal és a jugoszláv politikai erőkkkel fenntartott kapcsolatai révén következetesen fáradozik –, hogy a jugoszláviai válság a 10 helsinki alapelv, a Párizsi Charta és az EBEÉ Külügyminiszeri Tanácsának berlini ülésén elfogadott megállapodások és elvek alapján mielőbb megoldódjék. Hisszük, hogy Jugoszlávia és a térség valós problémái olyan politikai megoldási módokat és technikákat sürgetnek, amelyek a tartós rendezés pillérei lehetnek.

Magyarország elismerve a délszláv népek jogát az önálló államiság megteremtésében is kifejeződő önrendelkezéshez, annak érvényesítését kizárólag a Jugoszláviát alkotó köztársaságok konszenzusa révén tartja elképzelhetőnek.

Tisztelt Kollégám!

Mint Jugoszláviával szomszédos ország, tisztában vagyunk különleges felelősségünkkel, éppen ezért hangsúlyoztuk hivatalos nyilatkozatainkban, hogy Jugoszlávia jövőjéről békés, tárgyalásos úton minden érdekelt fél egyetértésével, demokratikus módon születnék megállapodás, hiszen csak ez alapozza meg hosszú távra a térség stabilitását.

A békés módon elérendő megállapodás felé vezető úton reményt keltőnek tekintjük, hogy – bár hosszú huzavona után és ismételt nemzetközi nyomásra – az alkotmányos rendnek megfelelően megválasztották a JSZSZK Elnökségének soros elnökét, és lényegében megszűntek a katonai összetűzések. Mindebben jelentős szerepet tulajdonítunk az Európai Közösség ismételt missziójának és támogatjuk az EBEÉ Vezető Tisztviselők Bizottsága prágai ülésén elfogadott kezdeményezéseket, melyek a jugoszláv küldöttek beleegyezésével születtek. Meggyőződésünk, hogy e misszió és kezdeményezése elősegítheti a válság békés megoldását. Kifejezik a nemzetközi közösség Jugoszlávia iránti segítőkészségét e bonyolult helyzetben, anélkül, hogy a belügyekbe való beavatkozás vagy az ország dezintegrálására tett kísérlet leghalványabb gyanúja felmerülne és összhangban vannak az összeurópai folyamatokkal.

A fentiek szellemében tartották meg július 6-án Budapesten Ausztria, Olaszország és a Magyar Köztársaság külügyminisztereinek konzultációját, amely a válság békés megoldásához nyújtható segítség módozatait igyekezett tovább kutatni.

Tisztelt Kollégám!

A jugoszláviai válság kapcsán érzett – nyilatkozatainkban és a nemzetközi fórumokon tanúsított magatartásunkban is tükröződő – felelősségtudatot nemcsak Jugoszláviával való szomszédságunk, hanem az ott élő nagyszámú magyar kisebbség sorsa iránti aggodalom is növeli. Erre is gondolunk, amikor elengedhetetlennek tartjuk, hogy a válság megoldása demokratikus elvek alapján történjen, amelyek alapvető eleme az emberi jogok, köztük a kisebbségi jogok maradéktalan biztosítása.

Excellenciás Uram!

Úgy véljük, hogy Európa és annak minden állama az elmúlt időszakban lényeges változásokon ment keresztül. Azok a tendenciák, amelyekre ön is utal levelében – integráció, új gondolkodásmód stb. – a felelős politikákban meghatározókká váltak, éppen ezért alapvetően téves és hamis bármilyen múltbeli analógiák keresése és a jelenlegi helyzetre való kivetítése. Éppen ez az, ami idegen az új gondolkodástól.

Megerősítve kormányom elkötelezettségét az európai stabilitás szempontjából kiemelkedő fontosságú térség problémáit érintő két- és többoldalú véleménycsere folytatása mellett, kérem, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1991. július 8.

Jeszzenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

350.

Rejteltávirat Hágából. Jugoszláv kezdeményezés
Németország, Olaszország, Ausztria,
Magyarország és Bulgária kizárásáról

1991. augusztus 8.

KÜM Távközlési Osztály
Rejtjel távirata

455

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Hága

Azonosító: HGA20878

Érkezett: 91. 08. 08. 19:01

Készítette: Ta.

Ellenőrizte:

Tárgy: Németországot, Olaszországot, Ausztriát, Magyarországot és Bulgáriát kizárják a tűzszünet ellenőrzéséből

13, 46

Megbízható forrásból származó információ szerint a trojka látogatását megelőzően Weijnaendtsl EK-nagykövetnek Kostić az alábbiakat fejtette ki: Támogatja, hogy az EK-megfigyelők együttműködjenek a tűzszüneti állami bizottsággal. A tűzszünet ellenőrzésében azonban nem vehetnek részt olyan országok állampolgárai, amelyek hadban álltak Jugoszláviával. Ezeket konkrétan felsorolta: Németország, Olaszország, Ausztria, Magyarország és Bulgária.

Weijnaendts Milosevićtel is találkozott, aki szó szerint az alábbiakkal kezdte: „Nincs konfliktus Szerbia és Horvátország között. A béke helyreállításához egyetlen dolog kell: a horvátok hagyjanak fel a szerb területek támadásával”. A nagykövet szerint ez az akaratlan elszólás tükrözi Milošević lelkiállapotát, alapállását.

– 315 – S.

Lássa:

Európai Együttműködési Főosztály

II. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

456

351.

Jeszenszky Géza bekérte az Európai Közösség Budapestre akkreditált
képviselővezetőit a jugoszláv válság ügyében

1991. augusztus 27.

Külügyminisztérium
Dr. Jeszenszky Géza
3827/Je
00426/88

Szigorúan titkos!
Érvényes visszavonásig
Melléklet: 1 lap
Készült: 9 példányban
Kapja: Katona úr
Tomaj úr
Somogyi úr
Meiszter úr
Peisch úr
Herman úr
Szokai úr
4. Ter.
saját

Feljegyzés

Tárgy: Az EK-nagykövetség bekérése jugoszláv ügyben (1991. augusztus 27.)

1991. augusztus 27-én, kedden 12.45 órakor bekértem az Európai Közösség Budapestre akkreditált képviselővezetőit.

Tájékoztattam őket a jugoszláviai helyzet eszkalálódásáról, a Horvátországban folyó súlyos fegyveres konfliktusról. Magyar és nem magyar nemzetiségű jugoszláv állampolgárok egyaránt esnek a terror áldozatává vagy kényszerülnek menekülésre. Otthonaikat feldúlják, a menekültek ellátása pedig feladatok elé állítja hazánkat.

Kifejtettem álláspontunkat, miszerint a jugoszláviai eseményeket ezentúl már nem lehet belügynek tekinteni.

Keresni kell a megoldás bármilyen útját. Ma már világos, hogy a korábbi közvetítési kísérletek, melyek a brioni egyezmény után még ígéretesnek tűnhettek, kudarcot vallottak. Mi azonban a kérdés rendezése kapcsán továbbra is Európában bízunk, bár nem zárjuk ki más fórumok igénybe vételét.

Átadtam a mellékelt magyar nyelvű memorandumot, melyet angol nyelven szóban ismertettem. Átadtam továbbá Kelet-Horvátország etnikai térképét.

Kértem a nagyköveteket, hogy a memorandumot, illetve az abban foglaltakat továbbítsák külügyminisztereikhez.

Budapest, 1991. augusztus 27.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

352.

Tomaj Dénes, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára fogadta Ausztria budapesti nagykövetét Szlovénia és Horvátország függetlenségének elismerése ügyében

1991. augusztus 28.

Tomaj Dénes
2004/To
00426/87

Szigorúan titkos!
Érvényes: visszavonásig
Kapja:
1. Jeszenszky Géza
2. Katona Tamás
3. Somogyi Ferenc
4. Peisch Sándor
5. Herman János
6. Szabó István
7. Sajat

Feljegyzés

Tárgy: Franz Schmid⁶⁷⁹ osztrák nagykövet látogatása

Ma reggel fogadtam Ausztria budapesti nagykövetét és munkatársát. (Utóbbit a közelmúltban Washingtonból helyezték át Budapestre.)

⁶⁷⁹ Franz Schmid 1988 és 1992 között volt Ausztria budapesti nagykövete.

A nagykövet elmondta, hogy Ausztria kész elismerni Szlovénia és Horvátország függetlenségét. Elsőként, pontosabban egyedül azonban ezt nem szívesen tennék. A „szuverenitás és függetlenség” elismerését más országokkal (például Magyarországgal vagy többekkel és Magyarországgal) együtt tartják megvalósíthatónak.

A nagykövet érdeklődött az elismeréssel kapcsolatos magyar álláspontról.

Válaszomban kifejtettem, hogy megítélésünk szerint a jugoszláviai helyzet rendezésének kilátásai napról napra rosszabbodnak.

Emlékeztettem arra, hogy többször tettünk kísérletet a békés rendezés érdekében: utoljára azzal, hogy bejelentettük a „szokatlan katonai tevékenységgel” kapcsolatos kérésünket. Ha nem kapunk kielégítő választ, a konfliktusmegelőző központ igénybevételét is megfontoljuk.

Magyarország nehezebb helyzetben van, mint Ausztria. Ennek több oka is van, legfőképpen a jugoszláviai magyar kisebbség sorsa iránti aggodalmunk és felelősségünk. Éppen ezért – bár az események logikája alapján elkerülhetetlennek látszik az elismerés, nem látjuk ésszerűnek, hogy Magyarország, Ausztria, Németország vagy Olaszország kezdeményezze azt. Más országok bevonását szükségszerűnek látjuk, és Magyarország csak a második hullámban szeretné ezt a lépést megtenni, ha a körülmények úgy alakulnak.

Alapvető törekvésekkel egyetértve a nagykövet kifejtette, hogy megérti szándékunkat, sőt ők maguk is igyekeznek elkerülni bizonyos történelmi nosztalgiák felevenítésének látszatát.

A félórás beszélgetésen részt vett Lekka Sándor jugoszláv referens.

Budapest, 1991. augusztus 28.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

353.

A Miniszterelnöki Titkárság emlékeztetője Antall József és Helmut Kohl kancellár telefonbeszélgetéséről

1991. szeptember 5.

Miniszterelnöki titkárság

MeT-00225/91.

Szigorúan titkos!

Készült: 1 eredeti + 7 fénymásolt pld.

Feljegyzés

Antall József miniszterelnök és Helmut Kohl német szövetségi kancellár
telefonbeszélgetéséről (1991. szeptember 5. 17:30)

Antall József miniszterelnök úr bevezetőjében rövid tájékoztatást adott Marković jugoszláv kormányfővel folytatott, szeptember 3-i szabadkai tárgyalásairól. Hangsúlyozta, hogy a szövetségi kormány nem rendelkezik ellenőrzéssel a hadsereg felett. A hadsereg és a csetnikiek együttműködése egyre nyilvánvalóbb, így nem lehet beszélni arról, hogy a hadsereg továbbra is semleges lenne. A jugoszláv államtanácsban gyakorlatilag patthelyzet uralkodik. A szerb agresszió mellett a horvátok és a szlovének is követnek el hibákat. Legnagyobb fogyatékoságuk, hogy a horvátok, szlovének még egymással sem működnek együtt minden esetben. A harcok miatt sok a menekült Magyarországon is, akiknek csak 10 százaléka magyar, a 90 százalékuk horvát nemzetiségű. A jelenlegi helyzetben a legfontosabb az lenne, hogy folyamatos nemzetközi nyomás nehezedjen a jugoszláv válságban részes összes tényezőre, a békés megoldás érdekében.

A kancellár válaszában rámutatott, hogy a nemzetközi nyomás eddig is jelentős volt, hiszen Jugoszlávia pénzügyi, gazdasági támogatását is leállította. A kancellár nyugati kollégáinál személyesen is sikra száll azért, hogy a nyomás folyamatos, és minden irányból egységes legyen. A szövetségi kormánynak semmilyen hatalma sincsen már. Azt azonban nem tudni, kié a valóságos hatalom, kik irányítják az eseményeket. Az tény, hogy egyre több vér folyik. Ha ez folytatódik, és a szeptember 7-ére összehívott jugoszláv békekonferencia sem hoz eredményt, akkor el kell ismerni Horvátország és Szlovénia függetlenségét. Erről a kancellár tegnap a Bundestagban tett nyilatkozatában is nyomatékkal szólt. Genscher külügyminiszter utasítást kapott, hogy hasonló hangnemben nyilatkozzon holnap.

A magyar kormányfő közbevetőleg megjegyezte, az nem elegendő, ha csak Németország és Magyarország ismeri el a két köztársaság függetlenségét.

Helmut Kohl véleménye szerint az EK-tagállamok mintegy fele hajlandó a két jugoszláv tagköztársaság elismerésére. A franciák valószínűleg hajlandók erre, az angolok egyelőre visszafogottabbak ebben a kérdésben. A hét végén még telefonon beszél erről az Ázsiából visszatérő J. Major brit kormányfővel. Bush elnökkel a jövő hét végén találkozik. Fontos az amerikaiak bevonása is, illetve az amerikai tv-állomásoké. Az USA annak idején a televízió miatt veszítette el a vietnami háborút,

mert az amerikai lakosság nem értette, miért véreznek fiai Vietnamban. Az emberek egyébként sem értik, hogy amikor olyan pozitív dolgok történnek, mint a KGB⁶⁸⁰ megrendszabályozása, az SZKP föloszlatása, akkor miért ölnek védtelen embereket halomra Jugoszláviában.

A franciák az elismerés kérdésében egyébként belpolitikai nehézségekkel is küszködnek, mert a kormányt azzal vádolják, hogy csak kullog az események mögött, és csak utánozza (a németeket).

A kancellár elmondta, hogy neki is vannak belpolitikai nehézségei, amik azonban más természetűek. Az emberek egyrészt szolidárisak a szenvedőkkel, másrészt a meg erősödött Németországtól hatékony fellépést várnak el. Mindenesetre Németország egyedül nem szánja el magát a két jugoszláv tagköztársaság elismerésére, arra csak több országgal karöltve kerülhet sor.

Helmut Kohl tájékoztatta a magyar kormányfőt arról, hogy a nap folyamán telefonbeszélgetést folytatott mind Jelcin, mind Gorbacsov elnökkel. Mindketten jó benyomást tettek rá. A szovjet népképviselők kongresszusán elfogadott új szerződés az Unióról szintén jó hír. Ebben nagy szerepe volt mind a szovjet, mind az orosz elnöknek.

A magyar miniszterelnök végezetül köszönetet mondott azért a támogatásért, amit a német kormány eddig is nyújtott Magyarországnak az EK-val, a társulási szerződés megkötéséről folytatott tárgyalásaihoz. A magyar kormányfő kérte a kancellár és kormánya további támogatását.

Budapest, 1991. szeptember 5.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

⁶⁸⁰ KGB, Állambiztonsági Bizottság, oroszul: Комитет государственной безопасности, КГБ, 1954 és 1991 között a Szovjetunió állambiztonsági feladatokat ellátó szerve. Vezetője miniszteri posztot töltött be, a Minisztertanácsnak felelt. Szervezetileg a titkosszolgálatok, a határőrség, a kormányőrség tartozott hozzá, mintegy 300 ezer fővel.

Rejtjeltávirat Bonnból. A német kormány álláspontja Horvátország és Szlovénia függetlenségének elismeréséről

1991. szeptember 10.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: ON00757

Érkezett: 91. 03. 27. 07:26

Készítette: TA.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Német vélemény Horvátország és Szlovénia szuverenitásának elismeréséről

Azonnal!

47, 46

Von. 47/137-re

Követségünk képviselőjének Chrobog úr, az Auswärtiges Amt⁶⁸¹ Politikai Főosztályának vezetője alközpont által megfogalmazott kérdésekre válaszolva kifejtette:

A német kormány korábban is azt az álláspontot képviselte, hogy a nagyszerb törekvések megfékezésére Európa Horvátország és Szlovénia függetlenségének kilátásba helyezésével gyakoroljon nyomást Belgrádra, de a szükséges támogatás hiányában kiváráó álláspontra kényszerült. Az utóbbi napok eseményeit azonban Bonn úgy értékeli, hogy a korábban még polgárháborúnak is minősíthető ellentétek Szerbia és az ún. néphadsereg Horvátország elleni nyílt agressziójába fejlődtek át.

A német külügyi vezetés ezért az tervezi, hogy az EK augusztus 27-én Brüsszelben sorra kerülő rendkívüli külügyminiszteri csúcstalálkozóján, akár az egyoldalú német elismeréssel is fenyegetve, megpróbálja rávenni az EK-t annak bejelentésére:

⁶⁸¹ Das Auswärtiges Amt magyar jelentése: Külügyminisztérium.

az agresszió folytatódása esetén kész Horvátország és Szlovénia szuverenitásának elismerésére. A Szerbia elleni gazdasági embargó bevezetése mellett ugyanis ebben látják a nemzetközi nyomásgyakorlás egyetlen lehetséges eszközét.

Ismételt kérdésekre Chrobog úr került ugyan a konkrét válaszadást, de érzékeltette: adott körülmények között nem kizárt, hogy Németország szükség esetén a szuverenitások egyoldalú elismeréséhez fog folyamodni; bár ezt a lépést szeretnék lehetőleg elkerülni.

Hangsúlyozta, hogy az önálló Horvátország elismerésére csakis az érvényes adminisztratív határok tiszteletben tartásával kerülhet sor, és Bonn határozottan elutasít minden olyan szerb próbálkozást, amely kész tények teremtésével törekszik hódító ambícióinak érvényt szerezni.

Fenntartásokkal fogadta a „maradék Jugoszlávia”, mint utódállam elismerésének felvetését, mivel annak legitimitását: csupán az érintett nemzeteknek és nemzetiségeknek az önrendelkezés demokratikus követelményeinek eleget tevő, egybehangzó döntése biztosíthatja, amelyre azonban a jelenlegi erőviszonyok és a szerb politika természete alapján semmi esély nincs.

A magyar kormánynak a szerb agresszió folytatódása esetén Horvátország és Szlovénia elismerését kilátásba helyező nyilatkozatának gondolatát – mint a német állásponttal teljes mértékben egyező felfogást örömmel nyugtázta. Óvott azonban attól, nehogy a kezdeményezés speciális német–osztrák–magyar együttműködés látszatát keltse, és különösen fontosnak nevezte ezért, hogy az esetleges bejelentést megelőzően a feltételezett lépésben kormányunk minél több EK- ill. Hexagonale-ország támogatását szerezze meg. Ez esetben Bonn teljes egyetértésére számíthatunk.

Bár az EBEÉ VTB szeptember elejére tervezett ülésének előbbre hozatalát technikailag bonyolult feladatnak nevezte, erre vonatkozó magyar kezdeményezés esetén a német kormány pozitív hozzáállását ígérte.

– 266 – E. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

Szokai Imre, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára fogadta Howard Pearce budapesti brit tanácsost a délszláv válság ügyében

1991. szeptember 11.

Külügyminisztérium
Szokai Imre
2632/Szo
00426/100

Szigorúan titkos!
Érvényes: visszavonásig
Készült: 8 példányban
Kapja:
Jeszenszky Géza úr
Katona Tamás úr
Somogyi Ferenc úr
Peisch Sándor úr
Meiszter Dávid úr
Várkonyi László úr
Szócs Ferenc úr
Saját

Feljegyzés

Tárgy: Howard Pearce brit tanácsos látogatása

Ma 15 órakor fogadtam Howard Pearce angol tanácsost, aki a holnapi magyar–brit miniszterelnöki tanácskozási⁶⁸² előtt a jugoszláviai helyzet aktuális kérdéseiről érdeklődött.

A Katona Tamás úr részére készített írásos tájékoztató alapján megismételtam a magyar álláspont lényegét Jugoszláviával kapcsolatban.

⁶⁸² Antall József 1991. szeptember 11-én Párizsból utazott Strasbourgba, ahol az Európai Parlament vezetőivel folytatott megbeszélést, majd este a Robert Schumann-díj ünnepélyes átadásán vett részt. Strasbourgba utazása előtt a magyar kormányfő munkareggelin találkozott a brit miniszterelnökkel. A megbeszélések fókuszában Magyarország EK társult tagsága állt. A munkareggelin a két kormányfő áttekintette a Szovjetunióban és Jugoszláviában kialakult helyzetet, megismertette egymást ezzel kapcsolatos véleményével, információival.

Elsőrendű kérdésként a hadseregre, illetve az irreguláris fegyveres erőkre gyakorlandó (ha szükséges nemzetközi) politikai nyomásgyakorlás elkerülhetetlenségét hangsúlyoztam a béke elérése érdekében.

Aláhúztam, nehezen lenne érthető, hogy miután a horvátországi szerbek és a kosovói albánok részt vehetnek a Jugoszlávia-konferencián – ezt a holland külügyi államtitkár jelentette be Strasbourgban – a vajdasági magyarok képviselői miért ne kaphatnának meghívást. Hangsúlyoztam, fontos, pozitív lépésnek tekintenénk, ha Major miniszterelnök ezzel kapcsolatban pozitív közlést tudna tenni Antall Miniszterelnök úrnak.

Elmondtam továbbá, hogy az elismerést (Horvátország és Szlovénia) nem tartjuk kizártnak, feltéve, hogy ez elősegíti a béketárgyalásokat. Ennek azonban mindenképpen előfeltétele a kellő időpont kiválasztása és a körülmények gondos mérlegelése.

A brit diplomata alapvetően egyetértett az általam elmondottakkal.

Megjegyzés: röviddel a beszélgetés után Howard Pearce telefonon felhívta a KÜM jugoszláv referatúráját, közölte, hogy beszélgetésünk tartalmát azonnal továbbította Londonba. Az ottani első reakció (a VMDK részvételét illetően) az, hogy az egész nem brit–magyar kétoldalú ügy, emiatt a soros elnök Hollandia vagy az EK egyeztetett álláspontja, esetleg az EBEÉ-mechanizmus határozata a döntő.

Budapest, 1991. szeptember 11.

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

356.

A Miniszterelnöki Titkárság emlékeztetője Antall József és Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter telefonbeszélgetéséről

1991. szeptember 16.

Szigorúan titkos!

MeT-00237/91

7. sz. példány

Antall József miniszterelnök és Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszter
1991. szeptember 16-i telefonbeszélgetéséről

Antall József miniszterelnök úr bevezetőjében rámutatott arra, hogy a jugoszláv válság meglehet, utolsó fázisához érkezett.

Martelli olasz miniszterelnök-helyettes jelezte, hogy telefonon konzultálni kíván a magyar miniszterelnökkel. Miniszterelnök urat ezért érdekelné, hogy a velencei olasz–német egyeztetés után mi a német kormány álláspontja a jugoszláv válsággal kapcsolatban.

A jelenlegi helyzet olyan, hogy már a magyar határ közelében is harcok zajlanak. Szeptember 16-án a jugoszláv légierő gépei többször berepültek a magyar légtérbe és onnan horvát területre lőttek. További probléma Magyarország számára, hogy várhatóan növekedni fog a menekülthullám Magyarországra.

A német külügyminiszter a nap folyamán konzultált Lord Carringtonnal is, aki hamarosan Belgrádba utazik. A német külügyminiszter felhívta a brit diplomata figyelmét, hogy a jelenlegi helyzetben legfontosabb a tűzszünet létrehozása. A jugoszláv belső határok megváltoztatását sem Németország, sem Olaszország nem ismeri el. El kell ismerni azonban a népek önrendelkezési jogát és a kisebbségek jogait. A nagy kérdés Horvátország és Szlovénia függetlenségének elismerése a jelenlegi helyzetben.

A magyar kormányfő válaszában rámutatott a vajdasági magyar kisebbség helyzetére, ők is belekeveredtek a konfliktusba, mert a szövetségi hadsereg mozgósította a tartalékosokat a magyar kisebbség soraiból is. Őket is bevetették a harcokba. Fokozódik a pszichológiai nyomás rájuk.

Horvátország és Szlovénia önállóságát előbb vagy utóbb el kell ismerni, de Magyarország nem lehet az elsők között, akik ezt megteszik. A magyarság a szerbeknek ellenségképül szolgál. A németek is hasonló helyzetben vannak. Genscher külügyminiszter közbevetőleg megjegyezte, hogy talán meg kell várni Lord Carrington misztiójának eredményét.

A magyar kormányfő méltatva a brit politikus diplomáciai érzékét hangsúlyozta, hogy az idő régen megérett a gyors, határozott cselekvésre. A magyar miniszterelnök F. Mitterrand francia államfővel néhány nappal korábbi megbeszélésén is sürgette a franciák határozott fellépését. A szerbek ellenségképei a németek, az olaszok, a magyarok és az osztrákok. Ezért indokolt, hogy a britek, a franciák, de az oroszok is hasonlóan cselekedjenek. Ha csak a négy közép-európai állam ismeri el a horvátok és a szlovének függetlenségét, akkor a szerbek azt úgy fogják beállítani, hogy a volt fasiszta országok alkottak Szerbia-ellenes frontot. A magyar miniszterelnök ezért is javasolta a horvát kormánynak, hogy vegye fel a kapcsolatot a Jelcin vezette Oroszországgal.

Végül a két beszélgetőpartner megállapodott abban, hogy a következő napon – Carrington megbeszélése eredményeinek ismeretében – újabb konzultációt folytatnak.

Budapest, 1991. szeptember 16.

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

357.

A Miniszterelnöki Titkárság emlékeztetője Antall József és Claudio Martelli olasz miniszterelnök-helyettes telefonbeszélgetéséről

1991. szeptember 16.

Szigorúan titkos!

MeT-00236/91.

7. sz. példány.

Feljegyzés Antall József miniszterelnök és Martelli olasz miniszterelnök-helyettes 1991. szeptember 16-i telefonbeszélgetéséről

Martelli olasz miniszterelnök-helyettes szeptember 16-án délután telefonbeszélgetést kezdeményezett Antall József miniszterelnökkel. Hangsúlyozta, hogy a jugoszláv válság éleződése miatt az olasz kormány szükségesnek tartja lépései összehangolását a magyar kormánnyal.

Antall József tájékoztatta Martellit, hogy Genscher német külügyminiszterrel telefonon folytatott beszélgetésében egyetértettek az alapelvekben: be kell tartani, illetve létre kell hozni a fegyverszünetet, el kell ismerni a népek önrendelkezési jogát és a kisebbségek jogait, a belső határok semmilyen erőszakos megváltoztatását nem lehet elfogadni.

A jugoszláv légierő gépei ma már – behatolva a magyar légtérbe – magyar terület felől lőttek horvátországi célpontokat.

Martelli kérdésére válaszolva a magyar miniszterelnök közölte, hogy ismeri a velencei olasz–német találkozóáról kiadott közleményt és egyetért azzal. Magyarországnak különleges problémája a vajdasági magyar kisebbség, illetve annak fenyegetettsége. Ezért Magyarország nem tudja az elsők között elismerni Horvátország és Szlovénia függetlenségét. Szükség volna arra, hogy a britek, a franciák és ha lehet az EK

nagyobb része egységesen ítélje el a szerb politikát. A franciák, a britek és az oroszok fellépésére azért van szükség, mert a szerbek ellenségképei a magyarok, az olaszok, az osztrákok és a németek.

A magyar kormányfő nyomatékkal hangsúlyozta, hogy az EK-nak és a Heteknek kemény, világos gazdasági szankciókat is tartalmazó lépéseket kellene fogantatnia. Martelli ellenvetésére, miszerint egy ilyen embargós politikát csak egész Jugoszláviával szemben lehetne érvényesíteni és nem külön a szerbekkel szemben, a magyar miniszterelnök a világos és egyértelmű politikai szándékok kinyilatkoztatását sürgette. Rámutatott arra, hogy a Nyugat hezitálása miatt a szerbek úgy vélik, erőszakos, agresszív fellépésükkel elérhetik céljaikat.

Martelli kérdésére, hogy szükség volna-e az ENSZ BT összehívására, Antall József határozott igennel válaszolt rámutatva, Magyarország ezt már régóta sürgeti.

A magyar miniszterelnök hangsúlyozta a NATO, az EK közös fellépése mellett arra is szükség van, hogy a horvátok felvegyék a kapcsolatot Jelcinnel és Gorbacsovval. A szerbeknek keményen a tudomásukra kell hozni, hogy az egész világgal állnak szemben, amikor agressziós politikát folytatnak.

Martelli válaszában bizonyos reménykedéssel szólt Lord Carrington másnap kezdődő békéltető missziójáról. A magyar miniszterelnök újólá kifejtette, nem biztos, hogy lesz még idő a kifinomult diplomáciai lépésekre.

Végezetül megállapodtak abban, hogy Carrington útja eredményeinek ismeretében másnap újabb telefonos egyeztetést tartanak.

Budapest, 1991. szeptember 16.

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

358.

Rejtjeltávirat Pekingből. A kínai kormány álláspontja a jugoszláv válságról

1991. szeptember 20.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Peking

Azonosító: PEK10152

468

Érkezett: 91. 09. 20. 12:55

Készítette: Mg.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

Tárgy: Kínai álláspont a jugoszláv válságról

23, 47, 50

Von. 224 ittenire, 23/235 és 47/131 ottanira:

Más ügyből kifolyólag ma fogadott Tien Ceng-pej külügyminiszter-helyettes. A jugoszláv válságról, illetve a magyar–jugoszláv viszonyban kialakult pillanatnyi helyzetről kijelentette:

A kínai fél úgy véli, Jugoszláviában mindenképpen egy belső, lehetőleg békés megállapodásra lenne szükség, mert csak ennek van esélye a sikerre. Ha a rendezést külső erők kényszerítenék ki, az nem lehet tartós, a szemben álló felek figyelmen kívül fogják hagyni. Kína bármely belső megoldást készen áll elfogadni, speciális kínai érdek sem az ország egységének minden áron való megőrzéséhez, sem a szétváláshoz nem fűződik. Érdekeltek viszont a stabilitásban és a békében. Bármilyen módon érik ezt el a jugoszláv felek, Kína alkalmazkodni fog a végeredményhez.

A kínai fél nagy figyelemmel követi, hogy mi történik Jugoszlávia és a szomszédos országok határszakaszain. Megértik a magyar fél arra irányuló törekvését, hogy távol maradjon a válságtól. Érthetőnek tartják azt a magyar kezdeményezést, szándékot, hogy a Jugoszláviában tevékenykedő EK-megfigyelőcsoport a magyar határtértséget is felügyelje.

– 225 – N. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

V. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

359.

Rejtjeltávirat Hágából. Az Európai Közösségek jugoszláviai megfigyelőmisszió-
tevékenységének kiterjesztése Magyarországra

1991. szeptember 25.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Hága

Azonosító: HGA00013

Érkezett: 91. 09. 25. 19:20

Készítette: TA.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Azonnal!

Tárgy: EK jugoszláviai megfigyelőmisszió tevékenységének kiterjesztése Magyar-
országra

47, 26, 24, 29

01/72-re:

Dorstman, a Külügyminisztérium kelet-európai főosztályának helyettes vezetője
kifejtette:

– Úgy tudja, hogy a budapesti holland nagykövet szóban megígérte, nemsokára
jegyzéket adnak át a magyar félnek az ellenőrzés Magyarországra való kiterjesztéséről.
A jegyzék elkészítése folyamatban van. Átadása rövid időn belül várható Budapesten.

470

Az átadás várható, pontos időpontját nem tudja megmondani, de igyekeznek, hogy ez minél hamarabb megtörténjen.

-366 – Cs. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

II. Területi Főosztály

Európai Integrációs Főosztály

Biztonságpolitikai és Leszerelési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 36. d

360.

Rejtjeltávirat Madridból. Spanyol külügyminisztériumi vezetők megítélése
a délszláv válságról

1991. szeptember 27.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Madrid

Azonosító: MAD20057

Érkezett: 91. 09. 27. 19:36

Készítette: TA.

Ellenőrizte: *Kézírással*

44, 47, 13

Von. 47/57-ről és a jugoszláv helyzettel kapcsolatos álláspontunkról tájékoztattam J. Ponst, a kormányfő külpolitikai főtanácsadóját és M. Ricot, a KÜM európai főigazgatóját. Főbb észrevételeik:

1.) Bár a válság megoldása, a tűzszünet és a béke csak nemzetközi segítséggel biztosítható, az elsősorban a délszlávok belső egyetértésétől függ, kívülről nem erőltethető rájuk.

Fontos, hogy az ENSZ-ben is tudatosult: a jugoszláv probléma nem belső ügy, a régiót és egész Európát a destabilizáció és eszkaláció veszélyével fenyegeti; ezért különleges figyelmet érdemel. Mindenáron elkerülendő a válság internacionalizálódása.

A helyzet javulásához hozzájárultak az ENSZ erőfeszítései és az, hogy a szerbek felismerték, az erőszakos változtatásokat, belső határmódosításokat senki nem ismeri el.

2.) A WEU és EK külügyminiszterei szept. 30-án döntenek a nemzetközi megfigyelők létszámának emeléséről, az eddigi 80 ill. 200 fő helyett ezer fő felettire.

3.) A köztársaságok közötti belső határokat erőszakkal nem szabad megváltoztatni, bármilyen módosításról csak a békekonferencia, vagy a döntőbizottság határozhat, ill. az tárgyalásos úton történhet. A legkényesebbnek számító területi kérdések még nem kerültek napirendre a konferencián.

4.) A hat szuverén köztársaság új szövetsége létrehozásának igen csekély az esélye. A békekonferencián Szlovénia képviselői világossá tették, a jövőben semmiféle szerves kapcsolatot nem kívánnak Jugoszlávia maradék részével, ill. Szerbiával. A horvátok magatartása nem egyértelmű, elképzelhetőnek tartanak bizonyos gazdasági uniót, közös pénzt stb. Ugyanakkor más köztársaságok is jelezték (pl. Bosznia), hogy Szlovénia és Horvátország nélkül nem kívánják a szövetség fenntartását, mert abban még inkább érvényesülne.

5.) A jelen államszövetség túlhaladott, de Szlovénia ill. a hat szuverén köztársaság egyidejű elismerését Spanyolország csak a békekonferenciák eredményeként tartja elképzelhetőnek és a döntések megtartásához kész minden eszközzel, még bizonyos katonai egységek küldésével is hozzájárulni. Az elismerés nem lehet zsarolás, nyomás, pozíciószerezés eszköze, az egyoldalú lépések csak ellenkező hatást váltanak ki. Figyelmet érdemel, hogy az utóbbi időben Németország és Olaszország is jóval óvatosabb az elismerés kérdésében.

6.) A moratórium lejártá után⁶⁸³ jelentős változások nem várhatók, ha a tűzszünet fennmarad, és a békekonferencia folytatja munkáját. Spanyolország a moratórium meghosszabbítására és Szlovénia egyoldalú függetlensége deklarálásának a békekonferencia végéig való elhalasztására számít.

⁶⁸³ Utalás a szlovén és a horvát függetlenség elismerésének elhalasztására.

7.) Szlovénia és mások kiválása esetén Jugoszlávia jogfolytonosságáról, pl. adósságai megosztásáról a békekonferenciának, ill. a döntőbizottságnak kell határoznia. Tudatosítani kell, hogy a döntőbíráskodás lassú és nehézkes folyamat lesz. Sikernek tartják, hogy a döntőbizottságba a kissé elfogultnak számító olasz, német és görög, ill. a centralista felfogású francia képviselő mellé a spanyol alkotmánybíróság elnökét is beválasztották, aki hivatkozhat a jelentős spanyol autonómiagyakorlatra, nemzeti megbékélésre.

8.) A kisebbségi jogok biztosítása az egyik legfontosabb, de legbonyolultabb feladat is a speciális KKEU-i viszonyok miatt. Egyszerű határrevíziókkal nem rendezhető, mert az csak újabb problémákat szül. Célszerű nemzetközi kisebbségi státútum kidolgozása EBEÉ-keretekben és annak nemzetközi garantálása. Ez a gyakorlatban nehéz lesz, mivel számos ország ellenzi a területi autonómia megadását is. Jogos igénynek tartják, hogy a kisebbségek képviselői, így a VMDK-é is jelen lehessenek Hágában, sorsukról ne dönthessenek véleményük figyelembevétel nélkül.

Pons szerint a kisebbségi jogok, a Párizsi Charta a hivatkozási alap. A helsinki záróokmány történelmi szerepet játszott a két blokk szembenállásai idején, de ez már a múlté. Most az együttműködési szellemet tükröző Párizsi Charta továbbfejlesztése a fő feladatait.

– 195 – G. –

Lássa:

VIII. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

Rejtjeltávirat Athénból. A görög kormány megítélése Jugoszlávia felbomlásáról

1991. szeptember 30.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH20251

Érkezett: 91. 09. 30. 14:05

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

47

Von 79-ére:

A görög KÜM-ben lehetségesnek tartják szuverén köztársaságok szövetségének létrejöttét. Ez tűnik ma Görögország számára a legkedvezőbb megoldásnak, a lehetségesnek ítélt változatok közül. Aggodalom érezhető azonban, hogy egyes köztársaságok számára ez már nem lesz elfogadható, hanem teljesen szuverén állam létrehozására törekcszenek. Macedónia esetében is biztosra veszik ezt. Az ilyen irányú szlovén (és horvát) törekvéseket is azért ellenzik, mert a szkopjei vezetés malmára hajtják a vizet.

A görög miniszterelnök kijelentette, hogy „alapvető fontosságú Jugoszlávia egységének megőrzése” még akkor is, ha az független államok laza föderációjaként, vagy uniójaként valósul meg. Semmilyen körülmények közt sem szabad Jugoszláviának teljesen független államokra oszlania.

A görög KÜM-ben azonban bizalmasan jelezték, aligha kerülhető el a köztársaságok elismerése ügyében az EK-egység kialakulása. Ha Görögország egyedül maradna álláspontjával, nem lesz abban a helyzetben, hogy vétót emeljen.

A köztársasági elnök kabinetirodájának vezetője elmondta, hogy Görögország végső soron az ellen sem tehet semmit, ha a szkopjei vezetés a létrejövő köztársaságot Macedóniának, népét pedig macedónoknak nevezi. Görögország azonban nem engedheti meg, hogy egy esetleges rendezés nyomán területi problémák maradjanak lezáratlanul, illetve újak keletkezzenek. Ezért a görög diplomácia erőfeszítései arra irányulnak, hogy amennyiben a hat köztársaság egyidejű elismerése elkerülhetetlenné válik, az elismerés

474

járjon együtt a határok rögzítésével. (Ez azt jelentené, hogy a létrejövő köztársaságok garantálják, hogy nincsenek területi követeléseik sem egymással, sem más országokkal szemben.) Samaras külügyminiszter is Szkopje területi igényét jelölte meg a macedóniai probléma lényegének. A legjobb politikai lehetőségnek a belső (és külső) határok szavatolására az tűnik, ha az elismerést és a határok rögzítését összekötik.

Megjegyzem, hogy Szlovénia elismerése Görögországnak csak a Macedón-összefüggés miatt okoz gondot, de mindenképp követni fogja az EK-döntést. Athén számára kedvező lenne csak Szlovénia elismerése és – bár erre kidolgozott döntés nincs –, bizonyára nem okozna gondot Jugoszlávia folytonosságának elismerése. A KÜM-i beszélgetőpartnerek azonban gyakorlatilag kizártnak tartják csupán egyetlen köztársaság elismerését. A nemzeti kisebbségek ügyében Görögország óvatos politikát folytat, az EK-vonalhoz igazodik majd megnyilatkozásaiban.

– 173 – A. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

362.

Deák János vezérőrnagynak, a Magyar Honvédség Vezérkari Főnöke
első helyettesének levele Somogyi Ferenc közigazgatási államtitkárnak az Európai
Közösségek ellenőrzőmissziójának tervezett magyarországi tevékenységéről

1991. október 2.

Magyar Honvédség Vezérkari Főnöke
MHPK első helyettese
Nyt. sz.: 050/154/1991. hdm.
Hiv. sz.: 002537/1991.

Titkos: Visszavonásig

Somogyi Ferenc
Külügyminisztérium közigazgatási államtitkára
Budapest

Tisztelt Somogyi Úr!

Fenti hivatkozási számú levelére válaszolva tájékoztatom arról, hogy a határőrség képviselőivel közösen megvizsgáltuk az Európai Közösségek ellenőrzőmissziójának tervezett magyarországi tevékenységéből várható feladatokat.

Mivel az ellenőrző csoport tevékenysége elsősorban a határőrség funkcionális területeit érinti, ők képesek biztosítani a csoport fogadását, elhelyezését, ellátását, kísérését és gépjárművekkel való szállítását. Ez lehetőséget ad nekik az ellenőrzéshez szükséges információkkal való ellátásra a légi határsértések vonatkozásában is, mivel nem tartjuk célszerűnek az ellenőrzőszemélyek légvédelmi vezetési pontokra történő bevitelét.

Az ellenőrző csoporttal való kapcsolattartásra célszerűnek látnánk, ha a Külügyminisztérium által tervezett összekötők egyben a tolmácsfeladatokat is ellátnák.

A Magyar Honvédség kész bekapcsolódni – a határőrség igénye szerint – az ellenőrző csoport tevékenységének helikopterekkel történő biztosításába. A szállítási vagy levegőből történő ellenőrzési feladatok eredményes végrehajtása érdekében szükségesnek tartjuk azok előzetes egyeztetését.

Az ellenőrző csoport részére elképzelt zavarmentes kapcsolattartáshoz a Magyar Honvédség a szükséges technikai feltételekkel nem rendelkezik. A magyar Külügyminisztériummal, valamint a zágrábi parancsnokságukkal való kapcsolattartáshoz a Belügyminisztérium mind hazai, mind nemzetközi összeköttetések létesítésére alkalmas távhívó hálózatát, vagy az általuk hozott eszközöket tartjuk célszerűnek felhasználni.

Kérem a további előkészítő munkában a fentiek figyelembevételét.

Budapest, 1991. október 2-án

Tisztelettel:

Deák János
vezérőrnagy

MNL OL XIX-J-1-j 37. d.

Antall József levele Lord Carringtonnak, a hágai békekonferencia elnökének

1991. október 3.

A Magyar Köztársaság Miniszterelnöke
00426/118/91

Öexcellenciája
Lord Peter Alexander Rupert Carrington úr,
a hágai békekonferencia elnöke
Hága

Excellenciás Uram!

Ágoston András úr, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének elnöke, arról tájékoztattott, hogy ez év szeptember 12-én levelet intézett a VMDK nevében Excellenciádhoz, amelyben kérte közbenjárását, hogy a VMDK, mint a vajdasági magyarság egyetlen hiteles és a magyarság bizalmát élvező, a Szerb Köztársaság parlamentjében képviselt szervezet kapjon meghívást a jugoszláv válság politikai megoldását célzó hágai békekonferenciára.

A jugoszláviai válság kiterjedése miatt aggódó egész magyar közvélemény, kormányom, valamint a magam nevében kérem Excellenciádat, hogy vitathatatlan nemzetközi tekintélyét latba vetve segítse elő, hogy a második legnagyobb jugoszláviai kisebbség, a magyarság is képviseltethesse magát a békekonferencián.

A magyar kormánynak mindig is az volt az álláspontja, hogy a jugoszláv válság tartós megoldása csak békés eszközökkel, tárgyalásos úton, az összes érintett fél érdekeinek figyelembevételével és bevonásával érhető el. Kormányom a kezdetektől fogva amellet szálta síkra, hogy a konfliktusban közvetlenül érintett délszláv nemzeteken kívül a rendezési folyamatba be kell vonni a nemzeti kisebbségeket is, elkerülve azokat a történelmi mulasztásokat, mikor nagy lélekszámú népcsoportok sorsáról megkérdésük, véleményük ismerete nélkül döntöttek. Meggyőződésem, hogy a térségünkben élő nemzeti kisebbségek helyzetének rendezése, az autonómiájukat szavatoló törvényes feltételek és nemzetközi garanciák biztosítása nélkül nem teremthető meg a valamenyünk által szükségesnek tartott stabilitás.

Kormányom üdvözlí azt a tényt, hogy a békekonferenciára már meghívást kaptak a szerbiai albánok és a horvátországi szerbek képviselői. Véleményem szerint már csak

ebből a tényből kiindulva sem lehet figyelmen kívül hagyni a jugoszláviai magyarságot, amely akaratan kívül, erőfeszítései ellenére áldozata a konfliktusnak, szenvedő alanya a fegyveres harcoknak. Meggyőződésem, hogy a vajdasági magyarság részéről eddig is tapasztalt mérséklő hozzáállás, felelős állásfoglalás, ragaszkodás a demokratikus megoldásokhoz nagyban elősegíti a konferencia sikerét.

Elnök Úr!

Abban a reményben, hogy az általam kifejtettek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a jugoszláviai magyarság képviselőiben a VMDK meghívást kapjon a hágai békekonferenciára, kérem, fogadja legőszintébb nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1991. szeptember 17.

Köszönti:

Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 35. d.

364.

Timotity Miklósnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának konzultációja Michael Gable-lel, a budapesti amerikai nagykövetség beosztott diplomatájával

1991. október 9.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Timotity Miklós

1940/4
00426/157/91

Szigorúan titkos!
Készült: 10 példányban
Kapják:
Jeszenszky Géza
Katona Tamás
Somogyi Ferenc
Meiszter Dávid
Bába Iván
Körmendy István

478

Feljegyzés

Tárgy: Amerikai diplomata a jugoszláv helyzetről

1991. október 9-én beszélgetést folytattam Michael Gable-lal, az USA budapesti nagykövetségének ez év nyarán Belgrádból átirányított diplomatájával, aki elmondta:

– Az USA továbbra sem kíván közvetlenül beavatkozni a jugoszláviai eseményekbe, többek között azért sem, mert nincsenek igazán hatékony eszközei az egyes köztársaságok (különösen Szerbia) politikai vezetésének befolyásolására. Belgrádi követségük a szerb közegetől elszigetelten működik, a velük kontaktáló szerb ellenzék nem képes pozitívan hatni a folyamatokra.

– A State Department pontosan érzékeli, hogy a jugoszláv hadsereg erőszakos fellépése negatív precedenst jelenthet a térségben.

– Ezért szeretnék közvetetten aktivizálni tevékenységüket a válság békés rendezése érdekében. Ezt szolgálja C. Vance ENSZ színekben való mozgatása, akin keresztül határozottabb, keményebb lépésekre ösztönözhetik a térség politikai tényezőire nagyobb befolyást gyakorló EK-t és esetleg a Szovjetuniót is, ha pedig ez is sikertelen marad, akkor az ENSZ bejáratott válságkezelő mechanizmusai is beindíthatók.

– A jugoszláv hadsereg Szlovéniából való kivonása magyar területen keresztül – megítélésük szerint – egyrészt ellentétes a BT határozatával, másrészt komoly kockázatot rejtene magában. Nevezetesen: akár a nálunk menedéket kapott horvát menekültek, akár szándékosan átdobott szerb provokátorok a katonai tranzitálás idején olyan fegyveres konfliktusba sodorhatják Magyarországot, mely egyáltalán nem kívánatos. Információjuk szerint a magyar katonai vezetésben néhányan a hadsereg fokozottabb költségvetési támogatásának kieszközlése céljából, nem riadnának vissza egy kisebb incidenstől.

– Az USA a függetlenné váló jugoszláviai köztársaságokat csak az európai államok után fogja elismerni, de addig is lehetővé teszi számukra képviseleti irodák működtetését Washingtonban. Fontosnak látják, hogy valamennyi köztársaság elnyerje szuverenitását és ebből a szempontból veszélyesnek tartanak, ha Szerbia és Horvátország esetleg Bosznia-Hercegovina kárára állapodnának meg.

Ez ugyanis muzulmán–keresztény vallási háborúhoz vezetne. Információjuk szerint jelenleg 15 ezer arab világbeli „diák” tartózkodik Boszniában, akik bármikor hadra foghatók akár külső utasításra is. Egy muzulmán–keresztény összecsapás esetén a kétmillió koszovói albánság is felhagyna a passzív ellenállás jelenlegi taktikájával. Amerikai értékelés szerint az EK túlzottan a szerb–horvát fegyverszünet elősegítésére szűkíti tevékenységét, és elhanyagolja a muzulmánkérdést, mely a jelenleginél is több áldozatnál járó összecsapással fenyeget.

Az amerikai diplomatát az egyeztetett magyar álláspontok szellemében tájékoztattam Jugoszlávia-politikáinkról.

Budapest, 1991. október 9.

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

365.

Rejtjeltávirat Belgrádból. A belgrádi szovjet Nagykövetség diplomatájának közlései
Franjo Tuđman és Slobodan Milošević moszkvai meghívásáról

1991. október 18.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Belgrád

Azonosító: BLG10941

Érkezett: 91. 10. 18. 17.30

Készítette: Ta.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Szovjet vélemény a Gorbacsov–Tuđman–Milošević-találkozóról

Sürgős!

23, 47

480

Szovjet Nagykövetség vezető diplomatája első beosztottunknak elmondta:

S. Milošević és F. Tuđman elnökök moszkvai meghívását⁶⁸⁴ a Nagykövetség javasolta a szovjet vezetésnek elsősorban azért, mert jugoszláv vezetéshez intézett gorbacsovi üzenet önkényes értelmezése mind horvát, mind szerb részről inkább ártott, mint használt a szovjet bel- és külpolitikai érdekeknek. A diplomata szerint kizárólag szovjet érdekek motiválták a meghívást, előzetes egyeztetésre az amerikai féllel nem volt szükség.⁶⁸⁵ Másrészt a SZU ezzel a lépésével „vette fel az ütemet”, kinyilvánítva az EK az USA és saját álláspontja közötti teljes egybeesést. Tehát semminemű párhuzamosságról nincs szó.

A meghívást mindkét fél azonnal elfogadta, eltérés abban jutott kifejezésre, hogy Tuđman eleve egyetértett a háromoldalú találkozóval, míg Milošević csak Gorbacsov kapacitálására egyezett bele. Jelentősnek tartják, hogy Gorbacsovnak a munkaebédet követően hatszemközti beszélgetésen sikerült elfogadtatni és a két elnökkel aláíratnia az előre elkészített és „zsebből elővett” közleményt. Módosító javaslata csak Miloševićnek volt, ő ragaszkodott ahhoz, hogy a 2. pontban a köztársaságok mellett a népekre történő utalás is szerepeljen. Ezt megelőzte Gorbacsov Miloševićhez intézett azon kérdése, hogy elképzelhetőnek tartja-e a két nép jövőbeni együttélését. Milošević válasza igen volt azzal, hogy a válság rendezése csak több javaslat párhuzamos létezése és vizsgálata alapján lehetséges.

A szovjet vezetés abból indul ki, hogy a válság bármely módon történő rendezése feltételezi a szemben álló felek közötti kétoldalú megállapodási készséget, bár Milošević Moszkvában is azt igyekezett erősíteni, hogy nem Szerbia és Horvátország konfliktusáról van szó, a horvát vezetés a JNA-val áll harcban. Azt viszont egyértelműen leszögezte, hogy Horvátország önállósága csak a szerbek által lakott vidékek nélkül képzelhető el (tudva, hogy a horvát vezetés ezt nem tudja elfogadni).

Gorbacsov elnök világosan értésére adta a két elnöknek, hogy a mostani 8. tűzszüneti megállapodás lehetetlenné tételéért együtt kell viselniük a felelősséget, miként az országot sújtó gazdasági és más természetű szankciók következményeiért is. A szovjet államfő egyúttal azt is érzékeltette, hogy a válság eszkalálódása annak az ENSZ

⁶⁸⁴ Mihail Gorbacsov szovjet elnök 1991. október 10-én hívta meg Moszkvába Slobodan Milošević szerb és Franjo Tuđman horvát elnököket. A szovjet elnök október 15-én először külön-külön folytatott megbeszéléseket a szerb és a horvát elnökkel, majd egy hármastalálkozóra került sor. Másnap a két elnök Borisz Jelcin orosz elnökkel tárgyalt.

⁶⁸⁵ A találkozóval kapcsolatban a brit Sky hírtelevízió kommentátora úgy fogalmazott, hogy Gorbacsov szovjet és Bush amerikai elnök több ízben folytatott telefonbeszélgetést Jugoszláviáról, s megállapodtak abban, hogy jelen esetben Moszkva fogja kifejezni mind az USA, mind pedig a Szovjetunió álláspontját. Lásd: Drámai fordulat. Külföldi reagálások Milošević és Tuđman moszkvai megállapodására – Aggodalom a bosznia-hercegovinai helyzet alakulása miatt. *Magyar Szó*, 1991. október 17. 2.

fórumai elé kerülése esetén a szovjet álláspont az USA és az EK döntései elfogadásával fog alakulni.

Tudman külön találkozójáról Sevardnadzéval elmondta, hogy annak lényege a szerb–horvát problematika további internacionalizálásának igényében, valamint a szovjet közvélemény mozgósításának kérdésében merült ki a horvátországi kulturális értékek védelme érdekében.

F. Tudman elnök magatartásáról szólva informátorunk elmondta, hogy a szovjet és a jugoszláv katonai csúcs közötti olyan kapcsolatokra történő hivatkozás, amilyennek Tudman azt beállította, elhibázott és minden alapot nélkülöző. A diplomata részt vett a szovjet hadsereg politikai főcsoportfőnöksége legutóbbi idei belgrádi látogatása minden programpontjában, amikor is a szovjetek a hadsereg depolitizálásával kapcsolatos intézkedések tapasztalatai felől érdeklődtek. Sikertelenségnek könyvelték el – jugoszláv részről – főleg Kadijević tábornok, hogy ők egyetlen kérdésben sem kaptak olyan információt szovjet partnereiktől, melyeket hasznosítani tudtak volna. Ezért is képtelenség Tudman azon állítása, hogy szovjet utasításokat kapott volna a JNA. Ellenkezőjére inkább volt próbálkozás. A jugoszláv tábornokok a legszívesebben megszívlelendő „tanácsokat” adtak volna szovjet partnereiknek.

F. Tudman pozíciói gyengülésének jeleit tapasztalta a szovjet Nagykövetség a látogatás napjaiban is, pontosabban a horvát vezetés szétesésének jelenségét. E napokban érkezett Gorbacsov elnökhöz történő továbbítás kérésével Mesić elnök és Gregurić horvát kormányfő külön-külön levele, szinte azonos tartalommal (a horvát önállósági törekvésekhez Gorbacsov támogatásának kérése). A Nagykövetség Tudmanra, de inkább Gorbacsovra való tekintettel tartotta vissza a leveleket és csak most továbbítja azokat. Tudman elnök pozícióit minősíti az is, hogy Milošević a Gorbacsov által adott munkaebéden több csipkelődő megjegyzést engedett meg magának Tudmannal szemben.

A szovjet vezetés tudatában van egy mindenki számára elfogadható megállapodás elmaradásával előálló helyzet tragikus jellegével. Eddig példátlan testvérháború veheti kezdetét térségünkben, melynek európai kihatásai kiszámíthatatlanok.

Az optimista prognózis legfeljebb arra terjedhet ki, hogy Szlovénia „távozását” mindenki tudomásul veszi, Horvátország pedig, amely területéről nem mondhat le. Bosznia nélkül semmilyen Jugoszláviát nem tart elképzelhetőnek, szándékai ellenére is kénytelen lesz megalkudni, de ebben az alkuban már nem ő fogja diktálni a feltételeket.

– 377 – Ő.

Lássa:
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

366.

Antall József levele George Bush amerikai elnöknek

1991. október 26.

Öexcellenciája George Bush úrnak,
az Amerikai Egyesült Államok elnökének
Washington

Tisztelt Elnök Úr!

Az Amerikában tett látogatásom során folytatott megbeszélésünk értelmében szeretném ön elé terjeszteni néhány elképzelésem a jugoszláviai válság megoldásával kapcsolatban.

A jugoszláv konfliktus kezdete óta a magyar kormány a konföderatív megoldás és a kisebbségi autonómiák kialakítását szorgalmazta. Ilyen megoldást tett volna lehetővé, ha a szerb vezetés időben elfogadja Szlovénia és Horvátország javaslatát a szuverén köztársaságok konföderációjának létrehozására. Az érintettek területi és személyi elvű autonómiák biztosításával szavatolhatták volna a nemzeti kisebbségek jogait. Éppen ennek hiánya szolgáltatott ürügyet a szerb politikának területszerző akciói megindítására.

Az elmúlt időben a jugoszláv válság egyre kiterjedtebbé és mélyebbé vált. A szövetségi kormány és az Államelnökség lényegében nem működik. Az Államelnökség nevében fellépő személyek eljárása nem alkotmányos. A jugoszláv gazdaság szétesett. Nem zárható ki, hogy a gazdasági válság ellenőrizhetetlen társadalmi robbanást eredményez. A Jugoszláv Néphadsereg nem áll legitim politikai ellenőrzés alatt, szinte

teljes mértékben szerb hadsereggé alakult át és más köztársaságok területeit vonja ellenőrzése alá.

Mindez azt a veszélyt hordozza magában, hogy a harci cselekmények kiterjedhetnek Koszovóra, Macedóniára és Bosznia-Hercegovinára. A válság így a boszniai muzulmánok révén vallási ellentétekkel is kiegészülhet, illetve nemzetközivé válhat.

Október 25-én a JNA utolsó katonája is elhagyta Szlovéniát és lényegében létrejöttek a köztársaság szuverenitásának feltételei. A csonka Államelnökség bejelentette egy kisebb Jugoszlávia létrehozásának szándékát és elutasítja a nemzetközi közvetítést.

Úgy tűnik, Jugoszlávia bárminemű egyben maradása mára lehetetlenné vált.

Ha a külső akaratérvényesítés hatékonysága nem változik, a háború folytatódni fog és újabb térségekre terjed ki, hiszen a háborúban álló egyik fél sem érte el célját.

A magyar kormány feladata változatlanul az lehet, hogy politikájával elősegítse a nemzetek közösségének törekvését a béke megteremtésére és a hosszú távú, tartós megoldás kimunkálására.

Úgy vélem, hogy azon államoknak, amelyek a ráhatás tényleges eszközeivel rendelkeznek, egységes és határozott fellépéssel a konfliktusban résztvevőket a mielőbbi tartós tűzszünet elfogadására kellene rávenniük. Ezt szolgálhatja:

1. Ha teljes határozottsággal a szerb vezetés tudomására hozzák, hogy az erőszakos eszközökkel szerzett pozíciókat nem fogják elismerni és az alkotmányban rögzített köztársaságközi határokat szükség esetén nemzetközi erővel készek biztosítani.

2. Az ENSZ BT által elrendelt fegyverembargó megtartását szigorúan és hatékonyan ellenőrizni kell, miként a tűzszünetet is.

3. A kormányoknak érvényesíteniük kell annak konzekvenciáit, hogy az úgynevezett csonka Államelnökség nem legitim, csupán a szerb politikai célok törvényesítését szolgálja.

4. Egyértelművé kell tenni, hogy kapcsolattartásunk célja a szövetségi kormánnyal az, hogy Ante Marković kormányfő a válságmenedzselést lefolytassa, a teljes Államelnökséggel pedig az, hogy a hadsereg fölötti politikai ellenőrzés megteremtődjék.

5. Egyértelművé kell tenni, hogy sor kerül a háborús cselekmények felelőseinek személyes felelősségre vonására a nemzetközi jog szerint.

6. Indokolt, hogy a nemzetközi közösség megvizsgálja: a tűzszünet megteremtését és a felek tárgyalási készségét milyen szankciók sürgős, összehangolt alkalmazása segíthetné elő.

7. Erősíteni szükséges az EBEÉ válságkezelő és megoldó intézményeit, megteremtve szerves kapcsolatát az európai-atlanti architektúra más elemeivel (EK, NATO, WEU). Átgondolt lépéseket kell tenni hatékonyan működő, béketeremtő és békefenntartó erők létrehozására.

A magyar kormány a jugoszláv köztársaságok elismerését a jövőben is összehangolja az Európai Közösség és más államok döntéseivel. Véleményem szerint a válság megoldását segítené elő, ha:

1. A nemzetek közössége egyértelműen kinyilvánítaná, hogy nem fogadja el Jugoszlávia utódlásának egyoldalú deklarálását.

2. Amennyiben a hágai békekonferencia eredménytelennek bizonyul, a nemzetek közössége haladéktalanul lépéseket tesz azon köztársaságok szuverenitásának elismerésére, amelyek azt a parlamenti demokrácia szabályaival összhangban kinyilvánították, vagy kinyilvánítják.

3. A köztársaságok elismeréséről és Jugoszlávia utódlásáról a hágai konferencia döntene.

A jelenlegi helyzet nem zárja ki, hogy a hágai Jugoszlávia-konferencián a határozott erőfeszítések ellenére sem érhető el eredmény. Ebben az esetben a konferencia – mandátumának megváltoztatásával –, más, nemzetközi befolyással bíró államok bevonásával, nemzetközi döntőbíráskodást állítana fel, vagy új nemzetközi konferencia létrehozását kezdeményezné. Ezek az államok kikényszeríthetnék a meghozott döntések végrehajtását és az általánosabb érdekek érvényesítésével szavatolhatnák a rendezés tartósságát.

A jugoszláviai válság meggyőzően bizonyítja azt, hogy a nemzeti kisebbségek helyzetének rendezetlensége súlyos veszélyeket jelent az európai stabilitásra. Meggyőződésem, hogy a Jugoszláviában élő nemzeti kisebbségek jogainak teljes körű szavatolása a helyzet megnyugvását segítené és példaértékű lenne többek között a Szovjetunió esetében is. Éppen ezért szorgalmazzuk és támogatjuk, hogy

1. Az EBEÉ keretében a nemzetközi közösség már most vizsgálja meg a helyszínen az emberi és kisebbségi jogi helyzetet Jugoszláviában.

2. Mielőbb dolgozzák ki a kisebbségvédelmet szavatoló nemzetközi garanciákat és az ezen jogok érvényesülését ellenőrző nemzetközi mechanizmusokat.

3. A nemzetek közössége határozottan ítélje el a népesség etnikai összetételének erőszakkal és az azzal való fenyegetéssel történő megváltoztatását.

Tisztelt Elnök Úr!

A jugoszláviai konfliktus a Magyar Köztársaság számára súlyos biztonsági, politikai és gazdasági nehézségeket jelent. A menekültprobléma (jelenleg kb. 40-50 ezer menekült tartózkodik Magyarországon) és a magyar felségterület állandósult megsértése mellett külön szeretném felhívni a figyelmét arra, hogy a magyar gazdaság által eddig elszenvedett károk a Dunán való szabad hajózás akadályoztatása,

az Adria-kőolajvezeték működésének további megbénítása esetén elérhetik a több száz millió USD nagyságrendet. Veszteségeink a háborús konfliktus elhúzódásával tovább növekedhetnek olyan helyzetben, amikor kormányom nagy erőfeszítéseket tesz a szabad piacgazdálkodás kialakítására, a kommunista diktatúrától örökölt torz gazdasági szerkezet átalakítására.

Ismervén az ön egyértelmű elkötelezettségét az új demokráciák sorsa iránt, biztos vagyok abban, hogy Elnök Úr tekintélyével a jugoszláviai válság megoldását szorgalmazó erőfeszítések mellé áll és tanácsadóival együtt mindent megtesz annak érdekében, hogy segítségünkre legyen a térségünkben jelentkező veszélyes folyamatok legyőzésében.

Budapest, 1991. október 26.

Őszinte nagyrabecsüléssel
(Dr. Antall József)

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

367.

Jeszzenszky Géza levele Pérez de Cuellar ENSZ-főtitkárnak

1991. október 31.

Őexcellenciája
Pérez de Cuellar
az ENSZ főtitkára
NEW YORK

Excellenciás Uram!

A Magyar Köztársaság déli határai mentén ez év júniusa óta olyan harci cselekmények zajlanak, melyek növekvő fenyegetést jelentenek Magyarország biztonsága számára és egyre nagyobb aggodalommal töltik el a magyar lakosságot. Ezért kérem, engedje meg, hogy kormányunknak a válság megoldásával kapcsolatos elképzeléseit ezúton ismertessem önnel.

486

Meggyőződésem, hogy ma Jugoszláviában csak hatékony nemzetközi fellépéssel lehet tűzszünetet kikényszeríteni és a tartós béke feltételeit garantálni. A magyar kormány támogat minden, a békés megoldást célzó nemzetközi közvetítési erőfeszítést, a nemzetközi integrációk, szervezetek és prominens politikai személyiségek ilyen irányú kezdeményezéseit.

Egyre nyilvánvalóbb, hogy a nemzetek közösségének a vártnál nehezebb feladatokkal kell szembenéznie. A Jugoszláviában bekövetkezett fejlemények ugyanis arra utalnak, hogy egyes jugoszláviai politikai erők a nemzetközi (például hágai) tárgyalásokat csupán időnyerésre, szándékaik leleplezésére használják fel és a nemzetközi közösséget kész tények elé próbálják állítani.

A magyar kormány meglelégedéssel nyugtázta és hasznosnak értékeli Cyrus Vance jugoszláviai útját.⁶⁸⁶ Az ENSZ-főtitkári jelentésben foglalt megállapításokkal a magam részéről szinte kivétel nélkül egyetértek és remélem, hogy Vance úr, az ENSZ megbízottja közeljövőben esedékes magyarországi látogatása során⁶⁸⁷ a jelentés Jugoszlávia szomszédaira vonatkozó kitételeiről személyesen is konzultálhatunk. Látogatása során mindenben rendelkezésére állunk annak érdekében, hogy kívánsága szerint tájékozódjék bármely magyar nemzetvédelmi, menekültügyi, vagy más kérdésben.

⁶⁸⁶ Cyrus Vance volt amerikai külügyminiszter, mint az ENSZ főtitkáranak különleges megbízottja 1991. október 11-én utazott Belgrádba, hogy a helyszínen tájékozódjon a jugoszláviai helyzetről. Aznap Budimir Lončar szövetségi külügyminiszterrel, Ante Marković, szövetségi kormányfővel, Slobodan Milošević, szerb elnökkel, Veljko Kadijević, szövetségi honvédelmi miniszterrel és Blagoje Adžić, a Jugoszláv Néphadsereg vezérkari főnökével találkozott. Tervben volt Vance zágrábi útja is, ahol a horvát vezetőkkel folytatott volna tárgyalásokat, azonban ezt végül elhalasztották. Belgrádi tárgyalásairól Vance október 14-én Hágában a Lord Carrington vezetése alatt álló Jugoszlávia-konferencia ötödik plenáris ülésén számolt be.

⁶⁸⁷ Cyrus Vance 1991. november 7-én Budapesten találkozott Antall József miniszterelnökkel és Jeszenszky Géza külügyminiszterrel. Vance a megbeszélések során hangsúlyozta, hogy Jugoszláviában egyre rosszabb a helyzet, október 3-a óta lényegében megszűnt a szövetségi kormány. A volt amerikai külügyminiszter különösen aggasztónak tartotta, hogy a horvátországi háború bármikor átcsaphat Bosznia területére is. Antall József a magyar légtér sorozatos megsértéséről a barcsi incidensről tájékoztatta a vendéget, majd nyomatékosan kiemelte, hogy amennyiben a nemzetközi közösség nem tudja sürgősen és hatékonyan kezelni a jugoszláviai kérdést, úgy annak hatásai olyan láncreakciókat indíthatnak el, amelyek az egész közép- és kelet-európai térséget destabilizálhatják. A magyar kormányfő arra is rámutatott, hogy Jugoszláviában lélektani háború folyt egyes népcsoportok elűldözésére és a magyar nemzethez tartozókat a számarányukat meghaladó mértékben sorozták be a Jugoszláv Néphadseregbe. Jeszenszky Géza magyar külügyminiszter úgy fogalmazott, hogy az addigiaknál keményebb intézkedéseket kell foganatosítani Jugoszláviával szemben, s a nemzetközi közösségnek egyértelműen tudtára kell adnia a szemben álló feleknek, hogy a világ nem tűri meg ezt a háborút.

Excellenciás Uram!

Szeretném önt megismertetni a jugoszláv válságról kialakított értékelésinkkel és a Jugoszlávia iránti magyar politika főbb elemeivel.

A Balkán népei közötti bizalmatlanságnak történelmi gyökerei vannak, amelyek a válsághelyzetekben negatív reflexeket hoznak működésbe. A demokrácia hiánya megakadályozta a nyitott kérdéseknek az európai normák szerinti megoldását. A titóista kommunista gondolkodás tovább élése egyes tagköztársaságok és a hadsereg vezetésében, illetve ezek szembekerülése a demokratikus útra lépő köztársaságokkal, olyan konfliktushelyzetet teremtett, amely fenyegeti régióink stabilitását és az új demokráciák jövőjét. A jugoszláviai fegyveres konfliktus elkerülhető lett volna, ha a jugoszláv szövetségi és köztársasági vezetések időben elfogadják a szuverén köztársaságok konföderációjának gondolatát. A területi és személyi elvű autonómiáik biztosításával szavatolni lehetett volna a nemzeti kisebbségek jogait is, éppen ez utóbbi hiánya vezetett a fegyveres összecsapások kirobbanásához.

A jugoszláv gazdaság összeomlott, ami ellenőrizhetetlen társadalmi robbanást válthat ki. A Jugoszláv Néphadsereg nem áll politikai ellenőrzés alatt és olyan szerb hadsereggé alakult át, amelybe általános mozgósítás révén, lakossági arányukat meghaladó mértékben belekényszerítik a délszláv konfliktusból kimaradni kívánó nemzeti kisebbségek, köztük a félmillió magyarországi tagjait is.

A válság a boszniai és koszovói muzulmánok révén vallási ellentétekkel is kiegészülhet, illetve egyes iszlám országok bekapcsolódását is maga után vonhatja.

A magyar kormány kezdettől fogva konzekvens politikát alakított ki és számos esetben tett tanúbizonyságot higgadt, kiegyensúlyozott, a béke helyreállítását célzó szándékáról. A jugoszláviai válsággal kapcsolatban multilaterális fórumokon és bilaterális kontaktusokban egyaránt többször kifejtette azon álláspontját, hogy valamennyi nép önrendelkezési jogát tiszteletben kell tartani, a válságot nem lehet erőszakos belső határmódosításokkal és a Jugoszláv Néphadsereg bevetésével megoldani, a tartós rendezés módozatainak kidolgozásába a nemzeti kisebbségeket is be kell vonni. A jugoszláviai válság demokratikus megoldása példaértékű lenne a térség más problémáinak rendezése szempontjából és jelentősen hozzájárulna a demokratikus értékek, az emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartása mellett elkötelezett erők befolyásának növekedéséhez, a stabilitás elemeinek erősödéséhez. Több ízben is leszögeztük, hogy elfogadhatatlannak és semmisnek tekintendők az erőszakos eszközökkel szerzett pozíciók, beleértve Jugoszlávia belső határainak egyoldalú, erő alkalmazásával történő megváltoztatását.

Magyarország, mint a válság demokratikus rendezésében elsőrendűen érdekelt szomszédos állam eddig is és a jövőben is arra törekszik, hogy a válságban érintett felekkel

fenntartott közvetlen kapcsolatai révén erősítse a béketeremtő folyamatokat, illetve a realitások figyelembevételével fejlessze a kölcsönös együttműködést. A Magyar Köztársaság változatlanul a Jugoszláviával való jószomszédi kapcsolatok fenntartására törekszik.

A magyar kormányt mélységesen aggasztja a határaink közvetlen közelében zajló katonai tevékenység, az állami szuverenitásunkat súlyosan sértő katonai berepülések, amelyek során a JNA harci gépei bizonyítottan Magyarország légteréből indítottak harctevékenységet Jugoszláv területen lévő célpontok ellen. Aggasztó az a tény, hogy a jugoszláv fél a határ jugoszláv oldalára aknazárat telepített, továbbá az, hogy a Vajdaságban, illetve a JNA által megszállt területeken a magyar etnikum helyzete rohamosan rosszabbodik.

Elsők között csatlakoztunk az Európai Közösségek jugoszláviai fegyverembargó-felhívásához, és vállalt kötelezettségeinknek megfelelően jártunk és járunk el. A kormány 1991 márciusában újra szabályozta a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelét, behozatalát, illetve reexportját. A rendelet tiltja haditechnikai termékek eladásának engedélyezését fegyveres konfliktusban álló országokba, valamint olyan övezetekbe, ahol a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető konfliktus bekövetkezése várható és ahol az ENSZ Biztonsági Tanácsa a konfliktus alapjául szolgáló viszály békés, tárgyalásos megoldására az érintett feleket határozatban szólította fel, vagy a fegyverek szállításának embargóját rendelte el.

A Magyar Köztársaság Kormányának meghatalmazottja a bécsi haderőcsökkentési tárgyalások keretében 1990. november 19-én a tárgyaló felek rendelkezésére bocsátotta a Magyar Honvédség – haderőcsökkentési tárgyalások körébe tartozó – csapatainak diszlokációját. A fenti időpont óta a Magyar Honvédség haderőcsökkentési megállapodás keretében tartozó vagy más csapatainál a jugoszláv válsággal összefüggő diszlokációs változtatás nem történt. Intézkedéseket foganatosítottunk a légtérellenőrzés szigorítására, amelyet a magyar honvédség légvédelmi szolgálata végez olyan formán, mint ahogy az más országokban rendkívüli körülmények esetén teszik, illetve tennék.

Szeretném felhívni a figyelmét arra a tényre, hogy a jugoszláv kormány képviselője 1991. szeptember 1–2-án, a bécsi Konfliktusmegelőző Központban megtartott magyar–jugoszláv találkozón kötelezettséget vállalt a magyar légtér megsértésétől való tartózkodásra, a Magyar Köztársaság szuverenitásának és területi integritásának szigorú tiszteletben tartására.

Sajnálattal kell tájékoztatnom Excellenciádat arról, hogy Cyrus Vance úr jugoszláviai útja óta a helyzet még válságosabbra fordult. A Jugoszláviában dúló fegyveres konfliktus immár Magyarország békés civil lakosságát sem kíméli. 1991. október 27-én egy jugoszláv katonai repülőgép megsértve a Magyar Köztársaság légterét, bombákat dobott Barcs, magyar városra. Ez az eset az ENSZ 1974. évi közgyűlési határozata alapján fegyveres agresszióknak minősül, amit az ENSZ Alapokmánya 2. cikkének

4. pontja szigorúan tilt. Magyarország ezúttal is önmérsékletet tanúsított, véletlen, nem szándékos cselekménynek vélelmezte az esetet. Egyidejűleg rámutatott, hogy függetlenül a tényleges – később megállapítandó – felelőstől, a hasonló esetekért az általános felelősség a jugoszláv kormányt, illetve a JNA-t terheli.

A jugoszláviai konfliktus a Magyar Köztársaság számára súlyos gazdasági nehézségeket okoz. Az eddig elszenvedett károk, a Dunán történő szabad hajózás akadályoztatása, az Adria-kőolajvezeték megbénítása, már most több száz millió USD-t tesznek ki. Esetleges gazdasági embargó vagy szankciók bevezetése számunkra további gazdasági károkat okoznának.

A Magyar Köztársaság állami és karitatív szervezetei (Menekültügyi Hivatal, Vöröskereszt, Máltai Szeretetszolgálat) 1991 júniusa óta összehangolt tervek szerint foglalkoznak a jugoszláviai menekültekkel. Jelenlegi adataink szerint a menekültügyben mintegy 35 ezer jugoszláv állampolgár érintett. A Magyar Köztársaság az európai és emberi normáknak, elvárásoknak megfelelően támogatja, kezeli a menekültügyet, lehetőségei azonban elsősorban anyagi téren korlátozottak. A menekültek ellátására pillanatnyilag egy, másfél hónapi tartalékkal rendelkezünk. Ezért tartjuk igen fontosnak és szükségesnek a már meglévő és a jövőben is elvárt nemzetközi erkölcsi és anyagi támogatást.

Excellenciás Uram!

A Magyar Köztársaság kormánya nevében felkérem Excellenciádat, hogy a jugoszláv válság békés megoldása érdekében tett erőfeszítései során vesse latba tekintélyét a békés magyar lakosság létbiztonságát veszélyeztető bombatámadások és általában a magyar területi szuverenitást sértő cselekmények azonnali és végleges beszüntetése érdekében is. Kérem továbbá szíves támogatását, hogy az ENSZ illetékes szervezetei nyújtsanak az eddiginél fokozottabb támogatást a magyar szervezeteknek a Magyarországra érkező menekültek megsegítése céljából. Biztosíthatom önt, hogy Magyarországot továbbra is a békés rendezést célzó törekvés fogja vezérelni Jugoszlávia iránti politikájában. E célunk eléréséhez kérem az ön segítségét.

Fogadja legmélyebb tiszteletem kifejezését,

Budapest, 1991. október 31.

Üdvözlettel:
Jeszenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

Antall József levele Ruud Lubbers holland miniszterelnöknek

1991. november 1.

A Magyar Köztársaság
Miniszterelnöke

Öexcellenciája
Ruud Lubbers úrnak
a Holland Királyság miniszterelnökének
Hága

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Szeptember 28-i budapesti megbeszélésünk, valamint október 7-i varsói telefonbeszélgetésünk folytatásaként szeretném felhívni szíves figyelmét a jugoszláv válság néhány aspektusára, amelyek megfontolása meggyőződésem szerint elősegítheti azoknak a tiszteletreméltó erőfeszítéseknek a sikerét, amelyeket az Európai Közösség és személy szerint Ön, Miniszterelnök úr a válság megoldása érdekében kifejt, s amelyeket a Magyar Köztársaság kormánya tevőlegesen támogat.

A jugoszláv válság az elmúlt időszakban egyre kiterjedtebbé és mélyebbé vált. Az Államelnökség nevében fellépő személyek eljárása nem alkotmányos. A jugoszláv gazdaság összeomlott, a szövetségi tartalékok is kimerülőben vannak. Nem zárható ki, hogy a gazdasági válság ellenőrizhetetlen társadalmi robbanást fog eredményezni. A Jugoszláv Néphadsereg nem áll legitim politikai ellenőrzés alatt, szerb vezetéssel olyan hadsereggé alakult át, amelybe általános mozgósítás révén belekényszerítik a délszláv konfliktusból kimaradni kívánó nemzeti kisebbségek, köztük a félmillió magyarországi tagjait is, ráadásul a létszámukat jóval meghaladó arányban. Ez a hadsereg irreguláris erőkkel kiegészülve más köztársaságok területeit fokozatosan ellenőrzése alá vonja. Fölmerül bennem a kérdés, minek tekintsük az olyan hadsereget, amely nem fogadja el Marković szövetségi kormányfő és Mesić megválasztott szövetségi

államelnök utasításait, sőt a közelmúltban, zágrábi otlétükkor bombatámadást hajtott végre tartózkodási helyük ellen.⁶⁸⁸

Mindez azt a veszélyt hordozza magában, hogy a harci cselekmények kiterjedhetnek Macedóniára, Bosznia-Hercegovinára és az autonómiájuktól 1990-ben megfosztott tartományokra, Koszovóra és a Vajdaságra is.

A válság így a boszniai és koszovói muzulmánok révén vallási ellentétekkel is kiegészülhet, illetve egyes iszlám országok bekapcsolódását is maga után vonhatja.

Október 25-én a Jugoszláv Néphadsereg utolsó katonája is elhagyta Szlovéniát és lényegében létrejöttek a köztársaság szuverenitásának feltételei. A csonka Államelnökség bejelentette, hogy elutasítja az Európai Közösség legújabb javaslatait és egy kisebb Jugoszlávia, azaz egy Nagy-Szerbia létrehozását tervezi. Mindezek fényében úgy látom, hogy Jugoszlávia bármilyen formában történő egyben maradása elképzelhetetlenné vált.

Ma Jugoszláviában csak hatékony nemzetközi fellépéssel lehet tartós tűzszünetet kikényszeríteni és csak nemzetközi segítséggel lehet békét teremteni. Úgy vélem, hogy azon államok, amelyek a ráhatás tényleges eszközeivel rendelkeznek, egységesen cselekedve mindkét fél érdekében a siker esélyével léphetnek föl.

A mielőbbi tűzszünet érdekében a következő lépések megfontolását javasolom:

1.1 Teljes határozottsággal a szerb vezetés tudomására kellene hozni, hogy a köztársaságközi határok erőszakos eszközökkel történő módosítását nem fogják elismerni.

1.2 Az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt fegyverembargó megtartását szigorúan és hatékonyan ellenőrizni kell, Jugoszlávia valamennyi szárazföldi és tengeri határánál.

1.3 A kormányoknak egyértelműen érzékeltetniük kell, hogy az úgynevezett csonka Államelnökséget nem tekintik legitimnek.

1.4 A szövetségi kormánnyal való kapcsolattartás egyetlen célja az legyen, hogy Ante Marković kormányfő számára lehetőséget biztosítsunk a válság kezelésére, illetve, hogy a teljes Államelnökséggel összhangban gyakorolhassa a hadsereg fölötti politikai ellenőrzést.

⁶⁸⁸ A Jugoszláv Néphadsereg 1991. október 7-én bombatámadást hajtott végre a zágrábi báni udvar ellen azzal a céllal, hogy meggyilkolja az épületben tartózkodó Franjo Tuđman horvát köztársasági elnököt, Stipe Mesićet, a JSZSZK elnökét és Ante Marković szövetségi kormányfőt. A támadást Ljubomir Bajić tábornok, az 5. Légihadtest parancsnoka rendelte el, azt két Supergaleb repülőgép hajtotta végre, amelyek a horvátországi szerb lázadók és a Jugoszláv Néphadsereg ellenőrzése alatt álló Udbina repülőtérrel szálltak fel. Bár a támadás során az épületet súlyos károk érték, Tuđman, Mesić és Marković azt a csodával határos módon túléltek. A Zágrábi Megyei Bíróság 2021. január 8-án Horvátország alkotmányos rendjének a megdöntésére tett kísérlet vádjával emelt vádat a támadás kitervelői és végrehajtói ellen.

1.5 Nyilatkozatot kellene tenni, hogy mindazok, akik háborús cselekmények során a hadviselés általánosan elfogadott jogi normáit megsértik, nem fogják elkerülni a nemzetközi joggal összhangban történő személyes felelősségre vonást.

1.6 Erősíteni szükséges, az EBEÉ válságkezelő és -megoldó intézményeit, megteremtve szerves kapcsolatát az európai-atlanti együttműködés más elemeivel (EK, NATO, WEU). Elő kellene készíteni hatékonyan működő békefenntartó (esetleg béketeremtő) erők létrehozását. Első lépésként megfelelő intézkedésekkel biztosítani kellene a világörökség részét képező dalmáciai tengerparti műemlékek védelmét.

A jugoszláviai válság meggyőzően bizonyítja azt, hogy a nemzeti kisebbségek helyzetének rendezetlensége súlyos veszélyeket jelent az európai stabilitásra. Meggyőződésem, hogy a Jugoszláviában élő nemzeti kisebbségek jogainak teljes körű szavatolása nemcsak a helyzet megnyugvását segítené elő, de példaértékű is lenne más, vegyes lakosságú területek, így többek között a Szovjetunió esetében is. A magunk részéről ezért szorgalmazzuk és támogatjuk a következő lépéseket:

2.1 A nemzetek közössége határozottan ítélje el a népesség etnikai összetételének erőszakkal és az azzal való fenyegetéssel történő megváltoztatását.

2.2 Lord Carrington javaslata alapján mielőbb jöjjön létre a Jugoszlávia területén élő etnikai kisebbségek – beleértve természetesen a Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában élő szerbeket is – jogainak védelmét szavatoló egyezmény és az ennek érvényesülését ellenőrző nemzetközi mechanizmus.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Az elmúlt időszakban történt jugoszláv határsértések, mindenekelőtt a Barcs, magyar falut ért bombatámadás különös élességgel mutattak rá a helyzet veszélyeire, arra, hogy mind hazánk, mind a térség, de az egész kontinens békéje és biztonsága érdekében a legsürgősebben megoldást kell találni.

Élve az alkalommal szeretném kifejezésre juttatni azon véleményemet, hogy az EK-megfigyelők tevékenységének kiterjesztése a Magyarországgal határos területre, sőt a határ magyar oldalára segítene megelőzni a tragikus konfliktus eszkalálódását.

A magyar kormány üdvözli, s rendkívül nagyra értékeli az Európai Közösség október 28-i deklarációját.⁶⁸⁹ Az abban foglaltak ismételten bizonyítják nézeteink azo-

⁶⁸⁹ Az Európai Közösség tagállamainak külügyminiszterei 1991. október 28-án Brüsszelben megtartott ülésükön felülvizsgálták annak a lehetőségét, hogy szankciókat alkalmazzanak Jugoszlávia ellen, de erről végül nem született határozat, ugyanakkor jelezték, hogy Szerbiát november 5-én arra fogják felszólítani, hogy egyértelműen foglaljon állást abban, hogy hajlandó-e vagy sem, részt venni

nosságát. Meggyőződésem, hogy a nemzetek közösségének erőfeszítései, párosulva a jelenlegi szerb vezetés politikájával elégedetlen szerb erők befolyásának növekedésével, végül a józan ész felülkerekedést fogják eredményezni.

Budapest, 1991. november 1.

Őszinte nagyrabecsüléssel
Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

369.

Bollobás Enikőnek, a washingtoni Nagykövetség első beosztottjának összefoglaló
jelentése Jeszenszky Gézának az amerikai törvényhozás és adminisztráció
Jugoszláviával kapcsolatos állásfoglalásairól

1991. november 4.

Embassy of the Republic of Hungary
3910 Shoemaker street, N.W.
Washington, D.C. 20008
TEL: (202) 362-6730

Szigorúan titkos!
Washington, 1991. november 4

11/2/1991.

Tárgy: Az amerikai törvényhozás és adminisztráció Jugoszláviával kapcsolatos
állásfoglalásai

Készült: 3 példányban
Központ: 2 példány
Külképviselő: 1 példány
Melléklet: 1 boríték

a jugoszláviai válság hágai értekezleten való megoldási folyamatában. Szankciók lehetőségét vizsgálják. Színvallást követelnek Szerbiától: részt akar-e venni a továbbiakban a hágai Jugoszlávia-konferencián – Az Európai Közösség külügyminisztereinek találkozója. *Magyar Szó*, 1991. október 29. 1.

Készítette: Bollobás Enikő
Gépelte: Nagyné Végh Mária

Mellékelten felterjesztjük az amerikai törvényhozás és adminisztráció Jugoszláviával kapcsolatos állásfoglalásait.

Tar Pál
nagykövet

Dr. Jeszenszky Géza
külgyminiszter
Budapest

Az amerikai törvényhozás és adminisztráció Jugoszláviával kapcsolatos állásfoglalásai

1991. október 2-án D'Amato, Dole, Glenn, Pell, Gore, Nickles, Pressler, Riegle és Seymour szenátorok Szerbia ellen hozandó szankciókról terjesztettek be törvényjavaslatot /S.1793/ a Szenátus Külügyi Bizottsága elé.

A tervezetet előterjesztő D'Amato szenátor keményen megbélyegezte „a Slobodan Milošević kommunista diktátor és a szerb gerillák által folytatott mészárlásokat”, ismertette az áldozatok hozzávetőleges számát. Követelte, hogy az Egyesült Államok ne nézze tovább tétlenül ártatlan polgárok tömeges legyilkolását. Kijelentette, hogy Jugoszlávia halott. Az USA-nak erkölcsi kötelessége, mondotta, hogy minden lehetőséget megtegyen a hadműveletek beszüntetése, a „Belgrádi Mészáros” megfékezése érdekében.

1. A törvényjavaslat első paragrafusa a jugoszláviai helyzettel kapcsolatos tény-megállapításokat tartalmaz. Leszögezi, hogy míg 1990-ben Horvátországban, Szlovéniában, Macedóniában és Bosznia-Hercegovinában szabad és korrekt választások voltak, addig ugyanez nem mondható el a szerbiai és a montenegrói választásokról. A koszovói albánok helyzetét illetően megemlíti, hogy több mint két éve Szerbia rendkívüli állapotot léptetett érvénybe a tartományban; több ezer embert tartóztatnak le és több tízezret bocsátottak el állásából politikai okokból; a rendőrség a békés tüntetéseket is erőszakkal oszlatja szét, s a rendőrök minden valós ok nélkül leadott lövéseitől legalább harminc ember meghalt és több százan megsebesültek.

A törvényjavaslat megállapítja, hogy miután a Szlovén Köztársaság és a Horvát Köztársaság 1991. június 25-én kikiáltotta függetlenségét, a szerbek által irányított

jugoszláv hadsereg és a szerb gerillák Szlovéniában több mint száz, Horvátországban több mint ötszáz embert öltek meg, közöttük sok polgári lakost.

Leszögezi, hogy a vajdasági magyar kisebbség emberi jogait példátlan (egregious) módon megsértették.

Hivatkozik a Helsinki Ellenőrzési Bizottság 1991. augusztus 31-i jelentésére, mely szerint a harcok következtében több mint százezer embernek el kellett hagynia a lakóhelyét; kilenc újságíró meghalt; a szerb és horvát börtönökben tartott foglyokat tettelegesen bántalmazták; a szerbek különösen kegyetlenek, a kínzások során áramütésekhez is folyamodnak.

A törvényjavaslat első paragrafusa a továbbiakban megállapítja, hogy a szerbek által irányított Jugoszláv Hadsereg horvátországi inváziója a jugoszláv határok erőszakos megváltoztatására tett törvénytelen kísérlet, mellyel a Szerb Köztársaság és a hadsereg vezetői elfogadhatatlan lépéseket tesznek annak érdekében, hogy megőrizhessék hatalmukat és privilégiumaikat. Leszögezi, hogy az erőszak és a nyugtalanság folytatódása Jugoszláviában súlyosan veszélyezteti Közép-Európa stabilitását és biztonságát. Végül kijelenti, hogy az Egyesült Államoknak elő kell mozdítania, hogy az országban a béke, a demokrácia, az emberi jogok tisztelete, az önrendelkezés, a jelenlegi határok és a nemzetközi jog tiszteletben tartása érvényesülhessen.

2. A törvényjavaslat második paragrafusa a Szerbiának nyújtott segítség korlátozásáról szól. Leszögezi, hogy a hatodik paragrafusban felsorolt feltételek teljesítéséig semmiféle amerikai segítség (ideértve a korábban odaítélt pénzalapokat is) nem nyújtható Szerbiának és az általa elfoglalt jugoszláv területeknek. A korlátozás érintené az Egyesült Államok kormányzati szervei által nyújtott adományokat, kölcsönöket, haszonbérleteket, hiteleket, garanciákat és biztosításokat, beleértve a Külföldi Segítségnyújtási Törvény /Foreign Assistance Act/ keretében folyósított segélyezést, a Fegyverzetexportot Korlátozó Törvény /Arms Export Control Act/ keretében biztosított eladásokat, hiteleket és garanciákat, a Mezőgazdasági Kereskedelemfejlesztési és Segítségnyújtási Törvény /Agricultural Trade Development and Assistance Act/ keretében nyújtható nem élelmiszer-eladásokat és -adományokat, valamint az Export-Import Bank Törvény /Export-Import Bank Act/ keretében folyósítható pénzügyi támogatást.

3. A törvényjavaslat harmadik paragrafusa a multinacionális segítségnyújtás felfüggesztéséről rendelkezik. A Nemzetközi Valutaalap, a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank és a Nemzetközi Fejlesztési Társulás (International Development Association) amerikai ügyvezető igazgatói utasítást kapnának kormányuktól, hogy minden Szerbiának vagy a szerbek által ellenőrzött területnek nyújtandó kölcsön stb. ellen szavazzanak.

4. A negyedik paragrafus a légi közlekedés felfüggesztéséről intézkedik. Eszerint közvetlenül vagy közvetve szerb tulajdonban lévő repülőgép nem szállhatna le az Egyesült Államok területén, s Szerbia nem vehetne igénybe amerikai repülőgépeket.

5. A törvényjavaslat ötödik paragrafusa a kereskedelmi embargóról intézkedik. Megtiltja az Egyesült Államokból vagy amerikai illetőségű személyek által történő árucikk- és technológiaexportot Szerbiába és az általa ellenőrzött területekre, valamint az innen történő mindenfajta behozatalt.

6. A hatodik paragrafus a törvényjavaslat által tartalmazott tilalmak és korlátozások feloldásához szükséges feltételekről szól. Eszerint a légi közlekedési tilalmat és a kereskedelmi embargót (4–5. paragrafus) akkor szüntetnék meg, ha Szerbia véget vetne a más jugoszláviai népekkel való fegyveres konfliktusának. A 2–3. paragrafusban érintett segítségnyújtási korlátozásokat akkor oldanák föl, ha Szerbia emellett még szabad és korrekt többpárti választásokat tartana; ha felhagyna az emberi jogok szisztematikus megsértésével Jugoszlávia területén; ha a piacgazdaság létrehozását célzó gazdaságátalakításba kezdene; s ha bizonyosságot szolgáltatna arról, hogy baráti kapcsolatot szándékozik kialakítani az Egyesült Államokkal.

A törvényjavaslat szerint az Egyesült Államok Elnöke értesíti majd a Kongresszust, ha a kérdéses feltételek teljesültek.

A törvényjavaslat ismertetése után felszólaló Glenn szenátor az amerikai kormány határozatlan magatartása miatti mélységes csalódását fejezte ki. Figyelmeztetett arra is, hogy a jugoszláviai válság és annak erélytelen kezelése veszélyes precedenst teremthet, tekintettel a Kelet-Európában és a Szovjetunióban újjáéledő nacionalizmusokra. Hangsúlyozta, hogy érvényt kell szerezni a koszovói albánok, a horvátországi szerbek és a vajdasági magyarok emberi jogainak.

Ezt követően Pell szenátor arra hívta fel a figyelmet, hogy a jugoszláviai események a környező térség biztonságán túl a nemzetközi békét és biztonságot is közvetlenül fenyegetik. Az Egyesült Államoknak aktívabb szerepet kellene játszania az erőszak megfékezése érdekében.

A szerb kormányra, mint „Milošević-despotákból álló bandájára” utalt.

A Szenátus Külügyi Bizottsága 1991. október 16-án a Szerbia ellen hozandó szankciók kérdésében meghallgatta Ralph Johnstont, az európai és kanadai ügyekben illetékes csoportfőnököt. Johnson Jugoszlávia népei, Európa és a világközösség szempontjából tragédiának nevezte az eseményeket, de beszédéből kiderült, hogy az amerikai kormányzat Jugoszlávia ügyében most sem hajlandó kezdeményező szerepet vállalni.

Johnson leszögezte, hogy az Egyesült Államok támogatni fogja az olyan erőfeszítéseket, amelyek tárgyalásos, békés, a demokratikus alapelveket és az összes érintett nép jogait figyelembe vevő megoldásra irányulnak, s semmiféle erőszak vagy fenyegetés útján elért külső vagy belső határmódosítást nem fogad el. Hozzátette viszont, hogy

az erőszak megállítása és a konfliktus megoldása végső soron a jugoszláviai népek és vezetők dolga. Kijelentette, hogy most nem azért nem beszélnek többé Jugoszlávia egységéről, mert már nem ezt tartják a legjobb megoldásnak, hanem mert más, sürgetőbb feladatokat kell megoldani (a harcok befejezése, tartós tűzszünet, tárgyalásos rendezés). A dialógus és a béke biztosítására a legjobb eszköznek a Lord Carrington által vezetett, EK szervezte Jugoszlávia-konferenciát tartják, mivel e válságban az európai tét, valamint az európai gazdasági és politikai befolyás sokkal nagyobb az amerikaiánál. Az Amerikával folytatott kereskedelem a jugoszláv külkereskedelemnek csak 5 százalékát teszi ki, míg az európaiak része ebben 80, az EK-országoké pedig kb. 40 százalék. Johnson rámutatott arra is, hogy a Jugoszláviának nyújtott amerikai „segélycsomag” mindössze 5 millió dollárt tesz ki, s ez is javarészt technikai jellegű segítségből áll; ugyanakkor az EK a válságot megelőzően 925 milliós alapot szándékozott Jugoszláviára fordítani.

Az S. 1793-as törvényjavaslat kapcsán úgy vélte, nincs értelme egyoldalú szankciókat hozni, s a csekély amerikai érdekeltség miatt az ilyen lépés csak szimbolikus jelentőséggel bírna. Megjegyezte viszont, hogy amennyiben az EK-országok szankciók meghozatalára szánnák el magukat, döntésüket támogatnák és az intézkedéseket összehangolnák. Hozzátette, hogy a gazdasági szankciók általában csak akkor hatékonyak, ha diplomáciai, politikai és esetleg katonai lépéseket is magában foglaló, átfogó stratégia részeként kerülnek alkalmazásra. Kijelentette, hogy a jugoszláviai helyzet bonyolultsága és cseppfolyós volta miatt egyébként sem tartja célszerűnek, hogy az amerikai magatartást törvényhozási úton szabályozzák, mivel így nehezebbé válna a kérdéseknek a helyzethez alkalmazkodó, rugalmas megközelítése és kezelése. Utalt az Elnököt Rendkívüli Nemzetközi Gazdasági Hatalommal Felruházó Törvényre (International Economic Emergency Powers Act IEEPA⁶⁹⁰), amely révén az Elnök, mint az Irak esetében történt, szükség esetén gazdasági szankciókat léptethetne életbe.

Johnson nyomatékosan aláhúzta a szerb vezetők és a jugoszláv hadsereg alapvető felelősségét, de helytelenítette a horvát kormánynak a területükön élő szerb kisebbséggel szemben követett politikáját is.

⁶⁹⁰ Rendkívüli Nemzetközi Gazdasági Hatalommal Felruházó Törvény (International Economic Emergency Powers Act, IEEPA) 1977. október 28-án lépett hatályba. A szövetségi törvény felhatalmazza az Amerikai Egyesült Államok elnökét arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonságát, külpolitikáját, vagy gazdaságát fenyegető szokatlan és rendkívüli fenyegetés, kívülről érkező veszélyek esetén vészhelyzetet hirdessen, s elrendelje az amerikai érdekekre fenyegetést jelentő gazdasági ügyletek és pénzügyi eszközök befagyasztását. A törvény felhatalmazást ad arra is, hogy az Amerikai Egyesült Államokat ért tényleges támadás esetén az elnök utasítást adjon a támadást segítő országok, csoportok, személyek vagyonának az elkobzására is. Az IEEPA a Nemzeti Vészhelyzeti Törvény rendelkezésének a hatálya alá tartozik, az ez alapján bejelentett vészhelyzetet évente meg kell újítani.

Végül leszögezte, hogy a Jugoszláviával kapcsolatos amerikai politika továbbra is a Baker külügyminiszter által a moszkvai EBEÉ-találkozón megfogalmazott öt alapelven nyugszik (békés, demokratikus, az EBEÉ alapelveinek megfelelő megoldás; a külső és belső határok erőszakos megváltoztatásáról való lemondás; a demokrácia és a jogállamiság fejlesztése; az emberi jogok tiszteletben tartása, a kisebbségek azonos kezelése; a nemzetközi jog és kötelezettségek tiszteletben tartása, különösen ami a helsinki egyezményt és a Párizsi Chartát illeti).

Beszéde végeztével Pell szenátor kérdéseire válaszolva Johnson egyebek között kijelentette, hogy a kizárólag Szerbiára vonatkozó gazdasági szankcióknak azért is nehéz lenne érvényt szerezni, mert például sok esetben lehetetlen volna megállapítani, bizonyos árucikkek Szerbiából származnak-e vagy sem. Utalt arra, hogy súlyos veszélyekkel járna, ha általában elismernék minden etnikum önálló nemzetállam létrehozására való jogát.

Megjegyezzük még, hogy mivel a belső határok kialakulásának történetére vonatkozó kérdésre Johnson nem tudott válaszolni, segítségül hívta a jugoszláv ügyekkel foglalkozó, szintén Johnson nevű referensét, aki viszont szintén nem ismerte eléggé Jugoszlávia történelmét.

Október 27-én Al Gore szenátor igen kemény hangú beszédben bírálta a Szenátusban a Bush-adminisztráció Jugoszlávia-politikáját.

Szólt az áldozatokról, az anyagi és kulturális károkról, a Magyarországra menekülőkről, s hangsúlyozta, hogy a konfliktus elhúzódása súlyos veszélyt jelent egész Közép-Kelet-Európa békés fejlődésére. Nem szabad megengedni, mondotta, hogy a Balkán ismét „Európa puskaforos hordójává” váljon.

Gore szerint a Bush-adminisztráció nem rendelkezik hatékony válságkezelő politikával. Még mindig azt remélik, Jugoszlávia feltámasztható valamilyen formában, s azt képzelik, Európa amerikai részvétel nélkül is meg tudja oldani a konfliktust, holott ezek a téves képzetek csak a konfliktus elhúzódását segítik elő. A valóságban nincs már jugoszláv kormány, s nincs egységre irányuló szándék sem. A Szerb Köztársaság vezetői viszont hatalmi törekvéseket akarnak megvalósítani, s az eredetileg az országot idegen hatalmaktól megvédeni hivatott hadsereget a szabadságukat követelő népek kommunista uralom alá kényszerítésére használják fel.

Gore szerint „ostoba és veszélyes tréfa” továbbra is ahhoz ragaszkodni, hogy itt polgárháborúról, tehát belügről volna szó. El kell ismerni tehát Horvátország és Szlovénia függetlenségét, s az eseményeket azonnal nemzetközi agresszióként kell minősíteni. A Szerbiával folytatott kereskedelmet teljes mértékben le kell állítani, s erre kell ösztönözni az EK tagállamait is. A konfliktus megoldásában a vezető szerep Európát illeti, de az amerikai kormánynak arra kell serkentenie az EK-t, hogy első kollektív biztonsági feladatát sikerrel lássa el. Jelenleg azonban úgy tűnik, Európából

hiányzik a kellő politikai akarat és elszántság, míg az USA az egyetlen ország, amely „vezető szerepet tölthet be a világban”.

Gore szenátor a fenti beszédben vázolt koncepció alapján törvényjavaslatot készített, melyet a Külügyi Bizottság tagjai a napokban kapnak kézhez. Az S. 1793 sz. törvényjavaslatot ezzel kívánja összekötni a Szenátus, s elfogadásukról egyszerre fog tárgyalni.

Melléklet:

- az S. 1793 sz. törvényjavaslat
- Gore szenátor beszéde

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

370.

A Jugoszlávia-értekezlet hágai dokumentumának negyedik változata

1991. november 6.

A hágai dokumentum negyedik változata

Az alábbi okmány a hágai dokumentum negyedik változatának nem hivatalos fordítása. Az okmányt módosították október 23-án és 30-án. A negyedik változat tegnap a Jugoszlávia-értekezlet plenáris ülésén szerepelt.

A szövegben fel van tüntetve a legújabb módosítás

AZ EGYEZMÉNY RENDELKEZÉSEI

I. FEJEZET

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. szakasz

1. A köztársaságok közötti új kapcsolatok az alábbiakon alapulnak:

A. Szuverén és független köztársaságok nemzetközi identitással, amelyek erre törek-
senek.

B. A nemzetközi identitású köztársaságok szabad társulása, ahogyan azt előíranyozta
a jelen konvenció.

500

C. (kiegészítés) Olyan egyenrangú köztársaságok közös állama, amelyek a keretében kívánnak maradni (a kiegészítés vége).

D. Átfogó megállapodások, közöttük az emberi jogok védelmét szolgáló ellenőrzési mechanizmus, speciális státus meghatározott csoportok és területek számára.

E. Európai szerepvállalás ott, ahol erre megfelelő mód van.

F. Az általános megoldás keretében elismerik azoknak a köztársaságoknak a függetlenségét, amelyek erre törekszenek, és pedig a meglévő határokkal, amennyiben nem állapodnak meg másként.

2. A köztársaságok elfogadják, hogy a közöttük kialakított együttműködés és e társulás létrehozása az új Európa kialakítása folyamatának része, ahogyan azt előírányozta az 1990 novemberében elfogadott párizsi alapokmány, bővíteni fogják az együttműködés távlatát, szoros kapcsolatokat alakítanak ki az Európai Közösséggel. Együttműködnek azokon a területeken, amelyeket a jelen megállapodás szabályoz, továbbá más előírányzott területeken, s ez nem zárja ki a szoros együttműködés formáit azokon a területeken, amelyekben a köztársaságok megállapodnak.

II. FEJEZET

EMBERI JOGOK, AZ ETNIKAI ÉS A NEMZETI CSOPORTOK JOGAI

2. szakasz

A. EMBERI JOGOK

1. A köztársaságok szavatolják az alábbi emberi jogokat:

A. Az életre való jog.

B. Az ember joga, hogy ne szolgáltatassák ki tortúrának, embertelen vagy megalázó eljárásnak.

C. Az ember joga, hogy ne szolgáltatassák ki rabságnak vagy kényszermunkának.

D. Szabadságjog.

E. Az ember joga, hogy tisztességesen és nyilvánosan hallgassa ki pártatlan bíróság, hogy visszamenőleg ne legyen kitéve bűnüldözésnek.

F. A magán- és családi élet. Lakás és a levelezés méltánylására való jog.

C. A szabad véleményalkotás, vallásgyakorlás és lelkiismereti jog.

H. A szabad véleménynyilvánítás joga.

I. A békés gyülekezésre és a szabad társulásra való jog.

J. A házasságkötésre és családalapításra való jog.

K. A törvényben meghatározott olyan hatékony jogorvoslásra való jog, amelyet minden olyan személyre alkalmaznak, akinek személyi jogait megsértették;

I. Az alábbiakban felsorolt hatóeszközökben előírányzott minden más jog, amely csak a hatóeszközökben előírányzott kivételes esetekben és korlátozásokban nem érvényes, amely kizárja a bármilyen alapon való – amilyen például a faji, nem szerinti, bőr színe, nyelv, felekezeti, politikai vagy más meggyőződés, nemzeti, vagy szociális származás, a nemzeti kisebbségekkel való kapcsolat, a vagyoni státus, a születési vagy más státus miatti – diszkriminációt.

Az előbbieken említett hatóeszközök az alábbiak:

- az emberi jogokról szóló egyetemes nyilatkozat, a polgári és politikai jogokról szóló nemzetközi szerződés, az ENSZ-nek a gazdasági, szociális, művelődési jogokról szóló nemzetközi szerződése;
- az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya, a párizsi alapokmány az új Európáért, az EBEÉ olyan dokumentumai, amelyek az emberi jogokra vonatkoznak, elsősorban az EBEÉ emberi jogokról Hágában megtartott értekezletének okmánya, és az EBEÉ emberi jogokról Moszkvában megtartott értekezletének okmánya;
- az Európa Tanácsnak az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok védelméről szóló konvenciója és e konvenció jegyzőkönyvei.

B. A NEMZETI VAGY (A KORÁBBI SZÖVEGBEN EZ IS) ETNIKAI CSOPORTOK TAGJAINAK JOGAI

2. A köztársaságok szavatolják a nemzeti vagy etnikai csoportokra vonatkozó emberi jogokat, különösen azokat, amelyeket az alábbi okmányok tartalmaznak:

- az ENSZ, az EBEÉ, az Európa Tanács hatóeszközei és az e szakaszban említett paragrafus;
- a faji megkülönböztetés felszámolásáról szóló konvenció, a népirtás meggátolásáról és a népirtás bűncselekményének megbüntetéséről szóló konvenció, a gyermekek jogairól szóló konvenció;
- az EBEÉ szakértőinek értekezletén a nemzeti kisebbségekről elfogadott jelentés, amellyel az előbbi konvenciók hatályba léptek, s amelyek megfelelően gondoskodnak a következőkről:
- az ENSZ-nek a nemzeti, etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozatának javaslata;
- az európai bizottság kisebbségvédelmi konvenciójának az Európa Tanács keretében való javaslata.

3. A köztársaságok a nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartozó személyeknek szavatolják az alábbi jogokat:

(korábbi változat: a köztársaságok azoknak a személyeknek, amelyek olyan nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartoznak, amelyek nem alkotnak többséget területükön, szavatolják az alábbi jogokat:)

– a megkülönböztetés mellőzése olyan formában, ahogyan megfogalmazta e szakasz 2. paragrafusában előírányzott hatóeszköz;

– minden olyan tevékenység ellen való védelmi jog, amely veszélyeztetheti létezésüket;

– az összes kulturális jog, ahogyan meghatározta e szakasz 2. paragrafusában előírányzott hatóeszköz, különös tekintettel az identitásra, a kultúrára, a vallásgyakorlásra, a nyelv és az írás használatára való jog, mind a köz-, mind pedig a magánéletben, továbbá az oktatásra való jog;

– az egyenrangú részvétel védelme az olyan közügyekben, mint amilyen a politikai, a gazdasági szabadság gyakorlása, a szociális szférában, a tájékoztató eszközökben való részvétel, az oktatás területén és általában a kultúrában;

– az egyén joga arról döntenie, melyik nemzeti vagy etnikai csoporthoz kíván tartozni, hogy élvezze mindazon jogokat, amelyek e választásból erednek mint egyénnek, vagy mint másokkal alkotott egyesület tagjának;

(Módosítás) Nem járhat semmilyen következménnyel az egyén joga, hogy valamelyik nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartozik, illetve nem tartozik (a módosítás vége).

(A korábbi változat: semmilyen következmény nem érheti az egyént, ha meghatározott nemzeti vagy etnikai csoport tagjának vallja magát.)

E jog különösen érvényes az eltérő nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartozóak közötti házasság esetében.

Azoknak a személyeknek, akik ugyanahhoz a nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartoznak, s külön élnek az ugyanilyen származású más személyektől, például elszigetelt falvakban, szavatolni kell számukra az önkormányzást olyan mértékben, ahogyan az kivitelezhető.

Az előbbieken említett elvek érvényesek azokon a területeken, ahol a fő nemzeti vagy etnikai csoportok tagjai számbelileg többségben vannak annak a területnek egy vagy több nemzeti vagy etnikai csoportjához viszonyítva.

4. Az e szakasz 3. paragrafusában felsorolt jogokon kívül a köztársaságok szavatolni fogják a közügyekben az őket érintő kérdések eldöntésében való részvétel általános jogát azoknak a személyeknek, akik olyan nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartoznak, amelyek a köztársaság lakosságának jelentős százalékát alkotják, ám nincsenek többségben.

C. KÜLÖNLEGES STÁTUS

5. Ezenkívül az önkormányzás különleges státusával felruházzák mindazon területeket, ahol a nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartozó személyek többséget alkotnak.

A. A nemzeti jelképpel való rendelkezés és kifüggesztés joga (módosítás) e területen (a módosítás vége) (a korábbi változat: e csoportok).

B. (A harmadik változatban törölték: e csoport tagjainak más nemzetiségre való joga a köztársaság nemzetiségein kívül).

C. Oktatási rendszer, amely szem előtt tartja e csoportok vívmányait és igényeit.

D. I. Törvényhozó testület.

II. Közigazgatás-struktúra, ennek keretein regionális rendőrség.

III. Bíróság,

amelyek felelősek e terület kérdéseiről, s amelyek összetétele tükrözi e területek lakosságának megoszlását.

E. A megfelelő nemzetközi ellenőrzés rendelkezései

E területeket megemlíti az A függelék...

5. A. E területeknek, ha részben nem nemzetközi határok mellett húzódnak, olyan államok mentén, amelyeket nem érinti a jelen egyezmény, tartósan demilitarizálni kell, s területükön nem engedélyezhető semmilyen katonai erő jelenléte, semmilyen gyakorlat sem a szárazföldön, sem a levegőben.

5. B. A) A köztársaságoknak lehetővé kell tenniük az önkormányzati státus alkalmazásának nemzetközi ellenőrzését. E cél érdekében megállapodásokat kell kötniük, amelyek egy állandó nemzetközi testületnek lehetővé teszik e paragrafus alkalmazásának ellenőrzését.

B) Az előbbi módon megalakított ellenőrzési misszióknak jelentést kell terjeszteniük az érdekelt köztársaságok, valamint más, a megállapodásban szereplő fél elé – ajánlásokat megfogalmazniuk a különleges státus alkalmazása szemszögéből.

C) A köztársaságoknak gyakorlatilag alkalmazniuk kell az ajánlásokat törvényes előírások útján vagy valamilyen más módon. Vita esetén döntést az emberi jogi bíróság hozhat.

6. (A harmadik változatból még törölték: függetlenül az e paragrafusban említett megállapodások alkalmazásától, a köztársaságoknak maradéktalanul alkalmazniuk kell azokat az 1990 előtti rendelkezéseket, amelyek az autonóm tartományokra vonatkoztak.)

D. ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

7. A nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartozó személyeknek jogaik érvényesítésében tiszteletben kell tartaniuk a többség és azoknak a személyeknek a jogait, amelyek más csoporthoz tartoznak.

8. A köztársaságoknak együtt vagy külön-külön, ha erre alkalom nyílik, csatlakozniuk kell a nemzetközi hatóeszközökhöz az emberi jogok területén, közöttük (kiegészítés) az összes (a kiegészítés vége) panaszbecserjesztési eljárásról.

9. A köztársaságoknak a törvényes előírások révén vagy a nemzeti intézetek keretében, az e szakaszban felsorolt jogokkal összhangban, lehetővé kell tenniük a jog maradék-talan alkalmazását és a hatékony jogorvoslatot bármelyik jog megsértése esetén.

10. Mivel egyetlen köztársaságnak sem lesz etnikailag homogén lakossága, együtt fognak működni és konzultálni közvetlenül vagy a vegyes bizottságok keretében, összhangban azokkal a kérdésekkel, amelyeket felsoroltak a 3. és 5. szakasz közötti paragrafusokban.

III. FEJEZET

Az együttműködés többi területe

3. Szakasz

A. Gazdasági kapcsolatok

1. A köztársaságok felmérték érdekeiket az egymás közötti gazdasági együttműködést serkentő intézkedések meghozatalában.

2. A köztársaságoknak gazdasági rendszerüket és politikájukat össze kell hangolniuk a piaccszdálkodás, a magán- (kiegészítés) és a tulajdon többi formájával (a kiegészítés vége).

4. Szakasz

B. Külügyek és biztonság

1. A köztársaságok tanácskozni fognak az összes közös érdekű külpolitikai és biztonságai kérdésről, együttműködnek olyan területeken, amelyeken közös álláspontot alakíthatnak ki, nem zárva ki a közös képviseltség lehetőségét meghatározott területen, erről egymás között megállapodást kötnek.

2. A köztársaságok közötti kapcsolat egyenként vagy külön-külön az EBEÉ-ből eredő kötelezettségeken alapulnak. Határozatot hozhatnak, hogy az EBEÉ keretében eljárást, folyamatot indítanak és megállapodnak.

3. A köztársaságok önállóan döntenek arról, milyen fegyveres erővel kell rendelkezniük, illetve milyen fegyveres erőket engedélyeznek területükön, s a honvédelem területén milyen együttműködési megállapodást kötnek egymás között.

5. Szakasz

C. Együttműködés az igazságügy területén

1. A köztársaságok megállapodnak és együttműködnek az igazságügy területén, például a nemzetközi bűnözés, a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem ellenőrzésében, összhangban az európai és a nemzetközi mércékkel, mint amilyeneket az Európa Tanács és az ENSZ keretében alakítottak ki. Erőfeszítéseket tesznek, hogy egyenként vagy közösen az e kérdésekről szóló nemzetközi konvenció részévé váljanak.

2. A nemzetközi bűnözés, terrorizmus és kábítószer-kereskedelem terén a jogi rendszer védelmét szolgáló köztársasági erők, közöttük a rendőri erők szoros kapcsolatokat alakítanak ki és tartanak fenn, együttműködnek, hogy hatékonyan meggátolják és megbüntessék az előbbi törvénsértéseket.

IV. FEJEZET INTÉZMÉNYEK

6. Szakasz

A köztársaságok ezennel létrehozzák az intézményeket, amelyek a jelen szakaszt szabályozzák, hogy megvalósuljon az együttműködés összhangban a jelen konvencióval. Pótlólagos intézményeket is létrehozhatnak, ha megállapodnak a további együttműködésben ezen és más területeken. (Kiegészítve.) Egyetértenek abban, hogy ezeket az intézményeket megfelelő mértékben tökéletesítik, hogy figyelembe vehessék a gazdasági és egyéb integráció magasabb formáit, amelyekben egymás között megállapodnak. (A kiegészítés vége.)

8. Szakasz

B. GAZDASÁGI VISZONYOK

1. A köztársaságok gazdasági együttműködési tanácsot létesítenek, amely havonként összeül, amennyiben nem születik más megegyezés. A tanácsot minden köztársaságból egy miniszter alkotja és a határozatokat konszenzussal hozzák, ha nem születik más megegyezés. Rendesen a gazdasági miniszterek alkotják, de alkothatják a közlekedési, energetikai és környezetvédelmi vagy más miniszterek, a megvitatásra kerülő témától függően. Más reszortminiszterek is részt vehetnek, ha az szükséges.

I. A (kiegészítve). A gazdasági együttműködési tanács, amelyet az érdekelt köztársaságok miniszterei alkotnak, határozathozatal végett ülnek össze azokkal kapcsolatban,

amelyek a 3.3 szakasz második bekezdéséből erednek, és amelyek kiegészítőek azokhoz a határozatokhoz képest, amelyek a 3.3 szakasz első bekezdéséből erednek.

9. Szakasz

C. EGYÜTTMŰKÖDÉS A POLITIKA ÉS A BIZTONSÁG TERÜLETÉN

I. A köztársaságok ezennel politikai és biztonsági együttműködési tanácsot alakítanak, amely a külügyminiszterekből áll, a 4.1 – 3. szakaszokban előírányzott együttműködés céljából. A tanács konszenzussal hozza döntéseit. Havonta összeül, ha másként nem állapodtak meg. (Kiegészítve.) Más miniszterek is részt vehetnek, ha erre szükség mutatkozik. (A kiegészítés vége.)

12. Szakasz

F. DÖNTŐBÍRÓSÁG

1. Bármelyik vita, amely a jelen konvenció értelmezéséből vagy alkalmazásából adódik, döntőbírárság elé vihető, azzal, hogy a köztársaság, amely a procedúrát megindítja, írásos beadványt terjeszt elő a vitában érintett másik köztársaságnak vagy köztársaságoknak. A beadványhoz mellékelni kell az igényt tartalmazó kijelentést és az alapot, amelyre a beadványt előterjesztő támaszkodik. A procedúrát megindító köztársaság eldöntheti, hogy a vitát az állandó döntőbírói bizottság hatáskörébe vagy egy alkalmi döntőbizottság hatáskörébe helyezze, amelyekről az alább következő sorokban lesz szó.

2. Ezennel állandó döntőbizottságot létesítenek, amely öt személyből áll, akiket nyomban a jelen megállapodás aláírása után a köztársasági kormányok közötti egyezmény alapján neveznek ki. A bizottság tagjai nem lesznek egyik köztársaságnak sem az állampolgárai. A vitás kérdések áttekintésében csatlakozik hozzájuk egy-egy tag, akiket az érdekelt felek neveznek ki. Ha ezt nem teszik meg, a bizottság folytathatja a döntőbíráskodást ezek nélkül a tagok nélkül is. A bizottság a határozatokat szavazattöbbséggel hozza, és pedig azoknak a tagoknak a szavazattöbbségével, akik a nézeteltérésben érintett felek egyikéhez sem tartoznak. A nézeteltérésben érintett felek által kinevezett tagok részt vesznek a bizottság munkájában, de a döntéshozatalban nem.

3. Ha a betérjesztő köztársaság úgy dönt, hogy alkalmi döntőbizottsághoz fordul a köztársaság, a kereset megindítását egy hónappal megelőzően kinevez egy tagot, a köztársaság pedig, amellyel a vita támadt, a kereset kézhezvételétől számított két hónapon belül kinevezi a másik felet. Ha e legutóbbi kinevezést követő egy hónapon belül sem tudnak közösen döntést hozni, akkor kinevezik a harmadik tagot, amely nem lehet az

egyik köztársaság állampolgára sem. Az alkalmi döntőbizottság a döntést tagjainak szavazattöbbségével hozza meg.

4. A. Ha a köztársaságok nem nevezik ki az állandó döntőbizottság tagjait a jelen konvenció jogerőre lépésétől számított három hónapon belül, bármelyik köztársaság kérheti a Nemzetközi Döntőbíráóság elnökét, hogy miután meghallgatta ezeknek a köztársaságoknak az álláspontját, kinevezze a tagokat.

B. Ha az alkalmi döntőbíráskodás esetén a megfelelő köztársaság nem nevez ki tagot, vagy a két tag nem tud megegyezésre jutni, a keresetet megindító köztársaság kérheti a Nemzetközi Döntőbíráóságtól, hogy nevezze ki a szükséges tagokat, hogy az alkalmi döntőbizottság összetétele teljes lehessen.

C. A megüresedett helyeket a bizottságban a bizottság megalakítására előírt módon töltik be.

D. Ha a viszályban érintett egyik fél nem jelenik meg a döntőbizottság előtt, a másik fél kérheti a procedúra folytatását és a határozat meghozatalát. A határozat meghozatala előtt a döntőbizottságnak meg kell bizonyosodnia egyfelől arról, hogy illetékes a viszályban, másfelől, hogy a beadvány szilárdan a tényeken és a jogszerűségen nyugszik.

E. Az állandó döntőbizottság költségeit, ideértve a tagok számának változását valamennyi köztársaság azonos teherként viseli. Az alkalmi döntőbizottság költségeit azonos összeggel a viszályban érintett felek viselik, ha a döntőbizottság másként nem határoz.

5. A. A döntőbizottság határozatot hoz munkájának módjáról.

B. A döntőbizottság határozatait a nemzetközi jogból kiindulva hozza meg.

D. A döntőbizottság határozatai végérvényesek, kötelező érvényűek és fellebbezési lehetőség nélküliek lesznek. A viszályban érintett feleknek tartaniuk kell magukat a bizottság határozataihoz is.

G. AZ INTÉZMÉNYEK HELYE

13. A jelenlegi konvencióval előírányzott intézmények a különböző köztársaságokban fognak székelni.

Magyar Szó, 1991. november 6. 2.

371.

Michael Gable-nek, a budapesti amerikai nagykövetség diplomatájának közlései
Timotity Miklósnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának
Barcs szerb bombázása ügyében

1991. november 22.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
0426/211/91.

Szigorúan titkos!
Készült: 11 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Katona T.
Somogyi F.
Szokai I.
Peisch S.
Meiszter D.
Várkonyi L.
Washington
Belgrád
Zágráb
Saját

0001

Feljegyzés

Tárgy: Amerikai diplomata Jugoszláviáról

Michael Gable az USA nagykövetségének diplomatája munkatársunknak, Timotity Miklós főelőadónak magánjellegű beszélgetésen elmondta:

– Az USA belgrádi nagykövetsége a barcsi bombatámadást követően a követség első beosztottján keresztül figyelmeztette a szerb kormányt, hogy ne provokálja Magyarországot, és ne élezze tovább a viszonyt.

– Az USA nem tud közvetlenül befolyást gyakorolni Szerbiára, ezért a nemzetközi szervezeteken és a Szovjetunióon keresztül próbálja azt megtenni.

– Amerika elsősorban az európai országokat tartja illetékesnek a jugoszláviai konfliktus rendezésének elősegítésében és csak lépcsőzetesen, az európaiak lépéseit támogatva keményíti álláspontját és alkalmazott eszközeit.

A „távolságtartás” csak addig érvényesíthető, amíg a konfliktus nem jár Jugoszlávián kívüli országok fegyveres belekeveredésével. Ha ez megtörténne, az új helyzetet jelentene és az USA erőteljesen forszírozna, hogy az ENSZ BT felhatalmazása alapján sor kerüljön a NATO – szükség esetén – katonai intervenciójára is. Kína vétőjoga a BT-ben azonban bármely intervenciós lépés „legalizálásának” sikerét megkérdőjelezheti.

– Hágában lehetetlen tető alá hozni a jugoszláviai megállapodást, mert a szemben álló jugoszláviai politikai tényezőkre nyomást gyakorolni képes európai országok nem egységesek. Carrington a közvetítés felvállalásakor azt hitte, hogy az összeveszett jugoszláv feleket a kialakítandó jugoszláv államközösségen belüli befolyásmegosztásról való megállapodás szándéka vezérli, csak elő kell segíteni, hogy kompromisszumra jussanak. Sajnos csak a békekonferencia végén kezdte belátni, hogy külső kényszerítő eszközök nélkül nem lesz megállapodás. Van den Broek holland külügyminiszter azért ragaszkodik az enyhe diplomáciai nyomásgyakorláshoz, mert a keményebb eszközök alkalmazása ártana az ENSZ-szel kapcsolatos személyes ambícióinak.

Az USA-nak nincsenek illúziói, hogy egy hagyományos gazdasági embargót be lehet tartatni Jugoszláviával szemben (mint ahogy a fegyverembargót sem lehetett). Valószínű, hogy a tűzszünet megteremtéséhez katonailag ellenőrzött gazdasági blokádra és a Jugoszláv Néphadsereg irányító-telekommunikációs technikáinak megbénítására lesz szükség.

– Az egyre jelentősebb emberi és anyagi áldozatok gyorsítják a jugoszláv köztársaságokban a társadalom polarizálódását (nő a háborúellenesség, de a harci elszántság is). A politikai színpadon előtérbe kerülnek a szélsőséges nézetek képviselői.

– A muzulmánkérdés⁶⁹¹ igen rövid időn belül napirendre fog kerülni és feltehető, hogy Szerbia kétfrontos harcra fog kényszerülni. Albánia nagy mennyiségű fegyver importját kezdte meg a világban, feltehetőleg a koszovói felkelés kirobbanására számítva.

Munkatársunk az amerikai diplomatát az egyeztetett álláspontok szellemében tájékoztatta a jugoszláviai helyzet magyar megítéléséről.

Budapest, 1991. november 11.

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

⁶⁹¹ Utalás a boszniai és a koszovói bosnyákokra és albánokra.

372.

Jeszenszky Géza fogadta Alexander Arnót, budapesti német nagykövetet
a Külügyminisztériumban Horvátország és Szlovénia függetlenségének német
elismerése ügyében

1991. november 13.

Külügyminisztérium
Jeszenszky Géza

5192/Je
002196/5
2487/KT

Szigorúan titkos!
Készült: 8 példányban
Kapja: Katona T.
Somogyi F.
Szokai I.
Peisch S.
Szócs F.
Zágráb
Belgrád
Bonn
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A budapesti német nagykövet látogatása

1991. november 13-án 12.00 órakor kérésére fogadtam a budapesti német nagykövetet,⁶⁹² aki elérkezettnek tartotta az időt, hogy hivatalosan is tájékoztasson arról a végleges döntésről, miszerint Németország elismeri Szlovénia és Horvátország

⁶⁹² 1989 és 1993 között a Német Szövetségi Köztársaság budapesti nagykövete Alexander Arno (Freiburg, 1931 –) volt.

függetlenségét. Ennek várható időpontjaként a december 10-ét követő 1-2 napot je-
lölte meg. Az addig hátralévő időben támogatást, illetve társakat kívánnak szerezni
az elismeréshez.

A döntéssel eddig azért vártak, mert Szerbiának is meg akarták adni a lehetőséget,
hogy magáévá tegye az Európai Közösség elképzeléseit. Ma már nyilvánvaló, hogy ez
nem történt meg. Következésképpen Németország – ha nem találna partnereket – egye-
dül is kész elismerni a két köztársaságot. Az elismerés előfeltétele Lord Carrington
tervének Horvátország és Szlovénia részéről történő elfogadása, különös tekintettel,
a kisebbségekkel foglalkozó részekre.

A nagykövet hasznosnak tartaná, ha Magyarország a kisebbségek ügyében továbbra
is nyomást gyakorolna mindkét köztársaságra. Nem elhanyagolható szempont az sem,
hogy elejét vegyük Horvátországban bármiféle szerbellenes bosszúnak, a lakosság
elűzésének. Magának Horvátországnak sem lehet érdeke, hogy a világ szemében ne-
gatív kép alakuljon ki róla.

Válaszomban elsősorban az utóbbi kérdésre tértem ki. Kifejtettem, hogy mi ugyan-
csak fontosnak tartjuk a nemzetiségek sorsának garantálását az utódállamokban. Ez
nem csak a Jugoszláviában élő magyarokra vonatkozik, hanem elvi kisebbségi politi-
kánkból következően minden etnikumra. Mi is igen fontosnak tartjuk, hogy a horvátok
győzzék meg a világot és a szerbeket arról, hogy nem szerbellenesek, és nem usztasák.
Eddigi találkozóinkon is ilyen szellemben beszéltünk. Mintaként javasoltuk például
a magyar–ukrán szerződés szövegét.

Budapest, 1991. november 13.

*Jeszenszky Géza*⁶⁹³

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

⁶⁹³ Kézírással.

Jeszenszky Géza levele Hans Van den Broek holland külügyminiszternek

1991. november 14.

Magyar Köztársaság
Külügyminisztere

őexcellenciája Hans Van den Broek,
a Holland Királyság külügyminisztere
Hága

Kedves Kollegám!

A legutóbbi személyes találkozásunk óta eltelt időszakban a jugoszláviai válságban olyan új momentumok merültek fel, amelyekkel kapcsolatban ezúton, levélben szeretném Excellenciádnak kifejezni kormányom álláspontját.

A jugoszláviai válság egyre aggasztóbb méreteket ölt. Sajnos ma már azzal fenyeget, hogy a fegyveres cselekmények újabb jugoszláviai köztársaságokra is kiterjednek, sőt nem elhanyagolható annak a veszélye sem, hogy próbálkozások történjenek a konfliktus Jugoszlávián kívüli kiterjesztésére.

A nemzetközi közösség, mindenekelőtt az Európai Közösség erőfeszítései ellenére a jugoszláviai polgárháború nem csillapodik, egyre több áldozatot szed, egyre nagyobb számban a civil lakosság köréből. A harcok immár az emberiség közös örökségét és kincsét jelentő történelmi és kulturális emlékeket sem kímélik, templomok és műemlékek pusztulnak, települések néptelenednek el. A fegyveres konfliktusok által érintett területeken folyik a lakosság etnikai arányainak erőszakos megváltoztatása.

Ezért is megoldást jelenthetne Lord Carrington és az EK november 3-i javaslata,⁶⁹⁴ amely a mi véleményünk szerint is minden érintett fél számára jó megoldást kínál. A magunk részéről üdvözljük és támogatjuk ezt a javaslatot.

⁶⁹⁴ A Jugoszlávia-konferencia hatodik plenáris ülésén, 1991. október 18-án Hágában mutatták be először a jugoszláv válság megoldására Lord Carrington és Cyrus Vance által beterjesztett tervezet dokumentumát. Ennek öt lényeges pontja volt. 1. A Jugoszláv köztársaságok közötti kapcsolatok a köztársaságok függetlenségének és szuverenitásának az elismerésén alapulnak. 2. A köztársaságok szabad társulása a megállapodással összhangban. 3. Egy átfogó megállapodás kidolgozása, amely tartalmazza az emberi jogokat és az önkormányzás különleges státusával ruházza fel mindazokat

Magyarország, mint szomszédos ország önmegtartóztatást tanúsít és mindent elkövet, hogy kívül maradjon a délszláv népek konfliktusán. Ennek ellenére egyre súlyosabb provokációk érik. Excellenciád előtt is ismeretes, hogy a JNA harci gépei 20 alkalommal megsértették légterünket. A Barcs magyar határvárost ért bombatámadás az ENSZ vonatkozó dokumentumai alapján kimeríti a fegyveres agresszió fogalmát.

Magyarországra menekülő polgári személyeket sebesítettek meg a Magyar Köztársaság határának közvetlen közelébe telepített rejtett jugoszláv aknák. A Duna, mint nemzetközi víziút a jugoszláv területen zajló fegyveres konfliktus miatt biztonságosan nem hajózható. Az elmúlt időszakban fegyveres támadás ért magyar hajókat.

A polgárháború, illetve a hazánk szuverenitását is sértő katonai cselekmények kapcsán szeretném Excellenciádat emlékeztetni arra, hogy a magyar kormány kérte az EK Megfigyelő Missziója tevékenységének kiterjesztését a magyar–jugoszláv határ térségére. Kérésünk megfogalmazásakor figyelembe vettük, hogy az nem teszi szükségessé a jóváhagyott mandátum megváltoztatását. Szeretném ezt a kérést nyomatékosan ezúttal megismételni. Meggyőződésem, hogy ha a Misszió a magyar–jugoszláv határ veszélyeztetett zónáiban is tevékenykedne, a hasonló súlyos incidensek lehetőségét legalábbis csökkenteni lehetne.

Kedves Kollégám,

A Magyar Köztársaság kormánya eddig is messzemenő támogatásáról biztosította az Európai Közösség erőfeszítéseit, beleértve a hágai Jugoszlávia konferencia

a nemzeti, vagy etnikai közösségeket (ebbe beleértve a magyarokat és az albánokat is), amelyek az adott területen többséget alkotnak. 4. Európa szerepvállalása abban az esetben, amennyiben erre szükség mutatkozik. 5. Egy átfogó megoldás keretén belül valamennyi olyan köztársaság függetlenségének az elismerése, amelyek kinyilvánítják ezen óhajukat és elfogadják jelenlegi határaikat, kivéve, ha valamilyen másfajta megállapodási javaslat nem merül fel. Mivel Szerbia már másnap jelezte, hogy elutasítja a hágai javaslatokat, s nem hajlandó a horvátországi szerbek és a vajdasági magyarok, illetve a koszovói albánok közötti párhuzam elismerésére, ezért az EK külügyminiszterei 1991. november 4-én nyilvánosságra hozták, hogy készek szankciókat bevezetni azon jugoszláv tagköztársaságok ellen, amelyek nem járulnak hozzá a hágai békekonferencia határozatainak a végrehajtásához. Az EK külügyminisztereinek Brüsszelben megtartott ülésén azt is egyértelműsítették, hogy a szankciókat elsősorban Szerbiára fogják kivetni, amennyiben elutasítja a lord Carrington és Van den Broek által előkészített békeokmányt. A beharangozott szankciók értelmében az EK felmondja a Jugoszláviával/Szerbiával kötött együttműködési megállapodást, kizárja a közép- és kelet-európai országok gazdasági újjáépítését célzó programból, olajembargót vezet be, illetve zárolja a külföldi bankokban vezetett jugoszláv/szerbiai számlákat. Az októberben bemutatott hágai dokumentum negyedik változatát, amelyet végül Szerbia elutasított, 1991. november 5-én hozták nyilvánosságra. Teljes szövegét lásd: A hágai dokumentum negyedik változata. *Magyar Szó*, 1991. november 6. 2.

tevékenységét a déli határaink mentén immár hónapok óta tartó és egyre mélyülő válság megoldása érdekében.

A magyar kormány üdvözlí és támogatja az EK október 28-i Nyilatkozatát⁶⁹⁵ a jugoszláviai válsággal kapcsolatban. A Nyilatkozatban megfogalmazott állásponttal messzemenően egyetértünk. Ha a háború megfékezésének nincs egyéb módja, a mielőbbi békés rendezés céljából egyetértünk a hatékony gazdasági szankciók gondolatával is, de éppen annak eredményessége érdekében szükségesnek látszik, hogy ENSZ keretekben szülessék meg a döntés. Tudatában vagyunk annak, is hogy minden ilyen intézkedés közvetlenül, illetve a várható szerb válaszingtézkedések révén is komoly anyagi veszteségeket okozna a szomszédos Magyarország.

Ezzel kapcsolatban szeretném emlékeztetni Excellenciát arra, hogy Magyarország „frontország” lévén már az eddigiek során is komoly terheket vállalt magára a menekültek befogadásával és USD-ben többszáz milliós károkat szenvedett el, mindenekelőtt az Adria kőolajvezeték megbénítása és a dunai hajózásban fellépő fennakadások miatt.

A helyzet súlyos voltát miatt Cyrus Vance úr, az ENSZ főtítkárának személyes megbízottja személyesen tájékozódott a jugoszláviai válságról. Ezt követően november 7-én a magyar kormány miniszterelnökével és külügyminiszterével is eszmecserét folytatott Budapesten.

Amikor kormányom nevében ismételtén biztosítani szeretném Excellenciát az Európai Közösség, így a hágai konferencia erőfeszítéseinek magyar részről történő támogatásáról, egyidejűleg szerettem volna szíves figyelmébe ajánlani a fentieket.

Meggyőződésem, hogy a jugoszláv válságot csak a nemzetközi közösség hathatós közreműködésével lehet megoldani. Egyre inkább elkerülhetetlennek látom a szuverenitásukat deklaráló köztársaságok elismerését. Ebben, miként eddig is, a Magyar Köztársaság kész az Európai Közösséggel az együttműködésre.

Öszinte nagyrabecsüléssel,

Budapest, 1991. november 14.

Jeszenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 36. d.

⁶⁹⁵ Az EK tagállamainak külügyminiszterei 1991. október 28-án először szólították fel Szerbiát, hogy egyértelműen foglaljon állást azzal kapcsolatban, hogy a továbbiakban részt akar-e venni a hágai Jugoszlávia-konferencián. Ezen az ülésen az esetleges szankciók kérdése is szóba került, azonban erről ekkor még nem született konkrét döntés.

374.

Rejtjeltávirat Bonnból. A CDU/CSU-frakció külügyi munkacsoportjának elnökének közlései a jugoszláv tagköztársaságok elismeréséről

1991. november 14.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: BON10333

Érkezett: 91. 11. 14. 17:55

Készítette: Tó.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

Tárgy: NSZK-vélemény a jugoszláv tagköztársaságok elismeréséről

46, 47

A CDU/CSU-frakció külügyi munkacsoportjának elnöke, a jugoszláv eseményekkel kapcsolatban az alábbiakat közölte:

Az EK alábecsülte a probléma nagyságát. Bár az EK egyes tagjainak nyomására az NSZK mérsékelte korábbi radikális álláspontját az elismerés kérdésében, az események bizonyították, hogy a német pozíció közelebb állt a realitásokhoz.

A napokban a sajtóban megjelent találgatások kapcsán a beszélgetőpartner kijelentette: szó sincs arról, hogy az NSZK egyoldalúan el kívánja ismerni a köztársaságok szuverenitását. Kohl és Genscher állásfoglalása a Külügyi Bizottság, valamint a frakciók külpolitikai szakértői előtt leszögezi, hogy az NSZK nem vár tovább addig, míg valamennyi EK-tag csatlakozik az elismeréshez. A német kormány célja, hogy minél több államot sorakoztasson fel maga mellett. Az EK részéről Dánia, Belgium, Luxemburgi és Portugália támogatása reális.

516

Bonn feltétlenül szükségesnek tartja, hogy egy állandó BT-tag⁶⁹⁶ is csatlakozzon ezen irányvonalhoz. Mivel London álláspontja merev és elutasító, az egyedüli esély Franciaország megnyerése. Erre fel kívánják használni a ma kezdődő francia–német csúcstalálkozót. (Mitterrand kormányfő 13 minisztere kíséretében, november 14-én az NSZK-ba érkezett.)

Az NSZK sokat vár a szlovén, horvát és a bosnyák elnök jövő heti bonni látogatásától. Az NSZK álláspontja szerint már nem lehet tovább halogatni a döntést. Szaván kell fogni van den Brook külügyminisztert, aki október 10-én kijelentette, hogy a konferenciát két hónap alatt be kell fejezni.

A német kormány a következőket várja a köztársaságok elismerésétől:

– a konfliktus internacionalizását segítő jellegű, akár katonai beavatkozás lehetősége – az ENSZ lépéskényszerbe kerülne –, pszichológiai tényező: Szerbia a nemzetek közössége előtt agresszornak minősülne.

A CDU-politikus szerint a német álláspont radikalizálódása mögött, elsősorban az EK-n belüli súlyponteltolódások húzódnak meg. A német parlamenti pártok együttes szándéka alapján a Bundestag még a héten napirendre tűzi a kérdést, hogy ezáltal is támogatásukról biztosítsák a kormány törekvéseit.

– 289 – E. –

Lássa:

II. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

⁶⁹⁶ AZ ENSZ Biztonsági tanácsának az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, a Francia Köztársaság, a Kínai Népköztársaság és a Szovjetunió, majd annak széthullása után az Oroszországi Föderáció a tagja.

Rejtjeltávirat Hágából. Az Európai Közösségek dilemmája Szerbia és Horvátország
függetlenségének elismerése miatt

1991. november 14.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Hága

Azonosító: HGA20162

Érkezett: 91. 11. 14. 17:48

Készítette: Tó.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Holland dilemma Szerbia és Horvátország elismerésével kapcsolatban

46, 47, 44, 45, 13, 24, 29

47/82-re

Visser, Lubbers miniszterelnök tanácsadója, az Általánosügyi Minisztérium főtanácsosa kifejtette:

Az EK „rettenetes dilemma” előtt áll, hogy elismerje-e külön Szerbia és külön Horvátország szuverenitását. Sok érv szól amellett, hogy ezt mihamarább meg kell tenni. A döntés azonban nagyon nehéz, mert az elismerés nem oldja meg a következő problémákat:

a. Az elismeréssel a kisebbségek az adott, új állam keretében még kiszolgáltatottabb helyzetbe kerülnek. A jugoszláviai törvények alkalmazását valószínűleg megszüntetik, s a felfokozott nacionalizmus szellemében a kisebbségek kárára új „rendezés” jöhet létre.

b. Az elismerés csak elvileg könnyíti meg a gazdasági szankciók alkalmazását. Az sem világos, mely köztársaságokat kell majd „Nagy-Szerbiához” sorolni, azaz, hogy mekkora földrajzi térségre terjedjen ki az esetleges gazdasági embargó. Senki sem tudja pl. azt sem, hogy hogyan alkalmazhatók gazdasági szankciók Szerbia ellen úgy, hogy azok ne sújtsák pl. Bosznia-Hercegovinát, amikor a jugoszláv gazdaság

meglehetősen integrálódott állapotban van. Az olajembargó pl. hatástalan lenne, mert Szerbia Románia felől bármikor hozzájuthat az olajhoz.

c. A VMDK folyamatos jelentése a hágai konferencián azért nem volt biztosítható, mert ebbe a szerb küldöttség nem egyezett bele. Szerbiával viszont tárgyalni kell, ameddig egyáltalán lehet. A konferencia olyan ponthoz érkezhetsz, hogy a szerb küldöttség – a magyar és az albán jelenléttől függetlenül – egyáltalán nem jelenik meg Hágában.

d. Az elismerés azt a problémát is felveti, hogy hogyan állítható helyre Horvátország eredeti, korábban államivá váló határa.

Az elismerés tehát nemzetközisíti a konfliktust, ami pl. Szerbiának Magyarország irányába mindig is célja volt. Az elismeréssel nemzetközi konfliktus keletkezik közel Európa földrajzi középpontjához, amit még súlyosbít a határok rendezetlensége, sőt erőszakkal történő és még mindig folyamatban lévő megváltoztatása.

e. Jellemző, hogy a nagy nyugati hírügynökségek, elsősorban az amerikai, az angol és a francia, befolyás alatt állnak, még mindig nem tájékoztatnának kellő objektivitással a jugoszláv helyzetről, a *Trouw* napilap⁶⁹⁷ pl. november 4-én ezektől a hírügynökségektől az alábbi mondatot hozza az első oldalon: „Nyugati diplomáták meglepetéssel reagáltak a harc hirtelen fellángolására.” Nem lett tudni, meddig tart még ez a hónapok óta folyamatos „meglepődés”. A holland közvéleményt ezek a tragikomikus híradások egyre kevésbé tévesztik meg, mert a holland turisták már évek óta óriási számban keresték fel turistaként Jugoszláviát. Megtévesztő akciók arra utalnak, hogy az elismerést még mindig jelentős erők ellenzik, de nem Hollandiában. Ez a meglepetést színlelő propaganda azonban egyre kevésbé tartható: megérett a helyzet az EK-álláspont megvalósítására.

– 48 –

Lásza:

II. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

VIII. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

Európai Együttműködési Főosztály

⁶⁹⁷ A protestáns *Trouw* (magyarul: Hűség) holland lapot a holland ellenállók alapították 1943-ban. A második világháború után napilappá vált, 1967-től világi irányba mozdult el. A 20. század végén a napi példányszáma 133 ezer körül alakult, napjainkban is megjelenik.

Európai Integrációs Főosztály
Biztonságpolitikai és Leszerelési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

376.

Rejtjeltávirat Rómából. Az Apostoli Szentszék Memoranduma Horvátország
és Szlovénia elismeréséről

1991. november 27.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Róma

Azonosító: ROM009573

Érkezett: 91. 11. 27. 10:58

Készítette: VL.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Azonnal!

44, 2

A tegnapi napon, november 26-án 18 órára Sodano bíboros, államtitkár értekezletre hívta össze az EBEÉ-országok Szentszékben akkreditált nagyköveteit. Az értekezleten részt vett Mons. Tauran érsek „külügyminiszter” és munkatársa Lebaupin is.

Bevezetőként kiosztották a VAT/FAX/32/1991. számon megküldött memorandumot, kérve annak kormányainkhoz való továbbítását. Azt követően megindokolták az abban foglalt állásfoglalást, kifejezve azt a reményt, hogy a tagországok azzal egyetértenek.

Kiemelték, hogy a memorandumban foglaltak elvi alapjául azok az eszmék szolgálnak, amelyeket a helsinki megállapodás és az azóta létrejött nemzetközi szerződések

520

tartalmaznak, s amelyeket az aláíró országok valamennyien elfogadtak. Az aláíró országok között van Jugoszlávia is, ahol most mindezeket az eszméket és megállapodásokat agresszíven megsértik, rettenetes szenvedést okozva az ott élő népeknek. Ezért szolt már ismételten erről a kérdésről II. János Pál pápa.

A Szentszék úgy látja, hogy eljött az ideje az EBEÉ tagországainak hatékonyabb közös fellépésére, amely utat nyithatna az ENSZ lépéseinek is. Természetesen ez nem zárja ki az egyes országok külön-külön tett állásfoglalását sem. Ilyen lehetne az elismerése az egyes tagországok önállóságának „de jure”, „de facto” vagy „kondicionált” formában.)

A Szentszék szívesen venne reagálást az államoktól, akár írásban, akár szóban. Ezt Katona Tamás államtitkár úr szíves figyelmébe ajánlom.

Lebeaupin úrnak megemlítettem, hogy kormányunk magatartását e kérdésben eddig is e memorandum szellemisége határozta meg, s kiemeltem a vajdasági magyarság helyzetének és jövőjének meghatározó voltát.

– 25 – Keresztes Sándor

Lássa:

IV. Területi Főosztály

VIII. Területi Főosztály

EE Főosztály

EI Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

A Szentszék november 26-án átadott Memorandumára hivatkozással nagykövetünk – egyetértés esetén – Miniszterelnök Úr üzeneteként továbbítaná az alábbiakat:

A Magyar Köztársaság Kormánya rendkívül nagyra értékeli és osztja a Szentszéknek a Memorandumban kifejtett álláspontját Szlovénia, Horvátország és azon jugoszláv köztársaságok elismerésének módjáról, körülményeiről, amelyek azt a népeiket megillető önrendelkezési jog érvényesítésére vonatkozó óhajukat demokratikusan kifejezésre juttatták.

Különös jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy az elismerést megelőzően az érintett délszláv államok garantálják a területükön élő nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak maradéktalan érvényesülését.

A Magyar Köztársaság eddig követett kiegyensúlyozott politikájával a jugoszláviai válság békés és demokratikus úton történő rendezését, a népek önrendelkezési jogának, az emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartását igyekezett elmozdítani. A Szentszék előtt jól ismertek azok az okok, amelyek miatt a Magyar Köztársaság nem ismerheti el elsőként a szuverenitásukat kinyilvánító délszláv köztársaságokat. Ezért is szorgalmazzuk a válság megoldása érdekében a nemzetközi közösség együttes és határozott fellépését, egyeztetjük politikánkat az Európai Közösségek tagállamaival, az EBEÉ-államokkal. Ha – reményeink szerint – az államok egy csoportja megteszi a döntő lépést a délszláv köztársaságok elismerésének útján, Magyarország késlekedés nélkül hasonlóan fog cselekedni. Rámutatunk egyúttal arra, hogy a Szerbiában élő mintegy félmillió lélekszámú magyarság, amelyre egyre súlyosabb nyomás nehezedik, számít a nemzetközi közösség szolidaritására és védelmére abban az esetben, ha a Jugoszlávia dezintegrálódása nyomán kialakuló helyzetben az őt fizikai létében is fenyegető veszélyek fokozódnának.

Budapest, 1991. november 28.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

377.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismeréséről

1991. december 11.

Külügyminisztérium
IV. Területi Főosztály

Szigorúan titkos!
Érvényes: Visszavonásig!

Feljegyzés

Tárgy: A jugoszláv köztársaságok elismerése

A hat jugoszláv köztársaságból négyen (Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina és Macedónia) a nemzetközi jogi normáknak megfelelő, alkotmányos módon kinyilvánították függetlenségi szándékukat. A föderáció még működő intézményei (Jugoszláv Néphadsereg, szövetségi Külügyminisztérium) teljesen az őket önkényesen kisajátító szerb és Crna Gora-i képviselőkből álló csonka Államelnökség és szövetségi parlament irányítása alá kerültek (munkájukban horvát és szlovén képviselők egyáltalán nem vesznek részt).

Álláspontunk szerint helytálló a hágai békekonferencia döntőbizottságának állásfoglalása, mely szerint a jugoszláv föderáció, mint nemzetközi jogalany megszűnően van, és a jogalanyiség utódlásáról csak valamennyi jugoszláv köztársaság közösen dönthet, tehát a jogfolytonosságot egyetlen köztársaság sem sajátíthatja ki.

Véleményünk szerint a fentiekből következik, hogy a szövetségi szervek nem tölthetik be az alkotmány szerint Jugoszláviát alkotó egyenrangú, föderatív köztársasági egységek képviselőtét a nemzetközi életben.

A JSZSZK nemzetközi jogalanyiségének megszűnéséből következik, hogy a föderációt alkotó valamennyi szuverén köztársaságnak nemzetközi jogalannyá kell válnia. Ezen az elvi alapon egyetlen jugoszláv köztársaságtól sem lehet megtagadni a nemzetközi elismerést, jogi szempontból nem lehet szelektálni az egyes köztársaságok között. Rendkívül veszélyes lehet, ha nemzetközi tényezők csak Szlovéniát és Horvátországot ismerik el, mert ezáltal közvetve segítenének Szerbiának, hogy az Jugoszlávia jogutódjaként lépjen fel Bosznia-Hercegovinával és Macedóniával szemben, ami a háborút kiterjesztené a muzulmánok és macedónok lakta vidékekre is. A szerb vezetés és a Jugoszláv Néphadsereg tisztikarának egész Európára nézve veszélyes területszerzési precedenst teremtő szándékát egyedül úgy lehet megakadályozni, hogy a nemzetközi közösség valamennyi jugoszláviai köztársaságot az alkotmányban rögzített határaik között ismer el.

Eddigi információink alapján a főbb nemzetközi tényezők az elismeréssel kapcsolatban a következő álláspontokat képviselik (bár az EK-n belüli alku és a hadszíntéri cselekmények függvényében ezek folyamatosan változnak):

December 16-án az EK-külügyminiszterek nyilvánosságra hozzák döntésüket a jugoszláviai köztársaságok elismerésével kapcsolatban. Az Európai Unióban betöltött kulcspozíciója alapján Németország képes lehet kieszközölni egységes elismerést az EK részéről. Ha ez nem sikerülne, akkor Németország, Olaszország, Ausztria, a Benelux államok és a skandináv államok készek egyoldalúan elismerni Horvátországot

és Szlovéniát (a többi köztársaság elismeréséről egyelőre hallgatnak, így nem kizárt, hogy azokat esetleg feláldoznák Szerbia kiengesztelése érdekében, ami a konfliktust muzulmán–keresztény összecsapássá változtatná).

Franciaország tisztában van a horvátországi és szlovéniai német–olasz érdekelt-séggel, ezt ellensúlyozandó Szerbiában meg akarja őrizni pozíciót, ezért késleltetni szeretné az elismerést.

Nagy-Britannia rendelkezik az EK-n belül egyedül azonnal hadra fogható inter-venciós alakulatokkal, melyeket nem kíván bevetni az elismerést követően a létrejövő szuverén államok védelmében, ezért az elismerést csak a szerb törekvések megfékezése végső eszközeként kívánja alkalmazni.

Spanyolország és Görögország a köztársaságok függetlenségének elismerését egyér-telműen ellenzi.

Az USA az eseményeket egyelőre távolról figyeli, lépései az EK mögött jelentős késésben vannak. A problémát az európai térségre kívánja lokalizálni, fél annak szov-jetunióbeli kihatásától. Az ENSZ-színekben közvetítő Cyrus Vance szerint Horvát-ország és Szerbia kivételével valamennyi jugoszláv köztársaságot el kell ismerni, e két köztársaságot pedig csak akkor, ha megállapodtak a tűzszünetről és a határokról. Az USA nem kívánja, hogy a független horvát állam nemzetközi segítséggel felfegy-verkezzen és a háború még nagyobb méreteket öltjön.

A de jure még létező szovjet központi vezetés Szerbiával szimpatizál, ellenzi Ju-goszlávia szétesését, de a külföldi segélyeknek kiszolgáltatottan kénytelen igazodni az EK álláspontjához.

Bulgária kinyilvánította, hogy elismeri a független jugoszláv köztársaságokat, Ro-mánia igyekszik Szerbiát támogatni, de francia és olasz nyomásra álláspontja az utóbbi időben rugalmasabbá vált.

A visegrádi hármas részéről célszerű lenne az együttes elismerést összehangolni, bár a cseh és szlovák belső helyzet jugoszláviaira emlékeztető aspektusai miatt a közös álláspont kidolgozása akadályokba ütközhet.

Budapest, 1991. december 11.

*Aláírás*⁶⁹⁸

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

⁶⁹⁸ Nem olvasható kézírással.

Rejtjeltávirat Londonból. Douglas Hogg brit külügyi államminiszter megítélése
a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismeréséről

1991. december 13.

KÜM Távközlési Osztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító: LON20454

Érkezett: 91. 12. 13. 12:41

Készítette: Skul

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: Hogg brit külügyi államminiszter Jugoszlávia volt tagköztársaságainak elismeréséről

45, 47

Douglas Hogg külügyi államminiszter az Országgyűlés Külügyi Bizottsága delegációjának kifejtette, hogy Jugoszláviával kapcsolatban is érvényesnek tartják a népek önrendelkezési elvét, de ennek megvalósítását mindig sok tényező együttes vizsgálatával lehet támogatni. A tagköztársaságok elismerését illetően a brit habozás nem az elismerésre magára, hanem inkább annak időzítésére vonatkozik. Brit részről úgy vélik, hogy az elismerés a jelenlegi helyzetben nem biztosítana jobb feltételeket a rendezési folyamathoz. Éppen ellenkezőleg, egyrészt várhatóan felbőszítené a szerbeket, amely a harcok intenzifikálásához vezethetne, másrészt az eredményeket ígérő hágai békekonferencia végét jelentené, harmadrészt az elismerők egy fontos befolyásolási tényezőről mondanának le az egyes tagköztársaságok emberi és kisebbségi jogi politikáját illetően, negyedrészt ez egyfajta precedensként szolgálna az egész térség szeparatista erőinek. Nem látják biztosítotttnak továbbá az előfeltételt, a tartós tűzszünetet sem. Ugyanakkor világossá kívánják tenni a szerbeknek, hogy jelenlegi politikájuk a nemzetközi közösség elutasításával találkozik. Nagy-Britannia az ENSZ békefenntartó akciójában csak logisztikai támogatással és kisegítő csoportokkal venne részt.

David Howell, az Alsóház Külügyi Bizottságának elnöke a magyar delegációnak elmondta, hogy egyes tagköztársaságok nemzetközi elismerésére előbb-utóbb sor

kerüli, de azt brit részről egy átfogó rendezési csomagterv keretében képzelik el, amelynek feltételei még nem teremtdtek meg teljesen. A rendezésnek a függetlenség elismerése mellett garanciákat kell adnia az utódállamok közötti nemzeti, kisebbségi konfliktusok jövőbeni tárgyalásos feloldására is

– 171 – A. –

Lássa:

I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Parlamenti titkárság

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

379.

A Külügyminisztérium előterjesztése a Kormánynak a volt jugoszláv
tagköztársaságok függetlenségének elismerésére

1991. december 18.

Külügyminisztérium

Szigorúan titkos!

Kormányelőterjesztés

1991. december 16-án az EK külügyminiszteri tanácsának ülésén megállapodás jött létre a jugoszláv köztársaságok elismerésének módjáról.

Az elismerést kérő köztársaságoknak december 23-ig kell erre vonatkozó igényüket eljuttatniuk a hágai Jugoszlávia-konferencia elnökéhez, kötelezettséget vállalva az EK nyilatkozatában felsorolt kritériumok betartására. A Jugoszlávia-konferencia által létrehozott Döntőbizottság véleményezi a betérjesztett kérelmeket, amelynek alapján az elismerésről az EK január 15-én dönt.

526

Az EK-nyilatkozatban felsorolt, az elismeréshez szükséges feltételek a következők: az ENSZ Alapokmányának, az EBEÉ-dokumentumoknak, a jogállam, a demokrácia és az emberi jogok tiszteletben tartása; az etnikai és nemzeti kisebbségek jogainak garantálása; a határok sérthetlenségének tiszteletben tartása, azok békés s megegyezéssel alapon történő módosításának megengedésével; a leszerelés, a regionális biztonság és stabilitás elősegítése; az államutódlás s a regionális ellentétek megegyezéssel, döntőbíráskodás által történő rendezése.

A jugoszláv köztársaságok elismerésével kapcsolatban követett politikánk szerint el kell ismerni mindazon délszláv nemzetek önrendelkezéshez való jogát, amelyek annak érvényesítésére vonatkozó igényüket demokratikus módon kifejezték.

A Külügyminisztérium javasolja a kormánynak:

1. Hozzon döntést mindazon jugoszláv köztársaságok elismeréséről, amelyek azt az EK által meghatározott módon és feltételek mellett kérik, s amelyeket az EK államai, vagy azok nagyobb része január 15-én elismer. Valószínűsíthető, hogy ezek a köztársaságok Szlovénia, Horvátország és Macedónia lesznek. A kormánydöntés azonban egyelőre ne nevezze meg az általunk elismerésre kerülő köztársaságokat.

2. A jugoszláv köztársaságok elismerését az EK-tagállamok által történt elismerés után 24 órával jelentsük be (várhatóan január 16-án). A bejelentés módját és szintjét a pillanatnyi körülményekhez igazítsuk. A bejelentés időpontjával egy időben jegyzékben közöljük az elismert köztársaságok kormányaival az elismerés tényét és a diplomáciai kapcsolatokat felvételét.

3. A jugoszláv köztársaságok elismerésével kapcsolatos lépésünket előzetesen egyeztessük az EK tagállamaival, Lengyelországgal és Csehszlovákiával, Ausztriával, Bulgáriával, valamint az Egyesült Államokkal.

4. Jugoszlávia utódlásának kérdésében az EK kialakított, konkrét elképzeléssel nem rendelkezik. Elvi álláspontja szerint az utódlásról tárgyalások útján kell dönteni. Az EK-tagállamokkal folytatott konzultációk során szorgalmazzuk az erre vonatkozó elképzelések mielőbbi kialakítását. Azt megelőzően Magyarország maga ne foglaljon nyilvánosan állást az utódlás kérdésében. (Érdekeinknek az felelne meg, ha a Jugoszlávia területén létrejövő összes állam, illetve államalakulat egyaránt jogutódja lenne a megszűnt Jugoszláviának.)

5. Az elismerésig terjedő időszakban a tárcák tegyenek előkészületeket a független köztársaságokkal való együttműködés kialakítására.

6. Készüljünk fel arra, hogy Szerbia, illetve a Jugoszláv Néphadsereg olyan intézkedéseket tesz, amelyek veszélyeztetik Magyarország biztonságát, gazdasági érdekeit, a vajdasági magyar kisebbséget. Így az alábbi fejlemények is valószínűsíthetők:

– Korlátozott fegyveres akciók Magyarország ellen, terrorakciók menekülttáborok ellen.

– A menekültek számának ugrásszerű növekedése a szlavóniai hadműveletek, valamint a vajdasági magyarság elleni támadások következményeképpen.

– A Vajdaság etnikai összetételének erőszakos megváltoztatását célzó politika⁶⁹⁹ még intenzívebbé válása.

– A Magyarországon átmenő áru- és személytranszit megnehezítése, esetleg megbénítása szerb részről.

Javasoljuk, hogy az elismerésig terjedő időszakban Szlovénia és Horvátország irányában jóindulatú és az eddigi de facto elismerésükkel egyenértékű politikánkat folytassuk. Ugyanakkor határozottan lépünk fel a magyar szuverenitás horvát részről történő megsértésével szemben is. Szerbiával szemben ne lépünk fel provokatívan és ellenségesen, de minden velünk szemben barátságtalan vagy a vajdasági magyarság elleni szerb lépés esetén alkalmazzuk a rendelkezésünkre álló eszközöket (pótlólagos szövetségi, illetve szerb tranzitigények eddigi teljesítésének beszüntetése).

Budapest, 1991. december 18.

Külügyminisztérium

Szigorúan titkos!

⁶⁹⁹ Az 1918-at követő első impériumváltás után az első délszláv állam hatóságai 1924-ig megközelítőleg 45 000 magyart utasítottak ki az országból, ezzel párhuzamosan 1920 és 1939 között körülbelül 35-40 ezer délvidéki magyar vándorolt ki a tengerentúlra. A jugoszláv hatóságok 1920 és 1941 között az agrárreform keretében mintegy százezer szerb parasztcsaládot telepítettek a Vajdaságba. 1944 végén, 1945 elején a jugoszláv kommunista hatóságok által elkövetett etnikai tisztogatások pontos számát a mai napig nem ismerjük – a becslések 10 és 40 ezer főt tesznek ki. Ezzel párhuzamosan mintegy 3000 délvidéki magyar hagyta el az országot, a bácskai és a bánási németeket a kollektív bűnösség elve alapján megsemmisítőtáborokba hurcolták, a túlélőket pedig kitelepítették. 1945 szeptembere és 1947 júliusa között a jugoszláv hatóságok 225 696 szlávot (162 447 szerbet, 40 176 montenegróit, 12 000 macedónt, 7134 horvátot, 2091 szlovént stb.) telepítettek a történelmi Délvidékre. A második délszláv állam szétesésének éveiben, majd a Horvátország területén kikiáltott Krajina Szerb Köztársaság összeomlását és a boszniai szerb csapatok vereségeit, visszavonulását (1995. augusztust) követően, 1996 tavaszáig közel negyedmilliónyi szerb menekült érkezett a Vajdaságba, háromnegyed részben Délnyugat-Bácskába és a Szerémségbe. A szerb menekültek letelepítése és a kisebbségek (többszire anyaországaik felé mutató) fokozódó elköltözése, asszimilációja miatt 1991–2002 között a szerbek aránya a Vajdaság össznépességén belül 56,8 %-ról 65%-ra nőtt, a kisebbségeké 33,4%-ról 28,1%-ra csökkent.

Kormányelőterjesztés

1991. december 16-án az EK külügyminiszteri tanácsának ülésén megállapodás jött létre a jugoszláv köztársaságok elismerésére vonatkozóan. A kétszakaszos folyamat keretében elismerik mindazokat a köztársaságokat, amelyek azt december 23-ig kérik a hágai Jugoszlávia-konferenciától, s amelynek döntőbizottsága január 15-ig esedékes határozata szerint megfelelnek az elismerés MK által támasztott feltételeinek. Ezek a feltételek az ENSZ- és az EBESZ-dokumentumok, a nemzetközi kötelezettségek, a határok, az emberi, valamint a kisebbségi jogok tiszteletben tartására vonatkoznak.

A jugoszláv köztársaságok elismerésével kapcsolatban eddigi álláspontunk az volt, el kell ismerni azon délszláv nemzetek önrendelkezéshez való jogát, amelyek annak érvényesítésére vonatkozó igényüket demokratikus módon kifejezték. Horvátország és Szlovénia mellett valószínű Macedónia is bejelenti igényét.

A Külügyminisztérium javasolja a kormánynak, hogy hozzon döntést mindazon jugoszláv köztársaságok elismeréséről, amelyek azt az EK által meghatározott módon és feltételek mellett kérik. A határozat egyelőre ne nevezze meg a bejelentést.

A jugoszláv köztársaságok elismerését az EK-tagállamok által történt elismerés után 24 órával jelentsük be. A bejelentés módját és szintjét a pillanatnyi körülményekhez igazítsuk. Ezzel egy időben jegyzékben közöljük a horvát és a szlovén Külügyminisztériummal az elismerés tényét, a diplomáciai kapcsolatok felvételének a szándékát.

A jugoszláv köztársaságok elismerésével kapcsolatos lépésünket előzetesen egyeztessük az EK tagállamaival, a visegrádi hármakkal, Ausztriával, Bulgáriával, valamint az Egyesült Államokkal.

A jugoszláv köztársaságok elismerése felveti az államutódlás kérdését. Ezzel kapcsolatban az EK-nak csak elvi álláspontja van, nevezetesen, hogy az utódlást tárgyalásos úton kell rendezni. Az EK-tagállamokkal folytatott konzultációk során szorgalmazzuk, hogy döntsenek az utódlás ügyében is, de Magyarország maga ne foglaljon állást egyik jugoszláv köztársaság felé se ebben a kérdésben. Megjegyzés: érdekeinknek az felelne meg, ha a Jugoszlávia területén létrejövő összes állam, illetve államalakulat egyaránt jogutódja lenne a megszűnt Jugoszláviának.

Javasoljuk, hogy a kormány adjon utasítást a tárcáknak, hogy az elismerésig terjedő időszakban készítsék elő az utódállamokkal kialakítandó intézményes együttműködés kereteit (mérjék fel, milyen eddigi kétoldalú szerződések módosítására, átvételére vagy új szerződések kötésére van szükség). A tárcák készüljenek fel az új államok elismerése után valószínűsíthető helyzetre. Szerbia, illetve a Jugoszláv Néphadsereg részéről ugyanis számítani lehet olyan intézkedésekre, amelyek veszélyeztethetik Magyarországot biztonságát, gazdasági-kereskedelmi érdekeit, a vajdasági magyar kisebbséget. Nem kizárt korlátozott fegyveres akciók indítása magyar terület ellen. Az elismerés

után esetleg fellángoló harcok újabb tízezreket űzhetnek el lakóhelyükről Közép-Szlavóniában. Nem kizárt magyarországi menekülttáborok elleni terrorakciók indítása.

Több jel is utal arra, hogy a szerb hatóságok a Baranyában alkalmazott stratégiát kívánják érvényesíteni Vajdaságban is. A magyarság elleni retorziók tízezreket készíthetnek menekülésre a Vajdaságból.

Szerbia kísérletet tehet a Magyarországon átmenő áru- és személytranzit-forgalom megnehezítésére, esetleg megbénítására.

Javasoljuk, hogy az elismerésig terjedő időszakban Szlovénia és Horvátország irányában jó indulatú és az eddigi de facto elismerésükkel egyenértékű politikánkat folytassuk. Szerbiával szemben ne lépünk fel provokatívan és ellenségesen, de minden velünk szemben barátságtalan vagy a vajdasági magyarság elleni szerb lépés esetén alkalmazzuk a rendelkezésünkre álló eszközöket (pótlólagos szövetségi, illetve szerb tranzitigények eddigi teljesítésének beszüntetése). Horvátországtól ugyanúgy ne tűrjük el a területi szuverenitásunkat sértő akciókat.

Budapest, 1991. december 18.

MNL OL XIX-J-1-j 33. d.

380.

Rejtjeltávirat Washingtonból. Amerikai–horvát tárgylások a délszláv háborúról

1991. december 20.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirata

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító: WAS20582

Érkezett: 91. 12. 20. 17.59

Készítette: NÓR.

Ellenőrizte: *Kézírással*

Tárgy: USA-álláspont Horvátországról

05, 45, 47

530

Washingtoni horvát forrásokból származó információink szerint 1991. december 16-án a SD-ben meglehetősen éles hangvételű beszélgetésre került sor az amerikai külügyi adminisztráció és a megszállt horvát területek előljárói között. Eagleburger fogadta Zlatko Karamarićot, Eszék polgármesterét, Petar Poljanićot, Dubrovnik polgármesterét, Frane Golemet, a Horvát Köztársaság USA-beli képviselőjét, valamint néhány tanácsadójukat. Amerikai részről néhány külügyminisztériumi tisztviselő mellett jelen volt még Chris Smith és Frank Wolf képviselő.

Miután a polgármesterek röviden ismertették a városaik által elszenvedett embervesztéseket és anyagi károkat, rámutattak: az USA habozó magatartása a kommunizmust segíti ebben az általuk ideológiáinak nevezett háborúban. Eagleburger kérdésére, hogy mit kellene az USA-nak tennie, azt válaszolták, hogy az amerikai kormánynak el kellene ismernie Horvátországot, s kifejtették, hogy ez a lépés miért vethetne véget a háborúnak. Eagleburger szemére vetették, hogy a „másik oldalt” támogatja azzal, hogy időt és teret ad nekik a habozással. A szerb oldalt segíti a be nem avatkozás. Amennyiben az USA nem lép fel, Dubrovnik 15 nap múlva a földdel lesz egyenlő. Egy amerikai hajónak az Adrián óriási pszichológiai hatása volna.

Az amerikai fél elismerte, hogy a horvátországi helyzet elfogadhatatlan, s emlékeztetett arra, hogy Baker külügyminiszter már szeptemberben tudatta a szerbekkel, hogy „tetteik miatt az USA állandó ellenséges érzületével” kell számolniuk, s Washington – semmiféle erőszakos határváltoztatást nem fogad el. Eagleburger ugyanakkor arra is utalt, hogy az amerikai Kormány már két éve leszögezte, hogy az egyoldalú függetlenségkikiáltások komoly következményekkel járhatnak. Az amerikai fél szerint Cyrus Vance, Lord Carrington és Perez De Cuellar osztoznak Washington véleményében, mely szerint Horvátország nemzetközi elismerése csak további területek elfoglalására sarkallná a szerbeket, akik a harcokat még Bosznia-Hercegovinára és Macedóniára is kiterjesztenék. Hozzátette, hogy álláspontjukat közölték az EK-val is.

Dr. Golem célzására, aki szerint kb. 2,5 millió, 70%-ban republikánus párti horvát él az USA-ban, Eagleburger azt válaszolta, hogy Washington az amerikai érdekeknek megfelelően alakítja külpolitikáját, hozzátéve, hogy nem örül az ilyen megjegyzéseknek. Eagleburger megjegyezte, hogy még ha az USA-ban élő horvátoknak sikerülne is elérniük az ő leváltását, az amerikai politika akkor sem változna, mivel azt Bush elnök és Baker külügyminiszter alakítja.

Később, mikor a dubrovnikai polgármester ismét felvetette az elismerés kérdését, a külügyminiszter-helyettes azt felelte: „Lehet, hogy Önnek igaza van, de én ismerem Miloševićet. Tudjuk, hogy Jugoszláviát nem lehet visszaállítani, de az, ahogyan Jugoszláviát kezeljük, összefügg azzal, ahogyan a szovjet kérdést kell kezelnünk.”

Eagleburger végül kijelentette, hogy december 18-tól kezdődően az USA 3 millió dollár értékű segílyt juttat el Ausztrián keresztül Horvátországba, s további

élelmiszer- és gyógyszer szállítványok küldésére is készen állnak. A beszélgetés végén még leszögezte, hogy a horvátok nem agresszorok, hanem agresszió áldozatai.

Jelenti: Bollobás

– 347 – T.

Lássa:

A Miniszter Kabinet Irodája

I. Területi Főosztály

IV: Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 34. d.

381.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének akcióterve a délszláv háborúban

1992. január 3.

Az ENSZ béketerve

Kéksisakosok telepítését irányozza elő Horvátország szerb lakta vidékein. – A Biztonsági Tanács dönt az akció megkezdéséről. – Az ENSZ békefenntartó erőinek jugoszláviai bevetéséről a Biztonsági Tanácsnak kell döntenie a főtitkár javaslatára. A javaslat koncepcióját Cyrus Vance és Marrack Gouding készítette elő. Erről a koncepcióról tárgyaltak a jugoszláviai vezetőkkel. Az ENSZ-főtitkár azonban a javaslatot csak akkor terjeszti elő, ha meggyőződik arról, hogy a viszály minden részvevője eleget tesz a vállalt kötelezettségeknek. Ezek között a legfontosabb a feltétlen tűzszünet, összhangban az 1991. november 23-án Genfben kötött megállapodással.

Íme az ENSZ jugoszláviai akciójának terve egyelőre nem hivatalos fordításban:

ÁLTALÁNOS ELVEK

1.

Az ENSZ békeakciójának ideiglenesnek kell lennie, és az a feladata, hogy békét és biztonságot teremtsen a jugoszláviai válság átfogó megoldására vonatkozó tárgyalásokhoz. Ez a terv nem vetítené előre a tárgyalások kimenetelét.

2.

Az akciót az ENSZ Biztonsági Tanácsa indítaná el a főtitkár javaslatára. A javaslat beterjesztése előtt a főtitkárnak meg kell győződnie arról, hogy a viszály minden részese komolyan és folyamatosan betartja a megbeszélteket, beleértve az 1991. november 23-án Genfben kötött tűzszünet feltétlen betartását is. Különmegbízottja által a főtitkárnak szilárd garanciákat kell kapnia arról, hogy minden viszályban levő fél elfogadta a koncepciót, amelyet a Biztonsági Tanács elé terjesztenek, és minden lehető támogatást megad a zavartalan békeakcióhoz.

3.

Az akció érvényesítéséhez szükséges katonai és rendőrségi erőket az ENSZ tagállamainak kormányai biztosítják önkéntes alapon, és a főtitkár kérésére. A BT a jugoszláviai felekkel folytatott konzultációk után a főtitkártól kapott javaslat alapján hagyja jóvá az országok részvételét.

4.

A békeakció minden résztvevője az ENSZ-főtitkárnak tartozik engedelmességgel, és nem kaphat operatív parancsokat a nemzeti hatalomtól. Ezeknek az erőknek teljesen pártatlannak kell lenniük a viszályban érintett felekkel szemben. A fegyveres erők olyan utasítást kapnának, hogy csak végszükségben és természetesen önvédelemből használjanak fegyvert.

5.

A gyakorlathoz híven a BT az akció időtartamát hat hónapban állapítaná meg. A jugoszláviai akció addig tartana, amíg a konfliktust meg nem oldanák. A főtitkár hathavonként rendszeresen tájékoztatná a Biztonsági Tanácsot a történekről. E jelentésekben javasolhatja az akció esetleges meghosszabbítását is.

6.

Az akciót közösen finanszíroznák az ENSZ tagállamai. Ugyanakkor a különböző jugoszláviai hatóságoktól elvárják, hogy ingyen a világszervezet rendelkezésére bocsássák

a művelethez szükséges maximális elhelyezést és egyéb objektumokat, élelmet és üzemanyagot. Felszólítanák még őket, hogy kössenek megállapodást a világszervezettel a kedvezményeikről, sérthetetlenségről és engedményeikről, különösen pedig a kommunikációs és mozgásszabadságról, ami az akció és végrehajtói számára fontos.

ALAPKONCEPCIÓK

7.

Az ENSZ csapatai és rendőrmegfigyelői Horvátország meghatározott részeiben lennének elhelyezve, s e részeket „az ENSZ védnöksége alatt álló területnek” jelölnék meg. Ezekről a területekről minden fegyveres erőt ki kell vonni vagy le kell fegyverezni. Az ENSZ csapatainak feladata az lenne, hogy biztosítsák e területek demilitarizáltságát, és megvédjék lakóikat a fegyveres támadások veszélyétől. A rendőrmegfigyelőknek biztosítaniuk kell, hogy a helyi rendőrség úgy végezze feladatát, hogy közben ne tegyen megkülönböztetést nemzetiségek között, vagy visszaélést bárki emberi jogaival. Ha az ENSZ erői átveszik a felelősséget az ENSZ védnöksége alatt álló területeken (az UNPAS), a JNH egységeit kivonnák Horvátország többi részéből is. Az ENSZ erői szükség esetén segítenének a világszervezet humanitárius ügynökségeinek munkájában, a menekültek visszatelepítésében, ha lesz, aki vissza akar térni az ENSZ védnöksége alatt álló területen levő otthonába.

AZ ENSZ VÉDNÖKSÉGE ALATT ÁLLÓ TERÜLETEK

8.

Az ENSZ védnöksége alatt álló területek (a továbbiakban az UNPAS) Horvátországnak azon részein lennének, amelyekben a főtitkár értékelése szerint különleges bánásmódot kell szavatolni egy bizonyos időszakra, hogy biztosítsák a tartós tűzszünetet. Ilyen területek a szerbek által többségben vagy jelentősebb kisebbségben lakott területek, ahol a feszültség a közelmúltban fegyveres összetűzéshez vezetett. Ez a bánásmód ideiglenes lenne, és nem vetítené előre a politikai tárgyalások kimenetelét – amint már elhangzott.

9.

UNPAS-nak a terv szerint három területet minősítenének: Kelet-Szlavóniát, Nyugat-Szlavóniát és Krajínát. A következő községek vagy községrészek tartoznának hozzájuk: Pélmonostor, Eszék község Eszék várostól keletre eső területei, Vukovár és

Vinkovci keleti vidékének néhány falva (Kelet-Szlavónia); Grubisno polje, Daruvár, Pakrac, Nova Gradiška nyugati részei és Novska keleti részei (Nyugat-Szlavónia); Kostajnica, Petrinja, Dvor, Glina, Vrgin most, Vojnić, Slunj, Titova Korenica, Donji Lapac, Gracac, Obrovac, Benkovac és Knin (Krajina).

A felsorolt területek pontos határait az ENSZ erőinek előőrse határozza meg, miután a helyi vezetőkkel konzultált, és még mielőtt az erőket elosztják.

AZ ENSZ-ERŐK ELHELYEZÉSE ÉS FUNKCIÓI

10.

Az UNPAS lakosainak védelmét az ENSZ gyalogsági erői és polgári rendőrségi megfigyelői biztosítanák. A gyalogság arról gondoskodna, hogy az ENSZ védnöksége alatt álló területek demilitarizáltak maradjanak. A rendőrségi megfigyelők a helyi rendőrség munkájára felügyelnének.

11.

Az ENSZ gyalogosegységeit széthelyeznék az UNPAS teljes területén. Könnyűfegyverzettel rendelkeznének, de páncélos csapatszállítókat és helikoptereket is használnának. Az UNPAS bejáratait ellenőriznék, amihez ellenőrző állomásokat létesítenének minden úton és fő vasútvonalon, amely ezekre a területekre vezet, és a területeken belüli jelentős pontokon is. Ezeken az ellenőrző állomásokon megállítanák és szükség szerint átkutatnák a járműveket és egyéneket, hogy megakadályozzák mindennemű katonai formációk vagy fegyveres csoportok behatolását az ENSZ védnöksége alatt álló területre, továbbá fegyver, lőszer, robbanóanyag és más katonai felszerelés bevitelét. A gyalogosegységek őrzőjáratokat tartanának az egész területen, gyalog, járművel vagy helikopteren. Felülvizsgálnák a panaszok helyénvalóságát, ha gyanú merülne fel, hogy megszegik az UNPAS demilitarizált státusát. Ha rendellenességet fedeznének fel, azt az elkövetővel tárgyalnák meg és szükség esetén a főtitkár értesítené róluk a Biztonsági Tanácsot is. Ha komolyabb feszültség keletkezne a területen élő nemzetiségek között, az ENSZ-erők a két közösség közé állnának, hogy elejét vegyék az ellenségeskedésnek.

12.

A polgári rendőri megfigyelők az ENSZ védelme alatt álló egész területen állomásoznának. Nem lennének felfegyverkezve, nem hatalmazzák fel őket végrehajtó felelősséggel a közrend fenntartásában, ám éber figyelemmel kísérik a helyi rendőri erők munkáját. E cél érdekében minden területen a rendőrségi székhelyekre bejáratosak

lennének, s figyelemmel kísérnék a helyi rendőrséget járőrözés és más feladatainak végrehajtása közben. Kivizsgálnák a diszkriminációra vagy az emberi jogok megsértésére vonatkozó összes panaszt, s jelentést készítenének az ENSZ-erők vezetőjének a diszkrimináció vagy jogsértés eseteiről. Szabadon, bármikor beléphetnének a helyi rendőrség ellenőrzése alá tartozó termekbe és létesítményekbe.

13.

Az ENSZ erőihez tartoznának a katonai megfigyelők csoportjai. Nem fegyvereznék fel őket összhangban az ENSZ meghonosodott gyakorlatával. Kezdetben az ENSZ védelme alatt álló területen állomásoznának, hogy verifikálhassák e területek fegyvermentesítését. Ha végrehajtották a fegyvermentesítést, a katonai megfigyelőket átszállítják Bosznia-Hercegovinának Horvátországgal határos területeire. Az lenne a feladatuk, hogy folyamatosan járőrszolgálatot teljesítsenek, felvegyék a kapcsolatot a helyi hatóságokkal, s figyelmeztessék az ENSZ-erők vezetőjét, ha a nemzetiségek közötti feszültség veszélyeztetné a békét, amelyet az ENSZ védelme alatt álló területen alakítottak ki. Segítséget nyújtanának a helyi nehézségek megoldásában, az agresszióra vagy a nemzetek közötti feszültségre vonatkozó állítások ellenőrzésében. Az ENSZ-erők előhada jelölné ki, pontosan hol helyeznék el a katonai megfigyelőket, miután erről véleményt cseréltek a helyi hatóságokkal. A katonai megfigyelők kisebb osztagát Dubrovnikba küldenék.

14.

Az ENSZ erőinek katonai és rendőri személyzete minél előbb Jugoszláviába érkezne, miután a Biztonsági Tanács úgy dönt, hogy megalakítja ezeket az erőket. Az ENSZ védelme alatt álló mind a három területen egyidejűleg jelennének meg. Az ENSZ erői az e területek feletti védelem átvételét összehangolnák a fegyvermentesítés folyamatával. E cél érdekében teljes mértékben együttműködnének az ENSZ védelme alatt álló területen állomásozó erők parancsnokaival, s meghatároznák, hogy az ENSZ-erők telepítését összehangolják e területek demilitarizálásával.

HELYI RENDŐRSÉGI ERŐK, A TERÜLETEK DEMILITARIZÁLÁSA AZ ENSZ VÉDELME ALATT

15.

Az időpont kijelölése alapján az ENSZ védelme alatt álló területeken a demilitarizálást minél gyorsabban végrehajtanák az alábbi módon:

A) A Jugoszláv Néphadsereg (a JNH) összes alakulatát és személyzetét, a horvát nemzeti gárda, valamint a területi védelem minden alakulatát, illetve tagjait, akik lakhelye nem az ENSZ védelme alatt álló területen van, kivonnák e területekről.

B) Felosztatnák és lefegyvereznék a területi védelem összes alakulatát az ENSZ védelme alatt álló területen. Felosztatásukba bevonják az alakulatok parancsnokságát. Lefegyverzésük azt jelentené, hogy nem viselhetnek egyenruhát vagy fegyvert, noha továbbra is fizetést kaphatnak a helyi hatóságoktól.

C) A területi védelmi alakulatok fegyverét az ENSZ védelme alatt álló területeken átadnák a JNH vagy a horvát nemzeti gárda alakulatainak, mielőtt ezeket az osztagokat kivonnák az ENSZ védelme alatt álló területekről. A másik megoldás az lenne, hogy a fegyvert megőrzésre átadják az ENSZ-nek az átmeneti időszakban, ha az egységek az utóbbit szorgalmazzák.

D) Az összes félkatonai, irreguláris vagy önkéntes alakulatot kivonnák az ENSZ védelme alatt álló területekről. Ha tagjaik azon a területen élnek, akkor demobilizálják őket.

19.

Az ENSZ védelme alatt álló területeken a közrend megőrzéséről a helyi rendőrségi erők gondoskodnának, amelyek csak kézifegyvert viselhetnek. Ezeket az erőket az ENSZ védelme alatt álló területek lakosaiból alapítanák meg, olyan arányban, amely tükrözi a lakosságnak az ellenségeskedés kitörése előtti nemzeti összetételét. A helyi rendőrségi struktúrák a községi bizottságoknak tartoznának felelősséggel az ENSZ védelme alatt álló területeken. A meglevő helyi rendőrségi struktúrák a helyükön maradnának, ha maradéktalanul betartják a helyi rendőrségi erők nemzeti struktúrájára vonatkozó elvet.

A KITELEPÜLT SZEMÉLYEK HAZATÉRÉSE

20.

A nemzetközi elvekkel összhangban az ENSZ politikájához tartozik, hogy megkönnyítse a hazatérést azoknak a személyeknek, akik ezt óhajtják, s akik az ellenségeskedés idején kitelepültek. E folyamatot az ENSZ emberbaráti ügynöksége irányítja. Ha ENSZ-erőket telepítenek Jugoszláviába, ez szavatolná e folyamat megfelelő támogatását az ENSZ védelme alatt álló területeken. Ebben az ENSZ rendőri megfigyelőire rendkívül fontos szerep hárulna.

AZ ENSZ ERŐINEK MEGSZERVEZÉSE

21.

Az összes egység feladata lenne, hogy eltávolítsa azokat az aknákat, amelyeket az ENSZ védelme alatt álló területen telepítettek, mielőtt még ezeket az egységeket feloszltnák vagy kivonnák e területekről.

22.

Az ENSZ erői verifikálnák az ENSZ védelme alatt álló területek fegyvermentesítésére vonatkozó fenti megállapodásokat.

A JNH ÁTTELEPÍTÉSE

23.

Az ENSZ védelme alá kerülő területekről a JNH alakulatait kitelepítenék Horvátországon kívüli helységekre. Az áttelepítés időpontjáról az ENSZ-erők vezetője és a JSZSZK szövetségi honvédelmi titkára állapodna meg. Az összes szerb területvédelmi, félkatonai, irreguláris és önkéntes osztagokat (kivéve azokat, amelyeket feloszltnak és lefegyvereznek az ENSZ védelme alatt álló területeken) hasonló módon kivonnák Horvátországból. E kivonulást az ENSZ katonai megfigyelői verifikálnák. Ha a békehadművelet megkezdődik az előbbieken felsorolt célból, a misszió polgári vezető parancsnoksága alatt állna, aki az ENSZ főtitkárától kapna instrukciókat, s a főtitkár elé terjesztené jelentéseit. Mint már a korábbiakban említettük, a főtitkár rendszeresen jelentést terjesztene a Biztonsági Tanács elé, s ha nehézség merülne fel a békeerők megbízatásának érvényesítésében, a főtitkár utasítást kérne a Biztonsági Tanácstól. A misszió vezetőjének parancsnoksága alá tartozna a békeerők parancsnoka vezérőrnagyi rangban, aki a katonai részt irányítaná, továbbá rendőrbiztos, aki a polgári rendőri megfigyelőket irányítaná. Az erők törzskarát Banjalukára helyeznék, s kirendeltségei lennének Belgrádban és Zágrábban.

24.

Az előbbieken felsorolt rendeltetések végrehajtása céljából a békeerők hozzávetőleg tíz gyalogsági zászlóaljból, száz katonai megfigyelőből, ötszáz rendőri megfigyelőből állnának, s a szükséges polgári és katonai segédszeméllyel együtt számuk valamivel meghaladná a tízezret.

Magyar Szó, 1992. január 4. 1., 3.

A 4. Területi Főosztály intézkedési terve a volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségének elismerésével kapcsolatban

1992. január 20.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
00160/1

Szigorúan titkos!

Intézkedési terv

A Jugoszláv Köztársaságok elismerésével kapcsolatban

Az EK Jugoszlávia-konferenciájának Döntőbírósága 1992. január 11-én az EK-külügyminiszterek elé terjesztette állásfoglalását a jugoszláv köztársaság elismerésével kapcsolatban. Az állásfoglalást 1992. január 16-án hozzák nyilvánosságra. Eddigi információink szerint az állásfoglalás pozitívan viszonyul Szlovénia és Macedónia elismeréséhez, kevésbé pozitív Horvátország esetében, míg inkább negatív, mint pozitív Bosznia-Hercegovina ügyében.

Az EK 1991. december 17-i határozata alapján az EK tagállamok külön-külön hoznak döntést az elismerésről. Az EK külügyi vezetők 1992. január 15-i lisszaboni tanácskozásáról kapott információk alapján nem valószínűsíthető, hogy az EK-tagállamok egységesen fognak fellépni az elismerésüket kért jugoszláv köztársaságok esetében.

Németország korábbi bejelentésének megfelelően 1992. január 15-én diplomáciai kapcsolatokat létesített Szlovéniával és Horvátországgal. Az EK-tagállamok közül 15-én ugyanezt a lépést megtette Olaszország, Dánia, Belgium, Luxemburg, Hollandia és Portugália. 16-ával kezdődően várható még néhány EK-állam, köztük Franciaország ez irányú lépése. Információink szerint Nagy-Britannia késéssel fogja elismerni a köztársaságokat.

A diplomáciai kapcsolatok létesítésével összefüggően a következő intézkedések megtételét javasoljuk:

– 1992. január 16-án Ljubljanában, Zágrábban és Szkopjében jegyzékben közöljük a diplomáciai kapcsolatok létesítésének tényét. Ezzel egyidejűleg Belgrádban a Szerb Köztársaság Külügyminisztériumában adjunk át jegyzéket a fenti tényről. A jegyzék másolatát juttassuk el a „JSZSZK Szövetségi Külügyi Titkárságára” is.

– 1992. január 16-án 18 órai embargóval a Külügyminisztérium adjon ki közleményt a diplomáciai kapcsolatok létesítéséről.

– Göncz Árpád köztársasági elnök úr levélben forduljon a horvát és a szlovén (stb.) államfőkhöz. Megfontolandó későbbi időpontban levelet intézni Milošević szerb államfőhöz.

– 1992. január 16-án jegyzékben tájékoztassuk a budapesti „jugoszláv” Nagykövetséget az elismerésről és egyben közöljük a Nagykövetséggel, hogy mely köztársaságok esetében ismerjük el hatáskörét.

– Az összes külföldi magyar misszió kapjon részletes tájékoztatást lépéseinkről.

– Az elismerés időpontjától kezdve fokozottan figyeljük a szerb reakciókat és szükség esetén léptessük életbe a Nemzetbiztonsági Kabinet által kidolgozott intézkedéseket.

– Diplomáciai csatornákon tegyünk erőfeszítéseket az EK felé, hogy az utódlás tekintetében ne foglaljon egyoldalúan állást a „Kis-Jugoszlávia”⁷⁰⁰ mellett. Megjegyzés: Szlovénia és Horvátország már egyértelműen kinyilvánította, hogy számára elfogadhatatlan a maradék Jugoszlávia jogfolytonosságának elismerése.

Az EK-tagállamok részéről elsősorban Horvátország és Szlovénia elismerése várható míg Macedóniáé csak valószínűsíthető, Boszniaé nem valószínű. Bizonyos, hogy az egyes EK-tagországok külön-külön és más-más számú jugoszláv köztársaságot fognak elismerni.

Az európai nem EK-tagországok közül eddig de jure elismerte Szlovéniát és Horvátországot Ukrajna, Izland és a Vatikán. Az elismerést bejelentette, de a diplomáciai kapcsolatokat még nem vette fel a két köztársasággal Észtország, Lettország és Litvánia.

Erőfeszítéseinket, hogy egyeztetve lépünk fel a „Visegrádi Hármakkal”, illetve esetleg más államokkal (Ausztria, Bulgária stb.) nem koronázta siker, Prága és Varsó is különböző feltételekhez kötik az elismerést, és úgy tűnik, hogy számukra nem szűn – az elvi egyetértés ellenére sem –, hogy az EK után 24 órával együttesen lépünk fel. Ausztriában az elismerés kérdése kisebb kormányválságot idézett elő a koalíciós partnerek nézeteltérései miatt, így Ausztria fellépése bizonytalanná vált. Együttműködési készséget tapasztaltunk viszont Bulgária részéről.

Az USA az elismeréssel kapcsolatban tartja magát korábbi óvatos álláspontjához, az elismerés részéről legkorábban csak január végén – február elején várható.

Fentiek alapján javasoljuk mai dátummal bejelenteni (embargó: 18 óra), hogy a Magyar Köztársaság diplomáciai kapcsolatokat létesít a Szlovén és a Horvát

⁷⁰⁰ Kis-Jugoszlávia ebben az esetben Szerbiára és Montenegróra való utalás. A két volt jugoszláv tagköztársaságot, valamint Vajdaság és Koszovó Autonóm Tartományokat magába foglaló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság a JSZSZK hivatalos felbomlása után, 1992. április 27-én jött létre.

Köztársaságokkal. (Amennyiben az EK többsége Macedóniával kapcsolatban is állást foglal, úgy a Macedón Köztársasággal is.)

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

383.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv térség ütközési pontjairól

1992. február 2.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály

00160/5/1992

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 1 példányban
Kapja: Saját

Tájékoztató
a jugoszlávkérdésről

Az EK-tagállamok 1992. január 16-án, majd azt követően további mintegy 20 állam elismerte Szlovénia és Horvátország függetlenségét, s valószínűsíthető Macedónia és Bosznia-Hercegovina elismerése is.

A II. világháború idején hat köztársaságból létrejött ún. másik Jugoszlávia de facto megszűnt, a szövetségi állam nemzetközi jogalanyiségének de jure megszűnése azonban még nem egyértelmű. A kialakuló új, független államok státusza és határai még nem véglegesek. A végső rendezés részben a nemzetközi tényezőktől, részben a köztársaságok közötti erőviszonyoktól függ majd. A délszláv köztársaságok között nincs egyetlen olyan sem, amely nemzetközi támogatás nélkül képes lenne akaratát tartósan más köztársaságokra ráerőltetni. Ez érvényes a legnagyobb lélekszámú és a Jugoszláv Néphadseregre legnagyobb befolyással bíró Szerbiára is, mely ugyan az „egy nemzet, egy állam” koncepciótól vezérelve katonai ellenőrzése alá vonta a szövetségi állam szerb lakta területeit, de nem képes a politikai és gazdasági viszonyokat stabilizálni sem az elfoglalt területeken, sem a Szerb Köztársaság saját határai között.

A nemzetközi közösség a jugoszláv utódlási kérdésekben megosztott. Az európai államok többsége egyetért abban, hogy előbb-utóbb valamennyi délszláv államot de jure is el kell ismerni. Jugoszlávia, mint nemzetközi jogalany megőrzéséhez – például

Szerbia és Crna Gora közös állama formájában – azonban az európai és az ENSZ-en belüli német befolyásnövekedés megfékezésében érdekelt tényezők határozottan ragaszkodnak. A belső széthúzástól fenyegetett államszövetségi alakulatok szintén a jugoszláv szövetségi intézmények megőrzésének szükségességét hangoztatják. Az el nem kötelezett országok túlnyomó többsége nem fogadja el a fejlődő világ mozgalmában évtizedeken át kulcsszerepet betöltő Jugoszlávia megszűnését. Ezek az érdekeltek késleltetik az ENSZ békefenntartó erőinek küldését és teszik lehetetlenné az agresszió megfékezését szolgáló határozott nemzetközi akciókat. Az EK közvetítési kísérleteiben, valamint az ENSZ-béketerv állandó módosításában is megnyilvánul ez a kettősség (legyenek független köztársaságok, legyen béke, de valamilyen formában létezzen Jugoszlávia is). A Badinter vezette hágai Döntőbizottság reálisan felmérte és deklarálta, hogy Jugoszlávia megszűnőben van. Az EK közvetítési kísérletei ezt követően szerb részről ellenállásba ütköztek, mert egyértelművé vált, hogy az EK el fogja ismerni a délszláv köztársaság függetlenségét. A közvetítés ENSZ-csatornába terelődött át, ahol a szerb–jugoszláv irányzatnak nagyobb politikai mozgásteret van.

A belgrádi szerb és csonka szövetségi vezetés elfogadta a Vance-béketervet, mely a szerb lakta horvátországi területek jövőbeni sorsáról nem nyilatkozik egyértelműen és nyitva hagyja a krajínak „békés” kiválásának lehetőségét. Az ENSZ-béketerv megosztotta a szerbséget, három irányzat alakult ki: 1.) akik csatlakoznak a szerb és a csonka szövetségi vezetés ENSZ-megoldásához; 2.) akik katonai erővel akarják megvalósítani a horvátországi és boszniai szerb krajínak elcsatolását; 3.) akik Horvátország keretei között területi-politikai autonómiát követelnek a szerbek számára és készek tárgyalni a horvát vezetéssel, mely utóbbi szintén megosztott a követendő politikát illetően. Erősödik a horvátok csalódottsága az ENSZ-ben, az elvesztett területek katonai visszafoglalását, sőt a boszniai horvát lakta területek elcsatolását szorgalmazók befolyása növekszik. A kompromisszumos rendezés legfőbb akadálya, hogy a délszláv népek – különösen a háború kitörése miatt – immár nem kívánnak együtt élni és vitáikat a területi elv alapján kívánják rendezni. Ez utóbbi azonban a rendkívül kevert, földrajzilag nem homogén etnikai tömbökben élő lakosság miatt lehetetlen. Ebből a szempontból Bosznia-Hercegovina helyzete a legbonyolultabb és e köztársaság területén, illetve Koszovó tartományban valószínűsíthető a konfliktus folytatódása, még abban az esetben is, ha a szerb–horvát konfliktust esetleg sikerülne rendezni.

Budapest, 1992. február 12.

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

Rejtjeltávirat Bonnból. James Baker amerikai külügyminiszter
és az Európai Közösségek külügyminisztereinek megállapodása
Bosznia-Hercegovina elismeréséről

1992. március 13.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Bonn
Azonosító: BON10152
Érkezett: 92. 03. 13. 15:53
Készítette: MG
Ellenőrizte: *Kézírással*

Sürgős!

46, 47

Az NSZK KÜM illetékes munkatársától kapott tájékoztatás szerint március 10-én J. Baker amerikai külügyminiszter és az EK-külügyminiszterek találkozója alkalmával sikerült megállapodni Bosznia-Hercegovina elismerésének kérdéséről. Az EK-külügyminiszterek egyetértettek abban, hogy Bosznia-Hercegovina elismeréséről április 6-án az EK Külügyminiszterek Tanácsa ülésén hoznának döntést. Az EK-val párhuzamosan az Egyesült Államok is elismerné Bosznia-Hercegovina mellett Horvátországot, Szlovénia és Macedónia függetlenségét.

Macedónia elismerése kérdésében Görögország az EK-n belül elszigetelődött álláspontjával, mert az athéni vezetés kivételével gyakorlatilag a 12-ek közül mindenki egyetértett a macedón függetlenséggel. Az NSZK KÜM-ben bíznak abban, hogy április 6-ig sikerül a görög vezetést meggyőzni álláspontja megváltozásának szükségességéről. Ennek érdekében a német diplomácia komoly erőfeszítéseket tesz. Genscher javaslata a görög vezetésnek, hogy Macedónia elismerését tegyék függővé egy macedón–görög határszerződés megkötésétől, melyre például az 1990-ben megkötött

német–lengyel határszerződés⁷⁰¹ szolgálhat. Ebben kijelentenék, hogy a határokat sérthetetlennek tartják. A Genscher-javaslatokat eddig támogatásáról biztosította az amerikai és az angol külügyminiszter is.⁷⁰²

A német külügyi vezető a meglévő nehézségek ellenére is úgy értékelte, hogy április elején sor kerül az elismerési folyamat lezárására Bosznia-Hercegovina és Macedónia elismerésével és az elismeréseknek ebben a szakaszában az EK az USA-val összhangban fog cselekedni. Nyitott kérdés a német értékelés szerint, Szerbia és Montenegró ügyében elfogadják Genscher külügyminiszter álláspontját, amely szerint Szerbia és Montenegró nem egyedüli örököse a megszűnt jugoszláv államnak, hanem valamennyi volt jugoszláv tagköztársaság utódnak tekintendő. Szerbia és Montenegró által alkotott „új Jugoszlávia” nemzetközi elismerésre szorul, amelynek az EK részéről a feltétele a Badinter-bizottság által kidolgozott kritériumok teljesítése.

A jugoszláviai válság értékelése során kitérve a vajdasági magyar kisebbség helyzetére, a német külügyi vezető hangsúlyozta: Genscher továbbra is azon az állásponton van, hogy a kisebbségek kérdésében nem lehet „kettős mércét” alkalmazni, a vajdasági magyar kisebbség számára ezért ugyanazokat a jogokat kell biztosítani, mint a horvátországi szerbeknek. A problémát a német KÜM-ben abban látják, hogy Genschernek eddig nem sikerült Carringtont meggyőznie arról, hogy a jugoszláviai kisebbségek problémáit együtt kell kezelni. Carrington ugyanis hajlik arra, hogy a krajina szerb kisebbség ügyét kiemelten kezelje.

A német külügyi vezető a témával összefüggésben javasolta, hogy a magyar kormány pl. Antall miniszterelnök úr által írt levélben, vagy a londoni magyar nagykövet útján közvetlenül forduljon Carringtonhoz és hívja fel a figyelmet a vajdasági magyar kisebbséggel kapcsolatos ellentmondásos szerb politikára. Egy ilyen magyar kezdeményezés a német külpolitika támogatására számíthat.

⁷⁰¹ Bár az NDK kormánya 1950-ben a Lengyel Népköztársasággal kötött államközi szerződésben, míg az NSZK kormánya 1970-ben a Szovjetunióval és a Lengyel Népköztársasággal kötött államközi szerződésekben elismerte a második világháború után meghúzott új német–lengyel határként az Odera-Neisse vonalat, az 1990-ben bekövetkezett német újraegyesítés után a második világháború győztes hatalmai Németország teljes szuverenitásának az elismerését annak újabb német elismerésétől tették függővé. Az újabb német–lengyel határszerződést 1990. november 14-én Varsóban Krzysztof Skubiszewski és Hans-Dietrich Genscher német külügyminiszterek írták alá, amely megerősítette az 1950-es, illetve az 1970-es német elismeréseket. A lengyel Szejm 1991. november 26-án, míg a német Bundestag 1991. december 16-án ratifikálta azt. A szerződés a megerősítő okmányok 1992. január 16-i cseréjével lépett hatályba.

⁷⁰² Az irat keletkezésekor James Baker volt az amerikai, míg Douglas Hurd a brit külügyminiszter.

Lássa:
II. Területi Főosztály
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

385.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv válság napi eseményeiről

1992. március 20.

Külügyminisztérium
4. Kerületi Főosztály
Varga Imre
0083/24/SZT/1992
0030

Szigorúan titkos!
Készült:
Kapta:

Feljegyzés

Tárgy: A jugoszláviai válság legfrissebb eseményei és helyzetértékelés

1. A brüsszeli Jugoszlávia konferencia március 9-i fordulója nem hozott lényeges eredményt, egyrészt mert Milošević elnök belpolitikai okokból nem volt jelen, másrészt a résztvevők a további lépéseket a belső bosnyák megállapodástól tették függővé. Az egyedüli fejlemény, hogy Carrington valószínűleg egy megbízottat jelöl ki az utódlás problematikájának kezelésére.

Ülésezett a kisebbségi munkacsoport is, a horvátországi szerbség ügye volt napirenden. Hangsúlyozták, hogy valamennyi kisebbségnek valamennyi köztársaságban azonos jogokat kell biztosítani. Nincsenek különféle kritériumok. A többi munkacsoport március 24–25-én ülésezik.

EK-körökben egyöntetű a vélemény, hogy a továbblépés záloga a bosnyák kérdés rendezése. A konferencia következő fordulójára április 1-jén kerül sor.

545

2. Március 18-án megállapodástervezet aláírásával⁷⁰³ ért véget a brüsszeli, szarajevói Bosznia-konferencia legutolsó fordulója. A szerb párt már másnap revideálta előző napi beleegyezését. A konferencia portugál elnöke 19-én folytatta a konzultációkat az érintett felekkel. Megállapodás van arról, hogy március 30-án folytatják a konferenciát. Addig megkísérlik egyeztetni az álláspontokat.

Az aláírt (mellékelt) dokumentum jó alap a megegyezéshez. Az önálló bosnyák állam politikai rendszere kétszintű lenne: köztársasági szinten koncentrálnának néhány hatáskört (pénzügyek, külügyek, honvédelem stb.), míg az úgynevezett „alkotmányos egységekhez” (régiók, kantonok) tartozna minden más kérdés. A parlament is ennek megfelelően kétkamarás lenne.

3. Az EK Külügyminiszteri Tanácsa április 6-án foglalkozik Bosznia és Macedónia elismerésének kérdésével. A március 10-i közös EK–USA külügyminiszteri nyilatkozat szerint ezután nem sokkal az USA is kész egyszerre mind a négy független államot elismerni. Úgy tűnik, hogy Macedónia elismerésének kérdésében a görög álláspont teljesen elszigetelődött, és esetleg Macedónia elismerésére az EK tagállamainak részéről a görög ellenkezés ellenére is sor kerülhet. A négy állam elismerése után kerül napirendre a Szerbia és Crna Gora által létrehozott „Kis-Jugoszlávia” elismerése is. Az EK–USA-nyilatkozat alapján ezt feltételekhez, többek között a kisebbségi jogok garantálásához kívánják kötni.

Nyitott kérdés az utódlás kérdése. Míg az EK-tagállamok többsége, beleértve a legfontosabbakat, az összes utódállamot egyenlő mértékben és jogokkal Jugoszlávia örökösének tartja, addig bizonyos körök, köztük Lord Carrington maga is el tudná fogadni a szerb–Crna Gora-i egyenes és kizárólagos utódlást. Állítólag kijelentette, hogy az előbbi változat kidolgozásában nem kívánna részt venni.

4. Hosszú huzavona után megindult az ENSZ békefenntartó erők előőrseinek telepítése. A különböző ENSZ- és EK-forrásokból származó információk alapján telepítésük legkésőbb április végén befejeződik. Ezzel párhuzamosan, vontatottan és fegyveres összecsapások mellett folyik a jugoszláv haderő kivonulása az általa megszállt

⁷⁰³ 1991. március 18-án a szarajevói Konak-villában Alija Izetbegović, Radovan Karadžić és Mate Boban a három bosznia-hercegovinai nemzeti párt elnöke aláírta azt a dokumentumot, amely Bosznia-Hercegovina belső berendezkedését rendezte volna. A megállapodás értelmében a köztársaság államjellegűt kapott volna, amely az eredeti határok mellett az országot három, nemzeti elven álló konstitutív egységben határozta meg. Az aláírt megállapodás biztosította az általános és egyenlő szavazati jogot, a szabad választást és a titkos szavazást, a szabad politikai és szakszervezeti tevékenységet, garantálta a vallásszabadságot, az egyházak és az állam szétválasztását, valamint a joguralmat.

horvátországi területekről. Erősödik a reguláris haderőt eddig kisegítő különböző szerb szabadcsapatok megtorló-fosztogató tevékenysége. Paradox módon ez is arra utal, hogy a megszállók el fogják hagyni a horvát területeket.

Több információ utal arra, hogy az ENSZ-erők főparancsnoka, Nambiar indiai tábornok, politikailag elkötelezett Jugoszlávia mellett és még mindig valamiféle konzervatív megoldásban reménykedik.

5. Szerbiában az ellenzék március 9-i nagygyűlése nem úgy sikerült, mint várták. A számítottnál jóval kevesebben, kb. 70-80 ezren jelentek meg – ez is óriási dolog az adott helyzetben –, és egyelőre nem érzékelt az ellenzéki demonstráció hatását a társadalomban. A fiatalok több napig tartó „terazijei gyűlése”, bár szimpátiákat váltott ki, nem szélesedett tömegdemonstrációvá. Az ellenzék vezetői változatlanul erősen rivalizálnak egymással, a pártok nem képesek hatékony szövetséget kialakítani a hatalommal szemben. Ennek ellenére folytatni kívánják akcióikat, és várhatóan március 27-én (az 1941-es tengelyellenes tömegtüntetés évfordulóján) újabb erőpróbára kerül sor. Az ellenzék közvetlen célja idő előtti választások kiírásának, illetve a helyhatósági választások hosszabb halogatás utáni kikényszerítése.

A belpolitikai helyzet Szerbiában rendkívül feszült és labilis, folyamatosan növekszik a békemozgalmak befolyása. A súlyos gazdasági-szociális helyzet miatt (a februári havi infláció meghaladta az 50%-ot, az átlagkereset szintje pedig 40–50 dollárra esett) bármikor szociális robbanás következhet be. Az eddig rezsimhű hivatalos szakszervezetek kilátásba helyezték az általános sztrájkot. Az emberek tűrőképessége és terhelhetősége a végéhez közeledik. Tovább súlyosbítja a helyzetet a függetlenné váló államokból és a megszállt területekről Szerbiába áramló több 10 ezer hivatásos katona és önkéntes problémája.

6. Az egyik legsúlyosabb gond a Jugoszláv Néphadsereg semlegesítése lesz. A hadsereget, annak ellenére, hogy katonai értelemben nem verték meg, a teljes dezintegrálódás állapota jellemzi. Mind szervezetileg, mind morálisan elvesztette jugoszláv jellegét és tartását. Bizonyos, hogy Szerbia és Crna Gora egyedül képtelenek lesznek a túlméretezett hadsereget fenntartani. Külön gond a hadsereg erős koncentrációja Boszniában.

7. Tovább fokozódik Szerbiában az általános magyarellenes sajtókampány, amely újfent nem kíméli a magyar állami vezetőket. Tovább fokozzák a hatalmi nyomást a vajdasági magyarságra. Öröndetes, hogy a VMDK állja a sarat és igen határozottan lép fel követeléseivel. Ágoston András a szerb parlamentben a bevonulás elől elmenekültek hazatérését megkönnyítő indítványt tett, amit elutasítottak. A gyakorlatban azonban, VMDK-források szerint is, a hazatérőkkel szemben nemigen alkalmaznak retorziókat. A VMDK pillanatnyilag erőfeszítéseit a brüsszeli Jugoszlávia-konferencián

való megjelenésre és a magyarság érdekeinek ottani érvényesítési lehetőségeire koncentrálja.

Budapest, 1992. március 20.

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

386.

Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója az volt jugoszláv tagköztársaságok függetlenségéből és utódlásából fakadó problémákról

1992. március 30.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Varga Imre

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig
Készült: 4 példányban
Kapja: Martonyi J.
Peisch S.
Bába I.
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A jugoszláviai helyzet értékelése, az elismeréssel és az utódlással kapcsolatos problémák

1. Az elmúlt hetekben felgyorsultak a történések a jugoszláviai válság megoldására irányuló nemzetközi erőfeszítések terén. Március 9-én felújította munkáját a Jugoszlávia-békekonferencia. Március hó folyamán több ízben is tartott fordulót a Bosznia-konferencia. Március 18-án megszületett egy megállapodástervezet, amely ugyan változatlanul érvényben van, de az erről folyó politikai tárgyalások jelenleg szünetelnek, e helyett több boszniai városban utcai harcok vannak. Az EK szeretné még a Jugoszlávia-békekonferencia április 1-i folytatása előtt tető alá hozni a megállapodást Boszniáról, de ennek kevés valószínűsége van. Egyedül abban lehet reménykedni,

hogy a március 10-i EK–USA közös külügyminiszteri közlemény szellemében további erőfeszítéseket tesznek és nyomást gyakorolnak az érintett felekre a mihamarabbi megállapodás érdekében. Március 25–26-án üléseztek a békekonferencia munkabizottságai, ahol jelentős előrehaladás nem történt. Az államutódlással, illetve a közös vagyon felosztásával foglalkozó munkabizottságokban szlovén és szerb tervezetek beterjesztésére került sor. Egyelőre az álláspontok meglehetősen messze vannak egymástól. A kisebbségi problematikával foglalkozó munkacsoportban a horvátországi szerbség ügyét taglalták. Ezzel párhuzamosan napirenden tartják a koszovói albán kérdést, sőt Carrington közvetítőt nevezett ki Ahrens nagykövet személyében a koszovói albánok és a szerbek közötti tárgyalásokhoz. A vajdasági kisebbségek, köztük a magyarok ügye, úgy tűnik, háttérbe szorult, nem foglalkoztak vele. Erre olyan jelekből következtetünk, mint Ágoston András VMDK-elnök olaszországi fogadásának visszautasítása, Ahrens nagykövet vajdasági látogatásának elmaradása – ígérete ellenére, az EK Titkárságról származó információ, miszerint Vajdaság esetében csak az 1974-es alkotmányos állapot visszaállítása lehet a maximumprogram.

A VMDK tavaly augusztus óta több ízben fordult levélben Lord Carringtonhoz, illetve helyetteseihez. A VMDK, illetve a vajdasági magyarság érdekében tavaly szeptemberben Antall József miniszterelnök írt levelet Carringtonnak. December hó folyamán a konferencia titkársága, akkor még Hágában, fogadta Körmendy Ferenc urat, a VMDK Elnökségének tagját, szerb parlamenti képviselőt. A VMDK a konferenciához eljuttatott dokumentumaiban, ha röviden is, kifejtette a személyi elven alapuló kisebbségi autonómia gondolatát. Ennek lényege, hogy a nemzeti kisebbség, mint politikai szubjektum, a nemzeti identitás megőrzését leginkább elősegítő területeken (oktatás, művelődés, sajtó stb.) az állam által a kisebbség köréből választott önkormányzati testületre átruházott jogosítványokkal, döntési lehetőséggel és megfelelő pénzügyi fedezettel rendelkezik. A személyi elvű autonómia önkormányzati jogosítványokat is jelent a településeken, függetlenül a kisebbséghez tartozó lakosság számarányától. Ez a koncepció nem sérti az állam szuverenitását és alkalmas arra, hogy általában szolgáljon a kisebbségi problematika megoldására, hiszen nem kizárólag a magyar kisebbségre szabott. A koncepció hasonlósági jegyeket mutat a Jugoszlávia-békekonferencián beterjesztett Carrington-terv II. fejezetében megfogalmazott kisebbségi autonómiamegoldásokkal.

Április 1-én az EK külügyi főigazgatók értekezletén készítenék elő az április 6-i miniszteri tanács állásfoglalásait. Nincs arról konkrét információnk, hogy sikerült-e a görög álláspontot közelíteni az EK-éhoz, hogy született-e valamilyen egyezség a macedón elismerés ügyében. Nagyon valószínű, hogy az EK az utolsó erőfeszítéseket a főigazgatói értekezleten teszi meg. Ennek ellenére nem állítható teljes bizonyossággal,

hogy meg fog születni az egységes EK-álláspont Macedónia ügyében. így nem biztos, hogy 6-án egységesen fognak fellépni. A boszniai harcok fellángolása miatt az is elképzelhető, hogy elodázzák Bosznia elismerését is. Ezt valószínűsíti a Boszniáról szóló megállapodás késése, holott az EK a Jugoszlávia-békekonferencia munkájának további folytatását is ettől tette függővé. Amennyiben így történik, úgy a szerb politika újabb sikert arat. Bosznia elismerésének elmaradása, későbbi időpontra való kitolása a szerb pozíciókat erősíti, lehetőséget ad arra, hogy kísérletet tegyenek minél nagyobb szerb lakta területek „Jugoszláviához” való csatolására. Az elismerés ezt akadályozhatná meg.

Magyar érdek, hogy az EK soros külügyminiszteri értekezletén, a korábbi egyeztetésnek megfelelően sor kerüljön Macedónia és Bosznia elismerésére. Ezzel az EK ténylegesen átvinné az események feletti ellenőrzést, és nyomást tudna gyakorolni a politikai megállapodást még mindig akadályozó szerb tényezőkre. Az elismerések egyben tiszta helyzetet teremtenének az utódlással összefüggő tárgyalásokon. Végző soron gyorsítanák az utódállamok közötti normális kapcsolatok helyreállítását, illetve kiépítését is. Emlékeztetni kell arra, hogy mind Macedónia, mind Bosznia az elmúlt hónapokban (január 15. óta) eleget tett a Badinter-féle Döntőbíróság állásfoglalásai nyomán megszületett EK-döntések kritériumainak, újabb követelményeinek. Mind politikai, mind nemzetközi jogi szempontból kontraproduktív hatása lenne az elismerések újbóli elodázásának, esetleges újabb feltételek támasztásának.

A boszniai harcok fellángolása egyértelműen azon szerb erők végső erőfeszítéseit takarja, amelyek számára a válság viszonylag gyors politikai lezárása a teljes politikai bukást jelentené. Ezeket az erőket egyrészt a jugoszláv hadseregben, másrészt a szerb vezetésben kell keresni. Ezek az erők hatalmuk és privilégiumaik megtartása érdekében készek a végsőkig elmenni. Reményt keltő azonban, hogy „erőfeszítéseik” sikere kétséges és a józanabb erők, politikai beállítottságtól függetlenül belátják, hogy egy boszniai háborút nem lehetne megnyerni. Valószínűleg ennek tudható be a legfrissebb tűzszünet a Boszniában szemben álló felek között.

Ami Macedónia elismerését illeti, ennek a görög szembenálláson kívül semmilyen más akadály nincs, az ország teljesíti az összes vele szemben támasztott követelményt, köztük olyanokat is, amelyeket szuverén államok nem szoktak (például annak rögzítése az alkotmányban, hogy az országnak nincs egyik szomszédja felé sem területi követelése stb.). Macedóniától valóban egyik szomszédjának sem kell tartania, főként nem katonai értelemben az ország nagysága és potenciális ereje ismeretében. Macedónia ellenkezőleg, teljesen a szomszédjaira van utalva, egyedül a velük való együttműködésben remélheti önálló nemzetközi jogalanyiségének megtartását és kiteljesítését.

2. Öröndetesen felgyorsult az ENSZ békefenntartó erők telepítésének folyamata. Jó lenne, ha azt az újonnan provokált fegyveres összetűzések nem hátráltatnák, sőt mi több, ezek fényében azt sikerülne még inkább gyorsítani. Az ENSZ-erők teljes települése arra a reményre jogosít fel, hogy sikerül nagymértékben mérsékelni a fegyveres konfliktusok kockázatát, stabilizálni a békét, és a fő erőket a politikai megoldás kimunkálására lehet koncentrálni. Az ENSZ békefenntartó erők szerepe rendkívül kényes. Kiküldésük elhúzásával, valamint a már elhatározott telepítés lassításával (többek között az újonnan provokált boszniai harcokkal) a szerb erőknek sok helyen sikerült kész helyzetet teremteni. Az általuk korábban elfoglalt, illetve megszállt területeken gyakorlatilag megváltoztatták a lakosság eredeti etnikai összetételét. Tették ezt a rendelkezésükre álló összes eszközzel, beleértve az erőszakot is. Az érintett válságövezetekből elmenekült, elsősorban horvát, valamint magyar és más, nem szerb lakosság visszatelepítése még az ENSZ-erők megérkezése után is rendkívül kétséges, ha a nemzetközi közösség elfogadja ezeken a területeken a helyi (értsd: szerb) adminisztráció kompetenciáját. Ez valószínűleg hosszadalmas politikai vitákat fog eredményezni a horvát vezetéssel. Az ENSZ–EK-munkamegosztáson belül az EK-nak arra kellene a hangsúlyt helyeznie a politikai nyomásgyakorlás összes eszközével, hogy a XX. század végén Európa szívében ne kerüljön sor a népek százezres nagyságrendű exodusára. Amennyiben nem biztosítanak a lakóhelyükről elűzött százezrek visszatérésének feltételeit (s többek között ez is az ENSZ-erők feladata lenne), akkor tulajdonképpen egy erőszakos lakosságcsereről beszélhetünk, amelynek rendkívül negatív politikai precedensüzenete a térségben (FÁK!⁷⁰⁴) beláthatatlan következményekkel járhat.

⁷⁰⁴ 1991. december 8-án Oroszország, Ukrajna és Belarusz hivatalosan is megállapodott Szovjetunió megszűnéséről, amely hivatalosan 1991. december 31-én szűnt meg. Még a Szovjetunió hivatalos felbomlása előtt, 1991. december 21-én Minszkben alakult meg a Független Államok Közössége (FÁK), oroszul Содружество Независимых Государств (СНГ), amelyet 11 tagköztársaság kötött meg: Azerbajdzsán, Fehéroroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Moldova, Oroszország, Örményország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna és Üzbegisztán. Moldova csak 1994-ben, Türkmenisztán 2000-ben, míg Ukrajna a mai napig nem ratifikálta a szervezet alapokmányát. A FÁK tagországai számos az integrációt és az együttműködést célzó gazdasági, katonai és külpolitikai egyezményt írtak alá, amelyek közül a legjelentősebb az 1992. május 15-én Taskentben Örményország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán által megkötött Kollektív Biztonsági szerződés, amely garantálta a tagállamok biztonságát, szuverenitását és területi épségét. A szerződéshez 1993-ban Azerbajdzsán, Grúzia és Fehéroroszország is csatlakozott. Türkmenisztán 2005. augusztus 26-án megszüntette az állandó tagságát, jelenleg megfigyelői státussal, társult tag, míg Grúzia 2009. augusztus 18-án kilépett a közösségből. Ukrajna 2014-ben jelentette be kilépési szándékát.

3. A jugoszláviai válság politikai megoldásának folyamatában a legkényesebb kérdés az utódlás kérdése. Nincs nemzetközi jogi precedens, amire hivatkozni lehet. Egyik bevett, illetve eddig bevált kategória sem alkalmazható Jugoszlávia esetében. Az utódlással kapcsolatos politikai döntések esetében mérvadónak kell tekinteni a Badinter-féle Döntőbíróság még tavaly december eleji 1. számú Állásfoglalását, amelyben kimondják, hogy Jugoszlávia esetében nem szeparatizmusról, illetve szecesszióról, hanem az állam felbomlásáról van szó. Az elismerési folyamattal lezárul az utódállamok létrejötte, s ezzel lehetővé válik az egyenrangú, ténylegesen nemzetközi jogalanyiséggal rendelkező felek közötti érdemi tárgyalások megkezdése. Miután Jugoszláviából nem marad más, mint Szerbia és Crna Gora szövetsége, az általuk létrehozott új Jugoszlávia egyedül nem tekinthető kizárólagos utódnak. Nem merül fel az új Kis-Jugoszlávia és a régi Jugoszlávia közötti államazonosság sem, ugyancsak a fenti okokból. Ezt az érvet támasztja alá a korábbi Jugoszlávia alkotmányos berendezkedése is, nevezetesen, hogy a föderatív állam hat egyenrangú és egyenlő jogokkal bíró köztársaságból állt, tehát az abból kiváló mindegyik rész joggal hivatkozhat Jugoszláviára. A legutolsó, 1974-es szövetségi alkotmány egyértelműen megállapítja, hogy az összes szövetségi hatáskört és jogosítványt a tagköztársaságok együttesen, közös akaratból és a közöttük született megállapodásoknak megfelelően gyakorolják. Jugoszlávia tehát az öt alkotó köztársaságok közös állama volt, s nem Szlovénián és Horvátországon múlt, hogy ezt a közös államot új alapokon nem sikerült megújítani. Emlékeztetni kell arra, hogy még 1990 őszén is Szlovénia és Horvátország közös dokumentumban tett javaslatot egy laza konföderatív típusú állam létrehozására, amit Szerbia mereven elutasított. Arra is emlékeztetni kell, hogy Szerbia volt az 1988-ban, aki erőszakos és alkotmányellenes eszközökkel megváltoztatta Jugoszlávia alkotmányos berendezkedését, Vajdaság és Koszovó tartományok autonómiájának megszüntetésével. Amennyiben viszont a Szerbia és Crna Gora által létrehozott új Jugoszlávia nem tekinthető a régi egyedüli jogfolytonos örökösének, valamint nem beszélhetünk egyetlen utódállam esetében sem az államazonosságról, felvetődik az új államalakulat nemzetközi jogalanyiségének kérdése is. Amennyiben e felett a kérdés felett az EK elsiklik, a Szovjetunió és Jugoszlávia területén létrejövő új államokkal szemben támasztott saját kritériumait hagyná figyelmen kívül, és egyedül Szerbiát és Crna Gorát részesítené külön elbánásban az egész térségben. Ennek politikailag rendkívül veszélyes és negatív precedensértéke lehet. Indokolt tehát Szerbia és Crna Gora államával szemben is a vonatkozó feltételeket támasztani nemzetközi elismerése fejében.

4. A jugoszláviai válság pillanatnyi helyzetében újból, rendkívüli módon megnőtt a szövetségi hadsereg szerepe. Ez a korábban jelzettek alapján összefügg azzal, hogy Szerbiának már így is rendkívül nagy gondokat okoz a Horvátországból (mintegy

50 ezer) és Macedóniából (mintegy 20-25 ezer fő) visszavont hadsereg professzionális személyi állományának kezelése, a költségek fedezése, valamint hogy Bosznia feladása az onnan való kivonulás a hadsereg teljes és végleges szétesését vonná maga után. Ezt megakadályozandó tesznek a politikai szerepüket és egzisztenciájukat féltő, hadseregbeli és szerb erők még egy utolsó erőfeszítést. Taktikájuk hasonló a korábban Horvátországban alkalmazotthoz, etnikai konfliktust szítanak, majd a hadsereget béketeremtő szerepben feltüntetve bevetik. Egyes (horvát) adatok szerint kb. 50 ezer, más (szerbiai) információk szerint megközelítőleg 150 ezer JH-katona koncentrálódik Boszniában, de 400 ezer katona felfegyverzésére elegendő fegyver és muníció áll rendelkezésre. Az akció valószínű sikertelensége ellenére változatlanul megmarad a fő kérdés: a hadsereg kezelése, politikai semlegesítése. Ez nem tűnik megoldhatónak a tisztikarban való nagyarányú személycserék, valamint a hadsereg létszámának drasztikus csökkentése nélkül. Ugyancsak szükség lesz a rendkívüli katonai erőt reprezentáló hadsereg eszközeinek az utódállamok közötti felosztására. Egy túlfegyverkezett, megalázott és kudarcélményt átélt Szerbia potenciális veszélyt jelent az összes szomszédja számára, amit nem szabad megengedni.

Budapest, 1992. március 30.

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

387.

Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója
a délszláv válság napi eseményeiről

1992. április 24.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Varga Imre
84314
0083/30/92

Szigorúan titkos!
Készült:
Kapja: elosztóív szerint

Tárgy: A jugoszláviai válság magyar értékelése

1. Az utóbbi hetekben újból kiéleződött a jugoszláviai válság. A boszniai harcok fel-lángolása⁷⁰⁵ egyértelműen azon szerb erők végső erőfeszítéseit jelzi, amelyek számára a válság viszonylag gyors politikai lezárása a teljes bukást jelentené. Ezeket az erőket egyrészt a jugoszláv hadseregben, másrészt a szerb vezetésben kell keresni. Ezek az erők hatalmuk és privilégiumaik megtartása érdekében készek a végsőkéig elmenni, annak ellenére, hogy egy boszniai háborút nem lehetne megnyerni.

Ezzel párhuzamosan fokozódtak a nemzetközi közösség, mindenekelőtt az EK és az EBEÉ erőfeszítései a válság megoldásának érdekében. Az EK április 6-án újabb délszláv köztársaságot, Bosznia-Hercegovinát ismert el független államként. A Bosznia-ban azóta kialakult helyzet, a totális káosszal és háborúval fenyegető fegyveres összetűzések újból rámutattak a nemzetközi tényezők késedelmes reagálására, arra hogy egyelőre még a nemzetközi közösség a kétségtelenül megélénkült tevékenység ellenére is az események után kullog. A rendkívül veszélyes boszniai helyzet ráébredsztheti, és úgy tűnik, hogy rá is ébresztette az európai és atlanti hatalmakat, hogy ha nem akarják, hogy az események teljesen kicsússzanak az ellenőrzésük alól, akkor határozottan, késedelem nélkül kell fellépni.

Bosznia EK által történt elismerése, valamint Macedónia bejelentett elismerése mellett ennek tekinthetjük az USA Külügyminisztériumának figyelmeztetését, az EBEÉ helsinki utótalálkozóán kilátásba helyezett Szerbiával szembeni szankciókat, valamint a brüsszeli Jugoszlávia-konferencia munkájának intenzívebbé tételét, elsősorban a bizottságokban.

Egyes nyugati értékelések szerint a bizottságokban jelentős előrehaladás történt. Ugyanakkor probléma, hogy ezzel szemben a plenáris tárgyalásokon elsősorban a szerb fél ellentmondásos magatartást tanúsít. A plenáris tárgyalásokon nem is lehet számolni addig komoly előrehaladással, amíg Szerbia nem mond le maximális politikai céljai megvalósításáról. Többek között a boszniai helyzet kiéleződéséhez is hozzájárult az, hogy a konferencián túlságosan is elébe mentek a szerb kívánságok teljesítésének (mindenekelőtt a horvátországi szerb többségű területek speciális státuszának megadásával), s ez felbátoríthatta a szerb vezetést, hogy kísérletet tegyen szerb lakta területek Jugoszláviához való csatolására.

⁷⁰⁵ Bár már 1991 novemberétől szórványos összetűzésekre került sor Bosznia-Hercegovinában, a háború kitörésére az 1992. február 29-i és március 1-jei függetlenségi népszavazás után, 1992 áprilisában került sor. Napjainkban ennek kezdő dátumának 1992. április 6-át, a Sarajevó elleni első támadás napját tekintik.

Ami Macedónia elismerését illeti, valószínűleg Görögország utolsó alkalommal tudta azt megakadályozni az EK-n belül. Az EK az első adandó alkalommal minden bizonnyal elismeri Macedóniát is, hiszen teljesíti az összes vele szemben támasztott követelményt. Macedóniától egyik szomszédjának sem kell tartania, főként nem katonai értelemben, Macedónia ellenkezőleg, teljesen szomszédjaira van utalva, nagyon valószínű, hogy szoros gazdasági együttműködésre törekszik majd a maradék Jugoszláviával. A macedón vezetés eddig rendkívül sikeresen lavírozott a nem könnyű helyzetben és biztosítani tudta a jugoszláv hadsereg békés távozását, Szerbiával a korrekt viszony megtartását, egyidejűleg nyitott Albánia és Bulgária felé.

Néhány héttel ezelőtt úgy tűnt, hogy a brüsszeli konferencián a kisebbségi ügyekkel foglalkozó bizottságban háttérbe szorul a szerbiai, köztük a vajdasági kisebbségek ügye. Azóta úgy tűnik, fordulat következett be, Carrington megbízottat nevezett ki a koszovói albánok problematikájának tanulmányozására, és kilátásba helyezte a vajdasági magyarság problémájával való foglalkozást is. Ehhez minden bizonnyal hozzájárult a magyar diplomácia intervenciója, nevezetesen Jeszenszky Géza levele Lord Carringtonhoz a vajdasági magyarok ügyében. A levelet Lord Carrington kedvezően fogadta, és készségét fejezte ki a VMDK képviselőinek brüsszeli meghallgatására. Diplomáciai csatornákon erőfeszítéseket teszünk, hogy a meghallgatásra már a közeljövőben, a konferencia május 6-ára tervezett újabb plenáris ülésével közel egy időben sor kerüljön.

2. Örvendetesen felgyorsult az ENSZ békefenntartó erők telepítésének folyamata.⁷⁰⁶ Jó lenne, ha azt az újonnan provokált fegyveres összetűzések nem hátráltatnák, sőt mi több, ezek fényében azt sikerülne még inkább gyorsítani. Az ENSZ-erők teljes települése arra a reményre jogosít fel, hogy sikerül nagymértékben mérsékelni a fegyveres konfliktusok kockázatát, stabilizálni a békét, és a fő erőket a politikai megoldás kimunkálására lehet koncentrálni. Az ENSZ békefenntartó erők szerepe rendkívül kényes. Kiküldésük elhúzódnásával, valamint a már elhatározott telepítés lassításával (többek között az újonnan provokált boszniai harcokkal) a szerb erőknek sok helyen sikerült kész helyzetet teremteni. Az általuk korábban elfoglalt, illetve megszállt területeken gyakorlatilag megváltoztatták a lakosság eredeti etnikai összetételét. Tették

⁷⁰⁶ A horvátországi szerbek 1991 végén megközelítőleg 15 000 km²-t, a Horvát Köztársaság egyharmadát tartották ellenőrzésük alatt. Szerb ellenőrzés alatt állt a Krajina, Szlavónia, Baranya, Nyugat-Szerémség és Nyugat-Szlavónia. Az 1992. január 2-án megkötött szarajevói megállapodás után az ENSZ békefenntartó erőinek horvátországi telepítése – a Baranyát, Kelet-Szlavóniát és Nyugat-Szerémséget felölelő Keleti Szektorba, a Banovinat és Kordunt felölelő Északi Szektorba, az Észak- és Közép-Dalmáciát felölelő Déli Szektorba, illetve a Nyugat-Szlavóniát lefedő Nyugati Szektorba – 1992. április végén kezdődött meg.

ezt a rendelkezésükre álló összes eszközzel, beleértve az erőszakot is. Az érintett válságövezetekből elmenekült, elsősorban horvát, valamint magyar és más, nem szerb lakosság visszatelepítése még az ENSZ-erők megérkezése után is rendkívül kétséges, ha a nemzetközi közösség elfogadja ezeken a területeken a helyi (értsd: szerb) adminisztráció kompetenciáját. Ez valószínűleg hosszadalmas politikai vitákat fog eredményezni a horvát vezetéssel. Az ENSZ–EK-munkamegosztáson belül az EK-nak arra kellene a hangsúlyt helyeznie a politikai nyomásgyakorlás összes eszközével, hogy a XX. század végén Európa szívében ne kerüljön sor a népek százezres nagyságrendű exodusára. Amennyiben nem biztosítanak a lakóhelyükről elűzött százezrek visszatérésének feltételeit (s többek között ez is az ENSZ-erők feladata lenne), akkor tulajdonképpen egy erőszakos lakosságcseréről beszélhetünk, amelynek rendkívül negatív politikai precedensüzenete a térségben (FÁK!) beláthatatlan következményekkel járhat.

3. A jugoszláviai válság pillanatnyi helyzetében újból rendkívüli módon megnőtt a szövetségi hadsereg szerepe. Ez a korábban jelzettek alapján összefügg azzal, hogy Szerbiának már így is rendkívül nagy gondokat okoz a Horvátországból (mintegy 50 ezer) és Macedóniából (mintegy 20-25 ezer fő) visszavont hadsereg professzionális személyi állományának kezelése, a költségek fedezése, valamint hogy Bosznia feladása, az onnan való kivonulás a hadsereg teljes és végleges szétesését vonná maga után. Ezt megakadályozandó tesznek a politikai szerepüket és egzisztenciájukat féltő, hadseregbeli és szerb erők még egy utolsó erőfeszítést. Taktikájuk hasonló a korábban Horvátországban alkalmazotthoz, etnikai konfliktust szítanak, majd a hadsereget béke-teremtő szerepben feltüntetve bevetik. Egyes adatok szerint megközelítőleg 150 ezer JH-katona koncentrálódik Boszniában, de 400 ezer katona felfegyverzésére elegendő fegyver, muníció áll rendelkezésre. Az akció valószínű sikertelensége ellenére változatlanul megmarad a fő kérdés: miként lehet biztosítani a hadsereg semlegesítését, ami feltehetően nem lesz lehetséges a tisztikarban való nagyarányú személycserék, valamint a hadsereg létszámának drasztikus csökkentése nélkül. Ugyancsak szükség lesz a rendkívüli katonai erőt reprezentáló hadsereg eszközeinek az utódállamok közötti felosztására. A jugoszláv hadsereget bár eddig is agresszornak tekintettük, de április 27-e, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság kikiáltása óta az annak határain túl tartózkodó hadsereg helyzete nemzetközi jogilag teljesen egyértelmű, agresszornak minősül.⁷⁰⁷

⁷⁰⁷ A horvátországi szerb lázadók területvédelmi és rendvédelmi egységei a Szerbiából, Montenegróból, Vajdaságból és Koszovóból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság 1992. április 27-i kikiáltása előtt formailag is a Jugoszláv Néphadsereg részét képezték. A JSZSZK hivatalos megszűnése után a Jugoszláv Néphadsereget Jugoszláv Hadsereggé nevezték át. A JSZK kikiáltását követően a Krajjinai Szerb Köztársaság védelmi törvényéből törölték azt a kitételt, amely annak fegyveres erejét a JSZSZK szerves részeként határozta meg. A JSZK kormánya 1992. május 11-én parancsot adott

4. A valamikori Jugoszlávia területén ez év májusától kezdve öt utódállam fog létezni. Április 27-én Belgrádban kikiáltották a Szerbia és Crna Gora által létrehozott államszövetséget, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot. Az eddigi jelzések alapján május elejére várható Macedónia elismerése az EK részéről. Ez a folyamat felveti az államutódlás és az államazonosság kérdését. Álláspontunk szerint az új Jugoszlávia és a régi Jugoszlávia között az államazonosság nem fogadható el, tekintettel arra, hogy az 1974-es jugoszláv alkotmány által meghatározott állam a hat egyenrangú tagköztársaság közös államalakulata volt. A Jugoszláviából kivált köztársaságok ugyanolyan alappal hivatkozhatnak az államazonosságra, mint Szerbia és Crna Gora. A Jugoszlávia talaján létrejött államok valamennyien utódállamok is egyben. E logika alapján szükségszerűen vetődik fel az új Jugoszlávia nemzetközi jogalanyiségének elismerése is.

Felmerült, hogy az Oroszország esetében alkalmazott megoldást választják Jugoszláviával kapcsolatban. Az analógia annyiban sántít, hogy Oroszország esetében az államazonosságot a többi volt szovjet tagköztársaság elismerte s ezzel legitimálta. Jugoszlávia esetében a fegyveres konfliktust megelőző belső politikai egyezkedések és megoldási kísérletek teljes kudarcot vallottak, és végül is háborúhoz vezettek. Nem reális tehát most azt várni, hogy a már nemzetközi jogalanyiságot szerzett utódállamok elismerik a harmadik Jugoszláviának, a nemzetközi jogi szempontból rendkívül előnyös államazonosságot, a régi Jugoszláviával. Az EK tagállamainak többsége azonban mégis hajlik arra, hogy az új Jugoszlávia és a régi Jugoszlávia közötti államazonosság tényét elismerje. Ehhez hozzájárult a szerbeknek az a taktikája, hogy a volt Jugoszlávia szövetségi intézményeit még csonka formában is fenntartsák, ezzel is bizonyítva a folyamatosságot. Úgyszintén az új és a régi Jugoszlávia államazonossága nyugati elismerésének kedvez az eddigi engedékeny hozzáállás és az az illúzió részükről, hogy az államazonosság elismerésének fejében kompromisszumokra kényszeríthetik Szerbiát. Ezt a bonyolult problémát a brüsszeli konferenciának kellene tisztáznia és megoldania, ami nem lesz könnyű, mivel mind Szlovénia, mind Horvátország igényt tart Szerbiával azonos jogon az államutódlásra és az abból fakadó előnyökre.

5. Magyarország mindig is arra törekedett, hogy kiegyensúlyozott kapcsolatokat tartson fenn az összes utódállammal, elsősorban a velünk határos államokkal. Ez rendkívül nehéz feladatok elé állította a magyar külpolitikát. Magyarországot „jugoszláv”

a Horvátországban állomásozó 5., 10., 13. és 17., illetve az Okučaniban állomásozó Banja Luka-i hadtest Szerbiába telepítésére, azzal, hogy a volt JNH Horvátországban született tagjait (tiszteket és közlegényeket) a Krajina Szerb Köztársaság területvédelmi és rendőri egységeibe helyezték át. Május közepén hasonló logikával jött létre a bosznia-hercegovinai Szerb Hadsereg is, majd a volt Banja Luka-i hadtestet Nyugat-Szlavóniába irányították át 1. (A bosznia-hercegovinai Szerb Köztársaság 1. Krajina Hadtest néven.

résről folyamatosan érték és érik provokációk, a háborús cselekmények következményeként több tízezer menekült tartózkodik hazánkban (a menekültek pontos számát megállapítani szinte lehetetlen, de minden bizonnyal többen vannak 70 ezer-nél), ennek ellenére eddig sikerült magunkat távol tartanunk a válságtól, de közvetett módon nagyon is érintve vagyunk. A kereskedelem, az áru- és szolgáltatásforgalom jelentősen visszaesett, de sikerült magyar aktívumot biztosítani mintegy 100 millió dollár nagyságrendben. Szlovéniával és Horvátországgal megkezdődött az államközi egyezményes kapcsolatok, a kormányközi intézményes együttműködés, valamint a gazdasági kapcsolatok kiépítése, illetve újraindítása. Ezekkel a szomszédjainkkal nyitott politikai problémáink nincsenek, részükről maximális együttműködési készséget tapasztalunk. Esélyünk van arra, hogy Jugoszlávia szétesésével, Szlovéniával és Horvátországgal új típusú, korábbi alárendelt helyzetünket felváltó, biztonságunkat és regionális szerepünket elősegítő együttműködést alakítsunk ki. Más a helyzet Szerbiával, amellyel viszonyunk jelenleg is konfliktusokkal terhes és belátható időn belül nem látszik remény a viszony látványos javítására. Azzal kell számolnunk, hogy Milošević egyelőre hatalmon marad, és csak reménykedhetünk abban, hogy a hatalmon belül a pragmatikusabb, kevésbé militáns szárny fog megerősödni. A pillanatnyi helyzet nem ezt prognosztizálja, az összeomlás szélén álló szerb gazdaság, a megvert, megalázott, visszavonuló hadsereg törekvései, a robbanásveszélyes szociális helyzet, a felfegyverzett szélsőséges elemek térnyerése nem zárják ki egy szélsőjobboldali fordulat lehetőségét sem. Egy ilyen fordulat könnyen kiválthatja a vajdasági kisebbségek, a horvátok és magyarok tömeges menekülését a határon keresztül. Ezért is szükség lenne ENSZ-, vagy EK-megfigyelők vajdasági telepítésére.

6. A vajdasági magyarok helyzete rendkívül nehéz és évek óta folyamatosan romlik. A hatalom tudatosan törekszik különböző adminisztratív intézkedésekkel a meglévő kisebbségi intézményhálózat szűkítésére, szétzúzására, általában a kisebbségek megfélemlítésére. A magyarságnak veszténivalója nincs, ezt mutatják a legfrissebb események, egyes magyar lakta településeken a katonai behívóparancs tömeges megtagadása. A VMDK határozottan lép fel minden egyes kisebbséget sújtó intézkedéssel vagy intézkedéstervezettel szemben. Az utóbbi hónapokban kilépett a nemzetközi porondra és nyugati kormányok képviselői előtt is kifejtette törekvéseit. Számos esetben fordult a brüsszeli Jugoszlávia-konferencia vezetőihez.

A VMDK április 25-i évi közgyűlésén elfogadta a „Memorandum a Szerb Köztársaságban élő magyarok önkormányzatáról” című dokumentumot,⁷⁰⁸ amelyben részletesen

⁷⁰⁸ A VMDK 1992. április 25-én, Kanizsán megtartott közgyűlése előtt a szerb média erőteljesen uszított a vajdasági magyarok ellen, s folyamatosan arról adott hírt, hogy a VMDK ezen a közgyűlésen ki fogja kiáltani a magyarok területi és politikai autonómiáját a magyar többségű községek területén.

kidolgozták kisebbségi autonómiakoncepciójukat. Ez a koncepció az összes Szerbiában élő magyar személyi elvű autonómiájára, a magyar többségű járások különleges státuszára, s ezen különleges státuszú községek társulására, a Magyar Autonóm Körzetre, valamint a magyar többségű, de szigetként elhelyezkedő települések helyi önkormányzatára épül. A dokumentum messzemenően figyelembe vette és hasznosította a brüsszeli Jugoszlávia-konferencia alapidokumentumának, az úgynevezett Carrington-terv, az emberi és kisebbségi jogokkal foglalkozó II. fejezetének megoldási javaslatait és ajánlásait.

1992. április 24-én a VMDK számára is váratlanul létrejött az általuk több mint egy éve szorgalmazott találkozó Slobodan Milošević szerb elnök és a VMDK delegációja között, értékelésünk szerint a találkozóra azért került sor mert az április 27-i államteremtés előtt, figyelembe véve a Nyugat ultimátumszerű követeléseit is, Milošević imagejavító gesztust akart produkálni. A találkozó kihasználható előnyei a későbbiekben mutatkoznak meg, de arra már pillanatnyilag is felhasználható VMDK-szempontról ez a megbeszélés, hogy a vajdasági magyarokra nehezedő közvetlen veszély némileg enyhíthető legyen.

Budapest, 1992. április 24.

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

A közgyűlés megtartása előtt Slobodan Milošević Szerb Köztársasági elnök fogadta az Ágoston András, Hódi Sándor, Vékás János és Páll Sándor általi VMDK küldöttségét. A tárgyalásokon a két fél egyetértett abban, hogy a délvidéki magyarok nyílt és megoldatlan problémáit kizárólag párbeszéddel lehet rendezni. Ilyen előzmények után, másnap a VMDK közgyűlésére végül rendkívül erős belügyi biztosítás – aznap Magyarkanizsa felett rendőrségi helikopterek is köröztek – mellett került sor. A zárt ajtók mögött megtartott tanácskozás utáni sajtótájékoztatón Ágoston András arról tájékoztatta a nagyszámú hazai és külföldi újságírókat, hogy a VMDK aznap semmilyen autonómiát nem kiáltott ki. A közgyűlésre elsősorban azért került sor, mert a háborús propaganda miatt külföldre távozott, vagy lemondott vezetőségi tagok helyének a betöltése miatt tisztújítást kellett végezni. Ezt követően került sor a VMDK szakértői által kidolgozott *Magyar autonómia* című tervezet megvitatására, amely a délvidéki magyarság önkormányzati rendszerét az Európában használatos nemzetközi rendszerek és a carringtoni tervezet alapján vázolta fel. A tervezetben az önkormányzatiság három formája kapott helyet: a területi autonómia, a szórványmagyarság helyi önkormányzata és a személyi autonómia.

Antall József Konsztantin Micotakisz görög miniszterelnöknek írt levelének
a tervezete

1992. május 7.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
001559/5/1992

Szigorúan titkos!
Érv. visszavonásig!
Készült: 1 példányban
Kapja: Sajat

Őexcellenciája
Konstantin Mitsotakis úrnak,
a Görög Köztársaság
miniszterelnökének
Athén

Miniszterelnök Úr!

Hasznos és tartalmas budapesti eszmecserénk során⁷⁰⁹ szót váltottunk a bonyolult és országainkat egyaránt érintő jugoszláviai helyzetről is.

A helyzet, sajnos azóta tovább éleződött, és nem igazán látható egyelőre a válságból kivezető út. Szeretném Önnel megosztani azon meggyőződésünket, hogy változatlanul szükség van az Európai Közösség hathatós erőfeszítéseire, sőt, azok fokozására.

Az 1992. április 27-én kikiáltott új jugoszláv állam deklarálta az EBEÉ-elvekhez való ragaszkodását, hogy nincsenek területi követelései egyik szomszédjával szemben sem, hogy a válság békés, tárgyalásos rendezése mellett száll síkra. Az Elnökség május 3-án határozatot hozott, hogy a Jugoszláv Néphadsereg jugoszláv állampolgárságú tagjainak 15 napon belül el kell hagyniuk Bosznia-Hercegovina és Horvátország területét.

⁷⁰⁹ Konsztantin Micotakisz görög miniszterelnök Antal József meghívására 1992. április 2-án látogatott Budapestre. A görög miniszterelnök látogatására akkor került sor, miután a görög kamionosok – tiltakozva az 1900 német márkás magyar tranzitengedélyek miatt – a magyar teherszállítók előtt lezárták a jugoszláv–görög határátkelőket. A görög miniszterelnök Budapesten találkozott a magyar köztársasági elnökkel, a miniszterelnökkel, a külügyminiszterrel, a parlament elnökével és a pártok képviselőivel. A megbeszélések fókuszában az aktuálpolitikai kérdések mellett elsősorban a jugoszláviai háború és a macedóniai probléma állt. Micotakisz budapesti látogatása során írták alá a magyar–görög alapszerződést.

Ezt a döntést mi csak üdvözölni és támogatni tudjuk. Egyúttal aggódunk is, mert számos jelből arra következtetünk, hogy a hazatérő katonai egységeket nem kívánják leszerelni, holott állományuk túlnyomó többsége, lévén boszniai szerb, nem tér vissza Szerbiába. Sőt, a Vajdaságban fogantatosított újabb keletű mozgósításokból, elhelyezésük Vajdaság területén történő előkészítéséből, többek között új laktanyák létesítéséből úgy tűnik, hogy a magyar határ közelében kívánják elhelyezni ezeket az egységeket. Aggodalomra ad okot az a tény is, hogy ismét nagy számban hívtak be vajdasági magyarokat a hadseregbe.

Úgy gondoljuk, hogy az új jugoszláv állam békés szándékait akkor tudná hitelesen demonstrálni Európa és különösen szomszédai számára, ha a Jugoszláv Néphadsereg hazarendelt egységeit leszerelné, de legalábbis úgy telepítené, hogy az ne okozzon szükségtelen, újabb feszültségeket a vegyes lakosságú területeken.

Szeretném Önt, Miniszterelnök Úr, biztosítani arról, hogy Magyarország nem kíván visszaélni Szerbia belső nehézségeivel, nem áll szándékában etnikai konfliktust szítani a Vajdaságban. Őszintén örültünk a hírnek, hogy Milošević elnök úr fogadta a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének küldöttségét és megállapodtak a további párbeszédben.⁷¹⁰ Hisszük, hogy ez a szándék komoly a szerb vezetés részéről, és sikerül megoldani a vajdasági magyarok problémáit. Ehhez mi jó alapnak tartjuk a VMDK által kidolgozott és a napokban Brüsszelben a Jugoszlávia-konferencián átadott autonómiakonceptiót.

A magunk részéről készek vagyunk a magyar–szerb kapcsolatok sokoldalú és kölcsönösen előnyös fejlesztésére, de a viszony javítását elválaszthatatlannak tartjuk a Vajdaságban élő mintegy 400 ezer magyar helyzetének javulásától.

Örömmel vennénk, Miniszterelnök Úr, ha a válság megoldását szem előtt tartva latba tudná vetni befolyását a szerb vezetésnél az általam jelzett kérdések megnyugtató rendezése érdekében. Bízva abban, hogy Excellenciád érti és támogatja álláspontunkat, kérem, fogadja legőszintébb nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1992. május 7.

Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

⁷¹⁰ Erre a VMDK közgyűlését megelőző napon, 1992. április 24-én került sor.

Szávai János párizsi nagykövet jelentése a szomszédos országok
magyar kisebbségi vezetőinek párizsi látogatásáról

1992. május 13.

A Magyar Köztársaság
Nagykövetsége
Ambassade de la République
De Hongrie

Szigorúan titkos!
Érvényes visszavonásig
Párizs, 1992. május 13

Tárgy: A szomszéd országok magyar vezetőinek párizsi látogatásai

20/SZT/1992

Készült: 3 példányban

Központ: 2 példány

Saját: 1 példány

Megítélésünk szerint, a romániai, Ex-Jugoszlávia területén élő, a csehszlovákiai és az Ukrajna területén élő magyar kisebbségek helyzetének alakulásában a francia politika fontos szerepet játszik. Ennek tudatában igyekeztünk elősegíteni, illetve megszervezni kisebbségi magyar vezetők párizsi látogatását.

Így került sor 1991 novemberében Tőkés László egynapos párizsi látogatására, 1992 januárjában, majd májusában Ágoston András VMDK-elnök két párizsi látogatására, valamint 1992 áprilisában Szöcs Géza RMDSZ-alelnök látogatására.

Tervezzük Tőkés László újabb, és a tavalyinál jobban megszervezett párizsi látogatását 1992 novemberében, valamint szándékunkban áll meghívni Duray Miklóst is.

Az eddigi látogatások tapasztalatai a következőkben foglalhatóak össze.

Az itt járt magyar vezetőket általában megfelelő szinten, olykor magas szinten is fogadták. Így például Ágoston Andrást januárban maga Joxe védelmi miniszter, de a Külügyminisztérium középszintű vezetői, valamint Mitterrand elnök tanácsadói is mindenkor készséggel fogadták az itt járt magyar politikusokat.

Általában érdeklődéssel hallgatták meg őket és elsősorban Ágoston esetében, mérsékelt, megfontolt fellépésük komoly hatást tett. Minden partnerük nagyra értékelte, hogy első kézből kaphatott hiteles információkat.

Érezhető ugyanakkor, hogy a Szocialista Párt vezetése (utalok itt Gérard Fuchs jelenlegi külügyi titkára) igyekszik elzárkózni a kisebbségi kérdések konkrétabb vizsgálata elől. Ennek a felfogásnak a hatása megmutatkozik bizonyos elnöki tanácsadók magatartásában is (Pierre Morel, aki azóta moszkvai nagykövet lett). Kormánykörökben a legnagyobb érdeklődést és megértést a Védelmi Minisztérium vezetői mutatják, ahol Mallet diplomáciai főtanácsadó, minden látogató egyöntetű véleménye szerint, naprakészen követi különösen a szerbiai és horvátországi eseményeket. Majdnem ugyanilyen mértékű nyitottságot tapasztalunk a Külügyminisztérium középszintű vezetői részéről is (Jacques Biot, Jacques Faure, és az őt május 1. óta felváltó Christian Rouillé).

Nagyon hasznosak voltak a parlamenti és szenátusi találkozások is, valamint az ellenzéki pártok felelős politikusaival megszervezett találkozók. Ezek a pártok és ezek a politikusok, már csak helyzetükből adódóan is, minthogy a felelősség jelenleg még nem az övék, sokkal nagyobb megértést tanúsítanak elsősorban a romániai és a jugoszláviai problémák iránt, mint a kormánytényezők.

Az eddigi látogatásoknak a sajtóvisshangja vegyesnek mondható.

Tőkés László 1991. novemberi látogatásáról a *Le Monde*⁷¹¹ akkor Párizsban tartózkodó budapesti tudósítója, Riols, a tényeket elferdítő, rendkívül káros tudósítást közölt. A személyes közbenjárásomra volt szükség ahhoz, hogy a *Le Monde* három nap múlva leközzölje azt a helyesbítést, amelyben a dezinformációkat próbáltam megcáfolni. A legjobb sajtóvisshangja Ágoston András januári látogatásának volt. Arról minden vezető napilap közölt cikket. Szócs Géza látogatásának, valószínűleg a rendkívül zsúfolt belpolitikai és külpolitikai eseménynaptár miatt, sajtóvisshangja nem volt.

Valamennyi látogatást társadalmi szervezetek segítségével szerveztettünk meg, a Nagykövetség lehetőleg távol tartotta magát az eseményektől. Az itt járt politikusokat minden alkalommal itt élő magyarok kalauzolták és szolgáltak szükség esetén tolmácsol. Ezek a következők voltak: Ditrói Ákos, Léh Tibor, Kende Péter és Kutasi András.

A legutóbbi Szócs Géza-látogatás megszervezésében tevékenyen részt vett Kende Péter és köre. Meg kell állapítanom, hogy ez a szervezés, nem tudni, hogy szándékosan-e vagy szándéktalanul, eléggé gyengén sikerült (a sajtótájékoztatón egyetlen francia újságíró sem jelent meg).

Tájékoztatómunkánkat ilyenformában is tovább kell folytatni, úgy gondolom, hogy elengedhetetlen ez ahhoz, hogy a magyar kisebbségek helyzetéről az illetékesek hiteles

⁷¹¹ *Le Monde* (magyarul: *A Világ*) 1944-ben alapított, magát centristának valló, a valóságban a középtől balra álló francia napilap. Kezdetben 150 ezer példányban jelent meg, napjainkban azonban a napi példányszáma 26 ezer körül alakul. Ettől függetlenül, véleményformáló szerepe nem csak Franciaországban, hanem a világ egészén jelentős.

információkat kapjanak, és hogy azután esetleg azok ismeretében hozzák meg döntéseiket. Különösen fontosnak látszik ez Franciaországban, amely kulcsfontosságú szerepet játszik ezekben a kérdésekben.

Dr. Szávai János
nagykövet

Kérjük az anyagot a Határon Túli Magyarok Titkárságára, Entz Géza Államtitkár úrnak is eljuttatni.

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

390.

Antall József levele Ruud Lubbers holland, Anibal Cavaco Silva portugál, John Major brit miniszterelnököknek, az EK-Trojka vezetőinek

1992. május 15.

Őexcellenciája
Ruud Lubbers úrnak,
a Holland Királyság
miniszterelnökének,

Anibal Cavaco Silva úrnak,
a Portugál Köztársaság
miniszterelnökének,

John Major úrnak,
Nagy-Britannia és Észak-Írország
Egyesült Királyság
miniszterelnökének

Miniszterelnök Úr!

A több éve tartó délszláv válság, amely az utóbbi egy év alatt, fegyveres konfliktusba, majd háborúba torkollott, sajnos tovább éleződik. A válságot bonyolítja az új

564

Jugoszlávia kikiáltása, mivel nemzetközi jogalanyiségének elismerése még számos probléma megoldását feltételezi.

Az új jugoszláv állam 1992. április 27-én deklarálta saját határait. Ebből következik, hogy ha Bosznia-Hercegovinában bevet fegyveres alakulatokat, akkor az adott állammal szemben agressziót követ el. A jugoszláv Elnökség bár május 19-ig a Jugoszláv Néphadseregben szolgáló állampolgárait hazarendeli, de a Boszniában állomásozó hadsereg személyi állományának 85%-a – etnikai összetétele miatt – fegyverzetével együtt a helyszínen marad, mint a boszniai szerb bábállam hadserege.

A jugoszláv hatóságok erőltetett ütemben készítik elő a hazatelepülő hadsereg számára a szálláshelyeket, elsősorban az etnikai kisebbségek által lakott Vajdaságban, illetve Koszovóban. Olyan helyeken – részben a magyar határ közvetlen közelében – is új laktanyákat létesítenek, ahol eddig nem állomásozott katonai alakulat. Sajnálatos módon a magyar kisebbség körében ismét nagyarányú mozgósításra került sor, miközben Vojislav Šešelj, a Szerb Radikális Párt elnöke és Milan Paroški, a Néppárt elnöke olyan kijelentéseket tesznek a szerb parlamentben, hogy a vajdasági kisebbségeket erőszakkal ki kell telepíteni.

Szeretném Önt, Miniszterelnök Úr, nyomatékosan biztosítani, hogy a Magyar Köztársaság továbbra is jószomszédi viszonyra és kölcsönösen előnyös együttműködésre törekszik Szerbiával. Ezáltal is szeretnénk elérni, hogy a vajdasági magyar etnikum helyzete megnyugtató legyen. Nézetem szerint ez a brüsszeli Jugoszlávia-békekonferencia keretében a Carrington-terv alapján biztosítható, a VMDK autonómiakonceptója fentihez kellő kiindulási alappal szolgál.

A jugoszláv válság mélyülése miatt továbbra is szükségesnek tartjuk nemzetközi megfigyelők küldését Szerbia kisebbségek lakta tartományaiiba, a Vajdaságba és Koszovóba. Nem zárható ki ugyanis, hogy a belpolitikai feszültségek és a nemzetközi kudarcok hatására Szerbia belső feszültségeit a kisebbségeken vezesse le. El kellene kerülni, hogy az őshonos, évszázadok óta ott élő lakosság kitelepítésével, menekülésre kényszerítésével, illetve a más területekről odamenekültek letelepítésével hozzanak létre etnikailag homogén területeket. Az egykori Jugoszlávia más területeiről érkezett 300 ezer szerb menekült, továbbá hazatérő hadsereg hivatásos személyi állományának letelepítését és munkához juttatását nem szabad a nemzeti kisebbségek kárára biztosítani.

Meggyőződésem, hogy az Európai Közösségnek mindent meg kell tennie a válság minél hamarabb történő rendezése érdekében. Az új jugoszláv államot rá kell kényszeríteni, hogy fogadja el az ENSZ és az EBEÉ normáit, és vállaljon garanciákat azok betartására. Attól tartok, hogyha most a nemzetközi közösség nem gyakorol politikai nyomást az új Jugoszláviára, később még súlyosabb konfliktussal kell szembenéznie.

Miniszterelnök Úr, bízva álláspontunk támogatásában, kérem, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1992. május 15.

Antall József

MNL OL XIX-J-1-j 27. d

391.

Jeszenszky Géza levele James Baker amerikai külügyminiszterhez

1992. június 9.

Őexcellenciája
James Baker úrnak,
az Amerikai Egyesült Államok
külügyminiszterének
Washington

Tisztelt Külügyminiszter Úr!

Azt reméltem, hogy találkozni fogok önnel Oslóban, az Észak-atlanti Együttműködési Tanács⁷¹² ülésén, de kitűnő megbeszéléseket folytattam Larry Eagleburgerrel, így Ön bizonyára kellő módon tájékoztatva van az országainkat érintő néhány témakörrel kapcsolatos magyar álláspontról. Engedje meg, hogy néhány gondolattal kiegészítsem az Oslóban elhangzottakat.

Megítélésem szerint a délszláv válság megoldása érdekében a nemzetközi közösségnek továbbra is határozott módon kell lépnie. Sajnálatos módon ugyanis

⁷¹² A NATO állam- és kormányfői 1991 novemberében Rómában a párbeszéd fórumaként hozták létre az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot (North Atlantic Cooperation Council, NACC), amelyen a NATO-tagállamok mellett lényegében valamennyi európai ország helyet kapott. A tanács intézményes kereteket teremtett a szövetség és a korábbi ellenfelei közötti konzultációra és együttműködésre, fő célja az államok közötti kölcsönös megértés elmélyítése volt. 2007-ben az Euro-atlanti Partnerségi Tanács (Euro-atlantic Partnership Council, EAPC) váltotta fel.

Bosznia-Hercegovinában a harcok tovább folytatódnak és a politikai ellenőrzés alól kikerült katonai egységek gyakorlatilag terrorista akciókat folytatnak a lakosság ellen. Noha az ENSZ BT által elrendelt szankciók fontos üzenetet hordoznak Belgrád és a nemzetközi közvélemény számára, a válság megoldása még igen messzinek látszik. A szankciókat magunk részéről teljes körben alkalmazzuk, bár jelentős károkat okoznak gazdaságunknak, s attól tartunk, hogy rövid távon aligha fogják a szerbiai vezetést jobb belátásra bírni.

A konfliktus fennmaradása azzal a súlyos következménnyel jár, hogy destabilizálhatja az egész régiót. Abban az esetben, ha a világ nem gyakorol elégséges nyomást a fegyvernugvás, illetve a tárgyalások érdekében Szerbiára, úgy prognosztizálni lehet a konfliktus és a fegyveres harcok áttérjedését újabb területekre. Ennek a legnagyobb esélye Koszovóban van, ahol a szerb–albán összecsapás szinte kikerülhetetlennek látszik. A boszniai háború további elhúzódása mindezen túl azt is eredményezheti, hogy az alapvetően európai, nyugati mentalitású, gondolkodású és orientáltságú boszniai muzulmánok körében teret nyerhetnek a szélsőséges irányzatok, s a megoldás érdekében esetleg Európán kívül keresnek segítséget.

A Jugoszláv Néphadsereg a Boszniából és korábban Macedóniából kivont erők egy részét Koszovóban koncentráltta, más részüket a Vajdaságban telepíti le, többek között a magyar határ közvetlen szomszédságában. A fegyverek árnyékában tovább folyik a Vajdaságban az erőszakos mozgósítás, folytatódik a nem szerb lakosság elűzése. Szerb parlamenti képviselők kitelepítéssel fenyegetik többek között a magyarságot. Ezért is fontosnak tartom a kisebbségi autonómiának a Carrington-terv és a vele egybevághó vajdasági magyar javaslatok szerint történő garantálását.

E veszélyek miatt, úgy vélem, ki kellene terjeszteni az ENSZ békefenntartó erők tevékenységét Koszovóra és a Vajdaság északi, többségében magyarok, horvátok és szlovákok által lakott részére. E területeken az ENSZ valóban békefenntartó szerepet játszhatna. Járható útnak látszik EBEÉ-megfigyelőerők küldése is a térségbe, amihez a legutóbbi oslói döntés alapján a NATO is tevékenyen hozzájárulhatna.

Kedves Kollégám!

A háború elhúzódása miatt, úgy vélem, meg kell értetni Belgráddal, hogy további katonai próbálkozásai, a nemzetközi közösség, mindenekelőtt az ENSZ, az EBEÉ álláspontját ignoráló politikája kudarcra van ítélve. Ehhez úgy tűnik, immár elégtelen a politikai nyomás és az embargóról hozott BT-határozat végrehajtása. Megítélesem szerint szükségessé válhat katonai jellegű figyelmeztetés is, a későbbi nagyobb arányú, esetleg iszlám országokat is mozgósító konfliktus megelőzése érdekében.

Az Amerikai Egyesült Államoknak továbbra is megvannak a lehetőségei, hogy nyomást gyakoroljon a belgrádi vezetésre, a Jugoszláv Néphadseregére és a boszniai szerb haderő vezetésére, s elérje, hogy ezek az erők a rend fenntartásában és ne a szétzilálásában játsszanak szerepet. A szerb vezetés eddigi politikai irányvonalának nemzetközi elítélése és e politika csődjének érzékeltetése jelentős elmozdulást eredményezhet a közhangulatban, hozzájárulhat a rendszerváltozás elindításához és a békés rendezéshez.

Kérem, Külügyminiszter Úr fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését.

Budapest, 1992. június 9.

Jeszenszky Géza

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

392.

Rejtjeltávirat Londonból. A szerb trónörökös meghívása Magyarországra

1992. szeptember 21.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: London
Azonosító: LON20792
Érkezett: 92. 09. 21. 17:49

Készítette: Som A.
Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 45

568

Felkeresett S. K. Trifković, a szerb trónörökös tanácsadó testületének újonnan ki-nevezett vezetője (chief of staff⁷¹³) és visszatért a 91. XII. 6-án átnyújtott meghívás kérdésére. Közölte:

A trónörökös október folyamán rezidensként visszatér Belgrádba és ennek kapcsán kíván eleget tenni a magyar meghívásnak. Időpontjavaslatait nyíltan közöltem. Bu-dapesti tartózkodása során tárgyalásokat kívánna folytatni Jeszenszky Géza külügy-miniszter úrral és udvariassági látogatást tenni Göncz Árpád köztársasági elnök úrnál és Antall József miniszterelnök úrnál. Hivatkozott arra, hogy miniszterelnöki szinten már több helyen fogadták, legutóbb Kanadában.

Kérdésemre elmondta: A trónörökös legutóbbi belgrádi útja azzal a tapasztalattal járt, hogy alkalmi látogatásokkal nem tud érdemben befolyást gyakorolni az esemé-nyekre. Ezért elhatározta, hogy állandó irodával és személyzettel ellátott bázist teremt Belgrádban. Panić megígérte, hogy használatba veheti a korábbi királyi rezidenciát, de azóta egyre jobban igénybe veszik állami rendezvények céljára. Jelenleg nem prob-léma alternatív megoldást találni Belgrádban, ezt októberre megoldják.

A jelenlegi helyzetről szólva kérdésemre elmondta: a gazdaság állapota megle-hetősen súlyos. A szankciók az ellenőrzés hiányosságai ellenére éreztetik hatásukat, különösen az exportra termelő iparágakat érinti érzékenyen. Ez a helyzet komoly befolyást gyakorolt a közvéleményre. Erősödik a félelem a teljes elszigetelődéstől. A gyökeres változás feltételei érlelődnek, de sokkal lassabban és nagyobb áldoza-tokkal, mint korábban gondolták. Egyre többen ismerik fel a katasztrófa tükrében Milošević politikájának súlyos következményeit és hibáit. A függetlenséget kereső tagországokat nem megbüntetni, hanem a civilizált világban másutt is alkalmazott modern módszerekkel (lazább szövetség, hatalommegosztás stb.) összetartani kellett volna. Súlyosbította szerintük a helyzetet, hogy Németország előresietett etnikailag nem homogén országok elismerésével, mielőtt a kisebbségi kérdések megfelelően rendezettek lettek volna. Ma már komoly, újabb veszélyként jelentkezik Boszniában az iszlám fundamentalizmus erősödése.

Mindezek miatt Milošević befolyása fokozatosan csökken. Panić népszerűsége nő, de nincs még igazi hatalma. A bizalmatlansági indítvány a parlamentben⁷¹⁴ nem

⁷¹³ Chief of staff magyar jelentése személyzeti vezető, kabinetfőnök, vagy vezérkari főnök. Olyan sze-mélyekre használt angol kifejezés, amelyben az adott egyén egy összetett szervezetben (fegyveres erők, intézmény, vagy személyek testülete) támogató- és koordinátorszerepet játszik.

⁷¹⁴ A Szerb Radikális Párt a Szerb Szocialista Párt több képviselőjének a támogatásával adta be a Milan Panić szövetségi kormányfő elleni bizalmatlansági indítvány, amelyet 1992. augusztus 31-én tü-zött először napirendre a Szövetségi Képviselőház. Az ezzel kapcsolatos vitában Branslav Brana Crnčević szocialista képviselő azzal vádolta meg a kormányfőt, hogy megszegte a parlament által hozott határozatokat, hogy szeparatista tárgyalásokat folytatott Franjo Tudman horvát köztársasági

volt komoly, csak figyelmeztetésnek szánták. Most újabb összetűzés várható Panić azon lépése miatt, hogy kérte Kis-Jugoszlávia felvételét az ENSZ-be.⁷¹⁵ Ez keresztezi ugyanis Milošević „jogutódlási” törekvéseit. Panić megerősödése most a médiával, főleg a rádióval és tv-vel, valamint a hadsereggel kialakítás alatt álló viszonyától függ.

A trónörökös Belgrádba történő visszatérése után az ellenzéki pártoktól is bizonyos távolságot akar tartani. Ezt az ellenzék túlzott megosztottsága indokolja. A demokratikus erők egységfrontjának megteremtésén kíván munkálkodni.

A Magyarországon keresztül történő visszatéréssel demonstrálni kívánja, hogy a szomszédokkal való jó kapcsolatok híve, hogy a szerbek Magyarországon megfelelő jogokat élveznek, és hogy számára a külfölddel való kapcsolattartás lehetősége fennáll, nem úgy, mint a teljesen hitelét veszített Miloševićnek.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

elnökkel és ezek során megígérte neki, hogy Horvátországot elismeri az AVNOJ-i határokon belül. Vojislav Šešelj a Szerb Radikális Párt elnöke felszólalásában a miniszterelnököt azzal vádolta meg, hogy túllépte alkotmányos és törvényes felhatalmazásait, s kijelentette, hogy semmi áron sem lehet elfogadni azt, hogy a horvátországi szerbek csak Horvátország keretén belül kapjanak autonómiát, ahogyan azt sem, hogy 1992. szeptember 15-én a Priština-i Egyetemen megkezdődjön az albán nyelvű oktatás. A szeptember 4-én megtartott bizalmi szavazáson Panić menesztésére 30 képviselő szavazott, 66 ellenezte, 7-en pedig tartózkodtak.

⁷¹⁵ Milan Panić jugoszláv szövetségi kormányfő 1992. szeptember 16-án Moszkvában kijelentette, hogy kormányának szándéka, hogy új kérelmet nyújtson be az ENSZ-tagság elnyeréséhez. A bejelentés háttérében az állt, hogy a JSZK ENSZ tagsága nem volt rendezett, az ország lényegében a JSZSZK szétesése után automatikusan örökölte meg azt. A jogfolytonosság kérdése azonban már a JSZK áprilisi kikiáltása után komoly bonyodalmakat okozott a nemzetközi jogban és a diplomáciában. Az év nyarán egyre több arab állam követelte a JSZK ENSZ tagságának a felfüggesztését, s hasonló álláspontra helyezkedett az Európai Közösség és az Amerikai Egyesült Államok is. Az EK tagállamai 1992 szeptemberében hivatalosan is kezdeményezték az ENSZ BT-nél a JSZK ENSZ tagságának a felfüggesztését. Oroszország pedig közölte, hogy nem fogja megvetozni az ENSZ Közgyűlésének ilyen határozattervét. Panić moszkvai bejelentésére hevesen reagált a szerb kormány és a szélsőséges szerb ellenzék is. Borislav Jović, a Szerb Szocialista Párt képviselője a sajtóval közölte, hogy ismét aktuális a Panić-kormányral szembeni bizalmatlansági kérdés, míg Vojislav Šešelj radikális pártvezető egyenesen hazaárulónak nevezte a kormányfőt. A szerb kormány szeptember 17-i ülésén arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szövetségi kormányfő moszkvai kijelentésének a JSZK alkotmánya szerint nincs határozatjellege és az jogilag semmire sem kötelezi az országot. Az ENSZ BT 1992. szeptember 19-én 12 szavazattal és 3 tartózkodás (Kína, India és Zimbabwe) mellett 777. számú határozatában azt ajánlotta az ENSZ Közgyűlésének, hogy a JSZK-t zárják ki az ENSZ-ből. 1992. szeptember 23-án 127 szavazattal, 6 ellenében és 26 tartózkodó állam mellett az ENSZ Közgyűlése a JSZK-t kizárta az ENSZ-ből.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 28. d.

393.

Balla Lórántnak, a Diplomáciai Információs Főosztály vezetőjének összefoglalója
a délszláv válsággal kapcsolatos hatalmi érdekekről

1992. október 12.

Diplomáciai Információs Főosztály
Balla Lóránt

Szigorúan titkos!
Készült: 21 példányban
Kapja: Jeszenszky G.
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába L.
Endeffy M.
Peisch S.
Sillár E.
Gyarmati I.
Herman J.
Kiss T.
Kolozsi B.
Náthón I.
1-8 Tér. Főo.
Saját

F e l j e g y z é s

Tárgy: A délszláv válsággal kapcsolatos hatalmi érdekek

Augusztus–szeptember hónapban a délszláv válsággal kapcsolatos nyugati politikában változás következett be. Ennek a következő lépcsőfokai voltak: a londoni konferencia nem vette figyelembe a szerb fél felelősségét hangsúlyozó Mazowiecki-jelentést, Stoltenberg norvég külügyminiszter szeptember eleji útja után már mindkét, illetve mindhárom felet egyformán felelősnek tartotta, az EK külügyminisztereinek hatfieldi tárgyalásain Szerbia megbékítése mellett foglaltak állást (brit nyomásra), az EBEÉ VTB 16. ülése egyformán tette felelőssé a feleket, a nemzetközi közösség de facto az embargó enyhítése mellett foglalt állást (kínai fűtőolaj Szerbiának).

1. Szerbia támogatói

A változások mögött a következő érdekviszonyok állannak: Holland források több ízben megerősítették, hogy a délszláv válság megoldását az amerikai és brit álláspont hátráltatja. Fő ok a német befolyás növekedésének megakadályozása, jó szerb kapcsolataik megőrzése (Van den Broek és holland kereszténydemokrata körök). Ennek eszköze a „konferenciázás”, a katonai beavatkozás megakadályozása, a fegyverembargó Bosznia és Horvátország felé történő feloldásának ellenzése.

Holland szakértők szerint megszilárdulni látszik a két irányzat (brit–francia, illetve német–holland). Hoekstra, a holland titkosszolgálatot felügyelő miniszterelnök-helyettes szerint a délszláv háború a nyugat-európai nacionalizmusokat is felkorbácsolta, példának a brit nacionalizmust hozta. A két angolszász ország „csendestársa” Franciaország, amelyik megengedhette magának, hogy Hatfieldben „bénult” magatartást tanúsítson a Maastrichti Referendumra hivatkozva. Francia KÜM-vezető szerint a londoni konferencián vereséget szenvedett az „európai háborús párt” (értsd a beavatkozáspártiak). Oroszország balkáni politikáját lassan kétszáz éve Szerbiára építi. A hagyományos ortodox pánszlávizmus jegyében sértik meg rendszeresen az embargót, és ennek jegyében harcolnak orosz önkéntesek a szerbek oldalán („több ezren”).

Információk érkeztek egy szlovák–román–szerb tengely kialakulásának lehetőségéről. Fentiekből kiderül, hogy a BT-nek mind az öt állandó tagja a szerb érdekek mellett áll. Balkáni szövetségeik, Görögország, és Románia is hangsúlyozottan ellenzik a külföldi beavatkozást.

2. Szerbia ellenfelei

A jugoszláv utódállamok elismerése mellett leginkább kiálló Németország és Olaszország közül az utóbbi egyrészt belpolitikai problémák, másrészt horvát és szlovén kapcsolataiban egyaránt meglévő ellentétek miatt érezhetően passzívvá vált.

Az aktívabb nemzetközi fellépést sürgető Németország mellett két másik európai ország hajtott végre „pályamódosítást”. Az eredetileg atlantista Hollandia fokozatosan átcuszott a német oldalra. Az utóbbi időben éppen ez az ország akadályozta meg az EK-n belüli német elszigetelődést (Hatfieldben is). Maastrichti egyetemi professzor a Diplomáciai Testület előtt tartott előadásában kifejtette, a holland külpolitikai orientációnak az Atlanti-óceánon túli beállítottság irányából a kontinentális-európai tartalom felé kell fejlődnie. (Holland kormánykörökből is érkezett hasonló jelzés.)

Az eredetileg Jugoszlávia egysége mellett síkra szálló Törökország, a német törökpolitika irányváltásának hatására is (mely Kinkéi ankarai útjában jutott kifejezésre a görögbarát Genscher után), ma a beavatkozás egyik fő ösztönzője, még a szárazföldi beavatkozástól való nyugati félelmeket is túlzottnak tartja. Figyelemre méltó, hogy szeptemberben Van den Broek külügyminiszter is járt Ankarában, ahol igyekezett a kurd kisebbség ügyében – ami sokáig a Németország és Törökország közötti ellentétek forrása volt – mérséklőleg hatni a török vezetésre.

Albánia, Törökország fő szövetségeseinek (és támogatottainak) szerbellenessége megkérdőjelezhetetlen. Athéni német diplomata szerint már mintegy 2000 iszlám önkéntes tartózkodik Albánia területén készen arra, hogy Koszovóba induljon. További 15-20 ezer fő készülődik Törökországból Albániába. Német ismeretek szerint Törökország egyre erőteljesebb segítséget ad Albániának.

Bulgária látja az újabb szerb–macedón közeledés jeleit, de állásfoglalása nem egyértelmű: Szófiában Panics biztosítékot kapott arra, hogy Bulgária nem tervez katonai akciót Kis-Jugoszlávia ellen, a közelmúltban pedig Szerbia pozitív megközelítést helyezett kilátásba a szerbiai bolgár kisebbség irányába. A boszniai légtér lezárásában részt venni kívánó török gépeknek pedig nem biztosítanak légi folyosót.

3. Az iszlám világ

Szerepe ellentmondásos: bizonyos országok, elsősorban Irán és Szaúd-Arábia hajlandók fegyvert szállítani és önkénteseket is toborozni a boszniai muzulmánok védelmében. A szintén muzulmánbarát Törökország azonban óvakodik iszlám országgént fellépni.

Líbia, Irak és Szíria „keleti fegyvereihez” utánpótlást Oroszországból kap, ennek fejében olajat szállít Szerbiának.

Következtetések

A délszláv válsággal kapcsolatban folytatott nemzetközi politika a német (és magyar) érdekekkel ellentétes irányt vett, a kialakított struktúrák (ENSZ, EK, EBEÉ, genfi utókonferencia) nem teszik lehetővé érdekeink érvényesítését.

Magyarországnak most lehetősége lenne taktikai lépésként a Szerbiával fennálló kapcsolatok bizonyos javítására, esetleg az újjáéledő „Kisantantról” történő leválasztására. Szaporodnak a szerb közeledés jelei:

Panić nyilvánosan is beszélt egy magyar–szerb gazdasági unió jövőbeni lehetőségéről. Szerb diplomata szerint Szerbia nem a Belgrád–Zágráb autópályán, hanem Magyarországon keresztül szándékozik lebonyolítani Nyugat-Európa felé irányuló forgalmát. A szövetségi külügyminiszter-helyettes a korábbi évek együttműködésének felújítására tett javaslatot belgrádi ügyvivőnk előtt, szerinte ezt a kisebbségek kamatoztathatják legjobban.

Változás abban az esetben várható, ha a válság kiterjedése Koszovó irányában egységesebb iszlám fellépést vonhat maga után.

Budapest, 1992. október 16.

MNL OL XIX-J-1-j 30. d.

394.

A 4. Területi Főosztály összefoglalója a délszláv válság napi eseményeiről

1993. január 21.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
0032/14/1993

Szigorúan titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 3 példányban
Kapja: elosztóív szerint

A délszláv válság pillanatnyi helyzetének értékelése

A délszláv válság és háború immár több mint másfél éve tart. A nemzetközi közösség, mindenekelőtt az ENSZ és az EK erőfeszítései ellenére a válság eddig folyamatosan szélesedett, a háború súlyosbodott, nőtt az áldozatok, valamint a lakóhelyeikről elűzöttek vagy elmenekülni kényszerültek száma. A válság azzal fenyeget, hogy további területekre terjed tovább.

A nemzetközi közösség tehetetlensége, a háború megfékezésére és mihamarabbi lezárására irányuló egyeztetett politikai fellépés hiánya miatt a nacionalista alapon politizáló szerb vezetés elérte, hogy a szerb katonai erők a nemzetközi közösség által elismert Horvátország területének közel egyharmadát tartják megszállva, valamint birtokolják a nemzetközi közösség által úgyszintén elismert Bosznia-Hercegovina területének 65-70%-át. A nemzetközi közösség késedelmes és nem kellő súlyú reagálása közel hárommillió embert, köztük majd 1 millió muzulmánnt tett földönfutóvá, több százezer ember halt meg, a rombolás és a pusztítás többszörösen meghaladja a II. világháború alatt a Balkánon okozott károkat. A háború most már az egész EBEÉ-folyamatot, valamint egész Európa stabilitását és biztonságát veszélyezteti.

A nemzetközi közösség felelőssége a jelenlegi helyzetért óriási és megkerülhetetlen. A nemzetközi közösség által eddig alkalmazott válságmenedzselési módszerek, a nemzetközi konferenciák, a megközelítőleg 23 ezer ENSZ-katona térségbe történt vezénylése stb. nem bizonyult kielégítőnek.

A pillanatnyi helyzetet azzal jellemezhetnénk, hogy a szerb politikai vezetés, valamint a szerb katonai erők kihasználják a nemzetközi közösségen belüli véleménykülönbségeket és érdekellentéteket, tudatosan törekednek az időhúzásra, s eközben zavartalanul folytatják erőfölényük birtokában hódításaikat, a meghódított területek etnikai megtisztítását, az eszközökben nem válogatva, ezzel Nagy-Szerbia kialakítását. Ennek a folyamatnak a tolerálása, „bátorítása” az egész átalakulásban lévő kelet-európai térség számára rendkívül veszélyes üzenetet hordoz.

Az embargó nem érte el célját, sem katonai, sem politikai, sem pszichikai téren. E kérdéssel is összefügg, hogy a legutóbbi jugoszláviai és szerbiai választások nem hoztak fordulatot, Milošević megerősödve került ki a belpolitikai küzdelemből, ellenlábasai súlyos vereséget szenvedtek. Pillanatnyilag nem látszik az az erő Szerbiában, amely belátható időn belül képesnek bizonyulhat Milošević és az általa vezetett politikai erők hatalmának megrendítésére.

A szerb politikusok magabiztos kijelentéseiből látszik, hogy nem számítanak reálisan egy katonai intervencióra, sőt, a január elején indított katonai offenzívával a végső fázisába jutott katonai tervük megvalósítását igyekeznek kierőszakolni. Újabb

nagyarányú mozgósítást rendeltek el s ennek során a magyar kisebbséget feltűnően nagy arányban hívják be, s vezénylik Koszovóba.

Szükség van arra, hogy a horvátországi UNPROFOR mandátumát meghosszabbítsák és kibővítsék. Ellenkező esetben újabb horvát–szerb konfliktus fenyeget. Megelőző jelleggel hasznosnak ítéljük az ENSZ-katonák telepítését Macedóniába. Hasonló jelleggel szükségesnek tartjuk ENSZ katonai megfigyelők telepítését Koszovóba és Vajdaságba. A válság tovább terjedésének legvalószínűbb terepe ugyanis Koszovó lehet, ahol a feszültség óriási. Nem lehet tudni, hogy a szerb vezetés mikor ítéli érdekében állónak egy összeütközés kiprovokálását. Úgyszintén tartani kell a vajdasági kisebbségek (magyarok és horvátok) elleni atrocitásoktól. Az adminisztratív nyomás máris növekedett a kisebbségi intézményrendszerre.

A magyar álláspont szerint rövid időn belül el kell ismerni Macedóniát. A Jelenlegi helyzet fenntartása csak a válság tovább terjedését könnyíti meg, fokozva az instabilitást.

A genfi Bosznia-megbeszélések legújabb fejleménye, miszerint a boszniai „Szerb Köztársaság parlamentje” igent mondott az alkotmányos alapelvekre, s így folytatódhat a tárgyalássorozat, nem szabad, hogy megtévesztő legyen. A társelnökök belementek abba, hogy a boszniai szerbek határozzák meg az események menetét. Ez veszélyes precedenst teremtett. Úgyszintén anakronisztikus, hogy Milošević szerb vezető, sőt, maga Karadžić boszniai szerb vezér is a békecsináló, béketeremtő szerepében tetszeleghet. Ebbe a számukra előnyös pozícióba – nem is olyan régen Eagleburger, akkori amerikai külügyminiszter háborús bűnösökként aposztrofálta nevezetteket – a genfi társelnökök segítették őket. Ez is veszélyes precedenst teremt, mert visszamenőlegesen igazolja az eddig követett politikát és az alkalmazott eszközöket.

Előre tudni lehet, hiszen ezt minden érintett szerb vezető bejelentette, hogy a társelnökök által felkínált térképet a szerbek nem fogadják el. Amennyiben a társelnökök, illetve a nemzetközi közösség újabb engedményeket fog tenni, akkor az minden bizonnyal kiváltja a muzulmán fél álláspontjának megmerevedését és egyértelműen a katonai opció felé taszítja őket. A felkínált térképpel a szerbek így is jól járnak, mivel a legnagyobb területet birtokolnák, s birtokukba jutna általuk már elfoglalt, megtisztított terület is.

Amennyiben a nemzetközi közösség nem kész akár egy korlátozott mértékű katonai intervencióra Bosznia-Hercegovinában, úgy megítélésünk szerint nem tartható fenn a továbbiakban a Bosznia-Hercegovinát kifejezetten hátrányos helyzetbe hozó és sújtó fegyverembargó. Ha Bosznia-Hercegovina nem kaphat külső katonai segítséget, úgy lehetővé kell tenni számára a minden ENSZ-tagállamot megillető önvédelem jogát.

Ezzel párhuzamosan természetesen a lehető leghamarabbi időn belül érvényt kell szerezni a BT 781. sz. határozata⁷¹⁶ betartásának. Nemzetközi ellenőrök és katonai megfigyelők küldésével meg kell akadályozni a boszniai szerb erőknek eddig Szerbiából folyamatosan juttatott utánpótlást, biztosítani kell a szarajevói és más ostromlott városokban szenvedő civil lakosság humanitárius segélyekkel történő ellátását, úgy, hogy az ne a szerb erők kezébe kerüljön.

A nemzetközi közösségnek egyértelművé kell tennie, hogy nem áll szándékában elismerni az erőszakkal szerzett területi hódításokat, az etnikai tisztogatással létrejött helyzetet. A megszállt Kelet-Horvátország esete, ahol az UNPROFOR szeme előtt fejeződött be a lakosság etnikai összetételének megváltoztatása, a fenti politika ellenkezőjét sugallja. A belgrádi vezetést meg kell győzni arról, hogy politikájának folytatása a nemzetközi közösségből való teljes kizárás mellett más, súlyos következményeket vonhat maga után. Az eddig alkalmazott politikai és gazdasági nyomásgyakorlás eszközei azért sem tudtak meggyőzővé válni és hatni a szerb közvéleményre, mert a Milošević által vezényelt propagandagépezetnek sikerült elhitetnie, hogy az egész világ fogott össze igazságtalanul a szerb nép ellen. Meg kell tehát törni a tájékoztatási monopóliumot, hogy a szerb közvélemény számára világossá váljon, a világ nem a szerbséget bünteti, hanem egy hibás és végtelenül kártékony politikai gyakorlatra reagál elítélően.

Egyre inkább úgy tűnik, hogy azoknak van igazuk, akik szerint csak akkor változna meg a szerb közvélemény hangulata, s akkor remélhetnénk, hogy változás következne be a szerb politikában, ha a szerb erők a harctéren vereséget szenvednének.

A nemzetközi közösségnek azt is egyértelművé kell tennie, hogy a háború befejezése, a válság lezárása után kész gazdasági segítséget nyújtani a térség államainak, amivel úgyszintén siettetni lehet a remélt változások bekövetkeztét.

A válság tartós megoldása felfogásunk szerint lehetetlen a kisebbségek helyzetének megnyugtató rendezése nélkül. A Carrington-dokumentumban lefektetett elvek és

⁷¹⁶ Az ENSZ-BT 1992. október 9-én fogadta el a 781. határozatát, amelyben betiltotta a katonai repülőket Bosznia-Hercegovina légterében. A tilalom nem vonatkozott az ENSZ-erők légi járataira, valamint a humanitárius segítségnyújtásra. A határozat az UNPROFOR-t kérte fel a tilalom betartatására. Ezzel összefüggésben, Lawrence Eagleburger amerikai államtitkár 1992. december első napjaiban jelentette be, hogy kormánya a genfi Bosznia-értekezleten kérni fogja az EK támogatását ahhoz, hogy az ENSZ BT új határozatban engedélyezze a boszniai légtérzárat megsértő szerb gépek megsemmisítését. A NATO miniszteri ülése 1992. december 11-én elfogadott kommunikációjában támogatásáról biztosította az ENSZ-t és az EBESZ-t a konfliktus tárgyalásos rendezésére irányuló erőfeszítései kapcsán, illetve a jugoszláv válság tapasztalatai alapján hangsúlyozta az új európai biztonságpolitika különböző intézményi elemeinek a hatékony összehangolását. A dokumentum teljes szövegét lásd: <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c921211a.htm>

megoldási módozatok sikeres alkalmazása pl. Horvátországban vagy Macedóniában kihatással lesz a szélesebb térség viszonyaira is. Magyarország természetesen azonos elbánást igényel a délszláv térség összes nemzeti kisebbsége számára, ezért támogatja a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége által kidolgozott autonómiakoncepciót, amely a Carrington-terven alapul.

Magyarország az összes jugoszláv utódállammal kiegyensúlyozott kapcsolatokra törekszik. Kész messzemenően hozzájárulni a válság rendezéséhez. Kész közvetítő szerepet játszani – ahogy ezt már több ízben is tette – az érintett felek között.

A magyar külpolitika hosszas és ismételt szorgalmazására megkezdte működését a magyar–szerb határon az EK megfigyelő (vegyesen civil és katonai) missziója. Bár telepítésük lényeges késedelmet szenvedett, jelenlétük így is figyelmeztetésként hathat a szerb politikai vezetés számára és adott esetben megfontolásra készítheti, hogy indítson-e Magyarországgal szemben katonai akciót. Úgyszintén hasznos az EK vámos szakemberekből álló missziójának jelenléte, amely megkönnyíti Magyarország helyzetét az embargó alkalmazása során. Magyarország biztonságának szavatolása, illetve egy Magyarországgal szembeni esetleges szerb katonai akció elrettentése szempontjából a legfontosabb a NATO AWACS- repülőgépeinek a magyar légtérben való jelenléte. Ez már konkrét védelemre is kötelezi a NATO-t egy esetleges támadás esetén. Nem utolsósorban, amennyiben sor kerül az általuk regisztrált adatok átadására, úgy a szerb féllel szemben helyzetünk sok tekintetben megváltozhat és stabilizálódhat.

Budapest, 1993. január 21.

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

395.

Rejtjeltávirat Bonnból. A német Külügyminisztérium balkáni országok referatúrávezetőjének véleménye a Vance–Owen-tervről

1993. január 28.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: BON20232

578

Érkezett: 93. 01 .28. 18:48

Készítette: Soma

Ellenőrizte: *Kézírással*

01267/321/4

47, 46

A német KÜM balkáni országokkal foglalkozó referatúrájának vezetője elmondta: Annak ellenére, hogy jelenleg Krajnában a horvát hadsereg katonai akciókat hajt végre a szerb erők ellen és Bosznia-Hercegovinában is folytatódnak a harcok, a német KÜM-ben még mindig látnak reményt a genfi Bosznia-Hercegovina-konferencia folytatására és a Vance–Owen-terv realizálására. Német értékelés szerint a bosznia-hercegovinai háború befejezésére azért van még esély, mert jelenleg a szerbek és a horvátok is érdekeltnek lehetnek a rendezési terv elfogadásában. A Vance–Owen-terv kedvező a szerbek számára, mert azzal katonai hódításaik többségét meg tudják őrizni. Az ENSZ–EK-béketerv alapján a szerbek már most is ígéretet kaptak a szerb területek közötti korridor létrehozására, ezeken azonban nehézfegyvereket nem szállíthatnának. Ha a fegyverszünet tartósnak bizonyul, akkor erre nem is lenne szükség. Ezért nem valószínű az, hogy Karadžić boszniai szerb vezető beváltja fenyegetését és egy szárazföldi korridor explicit elismerésétől teszi függővé a béketerv elfogadását. A genfi rendezési elképzelések Horvátország számára, illetve a boszniai horvátok részére is elfogadhatóak, mert azok a horvát többség által lakott és a horvát–bosnyák vegyes lakosságú területekre terjednek ki. A boszniai muzulmánoknak pedig azért kell acceptálniuk ezeket a rendezési elképzeléseket, mert a béketervvvel időt nyernek, ami számukra most a legfontosabb tényezőnek tűnik. Ellenkező esetben háború tovább folytatódik, és nem lehet megakadályozni a boszniai muzulmán lakosság további tömeges lemészárlását.

A Vance–Owen-béketervnek hosszabb távon az a célja, hogy az etnikailag vegyes összetételű horvát–bosnyák, illetve bosnyák többségű tartományokban a Nyugat intenzív támogatásával – természetesen a háború befejezését követően – attraktívvá tegyék az életkörülményeket. A szerbek lehet, hogy rövid távon megnyerték a boszniai háborút, mert elfoglalták azoknak a területeknek a jelentős részét, amire igényt tartottak és arra fognak törekedni, hogy a bosznia-hercegovinai szerb lakosság a négy szerb tartományba költözzön, de azok újjáépítésére, gazdasági felvirágoztatására Szerbiának nem lesz elegendő ereje. Ezzel szemben az EK elhatározott szándéka, hogy a horvát és a bosnyák tartományokat intenzíven fogják támogatni. A „Vance–Owen-modell” azonban csak akkor működőképes, ha Horvátország és Szerbia hajlandóak együttműködni.

M. Boban boszniai horvát vezető és Izetbegović bosnyák elnök megállapodása a horvát–bosnyák ellenségeskedések beszüntetéséről azért pozitív fejlemény, mert az elmúlt időszak horvát politikája Bosznia-Hercegovinában: a horvátok által ellenőrzés alatt tartott területeken a horvát dinár bevezetése, a bosnyák területvédelmi erők horvát parancsnokság alá rendelése arra utaltak, hogy a zágrábi vezetés a horvát tartományokat Horvátországhoz kívánja csatolni.

Német vélemény szerint a boszniai rendezés érdekében két irányban kell a nyomást fokozni. Egyrészt a horvátokra, hogy a boszniai béketervet ismerjék el, másrészt a boszniai szerbekre és Belgrádra. Mindkét esetben fontos szerepet kell kapnia az EK-nak és az ENSZ BT-nek. Az EK már megállapodott egy új szankciócsomagról. Ez a rendezési kísérletek kudarca esetén lépne életbe (erről már korábban jelentettünk) és Kis–Jugoszlávia külvilágtól való hermetikus elzárását szolgálná. Természetesen az EK büntetőintézkedések bevezetéséhez szükség lenne a Kis–Jugoszláviával határos országok hatékony közreműködésére és az intézkedéseket az ENSZ BT-nek kellene megerősítenie. Emellett a Biztonsági Tanácsnak, ha a boszniai béketerv realizálására nincs esély, részlegesen fel kell függeszteni a fegyverembargót a boszniai bosnyákokra. A bosnyákok fegyverrel való ellátását Kohl kancellár és a Külügyminisztérium vezetése is támogatja. Kinkel külügyminiszternek azonban még vannak fenntartásai, ennek ellenére a német KÜM-ben nem tartják kétségesnek, hogy a német külpolitika a fegyverembargó részleges feloldását végül támogatni fogja. A fegyverembargó feloldását egészíthetné ki a repülési tilalom katonai eszközökkel való kikényszerítése.

A Dalmáciában és Krajinában folyó harcokat, az itt megindított horvát offenzívát, bár Németország is formálisan elítéli, nem tartják olyan lépésnek, amely a békefolyamatot valóban megállítaná. Szerintük a krajjinai horvát akciónak nem lesz közvetlen hatása a bosznia-hercegovinai rendezésre. A német KÜM-ben a horvátoknak azt az igényét, hogy a Dalmáciához való szárazföldi összeköttetést és az ebből a célból elfoglalt horvát területek részbeni felszabadítását legitimnek tartják. Politikai okok miatt ezt azonban „kifelé” nem lehet képviselni, ezért a német KÜM is bírálta a horvátokat.

A német Külügyminisztérium egyébként nem fogadja el kritika nélkül Owen és Vance genfi kongresszuson kifejtett tevékenységét. Owen legfontosabb célja – német vélemény szerint – az, hogy mindent megtegyen egy nemzetközi intervenció megakadályozása érdekében. Vance pedig gyakorlatilag szerbbárát politikát követ a boszniai konferencián.

Lássa:

IV. Területi Főosztály

II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

396.

Rejtjeltávirat Washingtonból. Kodolányi Gyula, a miniszterelnök
külpolitikai tanácsadójának megbeszélése Jenonne Walkerrel, a Nemzetbiztonsági
Tanács főigazgatójával és Leon Fuerth-tel, az alelnök nemzetbiztonsági
tanácsadójával Washingtonban

1993. február 8.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító: WAS20352

Érkezett: 93. 02. 08. 18:29

Készítette: Bi

Ellenőrizte: *Kézírással*

1870/516/4

5, 47, 45, 41

Kodolányi Gyula a Fehér Házban találkozott Jenonne Walkerrel, a Nemzetbiztonsági Tanács főigazgatójával, az elnök európai ügyekben illetékes tanácsadójával és Leon Fuerth-tel, az alelnök nemzetbiztonsági tanácsadójával.

A Walker asszonnyal való tárgyalás során megállapították, hogy a balkáni válság több részkérdésében egybeesik a két ország álláspontja. Így egyik fél sem találja

kielégítőnek a Vance–Owen-béketervet. Az USA különösen nehezményezi, hogy a terv elfogadását megelőzően az EK nem konzultált vele; a jövőben aktívabban kíván bekapcsolódni a tárgyalásokba.

Walker feladata, hogy az elnök elé tárja a lehetséges megoldásokat azok hátrányaival együtt. Véleménye szerint nincs jó megoldás, de a Vance–Owen-béketervet annyira nem tartják kielégítőnek, hogy azt valószínűleg nem szavaznák meg a Biztonsági Tanácsban. Elismerte azonban, hogy a további tétlenség lenne valamennyi lehetőség közül a legrosszabb.

Két – nem tárgyalásos – lehetőséget is vizsgálnak a háború rövid időn belüli befejezésére. Az egyik célja a szerb erők hadviselő képességeitől való megfosztása lenne. Ennek nagy hátránya, hogy az embargó betartatása nehezen kivitelezhető. Egy másik lehetőség lenne légi csapás mérése megfelelő szerb célpontokra, de – mint azt más példák is bizonyítják – a kívánt hatást ezzel is nehéz lenne elérni, s ez veszélyeztetné a humanitárius segélyszállítások célba juttatását is.

Államtitkár úr elmondta, hogy Magyarország nem szavazná meg a Biztonsági Tanácsban a teljes szárazföldi embargót Szerbia ellen. Walker ezt megértette és nem tartja valószínűnek, hogy ez a javaslat a közeljövőben felmerül. Egészében úgy nyilatkozott, hogy Clinton felismerte, hogy gyorsan és határozottan kell lépnie Bosznia ügyében. Mindkét ország támogatja a repülési tilalom kikényszerítését, állapítottuk meg.

Walker szerint a balkáni válság legnagyobb tanulsága a megelőző lépések fontossága: ez a háború is elkerülhető lett volna egy elrettentő erővel bíró nemzetközi katonai kontingens közelbe történő telepítésével.

Walker – az eddig ismert amerikai politikusoktól eltérően – meglepően nyitottnak mutatkozott a kollektív kisebbségi jogokkal kapcsolatban. Véleménye szerint a területi autonómia kifejezését sem kell feltétlenül elvetni, bár elismerte, hogy ez sokak számára elfogadhatatlan. Walker, aki a kisebbségekről többször is publikált, úgy gondolja, a kérdést legátfogóbban az EBEÉ tudná rendezni.

A Leon Fuerth-tel való találkozó során államtitkár úr tájékoztatást adott a bős–nagy-marosi gáttal kapcsolatos jelenlegi helyzetről. Kérte, hogy az USA és különösképp a környezetvédelmi kérdések iránti érdeklődéséről ismert Gore alelnök gyakoroljon nyomást a szlovák félre az EK-javaslatok elfogadása érdekében.

Felhívta továbbá tárgyalópartnere figyelmét Magyarországnak a szovjet típusú atomerőművek biztonságossá való tételében szerzett tapasztalataira.

Fuerth élénk érdeklődést tanúsított a gáttal kapcsolatos tájékoztatás iránt, érdemi állásfoglalást azonban nem tett.

Lássa: Miniszter Kabinet Irodája

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

397.

Rejtjeltávirat Bonnból. Szabó Istvánnak, a Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály vezetőjének és Michael Steinernek,
a német Külügyminisztérium balkáni referatúra helyettes vezetőjének megbeszélése
Bonnban a vajdasági magyarokról

1993. február 12.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Bonn

Azonosító: BON10352

Érkezett: 93. 02. 12. 12:45. Ud.

Készítette:

Ellenőrizte: *Kézírással*

02130/574/4

47, 46

Sürgős!

Michael Steiner, a német KÜM balkáni referatúra helyettes vezetője a Szabó István főosztályvezető-helyettestel⁷¹⁷ február 11-én, Bonnban sorra került megbeszélésen elmondta:

1. A délszláv válsággal kapcsolatos, előző nap nyilvánosságra hozott amerikai álláspontot az eddigi magatartás igen lényeges változásaként értékelik. Német részről sokkal rosszabbra számítottak. Megítélésük szerint az amerikai elképzelést a rendezésre irányuló új offenzíva megindítására kell felhasználni. Biztató, hogy az Egyesült Államok késznek látszik a jövőbeni rendezési terv elfogadásának kikényszerítésében és garantálásában részt venni. Egyetértve azzal a megállapításunkkal, hogy a katonai eszközökkel való szankcionálás kilátásba helyezése és azok szükség szerinti alkalmazása nélkül a nemzetközi fellépés hiteltelen Belgrád szemében. A diplomata ismertette azt a Kinkel külügyminiszter számára készített értékelést, amely szerint az erő alkalmazásáról való ésszerű megegyezés esetén az Egyesült Államok kész annak módosításait az ENSZ-szel és a NATO-val együtt kidolgozni, beleértve az abban való lehetséges amerikai részvétel formáját is. Véleménye szerint jelenleg is biztosra vehető az USA katonai beavatkozása, ha a háború Koszovóra is kiterjed.

Német vélemény szerint a Vance–Owen-féle, január 29-i interim megállapodást⁷¹⁸ különösen az alábbi három elemében kell megváltoztatni:

- földrajzi megosztás;
- a boszniai szerbek nehézfegyverzetének nemzetközi ellenőrzés alá vonása és ilyen módon az erőegyensúly megteremtése, mivel a fegyverembargó feloldására Bosznia javára nincs esély;
- a bosnyák központi kormány legitimitásának biztosítása, a nemzetközi protektorátus olyan formában történő megvalósítása, hogy az ne a jelenleg leggyengébb muzulmán felet sújtsa.

2. A szankciószigorítás kérdésében elmondta:

Azt más nyomásgyakorlási eszközökkel együtt kezelik, jóllehet tisztában vannak azzal, hogy a totális izoláció nem valósítható meg. A Tizenketteknek figyelembe kell venni a Görögország és az EK-törzs összeköttetésének biztosításához fűződő érdekeket is. A szankciószigorítás lehetőségének a szerbek számára hihetővé tétele érdekében Kinkel athéni látogatása során megfelelő rugalmasságot kért a görög féltől. A német diplomácia az EK-n belül fellépett annak érdekében, hogy a szankciószigorítás kérdésnek vizsgálata során vegyék figyelembe a magyar és az albán kisebbség érdekeit,

⁷¹⁷ Szabó István ekkor a 4. Területi Főosztály vezetője volt.

⁷¹⁸ Ideiglenes, átmeneti megállapodás.

továbbá, hogy az esetleges szigorítás ne hozza a Kis-Jugoszláviával szomszédos országokat a jelenleginél nehezebb helyzetbe. Ebben az EK-n belül konszenzus van.

3. Jelezte, hogy a vajdasági magyarság problémáit a német fél kész előterjeszteni a Tizenkettek jövő héten esedékes, a délszláv válsággal kapcsolatos megbeszélésén. Ha ezt igényeljük, a konkrétumokat február 16-ig (kedd) kell a német fél rendelkezésére bocsátani. (Bonnba 15-én hétfőn, kell kiküldeni!)

4. A délszláv válsággal kapcsolatos orosz kormánypolitika megítélésére vonatkozó kérdésre kijelentette:

Sokan a saját törekvéseik elkendőzése végett hivatkoznak a lehetséges orosz ellenállásra, vétóra. Az orosz vezetésnek szüksége van a nyugati támogatásra és óvakodik attól, hogy szakítson az ENSZ BT-ben a kooperatív magatartással. Nagyon fontos azonban, hogy az orosz vezetés érezze, nagyhatalmi tényezőként kezelik és a vele való egyeztetésre gondot fordítanak. Ilyen módon számos kérdésben a konstruktív orosz hozzáállás biztosítható. Nagyon megfontolt lépésnek tartják, hogy Bartholomew első útja Moszkvába vezet.

5. A konzultáción Szabó István tájékoztatta partnerét a délszláv konfliktussal kapcsolatos magyar törekvésekről, a vajdasági magyarság helyzetéről a szerbiai választások után, valamint a szankciószigorítással összefüggő álláspontunkról.

– 92 – E. –

Lássa: IV. Területi Főosztály
II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

Rejtjeltávirat New Yorkból. Vélemények a délszláv válságról az ENSZ BT-ben

1993. február 26.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: New York

Azonosító: NEW20388

Érkezett: 93. 02. 26. 08:14

Készítette: Ud.

Ellenőrizte: *Kézírással*

02795/425/ENSZ

859/4

14, 47

BT-beli beszélgetéseinkből leszűrhető, hogy a testület nem állandó tagjai egyre nagyobb ellenérzésekkel viseltetnek elsősorban a három állandó BT-tag USA, Anglia és Franciaország tevékenysége iránt. Irritálja őket az események monopolizálására való törekvésük, a kettős mérce egyre nyilvánvalóbb alkalmazása. Ezt a legszembetűnőbb módon az iraki és a jugoszláv témakör kezelésében látják megnyilvánulni. Amíg a legcsekélyebb iraki akciónál (tüzérségi ütegek áthelyezése, UNSCOM-helikopterek⁷¹⁹ fenyegetése, stb.) az említett három küldöttség azonnal kikényszeríti a BT valamilyen állásfoglalását, rendkívül szigorúan és kérlelhetetlenül fenntartja az Irak-ellenes szankciós rezsimet, továbbá két no fly⁷²⁰ övezetet alakít ki az országban és annak tiszteletben tartását több ízben is fegyveresen kényszeríti ki, addig Jugoszlávia esetében

⁷¹⁹ United Nation Special Commision (UNSCOM), magyarul: az ENSZ Különbizottsága, az Egyesült Nemzetek Szervezete által létrehozott ellenőrzési rendszer volt, amelyet abból a célból alapítottak, hogy az öbölháború után ellenőrizték Irak tömegpusztító fegyvereinek a megsemmisítését. 1991 és 1997 között Rolt Ekéus, 1997 és 1999 között Richard Butler volt az igazgatója.

⁷²⁰ Az 1991. évi öbölháborút követően az Egyesült Államok más koalíciós nemzetekkel együtt két repüléstilalmi zónát hozott létre Irakban. Az északi repüléstilalmi zóna célja az volt, hogy megakadályozza Szaddám Huszein iraki rezsimje által a kurd nép ellen elkövetett támadásokat, míg a déli repüléstilalmi zóna az iraki síita lakosság védelmét szolgálta.

a legmegdöbbentőbb módon egészen más mércét alkalmaz. E körülmény ezen országok körében egyre nagyobb visszatetszést okoz.

A helyzetre, s mindenekelőtt az EK tehetetlenségére, ebből fakadó másokra való negatív kisugárzására jellemzőnek találják a Boszniával kapcsolatos amerikai magatartás alakulását, mely Clinton erőteljes nyilatkozataival kezdődött, a Christopher-féle felemás bejelentéssel folytatódott, majd az airdrop javaslat megvalósításának fokozatos elsekélyesedésében csúcsosodott ki! A vadászgépkísérek törlése, az akció humanitárius jellegét hangsúlyozó röpcédulák ledobása, az „egyensúlyozottság” érdekében az akciónak szerb és horvát településekre való kiterjesztésének meghirdetése, a 3000 m-es magasság melletti döntés, az akció éjszaka történő végrehajtása mind-mind az amerikai elképzelés felvizezését jelenti. Azt jelzi, hogy a nyugati demokráciákat a szerbek már hosszabb ideje változatlanul zsarolásban tartják, saját túsukként kezelik őket, s olyan helyzetet teremtettek, amelyben már „a levegővételért is szerb jóváhagyásért folyamodnak”.

Anglia és Franciaország részéről az egész UNPROFOR-akció pótcselekvést jelent, mivel e két – nagyhatalmi státuszát már rég elvesztett – ország többre már nem képes, s ezért írtózik mindenfajta erőteljes fellépéstől. A legutóbbi elnöki nyilatkozattal kapcsolatos francia, brit és spanyol magatartás is szemléletesen jelezte az EK impotenciáját. Általános megítélés szerint a Vance–Owen-tárgyalások kritikus helyzetben vannak, számolni kell a 76 éves Vance-nek a megbízatásából való távozásával. Az eredményes tárgyalások utolsó lehetősége áll fenn New Yorkban, mert innen már nem lehet visszamenni Genfbe. Az eredményeket a közeljövőben kell elérni, mert elhúzódó tárgyalásokra már nem lehet számítani. Nő a borúlátás ilyen eredmények realitását illetően.

Az EK soros – dán nagykövet – elnöke szerint Owen a 12-ek nagyköveteivel tartott mai (február 25.) külön megbeszélésén igen letargikusnak tűnt. Ugyanilyen benyomást keltett, amikor a BT-ben a kétségbeejtő kelet-boszniai helyzetet ismertette. Nem segítik a helyzetet az UNPROFOR-ban kialakult állapotok sem, a helyszínen kialakult kihívásokhoz való alkalmazkodásának képtelensége, egyes konkrét ügyek (pl. a Turajlić-gyilkosság⁷²¹) enyhén szólva furcsa kezelése, továbbá a most leköszönő

⁷²¹ Hakija Turajlić (1936–1993) bosnyák miniszterelnök-helyettes 1993. január 8-án a szarajevói nemzetközi repülőtérén tárgyalt a török kormány képviselőivel. Az UNPROFOR védelme alatt szállító konvojt a repülőtértől 400 méterre két tank és egy páncélszállító fedezékében negyven boszniai szerb katona állította meg azzal az ürüggyel, hogy az irataikat ellenőriznék. A mintegy száz percig tartó ellenőrzés végén az egyik szerb katona 7-8 lövéssel lelőtte a bosnyák miniszterelnök-helyettest. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1993. január 9-én a gyilkosságot terrorcselekménynek és a nemzetközi jog súlyos megsértésének minősítette.

UNPROFOR-parancsnok indiai Nambiar olyan írásos nyilatkozata, miszerint nincs ok arra, hogy messzi országok fiai és leányai vérüket ontsák olyan közösségekért, amelyek nem hajlandók szót érteni egymással (ld. 1085. számú faxunkat).

– 114 – E. –

Lássa:
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

399.

Rejtjeltávirat Ankarából. Az ankarai orosz követtanácsos tájékoztatása
a délszláv válság politikai megoldásáról

1993. március 8.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség Ankara
Azonosító: ANK20587
Érkezett: 93. 03. 08. 11:33
Készítette: UD.
Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 41, 14, 13

Von. 81-omra

588

Az orosz követtanácsos felkereste ügyvivőnket. Az általa elmondottakból az alábbiakat emeljük ki. A jugoszláv válság csak politikai eszközökkel oldható meg. Nemzetközi katonai fellépésre irányuló javaslat bizonyára nem kerül a BT elé, de ha mégis, úgy Oroszország megvétőzza. Moszkva nem szimpatizál a NATO szerepvállalásával sem. Oroszország kevésbé vádolható pánszlávizmussal, mint Törökország pánturkizmussal.⁷²² A Balkánon orosz és török önkéntesek egyaránt harcolnak. A külügyminiszeri találkozón rámutattak, hogy Törökország balkáni szerepvállalása árnyékot vethet szekulárisnak hirdetett politikájára. Oroszország részben azért kapcsolódik be a Németországból a Balkánra irányuló légi hídba, hogy azzal a Clinton-adminisztrációhoz fűződő viszonyt is erősítse. Új helyzet áll elő, ha a humanitárius akció katonai beavatkozássá fajul. A külügyminiszeri találkozó igazi eredménye a Kaukázusban kibontakozó együttműködés. Az ENSZ-struktúra átalakítása nincs napirenden, de gondolkodni lehet rajta. A BT-be máris túl sok a jelentkező. A „törökség” képviselőt Ankara az októberi „török testvéri csúcstalálkozón”⁷²³ vetette fel először hivatalosan, és a csúcs kudarca ellenére sem tett le a tervről. Törökországot nyugtalanítja az

⁷²² A pánturkizmus, mint politikai mozgalom az 1880-as években az akkori Orosz Birodalomhoz tartozó Közép-Azerbajdzsánban és az Oszmán Birodalom türk értelmiségieinek körében jött létre, azzal a céllal, hogy kulturálisan és politikailag egyesítse az összes türk népet. A mozgalom első jelentős képviselője Enver pasa (1881–1922), az oszmán birodalom hadügyminisztere volt. A Musztafa Kemal Atatürk vezetésével megalakult Török Köztársaságban a pánturkizmus ideológiáját háttérbe szorították. A pánturkista mozgalmak az 1940-es években a náci Németország támogatásával kaptak ismét lendületet. A németek azt elsősorban a közép-ázsiai orosz befolyás mérséklésére kívánták felhasználni. A hidegháború után elsősorban a posztszovjet térség türk nyelvű országaiban, illetve a Balkánon Törökország hathatós támogatásával egyre erőteljesebb a neooszmán (új-oszmán) ideológiai térnyerése. Bár a pánturkizmust még napjainkban is sokan összemossák a neooszmanizmussal, a két ideológia között a hasonlóságok mellett jelentős eltérések is vannak. Míg a pánturkizmus alapvetően világi, demokratikus és nyugati megjelenésű alapokra épít; addig az autoriter beállítottságú neooszmanizmus elsősorban az iszlám vallásra alapozva, elsősorban Törökország politikai befolyása erősítésének az eszköze.

⁷²³ A Szovjetunió felbomlása után a türk nyelvű államok társadalmi, gazdasági és politikai helyzete a geopolitika egyik fontos tényezőjévé vált. Törökország 1991-ben elsőként ismerte el a türk államok függetlenségét és politikai, valamint gazdasági támogatást ígért Azerbajdzsánnak, Kirgizisztánnak, Kazahsztánnak, Üzbegisztánnak és Türkmenisztánnak. Az 1992 októberében Ankarában megtartott türk nyelvű államok vezetőinek csúcstalálkozóján megfogalmazták a türk államokat összefogó Türk Tanács megalapításának a szükségességét, a tagállamok közötti áruk és szolgáltatások szabad mozgását, egy közös beruházási és fejlesztési bank megalapítását, a kommunikációs rendszerek integrálását. A csúcstalálkozón arról is szó esett, hogy a Szovjetuniótól függetlenné vált türk államok olaj- és földgázkivitelüket Törökországon, mint tranzitközponton keresztül fogják majd bonyolítani. Az Ankarában megfogalmazott ambiciózus tervekből azonban lényegében semmi sem valósult meg, elsősorban az örmény–azeri konfliktus, Türkmenisztán izolacionista külpolitikája, valamint a rossz török–üzbég kapcsolatok miatt. A Türk Tanács megalakítására majd csak 2009. október 3-án került sor.

Európából kivonandó volt szovjet katonai erő és fegyverzet sorsa. Attól tart, hogy ennek egy része a Kaukázusban, vagy Közép-Ázsiában veszélyezteti a török érdekeket. Oroszország támogatná a fekete-tengeri együttműködés földrajzi kibővítését. Így pl. Magyarország közeledését is, mert ezzel európai kapcsolatai is erősödnének. Az iráni fundamentalizmus miatt fontos, hogy az USA továbbra is támogatja Törökország közép-ázsiai aktivitását akkor is, ha beruházásait közvetlenül eszközli.

A követtanácsos az alábbiak felől érdeklődött:

- magyar–török viszony (pl. balkáni érdekegyezés),
- magyar–román viszony, különös tekintettel a feszült Moszkva–Bukarest légkörre,
- Magyarország NATO-hoz fűződő kapcsolatainak alakulása.

– 83 – G. –

Lássa: IV. Területi Főosztály

III. Területi Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

400.

Rejtjeltávirat Washingtonból. Amerikai vélemények Oroszország
balkáni jelenlétéről

1993. március 26.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító: WAS2042

Érkezett: 93. 02. 26. 21:12

590

Készítette: Szné

Ellenőrizte: *Kézírással*

02858/913/4

399/1

1, 45, 47, 14

Az USA illetékes elemzőivel és döntés-előkészítőivel folytatott beszélgetések alapján Oroszország balkáni szerepének itteni megítélése az alábbi képet mutatja:

– Washingtonban tudomásul vették, hogy a délkelet-európai országok többségét aggasztják Moszkva újjáéledő regionális ambíciói, melye rövid időn belül megváltoztathatják a délszláv térség erőviszonyait. A Clinton-kormányzat ugyanakkor ebből nem azt a következtetést vonta le, hogy a balkáni válság mielőbbi rendezésével meg kell akadályoznia e térnyerést, hanem azt, hogy az orosz törekvések bizonyos megalapozottságát tudomásul véve Oroszországot is be kell vonni a rendezési folyamatba. Az amerikai diplomácia ezt elkerülhetetlennek és fontosnak érzi, olyannyira, hogy ennek áraként kész vállalni a folyamat esetleges elhúzódását, az egyeztetéssel járó idővesztést és a konszenzuseresésből adódó engedmények megtételét is.

Washington úgy véli, a balkáni konfliktus lezárásának előfeltétele Belgrád megfékezése, amihez megfelelő nyomást kell gyakorolni a Milošević-rendszerre. A gazdasági eszközök (embargó, szankciók) alkalmazása eddig csak részleges eredménnyel járt, a katonai megoldás súlyos áldozatokkal és komoly anyagi terhekkel járna, reálisnak tehát a Szerbiát érő politikai presszió fokozása tűnik, az egyéb eszközök alkalmazását kilátásba helyező fenyegetésekkel összekötve.

Amerikai megítélés szerint a Milošević-kormányzatra Oroszország különösen jól tud hatni: Moszkvát erre alkalmassá teszi a (talán túlfetisizált) orosz–szerb történelmi kapcsolatrendszer, az ortodox hagyományok hasonlósága, nem utolsósorban pedig a két uralkodó elit sok szempontból azonos társadalmi háttere, fejlődése és ideológiája. Oroszország bevonása mellett szól számos, inkább közvetlenül Moszkvát érintő megfontolás is.

– Az Egyesült Államok kényes belpolitikai helyzetbe hozná Jelcint, ha csupán az orosz fél megkérdése nélkül hozott döntések utólagos jóváhagyását kérné; ez esetben moszkvai nacionalista ellenzék ismét a nemzeti érdekek kiárusításával vádolhatná a Jelcin–Kozirjev kettőst, ami könnyen Jelcin meggyengüléséhez, esetleg bukásához, az atomanarchia veszélyének növekedéséhez vezetne;

– Az USA hosszú távon is érdekelt a meggyengült diplomáciai potenciálú, de a BT-ben változatlanul vétőjoggal rendelkező Oroszország jóindulatának, az ENSZ-ben való együttműködési készségének megőrzésében;

– A Jelcin-kormányzatnak a rendezési folyamatba történő bevonásával az Egyesült Államok abban is reménykedhet, hogy Oroszországot egyfajta közvetítői szerepbe készítheti, s bízhat abban, hogy az orosz részvétellel kialakított megoldást a későbbiekben Moszkva már nem kívánja megtorpedózni;

– Az amerikai közgondolkodásban még erősen él az a hidegháborús megszokás, hogy a regionális válságok megoldásához meg kell keresni az USA érdekei ellen fellépő helyi erők nagyhatalmi (az esetek többségében moszkvai) patrónusait, s a rendezési elvekről ezekkel kell egyetértésre jutni.

Összefoglalva: Az USA álláspontja szerint Oroszország nélkül, Oroszország ellenére Délkelet-Európában nem lehet egy konfliktusra hosszú távú, megnyugtató megoldást találni. Moszkvának a rendezési folyamatba való beemelése ezért elkerülhetetlen. Ha a nyugati szövetségi rendszer nem így tenne, Oroszország ezt világpolitikai szerepének további megnyirbálásaként élné meg, annyi ereje pedig most is van, hogy nemtetszésének a megállapodások végrehajtásának lehetetlenné tételével adjon nyomatékot.

Nagyköveti kérdés: Tájékoztatást kérek arról, hogy a magyar külpolitika hogyan értékeli az oroszoknak a balkáni ügyekbe való fokozottabb bevonását.

– 91 – T. –

Lássa: I. Területi Főosztály
IV. Területi Főosztály
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

Rejtjeltávirat Bernből. Thalmann Antonnak, a svájci Külügyminisztérium
ENSZ osztálya helyettes vezetőjének tájékoztatása Svájc Balkán-politikájáról

1993. április 7.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Bern
Azonosító BRN20137
Érkezett: 93. 04. 07. 11:14
Készítette: Tó.
Ellenőrizte: *Kézírással*

46, 14, 32, 13

A svájci KÜM ENSZ osztályának helyettes vezetője (Thalmann Anton úr) megkeresésünk alapján áttekintő összefoglalást adott arról, hogy a különböző területeken miként vesznek részt a délszláv konfliktus kezelésében. Mindenekelőtt elmondta: a legutóbbi kormányülésen döntöttek arról, hogy – eleget téve az ENSZ felkérésének – hat svájci határőrt küldenek az ENSZ FOR PRONU⁷²⁴ keretében Ex-Jugoszláviába, akik ott határrendészeti-felügyelői feladatokat látnak majd el Macedónia Szerbia-Montenegróval közös határvidékén. A kérésnek Svájc önkéntes jelentkezők által tudott eleget tenni. A svájci határőrök május elején Svédországban közös kiképzésen vesznek részt, majd június első felétől előbb Horvátország ENSZ védelmi zónájában „akklimatizálódnak” és utána helyezik át őket Macedóniába.

⁷²⁴ A FORPRONU Force de Protection des Nation Unies francia rövidítése. A jugoszláviai háborúk során ez volt első ENSZ békefenntartó erő elnevezése. 1992 februárjában alapították, a megbízatása 1995 márciusában ért véget. Az addig egységes jugoszláviai békefenntartó missziót ekkor átszervezték. Egy részét az ENSZ BT 983. határozatával 1995. március 31-én Macedóniába vezényelték United Nations Preventive Deployment Force, UNPREDEP (ENSZ Megelőző Bevetési Erő) néven. A Horvátországban állomásozó csapatokat United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia, UNCRO (az ENSZ Bizalom-helyreállító Művelete Horvátországban) néven állomásoztatták tovább, míg Bosznia-Hercegovinában az UNPROFOR műveletek 1995 decemberéig folytatódtak. Ekkor ezeket az erőket a NATO és az EU missziói váltották fel.

Ezzel a döntéssel a svájci kormány újabb határozott jelét kívánta adni – mondta a KÜM itteni magas szintű tisztviselője – annak, hogy a semlegesség határain belül minden lehetséges erőfeszítésben ki kívánja venni részét a délszláv konfliktus rendezésében, illetve – mint a mostani macedóniai akcióval is – a válság továbbterjedésének megakadályozásában.

Nevezett elmondta, hogy a rendszeres humanitárius segítségen túlmenően már hat katonai megfigyelőjük tevékenykedik a térségben, valamint négy vámszakemberük, akiket az EBEÉ felkérésére küldtek a Szerbia-Montenegró elleni blokád ellenőrzésére.

Hozzátette egyidejűleg: ugyancsak a mostani kormányülésen döntöttek arról, hogy 1993. évben Svájc tizenegymillió CHF⁷²⁵ összeggel támogatja az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának tevékenységét, amelynek teljes éves költségvetése a svájci információ szerint ebben az évben 408,6 millió USD-t tesz ki.

Befejezőként jelezte: Cotti külügyminiszter április 2-án köszöntötte a Schweizerische Katastrophenhilfokorps (SKH)⁷²⁶ létrehozatalának huszadik évfordulóját. Az SKH az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával együttműködve igen aktív tevékenységet fejt ki a boszniai szerb atrocitások áldozatainak megsegítésében.

- 81 – M. –

Lássa: II. Területi Főosztály
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
Konzuli Főosztály
Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

⁷²⁵ A CHF a svájci frank nemzetközi rövidítése.

⁷²⁶ Schweizerische Katastrophenhilfokorps, teljes nevén Schweizerische Korps für humanitäre Hilfe, SKH, magyarul Svájci Humanitárius Segélytestület. 1973-ban alapított, 700 fős svájci katasztrófavédelmi alakulat, amelyet számos esetben külföldi katasztrófák és konfliktusok helyszínein vetnek be.

Rejtjeltávirat Hágából. Henri Andre Couzy altábornagynak,
a holland szárazföldi haderő parancsnokának véleménye a boszniai légtérzáról

1993. április 9.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Hága

Azonosító: HGA10645

Érkezett: 93. 04. 09. 18:16

Készítette: Soma

Ellenőrizte: *Kézírással*

29, 47, 14, 46

Sürgős!

Von. 23/37-re

A hollandiai Atlanti Bizottság április 8-i, egész napos hágai konferenciájának szünetében együtt ebédeltem Couzy altábornaggyal, a holland szárazföldi haderő parancsnokával, aki kifejtette:

1. Személyes véleménye, ami egybevág az aznap délelőtti, egyik előadó álláspontjával, hogy a boszniai légtérzár több súlyos, megoldatlan problémát vet fel. Ezek:

a.) nem lesz ki ellen kikényszeríteni a repülési tilalmat, mert a szerbek nem fogják vállalni a nagy túlerővel való összeütközést. Az ellenség „eltűnése” viszont a feleslegesség benyomását kelti és demoralizáló hatású a részt vevő nyugati hadseregekre;

b.) a nagy túlerőt képviselő, koalíciós légierő „felülről fogja nézni” a boszniai népi irtás folytatását, mert a szárazföldi harcokba való beavatkozásra nincs mandátuma. A közös, boszniai NATO-légierő, ugyanolyan helyzetbe kerül, mint a szárazföldön az ENSZ békefenntartó kontingens: tehetetlenül állnak majd a háború folytatódásával és a szerb célok elérésével szemben;

c.) a légtérzár kikényszerítése még az első, erre vonatkozó, ugyancsak megkésített BT-határozathoz képest is hét (7) hónapot késett. Ezalatt a katonai helyzet Bosznia-Hercegovinában a szerbek javára gyökeresen megváltozott. Ez a késés is hozzájárult

ahhoz, hogy a szerbek Bosznia-Hercegovina 70%-át elfoglalták, visszafordíthatatlanul kész helyzetet teremtek, s ez a szituáció a mozlimok szempontjából drámaian tovább romlik. A légtérzár kikényszerítése azt a hamis benyomást kelti, hogy „mégiscsak történik valami”, pedig a szerb agressziót jelenleg senki sem képes feltartóztatni;

d.) a boszniai háború eddigi alakulása is bizonyítja, hogy a nemzetközi békekikényszerítő fellépés jóváhagyási mechanizmusai vagy nem működnek, vagy rendkívül lassan, csupán ellentmondásos és értéktelen döntéseket hoznak. Hiába kapcsolódott be a délszláv válság megoldásába az EK, a NATO, a NYEU, az EBEÉ és az ENSZ, eredmény nincs. Az utóbbi időben „végállomásként” különösen az ENSZ-t terheli súlyos felelősség az időhúzás és az értelmetlen határozatok miatt. Az EBEÉ-ről pedig szinte hallani sem lehet. Az egyetlen következmény az, hogy ezek a nemzetközi együttműködési szervezetek rendre lejáratódnak. Bebizonyosodik, hogy nem készültek fel az új nemzetközi konstelláció új kihívásaira, s képtelenek a nemzetközi jogrend fenntartására.

2. Bár a holland parlament még 7-én, délután jóváhagyta a légtérzárban való holland részvételt, s elvi hozzájárulást ad a Vance–Owen-terv kikényszerítését szolgáló, szárazföldi NATO-haderő végrehajtásához, Couzy altábornagy nem tartja valószínűnek, hogy ez a szárazföldi kontingens valóban létre is jön. A Vance–Owen-terv ugyanis már eredetileg is igazságtalan, egyoldalú, a szerbeket aránytalanul előnyben részesítő jellegű volt. A terv megfogalmazása óta területeket foglaltak el, amelyeken a népiertást végrehajtották. Ezért a Vance–Owen-terv kikényszerítéséhez ma már óriási, nyugati szárazföldi haderőre, s valamiféle fordított, etnikai lakosságáttelepítésre lenne szükség, ami teljesen irreális jelenleg. A holland hadsereg kész ugyan a holland politikai vezetés döntéseinek végrehajtására, Couzynak és a hadsereg több, más vezetőinek véleménye azonban az, hogy a Vance–Owen-tervért egyetlen holland katonának sem szabad meghalnia, mert ez sem politikailag, sem erkölcsileg nem igazolható. Couzy egyetért Bertramnak, a Die Zeit diplomáciai szerkesztőjének a konferencián aznap délelőtt elhangzott azon felvetésével, hogy a NATO-t nem szabad beleerőltetni a Vance–Owen-terv kikényszerítésébe, mert ez a terv megvalósíthatatlanná vált.

3. Couzynek feltűnt, hogy az atlanti bizottság aznapi konferenciáján az előadók és a hozzászólók többsége mennyire került a valóságos problémákat. A légtérzár és a Vance–Owen-terv alig került szóba, Koszovó és Macedónia problémája pedig szinte egyáltalán nem. A NATO megélénkítésére irányuló elképzelések azonban, mint pl. a transzatlanti szerződés ötlete, vagy a környezetvédelmi, oktatási és energiapolitikai „dimenzió” kifejlesztése mindaddig nem célravezető, amíg a NATO egyedüli biztonságpolitikai struktúraként nem képes megfelelni válságmenedzselő feladatának. A NATO-t továbbra is a Szovjetunió „eltűnése” okozta bénultság jellemzi, ami a Nyugatot sokkal jobban meglepte, mint magukat a kelet-európai országokat. Ha egy

válság a NATO-országok területén kívülre esik, több NATO-tagállam hajlamos szinte tudomást sem venni arról, ami megbénítja a NATO kormányközi jellegű működését.

4. Javaslat: Couzy altábornagy nem ismeri Antall miniszterelnök úr Wörner NATO-főtitkárhoz írt, márciusi levelének tartalmát. Kérek engedélyt a levél „emlékeztető” formában történő eljuttatására az altábornagynak, amely „emlékeztetőt” Bába helyettes államtitkár március 10-én már átadott a budapesti holland Nagykövetségnek. Ez a levél elősegítené a két szárazföldi hadsereg együttműködésének konkretizálását. Couzy megerősítette, hogy április 18-án érkezik hivatalos látogatásra Magyarországra.

– 195 – CS. –

Lássa: Biztonságpolitikaért és Európai Együttműködési Főosztály
IV. Területi Főosztály
Nemzetközi Szervezetek Főosztálya
II. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

403.

Rejtjeltávirat Ankarából. A török Külügyminisztérium főigazgató-helyettesének értékelése a délszláv háborúról

1993. április 19.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Ankara
Azonosító: ANK20732
Érkezett: 93. 04. 19. 10:11
Készítette: HG
Ellenőrizte: *Kézírással*

Kérésemre a balkáni főigazgató-helyettes a balkáni válsággal kapcsolatban a következő értékelést adta:

A horvátokkal a legjobb kapcsolatban van és akar maradni Törökország, ám tisztában van azzal, hogy a horvátok jelentős része nem mondott le Nyugat-Bosznia horvátok lakta részének Horvátországhoz csatlakozásáról. Próbálják a horvátokat meggyőzni, hogy ez nincs érdekükben, mert

1. a bosnyák kérdést nem oldja meg,
2. a szerbek bekebeleznek Krajínát,
3. Bosznia, mint a horvátok és szerbek közötti ütközőzóna megszűnne.

Személyes véleménye szerint, a horvátok ugyanolyan szélsőséges nacionalisták, mint a szerbek, de ez a jelenlegi körülmények között nem olyan nyilvánvaló, mint a szerbek nacionalizmusa. A boszniai események kapcsán Törökország két dologra koncentrál most (a természetesen állandóan aktuális humanitárius segítyt nem számítva):

1. A fegyverembargó feloldását Bosznia számára mindenáron el kell érni. Ez lesz fő céljuk a közelgő karcsi IKSZ-értekezleten is. A harcok keresztény–muszlim szembeállítására ellen ezentúl is küzdeni fognak.

2. Bosznia kérését a hágai nemzetközi bíróságon a jugoszláv háborús bűnök ügyében támogatják, s úgy gondolják, hasznos lenne, ha pár más ország is támogatná Bosznia kérését. Fontosnak tartják, hogy nem csak muzulmán országok legyenek ezek, ezért elsősorban Magyarországra és Ausztriára gondoltak. Ez ügyben a budapesti török nagykövet rövidesen instrukciót kap.

Macedónia el nem ismerését változatlanul nagy hibának tartják, s e-mögött nemcsak Görögország mesterkedését, hanem a nyugati nagyhatalmak (Anglia, Franciaország) kezét látják. Különösen Anglia akadályoz minden határozottabb lépést. Míg Oroszország szerb szimpátiái teljesen érthetőek, addig a szerbbarát angol és francia politika számára érthetetlen, és egyedül a németektől való hagyományos félelem felelevenedésével véli magyarázhatónak. Igen sajnálatos, hogy az első világháború előtti angol–francia–oroszl „pszichológiai” szövetség ismét létrejött. Törökország nagyon fél egy Balkán-háborútól, mivel csak vesztenivalója van:

1. területi igénye a Balkánon nincsen,
2. ugyanakkor egy stabil Balkán alapvető érdeke az Európához fűződő kapcsolatában.

Érdeklődtem Románia Balkán-politikájának megítélése felől, jelezvén, hogy a román fél mind a görögök, mind a szerbek, mind a törökök szája íze szerint beszél, ha külön-külön érintkeznek. A főigazgató közölte, hogy ezt ismeri és tudja, s Romániát

elsősorban, mint fontos kétoldalú partnert veszik figyelembe, különösen a török–román gazdasági kapcsolatok jók.

– 108 – V. –

Lássa: IV. Területi Főosztály
Nk. [Nemzetközi] Jogi Főo. [osztály]

Látta:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

404.

Rejtjeltávirat Washingtonból. Martonyi Jánosnak, a Külügyminisztérium
államtitkárának megbeszélése Ralph Johnsonnal, a State Department
főcsoportfőnökével Washingtonban

1993. április 23.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Washington
Azonosító: WAS20799
Érkezett: 93. 04. 23. 07:04
Készítette: SZP.
Ellenőrizte: *Kézírással*

45, 47, 13

Martonyi államtitkár úr április 21-én megbeszélést folytatott Ralph Johnsonnal, a State Department főcsoportfőnökével, melyen részt vett Csóti Gy. országgyűlési képviselő és Szőke L. tanácsos is.

599

A balkáni térségben Bartholomew különmegbízott kíséretében tett látogatásának tapasztalatait összegezve Johnson kijelentette:

– A belgrádi vezetés figyelmét ismét felhívták arra, hogy amennyiben nem tér vissza a tárgyalóasztalhoz, a szerb nemzet a világ páriája lesz a nemzetközi közösség szemében. Az USA mindenesetre már most sem tartaná elegendőnek, ha a szerbek csak kötelezettséget vállalnának a békés rendezés elfogadására; a szankciók enyhítéséről Washington szerint csupán akkor lehet majd szó, ha Belgrád tetteivel is bebizonyítja politikájának irányváltását. Ha folytatódik az agresszió, az USA lépéseket fog tenni a fegyverszállítási embargónak a boszniai mohamedánokat illető feloldására.

A fenti érvelés nem bizonyult sikeresnek: úgy tűnik, Milošević álláspontja változatlan, nem látszik valószínűnek, hogy a szerbek a közeljövőben tárgyalni akarnának. Ennek hátterében az áll, hogy a szerb erők a jelek szerint a győzelem közelébe jutottak a kelet-boszniai hadszíntéren.

– A Bartholomew vezette küldöttség Szarajevóban és Zágrábban megpróbálta rávenni a mohamedánokat, illetve a horvátokat, hogy Közép-Boszniában alakítsanak ki egyfajta, kompromisszumokon nyugvó modus vivendit.⁷²⁷ E törekvések eredménytelenek maradtak, most a legmagasabb szinten próbálják meggyőzni a Washingtonban tárgyaló Tudmant, hogy vesse latba befolyását a horvát–mohamedán összecsapások megfékezése érdekében.

– Mindezek fényében az amerikai diplomácia úgy látja, oszladoznak a megbékéléssel kapcsolatos, 2-3 hete felerősödött remények. Washington most mérlegeli a további lehetőségeket, miközben a kétségbeejtő boszniai humanitárius helyzetet látva fokozódik a határozott fellépést sürgető erők nyomása.

– A State Departmentnek az a benyomása, hogy az öbölháború tapasztalatait nem kellő szakértelemmel interpretáló nyugati közvélemény túlértékeli a légi csapások által elérhető hatást. Az Irak elleni fellépés éppen azt bizonyította: a repülőerők sem képesek mindent eldönteni. Tévedés lenne azt hinni, hogy a NATO-légierő balkáni bevetése fájdalommentes gyógymódot, „panacea”-t⁷²⁸ kínálna, s azonnal megváltoztatná a térség erőviszonyait. Tény, hogy lélektani hatást feltétlenül keltene, ennek hosszú távú következményeit viszont nehéz lenne prognosztizálni.

⁷²⁷ Modus vivendi latin kifejezést a politikában azokra az esetekre alkalmazzák, amikor az ellenérdekű felek között éles, tartósnak ígérkező és nehezen elsimítható konfliktust kell feloldani. Ezekben az esetekben az ellentétes érdekű felek egyike sem tudja vagy akarja olyan mértékben ráerőltetni az akaratát a másikra, hogy az feladja a számára igazán lényeges elveket. Az ilyen megegyezéses, egymást megtűrő állapot többnyire tárgyalások, alkudozások révén jön létre a feszültségek, a folyamatos ellenségeskedések megszüntetése érdekében.

⁷²⁸ A panacea latin eredetű szó, magyar jelentése csodaszer, orvosság, gyógyszer.

– Az USA KÜM megítélése szerint hiba lenne abszolutizálni, mindörökre adott-nak tekinteni az orosz–szerb barátságot: sok moszkvai politikus csak azért hangoztatja Belgrád iránti rokonszenvét, hogy ezzel is érzékeltesse Jelcin-ellenességét. Aligha lehet Oroszország érdeke, hogy nemzeti kisebbségekkel úgy bánjanak, mint ahogy az a Balkánon tapasztalható, de Moszkvának az sem állhat érdekében, hogy Közép-Ázsia népei Moszkvában boszniai hittestvéreik ellenségeinek támogatását lássák.

A főcsoportfőnök Martonyi úr Magyarország veszélyeztetettségét illető felleve-tése kapcsán kifejtette: az USA tudatában van a fenyegetettség tényének, megérti a magyar aggodalmakat, még ha eltérően ítéli is meg a Belgrád politikájából adódó kockázat mértékét, Kis-Jugoszlávia agresszív fellépésének valószínűségét. Úgy látják, a szerb vezetők nem lehetnek annyira korlátoltak, hogy megtámadjanak egy, a nemzetközi erők esetleges fellépését támogató országot, bár kétségtelen, hogy a Milošević-rendszertől nem idegenek az irracionális döntések. Ha a Balkánon si-kerül tárgyalásos rendezésre jutni, a térségbe komoly nemzetközi erőket telepítenek majd, s ezek jelenléte biztosítékot jelent, hogy ne érvényesülhessen a szerb fegyveres erők regionális túlsúlya.

Johnson kijelentette: az USA tudomása szerint a Vajdaságban és Koszovóban leg-alábbis jelenleg nem figyelhetők meg szisztematikus és erőszakos jogsértések a ki-sebbségekkel szemben.

– 174 – T. –

Lássa: I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

Rejtjeltávirat Athénból. Az athéni török nagykövet tájékoztatása
a török és görög külügyminiszteri tárgyalásokról

1993. április 27.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Athén
Azonosító: ATH20721
Érkezett: 93. 04. 27. 11:14
Készítette: Soma
Ellenőrizte: *Kézírással*

47

A török nagykövet elmondta, hogy a török⁷²⁹ és görög külügyminiszterek, illetve miniszterelnökök múlt heti megbeszéléseit az előzetes elképzeléseknek megfelelően a kétoldalú kapcsolatok kérdései uralták. Török részről ismét megerősítették óhajukat a kapcsolatok fejlesztésére, amivel szemben semmilyen nemzetközi, vagy más kérdés kapcsán nem támasztanak előfeltételeket. Ilyet viszont a másik féltől sem fogadnak el. A kapcsolatok építésében olyan szintig megy el, ameddig csak a görög fél képes és hajlandó.

Megállapodás született arról, hogy a két kormány ösztönzi a gazdasági, minde-
nekelőtt a kereskedelmi és turistakapcsolatok fejlődését. Sürgősséggel előkészítik
a beruházásvédelmi, a kettős adózás elkerüléséről szóló egyezményeket és – görög
javaslatra – idegenforgalmi megállapodást. A török külügyminiszter részt vesz június
10–11-én Athénban a NATO miniszteri tanácsának ülésén. Ezt követően kétoldalú
miniszteri találkozóra kerül sor. Ekkor kerülhetnének aláírásra a fenti megállapodások,
amennyiben addigra sikerül azokat véglegesíteni.

A megvitatott nemzetközi kérdések közül a török nagykövet a boszniai helyzet
megvitatását emelte ki. A török vezetés számára érthetetlen, hogy a görög politikumok

⁷²⁹ 1991. november 21. és 1994. július 27. között Hikmet Çetin (1937–) volt Törökország külügy-
minisztere.

milyen messzire elmennek a szerb érdekek megértésében és támogatásában, noha ehhez semmiféle közvetlen görög érdek nem kapcsolódik. Ez különösen igaz, mióta a macedón ügy a volt Jugoszlávia más kérdéseitől lényegében teljesen elvált. Ez a politika mély károkat okoz Görögország nemzetközi tekintélyének.

A két fél véleménye alapvetően tért el nemcsak Szerbia és a szerbek szerepét, illetve felelősségét illetően, hanem a jelenlegi helyzetből kivezető útra vonatkozóan is. Görög részről továbbra is a politikai megoldások kizárólagosságát szorgalmazták, s katonai lépések esetére a balkáni országok távolmaradása mellett érveltek. Felhívták a török fél figyelmét arra a veszélyre, amely a török légierő boszniai jelenlétéből fakad.

Török részről kifejtették véleményüket Szerbia és a szerbek elsődleges felelőségéről, továbbá arról, hogy nem látnak lehetőséget a kibontakozásra anélkül, hogy a szerbek éreznék a nemzetközi közösség eltökéltségét erő alkalmazására. A török vezetés szerint ezt a gondolatot a világ kormányai egyre egyöntetűbben fogadják el. Ennek első, kézzelfogható jele a repülési tilalom kikényszerítése Bosznia felett. Az ENSZ a NATO-t kérte fel e feladat végrehajtására és török részről eleget tesznek szövetségesi kötelezettségüknek. A NATO tagsággal járó kötelezettségek nem a *la carte*⁷³⁰ listát jelentenek, ahonnan kedve szerint válogathatnak a tagok. A török tárgyalópartnerek felhívták görög partnereiket arra, hogy szorosabban zárkózzanak fel az elsődleges érdekeikhez kapcsolódó NATO-politikához és akciókhoz.

A görög miniszterelnök kabinetfőnöke elmondta, hogy a NATO döntési mechanizmusában Görögországnak lehetősége lenne megakadályozni egyes döntéseket. Ugyanakkor meg kell értenie, hogy ilyen lépésével nemcsak a NATO, hanem az ENSZ egészének szándékát is keresztezné. Emiatt nagy nyomás nehezedett a görög kormányra, s ennek köszönhető a hallgatólagos egyetértés.

A holland nagykövet elmondta, hogy kormánya a NATO-n belül szorgalmazza, hogy a boszniai kérdésben a döntéshozatalt vegyék ki az ENSZ kezéből. Megengedhetetlen, hogy Oroszország véleményétől tegyék függővé cselekvésüket egy olyan kérdésben, amely a NATO alapvető érdekeit érinti. A tagállamok közvetlen szomszédságában zajló háborút ilyennek tekintik.

A nagykövet elmondta, megértik azokat az aggodalmakat, melyeket Magyarországon (de Romániában és Bulgáriában is) éreznek. Megengedhetetlen, hogy a probléma lezárása után egy olyan nagy Szerbia jöjjön létre, amely nyomasztóan hat szomszédjaira. Ennek érdekében – többek között – korrigálni kell azt a hibát, melyet Európa a CFE-egyezmény⁷³¹ kialakításakor elkövetett. Sokan nem veszik tudomásul, vagy

⁷³⁰ Az *à la carte* francia kifejezés magyar jelentése étlap szerint, étlapról választva.

⁷³¹ Az 1990. november 19-én Párizsban aláírt CFE-szerződés (angolul: Conventional Armed Forces in Europe, CFE, magyar jelentése Hagyományos fegyveres erők Európában) a hidegháborút követő

nem értik, hogy a szerbek valódi célja Nagy-Szerbia létrehozása és az egyetlen vezető Milošević. Hosszú távú megoldás a térségben csak úgy lehetséges, ha gátat vetnek a szerb terjeszkedésnek és a kommunista erőpolitikának. A nemzetközi rendezéssel egyidejűleg Szerbiának el kell indulnia a demokratizálódás útján.

– 125 – A. –

Lássa: IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 46. d.

406.

Rejtjeltávirat Athénból. Mihalisz Papakonsztantinou görög külügyminiszter véleménye a Vance–Owen-tervről és Szerbiáról

1993. április 30.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Athén

Azonosító: ATH10760

Érkezett: 93. 04. 30. 15:35

Készítette: pl.

Ellenőrizte: *Kézírással*

megállapodás volt, amelyben az azt aláírók maximálták hagyományos katonai eszközeiknek és haderőiknek a létszámát és vállalták, hogy annak változásáról egymást értesítik, valamint az azt ellenőrző bizottság munkáját nem befolyásolják. Oroszország arra hivatkozva, hogy a NATO fegyveres ereje megnövekedett, s az egyezményhez nem csatlakoztak a balti országok, 2007. december 12-én felfüggesztette annak végrehajtását.

Sürgős!

47

A görög külügyminiszter⁷³² alkalmi beszélgetésen elmondta, hogy Mitsotakis az utóbbi napokban szinte folyamatos kapcsolatban volt Milošević szerb elnökkel, aki megítélésük szerint őszintén nyomást fejt ki a boszniai szerbekre. A külügyminiszter szerint Milošević elfogadta azt a helyzetértékelést, mely szerint konstruktív cselekvés és a Vance–Owen-terv elfogadása hiányában rövid időn belül valóban sor kerül katonai lépésekre a boszniai szerbek, esetleg Szerbia ellen is.

A görög kormány igen jó előjelnek és már fél eredménynek tartja azt is, hogy a felek ily nehéz órában és az utóbbi időszak véres eseményei után hajlandóak egy asztalhoz ülni. Szerb részről érzékeltették megegyezési szándékukat. A külügyminiszter szerint a boszniai szerbek készek lesznek a holnap kezdődő tanácskozáson elfogadni a nemzetközi erők ellenőrzése alatt az összekötő folyosókat.

A külügyminiszter elmondta, hogy a tanácskozáson kívül, ám Vance és Owen jelenlétét felhasználva, a szkopjei kérdésben is szeretnének megbeszéléseket folytatni. Megítélése szerint a verginai csillag problémáját a szkopjei vezetés azzal a szándékkal hozta létre, hogy alkupozíciót teremtsen. Görög részről a készség megvan a kompromisszumra a név kérdésében, így gyakorlatilag nem látnak megoldhatatlan akadályt a rendezés előtt. Amennyiben nem sikerül a feleknek egyetértésre jutniuk e két kulcsproblémát illetően, úgy azokat a társelnökök döntésére bízják. Ennek kiegyensúlyozott kimenetelét illetően megfelelő ígérekkel bírnak.

Az amerikai ügyvivő elmondta, hogy a nemzetközi nyomás fokozódása és az amerikai elnök döntésének közelsége készítette a szerbeket korábbi, elutasító magatartásuk megváltoztatására. Clinton döntésének bejelentésére a jövő hét elején lehet számítani. Az ügyvivő szerint az amerikai külügyminiszter kijelentette, üdvözik a politikai megoldásra irányuló erőfeszítést, az amerikai döntéseket azonban az amerikai szempontok és értékelés alapján hozzák meg. A rendezvényen jelen lesz Bartholomew amerikai nagykövet, aki azonban nem fog aktívan részt venni a megbeszélésekben.

Az amerikai ügyvivő szerint az athéni tanácskozás azért kapott kedvező fogadtatást a legutóbbi 36 órában, mert

– görög részről valószínűsíteni tudták a szerb egyetértési készséget a Vance–Owen-tervvel;

⁷³² 1992. augusztus 7. és 1993. október 13. között Mihailisz Papakonsztantínou (1919–2010) volt Görögország külügyminisztere.

– a boszniai szerb parlament döntést hozott arról, hogy május 5-én felülvizsgálja korábbi álláspontját;

– teljes egyetértés van abban, hogy a katonai megoldás alkalmazása előtt meg kell győződni arról, hogy a politikai rendezés minden lehetősége kimerült. A mostani tanácskozás az egyik utolsó, ha nem a legutolsó ilyen alkalom.

Az ügyvivő megjegyezte, hogy a találkozó összehozása is egyfajta sikere a görög külpolitikának. Eredményesség esetén a görög kormány komoly pozitívumot tudna felmutatni annyi diplomáciai balsiker után. A miniszterelnök helyzete amúgy is nehéz a gazdasági problémák és az egymást követő belpolitikai botrányok, legutóbb a lehallgatási ügy miatt.

Az orosz nagykövet elmondta, hogy egyelőre nem foglalkoznak azzal, milyen gyakorlati következménye lesz annak a parlamenti határozatnak, amely kötelezné a kormányt, hogy képviselője a BT-ben vétőzza meg az erő alkalmazásáról szóló határozatot. Véleménye szerint a mostani athéni tárgyalásokon kívül még számos lehetőség van a politikai rendezésre. Emlékeztetett az orosz javaslatra, továbbá a német külügyminiszter javaslatára és a szerb kezdeményezésre.

– 133 – A. –

Lássa: IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 48. d.

407.

Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department osztályvezetőjének véleménye a délszláv helyzetről

1993. május 28.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

606

Nagykövetség: Washington
Azonosító: WAS20002
Érkezett: 93. 05. 28. 07:116
Készítette: Soma
Ellenőrizte: *Kézírással*

A State Department kutató-értékelő részlegének illetékes osztályvezetője Szőke L.-nak kifejtette:

Nem megalapozottak azok az elképzelések, hogy a nagyhatalmak csupán a tevékenység illúzióját keltő pótszerként, időnyerés céljából dolgozták ki a közös balkáni akcióprogramot. A Belgrád elleni szankciók hatása kétségtelenül egyre komolyabb. Szerbia gazdasági helyzete néhány hónapon belül válságosra fordulhat. A megszorító intézkedések célja azonban nem a jugoszláv gazdaság tönkretétele, hanem a vezetés rákényszerítése a politikai irányvonal megváltoztatására. Ma sem egyértelmű, hogy a gazdaság előre látható feszültségei gerjesztenek-e akkora politikai energiát, amely elégséges lesz az ekkor várhatóan ismét csak a nacionalista hangulatkeltés eszközeihez nyúló belgrádi rezsim befolyásolására.

A Clinton-kormányzat balkáni politikája két alapelvre épül:

- a. az USA egyedül nem vállalhatja a válság kezelését;
- b. stratégiai prioritásainak megfelelően nem engedheti meg, hogy a Jelcin-féle moszkvai vezetést a szerb kérdés megítélése kapcsán támadhassa az orosz konzervatív ellenzék.

A fenti alapelvekből kiindulva az Egyesült Államok a balkáni ügyekben sem a NATO egységét és szilárdságát, sem az Oroszországhoz fűződő kapcsolatokat nem kívánja szakítópróbának kitenni. Ezért fogadta el a nagyhatalmaknak a fegyverembargó egyoldalú feloldását illető ellenvéleményét (mely szerint a mohamedánok fegyverhez jutása eskalációhoz, a jugoszláv reguláris erők nyílt beavatkozásához vezethetne). A NATO-szövetségesek és Moszkva fenntartásai nyomán az USA a boszniai szerb erők elleni légi csapás gondolatáról is lete, illetve az egész koncepciót átdolgozta: az amerikai légierő tevékenysége – mely az Egyesült Államok szerepvállalását hivatott demonstrálni – eszerint már csupán az ENSZ-erők biztosítását szolgálná.

Az osztályvezető szerint az egységes fellépés Washingtonban kidolgozott akcióprogramja abból indul ki, hogy a nemzetközini közösségben nincs meg az elégséges szándék a jelenlegi boszniai helyzet külső beavatkozással történő megváltoztatására. Ez azt jelenti, hogy a megoldási koncepciókat a valós állapotból, a balkáni realitásokból kell levezetni. Elsősorban három tényezőt kell figyelembe venni:

- a.) a boszniai szerbek által elért területi nyereségeket;

b.) eltökéltségüket arra, hogy masszív külső ráhatás esetén adják fel az elfoglalt területeket, és

c.) egyértelmű állásfoglalásukat, hogy nem hajlandók egy államban élni a mohamedánokkal.

Reálpolitikának csak az a megközelítés nevezhető, mely a fenti tényeket nem kerüli meg. E szempontnak a Vance–Owen-terv már nem felel meg, a közvetítők rendezési csomagterve az elmúlt hónapok során túlhaladottá vált.

Az osztályvezető kijelentette: a State Department külpolitikai modellezői Bosznia felosztásának lehetőségéből kell, hogy kiinduljanak. Az USA KÜM nyilvános állásfoglalásaiban továbbra is hitet tesz az állam fennmaradása mellett, de a szakmai műhelymunka arra összpontosul, hogyan lehetne megakadályozni a mohamedán kézben maradt területek „második Gázai övezetté” válását. A Szarajevó környéki „muszlim entitás” önálló államként való fennmaradása is bonyolult kérdés: ez a Liechtensteinnél alig nagyobb alakulat nagymértékben rá lenne utalva a Jugoszlávia és Horvátország irányába leváló szomszédos területekre, Belgrád és Zágráb – e pillanatban meglehetősen kétségesnek tűnő – jóindulatára.

Az USA KÜM elemzői úgy látják, hogy a fejleményeknek ezzel a valószínű irányával a boszniai vezetők is tisztában vannak. Jelenlegi, nem hivatalos tapogatódzásaik azt a célt szolgálják, hogy a fenti keretek között elérhető legjobb területi megosztást ériék el, ezzel is biztosítva entitásuk lehetőség szerinti életképességét.

– 231 – T. –

Lássa: I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

Varga Imrének, a 4. Területi Főosztály osztályvezetőjének összefoglalója a délszláv válság lehetséges rendezéséről

1993. június 9.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
Készítette: Varga Imre
Látta: Szabó István
Jóváhagyta: Szócs Ferenc
0032/111/93

Szigorúan titkos!
Érv.: v. v.!
Készült: 9 példányban
Kapja: Jeszenszky Géza
Kelemen A.
Martonyi J.
Bába I.
Herman J.
Gyarmati I.
Endreffy M.
Belgrád
Saját

0002

1. A délszláv válság rendezésének pillanatnyi és hosszabb távú lehetőségei

– A válságrendezés eddigi menetével nem lehetünk elégedettek, mivel túlságosan késedelmes és követő jellegű volt. Az egyre újabb szereplők bekapcsolódásával gyakorlatilag mindig újrakezdődött a válságmenedzselés folyamata, a mindenkori legkisebb közös nevezőn, egyre szerényebb célokat tűzve ki maga elé. Az eddigi, elsősorban tárgyalásokra, rábeszélésre és a gazdasági nyomásra alapuló válságmenedzselés nem tudta megakadályozni a válság folyamatos továbbterjedését. A válságban közvetlenül nem érintett szomszédos országok egyre nagyobb károkat szenvednek el.

– Az új amerikai adminisztráció hatalomra kerülésével reméltük, hogy a válságmenedzselést irányító nemzetközi hatalmak viszonylag rövid idő leforgása alatt megfékezik a háborút és megkezdődik a konfliktust rendezése. Sajnálatos módon nem így történt, az utóbbi időben a válságrendezést irányító hatalmak érdekellentétei gátolják a kibontakozást, amit jól példáz az öthatalmi akcióprogram körüli huzavona és magyarázkodás.

– A magyar kormány álláspontja változatlanul az, hogy a délszláv válságot csak átfogó módon lehet megnyugtatóan, stabilan hosszú távra szólóan rendezni. Minden más megközelítés csak időleges megnyugvást eredményezhet a konfliktus lényegét nem érintené, és további feszültségeket, későbbi válságokat konzerválna tartósan. Tapasztaljuk a nemzetközi tényezők részéről, hogy komolyan foglalkoztatja őket a nyugati szempontból legfájdalommentesebb megoldási lehetőség, nevezetesen: az előállt helyzet tudomásulvétele. Úgy látjuk, hogy szerb fait accompli elfogadása szöges ellentétben áll az összeurópai együttműködést előmozdító EBEÉ-folyamattal.

– A dilemma nem csak morális, azaz, hogy a Nyugat vezető országai gyakorlatban más politikát folytatnak, mint amilyen elveket vallanak, hanem rendkívül gyakorlati és messzemenő következményeket hordoz magában. Megítélésünk szerint a tét az, hogy a Szovjetunió és a szocialistának mondott kelet-európai rendszerek szétesése következtében instabillá vált kelet-európai régiót sikerül-e stabilizálni, és meggyorsítani a Nyugat-Európa-hoz való integrációt, ami összeurópai érdek. Amennyiben a Nyugat magára hagyja a számos konfliktustól terhes térséget, úgy a jugoszláviaihoz hasonló konfliktusok sorozatával kell szembenéznünk, és feltehető a kérdés: a Nyugat a kivívott történelmi győzelemmel, a megnyert hidegháborúval mit akar kezdeni?

– Az átfogó rendezés során a boszniai háború megállítása csak az első lépés. Sort kell keríteni a gazdasági, katonai, etnikai problémák azonos kritériumok alapján történő rendezésére is. Magyarország érdekelt abban, hogy lehetőleg minél rövidebb időn belül a ma válság által sújtott térség minél hamarabb talpra álljon gazdaságilag és bekapcsolódjon Európa gazdasági vérkeringésébe. Úgyszintén fontosnak tartjuk, hogy létrejöjjön egy balkáni leszerelési megállapodás, amely kiegészítené a közép-európai hagyományos haderőcsökkentési és fegyverzetkorlátozási egyezményt.

– Magyarország különleges jelentőséget tulajdonít a kisebbségi problémák megoldásának, amely jelen esetben is egyik meghatározó kiváltó oka volt a válságnak. Nem tartjuk elfogadhatónak a kettős megközelítés alkalmazását. Támogatjuk a horvátországi szerbeknek már eddig is és a későbbiekben adandó különböző önkormányzati jogosítványokat és autonómiákat, de felhívjuk a figyelmet arra, hogy ami jár a Horvátország lakosságának cca. 12%-át kitevő szerbségnek, az jár a Szerbia lakosságának megközelítőleg 35–36%-át kitevő nagy létszámú kisebbségeknek is. A vajdasági magyarok, amikor autonómiát követelnek magunknak, nem kívánnak kiszakadni a szerb államból és Magyarország sem kíván a szerb államhoz tartozó területeket megszerezni, amikor támogatja a VMDK által kidolgozott autonómiakonceptiót.

2. Jugoszlávia, Szerbia belpolitikai helyzete

– Az utóbbi hetekben éles belpolitikai konfliktusok bontakoztak ki Szerbiában. Miután Milošević elnök az erőteljes nyugati politikai és gazdasági nyomás hatására, nem utolsósorban a külföldi katonai intervenció hihetően reálissá válásával párhuzamosan, április–május fordulóján hirtelen „békegalambbá” változott és a Vance–Owen-terv elfogadása érdekében kezdte el agitálni a boszniai szerbeket, a szélsőséges csoportok, mindenekelőtt a Šešelj-féle párt aktivitása megnőtt. Támadásuk éle nem közvetlenül irányult Milošević ellen, hanem néhány olyan figurát vettek célba (Čosić, Panić vezérkari főnök), akik közel álltak Miloševićhez, illetve az ő akarata végrehajtóinak számítottak. Paradox módon Čosićot az ún. demokratikus ellenzék is kritizálta az utóbbi időben, mivel, úgymond, nem állt ki teljes erővel az újabb békekezdeményezések mellett. Čosić személye tehát terhessé vált mindenki számára és ebben az értelemben Miloševićnek kapóra jött a felmentési javaslat. Egyidejűleg természetesen – valószínűleg csak átmenetileg – kifogta a szelet a vitorlájukból és biztosította maga számára Šešeljké lojalitását.

– A Vuk Drašković vezette SPO (Szerb Megújodási Mozgalom) valószínűleg rosszul ismerte fel a helyzetet, amikor utcára vitte híveit azzal a szándékkal, hogy mint azt Milošević is tette a '80-as évek közepén – parlamenten kívüli eszközökkel gyakoroljon nyomást a hatalomra. A mozgósított tömeg – mintegy 10-15 ezer fő – azonban meg sem közelítette a tavaly nyári Szent Vitus-napi, több napon át tartó és több százezer főt megmozgató tömegdemonstrációkat. A hatalom tehát úgy gondolkodott, hogy „megéri” a nyers erő demonstrálása a legtekintélyesebb ellenzéki vezető megalázása és politikai félreállítására, mivel csak kis kockázatot vállal vele.

– A Drašković letartóztatása nyomán előállt helyzetben azonban egyre több ellenzéki párt, intézmény, köztük a Szerb Ortodox Egyház emeli fel a szavát, ami könnyen általános elégedetlenséghez vezethet. A tömegek számára azonban a pártok és pártvezetők közötti harcok továbbra is idegenszerűek, s az ellenzéknek egyelőre nem sikerül az igen széles körű, szociális indíttatású elégedetlenséget és általános elkeseredettséget politikai tőkévé változtatnia. A hatalom változatlanul eredményesen, bár egyre nagyobb áldozatok árán tudja megvásárolni különböző trükkökkel a társadalom széles rétegeit.

– A belpolitikai helyzet egyáltalán nem nevezhető stabilnak, bár Milošević átmenetileg újból megerősítette hatalmát. Egyre inkább számolnia kell a Crna Gora-i⁷³³ vezetők szeparatista törekvéseivel, amit adott esetben csak katonai lépéssel ellensúlyozhat. A szélsőségesek előretörőben vannak, s őket Milošević egyelőre úgy kívánja

⁷³³ montenegrói.

semlegesíteni, hogy felhasználja őket, akcióegységre lép velük. Valószínűsíthető egy viszonylag szélesebb körű kádercsere a hadsereg élén is, ennek eredményeként nem biztos, hogy növekszik a katonai vezetés Milošević iránti lojalitása. A hatalom továbbra is folyamatos nyomásnak van kitéve, a gazdaság irányítói, a technokrata réteg részéről. Amennyiben viszonylag rövid időn belül nem következik be a Szerbia elleni gazdasági embargó feloldása, úgy az év második felétől kezdődően – amikor elfogynak a tavalyi mezőgazdasági tartalékok és beáll a fűtési szezon – a rendszernek igen komoly belpolitikai konfliktusokkal kell szembenéznie, amelyek könnyen belső fegyveres konfliktusba, polgárháborús helyzetbe sodorhatják az országot.

– Többek között ezért, s nem meggyőződésből támogatja Milošević a boszniai rendezést, mert a saját hatalma forog kockán. Csak a boszniai rendezéshez történő asszisztálása fejében remélhet engedményeket és kedvezményeket a Szerbia elleni gazdasági és diplomáciai megszorító intézkedésekben.

3. Felvetésre javasolt témák

– Miként kívánja a Nyugat érvényesíteni az akaratát az öthatalmi akcióprogram megvalósítása érdekében (mind a szerbek, mind a muzulmánok lényegi elemeit ellenzik, vagy csak erős fenntartásokkal és meghatározott feltételek mellett fogadják el)?

– Amennyiben a Vance–Owen-tervet nem vetették el, mit kívánnak tenni azért, hogy belátható időn belül megkezdődjön annak megvalósítása?

– Mi lesz a Nyugat reakciója, ha június végén egyesül a horvátországi és a boszniai szerb bábállam?

– Mi értelme van a mostani helyzetben, amikor feltartóztathatatlanul halad előre Nagy-Szerbia és a szélárnyékban Nagy-Horvátország megteremtése, a humanitárius segélyek forszírozásának néhány körülzárt rezervátumba?

– Valóban lokalizálni tudják-e a konfliktust, s meg tudják akadályozni, hogy a válság továbbterjedjen? Hiszik-e azt, hogy hatékonyan le tudják zárni a nyugati államok határait az óhatatlanul folytatódó, sőt, esetleg felerősödő menekülthullám s az esetleges terrorizmus elől?

– Miután az orosz csapatok elhagyták, illetve folyamatosan hagyják el Kelet-Európát, tudatos nyugati törekvés-e az újbóli nagyarányú orosz katonai jelenlét támogatása a Balkánon?

– Milyen szerepet szánnak a válságban közvetlenül nem érintett, szomszédos államoknak (tamponzóna,⁷³⁴ befogadó állomás, szűrő stb.)?

– Van-e reálisan remény arra, hogy a Nyugat visszatér a Carrington-tervben megfogalmazott és testet öltő, átfogó rendezési elképzelésekhez?

– Vessük fel, hogy fontosnak tartjuk az akár szimbolikus jelentőségű nyugati támogatást a vajdasági magyarok, illetve a VMDK ügyéhez, amennyiben nem vetették még el az azonos kritériumok és elvek alkalmazásának politikáját.

– Fontosnak tartjuk, hogy a szerbiai EBEÉ emberi jogi megfigyelőmissziókat megerősítsék, létszámukat növeljék. Ez nagy jelentőséggel bírna a Szerbiában élő nagy létszámú kisebbségek számára, jelzés lenne a szerb politika felé. A jelenlegi formában az EBEÉ-missziók nem tudják teljesíteni alapvető, preventív jellegű feladataikat, s ez a legnagyobb gyengeségük is egyben.

Budapest, 1993. június 9.

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

409.

A 4. Terület Főosztály feljegyzése a vajdasági magyarok diplomáciai védelméről

1993. június 11.

Külügyminisztérium
4. Területi Főosztály
00159/3/1993

Szigorúan Titkos!
Érv.: visszavonásig!
Készült: 1 példányban

A magyar diplomácia lehetséges céljai és teendői a vajdasági magyarság ügyének érvényesítése érdekében

1. Az elmúlt 3 év során, gyakorlatilag a délszláv válság kirobbanása, valamint a régi Jugoszlávia szétesése és az utódállamok létrejötte óta a magyar diplomácia arra

⁷³⁴ Tampon-, vagy pufferzóna védelmi övezetként két (egymással szemben álló) felet, illetve annak területét választja el. Ezek leggyakoribb formái a demilitarizált övezetek, a határzónák, bizonyos korlátozó biztonsági övezetek, illetve zöldövezetek, tágabb értelemben az ütközőállamokat is ide lehet sorolni.

koncentrált, hogy megismertesse a világot, mindenekelőtt a nyugati országok politikai vezetését és közvéleményét magával azzal a ténnyel, hogy vannak a Vajdaságban, azaz Szerbiában magyarok. Eredménynek kell tekinteni, hogy a délszláv válság kezelési mechanizmusán belül, ha nem is a sürgősen megoldandó feladatok között, de napirnden van a vajdasági magyarság kérdése is. A magyar diplomácia erőfeszítéseinek eredményeképpen a VMDK-t, annak vezetőit, mindenekelőtt Ágoston András elnököt, a VMDK által kidolgozott autonómiakoncepciót széles körben ismerik és elismerik. A VMDK-t mérsékelt, higgadt, stabilizáló szerepet játszó politikai erőként tartják számon. A számos erőfeszítés ellenére nem sikerült elérni, hogy elmozdulás következzen be a magyar–szerb kapcsolatokban a kisebbségi kérdés megítélésében, a vajdasági magyarság helyzetének javításában. Pillanatnyilag semmilyen egyezményes keret nem szolgálja a kérdés államközi megoldását.

2. Továbbra is cél, hogy a vajdasági magyarság kérdése, a vajdasági magyarság autonómiaügye az azt megillető helyen szerepeljen a délszláv válság rendezési folyamatában. Cél továbbá, hogy megszülessen az a minimális egyezményes keret, amely a kérdés kezelését lehetővé teszi kétoldalú kapcsolatainkban is. Távlati cél egy kétoldalú kisebbségvédelmi egyezmény megalkotása Jugoszláviával, olyan politikai kapcsolatok kialakítása, amelyek magától értetődővé teszik a nagy létszámú vajdasági magyar kisebbség természetes kulturális és gazdasági közvetítő szerepét a magyar–szerb kapcsolatokban.

3. Az 1. pontban már megfogalmazottak mellett a magyar diplomácia erőfeszítéseket tett, illetve tesz azért, hogy a vajdasági magyarokat ne ériék tömeges atrocitások, ne kerüljön sor tömeges elvándorlásokra. Minden egyes alkalommal, egyeztetve a VMDK vezetésével, felléptünk nemzetközi fórumokon a szerb és jugoszláv kormányzat diszkriminatív, kisebbségi jogokat sértő intézkedéseivel szemben. Számos alkalommal sikerült elérni a nemzetközi fórumokon keresztül az intézkedések visszavonását vagy minimum enyhítését. A magyar diplomácia illetén „hatékonyasága” láttán a szerb hatalom az utóbbi időben óvakodik attól, hogy a magyarsággal szemben kirívó és tömeges megkülönböztetéssel éljen (mint például az albánok esetében így van). A Jugoszláviával szembeni gazdasági embargó óta egyfajta íratlan „megállapodás” működik a magyar–szerb relációban, nevezetesen: Magyarország sajátos érdekeiből kiindulva az embargót csak a szükséges mértékig alkalmazza (pl. nem számolta fel oly mértékben belgrádi diplomáciai képviselőtét, mint a nyugatiak, biztosítja a Jugoszláv állampolgárok szabad mozgását a határon keresztül – nincs vízumkényszer –, támogatja a magyarországi szerb kisebbség szoros kapcsolatait az anyaországgal, stb.), míg a szerb hatalom a Szerbiában megszokott és normálisnak számító mértéken túl nem bántja a magyarokat. A magyar diplomácia több alkalommal írásban is értékre adta a jugoszláv vezetésnek, hogy csak abban az esetben számíthatnak az általuk

egyébként szorgalmazott magyar–jugoszláv kapcsolatok javulására, ha a vajdasági magyarokkal kapcsolatos politikájukat ártértékelik és néhány megadott területen változtatnak a gyakorlaton.

4. A további diplomáciai teendők között első helyen kell említeni a nemzetközi aktivitás folytatását a VMDK nemzetközi legitimációjának megerősítése, a magyar autonómia ügyének elfogadtatása érdekében. Folytatni kell a következetes magyar álláspont képviselését a kétoldalú magyar–szerb kapcsolatokban is. Meggyőződésünk szerint az ilyen politika előbb vagy utóbb meghozza eredményét.

Budapest, 1993. június 11.

MNL OL XIX-J-1-j 19. d.

410.

Rejtjeltávirat Ankarából. A török Külügyminisztérium főigazgató-helyettesének értékelése a Balkánon zajló eseményekről

1993. július 9.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Ankara

Azonosító: ANK20030

Érkezett: 93. 07. 09 12:15

Készítette: Bi

Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 49

Hivatalában fogadott a Balkánt felügyelő külügyi főigazgató-helyettes és az alábbiakat mondta el:

Törökország a balkáni ügyekben látszólag elszigetelődött, erőfeszítéseit azonban nem adja fel. Felfogása szerint a jugoszláv válság politikai megoldásának feltétele a katonai esélyegyenlőség megteremtése.

Lord Owen túllépi hatáskörét: a társelnökök mandátuma arra szól, hogy a kérdéskört egységes Bosznia megőrzésével oldják meg. A jelenlegi genfi tárgyalások már nem ezt a célt szolgálják, hanem Milošević akcióit hivatottak szentesíteni.

Nagy-Britannia, Franciaország és Oroszország tényleges célja nem Bosznia-Hercegovina háromfelé osztása, hanem (a leendő iszlám államtól való részben jogos félelmükben) Bosznia teljes felosztása Szerbia és Horvátország között.

Az iszlámabadi konferencia⁷³⁵ résztvevői bizonyára felajánlják majd katonai erő küldését, hogy ezzel is nyomást gyakoroljanak az ENSZ-re. Iszlám egységek ellensúlyaként további nyugati és orosz katonák is várhatók s kedvező esetben ez gátat szabhat a szerb agresszióknak. Újabb ENSZ-kontingensek küldése egyébként csupán legalizálná az amúgy is nagy számban harcoló orosz önkéntesek térségbeli tartózkodását.

Amerika elégedetlen a balkáni fejleményekkel. Oroszországot az atlanti térségben és a Távol-Keleten partnerének tekintve engedményeket tett Moszkva számára, úgy tűnik ugyanakkor, hogy Oroszország már felhasználta a rendelkezésére bocsátott „politikai hitelt” és a Balkánon nem léphet lényegesen tovább az amerikai érdekek sérelme nélkül.

Oroszországnak egyébként nincs igazi Balkán-konceptiója: még csak nem is etnikai, hanem vallási alapon épít a Belgrád–Athén–Moszkva tengelyre. Ennek egyik következményeként megnőtt Szkopje fenyegetettsége, hiszen Macedóniának ezen politika tényében nincs helye a térképen. A bosnyák vezetés megosztottságáról terjesztett hírek alaptalanok. A súlyos helyzetből adódó sűrűlódásokat leszámítva a vezetés egységes és maga mögött tudja a térséget is.

A vezető tisztségviselők múlt heti genfi tanácskozásán a német és az osztrák álláspont állt legközelebb a törökhöz. A magyar küldöttség valamivel óvatosabb volt és érthető módon a Vajdaságra összpontosított. A magyar–török együttműködés ez alkalommal is zavartalan volt.

– 175 – G. –

Lássa: IV. Területi Főosztály
IX. Területi Főosztály

⁷³⁵ Az Iszlám Konferencia iszlámabadi tanácskozásán résztvevő 17 muzulmán ország 1993. július 13-án elfogadta akciótervét, amely értelmében 7600 katonát ajánlott fel a boszniai ENSZ-erők kötelékében való részvételre. A katonai kontingenst Pakisztán, Banglades, Malajzia, Irán, Tunézia, Törökország és Palesztina állította ki. Az elfogadott akcióterv előírta, hogy valamennyi Boszniában szolgálatot teljesítő muzulmán csapat egységes parancsnokság alatt szolgáljon.

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

411.

Rejtjeltávirat Londonból. Az Egyesült Királyság Balkán-politikája

1993. július 16.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító: LON20187

Érkezett: 93. 07. 16 17:05

Készítette: Bi

Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 13, 45

Július 15-én kérésemre fogadott a Kelet-Adriai Főosztály vezetője. A Hurd külügyminiszter tokiói kijelentései kapcsán a világsajtóban megjelent, és a brit délszláv politika változására utaló jelentésekből kiindulva másfél óra alatt a válság számos vonatkozása kapcsán ismertette álláspontjukat. A diplomata szenzációhajhászassal vádolta a miniszter szavait ugyan pontosan idéző, ám szövegkörnyezetükből kiragadó tudósításokat. Hurd, mint a jelenlegi erőfeszítések elfogadhatatlan alternatíválásáról beszélt a fegyverembargó feloldásáról. A tudósítások nem említették a szövegrész folytatását, melyben Hurd kijelentette: az elkeseredett lépés eredményeként a szerbek két hét alatt lerohanták és felszámolták a „biztonságos zónákat”, elfoglalták Sarajevót, míg a horvát fél Mostart visszafoglalva elszakítaná a horvát ellenőrzés alatt álló területeket, és két oldalról fognák harapófogóba a muzulmánokat. Megjegyezte, hogy a miniszter indulatos szavait az UNPROFOR-t érő támadások, valamint a humanitárius erőfeszítéseket szabotáló, bűnös értetlenségről tanúskodó akciók váltották ki.

617

A brit politika nem változott. A hangsúlyt továbbra is a politikai megegyezés ki-munkálására, és a humanitárius akció folytatására helyezik. Nagy-Britannia a fegy-verembargó feloldása ellen állást foglalók élharcosa volt és marad, mivel azt elvi és gyakorlati megfontolásból is végzetesnek tekinti. Elismerik, hogy lehetett olyan pillanata a válságnak, amelyben a szemben álló felek közötti kiegyensúlyozottabb katonai erőviszonyok elejét vehették volna az öldöklésnek. Ez a lehetőség elmúlt, pontosabban a válságkezelő mechanizmusok – mind az összeurópai, mind az EK-ke-retekben működők – kiforratlansága következtében elszalasztották.

Jelenleg a boszniai válság rendezése egy veszteglő szerelvényhez hasonlít: a sínen van, de nem halad. Az EK erős nyomást gyakorol minden félre. A szerbeket és a hor-vátokat egy, szarajevói kormány számára kevésbé megalázó területi felosztás irányába mutató engedményekre ösztönzik. Kitartanak amellett, hogy a mohamedán területnek – az egykori, Nyugat-Berlinhez vezető szabad útvonalakhoz hasonló – hozzáférési le-hetőséget kell biztosítani a Szávához és az Adriához, Ploče irányában. Elismerte, hogy még ez esetben is kétségeik vannak a létrejövő muzulmán egység túlélését illetően.

A muzulmánokat a tárgyalások folytatására ösztönzik, amire jó esély van a bos-nyák elnökség közelgő ülését követően. Várható, hogy a Bosnyák tárgyalási pozíció olyannyira elrugaszkodik a valóságtól és a lehetőségektől a „megnyitásban”, hogy a felek tárgyalóasztalnál tartása is jelentős erőfeszítésbe fog kerülni. Nemhogy napo-kon, de heteken belül sem várható érdemi előrelépés.

Közben a harctéri helyzet egyre kilátástalanabb. Stoltenberg a mai napon találkozik Hurddel. Előzetesen jelezték, hogy egyrészt a tárgyalások üteme és a valóságos helyzet rosszabbodásának gyorsuló folyamata közötti ellentmondásra és az ebből fakadó ve-szélyekre kívánja felhívni a figyelmet. Másfelől jelezni kívánja növekvő frusztráltságát a tárgyaló felek morálja, illetve annak hiánya kapcsán. Rendkívül nehezen tűri a három oldalról reá zúduló hazugsághalmazt, a balkáni politikai stílus eme sajátosságát.

Hasznos volt a francia kontingens létszámának növelése, ami a Nyugat növekvő kötelezettségvállalását is előrevetítette. Ezt a britek nem tudták követni, a parlament nem hajlandó jóváhagyni a kontingens létszámának növelését míg mások is jobban ki nem veszik részüket a teherből.

Július 22-re feláll és teljesen operatív lesz a „biztonságos övezetek” légi biztosításá-nak parancsnoki, irányítási és végrehajtási rendszere. Az első légi csapás elrendelését rendkívüli alapossággal kívánják előkészíteni, és nem fognak ehhez az eszközökhöz folyamodni egy – akár személyi veszteséget is okozó – eltévedt agyúlövés miatt. A pa-rancsot csak az ENSZ Biztonsági Tanácsa konkrét állásfoglalása és a főtitkár felkérése alapján fogják kiadni. Ez a lépés ugyanis, amely egyébként rendkívül hatásos lehet a szerb taktika alapelemeként szolgáló ostromgyűrűs fojtogatás megtörésére várhatóan szükségessé teszi a humanitárius erőfeszítés ideiglenes leállítását, az UNPROFOR

átmeneti kivonását, azaz ismét a körülzárt mohamedánokon csattan az ostor. Az oroszok már jelezték növekvő félelmüket a légi csapások következményei miatt.

Sürgető feladat a Szerbiát sújtó szankciós rezsim hatékonyságának növelése. A dunai blokád rendkívül jó eredménnyel működik. Elismerésre méltó a magyar fél teljes együttműködési készsége, különösen, hogy amúgy is nehéz feladatokkal küzdő gazdasága pótlólagos veszteségeket szenved emiatt. Az EK most a Görögországból Macedónián át vezető illegális folyosó lezárására készül, melynek létezése hiábavalóvá teszi mások áldozatait. Görögországra nagy nyomást gyakorolnak az engedélyezési rendszer körüli korrupció felszámolása érdekében és létre fogják hozni a Görögországból érkező szállítmányok megbízható nyomon követésének eszköztárát. Számítanak az amerikai kontingens együttműködésére és tervezik a szankciós missziók egy részének átcsoportosítását a szankciókat pontosan teljesítő országokból.

A főosztályvezető megítélése szerint nincs realitása egy hazánk elleni fegyveres akciónak. Ez nem állhat érdekében egyetlen reálisan gondolkodó délszláv tényezőnek sem. A válság területi lokalizálása a nyugati politika sarokköve, s ezt megfelelő formában minden érdekelt tudomására hozták. Ugyanakkor Magyarország joggal aggódik a válság sújtotta területen élő magyarokért. A brit politika számára elvi kérdés a volt Jugoszláviában élő valamennyi népcsoport azonos kezelése, ezért támogatják a Vajdaság autonóm státuszának visszaállítását. Ezt megkönnyíti a VMDK higgadt politizálása, különösképpen, hogy nem kívánnak elszakadni a jelenlegi állami keretektől.

Kedvezőtlen fejleményként értékelik az EBEÉ kisebbségi megfigyelők tartózkodási engedélyének megvonását, habár arra is felhívják a figyelmet, hogy az nem a magyar vagy a koszovói kisebbség ellen irányul, inkább a nagyhatalmak irányában tett újabb kihívás. Sajnálatos, hogy így nélkülözni kell egy fontos információkat szolgáltató forrást. Éppen a kisebbségek védelmének igénye vezeti őket, mikor kompromisszumos megoldást keresnek annak érdekében, hogy a missziók visszatérhessenek.

Arról szó sem lehet, hogy Szerbia-Montenegró teljes jogú tagként visszavételre kerüljön az EBEÉ-be. Egy ilyen fejleményhez való hozzájárulás a Nyugat cinkosságával lenne egyértelmű, és teljes mértékben hitetlenné válna. Olyan megoldást javasolnak, amely a Kis-Jugoszláviával való kapcsolattartást egy külön e célra létrehozott összekötő bizottságon keresztül valósítaná meg. Igyekeznek meggyőzni a szerbeket arról, hogy a kommunikáció fenntartása és a megfigyelők visszatérése szerb érdek is: így lehetőség van az ellenük irányuló hamis propaganda (Koszovó esetében) cáfolatára is. Az EK Politikai Bizottsága által támogatott elképzelés ügyében kicsi még az előrehaladás.

Összességében brit részről tisztában vannak azzal, hogy politikai irányvonaluk hiába volt végig korrekt, ha hatástalannak bizonyult. Olcsó vigasz, hogy a katonai beavatkozás nem járható út. A szerbek akcióképtelenné tételéhez hadsereg nagyságrendű

erő bevetésére lenne szükség, s akkor nem is számolták az esetleg a horvátok ellen alkalmazandó egységeket. A lényeg az, hogy egy ilyen nagyságrendű beavatkozás sem hozna politikai megegyezést, ezért a csapatoknak hosszabb ideig kellene a helyszínen tartózkodniuk. Ott pedig könnyen kialakulhat a helyi erők idegenellenes koalíciója, ami beláthatatlan következményekkel járna. Mivel ezt a rizikót egyetlen politikai vezető sem vállalja Nyugaton, csak egy lehetséges út maradt járható. Politikai erőfeszítéseket kell tenni a még oly csekélynek tűnő eredmények eléréséért és folyamatosan fenn kell tartani a nyugat érdekeltségét és felelősségét a kibontakozásért.

– 143 – H. –

Lássa: IV. Területi Főosztály
Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály
I. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

412.

Rejtjeltávirat Moszkvából. Vitalij Csurkin orosz elnöki megbízott
tárgyalásai a jugoszláv utódállamokban

1993. július 29.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Moszkva
Azonosító MOW20574
Érkezett: 93. 07. 28. 19:46
Készítette: Sza
Ellenőrizte: *Kézírással*

Az orosz KÜM délszláv osztályának vezetője munkatársamnak elmondta, hogy Vitalij Csurkin elnöki különmegbízottnak a térségben tett legutóbbi látogatása kettős célt szolgált: a boszniai rendezés elősegítését és a szerb–horvát kapcsolatok általános javítását.

Csurkin a szerb és a horvát vezetést is a konstruktív párbeszédre ösztönözte és felhívta a figyelmet a muzulmánok sarokba szorításának megengedhetetlenségére. Orosz álláspont szerint a bosnyákoknak Bosznia-Hercegovina területének legkevesebb 30%-át meg kell kapniuk. Az orosz külügyminiszter-helyettes Izetbegovićot a genfi tárgyalásokon való részvételre, kompromisszumkészségre, az időveszteség elkerülésére szólította fel.

Kninben Csurkin 8 órás, nehéz megbeszélést folytatott,⁷³⁶ aminek eredményeként a krajnai szerbek elfogadták a tárgyalásos rendezésre vonatkozó javaslatot és megígérték, hogy aug. 1-től megkezdik a horvát féllel a normális életkörülmények helyreállítására (gáz- és áramszolgáltatás újraindítása) irányuló konzultációkat.

Belgrádból Csurkin telefonon beszélt Karadžićtya, aki közölte, hogy a boszniai és horvátországi szerb lakta területek egyesítése nincs napirenden. Ennek fényében orosz részről csaldódotan értesültek a két szerb terület képviselőinek másnap megkötött megállapodásáról, amelynek alapján az alkotmányügyi, katonai és pénzügyi kérdések egyeztetésére munkacsoportot hoznak létre.

Belgrádban az elnöki különmegbízott a szerb vezetést a Zágrábbal való párbeszéd folytatására szólította fel és elkerüldendőnek nevezte a felek közötti újabb feszültség kialakulását Krajina, illetve Kelet-Szlavónia kapcsán. Csurkin szót emelt a koszovói, szandzsáki és vajdasági EBEÉ-missziók mandátumának meghosszabbítása mellett. Szerb részről egyetértettek azzal, hogy a missziók Belgrád számára is hasznos, megelőző tevékenységet fejtenek ki, jelenlétük hozzájárult a vizsgált területeken kialakult helyzet objektív felméréséhez. A szerb fél elégedett a missziókkal, de működésük felújításába – Kis-Jugoszláviának a nemzetközi szervezetekbe való visszatéréséig – nem tud beleegyezni. Ezen okokból nem fogadják az EBEÉ-trojka képviselőit sem, akik látogatására a svéd külügyminiszter tett javaslatot.

A külügyi osztályvezető szerint Csurkin állandó kapcsolatban áll a Jugoszláv-konferencia társelnökeivel, s kérésükre 27-én Genfben utazott. Owen és Stoltenberg szerint

⁷³⁶ Vitalij Csurkin orosz külügyminiszter 1993. július 16-án kezdte meg balkáni közvetítő körútját, amely során Zágrábban, Kninben, Szarajevóban, Belgrádban és Újvidéken tárgyalt. Csurkin, július 20-án Újvidéken Ágoston Andrással a VMDK elnökével és Vékás Jánossal, a VMDK alelnökével is találkozott.

Izetbegović álláspontja elfogadhatatlan, azon változtatni kell, amit a bosnyák vezető is érzel. A társelnökök okultak a Vance–Owen-terv kudarcából és most először a bosznia-hercegovinai rendezés térképét szeretnék az érintettekkel elfogadtatni.

– 204 – N –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

XI. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

413.

Rejtjeltávirat Londonból. A londoni kormány álláspontja a délszláv konfliktusban

1993. november 30.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: London

Azonosító: LON20789

Érkezett: 93. 11. 30. 20:19

Készítette: Soma

Ellenőrizte: *Kézírással*

45, 47

Brit álláspont a délszláv konfliktusról.

A brit kormányzat a boszniai válságot polgárháborúként kezeli, amelyben egyrészt vonakodik bármelyik harcoló fél mellett állást foglalni, illetve a konfliktusba

622

beavatkozni, másrészt elismeri a részt vevő felek különböző súlyú felelősségét a válság kialakulásában. Legfontosabb feladatnak a konfliktus eszkalációjának megakadályozását tartja, s erre reális lehetőséget is lát.

A boszniai rendezés kiindulópontjának egy életképes, azaz tengeri kijáráttal és az egyes országrészek közötti stabil földrajzi összeköttetéssel rendelkező bosnyák muzulmán állam létrehozását tekinti. Bosznia-Hercegovina többnemzetiségű állami keretét már nem tartja megőrizhetőnek.

A hétfőn Genfben kezdődött tárgyalásokat illetően bizakodó, s még a tél súlyosbodása előtt megegyezést szeretne aláírni a három fél között.

London visszautasítja a Nyugat passzivitásáról szóló bírálatokat, s három alapvető területen mutat rá aktivitására: a politikai rendezés, a tárgyalások előmozdítására, a Belgrádra gyakorolt nyomásra, valamint a humanitárius segélynyújtásra.

1. A brit kormány az 1992. augusztusi londoni konferencia megrendezésével, Lord Carrington, majd Lord Owen delegálásával járult hozzá a tárgyalásos rendezéshez. A tárgyalások dimenzióját fokozatosan szűkítette le a délszláv konfliktus egészéről a boszniai rendezésig. Mindvégig elutasította a fegyverrel szerzett területek elismerését, de a helyzet kilátástalansága miatt támogatja a szerb területi engedményekért a szankciók részleges megszüntetését kilátásba helyező EU-javaslatot. Következésképpen elutasítja a fegyverembargó feloldását, vagy a bosnyák muzulmánok egyoldalú felfegyverzését. A jelenlegi helyzetben nem lát lehetőséget a béke katonai eszközökkel való kikényszerítésére, s már a korlátozott légi csapások elvét sem támogatja általános politikai célok elérése érdekében. A görög EU-elnökségtől a szerbbarát aktivitás felerősödésére számít Athén részéről, s szkeptikusan fogadja a görög vezetés legutóbbi, megfelelő EU-beli konzultáció nélkül folytatott közvetítési kísérleteit.

2. A Kis-Jugoszláviára kivetett ENSZ-szankciókat hatásos nyomásgyakorló eszköznek tartja, de kész azok részleges enyhítésére politikai engedményekért cserébe. Fontosnak tartja a Zágrábra gyakorolt nemzetközi nyomás fokozását, nyitva tartja a Horvátországra alkalmazandó embargó, illetve preferenciaelvonás opcióját. Tűrhetetlenné tartja a szankciók következetes betartásáért Magyarország kiemelését, s közbenjárást vállal a szerbiai ellenakciók, pl. Duna-blokád beszüntetése érdekében.

3. London eddig 150 millió fontsterling értékben juttatott el segélyszállítmányokat a térségbe; a brit légierő 900 bevetésben repült ennek érdekében. Mintegy 6500 fős brit katonai kontingens tevékenykedik a térségben. A brit katonai személyzet mandátumát London kizárólagosan a humanitárius segélyszállítmányok célba juttatásának védelmére határozta meg. A brit hivatalos álláspont szerint azonban amennyiben nem sikerül a tél folyamán megegyezést elérni, márciustól megvizsgálja a segélyezés leállítását. Egyre erősödő benyomása ugyanis, hogy kompromisszumos keretek nélkül a szállítmányok csak a konfliktus elhúzódását szolgálják.

A brit vezetés a boszniai megegyezést követően szorgalmazza az egész délszláv térség helyzetének rendezését, beleértve a szerb–horvát ellentét feloldását, Macedónia integrációjának problémáját a nemzetközi közösségbe, az etnikai, vallási gyökerű konfrontáció megszüntetését, valamint a régió gazdasági újjáépítését.

A kisebbségi jogok terén az autonómiával kapcsolatban az ismert tartózkodó álláspontot foglalják el, de általában azok alkotmányos garantálását a konfliktus megoldásának egyik alapvető feltételeként tekinti. A legsúlyosabb feszültséget Koszovóban érzékeli. Nem tartja szerencsésnek a horvátországi szerbek és a koszovói albánok autonómiájának junctimba⁷³⁷ állítását. A Vajdaság helyzetét külön figyelemmel kíséri. Mint ahogy arról korábban jelentettünk, Selby Jones nevű, korábban Magyarországon szolgált diplomatát azzal bízta meg, hogy idén decemberig a vajdasági magyarok helyzetét, a tartománybeli szerb törekvéseket vizsgálja.

A brit kormányzati álláspont széles körű társadalmi támogatással találkozik Nagy-Britanniában. Thatcher asszony emocionális felhívásai a boszniai muzulmánok felfegyverzésére jelentősebb parlamenti támogatás nélkül maradtak.

A Labour⁷³⁸ a fő kérdésekben igazodik a kormányzati vonalhoz. Egyedül a katonai beavatkozás opciójának kezelésében szorgalmazott nagyobb aktivitást a nyári időszakban, de mostanra már hasonló óvatossággal kezel bármiféle nyugati katonai beavatkozást. A harcoló felek megegyezésének további elmaradása esetére támogatja a térség „karanténba vételét”, a humanitárius segítség megszüntetésével.

A liberális demokraták aktívabb szerepvállalást sürgetnek a konfliktus rendezésében, amelynek része a katonai nyomásgyakorlás is. A szankciókat Horvátországra is javasolják kiterjeszteni.

– 257 – A. –

Lássa:

I. Területi Főosztály

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 47. d.

⁷³⁷ párhuzamba.

⁷³⁸ A Labour Party, az 1900-ban alapított szociáldemokrata Brit Munkáspártra való utalás, amely jelenleg is a balközép meghatározó politikai ereje az Egyesült Királyságban.

Rejtjeltávirat Belgrádból. Zhu Ankangnak, Kína belgrádi nagykövetének
tájékoztatása Kína kapcsolatáról a jugoszláv utódállamokkal

1994. január 31.

KÜM Távközlési Főosztály
Rejtjel távirat
Szigorúan titkos!
Nagykövetség: Belgrád
Azonosító BL620361
Érkezett: 94. 01. 31. 10:49
Készítette: Ma.
Ellenőrizte: *Kézírással*

47

Bemutakozó látogatást tettem Zhu Ankang-nál, Kína belgrádi nagyköveténél,⁷³⁹ aki elmondta, Kína minden volt jugoszláv köztársasággal egyenlő módon kívánja a kapcsolatokat fenntartani, így Belgrádban is nagykövet vezet a missziót. Tervezik, hogy a közeljövőben Macedóniába is nagykövetet küldenek. A pontos időpontot azonban nem tudja.

Pekingben csak jugoszláv ügyvivő van, Đukić volt nagykövetet annak idején Panić miniszterelnök hazarendelte és kinevezte külügyminiszterré. Nincs információja arról, hogy mikor akar a jugoszláv fél ismét nagykövetet küldeni Pekingbe.

A kínai nagykövet szerint a kínai–jugoszláv kapcsolatok szinte teljesen szünetelnek. Legutóbb Jovanović külügyminiszter járt Pekingben, de a kölcsönös táájékoztatáson kívül nem történt semmi. Jovanović meghívta a kínai vezetőket, hogy látogassanak Belgrádba, de a kínaiak egyelőre kitértek a meghívás elől.

A délszláv helyzetet nagy figyelemmel kísérik. Kínai vélemény a boszniai háborút békés úton, erőszak nélkül kellene rendezni. Szerintük a boszniai probléma az európai ügy, Kína, az USA és Japán is messze van. A nagykövet szerint amíg a békés rendezésre van esély, míg folynak a tárgyalások, addig van remény, hogy erőszak nélkül be lehet fejezni a konfliktust. A jugoszláv köztársaságok vezetőinek politikai

⁷³⁹ Zhu Ankang 1992 decembere és 1998 májusa között volt Kína belgrádi nagykövete.

bölcsességével elkerülhető lett volna a háború. A rendezés után Kis-Jugoszlávia stabilizáló tényező lehet a Balkánon.

Japán legutóbbi megélénkült tevékenységét illetően kifejtette, hogy Japán keresi és el akarja foglalni az őt megillető szerepét a világszervezetben, ezért is mutatkozik valamivel aktívabbnak a délszláv kérdésben, de megítélése szerint nem fog a jelenlegi szintnél nagyobb mértékben részt venni a rendezési folyamatban.

Tájékoztattam a nagykövetet a délszláv kérdésben képviselt magyar álláspontról. A nagykövet nagy szimpátiával követi továbbra is a magyarországi eseményeket (sokevas budapesti tartózkodása után).

A nagykövet végül megemlítette, hogy a közeljövőben átköltöznek az újonnan épített nagykövetségükre, melyet már tavaly be kellett volna fejeznie a jugoszláv építővállalatnak, de az embargó miatt késnek a berendezések, elhúzódik az engedélyezés, szállítás. A jelenlegi épületüket a japánoknak adják el.

– 35 – V. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

I. Területi Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 25. d.

415.

Huszár Jánosnak, a 4. Területi Főosztály munkatársának összefoglaló jelentése
a délszláv válság hatásairól

1994. február 11.

Külügyminisztérium

4. Területi Főosztály

Készítette: Huszár János

Szigorúan titkos!

Érv.: visszavonásig!

Készült: 2 példányban

626

Látta: Varga Imre
Jóváhagyta: Szabó István
0055/15/1994
0001

Kapja: 8. Területi
Saját

Feljegyzés

Tárgy: A délszláv válság magyar értékelése, a magyar embargós károk

1. A délszláv válság rendezése érdekében kidolgozott eddigi rendezési elképzeléseket, mint kudarcok sorozatát értékelhetjük. A válság menedzselésével foglalkozó nemzetközi erők sorra adták fel a válság megoldására kidolgozott elképzeléseiket, egyre szűkebb érvényű megoldási javaslataik mára elvezettek a status quo elfogadásának politikájáig. A nemzetközi közösség sorozatos meghátrálása és engedékenysége azonban nem a konfliktus megoldásához, hanem az instabilitás konzerválásához vezetett. Világosan látszik, hogy a rendezésben szerepet vállaló nemzetközi erők jelenleg kizárólag a válság területi továbbterjedésének megakadályozására szorítkoznak.

2. A magyar álláspont szerint a válság tartós megoldása csak az egész térségre kiterjedő, globális rendezés keretében képzelhető el. A magyar fél számára elsődleges fontossággal bírnak a jövőbeli rendezés katonai, gazdasági, kisebbségi és területi elemei. A katonai elem alatt a CFE-szerződésben nem részes jugoszláv utódállamok részvételével létrehozandó, fegyverzetkorlátozást, leszerelést és az azt ellenőrző rendszer létrehozását értjük. A gazdasági elem a délszláv térség gazdasági újjáépítési koncepciójának meghirdetését, illetve finanszírozását jelenti, melynek keretében rendezésre kell, hogy kerüljön az utódállamok egymás közötti gazdasági kapcsolatainak kérdése is.

A kisebbségi kérdést nemcsak a térségen, hanem Szerbián belül is azonos mércét alkalmazva kell megoldani. Azonos mércét kell alkalmazni az utódállamokban élő szerbek, horvátok és más kisebbségek vonatkozásában. Ennek a mércének érvényesülését az EBEÉ által felügyelt kisebbségvédelmi ellenőrzőmechanizmus szavatolhatná.

3. A fenti rendezési elképzelések teljesítése szolgálhat kritériumul Kis- Jugoszlávia visszavételéhez a nemzetközi szervezetekbe. Megítélésünk szerint, minden olyan törekvés, amely a délszláv válság megoldását a boszniai békekötés valamely formájában látja, kudarcra van ítélve. A válság megoldása csak átfogó rendezés keretében lehetséges, e nélkül az utódállamokon belül és az utódállamok között meglévő feszültségek mentén a fegyveres konfliktus akár Koszovó és Macedónia, akár a horvátországi krajinák irányába eszkalálódhat.

4. Magyarország a Kis-Jugoszláviával szembeni embargó ügyében kezdettől fogva konstruktivitást, a vonatkozó határozatok végrehajtásában maximális együttműködési készséget tanúsított. Nemzetközi kötelezettségeink maradéktalan teljesítése azonban együtt járt a nemzetgazdaságunknak egyre nagyobb terhet jelentő károk növekedésével. Jelenleg ennek a kárnak becsült összege 1,3 Mrd USD, amelyhez hozzá kell számítanunk azokat a közvetett károkat, melyek többek között az elmaradt beruházásokból, tőkebeáramlásból, délkeleti irányú kereskedelmi útvonalaink ellehetetlenüléséből származnak.

Mindaddig, amíg a Jugoszláviával szembeni embargó fennmarad, Magyarország joggal tart igény arra, hogy a jelenleginél lényegesen hatékonyabb támogatásban részesíti kárai enyhítése érdekében az Európa Közösség és az Egyesült Nemzetek Szervezete. A káraink enyhítésével kapcsolatos igényeink elsősorban a Szerbiát megkerülő tranzitútvonalakra, a távközlési vonalak fejlesztésére, határátkelőhelyek bővítésére vonatkoznak.

Budapest, 1994. február 11.

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

416.

Rejtjeltávirat Zágrábból. A washingtoni szerződés következményei
a délszláv térségben

1994. március 23.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Zágráb

Azonosító: ZGB20093

Érkezett: 94. 03. 23. 19:51

Készítette: Sza

Ellenőrizte: *Kézírással*

1, 2, 3, 23, 47, 14, 13

628

A délszláv válság legújabb tapasztalatait az alábbiakban foglalom össze:

1. A szerbek elleni ultimátum sikere, a horvátokra nehezedő szankciós nyomás⁷⁴⁰ eredményei azt mutatják, hogy összehangolt, határozott nyugati fellépéssel a háború megállítható, a katonai erővel kialakított status quo befagyasztható. Ez azt jelenti, hogy Szerbia boszniai és horvátországi háborús céljai nagyobbik részét elérte, bár egy valóban működőképes, geopolitikai értelemben kompakt Nagy-Szerbia kialakításához még jelenleg – főként közép-boszniai – területek meghódítására lenne szüksége.

2. A Washingtonban aláírt dokumentum⁷⁴¹ által körvonalazott bosnyák–horvát föderatív állam határa kialakulatlan, a szerb fél kiszámíthatatlan magatartásának függvénye. Ugyancsak nincsenek egyeztetve a horvát, illetve muzulmán többségű kantonok határai. Ezek megvonása kemény ütközésekhez, a felek ellenségeskedésének, akár fegyveres összecsapásainak kiújulásához vezethet. A föderáció gyakorlati létrehozása horvát oldalról sem lezárt ügy. Az igen erős zágrábi és hercegovinai nacionalista-militarista horvát lobby még nem tette magáévá a washingtoni egyezményt és egyelőre arra koncentrál, hogy az önálló horvát nemzeti állam létrehozására és Boszniából történő kiszakítására irányuló eddigi stratégiáját miként tudná az új keretek között átmenteni.

3. Bizonytalan a sorsa a Horvát Köztársaság és a föderatív Bosnyák Állam konföderációjáról aláírt politikai szándéknyilatkozatnak, amelyet a boszniai szerbek magatartása alapvetően befolyásolhat. Ha a szerbek a föderatív bosnyák–horvát államhoz történő csatlakozás mellett döntenének – legfeljebb szerb taktikai lépés lehet –, akkor horvát részről tovább csökkenne a tervezett államszövetség támogatottsága, amely a szerbek nélküli változat esetén sem biztos, hogy eléri a népszavazás minősített többségét, ami az alkotmány szerint a szavazásra jogosultak 50 százalékát meghaladó támogató szavazatot igényel.

A horvát politikai élet szereplői egyöntetűen elutasítanak bármilyen államszövetséget, amely a horvát–bosnyák kiegyezés mintájára Szerbiát, vagy Kis-Jugoszláviát is magába foglalná, mert ez a volt Jugoszlávia újraélesztését jelentené más formában. Számos jel mutat arra, hogy a bosnyák fél sem menne bele ilyen megoldásba.

4. A szerbiai és a Karadzić-féle boszniai szerb vezetés egyelőre kívár. Abból indul ki, hogy bármilyen politikai megoldás sikere végső soron a területi szétválasztás, területi alku függvénye, mely tekintetben a szerb fél van a legkedvezőbb pozícióban. A horvát–bosnyák kiegyezés előkészítésének időszakát igyekezett katonai pozícióinak

⁷⁴⁰ 1994. január 5-én Madeleine Albright az Amerikai Egyesült Államok ENSZ nagykövete bejelentette, hogy amennyiben Zágráb továbbra is közvetlenül beavatkozik a boszniai háborúba, úgy Horvátország ellen gazdasági szankciókat fognak elrendelni.

⁷⁴¹ 1994. március 18.

megerősítésére kihasználni, amit katonai akciói jól mutatnak. Arra épít, hogy légi csapásokkal történő esetleges további fenyegetésekkel, ultimátumokkal területeket nem lehet visszaszerezni, amit jól példáz Sarajevó esete is, mivel a várost a szerb erők a nehézfegyverek visszavonása után is blokád alatt tartják. Ennélfogva kizártnak tűnik, hogy a szerb fél pusztán politikai nyomásra a kiegyezés érdekében a meghódított területek jelentős részét feladja. Ebben meghatározó stratégiai jelentőségű számára az észak-boszniai Száva menti korridor,⁷⁴² amely a közép-boszniai szerb területek és a horvátországi knini krajina egyetlen utánpótlási útvonalát jelenti.

Azzal kell számolni, hogy a szerb vezetés kifelé konstruktív partner látszatát kelti, valójában mindent el fog követni az amerikai nyomással a sírból visszahozott horvát–muzulmán szövetség szétverése érdekében. Erre fel fogja használni a megkerülhetetlen területi alkudozásokat a horvát–bosnyák föderáció határainak kijelölése kapcsán, valamint orosz támogatottsággal új megoldási javaslatokkal fog előállni a washingtoni koncepció felhígítására.

A horvát–bosnyák szövetség lazítása céljából taktikai megfontolásból a washingtoni minta alapján napirenden fogja tartani BIH és Kis-Jugoszlávia konföderációjának gondolatát, valódi célja azonban az lesz, hogy a rendezési folyamatban elismertesse, nemzetközileg legitimálja a Szerb Köztársaság kvázi államiságát. A nemzetközi szuverenitás jelentős attribútumaival rendelkező Szerb Köztársaság valamilyen laza unió formájában kapcsolódna a horvát–bosnyák föderációhoz. E megoldással átmenetileg megőriznék Bosznia-Hercegovina területi integritását, ugyanakkor nyitva hagynák a lehetőséget a későbbi kiváláshoz és Kis-Jugoszláviához történő csatlakozáshoz. Belgrádnak egy ilyen szerb szempontból közbenső megoldás szintén kedvező lenne, mert kifelé semleges szerepet játszhatna és lépéseket tehetne az embargó feloldása irányába anélkül, hogy a stratégiai cél, Nagy-Szerbia létrehozása feladására kényszerülne.

5. A kibontakozás menetére az eddigieknél nagyobb hatással lesz befolyási övezetekért, érdekszférákért kiújulni látszó nagyhatalmi küzdelem. Mind világosabban kivehető, hogy az orosz nagyhatalmi érdekek egybeesnek a maximális nagyszerb törekvésekkel, mely segíti őket balkáni pozíciójuk megvetésében és ugródeszkát jelenthet

⁷⁴² A Száva folyó déli partján elterülő Brčko, Bosanski Brod mellett a másik stratégiai jelentőségű település, amely Bosznia szerbek által ellenőrzött, keleti és nyugati területeit köti össze. A város 1992 júniusáig horvát–bosnyák ellenőrzés alatt állt. A boszniai Szerb Hadsereg a Korridor 92 hadművelet során foglalta el. Az 1995-ös daytoni megállapodás aláírása után a folyosó a Boszniai Szerb Köztársaságban maradt, majd 2000. március 8-án Brčkói Körzet néven különleges jogállású körzetté vált. Azóta a városon és környékén jogilag a Bosznia-hercegovinai Föderáció és a Boszniai Szerb Köztársaság osztozik, a gyakorlatban azonban a kormányzatát a sarajevói központi kormány és az azt felügyelő nemzetközi közösség, az Európai Unió látja el.

további balkáni ambíciókhoz, egy melegtengeri kijárat és katonai bázis kiépítésében. Egyelőre nem mérhető be, hogy az USA, illetve a NATO az orosz törekvéseket milyen mértékben hajlandó tolerálni. A helyzet magában hordozza a Balkán (sőt Közép-Kelet-Európa) befolyási övezetekre történő újbóli felosztásának veszélyét a két nagyhatalom hallgatólagos megállapodása, rosszabb esetben ismételt konfrontálódása következményeként. Ez utóbbi a kelet–nyugati kapcsolatok szűkítéséhez, akár a hidegháborús feszültség kiújulásához is elvezethet. Fentiekből leszűrhető az a következtetés, hogy a délszláv válság megoldása, a washingtoni megállapodások végrehajtása is a lényegyet tekintve változatlanul a szerb területi visszavonulás és nagyszerb törekvések végleges feladásának függvénye, ami rövid távon csak a szerb félre gyakorolt nemzetközi politikai, gazdasági, katonai nyomás és izoláció együttes alkalmazásával kényszeríthető ki. E cél elérése érdekében mind markánsabban összefonódik az újbóli orosz térhódítás megállításának követelményével.

Ilyen körülmények között a délszláv térséget, a válság rendezését érintő magyar külpolitikát úgy kell alakítani és megjeleníteni, hogy a Nyugat, stratégiai szövetségeseink számára hovatartozásunk és magatartásunk kiszámíthatósága egy pillanatig se legyen kétséges. Végző soron a vajdasági, illetve általában a határon kívüli magyarság érdekeinek hatékony képviselője is csak a Nyugat által fenntartások nélkül elfogadott és támogatott magyar politikával valósítható meg.

– 42 – B. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Nemzetközi Szervezetek Főosztálya

Biztonságpolitikáért és Európai Együttműködési Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

A genfi magyar misszió jelentése a boszniai rendezésről

1994. március 24.

Külügyminisztérium
Budapest II., Bem rakpart 47.
Telefon: 156-8000

Genfi misszió márc. 24-én kelt jelentése a délszláv válságról:

A boszniai rendezésről és a volt Jugoszlávia-konferencia szerepéről Masset nagykövet, Lord Owen társelnök helyettese a következőket foglalta össze látogatásom során:

Az USA nyomatékos fellépésére a muzulmán Roso és a horvát Delić között Boszniában létrejött tűzszüneti megállapodás lehetővé tette a politikai rendezés előbbrevitelét. Az összecsapások enyhültek Tuzla, Maglaj, Szarajevó és Mostar térségében is. Tudman közölte, hogy nem kívánja megakadályozni az UNPROFOR krajnai jelenlétének meghosszabbítását. Jelentősebb harcok jelenleg csak Bihać körül folynak Abdić csapatai és szerb erők között.

A március 18-án Washingtonban a horvát–muszlim föderációról létrejött okmányok a múlt ősszel az Invincible fedélzetén szövegezett, három alkotó köztársaságot előírányzó csomagterv újabb, két köztársaságra szabott változatára épültek. Ezt a változatot a Konferencia Irányító Bizottsága készítette idén januárban, s ennek alapján folytak a tárgyalások a Bonn melletti Petersbergben, ahol a horvát fél elfogadta a föderáció tervét, amelyet Izetbegović akkor még visszautasított. A washingtoni tárgyalásra az Egyesült Államok meghívta a konferencia volt jogászát, Szász Pál magyar származású USA-állampolgárt is, aki közben megvált a konferenciától, s már nincs Genfben.

A térség rendezésében Redman és Csurkin jól együttműködnek. Az orosz szerepvállalást a horvátok és a muzulmánok is tudomásul vették, a társelnökök is annak tudják be a szerbek engedékenységet a szarajevói ostromgyűrű lazítása és a tuzlai repülőtér megnyitása kapcsán.

A boszniai horvát–muszlim föderáció és a Horvátországgal való konföderáció koncepcióját a hercegovinál horvátok és a boszniai muzulmánok egy része, Tudman ellenzéke és a krajnai szerbek ellenzik. Bosznia kettéhasadásától, illetve a Krajínaknak a konföderációba ékelődésétől félnek.

Kulcskérdés a boszniai szerbek jövője. Unióra lépjenek-e a horvát–muszlim föderációval? Izetbegović és Szilajdzic ezt javasolják, ezzel kívánva a jelenlegi határok

fennmaradását biztosítani. Karadžić nem kíván a föderációhoz kötődni, számára a Szerbiához való kapcsolódás ugyanolyan jogos lehetőségként merül fel, mint a horvátok konföderációs terve Horvátországgal. Unió létrejötte esetén hogyan intéznék annak külpolitikáját?

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

418.

Rejtjeltávirat Washingtonból. A State Department balkáni osztály munkatársainak értékelése a washingtoni szerződésről

1994. március 26.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Washington

Azonosító: WAS20366

Érkezett: 94. 03. 26. 15:18

Készítette: Szné

Ellenőrizte: *Kézírással*

47, 45

Az USA KÜM balkáni osztályán Szőke L.-nak elmondták:

– Amerikai megítélés szerint a boszniai mohamedánok és horvátok megállapodása nyomán⁷⁴³ végre van alapja a derűlátásnak. A Miloševićnél kisebb politikai képességekkel rendelkező Tudmannal sikerült megértetni, hogy a szerb vezetés Bosznia Belgrád és Zágráb közötti felosztására vonatkozó ajánlatai nem voltak őszinték: Milošević rendre becsapta horvát partnereit és elérte, hogy azok a mohamedánok, azaz természetes szövetségeseik ellen lépjenek fel a legaktívabban.

– A március 18-i megállapodás nyomán elkerülhetetlenül a krajina-i kérdés felé fordult a figyelem: a boszniai rendezést csak a krajina-i térség helyzetének megoldása

⁷⁴³ Utalás az 1994. március 18-án Washingtonban megkötött horvát–bosnyák szerződésre.

révén lehet tartóssá tenni. Knin és Zágráb kiegyezése híján Horvátország előbb-utóbb fegyveres úton kísérelné meg a szerbek kezére került területeinek visszaszerzését, ám ez Boszniában is újabb robbanáshoz vezetne.

– A horvát kormány és a krajina szerbek Csurkin közreműködésével és Galbraith amerikai nagykövet részvételével tartott zágrábi tárgyalásain egyelőre inkább technikai és bizalomerősítő lépésekről volt szó. A vártnál jobb légköri megbeszéléseket a területi elhatárolódás kérdései uralták, a felek főként arról vitatkoztak, ki honnan vonuljon vissza. Horvát részről hangsúlyosan szóltak a Zágráb és Dalmácia közötti szárazföldi összeköttetés biztosításának fontosságáról, szóba került a Belgrád felé vezető autópálya és az Adria-vezeték ügye is. A felek egyetérteni látszottak abban, hogy a december 4-e óta tartó de facto fegyvernyugvást meg kell, szilárdítani, hogy a politikai rendezés kérdéseivel érdemben foglalkozni lehessen.

Amerikai megítélés szerint a hosszú távú rendezés keretei tulajdonképpen adottak: a Krajina térségnek Horvátország állami keretében autonómiát kell kapnia. A Zágráb a télen tett autonómiaajánlata egyelőre nem teljesen világos; a csak nagy vonalakban kifejtett javaslat éppen a politikai önigazgatás legkényesebb kérdéseiben (a helyi önkormányzatok irányítása, a rendőrség felügyelete) marad adós a részletes válasszal. Horvátország ezzel együtt valószínűleg kész lenne teljes autonómiát kínálni a szerb lakta területeknek, feltéve, hogy a krajina vezetés elfogadja a jelenlegi államhatárokat és az UNPROFOR horvát értelmezés szerinti mandátumát (mely tehát nemcsak az ellenségeskedések kiújulásának megakadályozására korlátozódna, hanem magába foglalná a régió demilitarizálását, Horvátországba való gazdasági-közlekedési reintegrálását, a menekültek visszatérésnek biztosítását is).

Az amerikai külpolitika meglelégedéssel nyugtázza, hogy Oroszország is támogatja a Krajina feletti horvát szuverenitás visszaállítását. Csurkin zágrábi tevékenysége jól kiegészíti az USA lépéseit; az orosz bekapcsolódás remélhetőleg csökkenti majd a krajina szerbek bizalmatlanságát, a térségen kívüli erők rendezési szerepvállalása iránti gyanakvását. Orosz–amerikai vita inkább a szankciók ügyében valószínűsíthető: míg az USA a boszniai rendezés kiteljesedése esetén sem lenne hajlandó a Belgrád elleni összes szankció feloldására, hogy maradjon eszköz a krajina kérdésben szükséges szerb közreműködés ellentételezésére, addig Moszkva nem ezt a módszert tartja a legegyszerűbbnek a belgrádi vezetés befolyásolására.

– 81 – T. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

I. Területi Főosztály

BEEFO

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

419.

Rejtjeltávirat Ankarából. A török Külügyminisztérium főigazgató-helyettesének értékelése a washingtoni szerződésről

1994. március 27.

KÜM Távközlési Főosztály

Rejtjel távirat

Szigorúan titkos!

Nagykövetség: Ankara

Azonosító: ANK20938

Érkezett: 94. 05. 27. 12:52

Készítette: MG

Ellenőrizte: *Kézírással*

6914/1568/4

47

Első beosztottunk felkereste a Balkánt felügyelő, követi rangú főigazgató- helyettest, akinek szavai az alábbiakban foglalhatók össze.

Török részről a boszniai válságmegoldásának egyetlen útját a washingtoni bosnyák–horvát megállapodás végrehajtásában látják. A Genfben és Párizsban folyó tárgyalások egyre inkább a washingtoni szellemtől eltérő mederben folynak. Nem világos, hogy az USA miért nem lép fel határozottabban az EU és az orosz törekvésekkel szemben, hogy ezek az 1-2 évvel ezelőtti zsákutca felé terelik a tárgyalásokat. Az EU- és orosz érvelésben túlzottan nagy szerepet kap a terület százalékos megosztása, ill. a terület minősége. A százalékokon való alku kilátástalan, mert az a megosztásból és nem az

együttélésből indul ki, vagy legfeljebb reménytelen kísérletet tesz az együttélés és megosztás ötvözésére.

Az EU-taktika egyik fő eleme, hogy mielőbb tető alá hozzanak valamiféle békét, kivonhassák erőiket a térségből, figyelmen kívül hagyva, hogy ez a béke nem lehet tartós. Amennyiben a brčkói folyosó valamilyen ürüggyel szerb kézen lesz az a washingtoni megállapodás végét jelenti. Törökország bilaterális keretekben és az IKSZ tagjaként is megpróbál fellépni a washingtoni szellem ébrentartásáért, lehetőségei azonban korlátozottak.

Murát Karayalcin miniszterelnök-helyettesi és szociáldemokrata pártelnöki minőségében látogatott Szkopjéba. A látogatással demonstrálták Törökország érdekeltségét, a kétoldalú kapcsolatok folyamatosságát. Hangsúlyozták, hogy a török politikát (pl. az embargó enyhítésére tett lépéseket) nem lehet görögellenesnek minősíteni. Megállapodtak segélyekről (pl. 10 ezer tonna kukorica), újabb Eximbank-hitelek folyósításáról és macedóniai ipari termékek, köztük autóbuszok (!) vásárlásának előmozdításáról.

A macedóniai körülmények pillanatnyilag nem közvetlenül robbanásveszélyesek, legalábbis nem boszniai vagy krajinai mértékben. Ennek ellenére bármikor fennáll egy (Koszovó útján és ürüggyén várható) szerb provokáció veszélye.

– 106 – V. –

Lássa:

IV. Területi Főosztály

Láttam:

Intézkedtem:

MNL OL XIX-J-1-j 59. d.

ÉLETRAJZI ADATOK

„Al” Gore Jr; Albert Arnold (Washington, 1948 –) 1969-ben a Harvardon végzett. 1976-tól az Amerikai Egyesült Államok Képviselőházának volt a tagja, a szenátusba 1984-ben és 1990-ben választották be. 1993. január 20. és 2001. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok alelnöke volt. Ezt követően visszavonult a politikától, s az éghajlatváltozás elleni küzdelem egyik élharcosává vált. 2007-ben az Éghajlatváltozási Kormányközi Testülettel (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) megosztva Nobel-békedíjat kapott.

Abdel-Meguid, Ahmed Asmat 1991. május 15. és 2001. május 15. között az Arab Liga főtitkára volt.

Abdić, Fikret (Donja Vidovska, 1939 –) a Szarajevói Egyetem mezőgazdasági karán szerzett oklevelet. 1963 és 1971 között Bosznia-Hercegovina Szocialista Köztársaság parlamentjének a képviselője, 1973 és 1987 között a Bosznia-Hercegovinai Kommunista Szövetség Központi Bizottságának a tagja, 1986 és 1987 között szövetségi képviselő volt. 1987. szeptember 8-án az ún. Agrokomerc-ügy kapcsán a jugoszláv gazdaság aláásával vádolták meg, amiért halálbüntetés fenyegette. Elsőfokon 5 év börtönbüntetésre ítélték, 1989 júniusában szabadult. 1990-ben Bosznia-Hercegovina elnökségének a tagjává választották, 1993. szeptember 27-én a bosnyák muzulmánok között kitört belharcok során Nyugat-Boszniai Autonóm Tartomány elnöke lett. 1994. augusztus 21-én a krajina szerbek ellenőrzése alatt álló horvátországi területekre menekült. 2005-ben Horvátországban háborús bűnök elkövetésének vádjával 15 év börtönbüntetésre ítélték.

Aboimov, Ivan Pavlovics, oroszul: Иван Павлович Абоимов (Liepāja, Litvánia, 1936 –) 1972-től a szovjet Külügyminisztériumban dolgozott. 1990-től a Szovjetunió budapesti nagykövete, az ország szétesése után 1996. november 15-ig Oroszország budapesti, 1996 és 1999 között finnországi, majd 1999 és 2001 között kijevi nagykövete volt.

Ágoston András (Ada, 1944 –) Az Újvidéki Egyetemen szerzett oklevelet. Tíz évig újságíróként dolgozott. Megszűnéséig tagja volt a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek. 1989-ben egyik kezdeményezője a Vajdasági Magyar Demokrata Párt – VMDK megalakításának. 1990 és 1997 között a VDMK elnöke.

Agotić, Imra (Gorjani, 1943 – Zágráb, 2012) a Jugoszláv Néphadsereg katonaiskoláját végezte el. A délszláv háború előtt a Banja Lukán állomásozó 5. hadtest kémelhárító parancsnoka volt. 1991. augusztus 10-én Franjo Tuđman horvát köztársasági elnök a Nemzeti Gárda vezérkari főnökévé nevezte ki. 1991 novemberétől ő vezette horvát

résről a Jugoszláv Néphadsereg kivonásáról szóló tárgyalásokat. 1992 januárjában dandártábornokként a horvát légierő főparancsnoka. 1995-ben vezérezredessé léptették elő, 1996 és 2000 között a horvát fegyveres erők vezérkari főnökének a helyettese, 2003 és 2005 között Stjepan Mesić köztársasági elnök nemzetbiztonsági tanácsadója volt. 2003-ban Hágában tanúskodott a Slobodan Milošević elleni perben.

Ajanović, Irfan (Žepce, 1942 –) a Szarajevói Egyetemen szerzett jogi oklevelet, a bosnyák Demokrata Akciópárt (Stranka demokratske akcije, SDA) egyik alapító tagja, annak főtitkára, 1991-ben a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság szövetségi parlamentjének az alelnöke volt. 1992-ben szülővárosában Žepceben a bosnyák oldalon harcolt. A bosnyák–horvát fegyveres konfliktus eszkalálódásakor horvát fogságba esett, majd a boszniai Horvát Védelmi Erők átadták a szerbeknek. Háromévnyi raboskodás után 1995-ben tért vissza Szarajevóba.

Akmađić, Mile (Peć, Mline mellett, 1939 –) a Szarajevói Egyetemen szerzett oklevelet. 1964 és 1978 között az Energoinvest vállalatban a nemzetközi kapcsolatokat felügyelte. 1984-ben a szarajevói téli olimpiai egyik szervezője volt. 1991 és 1992 között a boszniai elnök kabinetfőnöke, 1992. november 10. és 1993. október 23. között Bosznia-Hercegovina miniszterelnöke volt.

Alföldy Tádé (Budapest, 1946 –) 1979-től dolgozott a Külügyminisztériumban. Helyettes államtitkár volt 1990. július 1. és 1991. március 15. között.

Alispahić, Bakir (?–) 1993-ban Bosznia-Hercegovina belügyminisztere, a bosnyák Ševe titkosszolgálat egyik vezetője volt. Bár bűnvádi eljárás sosem indult ellene, nevét a mai napig több politikai gyilkossággal hozzák összefüggésbe.

Andov, Stojan (Kavadarci, 1935 –) a Szkopjei Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. 1987 és 1991 között a JSZSZK bagdadi nagykövete, a Macedón Liberális Párt egyik alapítója. 1991. január 8. és 1996. március 6. között a macedón parlament elnöke volt.

Andrásfalvy Bertalan (Andráscsik, 1931 –) Széchenyi-díjas magyar néprajzkutató, egyetemi tanár, politikus. 1990-től 1994-ig országgyűlési képviselő. 1990. május 23. és 1993. február 12. között művelődési és közoktatási miniszter.

Andreotti, Giulio (Róma, 1919 – Róma, 2013) olasz kereszténydemokrata politikus. Rómában szerzett jogi oklevelet. 1954. január 18. és 1954. február 8., valamint 1978. május 11. és 1978. június 13. között külügyminiszter, 1955 és 1959, majd 1974 és 1976 között pénzügyminiszter, 1966 és 1968 között iparügyi miniszter, 1974. március 14. és 1974. november 23. között honvédelmi miniszter, 1972. február 17. és 1973. július 7., majd 1976. július 29. és 1979. augusztus 4., illetve 1989. július 22. és 1992. június 28. között Olaszország miniszterelnöke volt.

Andretta, Beniamino (Trento/Trident, 1928 – Bologna, 2007) a Padovai Egyetemen szerzett jogi oklevelet, majd Milánóban közgazdaságtant hallgatott. Az 1960-as években Aldo Moro miniszterelnök gazdasági tanácsadója volt. 1979 és 1980 között olasz költségvetési miniszter, 1980-ban a regionális ügyek minisztere, 1980 és 1982 között pénzügyminiszter, 1993. április 28. és 1994. április 19. között olasz külügyminiszter, 1996 és 1998 között Olaszország honvédelmi minisztere volt.

Andriessen, Frans (Utrecht, 1929 – Bilthoven, 2019) jogi oklevelet az Utrechti Egyetemen szerzett. 1971 és 1977 között a Holland Katolikus Néppárt elnöke, 1977 és 1980 között pénzügyminiszter, 1981. január 6. és 1993. január 6. között európai biztos volt. Utolsó mandátumában az ún. második Delors-bizottságban a külkapcsolatokkal és a kereskedelemmel volt megbízva.

Antall József (Pestújhely, 1932 – Budapest, 1993) Magyarország miniszterelnöke 1990. május 23. – 1993. december 12. között.

Antić, Ljubomir (Šepurine, Prvić szigete, 1946 – Zágráb, 2015) 1973-ban a Zágrábi Egyetemen végzett történelem–régész szakon, 1983-ban a Zárai Egyetemen doktorált, majd a Zágrábi Egyetem tanára volt. 1992-ben a Horvát Szociálliberális Párt képviselőjeként szerzett parlamenti mandátumot. 1992 és 1995 között a Horvát Szábor Emberi Jogok és Kisebbségi Közösségek Bizottságának az elnöke volt.

Arbnori, Pjetër Filip (Durrës, 1935 – Nápoly, 2006) apját a második világháború alatt az albán kommunisták gyilkolták meg, jelentős szerepet játszott a kommunista rezsim elleni fegyveres ellenállásban. Álnéven szerzett oklevelet a Tiranai Egyetemen. 1960-ban államellenes összeesküvés vádjával tartóztatták le. Megkínózták, majd halálra ítélték. Végül az ítéletet 25 év börtönbüntetésre változtatták. 1989-ben szabadult. Az első választások után albán nemzetgyűlési képviselő, 1992 és 1997 között az albán parlament elnöke volt.

Heathcoat-Amory, David Philip (1949 –) egyetemi tanulmányait Oxfordban végezte, 1983 és 2010 között a brit alsóház tagja. 1993. május 27. és 1994. július 20. között brit Európa-ügyi miniszter volt.

Avramović, Dragoslav (Skoplje, 1919 – Rockville, 2001) 1941-ben Belgrádban szerzett jogi oklevelet, 1956-ban közgazdaságtudományból doktorált. 1953 és 1977 között a Világbankban dolgozott, majd svájci és amerikai bankok tanácsadója volt. 1994 januárjában Avramović megállította a kisjugoszláv hiperinflációt, 1994. március 2. és 1996. május 15. között a Jugoszláv Nemzeti Bank kormányzója volt. 1996 májusában szembekerült Slobodan Miloševićtel, tisztségéről leváltották. Az 1996-os választásokon az ellenzék listavezetője volt, azonban pár héttel a választások előtt egészségügyi okokra hivatkozva visszavonult a politikától. Az Amerikai Egyesült Államokban hunyt el.

- Bába Iván (Teplice, 1950 –) 1990. szeptember 1-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1991. január 1. – 1992. március 31. között a Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály vezetője, 1992. április 1. – 1994. június 30. között helyettes államtitkár.
- Babić, Milan (Kukar, Horvátország, 1956 – Hága, 2006) a politikába 1990-ben kapcsolódott be, s kulcsszerepet játszott a horvátországi háború kirobantásában. 1990. december 19. és 1991. december 19. között a Krajinai Szerb Autonóm Körzet miniszterelnöke, 1991. december 19. és 1992. február 16. között a Krajinai Szerb Köztársaság elnöke, 1994. április 21. és 1995. július 27. között a Krajinai Szerb Köztársaság (egyik) külügyminisztere, majd 1995. július 27. és 1995. augusztus 7. között annak miniszterelnöke volt. A Vance-terv ellenzése miatt 1991 végén kiesett Milošević kegyéből és tisztségei ellenére elvesztette befolyását és súlyát. 2004-ben a Hágai Nemzetközi Bíróság emberiség elleni bűncselekmény vádjával 13 év börtönbüntetésre ítélte. Babić a bűnösségét elismerte, majd bocsánatot kért a horvát nemzettől. Később a Milošević elleni per tanúja volt. 2006-ban a cellájában öngyilkosságot követett el.
- Bagi Gábor 1990. májustól zágrábi főkonzul, akit a köztársasági elnök megbízott a Horvát Szocialista Köztársaság, Bosznia és Hercegovina Szocialista Köztársaság, valamint a Szlovén Szocialista Köztársaság területére kiterjedő hatáskörrel működő zágrábi főkonzulátus vezetésével.
- Bajcsy-Zsilinszky Endre (Szarvas, 1888 – Sopronkőhida, 1944) 1922–1926, 1931–1935, 1939–1944 között magyar országgyűlési képviselő. 1923-ban Gömbös Gyulával a Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) egyik alapítója, 1925-től a *Vitéz*, 1926-tól a *Magyarság* lapok főszerkesztője. 1930-ban a Nemzeti Radikális Párt alapítója, 1932-től a *Szabadság* című nemzetiszocialista-ellenes hetilap főszerkesztője. 1942-ben elsőként emelte fel szavát az „újvidéki hideg napok” ellen. 1944. március 19-én a letartóztatására érkező Gestapóval szemben fegyverrel szállt szembe. 1944. október 11-én a németek elengedték, november 9-én az elnökletével alakult meg a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága. 1944. november 23-án a nyilasok letartóztatták, majd 1944. december 24-én Sopronkőhidán kivégezték.
- Bajramović, Sajdo (Žuja, 1927 – Belgrád, 1993) a második világháborúban partizán volt. Slobodan Milošević támogatója, a Szerb Szocialista Párt egyik alapítója. 1991. május 16. és 1992. április 27. között a JSZSZK elnökségének koszovói (Milošević-párti) tagja, 1991. május 16. és 1991. június 30. között a JSZSZK elnökségének ügyvezető elnöke volt.
- Baker, James Addison (Houston, 1930 –) amerikai jogász, republikánus politikus. 1985. február 4. és 1988. augusztus 17. között az Amerikai Egyesült Államok

- pénzügyminisztere, 1989. január 20. és 1992. augusztus 23. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere.
- Bakočević, Aleksandar (Užice, 1928 – Belgrád, 2007) a jogi egyetemet Belgrádban végezte el. A hetvenes évek elején a Szerb Szocialista Köztársaság Végrehajtó Bizottságának (kormány) az alelnökeként a kultúrát és az oktatást felügyelte. 1980 és 1983 között a *Tanjug* hírügynökség, majd a *Politika* napilap igazgatója volt. 1986 és 1990 között Belgrád város képviselő-testületének az elnöke, 1991 és 1993 között a Szerb Köztársaság parlamentjének az elnöke volt. 1999-ben a Kis-Jugoszlávia elleni NATO-bombázások alatt a jugoszláv vezérkarnál dolgozott, ekkor dandártábornokká léptették elő.
- Balla Lajos Laci (Zenta, 1951 –) 1990 és 1994 között a VMDK elnökségi tagja, 1992 és 1996 között községi és tartományi képviselője, a VMDK elnökségének tagja 1996 és 2004 között, a VMSZ szövetségi képviselője 1996 és 2004, illetve tartományi képviselője 1996 és 2000 között.
- Balla Lóránt 1991. szeptembertől a Külügyminisztérium munkatársa a 4. Területi Főosztályon, majd a Diplomáciai Információs Főosztály munkatársa.
- Bartholomew, Reginald (Portland, 1936 – Maine, 2012) 1957-ban szerzett történész és politológus oklevelet. A Carter-adminisztrációban a Nemzetbiztonsági Tanács munkatársa volt. A hetvenes évek végén az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti SALT II tárgyalások egyik főtárgyalója, 1983 és 1986 között az Amerikai Egyesült Államok libanoni, majd madridi nagykövete volt. A kilencvenes években az Amerikai Egyesült Államok elnökének a különmegbízottjaként Boszniában szolgált. 1993 és 1997 között az Amerikai Egyesült Államok római nagykövete, 1992. június 15-e és 1993. március 25-e között az Amerikai Egyesült Államok képviselője volt az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (NATO) Tanácsában.
- Bavčar, Dragan (Postojna, olaszul: Postumia, németül: Adelsberg, 1955 –) rövid rendőri szolgálat után 1975-ben a Ljubljanei Egyetemre iratkozott be, ahol 1985-ben szerzett politológus oklevelet. 1990 és 1992 között szlovén belügyminiszter, 1997 és 2000 között az európai ügyekkel foglalkozó tárcanélküli miniszter, 2000 és 2001 között az EU-csatlakozást felügyelő tárcanélküli miniszter volt.
- Bentley, Helen Delich (Ruth, Nevada, 1923 – Timonium, Maryland, 2016) szerb bevándorlók családjában született. Egyetemi tanulmányait a Missouri Egyetemen végezte újságíró szakon, majd a *The Baltimore Sun* újságírójaként dolgozott. 1969 és 1975 között a Nixon-adminisztrációban dolgozott. 1985 és 1995 között republikánus politikusként az Amerikai Egyesült Államok Képviselőházának a tagja volt.
- Berberović, Mohamed (Ljubinja, 1936 –) technikus, a Jugoszláv Kommunista Szövetség tagja.

Berényi Lajos (Szentés, 1936 –) a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma helyettes államtitkára 1990. június 16. és 1994. július 15. között. Felügyelte a kelet-közép-európai országokkal, a balkáni államokkal, a volt Szovjetunió területén létrejött országokkal, Kínával, valamint egyes ázsiai és latin-amerikai országokkal a gazdasági együttműködést.

Besszmermertnij, Aleksander Alesandrovich oroszul: Алекса́ндр Алекса́ндрович Бессме́ртных (Biisk, 1933 –) 1957-től a szovjet Külügyminisztériumban dolgozott. 1970 és 1983 között az Amerikai Egyesült Államokban teljesített konzuli szolgálatot, majd a szovjet Külügyminisztérium Amerikai Egyesült Államok Osztályának a vezetője volt. 1988 és 1990 első külügyminiszter-helyettes, 1990 és 1991 között amerikai nagykövet volt. 1990. december 20. és 1991. augusztus 28. között a Szovjetunió külügyminisztere volt.

Bilandžić, Dušan (Maljkovo, 1924 – Zágráb, 2015) a második világháborúban partizánként harcolt. 1945 és 1960 között a Belgrádi Katonai Akadémia előadója volt. 1955-ben a Belgrádi Egyetemen szerzett jogi oklevelet, 1965-ben a Zágrábi Egyetemen közgazdaságból doktorált. 1967-től a zágrábi Munkásmozgalmi Történeti Intézet igazgatója, majd a hetvenes évek elején az utolsó, 1974-es jugoszláv alkotmány egyik kidolgozója volt. 1968 és 1982 között a Horvát Szocialista Köztársaság Száborának a képviselője, 1974 és 1979 között a Zágrábi Egyetem Politikatudományi Karának a dékánja, 1967-től 1980-ig a Jugoszláv Tudományos Akadémia rendkívüli tagja, 1991-től a Horvát Tudományos Akadémia rendes tagja volt.

Bíró Gáspár (1958–2014) egyetemi tanár. 1989 és 1990 között a Minisztertanács nemzeti és etnikai kisebbségekkel foglalkozó hivatalában dolgozott, 1990-től 1991-ig pedig a Miniszterelnöki Hivatal kormányfőtanácsosa. 1991-ben szakértő az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága kisebbségek jogainak deklarációját kidolgozó csoportjában. Az 1990-es évektől szakértőként részt vett az Európa Tanács kisebbségvédelmi bizottságában. 1992-től 1998-ig az ENSZ különleges jelentéstevője Szudánban. 1990-től a Dunatáj Intézet munkatársa, 1992 és 1998 között a Teleki László Alapítvány kutatója.

Bíró József (1939–) vezérőrnagy. A tiszti iskolát 1962-ben fejezte be, majd Tatán, Nyíregyházán és Székesfehérváron szolgált. 1990 májusától 1994 májusáig a vezérkari főnök első helyettese volt.

Bíró Zoltán (Budapest, 1941 –) irodalomtörténész, politikus, főiskolai oktató. Az MSZMP 1988-ban kizárta a pártból. A Magyar Demokrata Fórum egyik alapítója, ügyvezető elnöke 1987 és 1989 között. 1991-ben kilépett az MDF-ből és Pozsgay Imrével megszervezték a Nemzeti Demokrata Szövetséget, aminek 1996-os megszűnéséig társelnöke volt.

Bizjak, Ivo (Kranj/Krainburg, 1956 –) 1982-ben a Ljubljana-i Egyetemen matematika szakon szerzett diplomát, 1990-ben szlovén parlamenti képviselővé választották. 1993. január 25. és 1994. június 8. között szlovén belügyminiszter, 1994 és 2000 között szlovén ombudsman, 2000. november 30. és 2004. április 4. között szlovén igazságügyi miniszter volt.

Bjelica, Bogoljub (Verbász, 1956 – Belgrád, 2013) jogot végzett, a Szerb Szocialista Párt egyik alapítója, 1990-ben Pancsova polgármestere. 1993 és 1994 között a szerb diaszpóraügyi miniszter, 1995-ben a szövetségi honvédelmi miniszterhelyettes volt.

Boban, Mate (Sovići, Grude mellett, 1940 – Mostar, 1997) a Zágrábi Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. A hatvanas évek közepén gazdasági bűncselekmények elkövetése miatt két év börtönbüntetésre ítélték. 1990-ben a boszniai horvátok parlamenti képviselője lett a bosznia-hercegovinai országgyűlésben. 1991. november 18-án, amikor boszniai horvátok kikiáltották a 30 boszniai önkormányzatot magába foglaló Herceg-Bosna Horvát Közösséget, annak elnökévé Mate Bobant választották meg. Nem sokkal később ő lett a Herceg-Bosna-i Horvát Köztársaság elnöke és a boszniai Horvát Védelmi Tanács főparancsnoka. 1992. május 6-án az Európai Közösség kezdeményezésére az ausztriai Graz városában találkozott a boszniai szerbek vezetőjével, Radovan Karadžić-tal. A tárgyalások fókuszában a boszniai horvátok és a szerbek közötti területi elhatárolódás állt. 1994. február 8-án minden tisztségéről lemondott. Előbb az INA olajvállalatnál, majd a dubrovnik-i bankban dolgozott közgazdászként. 1997. július 7-én váratlanul hunyt el.

Bod Péter Ákos (Szigetvár, 1951 –) 1990. május 24. és 1991. december 9. között ipari és kereskedelmi miniszter, majd 1994-ig a Magyar Nemzeti Bank elnöke volt.

Bogár László (Miskolc, 1951 –) 1988-ban az MDF egyik alapító tagja. 1990. május 24-től a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának politikai államtitkára. 1998 és 2002 között a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, az első Orbán-kormány Stratégiai Elemző Központjának a vezetője volt.

Bogdán Tibor jogász. Az Igazságügyi Minisztérium miniszterhelyettese 1989-től 1990-ig, majd 1990 és 1993 között az Igazságügyi Minisztérium államtitkára. 2019-ben a Közigazgatási Felsőbíróság létrehozását felügyelő kormánybiztos.

Boljkovac, Josip (Vukova Girica, 1920 – Karlovac/Károlyváros, 2014) szabónak tanult, 1961-ben szerzett jogi diplomát. A második világháborúban a Népfelszabadító Mozgalom tagja volt. 1951-től a jugoszláv titkosszolgálat, az OZNA munkatársa. 1963 és 1969 között Károlyváros polgármestere, 1963 és 1972 között a Szábor képviselője. 1989-ben csatlakozott a HDZ alapító tagjaihoz. 1990. május 31. és 1991. augusztus 24. között Horvátország belügyminisztere. 2011. november 2-án vádat emelnek ellene a második világháború végén Károlyvárosban elkövetett háborús

bűncselekményekért. A nyomozást a horvát alkotmánybíróság döntése után felfüggesztették.

Bollobás Enikő (Budapest, 1952 –) irodalomtörténész. 1990 és 1992 között a washingtoni magyar Nagykövetség első beosztottja, majd 1992 és 1994 között a Külügyminisztérium I. Területi Főosztályának a vezetője.

Boross Péter (Nagybajom, 1928 –) jogász, politikus. A Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára 1990. május és július között, majd a Magyar Köztársaság Információs Hivatala és Nemzetbiztonsági Hivatal vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter 1990. december 21-ig. Ugyanekkortól belügyminiszter 1993. december 12-ig, ezt követően Magyarország miniszterelnöke 1993. december 21-től 1994. július 15-ig.

Boutros Boutros-Ghali 1992. január 1. és 1996. december 31. között az ENSZ főtitkára volt.

Božović, Radovan (Šipačno, 1953 –) a Szabadkai Közgazdasági Egyetemen végzett, 1981-ben Belgrádban doktorált. 1990-től a Szerb Szocialista Párt tagja, 1991-ben vajdasági miniszterelnök, 1991. december 23. és 1993. február 10. között szerb miniszterelnök.

Bozsaky Katalin 1992. februárban áthelyezték a Külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztályáról a Regionális Együttműködési Főosztályára. 1992. június 16-i hatállyal kinevezték főosztályvezető-helyettesé és megbízták a III. Területi Főosztály főosztályvezető-helyettesi feladatainak ellátásával. 1994 márciusában II. o. tanácsos lett a III. Területi Főosztályon, majd augusztusban kihelyezték Prágába.

Brajić, Ivan (Titograd/Podgorica, 1962 –) egyetemi tanulmányait Titográdban/Podgoricában végezte. 1990 és 1993 között a Jugoszláv Reformszövetség, majd a Montenegrói Szociáldemokrata Párt tagja. 2009 és 2012 között montenegrói külügyminiszter, 2012 és 2016 között Montenegró közlekedési és hajózásiügyi minisztere volt. 2016-tól a montenegrói parlament elnöke.

Brozović, Dalibor (Szarajevó, 1927 – Zágráb, 2009) 1951-ben a Zágrábi Egyetem Filozófiai Karán szerzett horvát nyelv és irodalom szakos oklevelet. 1957-ben ott doktorált. 1956 és 1990 között a Zárai Egyetem tanára, a Michigani és a Regensburgi Egyetem vendégtanára, 1986-tól a Horvát Tudományos Akadémia tagja volt. 1967-ben a horvát irodalmi nyelv helyzetét taglaló deklaráció egyik szerzője, később a Horvát Demokratikus Közösség egyik alapítója, 1991 és 2000 között a Miroslav Krleža Lexikográfiai Intézet főigazgatója volt.

Brzezinski, Zbigniew (Varsó, 1928 – Fall Church, Virginia, 2017) a második világháború alatt Kanadában élt. 1950-ben a McGill Egyetemen szerzett oklevelet szovjetológiaiából, 1953-ban a Harvard Egyetemen doktorált. 1960-tól a Columbia Egyetemen tanított, ezzel párhuzamosan.

- Bučar, France (Bohinjska Bistrica/Wochein Feistritz, 1923 – Bohinjska Bistrica/Wochein Feistritz, 2015) a Ljubljana-i Egyetemen jogot hallgatott, a második világháború kitörésekor csatlakozott a szlovén ellenállási mozgalomhoz. 1942-ben az olasz hatóságok letartóztatták, 1943-ban német fogságba került. 1944 júliusában megszökött, majd belépett a Szlovén Kommunista Pártba. 1945 és 1946-ban az OZNA tagja volt. 1947-ben megszerezte a jogi oklevelet, majd 1956-ig a szlovén kormány gazdasági tanácsadója volt. 1956-ban a Zágrábi Egyetemen doktorált, 1962-től tanárként dolgozott a Ljubljana-i Egyetemen. 1963-ban kizárták a Szlovén Kommunista Szövetségből, majd 1976-ban eltiltották a tanári pályáról is. A nyolcvanas években a *Nova revija* (Új Revü) folyóirat munkatársa lett. 1989-ben a Szlovén Demokrata Unió alapítója, 1990-ben a szlovén parlament elnöke, 1992 és 1996 között szlovén parlamenti képviselő volt.
- Bukoshi, Bujar (Suva Reka, 1947 –) a Belgrádi Egyetemen szerzett orvosi diplomát. 1991. október 5. és 2000. február 1. között csak az Albánia által elismert Koszovói Köztársaság miniszterelnöke volt.
- Bukvić, Edib (?–?) 1993. október 29. és 1994. június 23. között volt a bosnyák kormány miniszterelnök-helyettese.
- Bulatović, Momir (Belgrád, 1956 – Podgorica, 2019) katonacsaládban született. 1975-ben költözött Montenegróba, ahol a podgoricai Közgazdasági Egyetemre iratkozott be. 1990 és 1993 között a Montenegrói Szocialista Köztársaság elnökségének elnöke volt. A következő évben a Montenegrói Demokratikus Szocialista párt elnöke lett. 1991-ben elutasította Stjepan Mesić megválasztását a jugoszláv föderáció elnöki tisztségére. 1993 és 1998 között Montenegró köztársasági elnöke, 1998 és 2000 között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság miniszterelnöke volt. Milošević bukása után marginalizálódott a politikai közéletben.
- Bulatović, Pavle (Gornji Rovci, 1948 – Belgrád, 2000) a podgoricai egyetemen szerzett közgazdász diplomát. 1990 és 1993 között Montenegró belügyminisztere, 1993 és 2000 között jugoszláv honvédelmi miniszter volt. 2000. február 7-én merényletben gyilkolták meg.
- Bulc, Marko (Šmajerske Toplice, 1926 – Ljubljana/Laibach 2019) 1941-ben csatlakozott a szlovén partizánokhoz. A háború után a Jugoszláv Néphadsereg tisztje, 1959-ben a Ljubljana-i Egyetemen szerzett vegyész oklevelet. 1962 és 1966 között a Jugoszláv Városok Állandó Konferenciájának az elnöke, a Szlovén Kommunista Szövetség Központi Bizottságának a tagja. 1974 és 1982 között a Jugoszláv Szövetségi Közgyűlés szlovén küldöttségének a vezetője, a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának a tagja volt. 1982 és 1989 között a Szlovén Gazdasági Kamara elnöke, majd kiszorult a szlovén politikából.

- Bulić, Niko (Brsečine, Dubrovnik/Raguza mellett, 1941 –) 1974-ben a Zágrábi Egyetem dubrovnikai Gazdaságtudományi Karán szerzett oklevelet. 1991 és 1993 között horvát idegenforgalmi miniszterhelyettes, 1993 és 1997 között horvát idegenforgalmi miniszter, 1997 és 2001 között a Horvát Szábor képviselője volt.
- Bush, George Herbert Walker (Milton, Massachusetts, 1924 – Houston, Texas, 2018) a második világháborúban haditengerészeti pilótaként szolgált, a tanulmányait a háború után a Yale Egyetemen végezte. 1966 és 1968 között republikánus kongresszusi képviselő, 1971 és 1973 között az Amerikai Egyesült Államok ENSZ nagykövete, 1974 és 1975 között pekingi nagykövet, 1976 és 1977-ben a CIA igazgatója volt. 1981 és 1989 között az Amerikai Egyesült Államok alelnöke, 1989. január 20. és 1993. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok 41. elnöke volt.
- Čačinović, Rudi (született Csacsinovics Rezső) (Battyánfalva, 1914 – Ljubljana/Lai-bach, 2008) 1933-tól a Jugoszláv Kommunista Párt tagja volt. A második világháborút követően jugoszláv diplomataként tevékenykedett. 1963 és 1973 között Jugoszlávia németországi nagykövete, 1977 és 1981 között spanyol nagykövet volt. Ezt követően előbb Budapesten, majd Buenos Airesben a jugoszláv kereskedelmi képviseletet vezette. Több kötete jelent meg a magyar és a latin-amerikai irodalomról.
- Čanak, Nenad (Pancsova, 1959 –) 1982-ben Szabadkán szerzett közgazdász oklevelet. Ezután kávéházi zenész, majd a YUTEL televízió munkatársa volt. 1990-ben a Vajdasági Kommunista Szövetség Slobodan Milošević-tyel szembehelyezkedő szárnyával megalapította a Vajdasági Szociáldemokrata Liga (Liga socijaldemokrata Vojvodine) autonómista pártot. 1997-től szerb országgyűlési képviselő volt, 1999-ben a „Vajdaság köztársaság” politikai program elkészítője. 2000 és 2004 között Vajdaság Autonóm Tartomány parlamentjének az elnöke, 2004-től napjainkig szerb parlamenti képviselő.
- Carington, Peter Alexander Rupert (Chelsea, 1919 – London, 2018) 1984 és 1988 között a NATO főtitkára, 1991-ben a jugoszláv válsággal kapcsolatos diplomáciai tárgyalások vezetője, a hágai békekonferencia elnöke volt.
- Čarnogurský, Ján (Pozsony, 1944 –) 1969-ben a prágai Károly Egyetemen szerzett jogi végzettséget, 1971-ben a pozsonyi Comenius Egyetemen doktorált. 1970-től ügyvédként dolgozott. 1981-ben a hatóságok megfosztották ügyvédi engedélyétől. 1982 és 1986 között sofőrként, majd társasági ügyvédként és az ellenzék tanácsadóként tevékenykedett. 1987-ben elbocsájtották és munka nélkül maradt. 1989. december 10. és 1990. június 27. között Csehszlovákia miniszterelnök-helyettese, 1990. június 27. és 1991. április 23. között Szlovákia miniszterelnök-helyettese, 1991. május 6. és 1992. június 24. között Szlovákia miniszterelnöke, 1998. október 30. és 2002. október 15. között szlovák igazságügyi miniszter volt.

- Carter Jr., James Earl „Jimmy” (Plains, Georgia, 1924 –) 1947-ben az annapolisi Tengerészeti Akadémián szerzett diplomát, majd 1953-ig az Amerikai Egyesült Államok atlanti- és csendes-óceáni flottájánál szolgált. Az 1960-as években két cikluson át Georgia állam szenátora, 1971. január 12. és 1975. január 14. között az állam kormányzója, 1977. január 20. és 1981. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok elnöke volt. Elnöksége alatt, 1978-ban szállították haza a Szent Koronát.
- Ceaușescu, Nicolae (Scornicești, 1918 – Târgoviște, 1989) 1932-ben lett a Román Kommunista Párt tagja, 1936-tól a második világháború végéig kisebb megszakításokkal börtönben raboskodott. 1947-ben mezőgazdasági, 1950 és 1954 között honvédelmi miniszterhelyettes volt. 1965-ben a Román Kommunista Párt főtitkára, 1967-től a Román Államtanács elnöke. Látszólag a szocialista tábortól független, nacionalista politikát folytatott. A hetvenes évektől erőteljes személyi kultuszt épített ki, az ország egyre súlyosabb gazdasági helyzetbe került. Regnálásának 1989-ben fegyveres felkelés/forradalom vetett véget.
- Čengić, Muhamed (Miljevina, 1942 –) a Szarajevói Egyetem gépészmérnöki karán szerzett oklevelet, 1990-ben a bosnyák Demokrata Akciópárt alapítója, a párt első alelnöke, a háború előtti bosnyák kormány miniszterelnök-helyettese. A háború időszakát, mint bosnyák menekült, Törökországban vészelte át.
- Ćeranić, Marko 1988 áprilisa és 1990 decembere között Bosznia-Hercegovina miniszterelnöke volt.
- Cheney, Richard Bruce „Dick” (Lincoln, 1941 –) az Amerikai Egyesült Államok védelmi minisztere 1989. március 20. és 1993. január 20. között. Az Amerikai Egyesült Államok alelnöke 2001. január 20. és 2009. január 20. között.
- Chenicheri Satish Nambiar 1992 és 1993 között volt az ENSZ védelmi erőinek (UNPROFOR) Jugoszláviában állomásozó első parancsnoka és misszióvezetője.
- Christopher, Warren Minor (Scanton, 1925 – Los Angeles, 2011) 1945-ben diplomázott a Dél-Kaliforniai Egyetemen, majd a tanulmányait a Stanford Egyetem jogi karán folytatta. 1977. február 26. és 1981. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese, 1993. január 20. és 1997. január 17. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt.
- Clinton, William Jefferson (Arkansas, 1946 –) a Georgetowni Egyetemen nemzetközi kapcsolatok szakon, a Yale Egyetemen jogi oklevelet szerzett. 1993. január 20. és 2001. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok 42. elnöke volt.
- Ćosić, Dobrica (Velika Drenova, Szerbia, 1921 – Belgrád, 2014) író, a második világháború alatt kommunista partizán volt. A hatvanas években összetűzésbe került Tito politikájával, és a legismertebb politikai disszidensek egyike lett. A nyolcvanas évek végén a szerb nacionalista mozgalom és a nagyszerb ideológia egyik vezetője, Milošević támogatója. 1992. június 15. és 1993. június 1. között a Jugoszláv

Szövetségi Köztársaság első elnöke volt. Később tagadta a boszniai muzulmánok elleni népiártást.

Cossiga, Francesco (Sassari, 1928 – Róma, 2010) jogi oklevelet szerzett, majd a Sassari Egyetem Jogi karán oktatott alkotmányjogi ismereteket, olasz kereszténydemokrata politikus. 1974 és 1976 között közigazgatási miniszter, 1976 és 1978 között belügyminiszter, 1979. augusztus 4. és 1980. október 18. között Olaszország miniszterelnöke, 1983 és 1985 között az olasz szenátus elnöke, 1985. július 3. és 1992. április 2. között az Olasz Köztársaság elnöke volt.

Costa, Raffaele (Mondovi, 1936 –) jogot végzett. 1985 és 1986 között az Olasz Liberális Párt helyettes titkára, majd 1993 tavaszától a párt 1994. februári feloszlatásáig annak titkára volt. 1979 és 1989 között az Amato-kormány közösségi politikájának és regionális ügyeinek koordinálásáért felelős minisztere, a Ciampi-kormány közlekedési és az első Berlusconi-kormány egészségügyi minisztere, 1999 és 2004 között európai parlamenti képviselő volt.

Cotti, Flavio (Muralto, 1939 – Locarno, 2020) Freiburgban jogot végzett. 1986 és 1999 között a Svájci Szövetségi Országgyűlés tagja. 1987 és 1993 között Svájc belügyminisztere, 1994 és 1999 között külügyminisztere. 1991. január 1. és 1991. december 31., illetve 1998. január 1. és 1998. december 31. között Svájc elnöke volt.

Couzy, Henri Andre (Hans) (Hága, 1940 – Hága, 2019) holland katonacsaládban született. Katonai tanulmányait a hágai Hogere Krijgsschoolban végezte. Katonai karrierjét 1972-ben az Első hadtestnél, mint a logisztikai osztály vezetője kezdte meg. 1988-ban vezérőrnaggyá léptették elő és a Holland Hadsereg állományi igazgatója lett. 1992 és 1996 között a holland szárazföldi haderő parancsnoka volt.

Cresson, Édith (Boulogne-Billancourt, 1934 –) Párizsban szerzett közgazdász oklevelet, népességtudományból doktorált. 1964-ben csatlakozott a François Mitterrand által alapított republikánus és szocialista baloldalt összefogó párthoz, a CIR-hez (Convention des institutions républicaines), 1971-ben belépett a Szocialista Pártba. 1981 és 1983 között mezőgazdasági miniszter, 1984 és 1986 között iparfejlesztésért felelős és külkereskedelmi miniszter, 1988 és 1990 között európai ügyek minisztere, 1991. május 15. és 1992. április 2. között Franciaország miniszterelnöke volt. 1995 és 1999 között az Európai Bizottság oktatási és kutatási biztosa volt. Miután nepotizmussal vádolták meg, tisztségéről lemondott.

Črkebić, Dušan (Niš, 1927 –) gimnáziumi tanulmányait Kragujevácon folytatta, majd a háború alatt partizánnak állt. 1947-ben állami ösztöndíjasként Moszkvában tanult, 1948-ban visszatért Jugoszláviába. 1953-ban a Belgrádi Egyetemen szerzett gépészmérnöki oklevelet. 1974 és 1978 között a Szerb Szocialista Köztársaság Végrehajtó Bizottságának az elnöke, 1978 és 1982 között a Szerb Szocialista Köztársaság Képviselőházának az elnöke volt. 1982 és 1984 között a Szerb Kommunista Szövetség

- Központi Bizottságának az elnöke, 1984 és 1986 között a Szerb Szocialista Köztársaság elnöke. 1988 októberében a szerb kommunisták belharcában a Központi Bizottságban megvonták tőle a bizalmat, majd minden tisztségéről lemondott. Slobodan Milošević intervenciójára azonban ezt rövidesen visszavonta. 1990 közepén Milošević-tyel is konfrontálódott, és visszavonult a politikai közélettől.
- Crnjanski, Miloš (Csongrád, 1893 – Belgrád, 1977) szerb szerkesztő, író, a két világháború között jugoszláv diplomata. 1941 és 1965 között Londonban élt.
- Crvenkovski, Branko (Szarajevó, 1962 –) Szkopjében szerzett mérnöki oklevelet. 1990-ben lett először a macedón parlament tagja. 1992. augusztus 17. és 1998. november 30., 2002. november 1. és 2004. május 12. között Macedónia miniszterelnöke, 2004. május 12. és 2009. május 12. között Macedónia köztársasági elnöke volt.
- Crvenkovski, Stevo (Szkopje, 1947 – Szkopje, 2004) 1973-ban Belgrádban szerzett rendezői oklevelet. 1993. február 9. és 1996. február 23. között Macedónia külügyminisztere, 1997-ben Macedónia londoni nagykövete, 2002-ben az ország miniszterelnök-helyettese volt.
- Cuéllar, Javier Pérez de (Lima, 1920 – Lima, 2020) egyetemi tanulmányait Limában végezte. 1940 és 1944 között a Perui Külügyminisztérium munkatársa, 1944 és 1946 között Párizsban, majd 1946 és 1961 között Londonban, La Plazban, Rio de Janeiroban nagykövetségi első titkár, majd riói konzul, 1969 és 1971 között moszkvai és varsói nagykövet volt. 1979 és 1981 között az ENSZ-főtitkár helyettese, 1982. január 1. és 1991. december 31. között az ENSZ főtitkára, 2000. november 22. és 2001. július 28. között Peru miniszterelnöke volt.
- Csapody Miklós (Sopron, 1955 –) az 1980-as években a Művelődési Minisztérium Irodalmi Főosztályán dolgozott. 1982-ben a *Tiszatáj*-ban megjelent, Erdéllyel foglalkozó cikke miatt eltávolították állásából. 1983 és 1989 között az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott. Az MDF egyik alapító tagja. 1990 és 2010 között országgyűlési képviselő volt.
- Csejtej István 1969–1973 és 1977–1981 között a hágai Nagykövetségen beosztott diplomata. 1986 és 1988 között a Külügyminisztérium Kulturális és Tudományos Főosztályát vezette. 1988-ban madridi rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, 1989-től 1993-ig hágai nagykövet. 1993 és 1994 között a II. Területi Főosztály vezetője, majd 1995 és 2000 között tel-avivi nagykövet.
- Csenger-Zalán Attila (1930–2014) a bonni magyar Nagykövetség rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, vezetője 1991. szeptember 22. és 1992. szeptember 10. között. Sportoló, atléta, illetve a Kereszténydemokrata Néppárt politikusa, a Néppárt Külügyi Osztályának vezetője 1992. októbertől.

- Csoóri Sándor (Zámoly, 1930 – Üröm, 2016) kétszeres Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas költő, esszéíró, prózaíró, politikus; a Nemzet Művésze. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója, majd annak elnökségi tagja 1993-ig. 1991 és 2000 között a Magyarok Világszövetségének elnöke.
- Csorba Béla (Temerin, 1950 –) 1975-ben az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén szerzett oklevelet, majd az intézmény nyelvi lektora lett. Fő kutatási területe a néprajz és a helytörténet. Az 1944–1945-ös délvidéki magyarellenés vérengzések egyik első kutatója, az *Új Symposion* folyóirat tagja. 1990-től a VMDK elnökségének a tagja, a Temerini Körzeti Szervezet elnöke, a párthoz kötődő *Hirmondó Közlöny* felelős szerkesztője volt. Az 1997-ben alakult Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) alelnöke, 2013-tól annak elnöke.
- Csóti György (Budapest, 1940 –) a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja. 1990 és 1994 között a parlament Külügyi Bizottságának alelnöke, valamint 1992 és 1994 között az európai közösségi ügyek bizottságának tagja. 1994 és 1998 között ismét a parlament Külügyi Bizottsága alelnöke.
- Csörgits József (Vörösmart, 1948 –) a gimnáziumot Zomborban végezte, az eszéki Tanárképző Főiskolán tanult. 1990-ben a horvátországi magyar kisebbség egyik vezetője volt. 1991 óta Magyarországon él.
- Csurkin, Vitalij Ivanovics oroszul: Виталий Иванович Чуркин (Moszkva, 1952 – New York, 2017) gyermekszínészként több szovjet filmben is szerepelt, 1974-ben a Moszkvai Állami Egyetemen végzett nemzetközi kapcsolatok szakon, 1981-ben doktorált. 1990 és 1992 között a szovjet/országi Külügyminisztérium információs osztályának az igazgatója, 1992 és 1994 között orosz külügyminiszter-helyettes és az Orosz Föderáció elnökének különleges megbízottja a Jugoszláviával kapcsolatos tárgyalásokon. 1994 és 1998 között Oroszország belgiumi nagykövete és a NATO-nál összekötő nagykövet, 1998 és 2003 között kanadai nagykövet, 2006. május 1. és 2017. február 20. között Oroszország ENSZ nagykövete volt.
- Dallabend, Werner (Marchegg, 1944 –) osztrák konzervatív politikus, 1987 és 1990, illetve 2000 és 2007 között parlamenti képviselő, 1990 és 2000 között osztrák védelmi miniszter.
- Đapić, Anto (Čaprazlije, Livno mellett, 1958 –) Eszéken szerzett jogi oklevelet. Politikai karrierjét a HDZ-ben kezdte, de szélsőjobboldali megnyilvánulásai miatt 1990-ben kizárták a pártból. 1991-ben csatlakozott a Horvát Jogpárthoz. 1993 júliusában kizárták a pártból, viszont támogatói 1993. szeptember 11-én az ún. kutinai szabalon megválasztották annak elnökévé. Az ezt követő perben a bíróság Đapić javára döntött. 1993-as választásokon parlamenti képviselővé választották, 2005 és 2008 között, majd 2009-ben Eszék polgármestere volt.

- Davorin Rudolf (Omiš, olaszul: Almissa, 1934 –) vegyes, szlovén–horvát családból származik. A Szarajevói Egyetemen szerzett jogi oklevelet, a Zágrábi Egyetemen doktorált, a posztdoktori képzést a Princeton Egyetemen nemzetközi és összehasonlító jogból végezte. 1960-tól 1990-ig a Spliti (olaszul: Spalato) Egyetemen tanított. 1990 és 1991 között horvát tengerészeti miniszter, 1991. május 5. és 1991. július 31. között horvát külügyminiszter volt.
- De Michelis, Giovanni „Gianni” (Velence, 1940 – Velence, 2019) 1963-ban a Pádovai Egyetemen szerzett vegyész-mérnöki oklevelet. 1963 és 1980 között a Velencei Egyetem tanára volt. Az Olasz Szocialista Párt színeiben 1976-ban szerzett először parlamenti mandátumot. 1980 és 1983 között Államháztartási Miniszter, 1983 és 1987 között Munkaügyi Miniszter, 1988 és 1989 között Olaszország miniszterelnök-helyettese, 1989 és 1992 között Olaszország külügyminisztere volt.
- Deák János vezérezredes a Magyar Honvédség vezérkari főnöke 1991. szeptember 9. és 1994. október 31. között.
- Delić, Rasim (Čelić, 1949 – Szarajevó, 2010) 1971-ben fejezte be a Jugoszláv Katonai Akadémiát. 1992-ig a Jugoszláv Néphadseregben alezredesi rangban szolgált. 1993. június 8-tól a boszniai háború végéig Bosznia-Hercegovina hadseregének vezérkari főnöke. A Hágai Nemzetközi Bíróság a háborús jog megsértésének vádjával három év börtönbüntetésre ítélte.
- Delors, Jacques Lucien Jean (Párizs, 1925 –) 1979 és 1981 között az Európai Parlament képviselője, 1981 és 1984 között francia pénzügyminiszter, 1985 és 1995 között az Európai Bizottság elnöke volt. Az ún. Delors-bizottság dolgozta ki az Európai Gazdasági és Monetáris Unió tervét.
- Dienstbier, Jiří (Kladno, 1937 – Prága, 2011) a Prágai Tavasz előtt a legismertebb csehszlovák külföldi tudósító volt. 1989. December 10. és 1992. július 2. között Csehszlovákia külügyminisztere, 2008 és 2011 között a cseh szenátus tagja volt.
- Dimitrov, Filip bolgáruł Филип Димитров (Szófia, 1955 –) 1977-ben a Szófia Egyetemen szerzett jogi oklevelet, 1979–1990 között ügyvédként dolgozott. 1991. november 8. és 1992. december 29. között Bulgária miniszterelnöke, 1988 és 2002 között Bulgária washingtoni nagykövete volt.
- Dini, Alqi albán sajtóattasé Belgrádban 1991. októbertől.
- Đinđić, Zoran (Bosanski Šamac, 1952 – Belgrád 2003) 1979-ben a Kontanzi Egyetemen doktorált filozófiából, 1989-ben tért vissza Jugoszláviába. Az Újvidéki Egyetemen tanított, illetve a Belgrádi Filozófiai és Társadalomtudományi Intézet munkatársa volt. 1990-ben a Demokrata Párt egyik alapítója, majd szerb országgyűlési képviselő volt. 1994-ben a Demokrata Párt elnöke lett. 1997. február 21. és 1997. szeptember 30. között Belgrád polgármestere, 2001. január 25. és 2003. március 12. között szerb miniszterelnök volt. Kiemelkedő szerepet játszott Slobodan Milošević

hágai kiadatásában, az ország demokratizálásában. A szerb titkosszolgálat tagjai összeesküvést szőttek ellene, s 2003-ban meggyilkolták.

Domljan, Žarko (Imotski, 1932. szeptember 14. –) 1958-ban a Zágrábi Egyetemen szerzett művészettörténeti és angol nyelv és irodalom diplomát, 1973-ban ugyanott doktorált. 1958 és 1987 között a Jugoszláv Lexikográfiai Intézet, 1987 és 1990 között a Művészettörténeti Intézet munkatársa volt. Az 1990-es választásokon a Horvát Demokratikus Közösség színeiben szerzett képviselői mandátumot. 1990. május 30. és 1992. augusztus 2. között a Horvát Szábor elnöke, majd 1992 és 2000 között annak alelnöke volt.

Dostić, Milenko (Foča, 1938 –) 1967-ben a Szarajevói Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet, 1981-ben doktorált ott. A Szarajevói Egyetem rendes egyetemi tanára, professor emeritus.

Douglas Martin Hogg (Chelsea, 1945 –) Az Oxfordi Egyetemen tanult. 1979 és 2010 között a brit alsóház tagja, 1986 és 1989 között belügyminiszter-helyettes, 1990. november 2. és 1995. július 5. között brit külügyminiszter, majd 1995 és 1997 között brit agrárminiszter volt.

Drašković, Vuk (Párdány, 1946 –) Hercegovinából származó telepes családban született. Jogi tanulmányait Belgrádban folytatta. 1969-től 1980-ig a *Tanjug* jugoszláv hírügynökség újságírója volt. A nyolcvanas évektől fokozatosan jobbra tolódott, és Nagy-Szerbiáért szállt síkra. 1990-ben megalapította a Szerb Megújódási Mozgalmat, és rövidesen a szerb ellenzék vezetője lett. Antikommunista nézetei miatt már ekkor összetűzésbe került a miloševići rendszerrel, s ezzel párhuzamosan a nagyszerb eszméktől fokozatosan a mérsékelt politizálás felé fordult. 1999 januárja és áprilisa között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság miniszterelnök-helyettese, 2004 márciusa és 2007 között Szerbia-Montenegró külügyminisztere volt. 1999 októberében a szerb titkosszolgálat sikertelen merényletet követett el ellene.

Drnovšek, Janez (Celje/Cilli, 1950 – Zaplana, 2008) közgazdaságtudományi oklevelet 1973-ban, doktorátust 1986-ban szerzett. 1989. május 15. és 1990. május 15. között a JSZSZK elnökségének az elnöke, 1992 és 2002 között Szlovénia miniszterelnöke, 2002 és 2007 között szlovén köztársasági elnök.

Drobnič, Mitja (1951 –) a Ljubljana-i Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. 1978 és 1982 között a JSZSZK dortmundi, majd 1986 és 1990 között mannheimi konzulja, 1991-től a szlovén Külügyminisztérium európai és észak-amerikai részlegén dolgozott. 1994 és 1998 között az Európai Unióhoz akkreditált szlovén misszióvezető helyettese, 2000 és 2002 között a szlovén Külügyminisztérium államtitkára, 2002 és 2006 között Szlovénia kairói nagykövete. 2006 és 2009 között a szlovén Külügyminisztérium politikai igazgatója, 2009 és 2012 között Szlovénia berlini nagykövete volt.

Dudás Károly (Csantavér, 1947 –) író, publicista, 1983-tól a *7 Nap* újságírója, 1993-ban az Új Hét Nap, majd 1994-ben a *Szabad Hét Nap* alapító főszerkesztője volt. A VMDK majd a VMSZ alapítója, 1990-től 2008-ig szabadkai önkormányzati képviselő volt.

Đukanović, Milo (Nikšić, 1962 –) közgazdász és politikus. 1979-ben lett a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának a tagja. 1989-ben Slobodan Milošević támogatásával szerepet játszott a montenegrói pártvezetés megbuktatásában. 1991-ben Montenegró miniszterelnöke lett. 1996 végén szakított Miloševićtel, ennek következtében pártszakadás volt a kormányzó Montenegrói Demokratikus Szocialista Párton belül. Milošević hívei, Bulatović vezetésével ekkor alapították meg a Szocialista Néppártot. A kormányfői tisztséget 1998-ig viselte, majd 2002-ig Montenegró elnöke volt. 2003 és 2016 között ismét miniszterelnök, 2018-tól ismét Montenegró elnöke. Az ország regnálása alatt nyerte vissza önállóságát.

Đukić, Ilija (Novi Rujac, Szerbia, 1930 – Belgrád, 2002) egyetemi tanulmányait a Pekingi Politikai Intézetben végezte. 1959-ben Kínában kezdte meg diplomatakarrierjét. 1983 és 1987 között a JSZSZK szófiai nagykövete, 1987 és 1990 között a szövetségi jugoszláv Külügyminisztériumban a Szomszédos Országok és Kelet-Európa Osztály vezetője. 1990 márciusa és 1992 szeptembere között pekingi nagykövet, 1992. szeptember 30. és 1993. március 4. között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság külügyminisztere, majd 2000 és 2002 között ismét pekingi nagykövet volt.

Đukić, Milan (Dnopolje, Donji Lapac mellett, 1947 – Donji Lapac, 2007) közgazdász, a horvátországi Szerb Néppárt elnöke, 1992 és 2003 között a Horvát Szábor képviselője, 1992 és 1996 között a Szábor alelnöke volt.

Duray Miklós (Losonc, 1945 –) a pozsonyi Comenius Egyetemen szerzett geológus diplomát. Az 1978-ban megalapította a Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságát. 1982-ben az államrend felforgatásának vádjával letartóztatták, útlevelét 1988-ban kapta vissza. 1990-ben az Egyesülés Politikai Mozgalom alapítója, annak elnöke 1998-ig. 1990-től előbb prágai, majd az ország szétesését követően 2010-ig szlovák parlamenti képviselő volt.

Đurić, Ivan (Belgrád, 1947 – Párizs, 1997) 1971-ben a Belgrádi Egyetemen szerzett történelem szakos oklevelet, majd 1982-től a Belgrádi Egyetemen dolgozott, 1985-ben doktorált. Az 1990-es első szerbiai választásokon Slobodan Milošević ellenfeleként indult az elnöki tisztségért, a következő évben Párizsba költözött, és haláláig ott élt.

Eagleburger, Lawrence (Milwaukee, 1930 – Charlottesville, 2011) egyetemi tanulmányait a Wisconsini Egyetemen folytatta. 1957-ben lépett az Amerikai Egyesült Államok külügyi szolgálatába. 1961 és 1965 között a belgrádi Nagykövetségen

dolgozott. 1969 és 1971 között Henry Kissinger tanácsadója volt. 1971 és 1973 között a Védelmi Minisztériumban dolgozott. 1977 és 1980 között az Amerikai Egyesült Államok belgrádi nagykövete volt, majd jelentős tisztségeket viselt az amerikai államigazgatásban. 1989. március 20. és 1992. december 8. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminiszter-helyettese, majd 1993. január 30-ig külügyminisztere volt.

Endreffy Miklós 1990. augusztus 1. és 1991. november 25. között a Külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Főosztályának vezetője.

Entz Géza (Kolozsvár, 1949 –) művészettörténész, a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja. 1989 és 1990 között a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárságon dolgozott, majd 1990. május 14. és 1992. június 1. között a Miniszterelnökség politikai államtitkára és a Tudománypolitikai Kollégium alelnöke volt.

Erdős André (Algír, 1941 –) Várkonyi Péter titkárságán dolgozott a Külügyminisztériumban, majd a Tervező és Elemző Osztály vezetője lett. 1986-ban kihelyezték Bécsbe, és a leszerelési küldöttség vezetője lett. 1989. május 1-től július 1-ig főosztályvezető a Tervező és Elemző Főosztályon, majd 1989. július 1-től 1990. augusztus 1-ig főosztályvezető a Multilaterális Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályán. 1990. szeptembertől 1994. szeptemberig nagykövet a Magyar Köztársaság New York-i Állandó ENSZ képviselőjén. 1994. szeptember 16-i hatállyal helyettes államtitkár lett, és megbízták a 4. sz. helyettes államtitkári terület – Nemzetközi Szervezetek Főosztálya, Nemzetközi Jogi Főosztály, Biztonságpolitikai és Európai Együttműködési Főosztály, Sajtó- és Nemzetközi Tájékoztatási Főosztály, kisebbségi ügyek miniszteri biztosa, dunai vízlépcsővel kapcsolatos ügyek miniszteri biztosa, non-proliferációs ügyek miniszteri biztosa – felső szintű irányításával és felügyeletével. 1994. októbertől a felügyelete alá tartozott még a Gazdasági és Tudományos Együttműködési Főosztály is.

Faragó Árpád (Hercegszöllős, 1931 –) színművész, tanár. Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv és Irodalom tanszékén 1969-ben szerzett tanári diplomát. 1953 és 1955 között a zombori, 1955 és 1959 között a szabadkai Népszínház színésze, 1985 és 1995 között az Újvidéki Színház igazgatója volt.

Fekete Elvira (Szabadka, 1950 – Szabadka, 2018) újságíró. 1990. október 1-én nevezték ki az Újvidéki Televízió magyar szerkesztőségének a főszerkesztőjévé, a szerkesztőség túlnyomó többsége petícióval tiltakozott, mert az új főszerkesztő a nagyszerb ideológia alapján akarta átszervezni a szerkesztéspolitikát. 1991. április 4-én a Televízió vezetősége a belső vizsályt úgy oldotta meg, hogy Feketét leváltotta és riporterként alkalmazta a szerb szerkesztőségben. Később a Šešelj vezette Szerb Radikális Párt parlamenti képviselője lett. A kilencvenes évek vége felé eltűnt a közéletből.

- Fodor János (?–1993) 1986-tól a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának helyettes vezetője volt, majd 1989. szeptember 15-től 1990. augusztus 1-ig főosztályvezetője. 1990 augusztusától 1993 februárjáig New York-i főkonzul.
- Fontányi Gábor 1990 szeptemberében kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré, kihelyezték a bécsi Nagykövetségre. 1994 októberében berendelték a Központba. 1995. március 31-én nyugdíjba vonult.
- Forrai Kristóf János (Budapest, 1956 –) magyar diplomata. 1990-től a Külügyminisztérium munkatársa, 1991-től a washingtoni Nagykövetség I. titkára. 2000 és 2004 között prágai nagykövet, majd 2006 és 2009 között a Visegrádi Alap igazgatója.
- Francuski, Dušan a belgrádi KÜM szovjet főosztályának vezetője 1991. november.
- Frankovics György, horvátul Đuro Franković (Drávafok, 1945 – Pécs, 2016) a Pécsi Tanárképző Főiskolán történelmet tanult, a magyarországi horvátok életével és kultúrájával foglalkozott.
- Fuchs, Gérard (Longjumeau, 1940 –) az Ecole Polytechnique-n szerzett közgazdász oklevelet. 1974-ben csatlakozott a Szocialista Párthoz. 1981 és 1984, illetve 1989 és 1994 között EP-képviselő, 1984 és 1986 között az országos Bevándorlási Hivatal elnöke, 1986 és 1988 között francia parlamenti képviselő volt.
- Fuerth, Leon Sigmund (1939–) a New York-i egyetemen szerzett történész oklevelet. A Külügyminisztériumban az Amerikai Egyesült Államok zágrábi főkonzulátusán szolgált, fontos tisztségeket töltött be a Hírszerzési és Kutatási Irodán fő területe a stratégiai hírszerzés (vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris fegyverek, Szovjetunió és a Varsói Szerződés ügyei). 1993-tól Al Gore alelnök nemzetbiztonsági tanácsadója volt. Jelentős szerepet játszott Slobodan Milošević rezsimjével szemben alkalmazott szankciók hatékonnyá tételében.
- Für Lajos (Egyházasköte, 1930 – Budapest, 2013) 1954-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett történelem szakon. 1956-ban a Debreceni Kossuth Kör és a Hajdú-Bihar Megyei Forradalmi Bizottság titkára volt. A forradalom leverése után néhány hónapra internálták, 1957-ben rövid időre Franciaországba emigrált, de rövidesen hazatért. 1983-ban a történelemtudományok doktora lett. 1988 és 2000 között az ELTE BTK középkori és kora újkori magyar történelem tanszékén dolgozott. Az 1985-ös első monori, majd az 1987-es lakiteleki találkozó résztvevője, az MDF alapító tagja. 1990. május 23. és 1994. július 14. között honvédelmi miniszter.
- Gaber, Viktor (Szkopje, 1948 –) Szkopjében szerzett jogi oklevelet. 1981 és 1984 között a JSZSZK athéni Nagykövetségén, majd Tiranában szolgált. 1993 és 1996 között macedón külügyminiszter-helyettes, később római, majd ausztráliai nagykövet volt. 2009 óta a Szkopjei Diplomata Klub elnöke.
- Gagro, Božidar (Hodbina, Mostar mellett, 1938 – Zágráb, 2009) 1960-ban a Zágrábi Egyetemen szerzett művészettörténész oklevelet. 1982 és 1987 között horvát

- oktatási és kultuszminiszter, 1987 és 1991 között a JSZSZK párizsi nagykövete, 1991 és 1992 között Horvátország külügyminiszter-helyettese, 1992 és 1996 között Horvátország strasbourgi nagykövete volt.
- Gálszécsy András (Szekszárd, 1933 –) 1990 augusztusa és decembere között a Miniszterelnöki Hivatal főtanácsadója volt. 1991. december 20. és 1992. február 29. között a titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszter. 1992 márciusa és 1994 júniusa között Boross Péter belügyminiszter, majd a miniszterelnök főtanácsadója, 1994 júliusa és decembere között kormány-főtanácsadó volt.
- Ganev, Stojan bolgáruul Стоян Ганев (Pazardzhik, 1955 – Greenwich, Connecticut, 2013) 1979-ben a Szófia Egyetemen szerzett jogi oklevelet, 1985-ben a Moszkvai Állami Egyetemen doktorált. 1990 és 1993 között bolgár parlamenti képviselő, 1991. november 8. és 1992. május 20. között Bulgária miniszterelnök-helyettese, 1991. november 8. és 1992. december 30. között Bulgária külügyminisztere volt.
- Ganić, Ejup (Sebečevo, Novi Pazar mellett, 1946 –) a Belgrádi Egyetemen szerzett vegyészmérnöki oklevelet, Bostonban doktorált. A háború előtt amerikai egyetemeken dolgozott. 1990-ben csatlakozott a bosnyák SDA párthoz, majd a boszniai elnökség tagja lett. 1992 májusában cseretűsznak ajánlotta fel magát a Jugoszláv Néphadsereg fogságában lévő Alija Izetbegović bosnyák elnökért cserébe. A háború alatt Bosznia-Hercegovina alelnöke, 1997. december 29. és 2001. január 1. között a Bosnyák Föderáció elnöke volt. 2010-ben a londoni Heathrow repülőtérén azzal a váddal tartóztatták le, hogy személyes felelősség terheli a 18 jugoszláv katona életét követelő 1992. május 2-i szarajevói Dubrovnik utcai merényletért. A nemzetközi körözést Szerbia rendelte ellene el, azonban 2010 júliusában a vádak bizonyíthatatlansága miatt azokat a brit hatóságok ejtették és szabadlábra helyezték.
- Gashi, Skënder (Marmor, Priština mellett, 1945 – Bécs, 2019) a priština, majd a Zágrábi Egyetemen tanult, doktori fokozatot a Salzburgi Egyetemen szerzett. Előbb a priština Albánológiai Intézetben dolgozott, majd a Bécsi Egyetem albán nyelvi tanszékének a vezetője, az albán kultúrát népszerűsítő német nyelvű tudományos folyóirat, a *Dardania* alapítója és igazgatója. A Koszovói Demokratikus Unió osztrák szervezetének az alapítója és Ibrahim Rugova közeli barátja és munkatársa volt.
- Gergely András (Sopron, 1946 – Budapest, 2021) történész, diplomata. Az MDF egyik alapító tagja. A Külügyminisztérium főtitkára 1991. január 16. és 1992. július 31. között. Pretoriai nagykövet 1992 és 1994 között (Mozambikban és Sváziföldön is akkreditálva), majd 1999 és 2002 között hágai nagykövet.
- Boutros-Ghali, Boutros (Kairó, 1922 – Kairó, 2016) 1978. szeptember 17. és 1979. február 17. között Egyiptom külügyminisztere, 1992. január 1. és 1996. december 31. között az ENSZ főtitkára volt.

- Gilevski, Paskal (Setoma, Görögország, 1939 –) macedón műfordító. 1948 és 1956 között Magyarországon élt, majd Szkopjébe költözött. 2012-ben került nyilvánosságra, hogy a jugoszláv titkosszolgálat besúgójaként számos macedón íróról, költőről, művésztől rendszeresen jelentett.
- Gogovski, Gligorije (Tetovo, 1943 –) 1968-ban a Szkopjei Egyetemen szerzett mérnöki oklevelet. 1968-tól a Jugoszláv Kommunista Szövetség tagja, 1986. április 28. és 1991. március 20. között Macedónia miniszterelnöke volt.
- Golem, Frane Vinko (Bisko, 1938 – Zágráb, 2007) a Zágrábi Egyetemen szerzett orvosi oklevelet. 1990 novembere és 1991 májusa között a Horvát Köztársaság külügy-minisztere, 1991 és 1992 között A Horvát Köztársaság meghatalmazott képviselője Washingtonban és a horvát kormány tagja volt.
- Golob, Ignac (? , 1931 – Ljubljana/Laibach, 2002) 1952-től dolgozott a JSZSZK Külügyminisztériumában, Mexikóban, Costa Ricában, Hondurasban és Panamában volt nagykövet. 1982 és 1986 között a JSSZK ENSZ nagykövete volt. 1991-ben kilépett a jugoszláv Külügyminisztériumból, 1991 és 1992 között újságíróként, valamint a Szlovén Köztársaság nem hivatalos képviselőjeként az ENSZ-ben dolgozott. 1993 és 1997 között a szlovén Külügyminisztérium államtitkára volt.
- González, Felipe Márquez (Bellavista, 1942 –) 1979 és 1997 között a Spanyol Szocialista Munkáspárt főtitkára, 1982. december 2. és 1996. május 5. között spanyol miniszterelnök volt.
- Gorbacsov, Mihail Szergejevics oroszul: Михаил Сергеевич Горбачёв (Privilnoje, 1931 –) a Moszkvai Egyetemen jogot hallgatott, a Sztravpoli Mezőgazdasági Főiskolán szerzett agrárközgazdász diplomát. 1952-ben lépett be az SZKP-ba. 1971-től a Központi Bizottság tagja, 1974-től a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának, 1979-től az SZKP Politikai Bizottságának a tagja. 1985. március 11. és 1990. március 15. között az SZKP főtitkára, 1988. október 1. és 1990. március 15. között a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének az elnöke, 1990. március 15. és 1991. december 25. között a Szovjetunió elnöke volt.
- Gošev, Petar (Pirava falu, Valadova mellett, 1948 –) 1971-ben a Szkopjei Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. 1984 és 1988 között a Macedón Kommunista Szövetség Központi Bizottságának a tagja, 1989. november 27-től 1991 áprilisáig a Macedón Kommunista Szövetség Központi Bizottságának az elnöke, ezzel párhuzamosan a macedón és a jugoszláv szövetségi parlament képviselője volt. Az ország függetlenedése után a Macedón Szociáldemokrata Szövetségbe igazolt át, ahonnan 1993-ban távozott. Ekkor megalapította a Demokrata Pártot, annak első elnöke lett. 1997-ben a párt egyesült a Liberális Demokrata Párttal. Az 1998-as választási kudarc után a következő évben lemondott. Politikai karrierje csak átmenetileg tört meg:

2002. november 1. és 2003. november 7. között macedón pénzügyminiszter, 2002 és 2006 között macedón parlamenti képviselő volt. 2004-től a Macedón nemzeti bank elnöke.
- Göncz Árpád (Budapest, 1922 – Budapest, 2015) a Magyar Köztársaság elnöke 1990. augusztus 3. – 2000. augusztus 3.
- Granasztói György (Budapest, 1938 – Budapest, 2016) történész, egyetemi tanár, diplomata. Rendkívüli és meghatalmazott nagykövetet a Magyar Köztársaság elnöke 1990. október 24-én bízta meg a brüsszeli magyar képviselet vezetésével, megbízólevelét 1990. december 11-én nyújtotta át Brüsszelben és megbízatása 1994 augusztusáig tartott.
- Granić, Mate (Baška Voda, 1947 –) Zágrábban szerzett orvosi oklevelet, 1990-ben a Zágrábi Orvosi Egyetem dékánjává választották. 1991. július 31-e és 1993. június 1-je között a Horvát Köztársaság miniszterelnök-helyettese, majd 2000. január 27-ig külügyminisztere. 1992-ben miniszterelnök-helyettesként ő írta alá a Horvát Köztársaságnak az EBESZ-hez való csatlakozásáról szóló dokumentumot, 1994-ben a bécsi és a washingtoni megállapodás főtárgyalója és aláírója, 1995-ben a daytoni megállapodás aláírója volt.
- Greenstock, Jeremy Quentin (Harrow on the Hill, 1943 –) egyetemi tanulmányait Oxfordban végezte, 1969 és 2004 között a brit Külügyminisztériumban dolgozott; Washingtonban, Párizsban, Dubaiban és Szaúd-Arábiában szolgált. 1998 és 2003 között az Egyesült Királyság ENSZ nagykövete volt.
- Gróf Josip Jelačić Bužimski (Pétervárad, 1801 – Zágráb, 1859) a bécsi Mária Terézia Lovagi Akadémián tanult, 1819-től alhadnagyként a 3. dragonos ezredben szolgált. 1825-ben főhadnaggyá, 1831-ben századossá, 1837-ben őrnaggyá léptették elő. 1841-től a horvátországi Glinában állomásozó 1. bánati határvédelmi ezred alezredese volt. 1848. március 22-én vezérőrnaggyá léptették elő, ugyanaznap a Horvát Szábor horvát bánná választotta. Másnap V. Ferdinánd király horvát bánná és Zágráb főhadparancsnokává, 1848. április 8-án pedig altábornaggyá nevezte ki. 1848. július 29-én Batthyány Lajos miniszterelnök és Jelačić bécsi tárgyalásai kudarcba fulladtak. 1848. szeptember 1-jén Jelačić seregével átkelt a Dráván és benyomult a Magyar Királyság területére. Bár az 1848. szeptember 29-i pákozdai csatában vereséget szenvedett, a későbbiekben is kiemelkedő szerepet játszott a magyar forradalom és szabadságharc elleni katonai hadműveletekben. 1854-ben grófi rangra emelték, s egészen haláláig Horvátország, Dalmácia és Szlavónia bánja volt. Míg magyarellenes megnyilatkozásai miatt a magyar történelemben negatív a megítélése, addig Horvátországban a horvát nemzeti identitás, az önálló, független állami létre törekvés jelképe.

Gyarmati István (Budapest, 1950 –) diplomata, a politikatudomány doktora, a stratégiai tanulmányok kandidátusa. 1990 októberétől rendkívüli és meghatalmazott nagykövet Bécsben. 1992. szeptember 1-jei hatállyal a Biztonságpolitikai és Európai Együttműködési Főosztály főosztályvezetője. Jeszenszky Géza 1993. december 23-i hatállyal létrehozta az EBEÉ 1994. évi Csúcstalálkozójának Végrehajtó Titkárságát, melynek vezetője Gyarmati István lett. A Honvédelmi Minisztérium helyettes államtitkára, a külügyminiszter biztonságpolitikai főtanácsadója volt. 1996 és 1999 között a New York-i EastWest Institute alelnöke.

Györke Sándor (1932–2012) a Külügyminisztériumban a III. Területi Főosztály főosztályvezetője 1983 és 1985 között. A belgrádi Nagykövetség vezetője 1985-től 1990-ig, majd a moszkvai Nagykövetség vezetője 1989 és 1992 között.

Hajdu András a Külügyminisztérium Politikai Elemző és Tájékoztatási Főosztály vezetője 1989. június 30. és 1991. január 1. között.

Hajgató József a Külügyminisztérium Biztonságpolitikai és Leszerelési Főosztályának vezetője 1990. augusztus 1. – 1991. augusztus 15. között. 1991. augusztus 30-án kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré, majd októberben kihelyezték Londonba.

Hajósy Adrienne a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen szerzett geofizikus-mérnöki diplomát, majd az ELTE geofizikai tanszékén dolgozott. 1988-ban került kapcsolatba a dunai vízlépcső ügyével, 1991-től Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter tudományos főtanácsadója volt, dolgozott a környezetvédelmi tárcánál, szakértő volt az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságánál és 1996 óta az MTA Szigetközi Munkacsoportjának tudományos titkára.

Hargitai Zsuzsanna 1990. augusztus 1-től főosztályvezető-helyettes az Európai Együttműködési Főosztályon.

Hegedűs Gábor 1990. márciusban a Politikai Elemző és Tájékoztatási Főosztály főmunkatársa lett, szeptemberben áthelyezték Katona Tamás Titkárságára, majd októberben kinevezték osztályvezetővé és megbízták a Parlamenti Titkárság vezetői teendőinek ellátásával. 1992. február 1-jei hatállyal főosztályvezető lett. 1993. júliusban áthelyezték II. o. tanácsosként az V. Területi Főosztályra. 1993. július 15-i hatállyal felmentették a Parlamenti Titkárság vezetésére kapott megbízása alól. 1994. augusztusban áthelyezték a III. Területi Főosztályra, októberben kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré. 1995 januárjában kihelyezték Varsóba.

Hegedűs László 1991 novemberétől a belgrádi Nagykövetség I. osztályú titkára. Közszolgálati jogviszonya 1994. október 31-én megszűnt.

Heinz Fischer (Graz, 1938 –) 1983. május 24. és 1987. január 21. között osztrák tudományügyi miniszter, 1990. november 5. és 2002. december 20. között az osztrák parlament elnöke, 2004. július 8. és 2016. július 8. között osztrák köztársasági elnök.

Helmut Zilk (Bécs, 1927 – Bécs, 2008) osztrák szociáldemokrata politikus, 1984 és 1994 között Bécs polgármestere.

Herman János a Külügyminisztérium Sajtóosztályának helyettes vezetője 1989 és 1990 között, majd a Latin-Amerikai Országok Főosztályán főosztályvezető-helyettes 1990. július 1-ig. Ugyanekkortól a Külügyminisztérium szóvivője és áthelyezték a VII. Területi Főosztályról a Sajtófőosztályra. Helyettes államtitkár 1993 és 1994 között, ezt követően nagykövet Athénban, majd Cipruson.

Hieronymi Ottó (Budapest, 1938 –) közgazdász, a nemzetközi kapcsolatok professzora. 1970-től 1994-ig a Genfi Battelle Kutatóközpont vezető közgazdásza. 1989-ben a Svájci Szövetségi Kormány által a nemzetközi adósságkérdés kezelésére létrehozott szakértői csoport titkára lett. Antall József gazdasági tanácsadója 1990 májusa és 1993 decembere között. 1995-től 2006-ig a Webster Egyetem (Genf) Nemzetközi Kapcsolatok – Migrációs és Menekültügyi Tanulmányok programjának vezetője.

Hitti, Nassif Youssef (Tripoli, Libanon, 1952 –) a bejruti Amerikai Egyetemen szerzett politológus oklevelet, 1980-ban az Amerikai Egyesült Államokban doktorált. 1991 és 1999 között az Arab Liga főtitkárának a tanácsadója, 2000 és 2013 között az Arab Liga nagykövete az UNESCO-ban, 2020. január 21. és 2020. augusztus 3. között Libanon külügyminisztere volt.

Hódi Sándor (Nagyatód, 1943 –) pszichológus, író. 1990 és 1994 között a VMDK alelnöke, 1992 és 2000 között a Magyarok Világszövetsége elnökségének a tagja. 1994-ben a VMSZ alapítója, 1996-ig az elnökség, majd 1998-ig a választmány tagja volt.

Hodosy Imre (Magyarittabé, 1919 – Bácsfeketehegy, 1996) 1942-ben Kolozsváron szerzett teológiai oklevelet. 1982 és 1996 között a Jugoszláviai Református Keresztén Egyház harmadik püspöke volt.

Horváth Balázs (Budapest, 1942 – Veszprém, 2006) ügyvéd, politikus. 1988-ban alapító tagja a Magyar Demokrata Fórumnak (MDF), majd 1989-től 1990-ig annak Veszprém megyei elnöke. 1990 és 1993 között a párt országos elnökségének tagja. 1991-ben rövid ideig ügyvezető alelnök. 1990. május 23. és december 21. között az Antall-kormány első belügyminisztere. 1990. december 22-től 1992. január 23-ig határon túli magyar ügyekben felelős tárca nélküli miniszter, majd 1991 és 1993 között a sportirányításért, valamint az Országgyűlés és a kormány közötti kapcsolattartásért felelős tárca nélküli miniszter.

Howell, David Arthur Russel (London, 1936 –) Cambridge-ben szerzett közgazdász oklevelet. 1970 és 1974 között ifjúsági miniszter, 1970 és 1971 között a

- pénzügyminiszter lordbiztosa, 1971 és 1972-ben foglalkoztatásért felelős helyettes államtitkár, 1972-ben Észak-Írorszáért felelős helyettes államtitkár, majd 1972 és 1974 között Észak-Írorszáért felelős államtitkár. 1979 és 1981 között energetikai államtitkár, 1981 és 1983 között közlekedési miniszter volt. 1987 és 1997 között az Alsóház Külügyi Bizottságának elnöki tisztségét töltötte be.
- Hunkár Dénes 1990. augusztusban került a Külügyminisztériumba, a II. Területi Főosztály főosztályvezetőjeként; októbertől a bécsi Nagykövetség vezetője 1994. szeptemberig. 1995. február 28-án nyugdíjba vonult.
- Hurd, Douglas Richard, Westweel bárója (Marlborough, 1930 –) egyetemi tanulmányait Cambridge-ben végezte, 1951-től a brit titkosszolgálatnál dolgozott, 1974-től parlamenti képviselő volt. 1979 és 1983 között Európa-ügyi miniszter, 1984 és 1985 között az észak-írországi ügyek államtitkára, 1985 és 1989 között belügyminiszter, 1989 és 1995 között Nagy-Britannia külügyminisztere volt.
- Huszár János 1993. áprilistól tanácsosi rangban a Külügyminisztérium munkatársa a 4. Területi Főosztályon.
- Huzsvár József (Horgos, 1931 – Szabadka, 2016) 1957. június 29-én Szabadkán szentelték pappá, 1988 és 2007 között Nagybecskerek püspöke volt.
- Íjgyártó István (1963–) a Központi Statisztikai Hivatal Népeségkutató Intézetének tudományos munkatársa 1988–1990 között, majd kormányfőtanácsos volt 1990 és 1992 között a Miniszterelnöki Hivatalban. 1992-től a Határon Túli Magyarok Hivatala elemző főosztályának vezetője volt.
- Iliescu, Ion (Oltenița, 1930 –) gépészmérnöki tanulmányait Bukarestben és Moszkvában végezte. 1965-ben a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, 1971-től fokozatosan háttérbe szorult. 1989-ben vezető szerepet játszott Nicolae Ceaușescu román diktátor megbuktatásában. 1990. május 20. és 1996. november 29., illetve 2000. december 20. és 2004. december 20. között Románia köztársasági elnöke volt.
- Izetbegović, Alija (Šamac, 1925 – Szarajevó, 2003) gimnáziumi tanulmányait Szarajevóban végezte. A második világháború alatt az Ifjú Muzulmánok szervezet tagja volt. 1946-ban a kommunista hatóságok hároméves börtönbüntetésre ítélték. Szabadulása után a Szarajevói Egyetemen szerzett jogi oklevelet. 1970-ben adta ki az *Islám deklaráció* című írását, melyben az iszlám vallás, az állam és a társadalmi viszonyokat elemezte. A kommunista vezetés a tanulmányt betiltotta. 1980-ban *Az iszlám Kelet és Nyugat* címmel közölt művészettörténeti kérdéseket vizsgáló tanulmányt. 1983-ban koncepciós perben muszlim nacionalizmus vádjával Szarajevóban 14 év börtönbüntetésre ítélték, amit a következő évben 12 évre mérsékeltek. 1988-ban kegyelemmel szabadult. 1990-ben a Demokratikus Akciópárt (Stranka Demokratske Akcije) alapítója, majd 1990 és 1996 között

Bosznia-Hercegovina első elnöke, 1996 és 2000 között Bosznia-Hercegovina elnökségének a tagja volt.

Jakšić, Branimir (Zágráb, 1946 –) Zágrábban szerzett orvosi oklevelet, Franjo Tuđman köztársasági elnök tanácsadója, majd később a gyógykezelését felügyelő orvosi testület elnöke volt.

Janša, Janez (Ljubljana/Laibach, 1958 –) 1982-ben a Ljubljana-i Egyetem Társadalomtudományi karán szerzett oklevelet, majd a Szlovén Szocialista Köztársaság védelmi minisztériumában volt gyakornok. 1983-ban publikálta a *Mladina* független ifjúsági folyóiratban az első ellenzéki írásait. 1988-ban a *Mladina* három újságírójával együtt letartóztatták, majd hadbíróság elé állították. 1989-ben a Szlovén Demokratikus Unió egyik alapítója volt. 1990 és 1994 között szlovén honvédelmi miniszter, 2004. november 9. és 2008. november 21., illetve 2012. január 28. és 2013. február 27. között Szlovénia miniszterelnöke volt. 2020. március 2-től ismét az ország kormányfője.

Jarčević, Slobodan (Gornje Ravno, Bosznia-Hercegovina, 1942 –) a Belgrádi Egyetemen szerzett politológus oklevelet. 1970-től a JSZSZK Külügyminisztériumában dolgozott, Zambiában, Görögországban, Indiában, Romániában, Kuvaitban és a Szovjetunióban szolgált. 1990-től a Krajina-i Szerb Köztársaság külügyminisztere volt. Ezt a tisztséget annak 1995-ös felszámolása után egészen 1999-ig megtartotta. 1992 és 1994 között a Krajina-i Szerb Köztársaság elnökének, Milan Martićnak a tanácsadója volt.

Jaruzelski, Wojciech Witold (Kurów, 1923 – Varsó, 2014) a második világháború után katonai iskolákat végzett, 1947-ben belépett a Lengyel Munkáspártba. 1960 és 1965 között a Lengyel Hadsereg politikai főcsoportfőnöke, majd 1965 és 1968 között vezérkari főnöke volt, 1964-től a Központi Bizottság tagja, 1981-től 1989-ig Lengyelország miniszterelnöke, 1989. július 19-e és 1990. december 22-e között Lengyelország elnöke volt. Nevéhez fűződik az 1981-es hadiállapot kihirdetése.

Jazov, Dimitrij Timofejevics oroszul: Дмитрий Тимофеевич Язов (Jazovo, 1924 – Moszkva, 2020) a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának a tagja, 1987 és 1990 között a Politikai Bizottság tagjelöltje, 1987 májusától 1990 augusztusáig szovjet honvédelmi miniszter, a Szovjetunió (utolsó) marsallja volt. 1991 januárjában a litván függetlenségi mozgalommal szembeni erőszakos, tizennégy civil halálát okozó katonai beavatkozás miatt Litvániában távollétében 10 év börtönbüntetésre ítélték. 1991 augusztusában a Mihail Gorbacsov elleni puccs egyik résztvevője volt.

Jelcin, Borisz Nyikolajevics oroszul: Борис Николаевич Ельцин (Butka, 1931 – Moszkva, 2007) 1955-ben szerzett építőmérnöki diplomát. 1961-től a Szovjetunió Kommunista Pártjának a tagja, 1984-től a Legfelsőbb Tanács Elnöke, 1985-től

a Központi Bizottság tagja, a moszkvai pártbizottság első titkára volt. 1987 novemberében leváltották a moszkvai vezetés éléről. 1990. július 12-én az SZKP XXVIII. kongresszusán kilépett a pártból, 1991. június 12. és 1999. december 31. között az Oroszországi Föderáció első elnöke volt.

Jeszenszky Géza (Budapest, 1941 –) történész, egyetemi tanár, politikus, diplomata. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem–angol szakán végzett 1966-ban, majd 1973-tól ösztöndíjas aspiráns a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében. 1984-től Fulbright-ösztöndíjasként tanított a Kalifornia Egyetemen, Santa Barbarában. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) alapító tagja, 1989 őszétől az MDF Külügyi Bizottságának a vezetője. 1990. május 23. és 1994. július 14. között külügyminiszter.

Johnson, Ralph R. (Virginia, 1943 –) a Seattle-i, majd a Columbia Egyetemen szerzett oklevelet. 1969-től az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumában dolgozott. 1969 és 1971 között Guyanában, 1973 és 1976 között Lengyelországban, 1977 és 1979 között Bolíviában szolgált. Ezt követően a Gazdasági és Üzleti Ügyek Irodájában (1979–1983 és 1986–1989), majd az Amerikai Egyesült Államok kétoldalú ügyekért felelős kereskedelmi képviselőjeként Japánban, valamint Kelet- és Nyugat-Európában (1983–1985) és az Európai Irodában dolgozott. 1985 és 1986, illetve 1991 és 1993 között a kanadai ügyekért volt felelős. Ezzel párhuzamosan a Kelet- és Közép-Európával, valamint a Balkánnal, köztük a volt Jugoszláviával kapcsolatos politika ügyek felügyeletével foglalkozott. 1996 és 1999 között az Amerikai Egyesült Államok szlovákiai nagykövete volt.

Joó Rudolf (Miskolc, 1946 – Párizs, 2002) diplomata, politológus. 1991-ben a Honvédelmi Minisztérium nemzetközi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára, majd 1993-tól közigazgatási államtitkára lett. 1998 és 2000 között a Külügyminisztériumban a multilaterális diplomáciáért és a biztonságpolitikáért felelős helyettes államtitkár. 2000 és 2001 között rendkívüli és meghatalmazott nagykövetként a genfi magyar ENSZ-képviselőt vezette, majd az UNESCO Emberi Jogok és Demokrácia Igazgatóság vezetője.

Jovanović, Vladislav (Žitin Potok, 1933 –) Belgrádban szerzett jogi oklevelet. 1951-től a jugoszláv Külügyminisztériumban dolgozott. Szolgált Brüsszelben, Ankarában, Londonban. 1985 és 1989 között a JSZSZK ankarai nagykövete, 1991. július 31. és 1992. július 14., majd 1992. szeptember 30. és 1993. március 4. között szerb külügyminiszter, 1993. március 4. és 1995. augusztus 15. között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság külügyminisztere volt.

Jović, Borislav (Nikšić, 1928 – Belgrád, 2021) Belgrádban a Közgazdasági Egyetemen szerzett oklevelet, 1965-ben doktorált. 1975 és 1979 között Jugoszlávia olaszországi nagykövete, 1983-tól a Szerb Szocialista Köztársaság Képviselőházának alelnöke,

- 1988 és 1989 között annak elnöke. 1989. május 15. és 1990. május 15. között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság Elnökségének az alelnöke, majd 1990. május 15. és 1991. május 15. között annak elnöke volt. 1991. május 24. és 1992. október 24. között a Szerb Szocialista Párt elnöki funkcióját is betöltötte.
- Jović, Mirko (Zimony, 1959 –) Belgrádban szerzett közgazdász oklevelet. 1990-ben alapította meg Vuk Drašković-tal a Szerb Népi Megújodást. A délszláv háborúban Erős Dusán (Dušan Silni) szabadcsapatával részt vett a horvátországi és a boszniai harcokban. A hágai Nemzetközi Bíróság 2002 és 2003 között vizsgálta háborús szerepét, de vádat nem emeltek ellene.
- Józsa László (Szabadka, 1957 –) jogi oklevelet az Újvidéki Egyetemen szerzett. 1992 és 1996 között a VMDK szövetségi parlamenti képviselője, 1992 szeptembere és 1993 áprilisa között a Panić-kormány Emberjogi és Kisebbségügyi Minisztériumának államtitkára. A Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) alapító tagja, 1996 és 2002 között alelnöke, 2000 és 2002 között az Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács elnöke, 2002–2010-ig a Magyar Nemzeti Tanács elnöke volt.
- Juppé, Alain (Mont-de Marsan, 1945 –) Jacques Chirac bizalmasa, 1993. március 31. és 1995. május 11. között francia külügyminiszter, 1995. május 17. és 1997. június 2. között Franciaország miniszterelnöke, 2006. október 13. és 2019. március 7. között Bordeaux polgármestere volt.
- Kádár Béla (Pécs, 1934 –) 1990. május 23. és 1994. július 14. között a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok minisztere volt.
- Kadijević, Veljko (Glavina Donja, Horvátország, 1925 – Moszkva, 2014) a horvát–szerb vegyes családban született. Kadijević 1943-ban csatlakozott a jugoszláv kommunista partizánokhoz. A háború után a Jugoszláv Néphadsereg katonai főiskoláját végezte el, majd honvédelmi tanulmányait az Amerikai Egyesült Államokban folytatta. 1988. május 15. és 1992. január 8. között a jugoszláv honvédelmi miniszter volt. Horvátországban 1992-ben először Bjelováron, 2002-ben Valkóváron (Vukovar), 2006-ban Eszéken civil személyek ellen elkövetett háborús bűncselekmények vádjával emeltek ellene vádat. 2001-ben, közvetlenül a Hágai Nemzetközi Bíróság idézésének a kézbesítése előtt Moszkvába menekült. Oroszország haláláig nem adta ki.
- Kajdi József (Budapest, 1958 –) a Miniszterelnöki Hivatal vezetője, közigazgatási államtitkára 1990. május 29. és 1994. július 15. között.
- Kálnoki Kiss Sándor (Debrecen, 1937 –) a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium helyettes államtitkára 1990. június 6. és 1993. július 31. között.
- Kamarić, Zlatko (Eszék, 1956 –) Egyetemi tanulmányait Zágrábban végezte. 1990-ben a Horvát Demokratikus Közösség színeiben nyerte el Eszék polgármesteri tisztségét, amelynek élén az 1992 és 1993 megszakítást leszámítva 2005-ig állt. 2009 és 2011 között Horvátország koszovói, 2011-től macedóniai nagykövete.

- Kambovski, Vlado (Bitola, Macedónia, 1948 –) 1980-ban védte meg jogi nagydoktorátusát, 1989 és 1992 között a Jugoszlávia Szocialista Szövetségi Köztársaság Szövetségi Végrehajtó Tanácsának a tagja volt. Ante Marković jugoszláv kormányában 1989 és 1991 között igazságügyi miniszter volt.
- Kandžija, Vinko (Bristivici, Trogir szigete, 1944 –) 1971-ben a Rijekai/Fiumei Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet, 1990-ben ott doktorált. 1991-ben a Horvát Köztársaság elnökének külpolitikai tanácsadója, külügyminiszter-helyettes, 1993-tól a Horvát Köztársaság algériai rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, 1996 és 2000 között a Fiumei Egyetem Közgazdasági Karának a dékánja volt.
- Karadžević, Aleksandar (London, 1945 –) II. Péter jugoszláv király és Aleksandra görög–dán hercegnő fia, jugoszláv trónörökös. Katonai tanulmányait az Amerikai Egyesült Államokban, Skóciában és Angliában folytatta. 1966 és 1972 között a brit hadseregben szolgált, majd üzleti pályára lépett. 1991-ben, 1992-ben, 1995-ben és 2000-ben látogatott el Szerbiába. 1999-ben tevékenyen támogatta Slobodan Milošević ellenzékét, ugyanazon év novemberében Budapesten szervezett összellenzéki találkozót. 2001-től családjával Belgrádban él.
- Karadžić, Radovan (Petnjica, 1945 –) a Szarajevói Orvosi Egyetemen szerzett pszichiáter végzettséget. Bűnözőknek állított ki hamis orvosi és pszichológiai értékeléseket, ezért 1985-ben csalás és sikkasztás vádjával háromévnnyi börtönbüntetésre ítélték, amiből 11 hónapot töltött le. 1989-ben a bosznia-hercegovinai Szerb Demokrata Párt alapító tagja volt. 1992. április 7. és 1996. július 19. között a (bosznia-hercegovinai) Szerb Köztársaság elnöke. A hágai Nemzetközi Bíróság 1995 júliusában a srebrenicai mészárlások miatt vádat emelt ellene. 13 évnyi rejtőzködés után a belgrádi hatóságok 2008. július 31-én kiadták Hágának. 2016. március 24-én a Nemzetközi Törvényszék első fokon 40 év börtönbüntetésre ítélte a srebrenicai népirtásért. 2019. március 20-án az ENSZ hágai nemzetközi törvényszéki mechanizmusa jogerősen életfogytiglani börtönbüntetéssel sújtotta.
- Karadžić, Vuk Stefanović (Tršić, 1787 – Bécs, 1864) szerb filológus, nyelvész, folklórkutató, a modern szerb nyelv helyesírásának és mai cirill írásának a megalkotója, megalapozója volt.
- Karakačanov, Krasimir bolgárul Красимир Дончев Каракачанов (Ruse, 1965 –) történész, a macedónkérdés szakértője. Az államszocializmusban a bolgár állambiztonság informátoraként a macedón nacionalizmusról jelentett. 2014 és 2017 között a bolgár parlament alelnöke, 2017. május 4-től bolgár honvédelmi miniszter.
- Karamarko, Tomislav (Zára, 1959 –) a Zágrábi Egyetemen jogot hallgatott, végül történelemből szerzett oklevelet. A rendszerváltoztatás előtt a jugoszláv titkosszolgálat, az UDBA munkatársa volt. 1991 és 1992 között előbb Josip Manolić miniszterelnök, 1992 és 1993 között Stjepan Mesićnek, a Szábor elnökének a kabinetfőnöke volt.

1993 és 1996 között Zágráb rendőrfőnöke, 1996 és 1998 között belügyminiszter-helyettes. 2000 és 2002 között a Horvát Hírszerzés, 2004 és 2006 között a Kémelhárítás, 2006 és 2008 között a Biztonsági Hírszerző Iroda (Sigurnosno-obveštajna agencija, SOA) vezetője, 2008 és 2011 között belügyminiszter, 2016. január 22. és 2016. június 15. között horvát miniszterelnök-helyettes volt.

Kasza József (Szabadka, 1954 – Szabadka, 2016) 1979-ben szerezte meg a közgazdász végzettséget. 1989 májusa és 2001 januárja között Szabadka polgármestere, 1990 és 2003 között szerb parlamenti képviselő. Slobodan Milošević bukása után, 2000 és 2003 között szerb miniszterelnök-helyettes volt. A többpártrendszerben először a Reformerők nevű pártba lépett be, 1992-ben átigazolt a VMDK-ba, majd a VMDK első szakadása után, 1994-ben a Vajdasági Magyar Szövetségbe. Csubela Ferenc halála után, 1995-ben megválasztották a párt elnökévé. 2005-ben a magyarellenes atrocitási hullám során házára kézigránátot dobtak. Tisztségétől 2007-ben vonult vissza. 2010 februárjában, miután bírálta, hogy pártja szembefordult az akkor kormányzó Demokrata Párttal, kizárták a VMSZ-ből.

Katona Tamás (Budapest, 1932 – Budapest, 2013) 1990. május 24. – 1992. június 20. között a Külügyminisztérium politikai államtitkára volt.

Kelemen András (Budapest, 1940 –) orvos és politikus. A Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapítója. 1988–1989-ben az MDF Országos Választmányának a tagja. 1990. május 3-tól államtitkári kinevezéséig a szociális, egészségügyi és családvédelmi állandó bizottság tagja. 1990. május 24-től 1992. június 19-ig a Népjóléti Minisztérium politikai államtitkára. 1992. június 19. és 1994. július 15. között a Külügyminisztérium politikai államtitkára.

Keleti György (Losonc, 1946 –) 1989 és 1992 között a Honvédelmi Minisztérium szóvivője, 1994 és 1998 között honvédelmi miniszter.

Keresztes K. Sándor (Kolozsvár, 1944 –) 1990. május 23-tól környezetvédelmi és vízgazdálkodási, 1990. szeptember 15-től hatásköri átszervezés folytán környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter volt 1993. február 22-ig.

Keresztes Sándor az Apostoli Szentékhez és a Szuverén Máltai Lovagrendhez akkreditált nagykövet 1990–1994 között.

Keresztesi Péter 1987 szeptemberében került a Külügyminisztériumba előadóként a Protokoll Főosztályra, decemberben segédattasé lett. 1990. januárban attasé lett az I. Területi Főosztályon. 1991 júniusában III. o. titkár lett a II. Területi Főosztályon, illetve a bécsi Nagykövetségre került. 1993. májusban előléptették, II. o. titkár lett. 1995. augusztusban berendelték a Központba.

Kéry György 1987 és 1991 között II. o. tanácsos Ankarában. 1991 és 1992 között a Politikai Elemző és Tájékoztató Főosztály főosztályvezető-helyettese, majd 1992. február 1-től a főosztály főosztályvezetője, valamint rangadományozásban részesült,

- I. o. tanácsos lett. 1994 októberében rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1995-ben szeptemberében rendkívüli és meghatalmazott nagykövet lett, megbízták Magyarországon ankarai nagykövetségének vezetésével.
- Kinkel, Klaus (Metzingen, 1936 – Sankt Augustin, 2019) német szabaddemokrata politikus, 1979. január 1. és 1982. december 26. között a Német Szövetségi Hírszerzés (Bundesnachrichtendienst, DBN) elnöke, 1991. január 18. és 1992. május 18. között német igazságügyi miniszter, 1992. május 18. és 1998. október 26. között német külügyminiszter. 1993. január 21. és 1998. október 26. között Németország alkancellárja volt.
- Király Miklós (1960–) jogász, egyetemi docens. 1990 és 1992 között Mádl Ferenc tárca nélküli miniszter kabinetfőnöke.
- Kiss Ernő (Temesvár, 1799 – Arad, 1849) magyar nemesi családból származott, katonai pályafutását a bécsi Theresianum elvégzése után 1818-ban a császári hadseregben kezdte. 1845-ben a 2. (Hannover) huszárezred parancsoka volt. 1848-ban ezredével Nagyikindán állomásozott, az ő nevéhez fűződik a perlaszi szerb tábor szeptember 2-i bevétele. A pákozdi csata előtt Batthyány Lajos őt akarta a magyar főszereg vezetésével megbízni. 1848. december 12-én honvéd altábornaggyá nevezték ki, majd a szabadságharc végéig több alkalommal is helyettesítette a hadügyminisztert.
- Kiss Gulya (1954–) 1990 áprilisától az FKgP országos főtitkára. 1990 decembere és 1991 júniusa között az FkGP alelnöke volt. 1990. május 23. és 1991. január között tárcanélküli miniszterként a kárpótlási folyamatokat koordinálta, majd 1993. december 12-ig munkaügyi miniszter volt.
- Kiss Gy. Csaba (1945–) Széchenyi-díjas irodalomtörténész, címzetes egyetemi tanár, az MTA doktora. 1974 és 1980 között a *Nagyvilág* című lap rovatvezetője, 1988-tól 1992-ig a *Hitel* munkatársa. 1987-ben a Magyar Demokrata Fórum (MDF) egyik alapító tagja. 1988 és 1989 között az ideiglenes elnökség, 1990 júniusa és decembere között az elnökség, 1993-ig a választmány tagja. 1993-ban kilépett a pártból. Az ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszékének címzetes egyetemi tanára.
- Kiss Tibor 1989 augusztusától II. o. tanácsos, majd 1991 márciusától I. o. tanácsos a brüsszeli magyar Nagykövetségen, illetve a Nagykövetség első beosztottja. 1992. szeptember 16-ai hatállyal az Európai Közösségek Főosztályának (majd Európai Integrációs Főosztály) főosztályvezetője lett 1994. november 30-ig, majd decemberben áthelyezték a II. Területi Főosztályra.
- Kissinger, Henry Alfred (Fürt, Németország, 1923 –) zsidó származása miatt a családja 1938-ban az Amerikai Egyesült Államokba emigrált. 1943-ban az amerikai hadsereg belső elhárításánál szolgált, 1950-ben a Harvard Egyetemen diplomázott, 1954-ben ugyanott doktorált. 1969. január 20. és 1975. november 3. között az

- Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági tanácsadója, 1973. szeptember 22. és 1977. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt.
- Klepsch, Egon (Bodenbach/Děčín, Csehország, 1930 – Koblenz, 2010) 1954-ben szerzett doktori fokozatot, 1959 és 1965 között a Bundeswehrben Nemzetközi kapcsolatok kurzus témájában adott elő. 1965 és 1980 között német szövetségi képviselő, 1973-tól az Európai Parlament tagja. 1979-ben az Európai Néppárt frakcióvezetője, 1992 és 1994 között az Európai Parlament elnöke volt.
- Kljuić, Stjepan (Szarajevó, 1939 –) boszniai horvát újságíró, író, a Szarajevói Egyetemen szerzett oklevelet, 1990 és 1992 között a Horvát Demokratikus Közösség (HDZ) boszniai elnöke, 1992 és 1996 között Bosznia-Hercegovina elnökségének a horvát tagja.
- Kljusev, Nikola (Štip, 1927 – Szkopje, 2008) Belgrádban szerzett közgazdász oklevelet, ott is doktorált. A Szkopjei Egyetem Közgazdasági Karának a tanára és dékánja, 1988-tól a Macedón Tudományos Akadémia tagja, 1991. január 27. és 1992. augusztus 17. között Macedónia miniszterelnöke, 1998 és 2000 között Macedónia honvédelmi minisztere volt.
- Kocsis Kálmán ezredes, a Magyar Köztársaság Információs Hivatala megbízott igazgatója.
- Kodolányi Gyula (Budapest, 1942 –) 1990 májusától Antall József miniszterelnök külpolitikai főtanácsadója, 1990. november 6-tól címzetes államtitkár. A Miniszterelnöki Tanácsadó Testület vezetője annak megszűnéséig, 1992 szeptemberéig.
- Kohl, Helmut Josef Michael (Ludwigschafen, 1930 – Oggersheim, 2017) 1956-ban a Heidelbergi Egyetemen szerzett oklevelet, ahol történelmet és államtudományokat hallgatott, két évvel később politikatudományokból doktorált. Politikai karrierje 1959-ben indult, 1967-ben a CDU országos elnökségének tagja lett. 1969 és 1976 között a Rajna-Pfalz tartomány miniszterelnöke, 1976-ban a CDU kancellárjelöltje volt. 1982. október 1. és 1998. október 27. között Németország kancellárja volt.
- Kolozsi Béla Ferenc 1992. szeptember 1-jei hatállyal a Külügyminisztérium Elemző és Tervező Főosztályának főosztályvezetője lett. 1993. július 15-i hatállyal a Parlamenti Titkárság vezetője lett. Közszolgálati jogviszonya 1995. augusztus 31-én közös megegyezéssel megszűnt.
- Komnenić, Milan (Pilatovci, 1940 – Belgrád, 2015) szerb író, költő, műfordító, a Belgrádi egyetemen szerzett oklevelet. A Szerb Megújódási Mozgalom egyik alapítója, 2000-ben az átmeneti kormány kultuszminisztere, 2007-től a Demokrata Párt tagja volt.
- Konrád György (Debrecen, 1933 – Budapest, 2019) Kossuth-díjas magyar író, eszéíró, szociológus, a kortárs magyar próza világszerte ismert alakja. Polgári származása miatt csak 1956-ban szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Karán magyar szakos oklevelet. A hetvenes években a demokratikus ellenzék egyik hangadó személyisége, 1990 és 1993 között a P.E.N. Club elnöke volt.

Kontić, Radoje (Nikšić, 1937 –) 1986 és 1989 között a Szövetségi Végrehajtó Tanács alelnöke, 1989 és 1991 között a Montenegrói Szocialista Köztársaság Végrehajtó Tanácsának az elnöke, 1993 és 1998 között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság miniszterelnöke volt.

Kontra Ferenc (Budapest, 1954 –) 1980 és 1985 között az iráni Nagykövetség konzulja, 1992-ig a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályának főosztályvezető-helyettese. 1992-ben II. o. tanácsosként Athénba helyezték.

Kostić, Branko (Rvaši, Montenegró, 1939 –) a közgazdasági egyetemet Belgrádban végezte, 1957-től a Jugoszláv Kommunista Szövetség tagja volt. 1989. március 17. és 1990. december 23. között a Montenegró Szocialista Köztársaság Elnökségének az elnöke, 1991. december 6. és 1992. június 15. között a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (csonka) Elnökségének ügyvezető elnöke volt. A szerb–montenegrói államközösség fenntartásának egyik támogatója.

Kostović, Ivica (Zágráb, 1943 –) 1967-ben a Zágrábi Egyetemen szerzett orvosi oklevelet, 1972-ben doktorált, posztdoktori képzését a John Hopkins Egyetemen végezte. 1975 és 1976 között a Harvard Egyetem vendégtanára, majd a Yale Egyetem tanácsadója volt. 1991 és 1995 között a Horvát Köztársaság Tisztiorvosi Szolgáltatának vezérigazgató-helyettese, 1992 és 1993 között a Zágrábi Egyetem Orvostudományi Karának a dékánja, 1993 és 1998 között horvát miniszterelnök-helyettes, 1998-ban a köztársasági elnök hivatalvezetője. 2001 és 2003 között a Horvát Szábor képviselője, 2006-tól a Horvát Tudományos Akadémia tagja.

Koštunica, Vojislav (Belgrád, 1944 –) 1974-ben Belgrádban a jogtudományok doktora lett, azonban az egyetemi katedrát még abban az évben kénytelen volt elhagyni, mert csatlakozott azokhoz a jogtudósokhoz, akik bírálták az 1974-es szövetségi alkotmányt. 1974-től a belgrádi Társadalomtudományi Intézet munkatársa, 1984-től a Filozófia és Társadalomelméleti Intézet munkatársa volt. 1989-ben a Demokrata Párt egyik alapítója, 1990 és 1997 között szerb parlamenti képviselő volt. 1992-ben kilépett a Demokrata Pártból és megalapította a Szerb Demokrata Pártot. 2000 szeptemberében a szövetségi elnökválasztáson legyőzte Slobodan Miloševićet. 2000. október 7. és 2003. március 7. között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnöke, 2004. március 3. és 2008. július 7. között szerb miniszterelnök volt.

Košutić, Budimir (Szerb Ittabé, 1941 –) 1964-ben Belgrádban szerzett jogi oklevelet, 1973-ban ott doktorált. 1991. július 31. és 1991. december 23. között a szerb kormány miniszterelnök-helyettese volt.

- Kovács János II. o. titkár a római magyar Nagykövetségen 1986. februártól, a Nagykövetség belpolitikai ügyekért felelős referense. 1991. márciustól már I. o. titkár. 1992. júliusban berendelték a Központba.
- Kovács Oszkár (Becserek, 1937 – Belgrád, 2021) a belgrádi Közgazdaságtudományi Egyetemet 1960-ban végezte el, ott doktorált 1971-ben. 1972-től a Belgrádi Egyetem tanára, 1983 és 1985 között a Közgazdaságtudományi Kar dékánja volt. 1986 és 1989 között a JSZSZK Végrehajtó Bizottságának a tagja, 1992-ben a Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság miniszterelnök-helyette volt. A Milošević-féle Szerb Szocialista Párt befolyásos politikusaként a diktátor bukása után annak a „népörségnek” volt a tagja, amelyik igyekezett Milošević hágai kiadatását megakadályozni.
- Kozirjev, Andrej oroszul: Андрей Влади́мирович Козырев (Brüsszel, 1951 –) 1974-ben a Moszkvai Állami Egyetem diplomataképzőjében szerzett oklevelet. 1974-től a szovjet Külügyminisztériumban dolgozott. 1990 és 1996 között Oroszország külügyminisztere volt.
- Kozma Huba (Budapest, 1943 –) tanár, újságíró, politikus, muzeológus, a Magyar Demokrata Fórum egyik alapítója, 1991-ig az országos elnökség tagja. 1990 és 1994 között országgyűlési képviselő.
- Körmendy István 1987. augusztus 15. és 1989. május 1. között a Külügyminisztérium Tervező és Elemző Főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd az Európai Együttműködési Főosztály vezetője 1990. augusztus 1. – 1991. július 31. között. 1991. januárban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré. 1991. augusztus 1-től 1992. január 15-ig az Európai Integrációs Főosztály főosztályvezetője, ezt követően a Biztonságpolitikai és Leszerelési Főosztály főosztályvezetője 1992. október 1-ig. 1994. június 1-től a Politikai Tervezés és Parlamenti Kapcsolatok Főosztályán belül a Politikai Tervezés Osztály osztályvezetője.
- Körömi Judit 1991. januárban került a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályára mint főelőadó. 1992 márciusában áthelyezték az Európai Együttműködés Főosztályára, attasé lett. 1993. augusztusban kihelyezték Prágába. 1995 márciusában előléptették, III. o. titkár lett, majd októberben II. o. titkárként berendelték Prágából a Központba.
- Kramarić, Zlatko (Eszék, 1956 –) 1978-ban a Zágrábi Egyetemen horvát nyelv és irodalom, illetve filozófia oklevelet szerzett. 1985-ben doktorált. 1978 és 2008 között az Eszéki Egyetem tanára, 1990 májusa és 2005 májusa között Eszék polgármestere volt. 1993-tól a Horvát Szociálliberális Párt (Hrvatska socijalno-liberalna stranka HSLS) befolyásos politikusa. 2009 és 2011 között Horvátország koszovói nagykövete, 2011-től Horvátország macedóniai nagykövete.

Kravcsuk, Leonyid Makarovics ukránul: Леонід Макарович Кравчук (Velki Zsitin, 1934 –) 1958-tól az Ukrán Kommunista Párt tagja volt. 1990. július 23-án az ún. Ukrán Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának elnökeként a köztársaság névleges államfője volt. Az 1991. augusztus 12–21-i puccskísérlet után kilépet a Kommunista Pártból. 1991. augusztus 24. és 1994. július 19. között Ukrajna első elnöke volt. Kristóf Lázár főmunkatársként 1990 áprilisában került a Külügyminisztérium II. Területi Főosztályának az állományába, 1990 decemberétől II. osztályú tanácsos volt a IV. Területi Főosztályon. Az 1991. évre benyújtott pályázata alapján kihelyezésre került Belgrádba kultúrattasának.

Krstić, Svetilsav 1992 és 1993 között volt a vajdasági parlament elnöke.

Kučan, Milan (Križevci/Tótkeresztúr, 1941 –) a Ljubljana/Laibachi Egyetemen szerzett jogi oklevelet. 1968-ban a Szlovén Ifjúsági Szervezet elnöke és a Szlovén Szocialista Szövetség titkára lett. 1978-tól a szlovén parlament elnöke, 1982-től a Szlovén Kommunista Szövetség képviselője a JKSZ Központi Bizottságában, 1986-tól a Szlovén Kommunista Szövetség vezetője. 1990. január 23-án ő vezette a JKSZ 14. kongresszusáról kivonuló szlovén delegációt. 1990. május 10. és 1991. december 23. között a Szlovén Szocialista Köztársaság elnökségének az elnöke, 1991. december 23. és 2002. december 22. között a Szlovén Köztársaság elnöke volt.

Kučar, Savka Dabčević (Korčula, 1923 – Zágráb, 2008) 1943-ban beállt a partizánok közé, 1944 és 1945-ben a Sínai-félszigeten lévő El Shatt menekülttáborban élt. 1946-ban Leningrádba ment tanulni, 1948-ban a Tito–Sztálin-szakítás után visszatért Zágrádba. A Zágrábi Egyetemen 1949-ben szerzett közgazdász oklevelet, majd ott is doktorált. 1954-től a Zágrábi Egyetem docense, 1960-tól annak rendes egyetemi tanára volt. 1967 májusa és 1969 májusa között a Horvát Szocialista Köztársaság Végrehajtó Bizottságának az elnöke (horvát miniszterelnök), 1969 és 1971 között a Horvát Kommunista Szövetség Központi Bizottságának az elnöke volt. 1971-ben a Horvát Tavaszban játszott szerepe miatt leváltották, majd kizárták a pártból. 1990-ben a Horvát Néppárt egyik alapítója, 1992 és 1995 között a Horvát Szábor képviselője volt.

Kudlik Gábor (Szabadka, 1952 – Szabadka, 2014) a VMDK önkormányzati képviselője és elnökségi tagja 1992–1996, a Vajdasági Magyar Demokrata Párt (VMDP) és a Vox Humana elnökségi tagja volt 1997–2000 között.

Kulin Ferenc (Pomáz, 1943 –) Széchenyi- és József Attila-díjas magyar kritikus, irodalomtörténész, publicista, egyetemi tanár, országgyűlési képviselő. 1971–1973 között az *Irodalomtörténet* című folyóirat segédszerkesztője, 1973-tól 1975-ig az ELTE BTK-n megjelentetett *Jelenlét* című lap felelős szerkesztője, majd öt éven keresztül, 1980-ig a *Mozgó Világ* főszerkesztő-helyettese és rovatvezetője, majd

1981 és 1983 között annak főszerkesztője. 1970–1988 között a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) tagja, majd csatlakozott a Magyar Demokrata Fórumhoz (MDF), és 1989-ben az MDF politikai alelnöke lett. 1990–1993 között a kulturális, oktatási, tudományos, sport-, tv- és sajtóbizottság elnöke. 1990. november 5-től az MDF-frakció elnökségi tagja, 1993 decemberében az MDF frakcióvezetőjévé választották. A Liberális Fórum Alapítvány alapító tagja. 1994. májustól az MDF nyilvánosságpolitikáért felelős alelnöke. 1996-ban kilépett az MDF-ből, a Magyar Demokrata Néppárt alapító tagja. 1996. április 16-tól az oktatási, tudományos, ifjúsági és sport állandó bizottság, ezen belül az Európai Unióhoz való csatlakozással foglalkozó albizottság tagja. 1970 és 2007 között az ELTE BTK irodalomtörténeti tanszékének főállású, majd 1989-től szerződéses oktatója. 1999-től a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának Újkori Magyar Irodalom Tanszékének tanszékvezető docense, 2005-től 2008-ig dékánja.

Kupa Mihály (Budapest, 1941 –) pénzügyminiszter volt 1990. december 20. és 1993. február 11. között.

Lábod László 1994. július 19-én Entz Géza utóda lett a Határon Túli Magyarok Hivatalának (HTMH) elnöki székében, 1997-ig töltötte be a posztot, címzetes államtitkár.

Lake, William Anthony Kirsopp (New York, 1939 –) a Harvardon, majd Cambridge-ben folytatta tanulmányait, 1974-ben a Princeton Egyetemen nemzetközi kapcsolatokból szerzett doktori fokozatot. 1963 és 1965 között Dél-Vietnámban alkonzul, 1969–1970 között a Nixon-adminisztrációban a nemzetbiztonsági ügyekért felelős Henry Kissinger különleges segédje. 1969-ben Henry Kissingerrel együtt Párizsban titokban tárgyalt Észak-Vietnám képviselőivel. 1977. január 21. és 1981. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumában a politikai tervezésért felelős igazgatóság igazgatója volt, majd a nyolcvanas években egyetemi tanárként dolgozott. 1993. január 20. és 1997. március 14. között nemzetbiztonsági főtanácsadó, 1996-ban a CIA igazgatói posztjának a várományosa, 1998 és 2000 között a Fehér Ház különleges megbízottja volt. 2010 áprilisa és 2017 decembere között az UNICEF ügyvezető igazgatói posztját látta el.

Lalumière, Catherine (Rennes, 1935 –) jogi tanulmányait szülővárosában és Párizsban végezte. 1981 és 1983 között francia fogyasztóügyi miniszter volt, majd több fontos tisztséget töltött be. 1984 és 1986 között a francia Külügyminisztérium európai ügyekért felelős államtitkára, 1989 és 1994 között az Európai Tanács főtitkára, 1994 és 2004 között európai parlamenti képviselő volt.

Landsbergis, Vytautas (Kaunas, 1932 –) családja a második világháború alatt zsidókat mentett, édesanyja később megkapta a Világ Igaza izraeli állami kitüntetését. 1955-ben a Litván Zenekonzervatóriumban végzett, 1969-ben doktorált. 1978 és

- 1990 egyetemi tanár. 1988-ban csatlakozott a litván nemzeti függetlenségért küzdők Sajűdis mozgalmához. 1991 és 1992 között a Litván Legfelsőbb Tanács elnökeként szerepet játszott Litvánia függetlenségének helyreállításában. 1996 és 2000 között a litván parlament elnöke, 2004 és 2014 között az Európai Parlament képviselője volt.
- Láng József (1952–) 1991. áprilistól főelőadó a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályán, júniustól I. o. titkár, 1991. augusztusban kihelyezték Moszkvába, majd 1994. júniustól ugyanitt II. o. tanácsos.
- László Balázs (1944–) az Antall József vezette kormány általános szóvivője 1990. május 24. és 1991. szeptember 20. között, majd külpolitikai szóvivője 1992. december 1-jéig. 1993 és 1995 között New York-i főkonzul.
- Latin, Ivo (Svetičko Hrašće, 1929 – Karlovac/Károlyváros, 2002) a Zágrábi Egyetemen végzett jogot 1957-ben. 1978 és 1982 Zágráb polgármestere, 1984 és 1985 között a Horvát Szábor elnöke, 1986 és 1988 között a Horvát Szocialista Köztársaság elnökségének a tagja, 1988 és 1990 között a Horvát Szocialista Köztársaság elnöke volt.
- Lebeaupin, Alain (Párizs, 1945 –) Tanulmányait a római francia pápai szemináriumban végezte, ott is doktorált polgári jogból, 1975-ben szentelték pappá. 1979-től a Szent-szék diplomáciai szolgálatában állt. 1979 és 1982 között a Szent-szék ENSZ-hez akkreditált megfigyelőmissziójában, 1982 és 1985 között a Dominikai Köztársaság apostoli nunciátúrájában, majd 1985 és 1989 között a mozambiki apostoli küldöttségénél dolgozott. 1989 és 1998 között az ENSZ-ben a Szent-szék képviselőjét látta el. 1998-ben címzetes érsekké és ecuadori apostoli nunciussá nevezeték ki, II. János Pál 1999-ben szentelte püspökké.
- Lilić, Zoran (Brza Palanka, 1953 –) a Belgrádi Egyetemen szerzett gépészmérnöki diplomát. 1990-től a Szerb Szocialista Párt képviselője a szerb parlamentben, 1993. január 25. és 1993. június 29. között a Szerb Országgyűlés elnöke. 1993. június 25. és 1997. június 25. között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnöke, 1997 és 1999 között a szövetségi kormány alelnöke, 1999 és 2000 között Slobodan Milošević tanácsadója volt.
- Ljubijankić, Irfan (Bihać, 1952 – Cetingrad, Horvátország, 1995) 1977-ben a Belgrádi Egyetemen szerzett orvosi diplomát, majd sebészből tette le az orvosi szakvizsgát. Az SDA egyik alaptő tagja volt. 1994. június 23-án nevezték ki Bosznia-Hercegovina külügyminiszterévé. 1995. május 28-án Zágrábból Bihaćba tartó helikopterét a horvátországi szerbek lelőtték. A támadásban Ljubijankić életét veszítette.
- Lončar, Budimir (Zára, 1924 –) jugoszláv karrierdiplomata. Indonéziában, Németországban és az Amerikai Egyesült Államokban szolgált. 1987. december 31-től 1991. december 12-ig a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (utolsó) külügyminisztere volt.

- Lubbers, Rudolphus Franciscus Marie „Ruud” (Rotterdam, 1939 – Rotterdam, 2018) a Rotterdami Erasmus Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. 1964-től a Katolikus Néppárt tagja, 1973 és 1977 között holland gazdasági miniszter, 1982. november 4. és 1994. augusztus 22. között holland miniszterelnök, 2000 és 2005 között az ENSZ Menekültügyi főbiztosa volt.
- Mádl Ferenc (Bánd, 1931 – Budapest, 2011) az MTA és a tudománypolitika felügyeletéért felelős tárca nélküli miniszter 1990. május 23. és 1993. február 22. között. A Magyar Köztársaság elnöke 2000. augusztus 4. és 2005. augusztus 5. között.
- Majdak, Ivan (Donji Miholjac, 1941 – Zágráb, 2018) a Zágrábi Egyetem Állatorvosi Karán szerzett oklevelet, ott is doktorált. 1992 és 1995 között horvát mezőgazdasági, erdészeti és vízgazdálkodási miniszter, 1995-ben a miniszterelnök tanácsadója volt.
- Major, John (London, 1943 –) 16 évesen abbahagyta tanulmányait, majd munkába állt. A hatvanas évek elején levelező tagozaton szerzett banki képesítést. 1959-ben csatlakozott az Ifjú Konzervatívokhoz. 1989. október 26. és 1990. november 28. között az Egyesült Királyság pénzügyminisztere, 1990. november 28. és 1997. május 2. között miniszterelnöke volt.
- Makovecz Imre (Budapest, 1935 – Budapest, 2011) Kossuth és Ybl Miklós-díjas magyar építész, a magyar organikus építészet megteremtője.
- Maksić, Milivoje (Belgrád, 1928 – Belgrád, 2003) diplomata karrierjét 1949-ben kezdte meg. 1988 októbere és 1991 decembere között a Szövetségi Külügyi Titkárság (szövetségi Külügyminisztérium) vezetőjének a helyettese, 1991. december 12. és 1992. április 28. között a Szövetségi Külügyi Titkárság vezetője volt.
- Malešić, Matija (Plač, 1933 –) a jogot tanult, 1989-ben Maribor/Marburg an der Drau Városi Közgyűlésének az elnöke. 1990-ben a szlovén kormány végrehajtó tanácsának társadalmi tevékenységekért felelős alelnöke. 1992 és 1998 között a Szlovén Köztársaság zágrábi nagykövete volt.
- Maleski, Denko (Szkopje, 1946 –) a macedón himnusz írójának, Vlado Maleskinek a fia. 1977-ben Skopjében szerzett jogász oklevelet, 1981-ben Ljubljanában doktorált. 1985-ben a Szkopjei Egyetem Interdiszciplináris Tanulmányok és Újságíró Kar dékánja. 1990 és 1991-ben az Ohio állambeli Bowlin Green Egyetem vendégtanára volt. 1991 és 1993 között Macedónia külügyminisztere, 1993 és 1997 között ENSZ nagykövete. 1998 és 1999 között a Princeton Egyetem Woodrow Wilson Nemzetközi Tanulmányi Központjában volt programvezető.
- Mallett, Jean-Claude (Párizs, 1955 –) tanulmányait az École normale supérieure-ben végezte. 1986-tól a francia Külügyminisztérium jogi igazgatóságán dolgozott, 1989-ben a Belügyminisztérium nemzetközi kapcsolatokért felelős osztályát vezette. 1991-ben Pierre Joxe honvédelmi miniszter kabinetjében a nemzetközi és stratégiai

- ügyekért felelős tanácsadó, 1992 és 1998 között a Honvédelmi Minisztérium stratégiai ügyek igazgatója volt.
- Marcsók Vilma (Palánka, 1951 –) 1976-ban az Újvidéki Egyetem magyar tanszékén szerzett oklevelet. A VMDK, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság és a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség alapító tagja, a Bánsági Magyar Pedagógus Egyesület kezdeményezője, alapítója, annak első elnöke.
- Marinovich Endre (Budapest, 1940 –) 1987-től az athéni magyar Nagykövetség I. osztályú kereskedelmi titkára, majd 1991. május 15-től Antall József miniszterelnök kabinetfőnöke, a Kabinetiroda vezetője, 1993. december 12-ig (Antall József haláláig). Boross Péter miniszterelnök kabinetfőnöke 1993. december 13-tól 1994. július 15-ig, címzetes államtitkár.
- Marković, Ante (Konjic, Bosznia-Hercegovina, 1924 – Zágráb, 2001) a második világháborúban a partizán ellenállás tagja volt. 1954-ben Zágrábban szerzett mérnöki oklevelet. 1961 és 1984 között a Rade Končar jugoszláv elektronikai vállalat vezérigazgatója, 1982 és 1986 között a Horvát Szábor Végrehajtó Bizottságának az elnöke, 1986 és 1988 között a Horvát Szocialista Köztársaság Elnökségének az elnöke, 1989. március 16. 1991. december 20. között a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (utolsó) miniszterelnöke volt. Hatalomra kerülése után konszolidálta Jugoszlávia gazdasági nehézségeit és közeledett az Európai Közösségekhez. 1990-től a nacionalizmus előretörésével fokozatosan elszigetelődött. 1991. november 7-én a Jugoszláv Néphadsereg a horvát kormány épülete ellen intézett légitámadása során sikertelen merényletet követett el Ante Marković, illetve Franjo Tuđman horvát köztársasági elnök és Stjepan Mesić, a JSZSZK elnökségének elnöke ellen. Marković 1991. december 19-én mondott le.
- Marković, Zvonimir (Kučine, 1927 – 2018) egyetemi tanulmányait Fiumében végezte. 1949-ben a jugoszláv hatóságok 15 év szigorított börtönbüntetésre ítélték. 1960-ban szabadult, évekig munkanélküliként tengődött. A hatvanas évek második felében Zágrábban elvégezte a fogorvosi egyetemet. 1990-ben a HDZ színeiben parlamenti mandátumot szerzett. 1994. március 11-én a Horvát Köztársaság belgrádi kormányhivatalának vezetőjévé nevezték ki, majd a diplomáciai kapcsolatok felvétele után 1997. február 5-én formálisan a Horvát Köztársaság első belgrádi nagykövete volt.
- Martelli, Claudio (Gassate, 1943 –) filozófiából szerzett oklevelet, 1966-ban csatlakozott az Olasz Szocialista Párthoz. 1989. július 22. és 1992. június 28. között Olaszország miniszterelnök-helyettese, 1991. február 2. és 1993. február 10. között igazságügyi minisztere volt.
- Martens, Wilfried Achiel Emma (Sleidinge, 1936 – Lokeren, 2013) a jogi diploma megszerzése után a Leuveni Katolikus Egyetemen tanult filozófiát, majd a Harvard

- Egyetemen folytatott nemzetközi politológiai tanulmányokat. 1972 és 1979 között a flamand kereszténydemokraták pártjának az elnöke, 1974 és 1991 között a belga szövetségi parlament képviselője, 1991 és 1994 között annak szenátora. 1976-ban alapítója, majd elnöke az Európai Néppártnak. 1994 és 1999 között az Európai Parlament képviselője, 1979 és 1992 között kilenc belga kormány miniszterelnöke volt.
- Martić, Milan (Knin, 1954 –) a rendőrtiszti főiskolát Zágrábban végezte, a nyolcvanas években Knin rendőrpáncsnokává nevezték ki. Kulcsszerepet játszott a horvátországi szerbek lázadásában. 1990. december 18. és 1994. január 24. között a Krajainai Szerb Köztársaság belügyminisztere, 1994. január 26. és 1995. augusztus 7. között a Krajainai Szerb Köztársaság elnöke volt. 2007-ben a hágai Nemzetközi Bíróság háborús bűncselekmények vádjával 35 év börtönbüntetésre ítélte.
- Martinović, Juraj (Szarajevó, 1936 –) boszniai horvát irodalomtörténész, fordító, akadémikus. A Szarajevói Egyetemen szerzett irodalomtörténész oklevelet, Ljubljanában doktorált. 1963-tól a Szarajevói Egyetem tanára, 1983 és 1985 között a Bölcsészettudományi Kar dékánja, 1989 és 1991 között Szarajevó polgármestere volt.
- Martonyi János (Kolozsvár, 1944 –) Corvin-lánccal kitüntetett, Széchenyi-díjas diplomata, ügyvéd, egyetemi tanár. 1985 és 1989 között a Kereskedelmi Minisztérium osztályvezetője. A Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumának közgazgatási államtitkára 1990. június 6. és 1991. december 16. között, majd 1991 és 1994 között a Külügyminisztérium közgazgatási államtitkára. 1990-től 1991-ig az Állami Vagyonügynökség igazgatótanácsának alelnöke. 1998 és 2002, illetve 2010 és 2014 között külügyminiszter.
- Maslovarić, Dojčilo nemzetiségi ügyekért felelős szerb miniszterhelyettes.
- Masset, Jean-Pierre (Casablanca, 1936 –) Párizsban szerzett jogi végzettséget. 1963 és 1966 között Marokkóban, majd Moszkvában szolgált. 1971 és 1973 között Maurice Schumann francia külügyminiszter kabinetjének vezetőhelyettese, 1982 és 1985 között miniszteri tanácsos Moszkvában, 1989 és 1993 között Franciaország pakisztáni nagykövete, 1993 és 1994 között Lord Owen helyettese a volt Jugoszlávia-konferencián, 1994 és 1998 között Franciaország teheráni, 1998 és 2001 között dániai nagykövete volt.
- Mate, Dragutin (Csáktornya, 1963 –) horvát nemzetiségű szüleivel még gyermekkorában költözött Mariborba/Marburgba. Egyetemi tanulmányait a Ljubljanai Egyetemen folytatta. 1990-től a szlovén védelmi minisztériumban dolgozott, ahol előbb a polgári védelmi osztály vezetője, majd a kémelhárítási részleg munkatársa volt. 1992 és 1994 között a szlovén honvédelmi miniszter külpolitikai tanácsadója, 1996 és 2000 között Szlovénia szarajevói katonai attaséja, 2004. november 9. és 2008. november 24. között Szlovénia külügyminisztere volt.

- Matiša, Željko (Korpivački Breg, 1943 –) 1968-ban a Zágrábi Egyetem Bányászati, Földtani és Ásványolajmérnöki Karán szerzett oklevelet. 1992-ben ipari energetikai és hajógyártási miniszterhelyettes volt.
- Matók Miklós 1991 augusztusában mint főelőadó került a Külügyminisztérium VIII. Területi Főosztályára. 1991 novemberében I. o. titkárként került a római magyar Nagykövetségre.
- Matolcsy György (Budapest, 1955 –) 1990 májusától Antall József személyes gazdasági tanácsadója, a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára volt, egyben a Gazdaságpolitikai Titkárság vezetője és a Gazdasági Kabinet titkára.
- Megyeri Béla 1987. augusztusban a Külügyminisztérium Gazdaságpolitikai Főosztályára került főelőadóként. Ugyanebben az évben, októberben a varsói magyar főkonzulátusra helyezték, mint II. o. tanácsost. 1991-ben meghosszabbították varsói kiküldetését. 1993-ban berendelték a Központba.
- Meiszter Dávid 1990. július 1. és 1991. december 17. között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára volt.
- Melega Tibor a bécsi Nagykövetség tanácsosa 1992-ben. 1995. júliusban kinevezték rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré.
- Menczel Gábor 1990. szeptemberben, mint II. o. tanácsost Ottawából áthelyezték a New York-i magyar főkonzulátusra. 1992 szeptemberében, mint főtanácsost az I. Területi Főosztályról áthelyezték a Nemzetközi Szervezetek Főosztályra. 1995. február 1-jei hatállyal a Nemzetközi Szervezetek Főosztályán főosztályvezető-helyettes lett.
- Mesić, Stjepan (Orahovica, 1934 –) jogi végzettséget Zágrábban szerzett, 1964-ben belépett a Jugoszláv Kommunista Szövetségbe. 1967-ben Orahovica polgármestere, a Horvát Szábor képviselője volt. Az 1970-es években a „horvát tavasz” támogatója, ezért ellenséges propaganda vádjának a szításával egy év börtönbüntetésre ítélték. Az 1990-es első szabad választások után a Tuđman vezette HDZ színeiben 1990. május 30. és 1990. augusztus 24. között Horvátország első miniszterelnöke volt. A szerb ellenkezés dacára 1990. június 30. és 1991. december 6. között a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnökségének az (utolsó) elnöke. A délszláv háború kitörése után 1992 és 1994 között a Horvát Szábor elnöke. Leváltása után kilépett a HDZ-ből, amit Tuđman Bosznia-politikájával, a háborús privatizációval és háborús rablásokkal indokolt meg. 2000. február 18. és 2010. február 18. között a Horvát Köztársaság elnöke volt.
- Micotákisz, Konsztandínosz görögül: Κωνσταντίνος Μητσοτάκης (Halépa, 1918 – Athén, 2017) az Athéni Egyetemen szerzett jogi és közgazdász oklevelet. 1967-ben a katonai junta letartóztatta, majd Párizsba emigrált. 1977-ben tért vissza, majd az Új Demokrácia parlamenti képviselője volt. 1980–1981, majd 1992-ben Görögország

külgyminisztere, 1990. április 11. és 1993. október 13. között Görögország miniszterelnöke volt.

Mićunović, Dragoljub (Toplica, Kuršumlja környéke 1930 –) a második világháború után a Goli otok koncentrációs táborba zárták. 1954-ben a Belgrádi Egyetemen szerzett filozófia szakos oklevelet. 1968-ban a belgrádi diáktüntetések egyik szervezője, 1989-ben a Demokrata Párt egyik alapítója, 1990 és 1993 között annak elnöke, 1990-től parlamenti képviselő volt. 1999-ben az ellenzék egyesülésének egyik fő szószólója, a JSZK megszűnése után, 2003 és 2004 között Szerbia-Montenegró képviselőházának az elnöke volt.

Mignon, Jean-Claude (Corbeil-Essonnes, 1950 –) a PRP tagja, 1983 és 2014 között Jean-Claude Mignon a Seine-et-Marne-i Melun melletti Dammarie-lès-Lys város polgármestere, 1988. június 23. és 2017. június 20. között a francia alsóház tagja, 2012 és 2014 között az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének az elnöke volt.

Mihanović, Nedeljko (Sitno Donje, Split mellett, 1930 –) a Zágrábi Egyetemen doktorált irodalomból. 1992 és 1999 között a Horvát Szábor képviselője, 1992-ben horvát kultuszminiszter. 1994. május 24. és 1995. november 28. között a Horvát Szábor elnöke volt.

Mikecz Tamás 1990. augusztus 1. és 1992. május 10. között a Külgyminisztérium III. Területi Főosztályának helyettes vezetője. 1992. májusban kinevezték rendkívüli követé és meghatalmazott miniszterré, majd Moszkvába helyezték. 1994 márciusában kinevezték főkonzullá, majd Szentpétervár város, valamint a Karel Köztársaság területére, a szentpétervári, a murmanszki, a novgorodi, a pszkovi és az arhangelszki területekre kiterjedő hatáskörrel működő szentpétervári főkonzulátus vezetője lett 1995. augusztusig.

Mikić, Mato (Vidovci, Požega mellett 1937 – Zágráb, 2019) 1962-ben a Zágrábi Egyetem Közgazdasági Karán szerzett oklevelet, 1981-ben ott doktorált. 1963-tól a Zágrábi Egyetem oktatója, 1984 és 1986 között a közgazdasági kar dékánja, 1974 és 1978 között a Horvát Végrehajtó Tanács (kormány) tagja, 1982 és 1983, illetve 1986 és 1990 között Zágráb polgármestere volt.

Mikulić, Branko (Gornji Vakuf, 1928 – Szarajevó, 1994) boszniai horvát családban született, gimnáziumi tanulmányait Bugojnában végezte el. Előbb a Független Horvát Állam honvédje, majd 1943-ban átállt a kommunista partizánok oldalára. A háború után a Zágrábi Egyetem Gazdaságtudományi Karán szerzett oklevelet. 1965-től Bosznia-Hercegovina Kommunista Szövetsége Központi Bizottságának a tagja, 1969-ben a bosnyák Kommunista Szövetség elnöke lett. A hetvenes években erőteljesen szembeszállt a nacionalizmusokkal és a liberalizmussal is. Ennek köszönhetően élte túl az 1972-es tisztogatásokat. 1982 és 1984 között Bosznia-Hercegovina Szocialista Köztársaság elnöke, a XIV. szarajevói téli olimpiai játékok

egyik fő szervezője volt. 1986-ban szövetségi miniszterelnökké választották, fő célja az ország gazdasági szanálása volt. 1989. március 16-án lemondott, és visszatért Szarajevóba. A szerbek által ostromlott városban halt meg rákban.

Milaš, Ivan (Zmijavci, 1939 – Zmijavci, 2011) a Zágrábi Egyetemen szerzett jogi oklevelet. 1972-ben a horvát tavaszban játszott szerepe miatt letartóztatták. Hat hónapot töltött börtönben, majd az ítélethirdetés előtt Ausztriába emigrált. Távollétében 2,5 év börtönbüntetésre ítélték. 1989-ben csatlakozott a HDZ-hez, 1990 és 2003 között a Horvát Szábor képviselője volt. 1991 és 1992-ben horvát honvédelmi miniszterhelyettes, 1992 és 1993-ban a horvát kormány alelnöke volt.

Milošević, Slobodan (Požarevac, 1941– Hága, 2006) jogi tanulmányait Belgrádban végezte, majd a belgrádi Technogas cég igazgatójának nevezték ki. Ekkor ismerkedett meg későbbi politikai mentorával, Ivan Stambolićtal. Politikai karrierje 1983-tól ívelt fel, majd a szerb nacionalizmust meglovagolva, 1987 végén a Szerb Kommunista Szövetség vezetője lett. 1989-ben felszámolta Vajdaság és Koszovó autonómiáját. 1990 decemberében szerb köztársasági elnökké választották. 1997-től a Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elnöke volt. Hatalmát 2000. október 5-én tömegtüntetések döntötték meg. A következő évben Hágába szállították és etnikai tisztogatás, népirtás vádjával perbe fogták. Perében ítélet nem született. A tárgyalás ideje alatt a cellájában meghalt.

Milović, Antun (Vropje, Slavonski Brod (Bród/Nagyrev) mellett, 1934 – Slavonski Brod (Bród/Nagyrev), 2008) 1964-ben a Zágrábi Egyetem Gépészmérnöki és Tengerészeti Építészeti Karán diplomázott. 1984 és 1986 között a Horvát Gazdasági Kamara Elnöke, 1986 és 1990 között a Horvát Végrehajtó Tanács (kormány) elnöke.

Mimica, Neven (Split/Spalato, 1953 –) 1976-ban a Zágrábi Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet, 1999-ben ott doktorált. 1991 és 1993 között kereskedelmi miniszterhelyettes, 1993 és 1996 között a kairói, 1996 és 1997 között az ankarai horvát Nagykövetségen dolgozott. 1997 és 2000 között a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Igazgatóságának gazdasági miniszterhelyettese, 2001 és 2003 között horvát integrációs miniszter, 2011 és 2013 között horvát miniszterelnök-helyettes volt.

Mirjanić, Stevo (Romanovci, Bosznia-Hercegovina, 1945 –) a mezőgazdasági egyetemet Szarajevóban végezte, ott is doktorált 1984-ben. 1988 és 1992 között szövetségi mezőgazdasági, erdészeti és vízügyi miniszter volt. Ezután visszavonult a politikából, belgrádi bankok igazgatójaként dolgozott. 2009-ben a boszniai Szerb Köztársaság szenátorává választották.

Mirković, Stevan (Valjevo, 1927 – Belgrád, 2015) a második világháborúban partizán volt, majd katonai pályára lépett. 1985. szeptember 1. és 1987. szeptember 15. között a Jugoszláv Néphadsereg vezérkari főnökének a helyettese, 1987. szeptember 15. és 1989. szeptember 29. között a Jugoszláv Néphadsereg vezérkari főnöke volt.

1991-ben a Kommunista Szövetség – Mozgalom Jugoszláviáért szervezet alapítója volt. A szervezet egyesült a Slobodan Milošević felesége, a Mira Marković által vezetett Jugoszláv Baloldallal. Ekkor Mirković kilépett a szervezetből, megalapította a Tito Központ civil szervezetet és a miloševići rendszer kritikusa lett.

Misley Pál 1992 januárjában a Külügyminisztérium Politikai Elemző és Tájékoztatási Főosztályának főelőadója lett, majd ugyanabban az évben áthelyezték a III. Területi Főosztályra. 1993. október 15. és 1995. július 10. között a IX. Területi Főosztály főosztályvezető-helyettese. 1995-ben első beosztottként került Kijevbe.

Misur György (Szarvas, 1933 –) 1953-ban került a Külügyminisztérium állományába. 1971-től négy éven keresztül szolgált Rómában első beosztott tanácsosként. Hazaérkezését követően lett a Külügyminisztérium Tájékoztatási Főosztályának helyettes vezetője. 1978-tól nagykövet Brazzaville-ben, Kongóban. Két évet töltött Afrikában. Ezt követően a Külügyminisztérium fekete-afrikai ügyekkel foglalkozó főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd 1986-ig a Dél-európai Főosztály vezetője. 1986-tól öt éven keresztül Magyarország olaszországi nagykövete. 1991-től főosztályvezetőként irányította a Kelet-európai Főosztályt. Ezt követően a Duna Bizottság mellett magyar nagykövet, illetve a szervezet első elnöke három esztendőn keresztül. 1994-ben megbízott helyettes államtitkár.

Mitrović, Aleksandar (Osladić, 1933 – Belgrád, 2012) a Belgrádi Egyetemen szerzett mérnöki oklevelet. 1988. május 5-e és 1989. március 28-a között a Szerb Szocialista Köztársaság alelnöke, majd 1991. december 20-ig szövetségi kormány alelnöke volt. Ante Marković lemondását követően, 1991. december 20-a és 1992. április 28-a között a JSZSZK utolsó miniszterelnöke volt.

Mitterrand, François Maurice Adrien Marie (Jarnac, 1916 – Párizs, 1996) jogi tanulmányait Párizsban végezte, 1939-ben tette le ügyvédi szakvizsgáját. 1941 decemberében a Németországgal kollaboráló Philippe Pétain-kormány tisztviselője lett. 1943-ban csatlakozott a francia ellenálláshoz, de Charles de Gaulle mindvégig tartózkodó volt vele. 1946 és 1958 között parlamenti képviselő, több minisztérium – többek között a külügy, igazságügy – vezetője, 1958-tól a De Gaulle ellenzékének az egyik vezető személyisége volt. 1965-ben és 1971-ben is indult a köztársasági elnöki tisztségért, azonban nem választották meg. 1971-től a Francia Szocialista Pártban politizált, tíz évig annak titkára, 1972-től a Szocialista Internacionálé egyik alelnöke, 1981. május 21. és 1995. május 17. között a Francia Köztársaság 21. elnöke volt.

Mladić, Ratko (Božanović, Horvátország, 1942 –) apja 1945-ben az usztasákkal való összeecsapás során mint partizán vesztette életét. 1961-ben iratkozott be a Belgrádi Katonai Akadémiára, 1964-től a Jugoszláv Kommunista Szövetség tagja. 1989. januárjában a 3. hadsereg oktatási ügyek osztályának segédfőnöke, 1991.

január 25-től a pritšiniai helyőrségben az 53. hadtest parancsnoki segédje volt. 1991 júniusában, mint a 9. hadtest parancsnokát Kninbe vezényelték, 1991. október 4-én tábornokká léptették elő, 1992. május 9-től a szarajevói második katonai körzet főparancsnokává nevezték ki. 1992. május 12-től 1996 decemberéig a Boszniai Szerb Hadsereg főparancsnoka, 1994. június 24-től vezérezredes. 1995. július 24-én a volt Jugoszláviával foglalkozó Nemzetközi Büntető Törvényszék (ICTY) népirtás, emberiség elleni bűncselekmények és számos háborús bűncselekmény miatt indított ellene vádat, beleértve a szarajevói blokáddal kapcsolatos bűncselekményeket. 1995. november 16-án a vádiratot kiterjesztették a népirtásra, az emberiség elleni bűncselekményekre és a háborús bűncselekményekre az ENSZ védett területe ellen, Srebrenicában 1995 júliusában elkövetett mészárlás kapcsán, illetve az ENSZ személyzetének túsul ejtése vádjával. 2011. május 26-án a Becskerek melletti Lazarovo telep faluban tartóztatták le, majd a szerb hatóságok kiadták a Nemzetközi Törvényszéknek. 2017. november 22-én a hágai Nemzetközi Törvényszék a Srebrenicában elkövetett népirtásban és más boszniai háborús bűncselekményekben való szerepvállalásban bűnösnek találta és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte.

Mock, Alois (Euratsfeld, 1934 – Bécs, 2017) osztrák konzervatív politikus, Ausztria külügyminisztere 1987. január 21. és 1995. április 5. között, jelentős szerepet játszott a magyar–osztrák határnyitásban (1989. június 27.).

Molnár Imre (1956–) szociológus, történész, diplomata. 1990 és 1993 között a Miniszterelnöki Hivatal Határon Túli Magyarok Hivatalában (HTMH), 1993-tól 1998-ig a Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézetében dolgozott. 1998-tól a Külügyminisztérium munkatársa.

Molnári Sándor 1989-ben került a Külügyminisztériumba, 1990–1994 között beosztott diplomata volt Moszkvában.

Monori István 1990. augusztus 1-jétől 1991. november 29-ig a Külügyminisztérium III. Területi Főosztályának (Szovjetunió, Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság és Lengyelország) vezetője.

Morel, Pierre (Roamns, 1944 –) Párizsban szerzett előbb politológus, majd jogi oklevelet. 1971-től a francia Külügyminisztériumban dolgozott. 1976 és 1979 között Moszkvában szolgált. 1981 és 1985, illetve 1991 és 1992 között a köztársasági elnök kabinetirodájában diplomáciai tanácsadó, 1992 és 1996 között a Francia Köztársaság moszkvai nagykövete, 1992 és 2002 között pekingi, majd 2002 és 2005 között vatikáni nagykövete volt.

Morsan, Sergej Ivan (Károlyváros, 1945 –) a Zágrábi Egyetem Építőmérnöki Karán diplomázott. 1976-tól a zágrábi Ingra vállalat frankfurti kirendeltségének az

igazgatója volt. 1990-ben horvát külügyminiszter-helyettes, majd nagykövet, 1997 és 1999 között horvát turisztikai miniszter, majd Horvátország belgrádi nagykövete volt.

Mršić, Zdravko (Mostar, 1936 –) 1959-ben a Zágrábi egyetemen szerzett matematikus oklevelet. 1990. május 31. és 1990. november 8. között Horvátország külügyminisztere volt. Utódja Frane Vinko Golem lett.

Mudrinić, Ivica (Drniš, 1955 –) családja 1965-ban Kanadába települt át, 1978-ban a Torontói Egyetemen szerzett elektromérnöki oklevelet. 1991 tért vissza Horvátországba, előbb Franjo Tuđman köztársasági elnök tanácsadója, majd közlekedésügyi miniszterhelyettes, 1992 és 1996 között közlekedésügyi és tengerészeti miniszter, 1996 és 1998 között a Horvát Rádió és Televízió igazgatója, 1998 és 1999 között a Horvát Posta igazgatója volt.

Nagy Ferenc József (Kisharsány, 1923 – ?, 2019) 1990 májusában Vörös Vince lemondása után az FKGP elnöke lett. Az 1991. június 29-i tisztújító közgyűlésen már nem indult az elnöki tisztségért. 1990. május 23. és 1991. január 15. között földművelésügyi miniszter, ezt követően 1993. december 12-ig tárcanélküli miniszter volt, ahol az agrárgazdasági tulajdonreformmal kapcsolatos kormányzati feladatok koordinálása és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal felügyelete tartozott a hatáskörébe.

Nagy József Zsigmond 1991-ben a Külügyminisztérium Személyzeti Főosztályának főosztályvezető-helyettese lett. 1992. március 16-i hatállyal, ideiglenes jelleggel megbízták a Személyügyi és Oktatási Főosztály vezetésével, majd július 6-i hatállyal megbízták ugyanennek a főosztálynak a vezetésével. 1994. július 17-i hatállyal felmentették a Személyügyi és Oktatási Főosztály vezetésére kapott megbízása alól és 1994. július 18-i hatállyal főtanácsadói munkakörben a miniszter mellett tanácsadói feladatokkal bízták meg.

Nambiar, Chenicheri Satish (Bombay, 1936 –) indiai tábornok, 1977 és 1979 között az iraki hadsereg kiképzését felügyelő indiai főtiszt, 1983 és 1987 között az indiai főbiztos londoni katonai tanácsadója, egyben az indiai katonai műveletek főigazgatója volt. 1992 és 1993 között az ENSZ védelmi erőinek (UNPROFOR) a Jugoszláviában állomásozó első parancsnoka és misszióvezetője volt.

Náthon István 1989. július 15. és 1993. január 1. között a Külügyminisztérium Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Főosztályának vezetője. 1993. januárban áthelyezték a Nemzetközi Szervezetek Főosztályra. Közzolgálati jogviszonya 1993. február 28-i hatállyal megszűnt.

Németh Gyula a magyar Külügyminisztérium II. Területi Főosztályának vezetője volt 1990. május 15. és 1990. augusztus 1. között, majd ugyanekkortól a IV. Területi Főosztály vezetője 1991. május 15-ig, majd 1991. augusztustól a chilei nagykövet.

- Németh Miklós (Monok, 1948 –) 1976-ban lépett be a Magyar Szocialista Munkáspártba (a továbbiakban: MSZMP), majd 1986-tól a pártközpont gazdaságpolitikai osztályának vezetője. 1988-tól a Politikai Bizottság tagja, amelynek 1989 októberéig, az MSZMP megszűnéséig a tagja volt. A Németh Miklós miniszterelnök vezette kormány 1988. november 28. és 1990. május 23. között működött, amelynek a külügyminisztere Várkonyi Péter 1988. november 24. – 1989. május 10., majd Horn Gyula volt 1989. május 10. és 1990. május 23. között.
- Nikicser László a Külügyminisztérium VIII. Területi Főosztályának vezetője 1990. október 3-tól 1993. augusztus 14-ig. 1993 júliusában kinevezték rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté és megbízták a tuniszi magyar Nagykövetség vezetésével 1997-ig. Majd nagykövet Lettországon és Észtországban 2001–2005, illetve Franciaországban 2006–2010 között.
- Nikola Filipović 1988 áprilisa és 1989 áprilisa között Bosznia-Hercegovina elnökségének az elnöke volt.
- Nikovski, Risto (Resen, 1942 –) 1971-ben a Szkopjei Közgazdaságtudományi Karon szerzett oklevelet. 1971 és 1992 elejéig a szövetségi Külügyminisztériumban dolgozott; Pekingben, Havannában, Jakartában és Kuala Lumpurban szolgált. 1992 és 1993 között macedón külügyi államtitkár, majd londoni, izlandi, tiranai és moszkvai nagykövet volt. 2009 és 2011 között a köztársasági elnöknek felelős nemzetközi kapcsolatokért felelős tanács tagja volt. 2011-ben miután azzal vádolta meg Philip Reeker nagykövetet, hogy az beavatkozik Macedónia belügyeibe, a média nyomására lemondott.
- Nobilo, Mario 1992. augusztus 1. és 1997. január 15. között Horvátország ENSZ nagykövete volt.
- O'sváth György (Budapest, 1931 – Telki, 2017) közgazdász, jogász, politikus. 1960-tól az Európai Közösség, majd 1992-től az Európai Bizottság munkatársa. 1990 és 1994 között Antall József, illetve Boross Péter miniszterelnöki főtanácsadója. 1995-ig a Malév Rt. igazgatótanácsának elnöke. A Magyar Máltai Lovagok Szövetségének tiszteletbeli elnöke, 1996 és 2010 között elnöke.
- Oberfrank Ferenc (Budapest, 1960 –) kutatóorvos, diplomata, bioetikus. 1990–1994 között több alkalommal diplomataként külszolgalatot teljesített Párizsban (magyar Nagykövetség) és Strasbourgon (Európa Tanács). 1990-ben kabinetfőnök.
- Osterc, Jože (Kokoriči, Ljutomer mellett, 1942 –) 1966-ban a Ljubljana Egyetem agrármérnöki karán szerzett oklevelet, 1974-ben doktorált. 1977-től az egyetem docense, 1981-től rendkívüli, 1986-tól rendes egyetemi tanára, 2004 és 2006 között a Biotechnológiai Kar dékánja. 1990 és 1992 között szlovén mezőgazdasági, 1993 és 1997 között szlovén mezőgazdasági és erdészeti miniszter volt.

- Őszi István (Gúta, 1944 –) A belgrádi Nagykövetségen beosztott diplomata (1968–1972). A Központban előadó (1972–1976). Külügyminiszter-helyettes (1988–1990), mint rendkívüli és meghatalmazott nagykövet 1990. március 27-én nyújtotta át megbízólevelét Belgrádban és 1993. július 29-ig vezette a belgrádi magyar diplomáciai képviselőket. 1996 és 2000 között a ljubljana-i magyar Nagykövetség vezetője volt.
- Özal, Turgut (Malatya, 1927 – Ankara, 1993) 1950-ben az Isztambuli Műszaki Egyetemen szerzett villamosmérnöki diplomát. 1989. november 9. és 1993. április 17. között Törökország 8. köztársasági elnöke volt. Hivatalában, gyanús körülmények között hunyt el.
- Pančevski, Milan (Debar, Macedónia, 1935 – Szkopje, 2019) tanulmányait a belgrádi Politikatudományi Főiskolán végezte. 1984 és 1986 között a JKSZ Központi Bizottságának a titkára, 1989. május 17. és 1990. június 30. között a JKSZ utolsó elnöke volt.
- Pandúr József 1992. november 1-től gyakornok a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztályán, majd annak munkatársa. 1994. augusztustól attasé a belgrádi Nagykövetségen.
- Pangalos, Theodoros görögül: Θεόδωρος Πάγκαλος (Eleusis, 1938 –) 1993. október 13. és 1994. július 8. között Görögország külügyminiszter-helyettese, 1996. január 22. és 1999. február 18. között görög külügyminiszter, 2009. és 2012. között Görögország miniszterelnök-helyettese volt.
- Panić, Milan (Belgrád, 1929 –) a második világháborúban partizán volt, a majd a Belgrádi Egyetemen tanult biokémiát. 1955-ben Ausztráliába, majd a következő évben Kaliforniába emigrált. 1959-ben alapította meg az ICN vegyi laboratóriumot, amely idővel gyógyszergyárrá nőtte ki magát. 1991-ben megvásárolta a belgrádi Galenika gyógyszergyár részvényeinek a 75%-át. 1992-ben Dobrica Ćosić kérte fel a JSZK miniszterelnöki tisztségére. 1992. július 14. és 1993. május 31. között Kis-Jugoszlávia miniszterelnöke, 1992. július 14. és 1993. március 2. között annak honvédelmi minisztere. A Nyugat támogatását élvező Panić 1992 végén az ellenzék jelöltjeként, függetlenként indult Slobodan Milošević-vel szemben a szerb elnöki tisztségért. 32%-ot szerezve alulmaradt. Pár hónap múlva lemondott a miniszterelnökségről, visszaköltözött az Amerikai Egyesült Államokba, s a szerb elnök egyik legerőteljesebb kritikusa lett.
- Panić, Života (Gornja Crnišava, 1933 – Belgrád, 2003) 1952-től a Jugoszláv Néphadsereg kötelékében szolgált. 1987-ben altábornagy, 1992-ben a Jugoszláv Néphadsereg utolsó (megbízott) vezérkari főnöke és a JSZSZK utolsó hadügyminisztere, 1992 és 1993-ban a Szerbiából és Montenegróból álló Jugoszláv Hadsereg vezérkari főnöke volt.

Papoulias, Karolos görögül: Κάρολος Παπούλιας (Ioannia, 1929 –) Gregorios Paoulias görög tábornok fia. Athénban szerzett jogi oklevelet, Kölnben doktorált. A pánhel-lén Szocialista Mozgalom (PASOK) egyik alapítója. 1981 és 1984 között görög külügyminiszter-helyettes, 1985 és 1989, illetve 1993. október 13. és 1996. január 22. között görög külügyminiszter, 2005. március 12. és 2015. március 13. között Görögország köztársasági elnöke volt.

Paraga, Dobroslav (Zágráb, 1960 –) a Zágrábi Egyetemen jogot és teológiát tanult. 1980-ban több jeles horvát gondolkodóval együtt a politikai foglyok amnesztiá-ját követelte, amiért letartóztatták, s az államszocialista rend megdöntésének és az usztasa emigrációval való kapcsolattartás vádjával négy év börtönbüntetésre ítélték. A börtönbüntetést a Goli otok (Kopár-sziget) koncentrációs táborban és a lepoglavi börtönben töltötte. 1990 februárjában a Horvát Jogpárt egyik alapítója volt. A nevéhez köthető a részben usztasa hagyományokat követő, ezért napjainkig erősen vitatott (Tudman horvát köztársasági elnök által egyenesen a horvát SS-ként titulált) Horvát Önvédelmi Erők (Hrvatske Odbrandbene Snage, HOS) párthadsereg felállítása, amely 1991 és 1992-ben komoly szerepet játszott horvátországi védelmi harcokban. A HOS révén egyre nagyobb befolyásra szert tevő Paraga 1991 végén nyílt hatalmi harcba került Franjo Tudmannel, 1993-ban terrorizmus és államellenes tevékenységek vádjával letartóztatták; ügyében a Horvát Legfelsőbb Bíróság végül felmentő ítéletet hozott. A HOS egységeit 1993-ban integrálták a Horvát Hadse-regbe. 1992. augusztus 2. és 1995. november 29. között a Horvát Szábor képviselője volt. 1995 után a politikai életben fokozatosan marginalizálódott.

Paroški, Milan (Turiya, Szenttamás mellett, 1957 –) politológiai tanulmányait Belg-rádban végezte. 1990 és 1992 között szerb parlamenti képviselő, 1993-ban a Szerb Csetnik Mozgalom vezetője volt. Az 1992-es szerbiai általános választásokon az általa vezetett Néppárt koalícióban indulva 130 139 (2,76%) szavazatot kapott, azonban a parlamentbe nem került be.

Pavlov, Valentin Sergejevics Валентин Сергеевич Пáвлов (Moszkva, 1937 – Moszk-va, 2003) egyetemi tanulmányait 1958-ban Moszkvában fejezte be. 1959-től a szov-jet Pénzügyminisztériumban dolgozott. 1986 és 1989 között az Állami Árbizottság elnöke volt. 1989. július 17. és 1990. december 26. között szovjet pénzügyminiszter, 1991. január 14. és 1991. augusztus 28. között szovjet miniszterelnök volt.

Pearce, Howard John Stredder (Twickenham, 1949 –) tanulmányait Londonban vé-gezte, 1972-től dolgozott a brit Külügyminisztériumban. 1999 és 2002 között Málta főbiztosa, majd 2006 júliusáig a Falkland-szigetek kormányzója, valamint Dél-Georgia és Dél-Sandwich-szigetek polgári biztosa volt.

Peisch Sándor (Budapest, 1949 –) közgazdász és diplomata. 1985 és 1990 között a bonni Nagykövetségen első beosztott – egyben rendkívüli követ és meghatalmazott

miniszter 1986. december 16-tól. 1990 és 1991 között a Külügyminisztérium II. Területi Főosztály vezetője, majd 1991. március 15-től helyettes államtitkár, és felügyelete alá tartozott az I. és II. Területi Főosztály (nyugat-európai és észak-amerikai országok).

Pék Miklós 1990. szeptember 1-től a Külügyminisztérium főosztályvezető-helyettese a 4. Területi Főosztályon, 1991. májustól II. osztályú tanácsos. 1991. augusztusban kihelyezték a szófiai Nagykövetségre.

Pell, Claiborne (New York, 1918 – Newport, 2009) 1940-ben a Princeton Egyetemen szerzett oklevelet. 1945 és 1952 között az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumában dolgozott. 1961. január 3-a és 1997. január 3-a között Rhode Island republikánus szenátora volt.

Pénzes János (Bajmok, 1943 –) 1968. június 29-én szentelték pappá, 1989. június 18. és 2020. szeptember 8. között Szabadka püspöke.

Pereszlényi Zoltán (Győr, 1941 –) beosztott diplomata, attasé a kairói Nagykövetségen (1969–1973). A IX. Területi Osztályon előadó (1973–1974). Rk. és meghatalmazott nagykövet 1981, a bagdadi Nagykövetség vezetője (1981–1986). A IX. Területi (Közel-Keleti és Észak-Afrikai Országok) Főosztály vezetője (1986–1989). A kairói Nagykövetség vezetője (1989–1992), akkreditálva Szudánban (1989–1992), a Külügyminisztérium helyettes államtitkára 1992–1994 között.

Petar Poljanić (1939 –) Dubrovnik háborús polgármestere.

Peterle, Alojz Lojze (Čušnja vas, 1948 –) történeleми, földrajzi, majd közgazdasági tanulmányait a Ljubljanaі Egyetemen végezte. 1990-ben a Szlovén Kereszténymozgalmi párt elnöke lett. 1990. május 16. és 1992. május 14. között szlovén miniszterelnök, 1993 és 1994, illetve 2000. június 7. és 2000. november 30. között szlovén külügyminiszter volt.

Petrić, Ernest (Tržič, 1936 –) 1960-ban szerzett jogi oklevelet, 1965-ben doktorált. 1967 és 1972 között a Szlovén Szocialista Köztársaság Végrehajtó Tanácsában dolgozott. 1976 és 1988 között a Ljubljanaі Egyetem tanára, dékánhelyettese, majd dékánja, 1983 és 1986 között az Addis Ababa Egyetemen nemzetközi jogot tanított. 1989 és 1991 között a JSZSZK indiai nagykövete, 1991 és 1997 között a Szlovén Köztársaság washingtoni nagykövete, 1997 és 2000 között szlovén külügyi államtitkár, 2000 és 2002 Szlovénia ENSZ nagykövete, majd 2002 és 2008 között annak bécsi nagykövete volt.

Pierre Joxe (Párizs, 1934 –) egyetemi tanulmányait szülővárosában végezte. 1984 és 1986, illetve 1988 és 1991 között francia belügyminiszter, 1991-ben honvédelmi miniszter volt.

Pinheiro, João de Deus Rogado Salvador (Lisszabon, 1945 –) 1976-ban a Birminghami Egyetemen szerzett vegyészmérnöki doktorátust. 1970 és 1974 között a Mozambiki

Egyetem tanára, 1985 és 1987 között portugál oktatási és kultuszminiszter, 1987 és 1992 között portugál külügyminiszter, 1993 és 1995 között az Európai Unió kultúrával és audiovizuális kapcsolatokkal foglalkozó európai biztosa, 1995 és 1999 között az Európai Unió afrikai, karibi és csendes-óceáni országokkal fenntartott kapcsolatokért felelős biztosa volt.

Poos, Jacques F. (Luxemburg, 1935 –) 1961-ben közgazdaságból szerzett doktorátust a Lausanne-i Egyetemen. 1976 és 1984 között Luxemburg pénzügyminisztere. Miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter, külkereskedelmi és fejlesztési miniszter volt, először Jacques Santer (1984 és 1996 között), majd Jean-Claude Juncker kabinetjeiben (1986 és 1999 között). Luxemburg külügyminisztereként 1985, 1991 és 1997-ben három féléves cikluson át az Európai Unió Tanácsának elnöki tisztét töltötte be.

Popov, Dimitar Iliev bolgárul: Димитър Илиев Попов (Kula, 1927 – Szófia, 2015) jogot végzett, 1990. december 7. és 1991. november 8. között Bulgária miniszterelnöke volt.

Powell, Colin Luther (Harlem, 1937 –) egyetemi tanulmányait New Yorkban és Washingtonban végezte. 1987. január 2. és 1987. november 23. között helyettes nemzetbiztonsági tanácsadó, 1987. november 23. és 1989. január 20. között nemzetbiztonsági tanácsadó, 1989. október 1. és 1993. szeptember 30. között az amerikai hadsereg vezérkari főnöke, 2001. január 20. és 2005. január 26. között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt.

Pozsgay Imre (Kóny, 1933 – Budapest, 2016) politikus, egyetemi tanár. A Magyar Dolgozók Pártja (1950–1956), a Magyar Szocialista Munkáspárt (1956–1989), a Magyar Szocialista Párt (1989–1991) tagja. 1991 és 1996 között a Nemzeti Demokrata Szövetség alapító ügyvezetője, majd elnöke.

Pozsonec Mária (Hosszúfalu, 1940 – Lendva, 2017) a Szabadkai Tanítóképzőn tanult, 1959-ben a domonkosfalvi kétnyelvű iskolában kezdett el tanítani, majd elvégezte a Maribori Pedagógiai Akadémiát. 1990 és 2008 között szlovén parlamenti képviselő, 2002 és 2008 között Lendva alpolgármestere volt.

Prlja, Aleksandar (Szarajevó, 1935 – Belgrád, 2002) orvosi oklevelet a Belgrádi Egyetemen szerzett. 1989 és 1991 között szerb külügyminiszter, 1991 és 1993 között szerb parlamenti képviselő, 1996 és 2000 között a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság svédországi nagykövete volt. A miloševići éra első éveiben a rezsim szócsövének számító, belgrádi *Politika* napilap főszerkesztője és egyben felelős szerkesztője is volt.

Pučnik, Jože (Črešnjevec, 1932 – Németország, 2003) 1958-ban a Ljubljana-i Egyetemen szerzett filozófus oklevelet. A jugoszláv hatóságok még ugyanabban az évben „a szocialista rendszer felforgatásának” a vádjával letartóztatták és kilenc év

börtönbüntetésre ítélték. 1966-ban szabadult, majd Németországba emigrált. Doktori tanulmányait a Hamburgi Egyetemen folytatta, majd egyetemi tanárként dolgozott. 1989-ben tért vissza Szlovéniába, ahol a Szlovén Szociáldemokrata Unió elnökévé választották meg. 1990 és 1992 között a szlovén függetlenség egyik élharcosa volt. 1992 és 1996 között szlovén parlamenti vezető, a szlovén kommunisták által a második világháború során és után elkövetett gyilkosságokat feltáró bizottság elnöke volt.

Pukl, Vitodrag Pukl (1930–2001) szlovén jogász, 1990 és 1992 között a szlovén parlament alelnöke, 1992 és 1996 között szlovén parlamenti képviselő.

Pungor Ernő (Vasszécseny, 1923 – Budapest, 2007) magyar vegyész-mérnök, az MTA rendes tagja. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság – OMFB elnöke, tárca nélküli miniszter 1990. december 21. és 1994. július 14. között.

Qosja, Rexhep (Vusanje, Montenegró, 1936 –) albán író. Pristinában és Belgrádban szerzett oklevelet, irodalmi munkássága elsősorban az albán történelemről szól. Az 1970-es években belépett a Jugoszláv Kommunista Szövetségbe. A kilencvenes években az Albán Értelmiségiek Demokratikus Fórumának a vezetője, 1998-ban az Egyesült Demokratikus Mozgalom alapítója. A következő évben a koszovói albán küldöttség tagjaként fontos szerepet játszott a koszovói háború lezárását célzó béketárgyalásokon.

Rabár Ferenc (Budapest, 1929 – Budapest, 1999) 1990. május 23. és 1990. december 20. között pénzügyminiszter volt.

Radmilo Bogdanović (Končarevo, 1934 – Belgrád, 2014) a gimnázium elvégzése után a tanítóképzőt fejezte be, majd csak 1976-ban a Belgrádi Egyetemen szerzett oklevelet. 1952-től a JKSZ tagja volt. 1989. december 5-e és 1991. május 30-a között szerb belügyminiszter volt. Lemondása után 1993. február 3-ig a Szerbia határain túl élő szerbek bizottságának az elnöke, majd a JSZK képviselőházának az alelnöke, a belbiztonsági bizottság elnöke volt.

Radoslav Stojanović (Obrenovac, 1930 – Belgrád, 2011) a Belgrádi Egyetemen doktorált nemzetközi jogból, 1960 és 1996 között egyetemi tanárként dolgozott. 1898-ban a Demokrata Párt alapítója volt, 2001-ben Szerbia védőügyvédje volt a hágai Nemzetközi Bíróságon a Bosznia-Hercegovina által benyújtott keresetben. 2006-tól a Szerb Köztársaság hollandiai nagykövete, a szerb Külügyminisztérium jogi tanácsadója volt.

Raffay Ernő (Borjád, 1948 –) a Magyar Demokrata Fórum egyik alapító tagja. 1990. május 24-től a Honvédelmi Minisztérium politika államtitkára 1993. február 22-ig, majd a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója.

Ramiz, Alija, (Shkodra 1925 – Tirana 2011) a mai napig vitatott, hogy Albániában, vagy Koszovóban született-e. 1939-ben a fasiszta ifjúsági szervezethez csatlakozott, 1944-ben áttért a kommunista partizánokhoz. A háború végén alezredesi rangja volt.

1948-tól az Albán Kommunista Párt központi bizottságának a tagja, 1949 és 1955 között az Albániai Dolgozó Ifjúság Szövetségének a vezetője. 1952 és 1954 között a moszkvai Pártfőiskolán szerzett oklevelet, 1955 és 1958 között albán oktatási és kultuszminiszter volt. 1985 áprilisában az Albán Munkapárt főtitkárává választották. Az 1991. márciusi választások után Albánia első köztársasági elnöke lett, a következő év áprilisában azonban lemondott. 1992 szeptemberében letartóztatták, 1994 júliusában hatalommal való visszaélés vádjával kilencéves börtönbüntetésre ítélték, de a következő évben amnesztiában részesült. 1997-ben népirtás és emberiség elleni bűntettek vádjával fogták perbe, de a vádakát ejtették.

Ramljak, Milan (Čitluk, 1938 – Zágráb, 2018) 1979-ben a Zágrábi Egyetemen doktorált jogból. 1990 májusától 1992 augusztusági Stjepan Mesić, Josip Manojlović és Franjo Gregurić kormányaiban miniszterelnök-helyettes volt. Zlatko Mateša kormányában 1998. május 14. és 1999. április 13. között miniszterelnök-helyettes és igazságügyi miniszter volt.

Rašković, Jovan (Knin, 1929 – Belgrád, 1992) pszichiáter, 1989-ben a horvátországi szerbek egyik vezetője, a Horvátországi Szerb Demokrata Párt alapítója és annak első elnöke. A háború kirobbanása után Belgrádba költözött, és marginalizálódott.

Rátkai Ferenc művelődési miniszterhelyettes. 1986-ban soron kívüli előléptetésben részesült, Phenjanban II. o. tanácsos lett. 1992. március 15-i hatállyal, ideiglenes jelleggel a Külügyminisztérium IV. Területi Főosztályának főosztályvezető-helyettese lett. 1995-ben rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré nevezték ki.

Ravbar, Vojka (? , 1954 –) 1977-ben a Ljubljana-i Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. 1990 és 1993 között a Szlovén Köztársaság külügyminiszter-helyettese, 1993 és 2000 között a Szlovén Köztársaság Gazdasági Kapcsolatok és Fejlesztési Minisztériumának nemzetközi gazdasági kapcsolatokért felelős államtitkára volt.

Razmi, Mustafa (Rimanishta falu, Priština mellett, 1924 – Priština, 1997) koszovói albán politikus, 1958-ban szerzett bányamérnöki oklevelet. 1972 és 1978 között Priština polgármestere volt, ezután Koszovó Szocialista Autonóm Tartomány közgyűlésének a tagja, koszovói parlamenti képviselő, illetve szövetségi kereskedelmi miniszter volt.

Ražnjatović, Željko Arkan (Brežice, 1952 – Belgrád, 2000) Szlovéniában, szerb katonacsaládban született, már gyermekkorában több bűncselekményt követett el, amiért három és fél évet töltött a kiskorúak börtönében. 1972-ben Nyugatra emigrált, feltételezhetően 1973-tól a jugoszláv titkosszolgálat ügynöke és bérgyilkosa lett. Emellett számos rablást is elkövetett. 1974-ben Belgiumban bebörtönözték, de 1977-ben megszökött. 1979-ben Hollandiában ítélték el, de 1981-ben innét is megszökött, majd Belgrádba költözött. A nyolcvanas években az Interpol tíz legveszélyesebb

bűnözőjének a listáján szerepelt. 1983-ban Belgrádban letartóztatták, az akció során két rendőr is megsérült. Két nappal később a jugoszláv titkosszolgálat intervenciójára szabadlábra helyezték. A délszláv háború kitörése előtt a belgrádi Crvena Zvezda (Vörös Csillag) labdarúgócsapatának a szurkolótáborát vezette. 1990-ben alapította meg a Szerb Önkéntes Gárdát, amely a szerb állambiztonság irányítása alatt állt. A délszláv háborúban a Szerb Önkéntes Gárda, a Tigrisek szabadcsapat vezetője volt. Egységei égették fel és rabolták ki a magyarok Szentlászlót és Kórógyot. Az 1992–1995-ös boszniai háborúban az Arkanhoz köthető egységek az elfoglalt területeken etnikai tisztogatásokat vittek végbe. Bár a Tigriseket 1995-ben a daytoni egyezmény után hivatalosan is feloszlatták, a források szerint Arkan Koszovóban is megfordult. 2000 januárjában a belgrádi Intercontinental szállodában merényletet követtek el ellene.

Redman, Charles Edgar (Waukegan, Illionis, 1943 –) a Harvard Egyetemen szerzett oklevelet. 1989 és 1992 között az Amerikai Egyesült Államok svédországi, 1994 és 1996 között berlini nagykövete volt.

Rehák László (Homokrév, 1922 – Szabadka, 1994) egyetemi tanulmányait a hatvanas években fejezte be, majd a politikai tudományok doktora lett. A titói korszak egyik ellentmondásos magyar politikusa és gondolkodója volt. A második világháborút követően a *Magyar Szó* napilap politikai és ideológiai ellenőrzését és cenzúráját végezte. Kekk Zsigmond főszerkesztő 1948-as letartóztatása és bebörtönzése után kinevezték a lap főszerkesztőjévé, rövidesen beválasztották a Szerbiai Kommunista Párt Központi Bizottságába, majd éles támadást intézett a magyar nemzettudat ellen. Jelentős szerepet játszott az 1957-ben létrejött Fórum Könyvkiadó létrehozásában. A hatvanas években a párt- és állami politika kisebbségpolitikával kapcsolatos kértarcúsága miatt fokozatosan szembekerült a rendszerrel, és magyar identitása és a kisebbségi lét felé fordult. 1971-ben megalapította a *Létünk* című társadalmi és tudományos folyóiratot. A VMDK megalakulása után a magyar érdekvédelmi szervezet, majd annak 1994-es szakadása után a VMSZ tagja lett.

Robertson, Thomas Bolling (1950–) amerikai karrierdiplomata 1990 és 1993, illetve 1998 és 2001 között Budapesten, 1995 és 1997 között Moszkvában szolgált. 2004 és 2007 között az Amerikai Egyesült Államok szlovéniai nagykövete volt.

Rocard, Michel (Courbevoie, 1930 – Párizs, 2016) Párizsban szerzett politikatudományokból oklevelet, 1947-ben csatlakozott a Mitterrand vezette Szocialista Párthoz. 1981 és 1983 között fejlesztési, 1983 és 1985 között mezőgazdasági miniszter, 1988. május 10. és 1991. május 15. között Franciaország miniszterelnöke volt.

Rott Nándor (Budapest, 1926 – Budapest, 1997) 1945-ben lett a Független Kisgazdapárt (FKgP) tagja, 1946 januárjában diákszervezkedés vádjával letartóztatták, majd internálták. 1989-ben a Kereszténydemokrata Néppárt egyik alapítója volt. 1990.

május 3. és június 12. között az Országgyűlés gazdasági állandó bizottságának tagja, 1990. június 3. és 1994. február között a környezetvédelmi állandó bizottság elnöke. 1990. december 29-től részt vett az Állami Számvevőszék szervezetének és működésének felülvizsgálatát végző ad hoc bizottság munkájában. 1990-től 1992-ig az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésébe delegált magyar küldöttség tagja. 1990 és 1994 között a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) parlamenti képviselője, majd a pártból kilépve az FKgP-hez csatlakozott, 1994-től haláláig országgyűlési képviselő.

Rudas Ernő bukaresti magyar nagykövet 1990. augusztus és 1995. augusztus között. Rugova, Ibrahim (Cerrca, 1944 – Priština, 2006) irodalomtudós, koszovói albán politikus. Egyetemi tanulmányait Prištinában és a párizsi Sorbonne-on végezte. 1984-ben irodalomtudományból doktorlát. 1988-ban a Koszovói Íróegyesület elnöke lett. 1989-ben alapította meg a Koszovói Demokratikus Ligát (Lidhja Demokratike e Kosovës, LDK). Mérsékelt politikusként bár Koszovó függetlensége mellett szállt síkra, de elutasította az erőszakot. 1991-ben árnyékkormányt hozott létre, s megszervezte a koszovói albánok „illegális” oktatási és egészségügyi intézményrendszerét. A következő évben a helyi albánság Koszovó Köztársaság elnökévé választotta meg. Bár ezt a tisztségét a nemzetközi élet nem ismerte el, Rugovát elfogadták a koszovói albánok vezetőjének. 2002-ben Koszovó elnökévé választották, 2006-ban tüdőrákban hunyt el.

Rupel, Dimitrij (Ljubljana/Laibach, 1947 –) polgári családban született. 1970-ben a Ljubljana Tudományegyetemen szerzett szociológus oklevelet, majd 1976-ban az amerikai Brandeis Tudományegyetemen doktorált. A nyolcvanas években a *Nova Revija* ellenzéki folyóirat egyik alapítója, 1989-ben a Szlovén Demokratikus Unió egyik alapítója és vezetője, a Szlovén Demokratikus Ellenzék alelnöke volt. 1990 és 1993 között, majd 2000 és 2008 között szlovén külügyminiszter, 1994 és 1998 között Ljubljana polgármestere volt.

Rusz Boriszláv a belgrádi Nagykövetség tanácsosa 1990 és 1994 között.

Šainović, Nikola (Bor, 1948 –) vegyészetet tanult a Ljubljana Egyetemen. 1991-ben szerb miniszterelnök-helyettes, 1993. március 10. és 1994. március 18. között szerb miniszterelnök volt. 1999-ben rambouillet-i Koszovó-tárgyalásokon Szerbiát képviselte. 2009-ben a hágai Nemzetközi Bíróság 22 éves börtönbüntetésre ítélte a Koszovóban 1999-ben elkövetett háborús bűncselekmények miatt.

Sajti Enikő, A. (Nagyszalonta, 1944 –) a Szegedi Tudományegyetem (volt József Attila Tudományegyetem) docense 1973–1999 között, majd 2014-ig egyetemi tanár, 2014-től professzor emerita. 1985 és 1995 között a JATE BTK Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszék vezetője. Kutatási területe nemzeti és a kisebbségi

kérdés Szerbiában és Jugoszláviában, a Balkán és Jugoszlávia 19–20. századi története, a magyar–jugoszláv kapcsolatok, illetve a délvidéki magyarság 20. századi története.

Samaras, Antonis görögül: Αντώνης Σαμαράς (Athén, 1951 –) befolyásos görög családban született, egyetemi tanulmányait az amerikai Harvard Egyetemen végezte el. 1977-ben lett a görög parlament tagja. 1989 júliusa és októbere között pénzügyminiszter, 1990. április 11. és 1992. április 13. között külügyminiszter, 2012. június 20. és 2015. január 26. között Görögország miniszterelnöke volt.

Sanader, Ivo (Split/Spalato, 1953 –) Spalatóban teológiát, Rómában filozófiát hallgatott, Innsbruckban szerzett irodalmár végzettséget. 1990-ben Ausztriában lépett be a kormányzó HDZ-be. 1992-ben a Horvát Szábor tagja, a Šarinić-kormány tudományos és technológiai minisztere. 1993 és 1995, majd 1996 és 2000 között Horvátország külügyminiszter-helyettese, 1995 és 1996 között a köztársasági elnök kabinetfőnöke, a Védelmi- és Nemzetbiztonsági Tanács főtitkára, 2003. december 23-a és 2009. július 6-a között a Horvát Köztársaság miniszterelnöke volt. 2010 decemberében büntetőeljárást indítottak ellene. Háborús haszonlesés bizonyított vádjával nyolc és fél éves, míg az ún. MOL vesztegetési ügyben szintén nyolc és fél éves börtönbüntetésre ítélték.

Santer, Jacques (Wasserbillig, Luxemburg, 1937 –) 1959-ben Párizsban politikatudományokból szerzett oklevelet, 1961-ben a jogtudományok doktora lett. 1979 és 1984 között pénzügyi, munkaügyi és szociális miniszter. 1984 és 1995 között Luxemburg miniszterelnöke, 1995 és 1999 között az Európai Közösség elnöke volt.

Sapunxhiu, Riza (Peć, 1925 – Peja, 2008) koszovói albán politikus, közgazdász. 1980 májusa és 1982 májusa között Koszovó miniszterelnöke volt. 1989. május 15. és 1991. március 20. között a JSZSZK elnökségének a koszovói tagja volt.

Sáringer László (1942–2017) a Külügyminisztérium Konzuli Főosztályának a vezetője 1990 és 1994 között.

Šarinić, Hrvoje (Sušak (Fiume mellett), 1935 – Zágráb, 2017) horvát polgári családból származott, apja szülővárosa polgármestere volt. A Zágrábi Egyetem Építészmérnöki, Építőmérnöki és Geodéziai Karán szerzett oklevelet. 1962-ben Franciaországba költözött, ahol 1987-ben történt hazatérésig tervezőmérnöként dolgozott. 1989-ben a HDZ egyik alapítója, Franjo Tuđman közeli munkatársa, 1992. augusztus 12. és 1993. április 3. között Horvátország miniszterelnöke, 1993-tól a horvát Belbiztonsági Hivatal igazgatója, majd a Köztársasági Elnöki Hivatal vezetője volt. A kilencvenes évek végén kikerült Tuđman legszűkebb bizalmi köréből, 2000-ben kilépett a HDZ-ből. A kilencvenes években tíz titkos tárgyalást folytatott Slobodan Milošević szerb elnökkel.

Savović (szül. Kővári), Margit (Békéscsaba, 1952 –) a szabadkai Tanítóképzőn végezte tanulmányait, itt ismerkedett meg montenegrói származású későbbi férjével. Szabadkán és Palicsföldön tanárként dolgozott. A *7 Nap* élére Radovan Božović javaslatára nevezték ki, azonban a szerkesztőség ennek ellenszegült. Ezután előbb a tartományi kormány kisebbségi minisztere, majd a szerb–montenegrói szövetségi kormányban a kisebbségi ügyek tárcanélküli minisztere volt. Ilyen minőségben mindig úgy nyilatkozott, hogy a kisebbségek számára a szerb állam minden jogot biztosít.

Scowcroft, Brent (1925 –) 1989. január 20. és 1993. január 20. között az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági tanácsadója (national security advisor) volt.

Šeks, Vladimir (Eszék, 1943 –) 1966-ban a Zágrábi Egyetemen szerzett jogi oklevelet, majd ügyvédként dolgozott. 1981-ben államellenes bűncselekménynek vádjával letartóztatták, 13 hónap börtönbüntetésre ítélték. 1989-ben a HDZ alelnökévé választották. 1990-től napjainkig a Horvát Szábor képviselője, a horvát alkotmány egyik kidolgozója. 2003 és 2008 között a Szábor elnöke, 2008 és 2011 között annak alelnöke volt.

Šeparović, Zvonimir (Blato, Korčula szigete, 1928 –) 1966-ban a Ljubljanei Egyetemen doktorált. 1972 és 1991 között a Zágrábi Egyetem tanára, 1989 és 1991 között annak rektora. 1991 és 1992 között Horvátország Külügyminisztere, 1992-ben Horvátország ENSZ nagykövete, 1999. április 15. és 2000. január 27. között horvát igazságügyi miniszter volt.

Šešelj, Vojislav (Szarajevó, 1954 –) Sarajevóban szerzett jogi oklevelet, 1979-ben Belgrádban doktorált. 1984-ben a kommunista hatóságok ellenforradalmi tevékenység és szerb nacionalizmus vádjával nyolc év börtönbüntetésre ítélték. 1986-ban szabadlábra helyezték. 1989-ben az Amerikai Egyesült Államokban emigrációban élő Momčilo Đujić csetnik vezér csetnik vajdává választotta. A radikális nagyszerb ideológia befolyásos képviselője lett. 1989-ben Vuk Draškovićyal közösen alapította meg a Szerb Népi Megújodást. A Draškovićyal történt szakítás után, 1991-ben alapította meg a Szerb Radikális Pártot. Az 1992-es kis-jugoszláv szövetségi választásokon pártja a második legerősebb erővé vált az országban. Az 1997-es szerb köztársasági elnökválasztások első fordulójában 1 126 940, a második fordulóban 1 733 859 szavazatot kapott, így legyőzte a Milošević jelöltjét, Zoran Lilićet. A győzelmét azonban a Miloševićhez hű választási bizottság nem ismerte el. A választásokat megismételték, amelyen végül alulmaradt. 1998 és 2000 között a szerb parlament alelnöke volt. 2003 februárjában önként feladta magát a hágai Nemzetközi Bíróságnak. 2016. március 31-én a törvényszék elsőfokon felmentette a háborús és emberiség elleni bűntettek vádja alól és szabadlábra helyezték. 2018. április 11-én a hágai mechanizmus fellebbezési kara azonban bűnösnek nyilvánította

és tíz év börtönbüntetéssel sújtotta a vajdasági Herkócán (Hrtkovci) élő horvátok 1992. május 6-i tömeges elűzése miatt. A hágai vizsgálati fogságban eltöltött évek miatt azonban nem kellett börtönbe vonulnia.

Sevardnadze, Eduard (Mamati, 1928 – Tbiliszi, 2014) 1948-ban belépett a Szovjet Kommunista Pártba. 1972 és 1985 között a Grúz Kommunista Párt első titkára volt, majd 1985. július 2. és 1990. december 20. között a Szovjetunió külügyminisztere. 1992 és 1995 között az örmény parlament elnöke, 1995 és 2003 között Örményország elnöke volt.

Shpëtim, Çausi (Tirana, ? –) a Tiranai Egyetemen szerzett politológus oklevelet, majd jogból doktorált. 1977-től az albán Külügyminisztériumban dolgozott. 1984 és 1986 között Albánia budapesti, 1986 és 1987 között svédországi, 1987 és 1990 között bonni nagykövete. 1990 októbere és 1991 októbere között az albán Külügyminisztérium politikai igazgatója, 2000 és 2007 között Albánia rendkívüli és maghatalmazott nagykövete az Európai Tanácsban, 2009 és 2013 között Albánia belgrádi nagykövete volt.

Siflis Zoltán (Szabadka, 1952 –) filmrendező, a VMDK, majd a VMSZ alapító tagja, 1992-től szabadkai önkormányzati képviselő, 1995 és 2000 között a Szabadkai Önkormányzat Végrehajtó Bizottságának művelődésügyi tanácsosa, több magyar dokumentumfilm rendezője.

Siklós Csaba (Budapest, 1941 –) közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszter 1990. május 23. és 1993. február 22. között.

Silajdžić, Haris (Breza, 1945 –) történész. A nyolcvanas években a Priština-i Egyetemen arab nyelvet, a Szarajevói Egyetemen történelmi tárgyakat oktatott, a Harvard Egyetem vendégtanára volt. Az 1990-es években Alija Izetbegović bosnyák elnök legközelebbi munkatársa, 1990 és 1993 között Bosznia külügyminisztere, 1993 és 1997 között miniszterelnöke, 2006 és 2010 között Bosznia-Hercegovina elnökségének a tagja volt.

Sillár Emőke (1941–) 1990. szeptember 15. és 1993. március 31 között a Külügyminisztérium Kabinetirodájának a vezetője volt.

Silva, Aníbal António Cavaco (Bolíqueime, 1939 –) Lisszabonban szerzett közgazdász oklevelet. 1980 és 1981-ben portugál pénzügyminiszter, 1985. november 6. és 1995. október 28. között miniszterelnök, 2006. március 9. és 2016. március 9. között Portugália elnöke volt.

Šimac, Smiljan (Eszék, 1942 –) 1964-ben a Zágrábi Egyetemen szerzett jogi oklevelet. 1971-től a Zágrábi Egyetemen tanított. 1990 és 1992 között a Horvát Turisztikai Minisztérium befektetésekért felelős miniszterhelyettese, 1992 és 2009 között horvát külügyminiszter-helyettes, 2000 és 2002 között a marokkói Horvát Nagykövetség

ügyvivője, 2002 és 2004 között a kanadai Horvát nagykövetség ügyvivője, 2004 és 2009 között Horvátország budapesti rendkívüli és meghatalmazott nagykövete volt.

Simić, Predrag (Belgrád, 1954 – Belgrád, 2015) 1988-ban a Belgrádi Egyetemen végzett politológia szakon. 1988 és 1997 között a Nemzetközi Politika és Gazdasági Intézet igazgatója volt. 1999-től a Vuk Drašković féle Szerb Megújódási Mozgalomban vállalt politikai szerepet. 2000 októberétől 2001 januárjáig a nemzetközi gazdasági kapcsolatok miniszterének, Goran Pitićnek a helyettese. 2001 és 2004 között a Belgrádi Egyetemen tanszékvezető és a Belgrádi Diplomáciai Akadémia igazgatója, 2004 és 2009 között párizsi nagykövet volt.

Simics Sándor (Magadan, Szovjetunió, 1941 –) a szófiai Nagykövetségen beosztott diplomata (1973–1975). A Belügyminisztérium miniszteri titkárságának vezetője (1975–1985). 1990. augusztusig szófiai nagykövet, majd a 3. Területi Főosztály főmunkatársa. 1992. augusztustól a belgrádi Nagykövetség ideiglenes ügyvivője. A Központban a Futár és Biztonsági Főosztály vezetője (1994). Az almati Nagykövetség vezetője (1999–2002), akkreditálva Tadzsikisztánban (1999–2002).

Simonyi András 1990. április 1-től novemberig a Külügyminisztérium Észak- és Közép-Európai Fejlett Tőkés Országok Főosztályának főosztályvezető-helyettese. 1990. novemberben kihelyezték II. o. tanácsosként Hágába, illetve áthelyezték az I. Területi Főosztályról a II. Területi Főosztályra. 1991 decemberében előléptették, I. o. tanácsos lett. 1992. szeptemberben áthelyezték Brüsszelbe. 1995. januárban kinevezték rendkívüli és meghatalmazott nagykövetté és megbízták a Magyarország brüsszeli székhelyű Atlanti Összekötő Hivatalának vezetésével.

Simurdić, Milan (Split/Spalato, 1953 – Újvidék, 2020) Belgrádban politológus oklevelet szerzett, majd a Vajdaság Autonóm Tartomány Végrehajtó Bizottságában illetve a szövetségi Külügyminisztériumban dolgozott. 1988 és 1993 között a budapesti jugoszláv Nagykövetség első titkára, 2001 és 2005 között Szerbia-Montenegró zágrábi nagykövete, 2010 és 2015 között norvégiai nagykövete volt.

Šipovac, Nedeljko (Grabovica-Nevesinje, Bosznia-Hercegovina, 1942 –) a közigazdász és politikus. Politikai karrierje az 1988-as „joghurtforradalom” után a nagy-szerb vonal támogatójaként ívelt fel. 1990 és 1992 között a Szerb Szocialista Párt Végrehajtó Bizottságának a tagja, 1992 és 1993 között a kis-jugoszláv szövetségi parlament képviselőházának a tagja, 1992 és 2000 között a Szerb Szocialista Párt elnökségének a tagja, 1996 és 2000 között szerb agrárminiszter, 1996 és 1998 között a szerb kormány alelnöke volt.

Školč, Jože (Breginj, 1960 –) a Ljubljana Egyetemen szerzett politológus oklevelet. 1988-ban Szlovénia Kommunista Ifjúsági Szövetségének az elnökévé választották. 1990-ben ebből alakult meg a Szlovén Liberális Demokrata Párt, melynek Školč

- lett az első elnöke. 1992 és 1996 között a szlovén parlament elnöke, 1997 és 2000 között szlovén kultuszminiszter volt.
- Škrbalo, Zdenko (Zombor, 1929 – Zágráb, 2014) 1953-ban a Zágrábi Egyetemen szerzett orvosi oklevelet. 1976-tól a Zágrábi Egyetem rendes egyetemi tanára, több neves külföldi egyetem előadója. 1991 és 1992-ben a horvát köztársasági elnök külpolitikai tanácsadója, 1992 és 1993-ban Horvátország külügyminisztere, majd svájci és liechtensteini nagykövete. 1996 és 2000 között Horvátország budapesti nagykövete volt.
- Škundrić, Petar (Gračac, 1947 –) tanulmányait a belgrádi egyetemen végezte, ott is doktorált a Műszaki és Kohászati Karon. A Jugoszláv Kommunista Szövetség utolsó, XV. kongresszusának elnöke, a JKSZ elnökségének a főtitkára volt. A Szerb Szocialista Párt alapítója, annak első főtitkára. Milošević 1990-ben őt jelölte szerb miniszterelnöknek, azonban ezt elutasította. 1992-ben visszavonult az aktív politikai közélettől, ahová majd csak 2006-ban tért vissza, amikor a Szerb Szocialista Párt elnöki tisztségéért küzdött, azonban alul maradt Ivica Dačićtyal szemben. 2008 és 2011 között szerb energetikai és bányaugyi miniszter, 2011 és 2014 között a szerb miniszterelnök tanácsadója volt. 2010-től a Crvena Zvezda sport klub elnöke.
- Slapar, Janez (Tržič, 1949 –) tábornok, 1990 és 1993. május 14. között a Szlovén Területvédelmi Egységek parancsnoka volt.
- Slokar, Jože (1934 –) 1982 és 1986 között Ljubljana Városi Közgyűlésének alelnöke. 1989 és 1991 között Ante Marković kormányában szövetségi közlekedési és távközlési miniszter volt.
- Smailbegović, Faruk (Tešanj, 1941 – Szarajevó, 2016) 1993. október 29 és 1994. június 23. között Bosznia-Hercegovina gazdasági minisztere, 1994. június 23. és 1996. január 30. között annak energetikai és ipari minisztere volt.
- Smith, Christopher Henry (Rahway, 1953 –) a Trentoni Állami Főiskolán szerzett oklevelet. 1981-től napjainkig a Republikánus Párt képviselője az Amerikai Egyesült Államok Képviselőházában.
- Sodano, Angelo (Isola d’Asti, 1927 –) 1950-ben szentelték pappá, 1978-ban pedig püspökké. 1988-tól a Római Kúria titkára, 1989. március 1-től a Pápai Államtitkárság államokkal való felelős titkára, 1991. június 29-től 2006. szeptember 15-ig Vatikán Állam külügyminisztere, 1991. június 28-tól bíboros.
- Šolc, Aleksandar (Veliki Gejovci, Csehszlovákia, 1934 – Zágráb, 2014) 1958-ban a Zágrábi Egyetemen szerzett vegyész oklevelet, 1965-ben doktorált. 1959-től a Zágrábi Egyetemen tanított. 1988 és 1990-ben az Eszéki Egyetem dékánja, 1990 és 1992 között annak rektora, 1992 és 1996 között Horvátország budapesti nagykövete volt.
- Somogyi Ferenc (Hartkirchen, 1945 –) 1968 és 1969 között a Külügyminisztérium előadója, majd a ranguni, illetve a lagosi Nagykövetség munkatársa. 1973 és 1980

között a Külügyminisztérium főelőadója. 1980-tól a New York-i állandó ENSZ képviselő helyettese. 1987-től a Külügyminisztérium nemzetközi szervezetek főosztályvezetője. Közigazgatási államtitkár 1990. június 1. és 1991. december 2. között, illetve 1994–1996 között. 2007–2009 között washingtoni nagykövet.

Sova, Rudi a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság, majd a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság budapesti nagykövete 1993 júniusáig.

Špegelj, Martin (Stari Gradac, 1927 – Zágráb, 2014) a második világháborúban partizán volt, a háború után jugoszláv tábornokként szolgált. 1982 és 1985 között a Horvát Szocialista Köztársaság területvédelmi egységeinek, majd a 2. hadseregnek a parancsnoka volt. Az 1990-es választásokon a Horvát Kommunista Szövetség jelöltjeként nem szerzett parlamenti mandátumot. 1990. augusztus 24-én horvát védelmi miniszterré nevezték ki. Az ő nevéhez fűződött Horvátország illegális felfegyverzése, ezzel összefüggésben a magyarországi fegyverbotrány is. 1991. július 2-án leváltották, majd július 30-án a Horvát Nemzeti Gárda parancsnokává nevezték ki. A szlovéniai háború kitörésekor közös horvát–szlovén ellentámadási tervet dolgozott ki, amelyet Franjo Tuđman végül elutasított. 1991. augusztus 7-én bár lemondott a Gárda vezetéséről, az 1991-es honvédő harcok, illetve a Horvát Nemzeti Gárdából szerveződő Horvát Hadsereg egyik fő irányítója maradt. 1992 elején nyugdíjazták, és a politikai közéletből kivonult.

Staničić, Jovica (Ratkovo, 1950 –) a Belgrádi Egyetem politikatudományi karán szerzett oklevelet, 1975-től a szerb állambiztonság munkatársa, 1991 elején a szerb állambiztonság helyettes vezetője, majd 1991. december 31-től 1998. november 27-ig annak vezetője. A Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában bevetett szerb szabads csapatok egyik fő szervezője, 1992-től az Amerikai Egyesült Államok titkos ügynöke. 1998-as leváltása után 2003-ig a szerb állambiztonságnál dolgozott. 2003-ban a Nemzetközi Törvényszék Horvátországban és Bosznia-Hercegovinában elkövetett bűncselekmények miatt perbe fogta, 2013-ban felmentették. 2015-ben a Volt Jugoszlávia Nemzetközi Büntetőtörvényszékének fellebbezési kara (ICTY) perújrafelvételt rendelt el.

Stanković, Ljubiša (Andrijevice, Montenegró, 1960 –) villamosmérnöki oklevelet a Montenegrói Egyetemen szerzett 1982-ben, 1988-ban Podgoricában doktorált. 1989 és 1991 között a Montenegrói Szocialista Köztársaság elnökségnek a tagja, 1990 és 1993 között a Montenegrói Szocialista Párt elnöke, ezzel párhuzamosan 1990 és 1992 között a Reformszövetség montenegrói elnöke volt. Az 1990-es választásokon elnökjelölt, 1991 és 1992 között montenegrói parlamenti képviselő, majd 1992 és 1996 között Kis-Jugoszlávia szövetségi parlamentjének a képviselője. 2001 és 2015 között Montenegró londoni nagykövete. 1996-tól a Montenegrói Tudományos Akadémia, 2011-től az Európai Tudományos Akadémia (European Academy of Sciences and Arts) tagja.

Sciences and Arts) tagja, 2003 és 2005, illetve 2005 és 2008 között a Montenegrói Egyetem rektora volt.

Steiner, Michael (München, 1949 –) Párizsban és Münchenben végezte jogi tanulmányait. 1981-től a Német Szövetségi Köztársaság Külügyminisztériumában dolgozott. A kilencvenes években fontos szerepet játszott a német humanitárius szállítmányok célba juttatásában. 1997-ben (január–július) Carl Bildt, Bosznia-Hercegovina szarajevói főképviseelőjének a főhelyettese, 1998-ban Németország prágai nagykövete, majd a Kancellária kül- és biztonságpolitikai tanácsadója volt. 2001 decemberében Kofi Annan, az ENSZ főtitkára az ENSZ koszovói ideiglenes missziójának vezetőjévé nevezte ki. 2012-ben Németország afganisztáni és pakisztáni különleges képviselője, majd Berlin indiai nagykövete volt.

Stojanović, Svetozar (Kraguljevac, 1931 – Belgrád, 2010) 1955-ben Belgrádban szerzett filozófus oklevelet, 1962-ben ott doktorált. 1962-től a Belgrádi Egyetemen tanított. 1970 és 1974 között a Szerb Filozófiai Társaság elnöke. 1992. június 15. és 1993. május 31. között Dobrica Ćosićnak, a JSZK elnökének a tanácsadója volt.

Stoltenberg, Jens (Oslo, 1959 –) az Oslói Egyetemen szerzett közgazdasági végzettséget. 1990 és 1991 között a norvég környezetvédelmi tárca államtitkára, 1993 és 1996 között kereskedelmi és energetikai miniszter, 1996 és 1997 között pénzügyminiszter. 2000. március 3. és 2001. október 19.; illetve 2005. október 17. és 2013. október 16. között Norvégia miniszterelnöke volt. 2014. október 1-től a NATO főtitkára.

Šušar, Stipe (Zagvozd, 1936 – Zágráb, 2004) jogi, majd filozófiai tanulmányait Zágrábban végezte, 1965-ben szociológiából doktorált. Több szociológiai folyóirat szerkesztője volt. Politikai karrierje a „horvát tavasz” után ívelt fel. 1974-ben horvát kultuszminiszterré nevezték ki. Ezt a tisztséget 1982-ig töltötte be. Minisztersége alatt Horvátország területén betiltották a gimnáziumi oktatást. Milošević 1987-es hatalomra jutása után a szerb politikusok egyik első számú célpontjává vált, mivel erőteljesen bírálta a szerb nacionalista és centralista törekvéseket. 1989-ben Horvátország képviselőjeként a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Elnökségének a tagja lett, azonban a következő évben visszahívták, s helyére Stjepan Mesić került. 1994-ben megalapította a *Horvát baloldal* című folyóiratot, három évvel később a Szocialista Munkáspártot, azonban a politikai közéletbe nem sikerült visszatérnie.

Svraka István 1990. októbertől rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, első beosztott a belgrádi Nagykövetségen. 1992. november 30-án nyugdíjba vonult.

Szabad György (Arad, 1924 – Budapest, 2015) Széchenyi-díjas történész, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az ELTE BTK oktatója. Kutatási területe elsősorban a polgári átalakulás, a 19. századi magyar gazdaság-, társadalom-, és politikatörténet főbb kérdéseire irányult. Rendszerváltó politikus, a Magyar Demokrata

- Fórum (MDF) alapító tagja. 1990. május 2-án a demokratikus alapokra helyezett országgyűlés alakuló ülésén a parlament alelnökévé választották, augusztus 3-ig megbízottként látta el az elnöki teendőket, majd innentől kezdve a ciklus végéig a Ház első szabadon választott elnöke lett (1990. augusztus 3. és 1994. június 27.).
- Szabó István (Csepel, 1933 –) Beosztott diplomata (1958–1960) a szófiai Nagykövetségen. A Kulturális Kapcsolatok Intézetének munkatársa (1963–1965). Első beosztott (II. o. tanácsos) a szófiai (1967–1973) és a belgrádi (1978–1983) Nagykövetségeken. Főosztályvezető-helyettes a Központban (1983–1987). Rk. követ és meghatalmazott miniszter (1987. márc. 11.), első beosztott, követtanácsos a szófiai Nagykövetségen (1987 –). 1990. augusztus 1-től főosztályvezető-helyettes a IV. Területi Főosztályon (Albánia, Bulgária, Jugoszlávia, Románia, Görögország, Törökország, Ciprus), majd 1991. május 15-től a Főosztály ideiglenes vezetője.
- Szám Attila (Szabadka, 1942 –) 1979-ben a Szarajevói Egyetemen doktorált, az Újvidéki Egyetem tanára.
- Szarka Istvánné 1990 szeptemberétől a Külügyminisztérium Gazdálkodási Főosztályának főosztályvezető-helyettese, majd 1991. május 1-től 1993-ig annak főosztályvezetője.
- Szávai János (Budapest, 1940 –) irodalomtörténész, műfordító, diplomata. A Toldy Ferenc Gimnáziumban érettségizett. 1982 és 1985 között a Paris III – Sorbonne Nouvelle vendégprofesszora. Az Magyar Demokrata Fórum Külügyi Bizottságának a tagja. 1990 és 1994 között párizsi magyar nagykövet, egyben 1990 és 1991 között az Európa Tanács és az UNESCO nagykövete. Ezután 1994-től a Paris IV – Sorbonne vendégprofesszora, majd 1998-tól 2005-ig ugyanott a komparatistika professzora.
- Szecsei Mihály (Adorján, 1929 – Szeged, 2013) 1949-ben a beszolgáltatás és a kollektivizálás ellen tiltakozott, ezért négy év szigorított börtönre ítélték, amiből kettőt a Kopár-sziget (Goli otok) koncentrációs táborban töltött le. 1956-ban Szkopjében szerzett közgazdász oklevelet. Később az Újvidéki Egyetem szabadkai Közgazdasági Karán tanított. 1990-től szerb, majd kis-jugoszláv parlamenti képviselő. 1994 és 2000 között a VMSZ alelnöke volt.
- Székely András Bertalan (Budapest, 1952 –) a Miniszterelnöki Hivatal Határon Túli Magyarok Titkársága kormánytanácsosa 1990–1992, majd a Határon Túli Magyarok Hivatalának osztályvezetője.
- Szénási György a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának vezetője 1990. augusztus 1. és 1994. október 31. között.
- Szent II. János Pál Pápa, szül. Karol Józef Wojtyła (Wadowice, 1920 – Róma, 2005) 1946. november 1-jén szentelték pappá, majd Rómában folytatott doktori

tanulmányokat. 1953-ban az erkölcssteológia professzora lett. 1958-ban püspökké szentelték, majd krakkói segédpüspökké nevezték ki. 1964. január 13-án Krakkó érseke lett, 1967. június 26-án bíboros. 1978. október 16-án választották meg pápává. Főpapi tevékenységét a konzervatív erkölcsi tanítás, valamint a népek és a vallások közötti közeledés jellemezte. 2014. április 27-én szentté avatták.

Szilajev, Ivan Sztepanovics, oroszul: Иван Степанович Силаев (Baktizni, 1930 –) 1954-ben szerzett repülőmérnöki oklevelet. 1959-ben belépett a Szovjetunió Kommunista Pártjába. 1980 és 1981 között szerszámgép- és szerszámgégyártási miniszter, 1981 és 1985 között repülésügyi miniszter, 1985 és 1990 között a Szovjetunió Minisztertanácsának alelnöke, 1990. június 15. és 1991. szeptember 26. között Oroszország miniszterelnöke, majd 1991. december 18. és 1994. február 7. között Oroszország állandó képviselője volt az Európai Közösségnél.

Szokai Imre (1950–) 1974-től dolgozott a Külügyminisztériumban. 1990. január 15-től miniszterhelyettes, majd 1990. június 4-től 1991. december 17-ig helyettes államtitkár volt a Külügyminisztériumban.

Szőcs Ferenc (Szentendre, 1946 –) 1947-től dolgozott a Külügyminisztériumban. Besorozott diplomata a berni (1974–1978) és a bukaresti Nagykövetségen (1980–1985). A Központban a román referatúrán főelőadó (1985–1987). Főkonzul (1987). 1991 augusztusában rendelték be Rómából a Központba. 1991. szeptember 1. és 1995. július 16. között a IV. Területi Főosztály főosztályvezetője.

Szőcs Géza (Marosvásárhely, 1953 – Budapest, 2020) a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen végzett magyar–orosz szakon. 1977 és 1981 között az *Igazság* napilap irodalmi munkatársa, 1981 és 1982 között az *Ellenpontok* szamizdat egyik szerkesztője, 1986 és 1989 között Genfben volt újságíró, 1989 és 1990 között a Szabad Európa Rádió budapesti irodavezetője. 1990 és 1991 között az RMDSZ főtitkára, 1991 és 1993 között annak politikai alelnöke, 1990 és 1992 között román szenátor volt, 2010 és 2012 között az Orbán-kormány kultúráért felelős államtitkára volt.

Tar Pál (Gyula, 1931 –) 1957-ben hagyta el Magyarországot és Párizsban az École Polytechnique-en szerzett diplomát 1960-ban. A Banque National de Paris igazgatóhelyettese Hongkongban, majd igazgatója Los Angelesben. A Bank vezérigazgatója Houstonban 1977-től, majd a Bank párizsi központjában igazgatóhelyettes 1984 és 1991 között. 1990-től Antall József tanácsadója, a miniszterelnök Tanácsadó Testületének a tagja, majd 1991. április 10-től Magyarország washingtoni nagykövete 1994 augusztusáig.

Tarzi, Nanguyalai (Kabul, 1947 –) 1964-ben Kabulban szerzett jogi és nemzetközi kapcsolatok oklevelet, 1970-ben a Sorbonne Egyetemen doktorált. 1970 és 1979 között az afgán Külügyminisztériumban dolgozott, majd előbb Iszlám Konferencia tanácsadója, 1986 és 1992 között annak ENSZ nagykövete volt. 1992 és 2000

között az Iszlám Konferencia genfi nagykövete, 2002 és 2006 között Afganisztán pakisztáni, 2010 és 2012 között indiai, 2012 és 2015 között svájci nagykövete volt.

Tauran, Jean-Louis Pierre (Bordeaux, 1943 – Hartford, Connecticut, 2018) Rómában tanult teológiát, ott doktorált kánonjogból. 1969-ben szentelték pappá, 1975-től a Vatikán diplomáciai szolgálatában állt. 1975 és 1978 között a Dominikai Köztársaságba tartozó nunciatúrák titkára volt, 1975 és 1978 között Libanonban szolgált. 1990. december 1-jén II. János Pál kinevezte az államokkal fenntartott felelős titkárrá, 1991. január 6-án püspökké szentelték. A Vatikán külügyminiszteri tisztségét 2003-ig látta el, az iraki konfliktusban a párbeszéd és az ENSZ fontosságát hangsúlyozta.

Teleki Pál (Budapest, 1897 – Budapest, 1941) földrajztudós, konzervatív magyar politikus, 1920 júliusa és 1921 áprilisa között Magyarország miniszterelnöke, külügyminisztere és vallás- és közoktatásügyi minisztere, 1939. február 16. és 1941. április 3. között Magyarország miniszterelnöke volt. Kormányra 1940. december 12-én örökbarátsági szerződést kötött Jugoszláviával. Az 1941. márciusi belgrádi katonai puccs után a német hadsereg megkezdte a felvonulást a Jugoszláv Királyság ellen, Nagy-Britannia pedig kinyilvánította, hogy minden Jugoszlávia elleni magyar katonai lépés hadüzenetet von maga után. A magyar miniszterelnök 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el, a kormányzót vádolva meg a kialakult helyzetért.

Tepedelen, Kenan (Buca, 1949 –) 1972-ben Párizsban szerzett jogi oklevelet. 1973 óta a török Külügyminisztériumban dolgozott. A kilencvenes évek első felében Budapesten volt első beosztott, 2001–2005 között Törökország etiópiai nagykövete, majd Dzsubutiban, Szomáliában és Madagaszkáron szolgált, 2010–2012 között a ghánai török Nagykövetséget vezette.

Tesla, Nikola (Smiljan, Horvátország, 1856 – New York, 1943) szerb származású feltaláló, villamosmérnök, gépészmérnök, filozófus, a világ egyik leghíresebb tudósa, aki az elektromosság és a mágnesesség területén fejtette ki tevékenységét.

Thaler, Zoran (Kranj, 1962 –) politológus, 1990-ben szlovén parlamenti képviselő, 1990 és 1993 között szlovén külügyminiszter-helyettes, 1992 és 1995 között szlovén parlamenti képviselő. 1995 és 2006 között Szlovénia külügyminisztere volt.

Thalmann, Antin (Bern, 1948 –) jogot végzett, a kilencvenes években a Svájci Szövetségi Külügyminisztérium ENSZ osztályának helyettes vezetője, 1999 és 2003 között Svájc belgiumi nagykövete, a svájci NATO-misszió vezetője, majd kanadai nagykövete.

Thuma József 1973-tól dolgozott az államigazgatásban: az Országos Tervhivatalban, a Belügyminisztériumban, a Magyar Államkincstárban, illetve a Pénzügyminisztériumban vezető beosztásokat töltött be. A Belügyminisztériumban 1993-tól volt helyettes államtitkár.

- Timotity Miklós 1990 februárjától III. osztályú titkárként dolgozott a belgrádi magyar Nagykövetségen, majd a Külügyminisztérium 4. Területi Főosztályának tanácsosa, jugoszláv referens.
- Tišma, Aleksandar (Horgos, 1924 – Újvidék, 2003) szerb költő, író, műfordító, egyetemi tanulmányait 1942-ben Budapesten kezdte meg, 1944 decemberében csatlakozott a partizánokhoz. 1945-től az újvidéki *Szabad Vajdaság*, 1947-től a belgrádi *Borba* újságírójaként dolgozott. 1954-ben Belgrádban szerzett oklevelet. 1979-től a Vajdasági Tudományos Akadémia levelező, 1984-től annak teljes jogú, majd annak megszüntetése után a Szerb Tudományos Akadémia tagja volt. 1993-ban tiltakozva a szerb közéletet eluraló nacionalista hisztéria ellen, önkéntes francia száműzetésbe vonult. Különösen jelentős német és magyar nyelvű fordítói munkássága; szerb nyelvre ő fordította le Kertész Imre Sorstalanság című regényét.
- Tito, Josip Broz (Kumrovec, 1892 – Ljubljana/Laibach, 1980) a második világháborúban a jugoszláv partizánok egyik parancsnoka, majd Jugoszlávia vezetője volt. Első miniszterelnök 1945. november 29. és 1953. január 14. között, és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnöke 1953. január 14. –1980. május 4. között.
- Todorov, Nikolaj bolgárul: Николай Тодоров Тодоров (Várna, 1921 – Szófia, 2003) történész, aki 1990. július 17. és 1991. október 2. között a bolgár parlament elnöke volt.
- Tolnai Ottó (Magyarakanizsa, 1940 –) Kossuth-díjas magyar író, költő, műfordító. Az Újvidéki és a Zágrábi Egyetemen tanult magyar nyelv és irodalom, valamint filozófia szakon. 1964-ben az Új Symposion alapító munkatársa, 1969 és 1974 között annak főszerkesztője, 1974 és 1994 között az Újvidéki Rádió magyar adásának a szerkesztője volt.
- Tomac, Zdravko (Garčn, 1937 – Zágráb, 2020) közgazdász oklevelet Zágrábban szerzett, 1976-ban a Zágrábi Egyetemen doktorált politológiából. Előbb a kumroveci pártiskola, majd a Zágrábi Egyetem tanára volt. A rendszerváltoztatáskor a Horvát Kommunista Szövetség utódpártjának, a Horvát Szociáldemokrata Pártnak az egyik alapítója volt. 1991 és 1992-ben a Demokratikus Egységkormány alelnöke, 1993 és 2003 között a Horvát Szábor képviselője, 2000 és 2003 között annak alelnöke volt. 2011-ben átlépett a jobbközép HDZ-be.
- Tomaj Dénes (Budapest, 1949 –) 1990. július 1. és 1993. augusztus 16. között a Külügyminisztérium helyettes államtitkára volt, majd a hágai nagykövet.
- Tóth Horti Gábor (Zenta, 1950 –) 1992 és 1997 között Zenta polgármestere. Polgármestersége alatt az önkormányzatban hivatalos nyelvvé tette a magyart, 1994-ben a város nevét a szerbesített Senta helyett visszaállította Zentára, emléktáblát avatott az 1944-es magyar áldozatoknak. Polgármestersége alatt nyílt meg a budapesti Kertészeti Egyetem kihelyezett tagozata.

- Tőkés László (Kolozsvár, 1952 –) egyetemi tanulmányait a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte. 1986-tól Temesváron volt előbb segédlelkész, majd lelkész. Kiemelkedő szerepe volt 1989-es romániai forradalomban. 1990-ben az ideiglenes Nemzeti Megmentési Front tagja, 1991 és 2003 között az RMDSZ tiszteletbeli elnöke, 1990-től a Királyhágómelléki református egyházkerület elnöke. 2003-tól az Erdélyi magyar Nemzeti Tanács alapítója, 2007-től Európai Parlamenti képviselő.
- Tudman, Franjo (Veliko Trgovišće, 1922 – Zágráb, 1999) a második világháborúban a kommunista partizánok oldalán harcolt. 1946-ban, miután édesapja kritikával illette az új kommunista hatalmat, a jugoszláv titkosszolgálat meggyilkolta. Ennek ellenére Tudman karrierje nem tört meg, 1960-ban tábornokká léptették elő. A következő évben leszerelését kérte, majd történészként kezdett el dolgozni. Kezdetben a hivatalos állampárti szemléletben publikált, rövidesen azonban a horvát nemzeti múlt felé fordult. 1972-ben és 1981-ben nacionalista tevékenység vádjával börtönben volt. 1989-ben alapította meg a nemzeti-konzervatív Horvát Demokratikus Közösség pártot. 1990. május 30. és 1999. december 10. között Horvátország első elnöke, a horvát függetlenség megteremtője volt.
- Turković, Bisera (Sziszek, 1954 –) a Szarajevói Egyetemen jogot végzett, majd San Diegóban doktorált. 1993 és 1994 között zágrábi, 1994 és 1996 között Bosznia-Hercegovina budapesti nagykövete, 2000 és 2001 között bosnyák európai integrációs miniszter volt. 2005 és 2009 között Bosznia-Hercegovina washingtoni, 2018–2019-ben katari nagykövete volt. 2019. december 23-a óta Bosznia-Hercegovina külügyminisztere.
- Türk, Helmut (Linz, 1941 –) a Bécsi Egyetemen jogból doktorált. 1965-től az osztrák Külügyminisztériumban dolgozott. 1993 és 1999 között Ausztria washingtoni nagykövete, majd 2004-ig a kancellária kabinet főnöke volt.
- Unković, Slobodan (Trebinje, Bosznia-Hercegovina, 1938 –) 1961-ben a Belgrádi Egyetem közgazdasági karán szerzett oklevelet, 1966-ban ott doktorált. 1981 és 1991 között a Belgrádi Egyetem rektora, 1991. január 11. és 1991. június 5. között a szerb parlament elnöke, 1993 és 1996 között szerb tudományügyi miniszter volt.
- Văcăroiu, Nicolae (Bílhorod-Dnistróvskyy, Ukrajna, 1943 –) román szociáldemokrata politikus, 1992. november 18. és 1996. december 12. között Románia miniszterelnöke, 2000. december 20. és 2009. október 14. között a román szenátus elnöke, 2007. április 20. és 2007. május 23. között Románia ügyvezető köztársasági elnöke.
- Valdés, José Manuel Allendesalazar (Guernica y Luno, 1935 –) 1965-től dolgozott a spanyol Külügyminisztériumban. Washingtonban, New Yorkban szolgált, 1985 és 1990 között Stockholmban volt nagykövet. 1990. július 20. és 1992. szeptember 18. között a Spanyol Királyság belgrádi nagykövete volt.

Vance, Cyrus (Carksburg, Virginia, 1917 – New York, 2002) 1939-ben a Yale-en szerzett oklevelet. A második világháborúban a haditengerészetnél szolgált. 1957-től az Egyesült Államok szenátusának a fegyveres szolgáltatásokkal foglalkozó bizottságának a tagja, 1961-től a Védelmi Minisztérium főtanácsosa, 1964-től 1967-ig az Amerikai Egyesült Államok honvédelmi miniszterhelyettese, 1977 és 1980 között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere volt. 1991-ben az Egyesült Nemzetek Szervezetének főtitkára Horvátország különleges képviselőjévé nevezte ki. Ebben a minőségében tett javaslatot a horvátországi konfliktusok megoldására szolgáló Vance-tervre. 1993 januárjában, az ENSZ boszniai különmegbízottjaként lord David Owennel, az EU képviselőjével folytatott tárgyalásokat a boszniai háború befejezésére szolgáló akkori béketervről. Amikor azt elutasították, Vance bejelentette lemondását. Helyét Thorvald Stoltenberg norvég külügyminiszter vette át.

Várady Tibor (Nagybecskerek, 1938 –) jogász, író, egyetemi tanár, akadémikus, történelmi magyar családban született. Nagyapja, Várady Imre előbb magyar országgyűlési képviselő, majd a két világháború között a délvidéki magyarság első számú politikai vezetője volt. Jogi tanulmányait Belgrádba végezte, a Harvardon doktorált. 1963 és 1992 között az Újvidéki Egyetemen tanított, 1993-tól napjainkig a budapesti Közép-Európai Egyetem (Central European University, CEU), 1998-tól az amerikai Emory Egyetem tanára, 2012-től annak professzor emeritusa. 1969 és 1971 között az Új Symposion egyik szerkesztője, 1971-ben a lap védőügyvédje. 1992 júliusa és decembere között a Panić-kormány igazságügyi minisztere volt.

Varga Tamás (Budapest, 1941 –) Az MSZMP KB Külügyi Osztály politikai munkatársa 1981–1986 között. Bagdadban nagykövet 1986-tól 1990-ig, majd a Külügyminisztérium Protokoll Főosztályának vezetője 1991 és 1996 között.

Várkonyi László (Budapest, 1958 –) 1990. május 1-jétől ideiglenes jelleggel a Külügyminisztérium IV. Területi Főosztályán helyettes vezető, majd áthelyezésre került az I. Területi Főosztályra, ahol 1990. augusztus 1-jétől főosztályvezető volt. 1992. júliustól rendkívüli és meghatalmazott nagykövet Új-Delhiben, valamint a Nepáli Királyságban, a Srí Lankai Demokratikus Szocialista Köztársaságban, a Maldív Köztársaságban, a Bangladesi Népi Köztársaságban és a Mianmari Unióban való képvisellel bízták meg.

Vasiljković, Dragan; Dragan kapitány (Belgrád, 1954 –) 1967-ben családja Ausztráliába emigrált, 1980-ban bordélyház üzemeltetése miatt Melbourne-ben elítélték. 1988-ban Belgrádba költözött, ahol a jugoszláv titkosszolgálat, az UDBA beszervezte, s a Vörössapkás különleges egység parancsnoka lett. A horvátországi háborúban ez az egység „Knindza” néven működött, majd 1995-ben azt beolvasztották a szerb állambiztonság Különleges Operációk Egységébe (Jedinica Specijalne

Operacije, JSO). 2003-ban a Hágai Nemzetközi Bíróságon Slobodan Milošević ellen tanúskodott, a következő évben visszaköltözött Ausztráliába. 2006-ban a Horvát Köztársaság a hadifogjokkal való bánásmód megsértése, horvát rendőrök és katonák kínzásának vádjával vádat emelt ellene, majd nemzetközi körözés alapján Ausztráliában letartóztatták, de a kiadatása egészen 2015-ig elhúzódott. Ekkor Horvátországban 13,5 év börtönbüntetésre ítélték, de abba beleszámították az ausztráliai fogvatartás idejét is. 2020. március 28-án szabadult, s visszatért Belgrádba. Az Európai Unió területére az elkövetkező 20 évben nem léphet be.

Végel László (Szenttamás, 1941 –) Kossuth-díjas magyar író, drámaíró. 1965 és 1971 között az *Új Symposion* szerkesztőbizottságának a tagja, 1971-től 1980-ig a *Magyar Szó* napilap Kilátó című irodalmi mellékletének a szerkesztője, 1980 és 1991 között az Újvidéki Televízió dramaturgja volt. 1994 és 2002 között a jugoszláviai Soros Alapítvány újvidéki irodavezetője. A délszláv háború alatt a miloševići hatalom nemkívánatos személynek nyilvánította, így többször bujkálnia kellett.

Vejnović, Jovan (Mokro Polje, Horvátország, 1943 –) 1970-ben Zágrábban szerzett jogi oklevelet. 1972 és 1989 között a JSZSZK afrikai nagykövetségein (Algír, Marokkó, Egyiptom) teljesített szolgálatot. 1976-tól a szövetségi Külügyminisztérium Afrikai és Közel-Keleti Osztály titkára, 1982-től az Afrikai Osztály helyettes vezetője volt. 1989 és 1991 között Budimir Lončar szövetségi külügyminiszter tanácsadója és helyettese volt. 2001 és 2003 között a horvát Külügyminisztérium gazdasági osztályának vezetője, 2003 és 2005 között a horvát külügyminiszter tanácsadója, majd 2009-ig Horvátország líbiai nagykövete volt. Líbiában elkövetett alkoholcsempészség vádjával 2010-ben hét hónapos felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték.

Vékás János (1953–) a „történelmi” VMDK alelnöke, 1998-tól Magyarországon él. 1998 és 2002 között a magyar miniszterelnök, Orbán Viktor tanácsadója volt, majd az MTA Kisebbségkutató Intézetének munkatársa.

Velayati, Ali Akbar (Teherán, 1945 –) 1964-ben a Teherán Egyetemen szerzett orvosi diplomát, majd a Johns Hopkins Egyetemen pediátriából tett orvosi szakvizsgát. 1981. október 13-án Ali Hámenei iráni elnök öt javasolta miniszterelnöknek, azonban a parlament leszavazta. 1981. december 15. és 1997. augusztus 20. között Irán külügyminisztere volt.

Velentić, Nikica (Bilaj, Gospić mellett, 1950 –) Zágrábban szerzett jogi oklevelet. 1993. április 3-a és 1995. november 7-e között a Horvát Köztársaság miniszterelnöke volt. Kormányzása alatt vezették be a horvát nemzeti valutát, a kunát, stabilizálták a gazdaság állapotát, megállították az inflációt, illetve 1995 augusztusában a Vihar hadművelet során a Horvát Hadsereg visszafoglalta a szakadár szerb területek többségét.

- Vencelj, Peter (Stražišče, 1939 – Kranj, 2017) a Ljubljana Egyetem Matematikai és Fizikai Karán volt tanár. 1990. május 16. és 1992. május 14. között szlovén oktatási és testnevelési miniszter, 1992-ben a külföldön élő szlovénokért felelős államtitkár, 2000. március 15. és június 15. között a szlovén Külügyminisztérium államtitkára volt.
- Vereš, Milan volt budapesti nagykövet; 1986 és 1991 között Jugoszlávia moszkvai nagykövete volt, jelenleg Prágában él.
- Viktor, Volkov bolgárul: Виктор Волков (1936–) 1990. december 20-a és 1991. november 8-a között volt Bulgária külügyminisztere.
- Vincze András II. osztályú tanácsos a belgrádi Nagykövetségen. 1992 szeptemberében berendelték a Központba, majd 1993 októberétől I. osztályú tanácsos a 4. Területi Főosztályon.
- Vorontsov, Yuli Mikhailovich oroszul: Юлий Михайлович Воронцов (Leningrád, 1929 – Moszkva, 2007) Az 1970-es években a washingtoni szovjet Nagykövetségen dolgozott, 1978 és 1983 között indiai, majd 1986-ig párizsi nagykövet volt. 1986 és 1990 között a Szovjetunió első külügyminiszter-helyettese, 1988 és 1989-ben ezzel egyidejűleg afganisztáni nagykövet. 1990 és 1991 között az ENSZ utolsó szovjet nagykövete, 1991 és 1994 között Oroszország ENSZ nagykövete, 1994 és 1998 között Oroszország washingtoni nagykövete volt.
- Vučetić, Slobodan (Vilusi, Montenegró, 1941 –) tanulmányait a belgrádi jogi karon végezte. 1989 és 1990-ben a Szerb Szocialista Köztársaság elnökségének a tagja volt. 1991 és 1999 között a Szerb Alkotmánybíróság bírója volt. Tisztségéből 1999-ben a Miloševićet bíráló kritikái miatt leváltották. A szerb diktátor bukása után, 2001-ben a szerb parlament érvénytelenítette a leváltását. 2002 és 2006 között a Szerb Alkotmánybíróság elnöke volt.
- Vujicsics D. Sztoján (Pomáz, 1933 – Budapest, 2002) édesapja, Vujicsics Dusán irányította a Budai Szerb Ortodox Egyházmegyét. A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében irodalomtörténészként dolgozott, de az állampárti érában politikai okokból elbocsájtották, majd óraadóként, szerkesztőként és a Színháztudományi Intézetben dolgozott. A rendszerváltoztatás után visszakérült az MTA Irodalomtudományi Intézetébe. A Szerb Ortodox Egyházművészet és Tudományos gyűjtemény alapító igazgatója, 1994-től a Magyar PEN Club alelnöke és az *Európai Utas* folyóirat főmunkatársa volt.
- Vukčević, Dragan (Titograd/Podgorica, 1958 –) 1983-ban Belgrádban szerzett jogi doktorátust. 1989 és 1991 között Montenegró külügyminisztere volt. Ezt követően egyetemi tanári karrierére fókuszált, 2003-tól a Montenegrói Tudományos Akadémia tagja.

- Vukovarski, Johann Jakov Eltz (Kleinheubach, 1921 – Eltville, 2006) Németországban született, de gyermekkorát ősei birtokán, Valkóvárban (horvátul: Vukovar) töltötte. Egyetemi tanulmányait Zágrábban és Tetschen (ma: Děčín, Csehország) folytatta, jogot Frankfurtban végzett. 1944-ben besorozták a Wehrmachtba. A második világháború után a Német Szövetségi Köztársasági nagykövete volt a Máltai Lovagrendnél. 1991-ben visszatért Horvátországba, részt vett Valkóvár védelmében. 1992 és 2000 között a Horvát Szábor független képviselője volt.
- Vuković, Tomislav (Szabadka, 1955 –) teológiai tanulmányait Zágrábban végezte. 1989-től elsősorban újságírással foglalkozik.
- Wahlgren, Lars-Eric (Åsele, 1929 – Halmstad, 1999) altábornagy. 1953-ban lépett be a Svéd Hadseregbe. 1974 és 1975-ben az ENSZ kötelékében Izraelben, 1988 és 1993 között Libanonban teljesített szolgálatot. 1993. március 3. és 1993. június 23. között a volt Jugoszlávia területén állomásozó ENSZ Védelmi Erők (UNPROFOR) főparancsnoka volt.
- Walker, Jennon R. (Oklahoma, 1934 –) az Oklahomai Egyetemen szerzett oklevelet, majd Párizsban és Londonban tanult tovább. A CIA nyugat-európai elemzőjeként kezdett el dolgozni. 1984 és 1990 között különböző funkciókat töltött be az amerikai Külügyminisztériumban. 1993 és 1994 között a Nemzetbiztonsági Tanács európai ügyeket vezető igazgatója és az Amerikai Egyesült Államok Európával fenntartott kapcsolatait koordináló bizottság elnöke volt.
- Wolf, Frank Rudolph (Philadelphia, 1939 –) a Pennsylvania Állami Egyetemen politológus, a Georgetown Egyetemen jogi oklevelet szerzett. 1981. és 2015 között a Republikánus Párt színeiben az Amerikai Egyesült Államok képviselőházának a tagja volt.
- Wolfart János (Görcsönydoboka, 1951 – Németország, 2004) 1984 és 1990 között a Magyarországi Németek Szövetségének titkára. 1990. január 1-jétől a Miniszterelnöki Hivatal nemzetiségi főtanácsosa lett, majd 1990 szeptemberétől a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, ezután államtitkár, majd 1994-től címzetes államtitkár volt. 1995-től a Külügyminisztérium főtanácsadója, majd 1996 júliusától a magyar Nagykövetség berlini hivatalának vezetője. 1999 augusztusától a Nagykövetség bonni hivatalának vezetője. 2002. január 1-től a Külügyminisztériumban vezető főtanácsosa, 2002. október 15-től a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának állományába került, ahol a Berlini Collegium Hungaricum beruházás miniszteri biztosaként koordinálta a CH újjáépítését. 2004. június 7-én, szolgálati úton, Németországban autóbaleset során elhunyt.
- Wörner, Manfred Hermann (Stuttgart, 1934 – Brüsszel, 1994) jogi tanulmányait Heidelbergben, Párizsban és Münchenben végezte, 1961-ben nemzetközi jogból

- doktorált. A CDU politikusaként 1982. október 4. és 1988. május 18. között a Német Szövetségi Köztársaság honvédelmi minisztere, 1988. július 1. és 1994. augusztus 13. között a NATO főtitkára volt.
- Zalatnay István 1990 júliusában került a Külügyminisztériumba, a Nemzetközi Szervezetek Főosztályának főosztályvezető-helyettese lett. Munkaviszonya 1990. augusztus 10-i hatállyal megszűnt, áthelyezték korábbi munkahelyére, a Miniszterelnöki Hivatal állományába.
- Zarif, Mohammad Javad (Teherán, 1959 –) egyetemi tanulmányait az Amerikai Egyesült Államokban folytatta, ott is doktorált 1988-ban. A kilencvens években az Iráni Iszlám Köztársaság jogi és nemzetközi ügyekért felelős miniszterhelyettese volt. 2002 és 2007 között Irán ENSZ nagykövete volt, 2013. augusztus 15. óta Irán külügyminisztere.
- Zelenović, Dragutin (Szőreg, Temerin mellett, 1928 – Újvidék, 2020) hercegovinai szerb telepes családban született. Apját az usztasák végezték ki, három testvére a háborúban halt meg. A háború után a család visszatért a Bácskába, majd 1957-ben a Belgrádi Egyetemen szerzett gépészmérnöki oklevelet, és 1975-ben doktorált. 1966-tól az Újvidéki Egyetemen dolgozott, 1975 és 1979 között a Műszaki Tudományi Kar dékánja, 1985 és 1987 között az egyetem rektorhelyettese 1987 és 1989 között az egyetem rektora volt. 1991. január 15-én Slobodan Milošević javaslatára a képviselőház szerb miniszterelnökké választotta, azonban 1991. december 11-én lemondott.
- Želez, Željko Mitev bolgárul: Желю Митев Желев (Veselinovo, 1935 – Szófia, 2015) Szófiában szerzett filozófia szakos oklevelet, 1974-ben ott is doktorált. 1965-ben kizárták a Bolgár Kommunista Pártból. 1982-ben jelentette meg Fasizmus című művét, melyben a két világháború közötti olasz, német és spanyol politikai rendszert a kommunista rendszerekhez hasonlította. 1988-ban a Ruse Bizottság alapítója, 1989-ben a Nyíltság és Reformtámogató Klub elnökévé választották. 1990. augusztus 1. és 1997. január 22. között Bulgária elnöke volt.
- Zlobec, Ciril (Ponikve, 1925 – Ljubljana/Laibach, 2018) a második világháborúban partizánként vett részt. A háború után egyetemi tanulmányait szlavisztika szakon a Ljubljana-i Egyetemen végezte, majd a Ljubljana-i Rádió és a Ljubljana-i Televízió újságírója, a kulturális rovat szerkesztője, 1968-tól JKSZ Központi Bizottságának a tagja, 1990 és 1992 között a Szlovén Köztársaság elnökségének a tagja volt.
- Žužul, Miomir (Split/Spalato, 1955 –) 1987-ben a Zágrábi Egyetemen szerzett pszichológus oklevelet, a Harvard Egyetemen doktorált. 1992 és 1993 között horvát külügyminiszter-helyettes és a köztársasági elnök nemzetbiztonsági tanácsadója, 1993 és 1996 között Horvátország ENSZ nagykövete, 1996 és 2000 között Horvátország washingtoni nagykövete, 2003 és 2005 között Horvátország külügyminisztere volt.

Zsirinovszki, Vladimir Volfovics (eredetileg Eidelstei), oroszul: Влади́мир Во́льфович Жирино́вский (Almaty, 1946 –) a zsidó származású szélsőséges orosz politikus, orosz parlamenti képviselő, az Orosz Liberális Demokrata Párt vezetője. Nyugatellenes kirohanásait, politikai nézeteit a fasisztoid eszmékhez hasonlatosnak tartják. Az 1991-es elnökválasztásokon 8%-ot szerzett. Zsirinovszki támogatta az 1991. augusztusi puccsot.

*A Magyar Napló Kiadó
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének,
valamint az 1999-ben alapított
Könyves Szövetségnek tagja
www.konyves-szovetseg.hu*

Kiadja a Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.magyarnaplo.hu
Felelős kiadó a Kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf
A szöveget gondozta Kopácsy Gergely
Tördelőszerkesztő Dubecz Adrienn
A borítót Porpáczy Zoltán és Oláh Mátyás László készítették
Készült a Pannónia Nyomdában, Budapesten